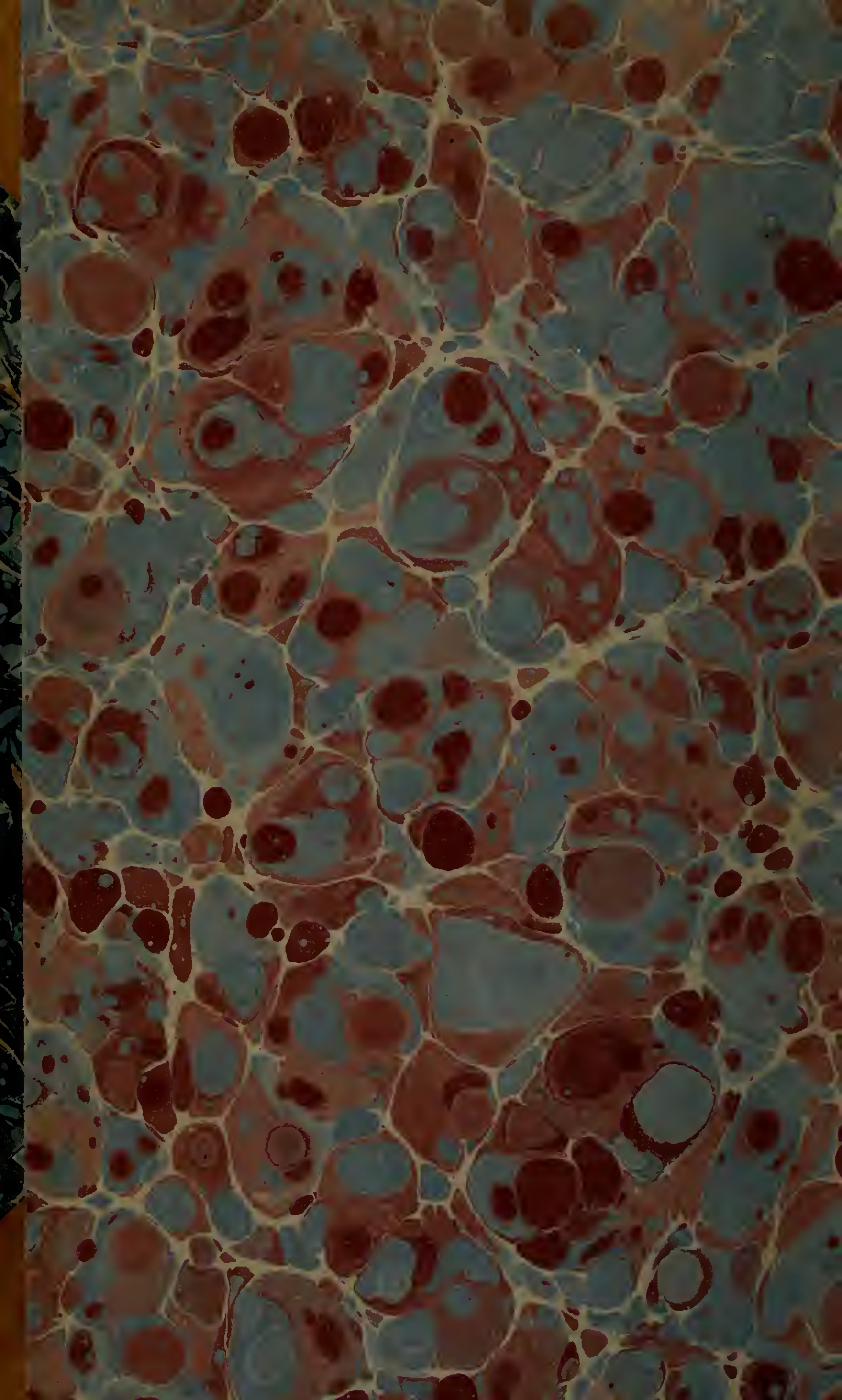
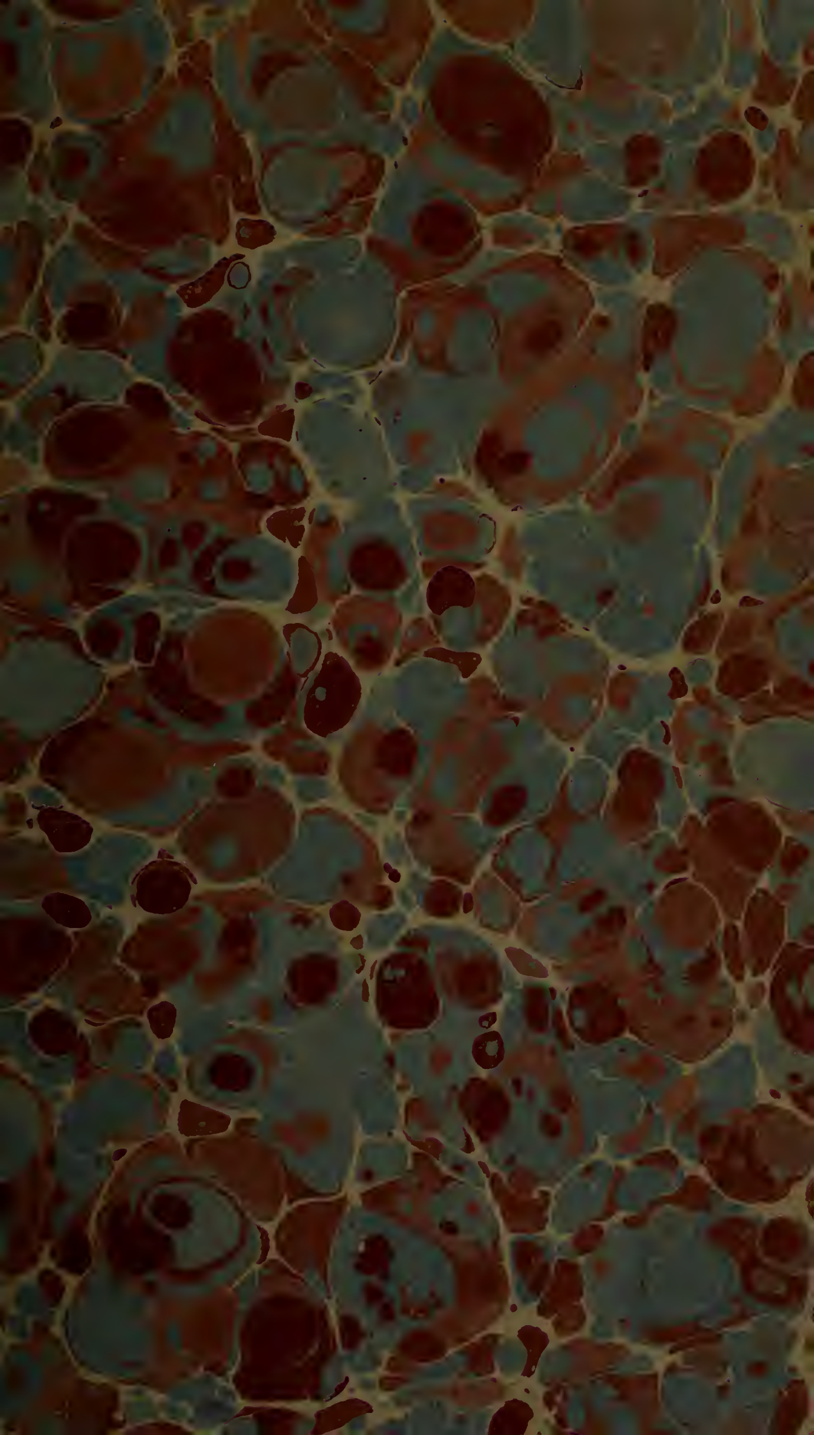

BRUDSTYKKER AF

DET OLDENBORGSKE KONGEHUS' HISTORIE

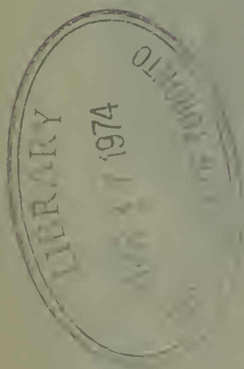
VED

H. E. FRIIS

KONG CHRISTIERN I's SIGIL

KJØBENHAVN
H. HAGERUPS BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1901

LIBRARY
1974

FORORD.

Disse Brudstykker af det oldenborgske Kongehus' Historie skyldes nærmest Optegnelser, jeg har gjort til eget Brug under Læsningen af Bøger, udlaante fra Bibliotekerne, og de ere derfor ikke oprindelig bestemte til Udgivelse, hvorfor de heller ikke ere forsynede med Kildeangivelse saa rigeligt som ønskeligt.

De udgives imidlertid efter sagkyndige Venners Raad og Tilskyndelse og uden at prætendere noget i Retning af selvstændig Historieforskning, idet jeg kun har ment, at Læsningen heraf kunde tjene til en nyttig Opfriskning af den omhandlede Del af Danmarks Historie og da navnlig dens Personalhistorie.

Saafremt dette Bind maatte finde et tilstrækkeligt Antal Læsere, vil Fortsættelsen følge til næste Aar.

Kjøbenhavn Ø., September 1901. H. E. Friis.

I. INDLEDNING.

Grev Diderik den Lykkelige af Oldenborg var, som bekendt, Fader til den første Konge af den oldenborgske Stamme, Kong Christian I af Danmark.

Grunden til, at Grev Diderik blev kaldet den Lykkelige, var hovedsagelig den, at der uventet tilfaldt ham store Besiddelser; saaledes arvede han, allerede tidligt, efter sin Broder Mourits og dennes Sønner Greverne Johan og Christian hele Oldenborg og Delmemhorst; hertil kom, at han ved Giftermaal med Grev Gerhard VI's Datter fik Slesvig og Holsten i Brudeskat med sin Brud.

Grev Diderik den Lykkelige havde i dette Ægteskab tre Sønner: Christian, Mourits og Gerhard, af hvilke den førstnævnte blev Konge over Danmark, Norge og Sverrig, hvilket da ogsaa betegnedes som Lykke for denne Monarks Fader, som kun ejede de smaa Lande Oldenborg og Delmenhorst.

Grev Diderik den Lykkelige roses som en forsigtig og forstandig Mand, „ein frommer und aufrichtiger, gütiger Herr“.

Som et Eksempel paa Grev Dideriks retsindige Tænkemaade fortælles fra gammel Tid følgende: En

Fragtmand kørte en Dag med en tungt belæsset Vogn over Broen ved Byen Oldenborg. Da Broen var skrøbelig, gik den itu, og Vognmandens Heste og Læs faldt i Vandet. Grevens Drost, som saa det, vilde arrestere Fragtmanden, fordi Broen var gaaet itu. Da Grev Diderik tilfældig kom forbi og hørte, hvad der var paa Færde, gav han straks Fragtmanden fri og sørgede for, at han fik Heste og Vogn uskadt tilbage, idet han sagde til Drosten: „Vi tage Told, Bro- og Vejpenge af de vejfarende; derfor tilkommer det os at forbedre Broer, Veje og Stier, saa Du har større Skyld end Manden, der kørte Broen itu, da Du maa paasé, at Broerne ere saa stærke, at de ere tjenlige til Brug. Du saae vel hellere, at vi vare til Plage for Menneskene og tilegnede os deres Gods og bleve rige derved, men deri er jeg ikke enig med Dig."

Grev Diderik havde Betingelser for at leve lykkeligt paa sine gamle Dage, da han havde skaffet Ro i Landet og Fred med sine Naboer; men da var han saa uheldig at komme i Konflikt med Paven, idet han havde følt sig nødsaget til at belægge en Kanonikus, som grovelig havde forsét sig, med Arrest. I de Tider var det farligt at røre ved Kirkens Mænd, og Pave Eugen IV holdt naturligvis, som Paverne plejede, med Klerken. Grev Dideriks Lande Oldenborg og Delmenhorst bleve lyste i Band, og inden denne Straffedom atter blev hævet, var Grev Diderik pludselig død i Delmenhorst i Aaret 1440. Ingen Præst eller Munk maatte trøste ham i hans sidste Stund, ingen Klokker maatte lyde og ingen Tale holdes; ved Nattetide blev hans Lig i al Stilhed

stedet til Jorden i Lambertskirken i Oldenborg ved Siden af Gemalinden Helvig, der var død 4 Aar før ham.

Pave Eugen, der dømte Grev Diderik saa haardt, var selv en rænkefuld og daarlig Person. Det følte han paa sin Sotteseng i Aaret 1447, idet han da sagde til sig selv: „Gabrielo! hvormeget bedre havde det været for Din Sjæls Frelse, om Du aldrig var bleven Cardinal og Pave.“ Han var en Venetianer af Fødsel og hed Gabrielo Condolmero, forinden han i Aaret 1431 besteg Pavestolen.

II. KONG CHRISTIAN I.

Grev Diderik den Lykkeliges ældste Søn Christian eller rettere Christiern blev opdraget ved sin Morbroder Hertug Adolfs Hof paa Gottorp Slot. Da Kong Christoffer af Bayern var død, blev Danmarks Trone tilbudet ovennævnte Hertug Adolf, fordi man mente, at Hertugdømmet Slesvig vilde komme til Danmark med ham. Han havde ikke Lyst til, i den Alder han var, at have den Uro og Besvær, som Kongeværdigheden vilde forvolde, men henviste Rigsraadet til sin Søstersøn Christian, som saa blev valgt, især da han skulde arve Slesvig efter sin barnløse Morbroder. Under Navn af Christian I besteg han siden Danmarks Trone. Underligt er det at tænke sig, at denne valgte Konge var en Sønnesønsdattersøn af den holstenske Greve Gert, „den kullede Greve“, Danmarks Rædsel og Plageaand, som Niels Ebbesen vog i Randers i Aaret 1340. Familieskabet kan ses af nedenstaaende Slægtstavle.

Kong Christian I havde i de første 12 à 13 Aar Lykken med sig i store Foretagender. Han blev Danmarks Konge, han hævdede Øen Gullands Besiddelse for sit Rige, han valgtes og kronedes ogsaa til Norges Konge, og af den svenske Konges svenske Modstandere indkaldtes han til Stockholm, hvor han af det der herskende Parti i 1457 valgtes og kronedes til Sverrigs

Konge, hvorefter det saa ud, som den store Dronning Margrethes Union var genoprettet, og hendes Tanke om et samlet og enigt Norden nu atter var virkeliggjort. Endelig vandt Kong Christian I ved Arv og Valg Besiddelsen af det danske Lenshertugdømme Slesvig og de tyske Grevskaber Holsten og Stormarn. Retten til Holsten afkøbte Kong Christian sine 2 Brødre i dyre Domme for Summer, han ikke straks kunde betale, og som senere hen medførte store finansielle Vanskeligheder for ham. Men i hvor løst end det hele Rige var forbundet, var det dog nu foreløbigt samlet; fra Elben til det ukendte Ishav og fra Vesterhavet indtil Rusland rakte Kongens Scepter. Siden Knud den Stores Tid havde ingen dansk Konge baaret Navn af Hersker over saa vidtstrakte Lande.

Men Erhvervelsen af Slesvig og Holsten blev denne tilsyneladende store Magts Grav; thi Erhvervelsen og Bevarelsen af disse Fyrstendømmer lagde Beslag paa

---

Grev Gert af Holsten dræbt i Randers d. 1. April 1340
„den kullede Greve"
gift med Sophie af Werle

Henrik den Jærnhaarde død 1381
„Jærn-Henrik"
gift med Ingeborg af Meklenborg

Gerhard VI af Holsten død 1404
gift med Elisabeth af Brunsvig

Datteren Helvig død 1436
gift med Grev Diderik den Lykkelige
af Oldenborg død 1440

Christian I
Konge i Danmark, Norge og Sverrig
død 1481.

alle Christian I's Kræfter og Midler, saa han ikke engang fik Tid nok til at oprette sit Herredømme over Sverrig, ja han maatte endog kæmpe samtidig om Kronen i Sverrig og om de to Fyrstendømmer Slesvig og Holsten, hvilke hans Broder Gerhard nær havde vristet fra ham.

Da Kong Christian havde besteget den danske Trone, sendte han, som en rettroende katolsk Fyrste, et Gesandtskab til den daværende Pave Nicolaus V for at underrette ham derom. Denne Opmærksomhed syntes Paven særdeles godt om, og han indbød Kong Christian til ved Lejlighed at besøge Rom. Uagtet Christian I havde megen Lyst dertil, lykkedes det dog ikke for ham før 25 Aar senere, og da var ikke alene Pave Nicolaus V, men endogsaa 3 Paver efter ham gangne til deres Fædre.

Da der i Aaret 1474 var en Stilstand i Ufreden hjemme, vilde Kong Christian I foretage en Rejse til Rom. Rejsen var vel en Pilegrimsrejse, som det hed overfor Paven, men den havde ogsaa et politisk Formaal. Kong Christian I foregav, at han vilde finde en Brud til sin ældste Søn Hertug Hans, men det var ham vistnok mest om at gøre at træffe den romerske Kejser Frederik III for i ham at finde et Rygstød mod sine Fjender.

Den 9de Januar 1474, Søndag efter Helligtrekonger, drog Christian I af Sted med en Del høje Herrer og nogle lærde Mænd, der kunde tale Latin, thi med andet Sprog kunde det ikke nytte at møde hos Paven. I Følget var 200 Heste, hvor mange Mænd Selskabet har talt, er ikke let at sige, da en Del af Hestene vare Pakheste. Om Vogne siges der intet. Hele Selskabet bar samme Dragt, sort med paasyede hvide

Striber; Kongen bar dog, forinden han naaede Pavestaten, en rød Baret, men dette var just ingen Hat for en Pilegrim. Kongen vilde være i Rom til Paasken, som indtraf den 10de April i det Aar. Han rejste over Augsburg, Innsbruck, Botzen, Brescia, Milano, Mantua, Bologna og Viterbo.

Nu vare de paa Pavens Grund, saa maatte de paatage sig et andægtigt, pilegrimsagtigt Udseende. I ovennævnte By Viterbo gjorde især Kongens Følge stor Opsigt. En viterboesisk Krønike meddeler: „at Kongen medførte fra sit Land en talrig Skare unge Mennesker, smukke, belevne, lyse, blonde og vel beredne, — alle sortklædte.“

Christian I havde i Tide meldt den daværende Pave Sixtus IV sin Ankomst. Pavens Svarskrivelse lød: „Som vi se af din Højheds Skrivelse, er du paa Rejse til Apostlenes, ved Martyrernes Blod viede Helligdomme, og for at gæste St. Peters Efterfølger paa denne Jord. Dette Budskab har glædet os højligen, da vi se, at et godt og kristeligt Forsæt har bestemt dig til en Udenlandsrejse, og at du har dine Tanker rettede paa Sjælens Frelse, ikke mindre end paa de jordiske Ting. — Om da dine Synder vare, efter Profeten Esaias's Ord, som Purpur, skulle de ved dette hellige Værk blive som Sne, og vare de røde som Skarlagen, da blive som den hvide Uld etc. etc.“ —

I Rom kom alle Kardinalerne Kong Christian i Møde ved Porta del Populo og førte ham først til St. Peters Basilika og derfra til Paven i Vatikanet, Pavens Palads. Kongen knælede for Paven, og Kongen bar Pavens Slæb, naar Paven gik til og fra sit Værelse til Gudstjeneste. Og da Paven Skærtorsdag foretog Fodvask paa 12 fattige, holdt Kongen Vaskefadet for Paven. Langfredag fandt Kysningen af Korset Sted. Kong Christian forlangte at træde op til Korset efter

alle Kardinalerne, en Beskedenhed, disse syntes helt godt om, og de sagde, at denne Konge over tre store Riger var kommen fra det fjerne Norden for at lære Italienerne, ved sit Eksempel, det rette Sind imod det høje Præstedømme.

1ste Paaskedag den 10de April 1474 rakte Pave Sixtus med egen Haand Kong Christian I og alle hans Folk det hellige Sakrament. 2den Paaskedag gav Paven Kongen den gyldne Rose, hvilken Kongen samme Dag bar i Processionen, fulgt af Kardinalerne til den fornemme Kardinal Julian della Rovere's Bolig, den senere Pave Julius II, som den Dag havde bedet Kongen til Gæst.

Paven og Kongen gave hinanden Æresskænk: Paven ham en kostbar Gyldenstykkes Dragt, Klenodier af Guld og Sølv, og deriblandt et Guldkors med et Stykke af Christi Kors og andre Relikvier. Kong Christian gav Paven Masser af Sild, Bergfisk og Hermelin. Da Paverne dengang havde Guld nok, — idet disse endnu ikke vare begyndt paa at bygge St. Peterskirken i Rom, som kostede 200 Millioner Kroner, da den omsider blev færdig, — vare disse Naturfrembringelser fra det høje Nord Paven velkomne, da der i Rom var god Brug især for Fisk i Fastetiden.

Den 27de April tiltraadte Christian I Tilbagerejsen ad samme Vej, han var kommen, — man kan nok sige plaget med de samme Ceremonier og latinske Taler, han ikke forstod et Ord af, — som paa Henrejsen.

Den 24de August var Christian I tilbage i sit eget Land; Rejsen havde kostet mange Penge, og Kongen maatte laane undervejs for at komme helskindet hjem.

Efterat have opholdt sig 2 Maaneder i Segeberg og paa Gottorp Slot maatte Kong Christian atter af

Sted til Burgund, idet han var godmodig nok til, paa en ublid Aarstid, at ville være Mægler og Dommer imellem Kejseren og Carl den Dristige af Burgund. Christian I drog altsaa ud ad Rhinen til med et Følge af 120 Heste. Kong Christian kunde nær være kommen galt af Sted, idet der i Nærheden af Byen Soest i Westfalen var lagt et Baghold af kølnske og westfalske Ryttere, som havde til Hensigt at fange eller dræbe Kongen, men advaret i Tide undslap han til Byen Lipstadt, dog skarpt forfulgt af sine ondsindede Forfølgere. Det maa have været en eller anden Fyrste, som Kongens Rejse var utilpas, der havde arrangeret ovennævnte Overfald.

Da Kong Christian d. 25de Januar 1475 sejlede ned ad Rhinen, efterat Mæglingen var forbi, var han atter Genstand for et nyt Attentat, uagtet han var forsynet med et Lejde fra begge de stridende Parter. Idet Kongen sejlede forbi Slottet Rolandseck ved Rhinen, blev der skudt hele 3 Kanonskud efter ham derfra, dog heldigvis uden at træffe, medens der i Taarnet, hvorfra Skuddene faldt, skete en Eksplosion, der kostede 30 Mennesker Livet. Da Kongen klagede til Hertug Carl den Dristige af Burgund, lod denne Slottets Kommandant hænge. Man mente imidlertid, at Erkebiskoppen af Kølln var den rette skyldige, da han var en afgjort Modstander af at have Kong Christian til Mægler.

Sidst i Juni kom Kong Christian tilbage til Danmark fra denne farefulde Rejse.

Mærkeligt nok giver den gamle tyske Krønike Christian I Tilnavnet der Reiche; man skulde jo næsten tro, at det var ironisk, thi som bekendt plagedes han hele sit Liv igennem af Pengemangel, hvorimod hans Dronning bedre forstod at samle, og saa, i en snever Vending, komme sin Ægteherre til Hjælp.

Lybækkerne, hvis Handelsformaal Kong Christian I imødekom, kaldte ham „en sagtmodig, mild og naadig Herre“, medens den danske Historieskriver Hvidtfeldt kalder ham „en sagtmodig og tarvelig Herre og Konge.“

Kong Christian I døde 1481; han hviler i Roskilde Domkirke. Hans mægtige Sværd, 2 Alen 3¾ Tomme langt, blev lagt paa hans Kiste. Hans velbevarede Skelet stadfæstede i 1581 Fortællingen om hans Længde og Styrke, ligesom Mangelen af 2 Tænder i Undermunden vidnede om hans alvorlige Saar i Slaget paa Brunkebjerg.

III. DRONNING DOROTHEA.

Kong Christian I's Dronning Dorothea af Mark Brandenborg var en Datter af Markgrev Johan „Guldmageren". Hun var født i Aaret 1430. Hun blev c. 15 Aar gammel gift d. 28de Oktbr. 1445 med Kong Christoffer af Bayern af Danmark. Efter 2¼ Aars Forløb døde Kong Christoffer af Bayern i Helsingborg. Man fremviser endnu i „Kærnan" det lille Rum, hvori han døde.

Dronning Dorotheas Fader, ogsaa „Alchymisten" kaldet, lovede hende en Medgift af 30,000 rhinske Gylden, men af denne Sum fik man aldrig en Hvid at se; hans Guldmageri slugte nemlig mere, end det gav.

Da Christian I var bleven valgt til Konge, gjorde den unge Enkedronning ingen Indvending imod at modtage den nyvalgte Konges Haand, og de havde Bryllup d. 28de Oktober 1449 i København.

Dronning Dorothea var en ejendommelig energisk og fuldt udviklet Personlighed, som i Evner og Karakterfasthed vistnok ragede langt op over sin Gemal. I en gammel Krønike karakteriseres hun som en Dame „die vieler Ehren, grosser Herrschung und Regierung; darzu vieler Land und Leut, auch grosses Guts begierig."

Hun havde i sit Ægteskab med Christian I 2 Sønner,

som overlevede hende: Kong Hans og Frederik I, men denne sidste var hendes Øjesten; hun søgte at rapse saameget sammen til ham som muligt, selv om det var til Land og Riges store Skade. Hun blev saaledes Skaberske af det holstengottorpske System inden Danmarks Grænser.

Nogle Aar efter, da Dronning Dorothea anden Gang var bleven Enke, vilde hun gøre en Pilegrimsrejse til Rom, hvor Pave Innocens VIII da regerede. Dronningen var dengang 57 Aar gammel og opholdt sig i Rom fra d. 26de April til d. 8de Maj i 1488. Selv blev hun vel modtaget der, men hendes Følge gjorde et fattigt og raat Indtryk paa de forfinede Romere. Pavens Ceremonimester kaldte hendes Hofmester Johan Oxe „en komplet Bonde.“ Over hende klagedes der, at hun viste sig hverken „høflig eller venlig.“ Muligvis har de slette sædelige Forhold i Pavestaden gjort et daarligt Indtryk paa Dronningen; thi Pave Innocens VIII var jo ingenlunde nogen Pryd for Pavestolen; han havde saaledes 16 uægte Børn (8 Sønner og 8 Døtre), som han med utrolig Frækhed vedkendte sig og trak frem ved alle mulige Lejligheder. Italienerne kaldte ham spotvis „Fædrelandets Fader“.

Dronning Dorothea, der var tysk i Sind og Skind, udsaaede den Sæd, som senere blev Danmarks Fordærv, ved ikke at bryde sig om eller agte paa, hvad der baadede det hele Riges Vel. Bare hun kunde bringe sin yngste Søn Frederik i Højhed og Ære, var det hende ligegyldigt, om Riget skadedes derved. Paaholdende som hun var, havde hun altid Penge til sin Raadighed og kunde laane sin Gemal, der altid var i Pengeforlegenhed. Knap 5 Maaneder før

Kongens Død fik hun ham saaledes til at pantsætte sig Sønderjylland for en Sum af 100,000 Mark lybsk, ja faa Dage før hans Død fik hun sig ogsaa overdraget Holsten paa Livstid, men den øgede Indflydelse, hun derved fik, nyttede hun ensidig til Sønnen Frederiks Fordel.

Da Kong Christian I's Næstformand paa Tronen den bortflygtede Kong Erik af Pommern og ligeledes hans Morbroder Hertug Adolf af Slesvig begge døde i Aaret 1459, blev han betænkt paa i levende Live at tage Bestemmelse om sit sidste Hvilested. Da saavel Kalmarunionens Grundlægger Dronning Margrethe, som Kong Christians Formand Kong Christoffer af Bayern laa begravne i Roskilde, saa vilde Christian I i Fortsættelse af den Tradition ogsaa begraves der, naar hans Time slog.

Kongen udstedte derfor et Gavebrev til et Kapel, han vilde lade bygge ved Domkirken i Roskilde, og det skulde kaldes: De Hellig Tre-Kongers Kapel. Dette Kongens Gavebrev stadfæstedes af Pave Pius II d. 8de Juni 1462, hvori der blandt andet tilsagdes alle dem, der engang i Tiden her bivaanede Sjælemesser over Kongen og Dronningen og deres Sønner, 100 Dages Aflad.

Selve Kjøbenhavn, som Hovedstad, er ikke bleven brugt som sidste Hvilested for Lig af Kongehusets nære Medlemmer, dog med Undtagelse af to Tvillingsønner af Kong Christian II; de hed Maximilian og Philip, døde unge og „bleve begravede“, — som Hvitfeldt skriver, — „udi det Taarn og Udskud op til Helliggeisthus Kirke, som Konning Christiern lod tilsætte.“

Christian I og Gemalinde Dorothea havde 3 Børn, der opnaaede den modnere Alder, 2 Sønner og 1 Datter.

Datteren, Prinsesse Margrethe af Danmark, født 1456, blev allerede som 4 Aar gammel bestemt til Brud for den 7aarige Kong Jakob III af Skotland. Paa et Møde i Beurges 1460 nemlig, hvor den franske Konge Carl VII mæglede i Striden imellem Skotland og den danske Konge, paa Norges Riges Vegne, om Udredelsen af den siden 1426 tilbagestaaende Skat for Hebriderne, enedes begge Rigers Sendebud om, at et Giftermaal imellem de ovennævnte unge Mennesker var en passende Udvej til at afgøre Striden. Otte Aar efter mindede Christian I om denne Sag, og et skotsk Gesandtskab ankom til Danmark. I September 1468 afsluttedes Ægteskabet, hvorved den ovennævnte Skat afkortedes i Medgiftssummen, af hvilken Christian I betalte 10,000 Gylden, medens han for Resten, 50,000 Gylden, stillede Ørkenøerne i Pant. Det følgende Aar afhentedes Bruden, og Brylluppet stod i Edinburgh d. 10de Juli 1469.

Imidlertid havde Christian I — som altid havde Ebbe i sin Kasse — kun 2000 Gylden rede af de 10,000 Gylden, og for Resten af denne Sum pantsatte han saa Shetlandsøerne. Der fandtes aldrig senere Midler til at indløse Pantet, som saaledes kom fra Norges Krone. Prinsesse Margrethe blev elsket og afholdt i Skotland. Skotske Historieskrivere berømme hendes Skønhed, Mildhed og Forstand. Desto mærkeligere er det derfor, at der foreligger en Beretning fra hendes Søn, hvori han udtaler, at hun skal være bleven forgivet af Føreren af et af de politiske Partier i Skotland. Margrethe døde 1487, eet Aar før sin Mand, som faldt i et Slag mod Oprørere i Riget, Aar 1488.

Som sagt ved sine ypperlige Egenskaber vandt

Margrethe stor og almindelig Folkegunst. Ved et ædelt, kærligt og stille Liv i usminket Gudsfrygt vandt hun det skotske Folk, saa hun efter sin tidlige Død længe mindedes som en Helgen.

I sit Ægteskab blev hun Stammoder til den Kongeslægt, som efter Dronning Elisabeths Død 1603 kom paa Storbritaniens Trone.

IV. KONG HANS.

Kong Hans, Christian I og Dronning Dorothea's overlevende ældste Søn, var født i Aaret 1455, men uvist hvor. En gammel Krønikeskriver skrev efter hans Død: „Kong Hans døde i Aalborg, en By i Nørrejylland, hvor han ogsaa var født"; men da dette „hvor" ligesaagodt kan henføres til Nørrejylland som til Aalborg, saa kan man bedre forstaa, naar den lærde Resen skriver: „Kong Hans er født i Nørrejylland, uvist hvor." Det eneste Sted, der nævnes med Bestemthed, er Skjærupgaard, een Mil Øst for Veile By, idet Historikeren og Præsten Peder Syv kort og godt skriver: „Kong Hans blev født paa Skjærupgaard."

Kong Hans viser under sin Regering særlig Velvilje mod Skjærup og nærmeste By Vejle og det deri liggende Sortebrødrekloster, saa det muligen forklares ved, at Kongen har følt sig knyttet til denne Egn, hvor han maaske i Virkelighed havde set Dagens Lys.

Da Kong Hans i Aaret 1484 stadfæster Vejle Bys Privilegier, skænker han, som det synes, uden nogen egentlig Foranledning fra Klosterets eller Byens Side, denne sidste et Skovstykke af over et Par Hundrede Tønder Lands Omfang, imod et saare ringe Vederlag nemlig een Tønde Smør aarlig, som Veile By skulde levere Klostrebrødrene, som der staar i Gavebrevet:

„Iligemaade unde vi og tillade, at vore elskelige Borgemestere, Raad, Borgere og Menighed udi Wedle (Vejle) herefter maa og skulle nyde, have og beholde til deres Bys Nytte og Behov, vor og Kronens Jord Løget Mark med Skov og al sin Tilliggelse, saa længe vor Naade tilsiger, i saa Maade, at de skulle hvert Aar give deraf een Tønde Smør og antvorde den hvert Aar til Prioren og Brødre i Sortebrødreklostret i Wedle, og de derfor igen skulle troligen bede til Gud for vor afgangne kære Fader Konning Christiern, os, vor kære Husfrue og Barn, i den Guds Tjeneste, som de derfor opholde skulle“ etc. etc. Hans. Rex.

Tyve Aar efter, i Aaret 1504, sælger eller overlader Kong Hans Byen Vejle for en billig Penge en Skov af lignende Størrelse som tidligere, saa Kommunens nuværende samtlige Skovareal, over 500 Tønder Land, stammer fra samme Konge.

Det er ret mærkeligt, at Kong Hans helt har undladt at nævne sin Moder Enkedronning Dorothea i ovennævnte Klosterbrødres Forbønner for den kongelige Familie; man kan muligen heraf slutte, at der paa det Tidspunkt har bestaaet en vis Misstemning imellem Moder og denne ældste Søn Kong Hans, som ikke saa sært var, da Dronning Dorothea aldrig var denne Søn eller Danskheden videre huld.

Kong Hans var en god og trofast Mand, jævn og ligefrem i sit Væsen, dertil dansk af Sind, og holdt sig til gamle danske Skikke; saavel han som hans Dronning Christine bragte atter dansk Sprog til Hove, saa der læstes danske Bøger og der blev sunget danske Viser. Kong Hans var i Modsætning til Faderen en fornuftig Husholder; han betalte ikke alene sin Faders efterladte Gæld, men fik endogsaa et skønt Overskud i Kassen, uden at Folket klagede over haarde Paalæg. Der paastodes, at Kong Hans jævnlig led af et Tungsind, som nu og da gjorde, at han med

uberegnelig Haardhed optraadte, naar noget gik ham imod; denne Svaghed gik i Arv til hans Søn Christian II. — Kong Hans krigede baade i Sverrig og Ditmarsken. At hans Dronning personlig kom til at tage Del deri, ville vi faa at se senere.

Som bekendt styrtede Kong Hans med sin Hest i Tarm Kær ved Skjern paa Rejsen fra Ribe til Aalborg, hvortil han ankom d. 24de Januar 1513, og 8 Dage efter blev han syg og døde d. 20de Februar 1513; saavel hans Dronning som Sønnen Christian stod ved hans Sygeleje. Han blev begravet i Odense; Dagen for hans Begravelse vides ikke, man ved kun, at Christian II hastede med den, og at Biskop Jens Andersen Beldenak holdt Ligtalen over ham. Skønt Kong Hans tidligere havde udtalt, at han, hvad rimeligt var, vilde hvile i samme Kapel i Roskilde som hans kongelige Forældre, saa havde han senere, paa sit Dødsleje, udtalt, at han nu vilde begraves i Franciskanernes eller Graabrødremunkenes Kloster-Kirke i Odense, hvor hans Dronning Christine ønskede at hvile, siden hun i denne Kirke havde begravet sin og Kong Hans' yngste Søn Frants eller Franciskus, som var opkaldt efter bemeldte Munkeordens Stifter og var død to Aar før.

Da Dronning Christina kunde forudse, at den Roskilde Bisp vilde protestere imod, at Kong Hans begravedes i Odense nu, da der var bygget et nyt kongeligt Begravelseskapel i Roskilde, stræbte hun saa hurtigt som muligt, ved Vintertid ad de frosne knudrede Veje, at faa det kongelige Lig bragt til Odense og der jordet, inden den Roskilde Bisp fik Tid og Lejlighed til at protestere derimod. Da Kongens Lig kom til Odense, bar Hovedet dybe Skrammer, som „muligen vare frembragte af Søm eller haarde Kanter i Kistens Indre, ved den hurtige Kørsel paa den frosne Jord“, saa at selv 300 Aar

efter vare Mærkerne paa Kongens Hovedskal endnu at opdage; thi da Kong Hans' Lig i 1805 overførtes fra Graabrødre Kirke til St. Knuds Kirke i Odense, lod Prins Christian (VIII), som da var Guvernør i Fyen, forinden Stiftsfysikus Eichel foretage et Syn over Kong Hans' Lig, og staar der i Lægeerklæringen: „I Kongens Hjerneskal fandtes tre betydelige Huller, foruden en Fordybning i Benet, „som af et Hug“.“ Rektor Oluf Worm skriver: „Der fandtes i Kong Hans' Hovedskal, paa den venstre Side, 3 Skrammer ind til Benet“, og føjer han til, „muligen kommet af hastig Kørsel over Stok og Sten paa knudrede Veje ved Vintertid.“ —

Med Hensyn til disse dybe Huller i Kong Hans' Hjerneskal beordrede Kirkeministeriet i 1874, da St. Knuds Kirke i Odense i det Aar skulde have en Hovedreparation, at der samtidig skulde foretages en Undersøgelse af Kong Hans' Lig. Der udnævntes en sagkyndig Komité bestaaende af Professor Engelhardt, Inspektør Strunck, Historikeren Dr. C. Paludan-Müller, Anatomen Prof. F. Schmidt og Tegneren nuv. Prof. Magnus Petersen.

I Berlingske Tidende, Onsdag d. 3die Juli 1901, har Prof. Magnus Petersen, det eneste nulevende Medlem af ovennævnte Undersøgelseskomité i 1874, givet en interessant og udtømmende Fremstilling af alle de Gisninger, der har været oppe i Tidens Løb for at forklare, hvorledes de Huller i sin Tid ere fremkomne.

Ovennævnte Anatom Prof. Schmidt erklærede i 1874: „at der i Benet omkring Hullerne i Kongens Hjerneskal ikke fandtes noget Kendetegn paa nogen Sygelighed, samt at Saarene ikke vare bibragte Kongen i levende Live og at Saarene vare fremkaldte med et stumpt og cylindrisk Redskab, ikke med et konisk.“

Prof. Magnus Petersen formener, at Kong Hans' Lig er ført til Odense paa Skib over Kattegattet, da

Odense Aa da var bredere og dybere end senere. Liget har selvfølgelig ligget i en Kiste, hvad der ogsaa viste sig ved Aabningen af Graven i 1804, da man fandt halvraadne Stumper af en saadan liggende omkring Liget. Kisten havde været gjort af to tommetykke Egeplanker, og ved Siden af Træstumperne laa rustne Jernhanke og Beslag, og af disse Hanke og Beslag har sikkert nogle været anbragt i Kistens Ender.

Hvorledes ere da Hullerne i Kraniet fremkomne? spørger Prof. Magnus Petersen, og svarer: „Jeg tror, det er sket paa en meget simpel Maade. Naar man gaar ud fra, at der for Hovedenden af Kisten har været anbragt en Hank (i Lighed med hvad der findes paa andre Kister fra den Tid) eller maaske et Beslag, — Hanke og Beslag fandtes jo ved Resterne af Kisten, — maa Hanken eller Beslaget have været fastgjort ved een eller flere Nagler af Jern eller Træ. (Skruer kendtes, saavidt vides, endnu ikke). Af disse Nagler have nogle Ender raget frem paa Indersiden af Kisten. Har denne været ført til Søs, om Bord paa et Skib, og stillet enten paa tværs eller paa langs af dette, ville henholdsvis Skibets „Rullen og Huggen" under Søgangen have bevirket, at Liget mange Gange skødes frem og tilbage i Kisten; de fremstaaende Nagleender vilde da uundgaaelig efterhaanden beskadige og bore sig ind i Hovedets Isseparti og saaledes frembringe de trinlignende Mærker."

I Berlingske Tidende af 5te Juli 1901 bemærker Landfysikus A. Boeg til Prof. Magnus Petersens ovennævnte Antagelse eller Forklaring af de omstridte Huller i den kongelige Hjerneskal:

„Professor Magnus Petersen vil have svært, tror jeg, ved at finde Retslæger, der kunne blive enige med ham om at antage det for sandsynligt, at Kong Hans' Lig ved sin egen Vægt, og antagelig ret fast liggende

i sin Kiste, skulde under et Skibs Bevægelser i Søgang — Sørejsens Virkelighed forudsat — kunne ved Anslag mod stumpe Jernnagler have paadraget sig Brud i den massive Hovedskal af den Art som de forefundne. Og mon endvidere en Haandværker, selv i hin Tid, skulde kunne tænkes at have afleveret en Kiste til et kongeligt Lig med inddrevne Jernnagler, som efter at være trængte gjennem Træet ikke skulde paa en eller anden Maade være blevne uskadeliggjorte?

I Professorens belærende Artikel har jeg derimod heftet min Opmærksomhed ved visse Oplysninger, der efter min Formening kunne bidrage til den gamle Gaades Løsning. Vi faa at vide, at ved Aabningen af Kong Hans' Grav i 1804 fandtes der, foruden Stumper af Kisten, gjort af massive Egeplanker, tillige rustne Jernhanke og Beslag. Turde ikke herefter den Tanke være nærliggende, at der til Udsmykning af den kongelige Kistes Hovedende har været forarbejdet et særligt Beslag, som endnu ikke var færdigt — Kong Christjern hastede med Begravelsen, hedder det — da Kongens Lig blev lagt i Kiste, og som først senere er blevet fastnaglet? Det Parti af Kongens Hovedskal, i hvilket der findes de i triangulær Form tæt ved hverandre liggende tre Brud, som gaa gennem hele Hovedskallens Tykkelse, ere just beliggende der, hvor Hovedet, naar et Lig ligger udstrakt i Kisten, vil være nærmest dennes Hovedende, og de af Professoren omtalte, ved Beslag dengang brugelige cylindriske Jernnagler kunne ret naturlig antages at have været for lange, og ved Beslagets Fastnagling paa den tykke Egeplanke ere de, som Brudene tale for, Haandværkerne uafvidende, da Kisten allerede var lukket, blevne drevne ind i Hovedskallen med Hammerslag. De to andre Beskadigelser af Hovedet, den fortil paa Pandebenet og den udadtil paa venstre Isseben ere

blevne til akkurat paa samme Maade, kun ere Læsioner paa disse blevne mindre dybe, fordi dér Hovedet, naar det er kistelagt, er en Kjende længere fjernet fra Kistens Hovedende end den Del af Hovedet, hvorpaa de tre Huller paa Kong Hans' Hovedskal forefindes. Beslaget, skulde jeg tro, har været trekantet eller kløverbladformet og er blevet fastslaaet med 6 Nagler, tre inderst i Trekanten eller ved Bladenes Basis og tre andre mere udad imod Trekantens tre Hjørner eller Bladenes tre Spidser. Naar der da paa højre Iseben mangler et Mærke efter den sjette Nagle, symmetrisk med Mærket udadtil paa venstre Isseben, er dette forklarligt simpelthen, enten ved, at Hovedet har været bøjet ganske lidt tilhøjre om en forfra bagtil gaaende Axe, eller ved at Liget i det hele ikke har ligget lige i Kistens Midtlinie, men ubetydelig tilhøjre. I begge Tilfælde vilde en Nagle af Længde som de øvrige fem kunne vise sig for kort til at volde Beskadigelse af Hovedskallen.

Fra Retslægens Synspunkt tillader jeg mig at henstille den her fremsatte Hypotese som i hvert Fald ikke usandsynlig."

At Roskilde Bisp og Kapitel vilde protestere imod, at Kong Hans begravedes i Odense, stadfæstede sig snart, thi dels holdt Bispen sig til Kongens tidligere Udtalelse med Hensyn til sit sidste Hvilested, og dels paaberaabte han sig det pavelige Stadfæstelsesbrev paa Kapellet i Roskilde. Dronning Christine vilde imidlertid ikke udlevere Liget. Saa truede den Roskilde Bisp Dronning Christine med, efter hendes Død, at lade de kongelige Lig overflytte fra Odense til Roskilde. Dronning Margrethes Lig var i sin Tid, paa en tidligere Bisp i Roskildes Bud, ført bort fra Sorø; — thi Aaret efter Dronning Margrethes Død,

da hendes Lig var nedsat i Sorø Kirke, lod den myndige Kansler og Bisp, Peder Jenssøn Lodehat i Roskilde, hendes Lig bortføre med Magt, som der staar i den gamle Beretning: „Imod Munkene udi Soer deres Villie“; — saa gørligt var det. Derfor blev Dronning Christine ængstelig og henvendte sig nu direkte til Pave Leo X, som med al Velvilje stadfæstede, at Kong Hans og hans Familie uanfægtet maatte hvile i Odense, og derved forblev det saa.

Der gik nu næstendels 100 Aar hen, før det næste kgl. Lig, efter Christian I's Død, bisattes i Roskilde Domkirke, idet Christian III først i 1579 overførtes dertil fra Odense.

V. DRONNING CHRISTINE.

Kong Hans' Dronning Christine af Sachsen var en værdig Søster til Sachsens berømte Kurfyrster Frederik den Vise og Johan Frederik den Bestandige, navnkundige som Martin Luthers Beskyttere og den begyndende Reformations første Forfremmere.

Hun var født i Torgau i Sachsen, Juleaften 1461. I sit 16de Aar blev hun 1477 fæstet til Christian I's ældste Søn Hans, og Aaret efter rejste hun fra Sachsen og hentedes i Warnemünde, hvorhen hun var bragt af sin Farbroder, af et stort Følge. Her gik hun om Bord og landede i Stubbekjøbing, drog igennem Sjælland og modtoges, før hun naaede Kjøbenhavn, af sin Svigerfader og sin Fæstemand Hertug Hans med et stort Følge.

Dronning Christine fortjener en høj Plads iblandt Danmarks Dronninger, baade ved sit Mod og den store naturlige Godhjertethed og inderlige Fromhed, hun var i Besiddelse af. I de mangfoldige Regnskabsbøger, der i de mange Aar haves fra hendes Haand, er der næsten ikke en Side, som jo bærer Vidne om hendes Godgørenhed mod nødlidende og syge. Hun paalagde Skattefogederne paa sine Godser at være lempelige mod de fattige, ligesom hun ofte betænkte Kirker og Klostre. En Franciskanermunk skriver i sin Munkeordens Historie: „at hvis nogen

skulde fortælle de Velgærninger, Dronning Christine viste mod den hellige St. Franciski Orden, maatte han besidde større Veltalenhed end en Homer eller Virgil." Rygtet om hendes fromme kirkelige Sind naaede selv til Rom, saa at den krigerske Pave Julius II, faa Dage efterat han havde besteget Pavestolen, underrettede hende om det Kald, han havde faaet, og bad om hendes Forbøn hos Gud, at der maatte forundes ham Kraft til at varetage sit høje Embede til Kirkens Gavn og Ære.

Det venskabelige Forhold imellem Pave Julius II, Kong Hans og Gemalinde finder mulig sit Udtryk derved, at der i Domkirken i Lund i Koret findes en stor Sten indsat, i hvilken det pavelige, det danske og det sachsiske Vaaben ere udhugne, idet Pave Julius II's Vaaben staar i Midten og det danske og sachsiske paa hver sin Side deraf.

Dronning Christine var med sin Mand gentagne Gange i Sverrig. Efterat Kong Hans havde overvundet Svenskerne i Aaret 1497, lod han sig krone i Stockholm; da var Dronningen ikke med, men da hun i Begyndelsen af Aaret 1499 var med Kongen i Sverrig, blev hun kronet i den ærværdige Domkirke i Upsala. Da der efter Ditmarskerslaget Aar 1500 atter blev Uroligheder i Sverrig, fulgte hun sin Mand til Stockholm i Begyndelsen af Aaret 1500. Oprøret i Sverrig var dog for mægtigt, saa Kong Hans maatte til Danmark for at hente Forstærkning. Den 11te August 1501 sejlede Kong Hans fra Stockholm og efterlod her sin Dronning, som nu stillede sig i Spidsen for et Forsvar af det befæstede Stockholm Slot, et Forsvar, som søger sin Lige i Historien, idet den fromme Dronning med sandt Heltemod forsvarede dette befæstede Punkt, og hun led under Belejringen saa meget, som det kun sjelden falder i en højbaaren Kvindes Lod at lide. I September Maaned 1501 be-

gyndte Belejringen af Stockholm Slot, som Dronning Christine forsvarede med 1000 Mands Besætning. Svenskerne anførtes af Sten Sture og Biskop Hemming Gad. Denne var i Begyndelsen høflig imod den indesluttede Dronning og gjorde hende Tilbud, som sigtede til hendes personlige Bekvemmelighed, men da hun ikke bad om noget til sig selv, men kun om noget Vin til Fæstningens syge, blev han vred, og den vrede Biskop højtideligholdt saaledes blandt andet Langfredag, d. 25de Marts 1502, med at foretage en Storm imod Fæstningen, som dog afsloges.

Det tog Tid for Kong Hans at faa Undsætning udrustet i Danmark, ogsaa skulde han besørge sin Datter Elisabeths Bryllup og aflevere hende til bestemt Tid til Kurfyrst Joachim af Brandenborg, som baade var en vanskelig og streng Herre.

Imidlertid sad Brudens Moder, Dronning Christine, indesluttet paa Stockholms Slot og sukkede efter Befrielse, thi alle Slottets Forraad vare opbrugte, og til Sulten sluttede der sig smitsom Sygdom, medens Antallet ogsaa steg paa de mange saarede, Forsvaret afgav. Af 1000 Mennesker var der 900 døde og faldne, før Slottet maatte overgive sig, Mandagen d. 9de Maj 1502, og Dronning Christine og den tilbageværende Besætning drog som Fanger ud af Slottet. Den følgende Torsdag kom Kong Hans med sin Flaade til Undsætning. Kun tre Dage var det om at gøre, og alt havde været reddet. Man kan tænke sig Kong Hans' Harme over Slottets Fald saa kort forud for hans Komme og de Selvbebrejdelser, han maatte gøre sig. Han krævede senere andre strengt til Regnskab derfor, men selv havde han vistnok at bebrejde sig, at han havde tøvet for længe i Vordingborg, hvor Lensmanden Torben Bille's skønne Frue, Edele Jærnskjæg, ved sit Trylleri havde forsinket ham. Samme Fru Edele havde været en af Dronningens Jomfruer

og som saadan tidligere været med Kongeparret i Stockholm, hvor Kong Hans forargede Svenskerne ved den Opmærksomhed, han viste denne ene „Hofjomfru“ fremfor de andre, ved at køre alene med hende i Kanefart, saa Smædeviser straks kom frem.

Vel blev Jomfru Edele Jærnskjæg senere gift med ovennævnte Lensmand paa Vordingborg Slot, men Kongens Sværmeri for hende tabte sig ikke; hun døde imidlertid flere Aar før Kongen.

For at komme tilbage til Dronning Christine: denne vilde Svenskerne ikke frigive ved Stockholms Slots Fald, og hun blev ikke behandlet med den Ridderlighed, hun som Kvinde og paa Grund af sit heltemodige Forsvar havde fortjent. Hun holdtes i Fængsel i Sverrig i samfulde 18 Maaneder, først i Graabrødreklostret i Stockholm og siden i Vadstena Kloster. Hun savnede ofte det fornødne og havde ikke andet end, hvad hun kunde laane eller faa til Gave af gode Folk i Staden. Det var tilsidst Pavens Alvorsord til de Svenske, der hjalp hende ud af Fængslet.

Hendes tidligere Plageaander, Sten Sture og Biskop Hemming Gad, fulgte hende nu — meget imod hendes Ønske — med et prægtigt Følge fra Vadstena til den danske Grænse.

I Decbr. 1503 kom Drn. Christine, efter 8 Maaneders haard Belejring og c. 20 Maaneders pinligt Fængsel, til Halmstad, hvor hendes ældste Søn, Hertug Christian (II), tog imod hende. Ved hendes Ankomst til Kongeborgen i Kjøbenhavn — det var 3 Aar, siden hun var draget bort derfra, — var Kongeborgens skønneste Prydelse, Dronning Christines eneste Datter, den unge og yndige Prinsesse Elisabeth, imidlertid borte og havde opslaaet sit Paulun i Brandenburg

som Kurfyrst Joachims Gemalinde. I Marts 1504 begav Drn. Christine sig paa Rejse didhen for at se Datteren; hun traf hende paa Vejen i Byen Wilsnack, og da hun havde set den elskede Datter, udøst sit Hjerte for hende og ret talt ud med hende, vilde Dronn. Christine ikke rejse videre, men vendte da atter tilbage til Danmark.

Efterat Kong Hans var død, boede Enkedronning Christine i nogen Tid paa Næsbyhoved Slot og senere hen i Odense. Hun indkaldte Kunstneren Claus Berg fra Lybæk, som med sine 12 Svende var flere Aar om at udskære den sjeldne og mærkelige Altertavle, som nu staar i St. Knuds Kirke i Odense.

Da Dronning Christine i Aaret 1511 i Odense havde den Hjertesorg at miste sin yngste Søn Franciskus, lod hun ham begrave i Graabrødrekirken der, og hun bestemte ogsaa den til Hvilested for sig og Gemal, som tidligere er berørt. Hun vilde begraves, ikke med Smykke og Pragt, men i en Franciskanernonnes ringe Klædning.

Hun sad Enke i 8 Aar og døde i Odense den 8de December, 60 Aar gammel.

Kong Hans' Datter, Prinsesse Elisabeth, fødtes paa Nyborg Slot 1485.

Allerede 15 Aar gammel lovedes hun bort som Brud til den 16aarige Kurfyrst Joachim I af Brandenborg i Følge en Ægteskabskontrakt, der afsluttedes i Kiel i Februar 1500; i samme Kontrakt stod der fremdeles, at ovennævnte Kurfyrste Joachims Søster Anna skulde ægte Kong Hans' 16 Aar yngre Broder Fre-

derik (I). Brylluppet skulde have været holdt i 1501, men det blev udsat til 1502. Kong Hans, som skulde have fulgt sin Datter ned til Brandenborg, var forhindret, da han var i Krig med Sverrig, og hans Dronning, som udstod en Belejring paa Stockholms Slot, var ogsaa undskyldt i at kunne være med til sin eneste Datters Bryllup. Det blev derfor overladt til Kongens Broder, Hertug Frederik, der selv skulde hente sig en Brud, at ledsage Broderdatteren Elisabeth ned til Brandenborg.

Brylluppet, eller rettere Dobbeltbrylluppet, stod i Byen Stendal i den preussiske Provins Sachsen, da der rasede Pest i Berlin. Der var kommen en Masse højfornemme Gæster til Stede, saa man anslog Tallet af de Heste, der hidførte de fremmede, til 7000 Stykker.

Vielsen forrettedes den 10de April 1502 af Erkebispen af Magdeburg, Prins Ernst af Sachsen. Der afholdtes i de Festens Dage baade Dans, Ridderspil og Turneringer; ved en af disse sidste kom Holstenerne og de Danske op at skændes, det blev til Alvor, det kom til Haandgemæng, og de huggede løs paa hinanden, saa nogle bleve paa Stedet, og andre, dødelig saarede, bares bort. Hele Byen kom i Oprør, og Borgerne grebe til deres Værge. Omsider stilnede Vreden af, og alle Bryllupsgæster forlode Byen i smaa Hobe ad Gangen.

Dette var hidtil det mærkeligste, man vidste om dette Bryllup, indtil den preussiske Regering 300 Aar efter, i 1865, fandt paa, at Preussens Konge som Ætling nedstammende fra Kong Hans' Datter og var nærmeste Arving til de erobrede Hertugdømmer, nu da i 1863 den oldenborgske Kongestamme i Danmark var uddød. —

Dette Prinsesse Elisabeths Ægteskab med Kurfyrst Joachim I af Brandenborg blev i høj Grad ulykkeligt, thi han var en saa haard og brutal Herre, at hun tilsidst ikke kunde holde det ud med ham. Da hun i Følge med sin Broder, Kong Christian II, i 1523 i Sachsen hørte en Prædiken af Luther, blev hun greben saa stærkt heraf, at hun med Liv og Sjæl sluttede sig til hans Lære. Hendes katolske Ægtefælle, — der desuden frastødte hende ved sit Levnet med Friller og Dyrkelsen af Astrologi, som hun betragtede som Trolddom, — truede hende, i sin heftige Vrede, med Død eller Indmuring, hvis hun ikke nød Nadveren paa katolsk Vis, — saa flygtede hun, ved Christian II's Hjælp, i Aaret 1528 fra Mand og Børn. Alle Forsøg paa Forlig strandede. Efter Flugten boede hun paa Lichtenberg ved Wittenberg for at være i Nærheden af Luther, hvis Omgang styrkede den ulykkelige Kvinde. Selv efter Kurfyrst Joachims Død 1535 blev hun boende der. Da Luther døde, eller muligvis noget før, flyttede hun til sit Enkesæde Spandau, hvor hun døde den 11te Juni 1555. Samme Kurfyrstinde Elisabeth var alle Dage Broderen Christian II en god og kærlig Søster; de kom en Del sammen i de Aar, han levede i Landflygtighed, fra 1523 indtil han atter drog til Norge for derfra at muligen kunne generobre Danmark. Det var hende en stor Sorg, da han blev kastet i Fængsel paa Sønderborg Slot. Hun skrev Gang paa Gang og virkede, hvad hun kunde, for at formilde hans Fængsel. Det sidste Brev, man har fra hende i den Hensigt, er et Brev fra Efteraaret 1551 til Kong Christian III, hvori hun bønfalder ham om sin Broders Befrielse. Hun var dengang uvidende om, at hendes Ønske allerede var til Dels opfyldt halvandet Aar tidligere; — saa for-

ladt og forglemt var Christian II bleven under sit tyveaarige Fangenskab, at selv hans nærmeste forbleve uvidende om Forandringerne i hans Stilling, da han blev ført fra Sønderborg til Kalundborg, hvor hans Ophold blev saa taaleligt som vel muligt.

VI. KONG CHRISTIAN II.

Kong Christian II arvede fra sin Fader og Farfader Striden med Sverrig og Ønsket om at realisere Unionstanken, som under heldige Omstændigheder var lykkedes for Dronning Margrethe for en stakket Stund, medens Unionen under hendes nærmeste Efterfølgere snart løsnedes i Sammenføjningen af de saa forskelligartede Lande. Alt var forsøgt, saavel langvarige og møjsommelige Underhandlinger, som haardnakket Kamp. Nu vilde Christian II for hurtigere at komme til Maalet tage end haardere fat, og Modstanden, han mødte, gav hans haarde og lidenskabelige Gemyt Næring og gjorde ham, der af Naturen var i Besiddelse af en stor Retsfølelse, til Tyran.

Grundsætningen i hele Christian II's Regeringstid var at sikre Byernes Næringsvirksomhed; og for at sætte en Grænse for Lybækkernes og deres „Pebersvendes“ Landprang, ɔ: Indkøb af Varer paa Landet, paabød han Bønderne at sælge deres Varer i Byerne; derfor var han alle Dage Borgernes Ven. Hvad der styrtede Christian II var, at han var forud for sin Tid og ikke forstod at lempe sig efter Forholdene. De Forandringer, han vilde indføre, vare for store, for gennemgribende, og for pludselige, og desuden gik de ogsaa ud paa at berøve Adelen en Del af dens Magt, og derfor fik han ogsaa snart denne dengang

mægtige Stand imod sig; thi Christian II forsøgte kraftigt at opretholde Byernes Selvstændighed imod Lensmændene, idet han hævdede Byernes Ret til at „ligge til Kongens Fadebur“, som betegner, at Borgerne havde at svare deres Afgifter til Kongen og ikke til Lensmanden. Efterat Kong Christian II havde forladt Riget i 1523 som en landflygtig Mand, og da Adelen fik mere og mere Overhaand i hans Fjende og Eftermand Kong Frederik I's Tid, truede det med, at Smaabyerne skulde komme fuldstændigt under Adelens Aag, idet mange bortforlenedes til Adelsmænd, der saaledes fik en Ret til at hæve de kongelige Indtægter af Byerne, og gradvis udvidede dette til at optræde som deres virkelige Overherrer. Faktisk blev det naturligvis Ridefogederne, Forvalterne paa Adelens faste Gaarde, der kom til at optræde som Borgernes Øvrighed. Hvor forhadte disse saakaldte „Sporefogeder“ vare, det gav Byernes Borgere Prøver nok paa i Grevens Fejde, thi foruden oprigtig Hengivenhed for den saa troløst forraadte Borgerven, Christian II, og Haab om at faa ham til Konge igen, har intet bidraget mere til at kaste Købstadsborgerne i Grev Christoffer af Oldenborgs Arme i Grevens Fejde, end at han optraadte som deres Forsvarer og lovede dem Befrielse fra „Sporefogederne“.

Christian II's Forhold til Dyveke er bekendt nok. Dennes Moder, Hollænderinden Sigbrit Willumsen, som af politiske Grunde havde forladt sit Fædreland, havde slaaet sig ned i Bergen. Da Christian II som Prins styrede Norge, traf han, ved en Fest her i Bergen, Mutter Sigbrit og hendes Datter Dyveke (Düffken ɔ: den lille Due) — sagtens vel et Kælenavn. At Sigbrit og Datter kunde opnaa at faa en Indbydelse til en Fest

paa Slottet i Bergen, viser, at de maa være blevne henregnede til Folk af bedre Ekstraktion. Det var i Aaret 1507, at Christian II saa Sigbrit første Gang; saavel Moder som Datter fulgte til Oslo med Christian II, hvor han byggede et Stenhus til dem, og de fik deres Fornødenheder fra Slottet. Moderen blev hans Raadgiverske for Eftertiden og Datteren hans Frille.

Uagtet dette løse Forhold med Dyveke vilde Christian II af politiske Hensyn nok indgaa et regelret Ægteskab, naar et passende og godt Parti kunde findes, og hans Øjne vare i saa Henseende henvendt paa de to Prinsesser Leonora og Isabella (Elisabeth), Søstre til Kejser Carl V. For at naa sit Maal skrev Christian II i Aaret 1514 til sin Gesandt i Nederlandene: „I Besynderlighed gælder det den højbaarne Frøken Leonora, den ældste Datter af Burgundien; — men er det ikke muligt, bedes Du at fri til den mellemste Frøken Isabella“ (Elisabeth); hende blev det i Virkeligheden. Samme Prinsesse Elisabeth var en Datter af Erkehertug Philip af Østerrig og Kong Ferdinand den Katolskes Datter Johanna „den Vanvittige“.

Elisabeth var født i Brüssel d. 18de Juli 1501, og efter Faderens tidlige Død (1506) opdragen af den kloge Faster Margrethe, Regentinde i Nederlandene. Blandt Elisabeth's og Broderen Kejser Carl V's Lærere var ogsaa den senere Pave Hadrian VI, — en Skibstømmermands Søn fra Utrecht, der var Professor ved Universitetet i Löwen; — den eneste Hollænder, der nogensinde beklædte Pavestolen; han var da for Resten ogsaa den sidste Udlænding, der blev valgt til Pave, thi siden den Tid er Valget altid faldet paa Italienere.

Prinsesse Elisabeth tog med stor Resignation imod at gifte sig med den 20 Aar ældre Mand, thi hun var fra Barn af vænnet til at rette sig efter sin Formynders Vilje uden at gøre Indvendinger.

Samme Dag, den 11te Juni 1514, da Christian II blev kronet i Kjøbenhavn, blev Prinsesse Elisabeth ved Prokuration viet til Rigsmarsken Mogens Gjøe i Brüssel, men den egentlige Formæling blev formedelst Brudens store Ungdom — hun var kun 13 Aar dengang, — udsat til næste Aar.

I Vinterens Løb udrustedes der nu i Danmark en Eskadre paa 8 Skibe, i Stand til at hente Elisabeth. I Juni Maaned 1515 sejlede Erkebiskop Erik Walkendorf og Rigsmarskens Broder Henrik Gjøe og et Par andre Adelsmænd til Holland, hvor de i Juli kastede Anker ved Veere paa Øen Walchern.

Den unge Dronning Elisabeth var meget afholdt i sin Hjemstavn, og man tænkte der med Vemod paa hendes Afrejse til det fjerne nordlige Land, om hvis Konge Rygtet allerede havde bragt alskens Omtale af hans Forhold til Dyveke. I et Brev fra Nederlandene roser Erik Walkendorf, under Opholdet der, med stor Varme den kongelige Bruds Skønhed og Dyd.

Efter et kort Ophold i Nederlandene sejlede man af til Danmark, men det blev Storm under Vejs, Drn. Elisabeth blev meget søsyg, saa hun vilde i Land, da der sejledes forbi Jyllands Kyst, men det forhindredes dog. Endelig landedes der i Helsingør d. 4de August 1515. Her udhvilede Drn. Elisabeth sig nogle faa Dage for at komme sig ovenpaa den strenge Søtur. Fra Helsingør tilskriver Erik Walkendorf Kong Christian, at han lykkelig er naaet med den kongelige Brud fra Nederlandene til Helsingør, og udtrykker sig saaledes: „Hendes Naade er vel værd, at I modtager hende godt, thi hun er ædel, viis, dydig og dejlig; men hendes Naades Klædedragt behager mig ikke vel.“ Sagen var, at ved festlige Lejligheder bare Damerne ved Hoffet i Brüssel nedringede Kjoler, en Mode, der endnu var ukendt i Danmark. Erkebiskop Erik Walkendorf arbejdede utrætteligt paa at gøre

alt saa godt for den kongelige Brud som muligt, og han var bange for, at Christian II's Interesse for Dyveke skulde gøre ham kold og ligegyldig for den festlige Modtagelse af Kongens fæstede Brud. Da baade Christian I, Kong Hans og dennes Broder Frederik intet Skæg bare, men alle vare glatragede, var Erik Walkendorf bange for, at det skulde misklæde Kong Christian II, at han lod sit Skæg vokse i den senere Tid; den tro Tjener skriver derfor, forinden Kongen skal modtage sin Brud: „Jeg beder Eders Naade ydmygeligen, at I modtager Eders Naades Fyrstinde med største Stads, og lader de Burgundiske og os alle i Danmark mærke, at Hendes Naade er Eder kærlig og velkommen. Og lader nu straks rage Eders Naades Skæg af, for mange Sagers Skyld, saa kan Eders Naade med saadant, som forskrevet staar, stoppe Munden paa os allesammen.“ Ifald Christian II har føjet Walkendorf i det Stykke, har det ikke varet længe, før han har ladet Skæget vokse ud igen, thi allerede i 1520 blev det højeste Mode at bære stort Skæg.

Søndagen den 12te August 1515 gik Formælingen og Kroningen for sig i Kjøbenhavn, efterat Elisabeth paa Vejen imellem Helsingør og Kjøbenhavn var bleven modtaget af et festligklædt fornemt Følge. Foruden Christian II og dennes Moder Enkedronning Christine mødte ogsaa Kongens Farbroder Hertug Frederik og hans Svoger Kurfyrst Joachim af Brandenborg med sin Gemalinde, Kongens Søster. Den festlige Modtagelse, Dronn. Elisabeth fik, overtraf saavel hendes som hendes Slægtninges Forventning. I selve Nederlandene fæstede man dog ingen Lid til Elisabeths fremtidige Lykke, da de der fik at vide, at hun havde haft en stærk Storm paa Overrejsen til sit nye Rige, saameget mere, som der i sin Tid paa den Dag, hendes Daab var bestemt, ligeledes havde raset en orkan-

agtig Storm; det værste var imidlertid, at ved selve det kongelige Bryllupsgilde, hvor der blev drukket tæt, var en Astrologus, som havde taget for meget til sig, i sin Overstadighed kommet til at hilse paa og tiltale Hertug Frederik, som om han var Konge, hvad da ogsaa i Virkeligheden gik i Opfyldelse 8 Aar senere.

Dronning Elisabeth vandt hurtig det danske Folks Kærlighed og efterhaanden sin kongelige Ægtefælles Tillid og Agtelse. Kongen raadførte sig ofte med sin Dronning, og naar han var udrejst, førte han en livlig Korrespondance med hende, altid paa dansk, hvilket Sprog hun lærte snart efter Ankomsten her til Landet. Kongens Forhold til Dyveke bar hun med Taalmod og Resignation, mere end hendes Slægt og de danske Hoffolk gjorde. En Hofdame, der vovede at tale Dronning Elisabeths Sag, blev af Kongen forvist fra Hoffet. Denne Kongens Haardnakkethed fremskyndte muligvis Dyvekes Død, som indtraf i Helsingør i Aaret 1517, man mente som Følge af forgiftede Kirsebær, der vare plukkede i Torben Oxe's Have. Da Torben Oxe 2 Aar efter, i et Drikkelag, tilstod, at han havde baaret Kærlighed til Dyveke, som denne dog ej havde gengældt, lod Kongen ham uretfærdig ombringe, skønt Dronning Elisabeth gik i Forbøn for at formilde Kongens Vrede. Baandet imellem Dyvekes Moder Sigbrit og Christian II blev muligvis endnu stærkere efter Datterens Død, men alligevel bestod der dog et godt Forhold imellem Dronning Elisabeth og Sigbrit. Efter Dyvekes Død opholdt Sigbrit sig mere paa Slottet end forud, skønt hun ejede sin egen Gaard paa Amagertorv; saaledes f. Ex. var hun altid til Stede ved Dronning Elisabeths Barselfærd, og holdt her lige saa lidt sin Mund i Tømme, som hun ellers plejede; thi da Dronning Elisabeth i Aaret 1519 nedkom med

Tvillinger, to Prinser, blev Mutter Sigbrit vred og mente, „at der var ikke Land nok til saamange „Herrchen".“

Kong Christian II var kun Konge i 10 Aar; da samlede hans mange Modstandere sig imod ham, med Farbroderen Hertug Frederik i Spidsen. Grusomheden med Blodbadet i Stockholm indgød alle den højeste Rædsel; ikke saa sært, om den danske Adel kunde frygte en Gentagelse for sit Vedkommende, og derfor ønskede ham afløst af Farbroderen, den sindige Hertug Frederik. I Stedet for at forsøge en Kamp, da Kongen havde Borger og Almue paa sin Side, tabte den ellers viljestærke Mand Modet og forlod Riget for hos sin Svoger Carl V at søge Hjælp.

Om Christian II's og Mogens Munks Møde i Vejle skriver Professor C. Paludan-Müller:

„I Slutningen af Januar Maaned 1523 opholdt Kong Christian II sig i Vejle og havde her den bekendte Sammenkomst med Rigsraad Mogens Munk til Volstrup, Landsdommer i Nørrejylland, som efter en ikke paalidelig Beretning hos Hvidtfeldt ved denne Lejlighed skal have overbragt det af den jydske Adel i de samme Dage udfærdigede Opsigelsesbrev, hvilket Mogens Munk havde efterladt i Gemakket i en af sine Handsker. Kong Christian II beretter selv Sagen anderledes, idet nemlig Mogens Munk sagde, at han var kommen for at søge Kongen som en tro og villig Undersaat. Mogens Munk blev sat til Bords med Kongen og behandlet som den troeste Mand i Riget. For at Christian II ikke skulde mærke Mogens Munks forgiftede Mening, begærede denne en Stævning over

Ejler Bryske i en Retssag, og sagde, at han ganske sikkert vilde møde Kongen i Aarhus den 26de Januar. Men saa snart han kom fra Kongen, red han ind i Holsten. „Den hemmelige Handel, han der bestilte“, siger Beretningen, „udkommer vel med Tiden“.“ —

Der skal en stærk Tro til at finde det antageligt, at en af Opstandens Hovedmænd, hvis Hals var forgjort med al Ret, skulde vovet personlig at overbringe Opsigelsesbrevet, selv paa en saa skjult og listig Maade; thi det stod jo slet ikke i hans Magt at forhindre, at Handsken fandtes, endnu inden han lukkede Døren efter sig.

Mødet i Vejle kan have været rent tilfældigt; Mogens Munk er kommen til Vejle uden at vide, at Kongen var der. Hurtigt har Mogens Munk indset, at hans Nærværelse ikke kunde blive ubekendt, og at han næppe vilde slippe med Livet, i Fald Kongens Mistanke vaktes, og den maatte jo vækkes, mærkedes det, at han vilde liste bort igen. Han har da fundet det klogest at gaa lige til Kongen, under et opdigtet Paaskud. Hans Mod og Snildhed blive altid mærkværdige.

Antageligst er det derfor, at Kongen virkelig ikke har faaet Opsigelsesbrevet af Mogens Munk, men to Dage efter Viborgmødet, hvor Raaderne vare samlede, andetsteds fra, ved et almindeligt Bud, som ikke kendte Brevets Indhold og afleverede det til en af Kongens Omgivelser; dersom det jydske Raad overhovedet vilde underrette Kongen straks om deres Skridt, inden de endnu vidste, om Kongens Farbroder Hertug Frederik vilde træde rask frem til deres Forsvar.“

Mogens Munk var altsaa paa Rejsen ned til Hertug Frederik, som han traf i Husum og fandt meget

villig til straks at træde op. Undervejs, et Par Mile fra Rendsborg, mødte Mogens Munk et Bud fra Christian II's Svoger Kurfyrst Joachim af Brandenborg; dette Sendebud blev overfaldet og dræbt af Mogens Munk, og denne tog hans Brevskaber til sig. Den 13de Marts 1523 kom Hertug Frederik til Kolding, og den 26de Marts lod han sig hylde til Konge i Viborg.

Vi vide alle, hvorledes det gik senere.

Utak er Verdens Løn; Mogens Munk modtog aldrig Tak eller Belønning af Hertug Frederik, da denne blev Konge under Navn af Frederik den Første, ja, Mogens Munk fik end ikke Ridderslaget af den Konge, han havde været saa virksom med at faa her ind i Landet.

I Grevens Fejde blev Mogens Munk fordreven fra sin Gaard af sine egne Bønder, da de holdt paa Christian II, saalænge de kunde.

Mogens Munk var Stamfader til Kong Christian IV's uheldige 2den Gemalinde, Kirstine Munk.

Mogens Munk døde 80 Aar gammel i Decbr. 1558, syv Uger før den Herre og Konge, han sveg, døde paa Kalundborg Slot.

Den 13de April 1523 forlod Kong Christian II tilligemed sin Dronning og Børn samt Mutter Sigbrit og en stor Del ansete Mænd, paa henimod 20 Skibe, Kjøbenhavn, medtagende en Del Skatte og Rigsdokumenter. Straks efter Bortsejlingen opstod en meget stærk Storm, ved hvilken nogle faa af Skibene gik under.

Efter 19 Dages besværlig Sejlads ankom Christian II og Familie til Veere, en bekendt Orlogshavn paa Øen Walchern. Her blev Christian II og Familie vel modtagen af en Slægtning, Hertug Adolf af Bur-

gund, hvilken i sin Tid havde ledsaget Dronn. Elisabeth fra Nederlandene til Kjobenhavn.

Det var med et tungt Hjerte, at Dronn. Elisabeth nu gensaa sit Fædrelands Kyster. For 8 Aar siden var hun draget ud fra samme Havn, Veere, under al den Pragt og Glans, som det rige burgundiske Hof var i Stand til at udfolde, ledsaget af en Skare Herrer og Fruer af Landets fornemste Slægter, — en mægtig Konges Brud, fuld af Forhaabninger om en glimrende og betrygget Fremtid. Nu kom hun tilbage med skuffede Forhaabninger og bitre Erfaringer om Verdens Omskiftelighed, med en mørk truende Fremtid for sig, omgiven af tre smaa Børn, der syntes forladte, manglende Bekvemmelighed, som hun selv, sjælelig og legemlig lidende, trængte til. Af kvindeligt Tyende var der kun fulgt med hende en simpel hollandsk Pige og en Amme.

Efter et kort Ophold i Veere drog Christian II, Gemalinde, Børn og Følge til Mecheln, hvor Statholderinden Margrethe, Dronning Elisabeths Faster, boede. Denne Faster følte jo nok en dyb Medlidenhed med sin ulykkelige Broderdatter og dennes Børn, om hun end nærede mindre blide Følelser imod Christian II, som hun desuden jo da ikke kunde bringe Hjælp og Støtte til at vinde Danmark igen. Statholdersken Margrethe blev altsaa meget forlegen ved Christian II's Ankomst, ham hun egentlig aldrig havde syntes om, ja endog betragtet med ugunstige Øjne ved de Efterretninger, man ad svensk Vej havde hørt om ham. Statholderinden Margrethe havde ogsaa hørt, at Christian II ikke var nogen Modstander af Luthers „Kætteri", saa der var jo nok at udsætte paa denne ubudne høje Gæst; men paa den anden Side var den danske Dronning Elisabeth kødelig Søster til Kejser Carl V, Overhovedet for de christelige Regenter, og bundet til Fasteren fra Barndommen af.

Omendskønt Christian II og Dronn. Elisabeth ikke bragte nogen Lutheraner med sig fra Danmark, og de daglig, for at holde Fred med Faster Margrethe, bivaanede den katolske Messe, var man dog stadig mistænksom overfor dem i det Stykke. Denne Kulde gjorde Christian II bitter, og hans Vrede formeredes ved den Behandling, som Dyvekes Moder Sigbrit, som Kong Christian havde ført med sig fra Danmark, led. Sagnet siger, at Sigbrit blev bragt om Bord i en stor Pakkasse, for at Folkehadet ikke skulde give sig Luft imod hende. Saafremt Christian II selv var bleven i Kjøbenhavn og havde sendt Sigbrit ud af Riget, var muligvis Udfaldet bleven langt heldigere for den ulykkelige Konge, end som Sagerne senere udviklede sig.

Da, som sagt, Sigbrit var kommen med til Holland, havde hun paa Følelsen, at hun der skulde tage sig i Agt, da Kong Christian nu ikke længer kunde beskytte hende. Hun skjulte sig derfor saa vel, at længe ingen vidste, hvor hun var. Hun havde ogsaa Grund til at skjule sig, thi alle Dronn. Elisabeths Slægtninge vare opfyldte af en rasende Forbitrelse imod hende, hvem de gav Skylden for hele Kong Christian II's Ulykke og alt det onde, han havde bedrevet. Da Regentinden Margrethe forlangte af Christian II, at han skulde udlevere Sigbrit til Straf, sagde han, mod bedre Vidende, at han slet ikke vidste, hvor hun var. Af og til synes det, at hun kom frem af sit Skjul, og da altid forklædt.

En Karl, der tjente en af Christian II's Mænd, paastod saaledes en Dag at have set Sigbrit i Nærheden af Byen Dortrecht; hun ledsagedes af en Nonne og var selv i Nonnedragt. Man spurgte Karlen, om han ogsaa var vis paa, at det var Sigbrit, han havde set, hvortil han svarede: „Jo ganske sikkert, jeg kendte hende godt, thi hun har engang i Danmark villet lade mig hænge," saa hendes Træk kunde han der-

for ikke glemme saa hurtig. Nogen Tid efter lader det til, at Statholderinde Margrethe har faaet Mutter Sigbrit indfanget, thi der skrives fra Nederlandene, at „Fru Margrethe har taget Sigbrit i saa god Forvaring, at Solen ikke mere vil komme til at skinne paa hende.“

Da Kong Frederik I's Sendebud, Peter Svave, i Aaret 1531 var ved det engelske Hof, sagde Kong Henrik VIII en Dag til ham, om han havde hørt noget om Sigbrit, og da Peter Svave svarede, at han intet vidste, sagde Henrik VIII: „Da kan jeg fortælle Dem, at hun nu er fængslet og vil komme til at lide Dødsstraf.“ Rimeligt er det, at Sigbrit er bleven brændt paa Baalet som Heks og Troldkvinde.

Da Christian II saa sig om alle Vegne, hvor han mente, der var Hjælp at faa, vilde han ogsaa forsøge sig hos Kong Henrik VIII af England, om han muligen kunde finde Støtte der til at generobre sit Rige. I den Hensigt foretog han en Rejse derover tilligemed sin Dronning. For at de kunde optræde med fornøden Glans, havde Dronning Elisabeths Faster, Statholderinde Margrethe, overladt dem til Opvartning en af sit Hofs Herrer samt 3 à 4 Hofdamer. Rejsen foretoges i Juni Maaned og gik over Calais; den 19de kom Kongeparret til Greenwich, hvor Kong Henrik VIII residerede. Ligesom Christian II's Farfader Kong Christian I i sin Tid, da han manglede Penge, havde sat Shetlands- og Orkneyøerne i Pant, saaledes tilbød nu Christian II at give Kong Henrik VIII Island i Pant paa et større Pengelaan, han søgte at gjøre hos denne, hvilket Tilbud den engelske Konge dog ikke turde tage imod, som rimeligt var, eftersom Sagerne stod.

Først i Juli Maaned var Christian II og Gemalinde tilbage igen i Mecheln, hvor de vare rejste ud fra.

Efterat være kommen tilbage med uforrettet Sag rejste Christian II til Tyskland for at virke der, medens hans Dronning for en Tid blev hos Faster Margrethe tilligemed Børnene.

Fra Juni 1523 til Juli 1524 var Christian II i Tyskland for at forsøge at faa udrustet et Tog til det belejrede Kjøbenhavns Undsætning. Da den Hær, Christian II i Virkeligheden havde faaet samlet, imidlertid igen opløste sig paa Grund af manglende Pengemidler til Soldens Udredelse, kan man vel forstaa, hvor dybt nedbøjet den ulykkelige Konge var. Paa Slottet Lochau i Sachsen besøgte han sin Morbroder, Kurfyrst Frederik den Vise, og ved den Lejlighed kom han i Klostret Schweinitz kort derfra til at høre baade Luther og Melanchton. Luthers Prædiken gjorde et mægtigt Indtryk paa Christian II, og for stadigere at nyde Luthers Omgang og Undervisning begav han sig til Wittenberg, hvor han boede hos den bekendte Maler Lucas Kranach en stor Del af Oktober og November s. A.; Lucas Kranach malede ogsaa Christian II under dette Ophold.

De tvende ædle Kvinder, Kongens Hustru Dronn. Elisabeth og hans Søster Kurfyrstinde Elisabeth af Brandenborg, fulgte snart det af Christian II givne Eksempel, at lade sig belære og overbevise om Luthers rene Lære.

I Kongens Brevveksling paa denne Tid forekomme flere Ytringer, der vise hans religiøse Stemning. Han skriver efter at have hørt Luther „at han havde befalet Vorherre sin Sag.“ Da Dronningen anbefaler ham at være forsigtig paa sine Rejser, svarer han: „Vi have En, som paa os tager Vare, og ej forlader os, det er Christus, hvem vi befale Eders Sjæl og Liv indtil evig Tid.“

Luther havde megen Godhed for den ulykkelige Christian II. Vel kunde han ikke være blind for hans Fejl og Brøde, men Betragtningen heraf skød han til Side, idet han overlod Dommen til Gud. Da Christian II nogle Aar efter var bleven kastet i Fængsel, skrev Luther et Bønskrift til Kong Frederik I i Danmark, hvori han med stor Varme formanede denne til at vise Mildhed og christelig Skaansel mod sin overvundne Fjende.

De 10—11 Maaneder, Christian II efter Opløsningen af hans Hær — 26,000 Mand — tilbragte i Tyskland, høre til den sørgeligste Tid af hans Liv. Han flakkede ustadig omkring fra det ene Sted til det andet, ingenlunde velkommen hos de Fyrster, hos hvem han søgte Tilflugt og Tilhold. De Slægtninge og Venner, som han mest havde stolet paa, svigtede ham, ja viste sig fjendtlige imod ham. Han var i stadig Fare, om ikke for sit Liv, saa for sin Frihed, da han efterstræbtes af de Høvedsmænd for Landsknægtene, som havde Krav paa Sold af ham, og intet Middel skyede for at opnaa Betaling. Han maatte derfor ofte holde sit Opholdsted skjult, og ofte skifte det, og naar han rejste, skete det i største Hemmelighed; selv Dronn. Elisabeth vidste tidt ikke, hvor han var eller drog hen. Medens Christian II's Stilling var saa sørgelig, var Dronn. Elisabeths det ikke mindre, eller rettere: hun led endnu mere end han. Hun bar ikke blot sin Del af Ulykken, der havde ramt dem begge, men efter sit kærlige, sit trofaste Hjerte tog hun tillige Kongens Sorg paa sig. Hun følte, som om det ramte hende selv, alle de Krænkelser og Skuffelser, der overgik hendes Ægtefælle; hun gennemlevede hos sig alle hans Genvordigheder, Sorger og Bekymringer og daglige Nød; hun var, naar hun var skilt fra ham, i en evig Angst for hans Sikkerhed. Da Adskillelsen blev hende for utaalelig, drog hun efter ham fra

Nederlandene for at være hos ham i Tyskland. I den Tid hun saa var med sin Gemal i Tyskland, havde hun ikke engang den Trøst og Glæde at kunne have sine Børn med sig, og Moderhjertet ængstedes en Tid ved Efterretningen om, at Børnene vare bleve angrebne af Sygdom.

Siden Dronn. Elisabeth var kommen fra Nederlandene, opholdt hun sig mest ved det kurfyrstelige Hof i Berlin. Her havde hun den Glæde at kunne leve sammen med sin Ægtefælles Søster, Kurfyrstinde Elisabeth, der var en ædel og kærlig Natur, ligesom hun selv, og hvis inderlige og søsterlige Hengivenhed for Christian II maatte gøre hende dobbelt kær for Dronning Elisabeth. Samlivet med denne kære Svigerinde borttog noget af det bitre ved Opholdet i Berlin. Kurfyrst Joachim I var nemlig en egenkærlig og egennyttig Mand. Han havde endnu Penge tilgode af Brudeskatten fra Danmark, og krævede Dronn. Elisabeth derfor, og talte i bitre og nærgaaende Udtryk om hendes Gemal, saa hun tilskrev denne, hvor ydmygende og ubehageligt Opholdet var hende i Berlin hos denne ubehagelige Kurfyrste, der var hende og Christian II et bittert Svogerskab. Til sin Gemal skriver Dronn. Elisabeth: „Jeg kan aldrig være uden Sorg; jeg tror, jeg bliver snart galen, saa handle de her med mig. Jeg længes mig ihjel, med mindre Eders Naade snart har Bud efter mig."

Det sidste Brev er skrevet i Febr. 1524; da befriede Christian II hende for Kurfyrstens ubehagelige Selskab ved at kalde hende til sig i Sachsen.

Kurfyrst Frederik den Vise af Sachsen viste Gæstevenskab mod Christian II og Dronn. Elisabeth, men hjælpe dem kunde og vilde han ikke; han var dog den af Kongens Paarørende, der viste ham — om end halvt uvillig — størst Deltagelse og uegennyttig Hjælpsomhed.

Da Christian II endnu havde 150,000 Gylden tilgode ved Kejserhuset af sin Hustru Dronn. Elisabeths Medgift, vilde han gøre Krav paa dem. Da Christian II mente, at det ikke fremmede Sagen selv at rejse, sendte han sin Dronning afsted til Fyrsteforsamlingen i Nürnberg, hvor hendes næstældste Broder Ærkehertug Ferdinand præsiderede. Denne saa hende ugerne komme, thi han havde ingen broderlig Godhed for hende og skammede sig paa Kejserhusets Vegne over, at hun skulde vise sig i sin ulykkelige og forladte Tilstand paa et Sted, hvor saamange af Rigets Fyrster vare forsamlede. Hun tiltraadte Rejsen paa en ublid Aarstid, i Marts 1524, uagtet ovennævnte Broder fraraadede hende den saa stærkt, han kunde, og da hun kom, red han hende, for Skams Skyld, 1½ Mil i Møde udenfor Staden. Hun anmodede Broderen om sin Medgift, i hvert Fald 20,000 Gylden til Laans straks, til at afhjælpe øjeblikkelig Trang med, og i bedste Tilfælde 200,000 Gylden til Laans i det hele.

Dagen efter sin Ankomst havde Dronning Elisabeth offentligt Foretræde hos sin Broder Ærkehertug Ferdinand i Nærværelse af mange høje Fyrster og Herrer. Kurfyrsten af Sachsens Sendebud skrev hjem til sin Herre: „Hendes Andragende hørtes af enhver med Medynk og Medlidenhed, i Særdeleshed for hendes Persons Skyld, og jeg saa i Sandhed kun faa af Raadsherrerne, som ikke havde Taarer i Øjnene. Men skønt hun handlede med Flid og Troskab paa sin Ægteherres Vegne, talede dog de omkringstaaende Personer ilde om Kongen; kort sagt, saa meget mærker jeg, naar hun ikke var, vilde man her ikke sadle en Hest for hans Skyld.“ Opholdet i Nürnberg var højst ubehageligt for Dronn. Elisabeth; hun opnaaede slet intet af det, hun søgte; hendes Broder undskyldte sig

med egen Forlegenhed overfor enhver af hende fordret Pengeudbetaling.

Ogsaa de rent personlige Forhold vare trykkende og ubehagelige for Dronning Elisabeth, thi hendes Svigerinde i Nürnberg, Ærkehertug Ferdinands Gemalinde, Anna af Ungarn, var langt fra at ligne Svigerinden Kurfyrstinde Elisabeth i Berlin. Ærkehertuginde Anna var kold og tilbageholdende og skyede Dronningen, saa at denne havde været over en Uge i Nürnberg uden at kunne faa hende i Tale.

Dronn. Elisabeths Broder, Ærkehertug Ferdinand, havde straks ladet Søsteren høre ilde, fordi hun syntes godt om Luthers Lære. Havde Forholdet derfor været slet før, blev det værre, da Dronn. Elisabeth Skærtorsdag, den 24de Marts 1524, medens hun var i Nürnberg, lod den lutherske Præst ved St. Laurentiikirken hente op paa Slottet og af ham lod sig give Nadverens Sakramente under begge Skikkelser. Et saadant Eksempel givet af Kejserens Søster vakte stor og glædelig Opsigt blandt de Lutherske, men fremkaldte ogsaa den heftigste Forbitrelse hos hendes katolske Slægtninge og deres Tjenere. Dronn. Elisabeth skriver herom: „Hannart (Kejser Carl V's Fuldmægtig) er bleven saa græsselig vred paa mig, fordi jeg har haft den Prædiker hos mig fra Byen, og ligeledes har de gjort min Broder halv vred paa mig. Hannart sagde, at dersom han vidste, at jeg vilde holde mig efter den Præsts Ord, da vilde han ikke mere befatte sig med vore Sager, thi han var sikker paa, at han da skulde miste sin Tjeneste hos min Broder, Kejseren. Min Broder Ferdinand haver talt til mig om, at Eders Naade (Christian II) haver været hos Luther, og sagde, at han vilde give 100,000 Gylden til, at I ikke havde gjort det. Dog har jeg givet ham tilbørlig Svar derpaa, som jeg skal sige Eders Naade, naar Gud vil, jeg kommer Eder til Ords.“

Kurfyrsten af Sachsens Afsending har optegnet de Ord, Ærkehertug Ferdinand sagde til Søsteren, Drn. Elisabeth. Ærkehertugen sagde nemlig til hende: „At han vilde ønske, at hun ikke var hans Søster“, hvortil Drn. Elisabeth svarede: „Vor fælles Moder har bragt os karske til Verden som kødelige Søskende. Jeg vil holde mig til Guds Ord, alene følge det, og ingen menneskelig Myndighed; men i alt andet vil jeg gerne gøre, hvad I behager. Vil I derover fornægte mig som Søster, da maa jeg finde mig deri og befale det Gud.“

Efter 3 Ugers Ophold i Nürnberg, hvor Drn. Elisabeth aldeles intet havde kunnet udrette, begav hun sig paa Tilbagevejen, ledsaget af nogle faa Personer, til Altenburg, hvor Christian II opholdt sig. Hun blev nu hos ham til Begyndelsen af Juni Maaned, da det blev nødvendigt, at hun drog til Fasteren i Nederlandene, eftersom Kongen ikke længere kunde finde Udveje til at bestride Udgifterne ved Opholdet i Tyskland.

Da Kurfyrst Joachim af Brandenborg ikke kunde faa Penge hos Christian II, lod den „noble“ Mand sin Vrede gaa ud over sin Hustru, fordi dennes Broder ikke kunde betale ham, og især fordi hun af søsterlig Medfølelse søgte at skaane Broderen for Ubehageligheder. Joachim maatte dog kunne have indset, at Christian II ikke havde noget at betale med.

I de sidste Dage af Juni 1524 kom Drn. Elisabeth tilbage til Mecheln, hvor hendes Faster tog meget venligt imod hende som en kær Datter. Drn. Elisabeth maatte rigtignok udholde en streng Straffeprædiken for sin og sin Ægtefælles Forbindelse med Luther; men da Fasteren Margrethe elskede hende med næsten moderlig Ømhed, faldt en Forsoning med hende ikke saa vanskelig som med Broderen,

Ærkehertug Ferdinand, der alene beherskedes af Politiken og intet Hjerte havde for sin Søster.

Statholderinde Margrethe lod iøvrigt foretage en Undersøgelse blandt Drn. Elisabeths Tjenere og Husgesinder for at erfare, hvorledes det stod til med deres Tro, da det var hende berettet, at flere af dem vare luthersksindede, hvilket sidste var vist nok.

Omtrent en Maaned efter Drn. Elisabeths Afrejse fra Tyskland begav Christian II sig ogsaa paa Rejse til Nederlandene. Da Kongen vidste, at hans Kreditorer vilde efterstræbe ham under Vejs, var Rejsen ikke uden Fare; han brugte derfor saa megen Forsigtighed som muligt, samt rejste saa hurtigt, at han undgik de udlagte Baghold.

I de sidste Dage af Juli 1524 ankom Christian II til Nederlandene, hvor han rigtignok ikke var velkommen hos Regentinde Margrethe, hvad hun forud tidligere tydeligt nok havde givet ham til Kende; men han havde intet andet Sted i Verden at vende sig hen; mente maaske ogsaa, at naar han maatte undvære den betydelige Sum af Medgiften, som endnu skyldtes ham, kunde han vel uden Ubillighed forlange, at man for en Del gjorde det godt ved at give ham, hans Hustru og Børn Husly og Ophold i Landet.

Om Kejser Carl V end ikke gjorde sin Svoger Christian II noget godt, var han dog langt venligere sindet imod ham end Statholderinde Margrethe, thi hun og Christian II kunde slet ikke spændes, thi, sagde hun, ikke alene var Christian II gaaet over til Lutherdommen, men han havde endog forført sin Dronning, Kejserens Søster, til det samme, og det var en Plet paa det kejserlige Hus' Ære. Da Statholderinden nødig vilde have Christian II og Hof lige op ad sig, naar hun stadig skulde have dem i Nederlandene, blev Staden Lier valgt til deres Opholdssted.

Denne By laa midtvejs imellem Antwerpen og Mecheln, lige ved Aaen Nethe, der falder i Schelden. Stedet havde en venlig Beliggenhed og kunde minde meget om Næstved ved Susaaen i Sjælland. Indbyggerne vare godmodige, sindige og høflige. Der findes endnu i Lier adskillige Minder fra Christian II's Ophold der, saaledes Gæstgivergaarden „Falken", der ofte nævnes i Kongens Udlændighedstid. Herberget er naturligvis ombygget siden den Tid, men har bevaret sit gamle Navn og ligger paa samme Sted som før. Mærkværdigere er imidlertid den Bygning, hvori Christian II og Familie boede, hvoraf nogle Levninger endnu bevares, benævnet „Het hof van Denemarken". Endnu staar en ganske ubetydelig Del af den egentlige Beboelse for Christian II og Familie. Det er en Bygning paa tvende Stokværk med 5 smalle Vinduesfag i øverste og 4 i nederste Stokværk. Rummet er fordelt paa 6 Værelser i det 15de Aarhundredes Bygningsstil. Bjælkelaget og alt Tømmer indtil Sparreværket under Taget er af Egetræ og vel vedligeholdt. En Gade, der støder op dertil, hedder „De deensche Straet".

Sidst paa Aaret 1524 tog Christian II med Familie og Følge Ophold i Lier.

Da der var stor Knaphed paa de Pengesummer, som Dronning Elisabeths Faster, Statholderinde Margrethe, leverede dem og Følge til at friste Livet med, blev der fra den første Dag nøje bestemt alt med Hensyn til Mad, Brændsel og Lys. Kl. 12 holdtes Middagsmaaltidet. Kongen og Dronningen spiste alene i en af Hovedbygningens større Stuer. Følget delte sig, eftersom de vare fornemme til, og spiste i de forskellige mindre Stuer. Brændselet var dyrt i Nederlandene; derfor bestemtes det nøje, hvormange Stykker Smaabrænde der hver Dag maatte leveres til hvert

Værelse, som skulde opvarmes; ligesaa var Tallet af Lysene fastsat for de enkelte Personer eller Værelser.

Det var en sørgelig Tid, Christian II og Drn. Elisabeth tilbragte her i Lier. Den ene Dag efter den anden sled sig hen under mørke Bekymringer, Pengenød og Plager af alle Slags. De daglige Levevilkaar vare saa tarvelige og pinlig knappe, at det haardt maatte trykke de fyrstelige Personer, som aldrig før havde kendt sligt. Følelsen af, at de betragtedes som en Byrde, man helst var fri for, maatte idelig paatrænge sig dem ved den Kulde og Mangel paa Deltagelse, som røbede sig hos dem, af hvem de i deres nuværende Stilling vare afhængige. Ingen Lysstraale af Haab og frejdig Udsigt i Fremtiden trængte ind i den tarvelige Bolig, der var dem anvist til Ophold.

Hvor tarveligt det gik til i den kongelige Husholdning, kan et enkelt Træk oplyse. En af Kongens høje Embedsmænd, Mingkwitz, bad ham forære sig en rød Fløjls Frakke, foret med Maar, som han antog, Kongen ikke længer gik med. Kongens Svar var, at han ikke kunde give ham den, da Dronningen havde skaaret den i Stykker til Børnene, til hvilke Dronningen selv syede Klæderne. Kongen afskedigede en Del af sine Folk, pantsatte hvad han kunde, solgte sine Skibe for Spotpris; det hjalp kun for en føje Stund. Nøden kiggede ind af alle Døre. Gælden voksede. Alle Klenodier, ja selv Børnenes Legetøj, vandrede til Pantelaaneren. Mange af Kongens Mænd lede stundom Mangel baade paa Føde og Klæder.

Statholderinde Margrethe gav Christian II og Drn. Elisabeth 800 Gylden om Maaneden, men da der klagedes, — thi derfor skulle 60 Personer underholdes, — skrev Kejser Carl V til Margrethe: „Dronningen er dog min Søster, og jeg har desuden mange, jeg giver 10,000 til 12,000 Gylden om Aaret,“ — men

da Statholderinde Margrethe skulde skaffe Pengene til Veje, blev det ved de 800 Gylden pr. Maaned som forhen; som Følge deraf var der i Lier i Dronningens Navn taget Varer paa Borg til Husholdningen for 2000 Gylden og stiftet anden Gæld til et Beløb af 14,000 Gylden. — For Resten levede Christian II paa den bedste Fod med Indbyggerne i Lier og tog ved given Lejlighed Del i deres Fester og Skydegilde, blev, som ypperlig Skytte, endog et Aar Gildets Fuglekonge.

Kejser Carl V var derfor bange for, at Kong Christian skulde ødelægge hans Vildtbaner, om han fik Adgang dertil, og ønskede i den Anledning, at den habile Skytte boede saa langt som muligt fra disse.

Christian II hengav sig imidlertid ikke meget til Adspredelser, idet han var i rastløs Bevægelse for at opdrive Midler til atter at generobre sine tabte Riger. Han satte Kræfter i Bevægelse, der vel ikke vare tilstrækkelige til at naa dette Maal, men dog vidnede om en sjelden Udholdenhed og Viljestyrke hos den, der kaldte dem frem, og i Virkeligheden beredte han Kong Frederik I og dennes Tilhængere mangen bekymret og urolig Time. Under de trykkende Forhold, hvori Christian II levede i disse Aar, grebes han ofte af den dybeste Melankoli, som selv Dronning Elisabeth ikke altid kunde sprede.

Den ædle Dronning, som var i høj Grad afholdt af Befolkningen i Danmark, modtog efter sin Ankomst til Nederlandene et Tilbud fra Stænderne i Danmark om et hæderligt Underhold, naar hun vilde vende tilbage til Danmark, men „hun vilde", svarede hun, „hellere leve i Landflygtighed med sin Ægteherre end regere uden ham."

Hendes Dage vare desuden snart talte. Syg og nedbøjet som hun var, stod hun dog sin Mand trolig bi i at fremme hans Planer ved sin personlige Ind-

virkning og Rejser, her og der. Aaret før sin Død var hun saaledes i Berlin. Svag som hun var, raadførte hun sig med Læger paa sine Rejser, men uden nogen synderlig Virkning; det hældede mod Slutningen. Da muligen Forandring af Opholdsted skulde vise sig gavnlig, rejste Christian II mod Slutningen af Aaret 1525 med hende til Zwynarde Kloster ved Gent; dybt nedbøjede ankom de der den 5te Decbr. 1525. Hendes Lidelser toge imidlertid til. Da hun ønskede at høre Guds rene Ord, lod Christian II sin Prædikant, Hans Møenbo, komme til hende. Allerede den 25de Decbr. følte Dronning Elisabeth, at hendes Endeligt nærmede sig, og sendte derfor Bud efter sine Børn, som vare hos Statholderinde Margrethe. Denne sendte, foruden Børnene, en katolsk Pater, som skulde staa Dronn. Elisabeth bi paa katolsk Vis. Pateren talte hende til for at føre hende tilbage fra hendes Vildfarelse, „men“, skrev Christian II senere til Luther, „Gud den Almægtige har i sin Mildhed betaget hende Mælet, saaledes at hun ikke gav noget Svar paa Tiltalen“. Dog blev hun bestrøget med den sidste Olie, men gav ved Tegn sin sande Tro til Kende.

Den 19de Januar 1526 døde Dronning Elisabeth, 25 Aar gl., et Mønster for sit Køn, en christelig, lidende Kvinde af den ædleste Slags. Ved sin Død anbefalede hun Børnene til Fasteren, Statholderinde Margrethes Omsorg.

Den 28de Januar 1526 tilskrev Christian II Luther om den kære afdødes timelige Bortgang.

Den 5te Februar 1526 blev Dronning Elisabeth bisat i St. Peterskirken i Gent paa kongelig Vis. Hendes Mausoleum blev først færdigt flere Aar efter og blev en Pryd for Kirken. Billedstormerne i det 16de Aarhundrede skaanede det dog nogenlunde, men da de Franske i Aaret 1810 erobrede Gent, forvandlede disse „Verdensfornyere“ Kirken til et Fouragemagasin,

Gravmælet blev ødelagt, og Kistens Kostbarheder, indvendig og udvendig, bleve røvede.

Ludvig Holberg skriver i sin Danmarks Historie: „Elisabeth var en af de mest udmærkede Dronninger, Danmark har haft. Ingen Regent kunde dengang have gjort et bedre Parti; mægtig Familie, stor Brudeskat, men naar hun foruden disse Fordele bragte Nøjsomhed og Beskedenhed, kunde hun kun betragtes som en Gave af Himlen, saa alle retskafne Danske maatte oprigtig begræde hendes Ulykke.“

Da Dronning Elisabeth var død, bleve de tre efterlevende Børn, Sønnen Hans og Døtrene Dorothea og Christine, tagne fra Faderen, for at de ikke skulde blive „kættersk“ opdragne. Døtrene omtales senere. Sønnen Hans tog Morbroderen Kejser Carl V sig særlig af og satte megen Pris paa det opvakte Barn. Denne unge Prins blev dog ikke gammel, idet han døde i Regensburg i August 1532, faa Dage efter at Faderen Christian II var bleven indespærret paa Sønderborg Slot. Den unge Prins kom til at hvile i St. Petri Kirke i Gent ved Siden af sin Moder. Da denne, paa den Tid Christian II's eneste Søn døde, var Kejser Carl V's Interesse for Svogeren dermed ogsaa udslukt.

Efter Tilskyndelse af Dr. phil. & theol. Kalkar o. fl. udvirkede nuværende Gehejmekonferensraad C. F. Tietgen, at der af den belgiske Regering blev givet Tilladelse til, at saavel Dronning Elisabeths som og Sønnen Prins Hans' Lig maatte overføres til St. Knuds Kirke i Odense for der at hvile ved Ægtefællen og Faderen Kong Christian II's Side i Krypten. Ved Tietgens formaaende Hjælp samt pekuniær Støtte af ham fandt Overflytningen Sted i Oktober Maaned 1883, og der fandt en smuk Fest Sted paa det gamle

Raadhus i Odense i den Anledning, efterat de kongelige Lig vare nedsatte i Krypten under St. Knuds Kirkes Kor.

Det var et uerstatteligt Tab for Christian II at miste den udmærkede Medhjælp, som han baade i gode og onde Dage havde haft i sin fortræffelige Dronning. Nu stod han helt ene, da Børnene ogsaa vare tagne fra ham, men han dulmede sin Sorg ved at arbejde paa at komme bort fra det ufrivillige og utaalelige Opholdsted. Det lykkedes ham virkelig at faa samlet nogle Skibe og faa dem besat med Tropper for at generobre sin Kongekrone.

Da Kong Frederik I i Danmark og Kong Gustav I Vasa i Sverrig optraadte som Lutheranere, fandt Kong Christian II sin Regning ved atter at erklære sig for Katolik. I Slotskirken i Innspruck maatte Christian II i 1531 i sin kejserlige Svogers og den pavelige Legats Nærværelse afsværge sine „lutherske Vildfarelser“; saa vilde der blive ham Penge udbetalt af Kejseren.

Pave Clemens VII udtalte sin Glæde over den frafaldne danske Konges Hjemfærd til den romerske Kirke og udtalte Haabet om, „at Natmulmet over Norden snart maatte være fordrevet.“

Den 24de Oktober 1531 sejlede Christian II ud fra Byen Medemblik ved Zuidersøen i Holland. Den 5te November landede han ved Hestnæs Udhavn i det sydlige Norge. Vel blev han den 29de Novbr. hyldet af det norske Rigsraad, men det var kun en kort Frist, alt gik ham ellers imod. Paa sin Fødselsdag, den 1ste Juli 1532, maatte han indgaa et Forlig med Biskop Knud Gyldenstjerne, som lød paa, at han

mod frit Lejde skulde sejle til Kjøbenhavn og der underhandle med Farbroderen Kong Frederik I. De sejlede altsaa af Sted; den 25de Juli 1532 var Ankomsten til Kjøbenhavn. Under forskellige Paaskud blev det givne Lejde brudt. Ihvorvel Kong Frederik var i Kjøbenhavn, blev der, da han vel neppe turde eller vilde se sin overvundne og overlistede Fjende, for at vinde Tid sagt, at Kong Frederik var i Flensborg, hvorhen der derfor maatte sejles. I Kjøbenhavn gjorde nogle Medlemmer af Rigsraadet Christian II Besøg om Bord i Skibet for at bestyrke ham i Indbildningen, at Kong Frederik I var i Flensborg; saaledes opholdt man ham i 6 Dage, derpaa gik 4 Rigsraader og nogle Krigsfolk om Bord for, som det hed, at sejle til Flensborg for der at træffe Kongen. Da Skibet under Sejladsen istedetfor at styre ind i Flensborg Fjord sejlede forbi ad Sønderborg til, begyndte Kong Christian II hjertelig at græde Smertens Graad over den Falskhed og troløse Opførsel, tværtimod Brev, Tilsagn, Ed, Segl og Løfte. Der var ingen Redning mulig for den ulykkelige Konge, han maatte vandre i Fængsel. Rigsraaderne, der vare om Bord, havde Frederik I's skriftlige Ordre til Lensmand Detlev Brokdorp paa Sønderborg Slot om, hvorledes den kongelige Fange skulde behandles.

Christian II fik sin Dværg og 4 Adelsmænd til sin Opvartning.

Kong Frederik I fik dog ikke i ret lang Tid Lov til at glæde sig over sin Fangst, thi han døde knap ¾ Aar efter Christian II's Fængsling.

Christian II blev som sagt anbragt paa Sønderborg Slot. Hans „Gemak“ her var en lys og rummelig Hvælving med smuk Udsigt over Byen og Als Sund. Maaske havde Christian II ogsaa, i Begyndelsen, flere Værelser i Taarnet til Disposition. Om Dagen kunde han gaa temmelig frit omkring paa Slottet og Blok-

huset. Fire Adelsmænd vare, som sagt, satte til hans Opvartning og for at underholde og more ham med Spil og lignende Adspredelser. Dog maatte han kun tale med disse Personer, men ikke paa nogen Maade sætte sig i Forbindelse med Omverdenen. Da han forsøgte derpaa ved Hjælp af sin Dværg, blev denne og Adelsmændene fjernede, og et Par Hjælpers Hjælpere bleve henrettede. Christian II fik nu en gammel Soldat ved Navn Mikkel som eneste Selskab, og alle Klenodier, Knive og lignende Sager bleve ham berøvede.

Bevarede Lensregnskaber fra den Tid vise, at Christian II hele Tiden igennem blev rigelig forsynet med Mad, Drikke og Klæder.

I Begyndelsen af Aaret 1533 eller i „Grevens Fejde" blev Christian II indemuret eller i al Fald indespærret i sit „Gemak", og saalænge Grevefejden varede, var der givet Ordre til at dræbe Fangen, hvis Slottet blev taget. Stengulvet dér viste Mærker af den tunge ensformige Vandring rundt om Bordet i de lange Aar. Hvor længe denne Indespærring fandt Sted, er usikkert.

I Aaret 1540 bød Kong Christian III, at Christian II om Dagen maatte komme udenfor Taarnet til andre og bedre Værelser, samt atter have Adelsmænd om sig, men om Natten maatte han atter ind i Taarnet. Straks da Christian II fik større Indtægter og mere Frihed, misbrugte han dem, holdt Drikkelag i Sønderborg. Pirrelig var han ofte og vilde om Natten ikke altid ind i Taarnet; sine Sorger slukkede han ofte i Vinen; han beklagede i sine Breve til Christian III „sin Skrøbelighed i Hovedet" og sin derved fremkaldte Heftighed under Forhandlingerne. Til andre Tider hensank han i dyb Melankoli ved Tanken om

sin haarde Skæbne og sine Børns Mangel paa Hensyn. Han var nu nogle Aar over Treds, og hans tidligere saa stærke Helbred var i den senere Tid en Del nedbrudt.

Saasnart Kong Christian III var kommen paa Tronen og de dybe Saar, som Grevens Fejde havde slaaet, nogenlunde vare lægte, begyndte den fromme, milde Konge at tænke paa at lindre sin ulykkelige Fætter, Christian II's Skæbne, og begyndte at indlede Underhandlinger om hans Frigivelse, men disse Forsøg mødte megen Modstand, især fra den Side, man mindst skulde have ventet det, nemlig fra Christian II's Svigersønner, Kurfyrst Frederik af Pfalz og Hertug Frants af Lothringen, og fra hans Svoger, den mægtige Kejser Carl V. Alle disse Magter havde forskellige politiske Grunde til at ønske Christian II's Fangenskab fortsat, og de Betingelser, de stillede for Fangens Løsladelse, vare saa store, at Christian III ej kunde gaa ind derpaa; men saa sluttede Christian II og Christian III indbyrdes et Forlig, som nedenfor omtales, hvor dog ikke tillige er nævnt, at Kong Christian III skulde give hver af Christian II's to Døtre en Prinsessemedgift af 30,000 Gylden.

Christian II's Slægtninge vægrede sig imidlertid, mærkeligt nok, ved at gaa ind derpaa. Christian III ventede paa deres Betænkning i 3 Aar, og da de ikke vilde, enedes Hovedparterne alene om Tingene.

I Aaret 1546 blev der nemlig ved en Sammenkomst imellem Kong Christian III og Christian II i Sønderborg afsluttet et Forlig imellem dem, hvorved Christian II opgav al Fordring paa den danske Krone, mod at faa et mildere Fængsel ved at overføres til Kalundborg Slot og der oppebære Indtægterne af Kalundborg Len og Samsø, have fri Ret til at fiske og jage, samt frit opholde sig i Lenet, men ikke tale med fremmede uden i Lensmandens Nærværelse.

Der lovedes Christian II, at han i Kalundborg skulde komme til at føre et sorgfrit og behageligt Liv i Fremtiden, naar han blot vilde holde det afsluttede Forlig.

En af de Begæringer, som Christian II fremførte ved Overflyttelsen fra Sønderborg til Kalundborg, var, at han frit maatte skrive til sin Søster Kurfyrstinde Elisabeth, som da var flygtet fra sin Mand, samt at hun maatte komme og bo hos ham i Kalundborg, hvis hun vilde. Christian II havde ligesaalidt glemt sin Søster, som hun ham, i de mange sørgelige Aar, og med hende vilde han helst leve den nu lysere Fremtid, der syntes at aabne sig for ham, da han flyttedes fra Sønderborg. Christian II's Søster Elisabeth tog dog ikke imod det kærlige Tilbud. Hun bar alt i unge Aar paa et nedbrudt Helbred. Hun var i mange Aar saa lam, at hun maatte bæres fra et Sted til et andet, blev tilsidst næsten blind og levede under Trykket af timelig Nød, da saavel hendes Mand først, som senere hen hendes utaknemlige Sønner lode hende savne det nødvendige til hendes tarvelige Underhold.

Hun døde 70 Aar gammel i Aaret 1555.

Paa Hagenskov Slot i Fyen havde Christian II et Møde med Kong Christian III, hvor de sidste Enkeltheder aftaltes, før den endelige Rejse til Kalundborg foretoges. Fra Hagenskov drog Christian II videre igennem Fyen til Odense, hvor han blev modtagen af Kronprins Frederik, og derfra blev han saa af 4 Rigsraader ledsaget til Kalundborg.

Christian II kom nu til at leve helt fyrsteligt paa Kalundborg Slot. Her havde han 8 Adelsmænd til sin Opvartning, foruden Tjenerskabet og Folk til Slottets Jorders Drift. Foruden Adelsmændene maatte Christian II dog kun have et Folkehold af 80 Personer ude og inde, og de stode alle i Kong Christian III's

Ed. Ved sin Ankomst til Kalundborg fik Christian II ogsaa „sin egen Prædikanter". Da man var lidt bange for, at Fangen skulde misbruge sin Frihed, tøvede man med straks at give ham frie Tøjler. Først en Tid efter Ankomsten, rimeligvis Aaret efter, faar han af Lensmanden Lov til at ride, spadsere og komme i Byens Kirke, og først igen et Par Aar efter, til at drage ud paa Jagt, dog under nøje Tilsyn og Ansvar. Det hændte paa en Jagt, at Christian II engang skjulte sig for sit Følge, der nu ledte efter ham med stor Bekymring, og da han omsider kom frem, sagde han til sine Ledsagere: „Her kunde jeg have spillet Eder et godt Puds."

Da Christian II nu paa sine gamle Dage havde faaet Avlsbrug, gjorde han sig en Fornøjelse af at foræreKong Christian III af Gaardens Produkter, som f. Ex. af og til at sende nogle Flæskesider ind til Kongens Køkken; denne gengældte det ved at sende Christian II udenlandske Ølsorter.

Med Christian III stod Christian II paa en meget venskabelig Fod, men dennes aabne Tillid og Frimodighed blev aldrig ret gengældt fra Christian III's Side. Et gammelt Ordsprog siger: „Den fornærmede kan tilgive, men Fornærmeren glemmer aldrig," og Sandheden heraf ser man ogsaa i de to Kongers Forhold. Christian III følte, at Christian II var bleven haardt forurettet, og under Følelsen af denne Krænkelse kunde han ikke rigtig tænke sig, at Christian II kunde tilgive ham og opgive alle Hævnplaner. Uagtet Christian III's Breve til Christian II saaledes aande Velvilje og Ømhed, befalede han dog stedse sine Lensmænd paa Kalundborg Slot at have nøje Indseende med alle Christian II's Foretagender, og uagtet de mange Aars Fængsel meget havde svækket Christian II's Aandskraft, frygtede Kong Christian III ham dog fremdeles.

Skønt Kong Christian III senere skyede enhver personlig Sammenkomst med sin ulykkelige Fætter Christian II, lader Sagnet ham dog gæste denne engang paa Kalundborg Slot, men denne Fortælling mangler historisk Hjemmel.

Religiøs Læsning, Kærlighedsgerninger mod fattige, Smaaudflugter og Jagt synes at have adspredt den gamle fangne Konge paa hans sidste Tid paa Kalundborg Slot.

Nytaarsdag 1559 døde Kong Christian III paa Koldinghus Slot, 56 Aar gl., og Efterretningen herom nedslog dybt Christian II, der havde ventet, som den ældste, at gaa bort først. Under Taarer udbrød han: „Nu bliver min Tid ikke lang“, og hans Anelse var rigtig.

Det var vistnok en Lykke for ham, at hans Lidelsestid snart var omme, thi Kong Frederik II begyndte sin Regeringstiltrædelse med at skærpe Christian II's Fængsel, idet han under 15de Januar 1559, fra Koldinghus, lod udgaa en Befaling til Lensmanden paa Kalundborg Slot, der gik ud paa, at Christian II ej maatte forlade Kalundborg Slot; og med Befalingen fulgte 4 Adelsmænd, der herefter skulde være om den fangne Konge. Befalingen var næppe kommen til Kalundborg, før den blev overflødig, thi den 25de Januar 1559 gjorde Døden Ende paa Christian II's sørgelige Tilværelse, i en Alder af henved 78 Aar, hvoraf de sidste 27 Aar i Fængsel. Hans Lig blev efter hans eget tidligere Ønske og Christian III's Løfte ført til Odense, og der bisattes det under kongelige Æresbevisninger i Graabrødrekirken, ved Siden af hans kgl. Forældre Kong Hans og Dronning Christine.

Da Graabrødrekirken i Odense i Aaret 1805 nedbrødes, bleve de kongelige Lig overflyttede til St. Knuds Kirke og hvile nu i Krypten der.

Christian III's Lig blev ogsaa ført til Odense fra

Kolding, nedsattes dog ikke i Graven, men henstod der næsten i 20 Aar i St. Knuds Kirke over Jorden, indtil det kostbare Monument for ham, i Roskilde Kirke, var færdigt i Aaret 1579.

Hundrede Aar efter Christian II's Død ødelagde, i Svenskekrigen, de svenske Tropper Kalundborg Slot i Oktober 1659, — uagtet de havde faaet 400 Lod Sølv og 50 Rdlr. for at skaane det, — i den Tro, at det havde tjent til Fængsel for deres Konge, Albrecht af Mecklenborg, der efter Slaget ved Falköping i 1389 blev taget til Fange af Dronning Margrethe. Idet de saaledes ødelagde den af Danmarks Borge, hvortil de interessanteste Minder knyttede sig, fjernede de tillige det ene af de to Steder, der havde været Vidne til den der afdøde danske Konges Fornedrelse; det andet, Taarnet paa Sønderborg Slot, blev nedbrudt omtrent 100 Aar senere i Aaret 1754.

Kong Christian II's Datter Dorothea

blev født i Kjøbenhavn den 10de November 1520. Paa Onkelen Kejser Carl V's Foranstaltning blev hun i Aaret 1535, kun 15 Aar gammel, i Heidelberg gift med den 53aarige Pfalzgreve Frederik, en dygtig Kriger, men en slet Bejler, thi hans Forsøg paa at indtræde i Ægteskab var slaaet fejl ikke mindre end 7 Gange, indtil Kejseren hjalp ham over de Skær ved at byde denne Prinsesse at ægte ham.

Med Prinsesse Dorotheas Haand fulgte hendes formentlige Rettigheder til Danmarks, Norges og Sverrigs Kroner, som hendes Fader havde besiddet. Paa

Heidelberg Slot, hvor Pfalzgrev Frederik residerede med sin Gemalinde, havde han givet sine Forhaabninger Udtryk ved over en Kamin at anbringe det danske Vaaben og derunder følgende Vers:

„Sein Gemahel von Königlichem Stamm"
„Fraw Dorothea ist ir Nam"
„Geporn Princessin aus Danmarckh"
„Norwegen, Schweden; drei Königreich starkh."

Paa Kaminen findes desforuden Brystbilleder af Kejser Carl V og Kejserinde Isabella, samt Kong Christian II af Danmark med Dronning Elisabeth. Kaminen findes endnu i Heidelberg Slots Ruiner som et Minde om det stærke Haab, Slottets Ejer i sin Tid nærede til at vinde Danmarks Rige tilbage.

Vel opgav Christian II's Døtre aldrig deres Krav paa Danmark, men der var heller ingen, der vovede stort for at hæve den Arv for dem.

Pfalzgreve, senere Kurfyrst Frederik II's Ægteskab med Prinsesse Dorothea var barnløst.

Den 19de Februar 1556 døde Kurfyrst Frederik i Pfalz; han skildres af Datiden som „en jovial Epikuræer". Dorothea var 36 Aar gl., da hun blev Enke, og levede som saadan i 24 Aar, til hun døde den 31te Maj 1580.

Kong Christian II's Datter Christine eller Christierne.

Saavel Prinsesse Christine som hendes foran nævnte ældre Søster Dorothea bleve efter Moderen, Dronn. Elisabeths Død i 1526 opdragne ved Fasteren, Statholderinden Margrethes Hof i Brüssel.

Kun 13 Aar gammel blev Prinsesse Christine første Gang gift den 1ste Maj 1534 med den 41aarige Hertug

Frants II Sforza af Mailand; da han imidlertid døde d. 24de Oktober Aaret efter, vendte hun igen tilbage til Nederlandene.

Den 14aarige, for sin Skønhed bekendte Enke blev snart Genstand for talrige Frierier. Hun gav imidlertid flere Afslag, indtil Onkelen, Kejser Carl V lod hende formæle sig 2den Gang d. 10de Juli 1541 med den 24aarige Hertug Frants til Lothringen. Efter 4 Aars lykkeligt Ægteskab døde ogsaa Hertug Frants d. 12te Juni 1545. Hun forblev saa senere i Enkestanden. Hertuginde Christine var en af sin Tid højt beundret Dame. Hendes Skønhed var vidt berømt. Hun kunde tale 5 Sprog, var meget musikalsk og havde en usædvanlig fin Smag, saa at Dragter optagne efter hende kaldtes „à la Lorraine“. Hun roses for sit rene uplettede Liv, Gudsfrygt, Mildhed og Godgørenhed; for sit „høje Sind“, som Samtiden kalder det. Hun glemte aldrig, at hun var en Kongedatter. Hun gjorde alt for at formilde sin Fader, Christian II's Fængsel og skrev kærlige Breve til ham, som bidrog til at lindre hans Sorg over sin ulykkelige Skæbne.

Hertuginde Christine døde d. 10de Decbr. 1590 paa sit Livgeding Tortona i Italien, 69 Aar gl.

Samme Hertuginde Christine af Lothringen havde en skøn Datter, Prinsesse Renata, som saavel Kong Frederik II af Danmark, som og Kong Erik XIV af Sverrig i sin Tid gjorde Skridt for at faa til Gemalinde. Kong Frederik af Danmark var muligen paa det Tidspunkt ikke saa personlig opsat derpaa, men Kong Erik XIV af Sverrig var desmere ivrig; han lod sine Sendebud nøje undersøge, som han skriver, om „Prinsesse Renata var frisk, dejlig og velvoksen, ikke meget mager og spædlemmet, hvidladen med usminket Farve; faldt Haaret end lidt i det sorte, var det uden Betydning, naar hun blot kunde be-

hage i fornævnte Maader og var begavet med gode Sæder og ikke spodsk men lystig". De Efterretninger, Kong Erik XIV fik om Prinsessens Dejlighed, vare saa gode, at Kongen sendte Niels Sture til Lothringen for at anholde om Prinsesse Renata's Haand; han hjembragte virkelig Prinsessens Jaord og Trolovelsesring, men imidlertid havde den uberegnelige Erik kastet sin Kærlighed paa den af simpel Stand fødte Karin Månsdatter, som han ægtede og ophøjede til Dronning.

Prinsesse Renata blev i Virkeligheden hverken Dronning i Sverrig eller Danmark, derimod blev hun i Aaret 1568, 25 Aar gl., gift med Hertug Wilhelm af Bayern. Hun havde i det Ægteskab 10 Børn, 6 Sønner og 4 Døtre. Den ældste Søn Maximilian I blev Kurfyrste i Bayern, og hendes ældste Datter Maria Anna blev Kejserinde, idet hun blev gift med Kejser Ferdinand II, en Brodersønnesøn af Kejser Carl V.

Hertuginde Renata døde i Aaret 1602 — 59 Aar gl. Hun er Stammoder til det østerrigske Kejserhus.

VII. KONG FREDERIK I.

Kong Frederik I var født 7de Oktober 1471, var sine Forældre Kong Christian I's og Dronning Dorothea's yngste Søn og henved 16 Aar yngre end Kong Hans. Frederik, der var Dronning Dorothea's Kælebarn, blev af denne foretrukken ved enhver Lejlighed til Kong Hans's og Landets Skade. Hun bevirkede, at Frederik blev, tilligemed Broderen Kong Hans, hyldet som Hertug af Slesvig og Holsten, gjorde ogsaa Fordring paa Arvekrav paa Norge, da hun mente, at der var nok til den ældre Broder foruden. Alt dette gav jo et spændt Forhold imellem Brødrene, men værre blev det senere ved Frederiks Forhold til Brodersønnen Kong Christian II. Da det begyndte at hælde for Christian II, var Farbroderen Frederik straks til Rede at fiske i rørt Vande for at tilvende sig Riget, som da ogsaa lykkedes for ham. Da Danmarks Raad tilbød Frederik I Danmarks Krone, lod han paa Skrømt, som om han ikke brød sig stort derom og forlangte 100,000 Gylden for at gøre Landet den Tjeneste. Da han omsider var bleven Konge, kom han meget sjeldent og kun for kortere Tid til Danmark, fra Maj til December i Aaret 1526 var det længste Ophold, Frederik I nogensinde gjorde i Danmark, og han kom aldrig til Norge. Rigsraadet i Danmark forsøgte paa at faa ham til at bo i Kjøbenhavn, men det mislykkedes,

han var og følte sig som tysk og forstod næppe dansk. Man sagde om ham, at han var en lad og uvirksom Fyrste, der overlod Statens Styrelse til sine Raader. Karrig og sparsommelig, som han var, kævledes han altid med Rigsraadet om at faa større Indtægter. „Jeg har ikke mere Indtægt af Riget“, ytrede Kong Frederik I engang, „end jeg kan spille bort en Aften“. Naar „Kieler Omslag“ forestod, hvor Kongen havde store Udgifter, „var han ond at tale med“, skriver en samtidig. Frederik den I's Omgaaen af Haandfæstningen og hans Lejdebrud mod Christian II og meget andet gav hans Regering Skin af Underfundighed og List.

Forholdet mellem Frederik I og hans Søn, den senere Christian III, var aldrig rigtig godt. Frederik I var usædvanlig paaholdende og karrig med de Indtægter, han tilstod Sønnen, denne maatte derfor gøre Gæld for at leve, og dette var Faderen, der pugede Penge sammen, en Vederstyggelighed.

Frederik I's Breve til Sønnen, Hertug Christian, vare kolde og bydende, og der forekommer deri kun sjeldent en kærlig eller venlig Ytring.

Da Hertug Christian var 23 Aar gammel, fik han i Aaret 1525 Tilladelse af Faderen til at gifte sig med den 14aarige Prinsesse Dorothea af Sachsen-Lauenburg, en Datter af Hertug Magnus der. Kong Frederik var i sit Hjerte ikke videre glad ved dette Parti, thi Hertug Magnus var en upaalidelig, stridig og trættekær Mand, men Kong Frederik havde indledet Ægteskabet med den Bagtanke, at da der kun var en eneste mandlig Arving til Lauenburg, saa var der Mulighed for, at Lauenburg engang kunde falde i Arv til Danmark igennem dette Ægteskab. Han tillod altsaa Sønnen at indgaa Ægteskabet, men an-

befalede ham Sparsommelighed ved ikke at tage et større Antal Herrer med til Bryllupet, end højst fornødent.

Brylluppet stod i Staden Lauenburg; selv vilde Kong Frederik ikke med dertil; Sønnen bad Faderen om at sende nogle danske Adelsmænd til Ære for Brud og Brudgom for at deltage deri; men det blev afslaaet. Som man kan tænke, fortrød Frederik I meget snart dette Svogerskab, da Hertug Magnus ikke generede sig ved at komme frem med en Fordring af 5000 Mark, som han havde tilgode hos Danmark fra den afdøde Kong Christian I's Tid; og kom nu dertil, at Hertug Magnus førte Krig med Ærkebiskop Christoffer af Bremen, og de stridende Magters Landsknægte foruroligede de danske Grænser, samt at holstenske Bønder bleve overfaldne af lauenborgske Herrer med Hertug Magnus' Minde, saa kan man vel forstaa, at Kong Frederik I var gnaven over at være kommen i saa slet Svogerskab, saa Forholdet imellem Kong Frederik og Sønnen, Hertug Christian, blev derfor aldrig godt mere, thi denne maatte altid tage de første Stød af, naar hans Svigerfader, Hertug Magnus, havde ærgret Kong Frederik.

Frederik I blev alle Dage en stor Pottekigger, som blandt andet viser sig ved, at da Sønnen Hertug Christians Hustru Dorothea engang skal gøre en Rejse, maa han spørge Faderen, om hun maa rejse til Vogns eller, som den Gang brugeligt og billigere var, rejse til Hest. Det er næppe Tvivl underkastet, at den paaholdende Kong Frederik har anbefalet Svigerdatteren at lade sig føre frem paa Hesteryggen fremfor i Karm.

Frederik I døde paa sin 31aarige Bryllupsdag, Skærtorsdag d. 10de April 1533 paa Gottorp Slot og

kom til at hvile med sin anden Gemalinde, Dronning Sophia, i Slesvig Domkirke. Da Sønnen Kong Christian III efter en 3-aarig Krig havde faaet Riget, kunde det ikke falde ham ind at flytte Faderens Lig fra et Land og fra en By, hvor den afdøde mest og helst havde opholdt sig.

Først over en Snes Aar efter Kongens Død blev Monumentet over Frederik I opstillet i Slesvig Domkirke. Liget ligger dog ikke i Marmorkisten men i en Gravhvælving nedenunder den, tilligemed hans Dronning Sophia og deres Søn Hertug Hans. Monumentet, som blev bestilt af Chr. III, er udført af den samme Cornelis Floris i Antwerpen, som senere forfærdigede Chr. III's Monument i Roskilde og maaske ogsaa Herluf Trolles og Birgitte Gjøes i Herlufholms Kirke.

Paa Kong Frederik I's Monument hviler Kongen i naturlig Størrelse, udhuggen i hvidt Marmor, iført fuld Rustning, der har været forgyldt paa sine Ornamenter. Paa Hovedet har han Kronen, Hænderne ere foldede til Bøn efter gammel Skik. Bag Hovedpuden knæler en Engel, der holder Danmarks Vaaben, og ved Fødderne en anden Engel med en Mindetavle, hvorpaa staar:

„Frederico inclyto regi Daniæ etc"
„Obiit 1533 die Aprilis 10".

Det berettes i Aaret 1900, at dette Monument skal flyttes hen fra midt i Domkirken til det nordre Sideskib, paa en mindre fremtrædende Plads.

VIII. FREDERIK I's DRONNING ANNA.

Kong Frederik var 2 Gange gift, første Gang med Prinsesse Anna af Brandenburg. Brylluppet stod i Stendal d. 10de April 1502, samme Dag som Kong Hans's Datter Elisabeths. Historien melder ikke stort om Dronning Anna. Med sin kongelige Ægteherre tilbragte hun nogle Somre ved Roenæs i Tønder Egnen med at tilse Digearbejderne der. Det hed sig om Dronningen, at hun tit fastede om Lørdagen, og naar hun selv var forhindret deri, lejede hun fattige Folk i Sognet til at gøre det for sig, imod behørig Betaling. Hun blev Moder til Christian III og Prinsesse Dorothea. Dronning Anna døde d. 3die Mai 1514. Frederik I tolkede sit Savn ved det smukke Mausoleum i Bordesholm Klosterkirke, der bærer hans og hendes broncestøbte Skikkelser, hvilket siden flyttedes til Slesvig Domkirke.

IX. FREDERIK I's DRONNING SOPHIE.

Frederik I var anden Gang gift med Prinsesse Sophie af Pommern; hun var født 1498, blev gift 9de Okt. 1518 og blev Moder til 3 Sønner og 2 Døtre.

Efter Frederik I's Død fik Drn. Sophie foruden betydeligt Enkegods eller Livgeding i Hertugdømmerne, Nykjøbing Len og Slot paa Falster og Lolland. Da Enkedronningen bestandig efter Kongens Død opholdt sig i Hertugdømmerne, saa er denne Dronning Sophies Navn ikke videre knyttet til Nykjøbing Slot. Overfor Enkedronningen stod Rigsraadet fast paa, at hun skulde vælge sine Lensmænd paa Lolland og Falster af danske Adelsmænd, da hun, tysk som hun var, helst ogsaa vilde have anbragt sine Tyskere der. Efter Dronning Sophies Død faldt Nykjøbing Slot ind under Kronen igen.

Dronning Sophie døde d. 13de Mai 1568 i Kiel, 70 Aar gammel, efter at have siddet Enke efter Kong Frederik I i 35 Aar; hun hviler i Slesvig Domkirke, som tidligere bemærket.

Frederik I's Datter Dorothea var født 1504. Hun havde tidligt flere Friere; først var der Tale om at gifte hende med den engelske Kronprætendent, Her-

tugen af Suffolk; senere hen blev der indledet Skridt for at faa et Ægteskab i Stand med Hertug Erik af Brunsvig, som havde Penge tilgode hos hendes Fader, Kong Frederik I, som derved haabede at faa Gælden slettet. Uagtet den ny Konge i Sverrig, Gustav Vasa, var opfyldt af et indgroet Had mod alt hvad der var dansk, og befalede, at der intet Giftermaal maatte indgaaes imellem Svenske og Danske, som han sagde „hidtil havde været til føje Gavn“, saa havde han dog det Forsæt i Efteraaret 1523 at ville fri til ovennævnte danske Prinsesse Dorothea for at kunne faa Provinsen Bleking og Viken i Medgift med hende. Imidlertid fastholdt han ikke længe den Tanke, betænkte sig i nogle Aar, og ægtede da derefter i Septbr. 1513 Prinsesse Catharina af Sachsen-Lauenborg, en Søster til den senere Christian III's Dronning Dorothea. Kong Gustav Vasa blev imidlertid ikke lykkelig i dette Ægteskab, thi baade Kong Gustav Vasa og hans Dronning Catharina vare af en haard og umedgørlig Natur; hun især var mørk og mistænksom, næsten sindssyg, — hvilken sidste Skavank gik over paa Sønnen Erik XIV. Hun døde alt i Aaret 1535.

Uagtet disse forskellige fejlslagne Ægteskabsforbindelser forblev Prinsesse Dorothea dog ikke ugift, men et Ægteskab indlededes imellem hende og Hertug Albrecht af Preussen. Albrecht havde forhen været Stormester for den tyske Orden i den katholske Kirke, men havde frigjort sig derfor, og var nu Lensmand under Kongeriget Polens Overhøjhed.

Frederik I indvilligede i at give sin Datter 20,000 Gylden i Medgift.

D. 22de Juli 1516 afsendtes Prinsesse Dorothea paa en Flaade til Preussen, og ledsaget af et anseligt Følge blev hun festligt modtaget paa Slottet Fischhausen ved Kønigsberg. Den paaholdende Kong Frederik I havde givet hende et fyrsteligt Udstyr og

tilmed to forgyldte Vogne og 14 Køreheste. Halvdelen af Medgiften 10,000 Gylden betaltes straks, den anden Halvdel eftergav Hertug Albrecht sin Svigerfader, da de ved senere Bekendtskab kom i nærmere Berøring med hinanden, idet Kong Frederik overfor sin Svigersøn, Gang efter Gang, havde beklaget sin økonomiske Nød, og da havde denne ikke Hjerte til at kræve Restsummen, men eftergav ham den. Uagtet Frederik I altid klynkede og klagede over Udkommet, efterlod han sig dog, ved sin Død, meget baade møntet og umøntet Guld. Kong Frederik I og Svigersønnen kom, som man vil se, godt ud af det med hinanden; de kunde i en vis Forstand ogsaa parallelliseres med hinanden; thi Frederik I havde givet sig i Ledtog med Oprørere og smykket sit Hoved med den fra Christian II røvede Krone. Hertug Albrecht kom i Besiddelse af Land og Folk ved at bryde den Ed, han havde svoret Kirken, blev Protestant og tog Kirkegodset med sig. For Resten blev Ægteskabet imellem Hertug Albrecht og Prinsesse Dorothea lykkeligt; hun døde 1547, han 1568. De ligge begge begravede i Kønigsberg.

Kong Frederik I's og hans anden Dronning Sophies Datter, Prinsesse Elisabeth, blev født d. 14de Oktbr. 1524. Hun roses tidlig for sin Skønhed, idet den engelske Gesandt skriver hjem til sin Konge: „Aldrig har jeg set en saa smuk og velopdragen ung Pige“. I sit 19de Aar ægtede hun i 1543 i Kiel Hertug Magnus af Mecklenburg. I Aaret 1550 døde han uden Livsarvinger, og den unge Enke rejste saa tilbage til Danmark, hvor hun 6 Aar efter blev gift med sin afdøde Gemals Søskendebarn, Hertug Ulrik af Mecklenburg. Elisabeth beskrives fra den Tid som skøn og yndig. Hun var from og gudfrygtig, læste daglig i

Bibelen og i Luthers Skrifter og gik flittig i Kirke. Med Tanken om Døden var hun stedse fortrolig, og alt i levende Live havde hun sin Ligkiste og sine Ligklæder færdige. Hendes Hof var en Skole for Arbejdsomhed, Tarvelighed og Sædelighed.

D. 4de September 1557 fødte hun sit eneste Barn, Datteren Sophie. Hertuginde Elisabeth opnaaede at nyde den Glæde at se denne sin Datter i et lykkeligt Ægteskab med Kong Frederik II af Danmark, hvorom senere.

Hertuginde Elisabeth døde paa sin 62aarige Fødselsdag d. 14de Oktober 1586, efter at hun og Gemalen havde været i Besøg i Danmark, hvor de iblandt andet ogsaa havde besøgt Astronomen Tycho Brahe paa Uranienborg. Hun ligger begravet i Güstrow Domkirke, og over hendes Grav er opført et prægtigt Mausoleum af hvidt Alabast.

X. KONG CHRISTIAN III.

KONG Christian III var Kong Frederik I's og Dronning Anna af Brandenborgs ældste Søn; han blev født d. 12te August 1503. Samme Hertug Christian synes i sin Ungdom at have haft et let og glad Sind og været noget af en Spøgefugl. Det viser den bekendte Historie om hans Ophold paa Rigsdagen i Worms 1521, hvor han, ledsaget af Johan Rantzau var til Stede og hørte Dr. Martin Luther forsvare sin Sag for Kejser Carl V og andre Fyrster. En Dag hørte den unge Hertug Christian en Graabrødremunk prædike i Slotskirken. Prædikanten talte med stor Salvelse og var meget heftig i sine Lader og Fagter, saa han snart hævede sig i sin hele Højde, snart sank saa dybt ned, at han næsten blev borte for Tilhørerne. Ved den sidste Bevægelse hændte det sig, at Enden af det Reb, Graabrødrene pleje at bære om Livet, faldt ned i en Sprække, der tilfældigvis var paa Bunden af Prædikestolen. Hertug Christian, der bemærkede det, greb hurtig Enden af Rebet og slog en Knude derpaa. Det Raab af Skræk, som Munken udstødte, da han mærkede, han ikke kunde rejse sig, frembragte først nogen Uro og Forvirring blandt de forsamlede, men da man mærkede, hvorledes det hang sammen, blev der en almindelig Munterhed i Forsamlingen. Kejseren, som var til Stede, slog ind i

Spøgen, men sagde senere: „Den unge Herre bliver næppe Munkene god“.

Historieskriveren Hvidtfeld siger, at Christian III i sin Ungdom førte et vildt Levnet, saa at hans Her Fader ikke havde stort Behag i ham. En samtidig skriver dog senere, at Christian III skikkede sig langt bedre, end man en Tidlang havde Grund til at haabe af ham. Frederik I's Minister Utenhof skriver til Kurfyrst Albrecht af Preussen, at Christian III i Aaret 1532 havde en Søn Casper Markdanner med en Skomagerdatter fra Store Andst ved Kolding.

I dette Punkt havde dog Kong Frederik I ikke noget at lade sin Søn høre, thi han havde selv to uægte Døtre: Catharina gift med Oberst Herm. Høyer og Geseke gift med Hans Knudsen, Borger i Husum.

Som vi have set, ægtede Hertug Christian i Aaret 1525 Prinsesse Dorothea af Sachsen-Lauenborg, og ved Faderens Død i 1533 besteg han Danmarks Trone, hvilken han dog først maatte sikre sig ved at føre Krigen, „Grevens Fejde“ heldigt til Ende. Da Christian III følte sig fast i Kongemagten, blev den lutherske Reformation sat i Værk.

Paa Christian III's 34aarige Fødselsdag d. 12te August 1537 kronedes han og Dronning Dorothea af den wittenbergske Dr. Joh. Bugenhagen i Frue Kirke i Kjøbenhavn.

Søndagen d. 20de August 1536 lod Christian III, efter hemmelig Raadslagning, de 7 katolske Biskopper her i Landet fængsle. Alle slap de dog snart ud igen, da de gav Køb, paa Biskop Joachim Rønnow i Roskilde nær, der paa ingen Maade vilde bekvemme sig til at opgive sin Stilling og derfor sad fængslet til sin Dødsdag d. 1ste Mai 1544.

D. 26. Aug. 1537 bleve de første evangeliske Biskopper ordinerede af Dr. Bugenhagen, hvilken Christian III selv havde tilskrevet Luther om at sende

til Danmark i den Anledning, og som sagt besørgede han saa Kongens Kroning med det samme.

De ny Bispesæder skulde være i de samme Byer som forhen, — otte ialt, — nemlig: Lund, Roskilde, Odense, Aarhus, Viborg, Ribe, Aalborg og saa Bergen i Norge. I Bergen blev en oprindelig Udlænding Gebelius Petri udnævnt til Biskop. Da denne Biskop var økonomisk velstillet, vilde han samme Dag, som Ordinationen fandt Sted, ved en større Gave til Bugenhagen vise sig taknemmelig for den Umage, denne havde haft med ham. Det var ejheller Bugenhagen, der var noget paaholdende, uvelkomment at faa en slig Foræring. Da den Bergens Bisp, af de otte Bisper, var den eneste, der viste sin Taknemmelighed, skal Bugenhagen have sagt til den ædle Giver: „Bleve ikke alle 8 rensede, hvor ere da de syv?“ Dagens Evangelium, hvorover Bugenhagen havde prædiket, var netop: „De 10 Spedalske“, hvoraf kun een af de 10 helbredte kom tilbage og prisede Gud, saa Jesus sagde: „Bleve ikke de 10 rensede? men hvor ere de ni?“ Da den Bergens Biskop baade var den eneste, der viste sig taknemlig, og var Udlænding, laa det nær for Bugenhagen at drage det frem.

Kong Christian III's Fromhed er noksom bekendt; naar han var i Kjøbenhavn, overværede han hver Søndag Formiddag Gudstjenesten paa Slottet og ofte senere paa Dagen i Frue Kirke. Selv læste han ofte i Bibelen og talte med sine Børn og Hofsinder om Guds Rige. Luther, hvem Christian III stod i Brevveksling med, oppebar i en Aarrække en aarlig større Pengesum af ham, fremdeles støttede denne Konge Melanchton og Bugenhagen, ligesom Luthers Enke, efter Mandens Død, blev betænkt, saa hun i sin Tak-

nemmelighed i Aaret 1550 kalder ham „den eneste Konge paa Jorden, til hvem vi fattige Christne kunne ty".

—

Uagtet Kong Gustav Vasa i Sverrig og Kong Christian III vare Svogre, idet deres Gemalinder vare Søstre, var Forstaaelsen imellem dem ingenlunde god, dertil var der for mange Uoverensstemmelser imellem dem ved Overtagelsen af Arven efter den fordrevne Kong Christian II's store Landomraade. Da hverken den danske eller den svenske Dronning var af noget blødt, fredsommeligt eller eftergivende Gemyt, tværtimod, saa egnede de sig ikke til at stilne de oprørte Vande og forbedre Forholdet imellem Svogrene; der pustedes snarere til Ilden, og disse to Mødre nedlagde i deres Børns Hjerter et Had, som senere hen ofte, altfor ofte gav sig Udslag til stor Skade for de Lande, de vare satte til at herske over.

Da Kong Christian III i Aaret 1546 sluttede Forlig med sin Farbroder og Fange, Kong Christian II, optog han 3 Kroner i det danske Vaaben. Kong Gustav I følte sig ilde berørt af dette Skridt, og i en mindre blid Skrivelse mindede han Christian III om, hvorledes denne til Dels havde ham, Gustav I, som med Rette bar de 3 Kroner i Vaabenet, at takke for sin Krone, thi uden den svenske Konges Hjælp havde hverken de 3 Løver i Danmarks Vaaben eller den norske Løve med Olafs Økse kunnet bringe den danske Krone paa Christian III's Hoved o. s. f. Saalænge Gustav Vasa og Christian III levede, brød den ulmende Hadets Glød dog ikke ud i lys Lue, det blev deres Sønner forbeholdt at kæmpe aarevis med hinanden i den saakaldte nordiske Syvaarskrig, der var den rette Moder til det unaturlige Had, som i de næste 250 Aar søndersled Nordens Riger til Skade og

Spot for dem selv og til Naboernes Held, til at fiske i rørt Vande.

Som Søn af den i Sindelag tyske Kong Frederik I var Christian III's Hof tysk; baade han selv og Dronning Dorothea benyttede med Forkærlighed det tyske Sprog.

Christian III kom sjelden til Danmark, han syntes bedst om Opholdet paa Gottorp Slot. Der blev sagt, at Christian III ikke elskede de danske og disse ikke ham, saalænge Faderen Frederik I levede, men da bedredes det mere og mere efter det Tidspunkt.

Christian III holdt dog ogsaa af at opholde sig paa Koldinghus Slot, og to af hans Børn, Hertug Hans den Yngre og Prinsesse Dorothea, ere fødte der. For at styrke sit svage Helbred tilbragte Chr. III Somrene 1557 og 1558 paa det gamle Hørsholm Slot, hvor Opholdet ansaas for særligt sundt, men vendte senere tilbage til Koldinghus, hvor han som bekendt døde Nytaarsdag i Aaret 1559.

XI. DRONNING DOROTHEA.

Kong Christian III's Dronning Dorethea var en klog, energisk og myndig Kvinde, som følte Trang til Virksomhed og til at regere; hun havde megen Indflydelse i sin Gemals Tid, men ikke senere. Hun vilde gerne skrabe Gods til sig, ligesom Statsmanden Peder Oxe, blev der sagt, derfor kunde de ej forliges; hun hadede ham, og derfor maatte han forlade Landet i en Del Aar, indtil hendes Søn Kong Frederik II kaldte ham tilbage, da Danmark var stedt i Nød. Det var rimeligvis ogsaa hende, der særlig eftertragtede de 3 svenske Kroner, først i Rigsvaabenet og siden om muligt i Virkeligheden, da den nordiske Krig var erklæret.

Da Christian III døde, blev hans Enke boende paa Koldinghus som Enkesæde, hvor hun modtog flere fyrstelige Besøg, og hvorfra hun gjorde Rejser til sine gifte Døtre i Sachsen og Brunsvig.

Samme Christian III's Dronning, denne stærke, herskesyge Kvinde, der berømmes, for sit stolte, majestætiske Ydre og sit Herredømme over sine Omgivelser, havde dog ogsaa sit svage Punkt, idet hun nemlig samme Aar, som Christian III var død, forelskede sig i dennes Broder, sin 10 Aar yngre Svoger Hertug Hans, hendes nærmeste fyrstelige Nabo paa Haderslev Slot, og mærkeligt nok, den 38aarige Hertug

nærede ogsaa Tilbøjelighed for hende. Saavel det nære Slægtskab, som Sønnen Frederik II's Misbilligelse var en Hindring, der ikke let kunde overvindes; saa meget mere som Kansler Johan Friis med Bistand af Philip Melanchton og det teologiske Fakultet i Rostock bestemt udtalte sig derimod. De forelskedes Følelser kølnedes dog ikke med Aarene, thi 8 Aar efter tænkte de atter paa at sætte det i Værk, men da nedlagde hendes Søn Kongen et bestemt Forbud; hun maatte altsaa leve og dø som Kong Chr. III's Enke, men var aldrig rigtig sig selv mere. Da var det, ligesom hendes Kraft var brudt, hun udsonede sig med Sønnen Kong Frederik, og der er nu ikke længer Spor af den Virksomhedstrang, som tidligere besjælede hende. Resigneret lever hun de sidste Aar paa Koldinghus, sysselsat med flere af sine Børnebørns Opdragelse.

Med Hensyn til Enkedronning Dorotheas Lyst til at gifte sig med sin Svoger, Hertug Hans, da skrev hun en Del Aar efter til sin Søn Frederik II: „Det er sandt, at dersom det havde været Guds Vilje, saa havde hun, ikke af Fremfusenhed, men hendes Næste til Bedste, begivet sig i det bevidste Ægteskab, og havde Ingen tilføjet Skade derved, men alene sin egen Person".

Syg og nedbøjet drager hun i Aaret 1571 ned til sin Søn Hertug Hans den Yngre paa Sønderborg Slot, og der døde hun d. 7de Oktbr. samme Aar. Hendes Lig blev paa kongelig Vis og Sædvane begravet i Slotskirken der. Ti Aar senere, da Monumentet over Christian III i Roskilde Kirke var færdigt, blev hendes Lig ført fra Sønderborg dertil. Fyenske Adelsmænd vare tilsagte til at møde at følge det til Korsør, hvor saa sjællandske Adelsmænd løste hine af for at føre Liget til Roskilde. Hun blev 60 Aar gammel og havde siddet Enke i 12 Aar.

Hendes Svoger, Hertug Hans den Ældre, som hun i sin Enkestand vilde have rakt sin Haand, overlevede hende i 9 Aar og døde ugift i Aaret 1580; han ligger begravet i Slesvig Domkirke, sammen med sine Forældre.

Prinsesse Anna var Kong Christian III's og Dronning Dorotheas ældste Barn.

I sit 16de Aar forlovedes hun med Hertug, senere Kurfyrst August I af Sachsen.

Hun ledsagedes til Sachsen af sin Moder Dronning Dorothea og sin Farbroder Hertug Hans samt et talrigt Følge. Brudetoget ledcdes af Statsmanden Peder Oxe. Hendes Bryllup stod i Torgau d. 7de Oktbr. 1548. Hun var meget smuk, havde regelmæssige Træk, blaa Øjne, fin Teint, og som ung et sjældent stort blondt Haar, samt paa én Gang en slank og fyldig Figur. I sit Ægteskab fødte hun 9 Sønner og 6 Døtre, af hvilke de fleste dog døde som Børn. En Søn, Christian, sendtes til Danmark, til Koldinghus, da Luften i Sachsen ansaas for usund og Skyld i flere af Børnenes Død. Denne Søn Christian overlevede Forældrene og efterfulgte Faderen som Kurfyrste.

Annas Forhold til Kurfyrst August synes at have været mønsterværdigt, og deres Samliv lykkeligt; hun var mild og forstandig. Hun ledsagede sin Gemal overalt, deltog i den Anledning hyppig i anstrengende Rejser og Jagter, og vidste ved kloge Raad og forsigtig Hensynsfuldhed at vinde en vis Indflydelse.

I Sachsen udfoldede Kurfyrstinde Anna en forbavsende Virksomhed paa alle Omraader, som dengang ansaas for at henhøre under en flink Husmoder: Børnenes Opdragelse, Madlavning, Klæders Forfærdigelse, kemiske Arbejder for at fremstille Lægemidler,

Sæber og Toiletmidler; endvidere interesserede hun sig for Havevæsen, Jagt, Bygningers Opførelse, samt at være behjælpelig med Stiftelse af Ægteskaber. Hun var f. E. saaledes utrættelig med Raad og Daad for at skaffe sin Broder Kong Frederik II et passende Giftermaal, ligesom hun i sine Breve kunde moralisere for ham, at han ikke maatte være for umaadeholdende med Drik.

Fremdeles var Kurfyrstinde Anna en ivrig Brevskriverske; den Del af hendes Korrespondance, der endnu er bevaret, fylder 67 Bind modtagne og 22 Bind afsendte Breve, foruden en utallig Mængde løse Breve og Billetter. Denne hendes rastløse Virksomhedsdrift og ivrige Omsorg for alt og alle viser hende som en værdig Slægtning af hendes Kusine og senere Svigerinde Dronning Sophie og dennes Søn Kong Christian IV, som begge baade skrev og virkede meget.

I Sachsen lever Kurfyrstinde Anna, ligesom hine i Danmark, i venligt Folkeminde, og hun kaldes endnu: „Mutter Anna“.

Hun døde d. 1ste Oktober 1585 i Dresden af Pesten efter at have ligget syg i 7 Uger. Hendes Gemal Kurfyrst August var af Frygt for Smitte ikke til Stede ved hendes Sygeleje; ikke heller var han med ved hendes Begravelse i Freiberg, hvori ovennævnte hendes Søn Christian dog deltog.

Maaneden efter hendes Begravelse, d. 8de Novbr. 1585, forlovede den 59aarige Enkemand sig med den 13aarige Prinsesse Agnes Hedvig af Anhalt. Brylluppet med denne unge Brud stod d. 3die Januar 1586; men allerede den 11te Februar s. A. døde Kurfyrst August af et Slagtilfælde c. 60 Aar gl. Kurfyrsten efterlod sig saaledes en Enke, som endnu ikke var fyldt 15 Aar.

Prinsesse Dorothea var Kong Christian III's og Dronning Dorotheas yngste Datter. Hun blev født paa Koldinghus Slot d. 29de Juni 1546.

Femten Aar gammel blev hun gift med Hertug Wilhelm af Brunsvig-Lyneburg i Aaret 1561. Brylluppet stod i Celle og overværedes af hendes Moder Enkedronning Dorothea. Brudens Broder Kong Frederik II synes ikke at have haft Lyst til at være med, thi da hans Moder Enkedronning Dorothea i September rejste til Celle, bad hun Kong Frederik at besøge sig i Kolding, forinden hun og Datteren Prinsesse Dorothea rejste, men han forblev i Odense til et andet, adeligt Bryllup, hvad hans Moder Enkedronningen ingenlunde var velfornøjet med, som man kan se af hendes kolde Breve paa det Tidspunkt; ogsaa formaner hun i disse sine Sønner Frederik og Magnus — „Vel at vogte sig for den overmaade Drikken, hvoraf mange skrækkelige Følger kan komme."

Hertuginde Dorothea fødte sin Mand 15 Børn, af hvilke 4 Sønner toge Faderens Hertugkrone i Arv, den ene efter den anden, de bleve alle fire barnløse; men den femte Søn, Georg, blev Stamfader til de engelske Konger af dette Navn.

De fleste af Hertuginde Dorotheas Børn bleve, efter den Tids Skik, opdragne paa Koldinghus hos Mormoderen Enkedronning Dorothea. Hertug Vilhelm døde i Aaret 1592, 57 Aar gammel; hans Enke Dorothea døde i Aaret 1617, 71 Aar gammel. Begge ligge de i Slotskirken i Celle.

Hertug Hans den Yngre, — som er Kong Christian IX's Stamfader — skal dernæst omtales.

Hertug Hans, Stifteren af den sønderborgske eller til Forskel fra den gottorpske Linie ogsaa kaldet den

kongelige Sidelinie, var Christian III's og Dronning Dorotheas yngste Søn og blev født paa Koldinghus d. 25de Marts 1545.

Ved den Arvedeling, Kong Frederik II i Aaret 1564 foretog, fik denne hans Broder Hertug Hans Øerne Ærø og Als med Slottene Sønderborg og Nordborg, Sundeved Herred samt Slottet Pløen i Holsten m. m. Forinden Hertug Hans tiltraadte disse sine Besiddelser, opholdt han sig i nogle Aar i Udlandet, især hos Søsteren Kurfyrstinde Anna i Sachsen, der ovenfor er omtalt. I Aaret 1566 var Hertug Hans saaledes til Stede ved den store Rigsdag i Augsborg; og Kejser Maximilian II syntes saa godt om den unge danske Kongesøn, at han vilde knytte den unge Mand til sit kejserlige Hof; men da Hertug Hans dog længtes efter de hjemlige Strande, blev der ikke noget deraf, men af synderlig Gunst forærede Kejseren ham sin egen Vogn med et Spand ungarske Heste til Erindring om sin „kejserlige Naade".

Hertug Hans den Yngre opslog sin Residens paa Sønderborg Slot; han skildres som en stille, alvorlig, lærd og gudfrygtig Mand, der ikke fik nogensomhelst Indflydelse i politisk Henseende; ejheller beklædte han nogen Stilling i Hæren; han levede blot for at fremme sine egne og sin store Families Interesser. Hertug Hans forstod udmærket at udvide sine arvede Besiddelser ved stadig at være ved Haanden, naar der var noget at erhverve eller købe. Han købte alle de Adelsmænd ud af deres Ejendomme, som han kunde overkomme; han nævner selv for et Beløb af ¾ Million Rigsdaler i daværende Penge. De adelige Slægter var ham næppe Tak skyldige derfor, skønt deres egen Ødselhed og daarlige Forhold var Skyld i, at de maatte afstaa deres Godser og Gaarde til den snilde Hertug; men, forstod han saaledes at indkøbe og indvinde Ejendomme, saa var han ogsaa Mand for

at bringe Orden i dem og faa dem i Drift, hvad der var en Sjeldenhed i de Tider. Han opdyrkede forsømte Jorder, lod rydde store Skovstrækninger, byggede Avlsgaarde, plantede Abildgaarde, lod grave Fiskedamme, og anvendte særlig store Summer paa en forædlet Hesteavl og paa Indførelse af Kronvildt, der har holdt sig paa Als og Sundeved lige til vore Dage.

Midtpunktet for al denne Virksomhed var selvfølgelig Sønderborg Slot, hvor Hertug Hans residerede. Paa dette rummelige og fyrstelige Slot var der god Plads, og der levede han og hans store Familie med den fyrstelige Pragt, som Kongesønnen gerne, især ved festlige Lejligheder, udfoldede og bar til Skue, hvorved han fordunklede alt og ligesom nedtrykkede al Selvstændighed hos den mindre heldigt stillede Adel deromkring. Hertug Hans den Yngre byggede meget, men uagtet den store Familie, — en Børneflok paa 23 Børn, 11 Sønner og 12 Døtre — og det tilsvarende store Hofpersonale er det ikke bekendt, at han har foretaget Udvidelser eller synderlige Forandringer med selve Sønderborg Slot, med Undtagelse af den fyrstelige Begravelse, der fandtes ved Siden af Slotskapellet dersteds. Da Sønderborg Bys Kirke var brøstfældig, opførte Hertug Hans fra 1594 til 1600 den rummelige Kirke, Mariekirken, der staar som et smukt Minde om Hertugens mangesidige Virksomhed paa sine Enemærker.

I Aaret 1583 opførte Hertug Hans Slottet Glücksburg eller Lyksborg ved en lille Indsø i en romantisk Egn, omgiven af Skov og Vand. Hertug Hans dvælede her ofte og gærne ligesom i vore Dage Kong Frederik VII.

Over Hovedindgangen sattes Slesvigs og Holstens Vaaben med Hertug Hans' Navn og Valgsprog, betegnet ved Bogstaverne G. G. G. M. F., ɔ: Gott geben

Glück mit Frieden" desuden det brunsvig-lyneborgske og det kurfyrstelig sachsiske Vaaben, som repræsenterede de Lande, hvorfra hans første og anden Gemalinde stammede.

Hertug Hans den Yngre var gift tvende Gange, først med Elisabeth af Brunsvig Lyneborg, med hvem han blev formælet d. 1ste Septbr. 1568 paa Koldinghus Slot; med hende havde han 14 Børn; hun døde Aar 1586. Anden Gang formælede han sig d. 14de Februar 1588 paa Sønderborg Slot med Enkekurfyrstinde Agnes Hedvig af Sachsen.

Denne Hertug Hans den Yngres anden Gemalinde var næppe 15 Aar gammel ved hans Ægteskab med hende og ikke desmindre alt Enke efter Kurfyrst August af Sachsen, som ovenfor er berørt. Hertuginde Agnes Hedvig havde i sit Ægteskab med Hertug Hans nedennævnte ni Børn, fra 15 til 23 incl. i Talrækken. Hertuginde Agnes Hedvig døde d. 3die November 1616.

En Fortegnelse over Navnene paa Hertug Hans' 23 Børn findes nedenfor.

Hertug Hans den Yngre og første Gemalindes 14 Børn ere følgende:

1. Dorothea født 1569.
2. Christian født 1570.
3. Ernst født 1572.
4. Alexander født 1573.
5. August født 1574.
6. Maria født 1575.
7. Johan Adolf født 1576.
8. Anna født 1577.
9. Sophie født 1579.
10. Elisabeth født 1580.
11. Frederik født 1581.
12. Margrethe født 1583.
13. Philip født 1584.
14. Albrecht født 1585.

Hertug Hans den Yngre og anden Gemalindes 9 Børn ere følgende.

15. Eleonora født 1590.
16. Anna Sabina født 1593.
17. Hans Georg født 1594.
18. Joachim Ernst født 1595.
19. Dorothea Sibylla født 1597.
20. Dorothea Maria født 1599.
21. Bernhard født 1601.
22. Eleonora Sabina født 1603.
23. Agnes Hedvig født 1607.

Af ovennævnte Hertug Hans den Yngres tolv Døtre bleve Nr. 1, 8, 9, 10, 12, 16 og 22 gifte hver med sin Hertug fra et af de mange Hertugdømmer i det da udstykkede Tyskland.

Af disse syv Ægteskaber vare Nr. 8, 9 og 10 barnløse, medens Nr. 22, Eleonora Sabina af Anhalt Bernburg var mere velsignet i den Retning, idet hun fødte 15 Børn.

Døtrene Nr. 6 og Nr. 15 døde ugifte som Abbedisser i Itzehoe og Pløen, henholdsvis 65 og 79 Aar gamle. Døtrene Nr. 19, 20 og 23 døde som Børn.

Af Hertug Hans' elleve Sønner stiftede Nr. 4, 11, 13 og 18 Familie og bleve Stamfædre for forskellige Linier.

Sønnerne Nr. 3, 5, 7, 14 og 17 døde alle ugifte, og Nr. 21 døde alt som Barn. Nr. 3 og 5 faldt i Krigen mod Tyrkerne paa samme Dag i Slaget ved Erla i Ungarn, men Liget af Nr. 3 blev ej fundet paa Valpladsen efter Slaget, medens Broderens blev fundet og begravet i en Bjergstad i Ungarn.

I sit Hjem holdt Hertug Hans strengt over Sparsommelighed i det daglige Liv, og navnlig var han en Hader af Datidens raa Sæder og Udskejelser. Han taalte saaledes hverken Svir eller Dobbel og var især en Fjende af al Banden og Sværgen. Dertil var han

iøvrigt særligt opfordret, idet han i 1596 i Altenburg i Meissen lod sig optage i den af Hertug Frederik Vilhelm af Sachsen stiftede: „Forening mod at bande“.

Denne Forening, der især dannedes af fyrstelige Personer, havde som Ordenstegn en dertil særlig præget Guldmønt, der hang ved en Guldkæde og blev baaren om Halsen. Hertug Hans skattede denne Forening højt og havde befalet, at Ordenstegnet skulde medgives ham i Graven, hvilket ogsaa skete. Ved sin Død var han den ældste Ordensbroder i denne hæderlige Forening.

Hertug Hans, der ikke havde meget tilfælles med Oldenborgerne i udvortes Henseende, blev en af de ældste Mænd af den oldenborgske Stamme; han blev nemlig henimod 78 Aar gammel, hvilken Alder den fangne Kong Christian II da undtagelsesvis ogsaa naaede.

Hertug Hans døde paa Glüksborg Slot d. 9de Oktober 1622; herfra førtes Liget d. 4de November igennem Flensborg til Sønderborg, hvor det stededes til Hvile i Slotskapellet, ved Siden af hans tidligere afdøde 2 Gemalinder.

Ved sin Død efterlod den gamle Hertug sig nogle og tyve Hovedgaarde foruden meget Bøndergods ved Siden af hans Besiddelser paa Ærø, Als, Sundeved og Angel. Ved Hertugens Jordefærd var Kong Christian IV og mange andre fyrstelige Personer til Stede.

Efter Hertug Hans den Yngres Død deltes hans Besiddelser imellem hans fire Sønner, idet de fem af Hertugens elleve Sønner alt vare døde før Faderen, og to døde senere uden at have dannet nogen efter dem opkaldte Linier.

Nedstamningen fra Hertug Hans den Yngre til Kong Christian IX ses af hosstaaende Stamtavle.

Hertug Alexander, Hertug Hans' tredieældste Søn og fjerde Barn, fik „Hertugdømmet Sønderborg" med Sønderborg By og Slot samt den sydlige Del af Als og noget af Sundeved med 7 Hovedgaarde i Arv efter Faderen. Alexander var gift med Dorothea af Schwarz-

---

Hertug Hans f. 1545 — d. 1622
gift med Elisabeth af Brunsvig f. 1568 — d. 1586.

Søn
Alexander f. 1573 — d. 1627
g. m. Dorothea af Schwarzburg.

August Philip f. 1612 — d. 1675
Stifter af den Beck'ske Linie
g. m. Maria Sibylla af Nassau.

Ludvig Frederik f. 1654 — d. 1728
preussisk Feltmarskal
g. m. Louise Charlotte af Augustenborg.

Peter August Frederik f. 1696 — d. 1775
russisk Feltmarskal
g. m. Sophie af Hessen Philipsthal.

Carl Anton August f. 1727 — d. 1759
preussisk Major; faldt paa Slagmarken 32 Aar gl.
g. m. Frederikke Antoinette Amalie af Dohna.

Frederik Carl Ludvig f. 1757 — d. 1816
dansk General
g. m. Grevinde Frederikke Amalie von Schlieben.

Frederik Vilhelm Paul Leopold f. 1785 — d. 1831
dansk General
g. m. Louise Caroline af Hessen Cassel.

Kong Christian IX f. 8 April 1818
g. m. Louise Vilhelmine Frederikke Caroline Auguste Julie af Hessen Cassel.

burg, med hvem han havde 11 Børn; han døde Pintsedag d. 13de Mai 1627.

Hertug Alexanders fjerde Søn var August Philip, født 1612. Han købte to Riddergodser i Stiftet Minden, hvilke han forenede og gav Navnet Beck; han er saaledes Stifter af den Beck'ske (Glücksborgske) Linie, nøjagtigere Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck.

Senere hen blev Hertug August Philips anden Søn, Ludvig Frederik Familiens Overhoved. Denne Hertug var formælet med sin Kusine Louise Charlotte af Augustenborg; han gjorde glimrende Karriere i Preussen, hvor han opnaaede at blive Statholder og Generalfeltmarskal; han udmærkede sig i Slagene ved Oudenarde og Malplaquet og ved Belejringerne af Ryssel, Mons og Dorneck. Da Kurfyrstendømmet Preussen i 1701 blev ophøjet til et Kongerige, toge Hertug Ludvig Frederik og Gemalinde Del i Højtideligheden i Kønigsberg.

Ovennævnte Hertuginde Louise Charlotte, ældste Datter af Hertug Ernst Günther paa Augustenborg, var den Prinsesse, som Enkedronning Sophie Amalie havde tiltænkt den berømte Griffenfeld til Gemalinde, men han forsmaaede Hertugdatteren, som man mener for at vinde en fransk Prinsesse. „Der fortælles," siger A. D. Jørgensen, „at den Fornærmelse, han saaledes tilføjede den hertugelige Slægt, var en af Hovedgrundene til hans Fald. I Augustenborg Have vises endnu det Træ, under hvilket Hertug Hans Adolph af Pløen (Hert. Ernst Günthers Fætter), Højstkommanderende i den danske Armé, Kongens Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve og Grev Frederik Ahlefeldt, Statholder i Hertugdømmerne, tilsvore den fornærmede Hertug at hævne ham paa den hovmodige Storkansler".

Et Tegn paa det danske Kongehus' Velvilje over for Hertug Ernst Günther og dennes Datter Louise Charlotte kan ogsaa ses deraf, at da denne ægtede Hertug Ludvig Frederik af Holsten-Beck, fik hun hele sit Brude-Udstyr af den kongelige Kasse; endvidere af Christian V 1200 Rdlr. til en Bryllupsrejse fra Flensborg til Berlin, desuden 5000 Rdlr. ekstra samt 3000 Rdlr. af Enkedronning Sophie Amalie.

Senere blev Hertug Ludvig Frederiks Søn Peter August Frederik Liniens Overhoved; han blev russisk Generalfeltmarskal og døde 1775. Dennes Søn Carl Anton August, født 1727, var preussisk Major, da han blev dødelig saaret i Slaget ved Kunnersdorf 12te August 1759; han døde 12te Septbr. s. A.

Dennes Søn Frederik Carl Ludvig, der var født 1757, gik i dansk Tjeneste og blev der Generalløjtnant. Han døde 1816. Efter ham blev hans Søn Frederik Vilhelm Paul Leopold Familiens Overhoved og fik i 1825 Titel af Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg i Stedet for Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, da disse Familiegodser alt i Midten af det 18de Aarhundrede vare solgte bort af Hertug Ludvig Frederiks ældste Søn Frederik Vilhelm, der i en kort Aarrække var Liniens Overhoved. Hertug Frederik Vilhelm Paul Leopold var gift med Prinsesse Louise Caroline af Hessen-Cassel, en Søster til Kong Frederik VI's Dronning Marie Sophie Frederikke. Hertugen, som var dansk General, boede for det meste paa Gottorp Slot i sammes østre Fløj, og her døde han ogsaa den 17de Februar 1831; han hviler i det hertugelige gottorpske Kapel i Domkirken i Slesvig.

Hans Enke Hertuginde Louise Caroline, der var en udmærket Moder for sine Børn, boede om Sommeren paa Louisenlund eller paa Slottet Gottorp hos Faderen til hans Død, tog da Vinterophold paa Glücksborg Slot og fra 1848 i Ballenstedt i Anhalt, hvor hun døde d. 13de Marts 1867; hun hviler i Slesvig Domkirke ved Siden af sin Mand. Hun var højt agtet og afholdt for sin store Elskværdighed og Godgørenhed ligesom Søsteren, Frederik VI's Dronning.

Samme Hertug Frederik Vilhelm havde med sin Gemalinde Louise Caroline 3 Døtre og 7 Sønner; den fjerde ældste Søn Kong Christian IX af Danmark blev født d. 8de April 1818 paa Gottorp Slot, medens Prins Hans, den yngste af Sønnerne fødtes d. 5te December 1825.

XII. KONG FREDERIK II.

Kong Frederik II var Christian III's og Dronning Dorotheas ældste Søn og blev født paa Haderslevhus Slot den 1ste Juli 1534. Den unge Hertug Frederik var i sin Ungdom oplært til at føre Sværdet og tumle sig i alskens ridderlig Idræt; til boglige Færd kendte han derimod ikke meget, skønt den kgl. Historiograf Hans Svaning havde været hans Lærer, saa da han senere hen naaede en modnere Alder og følte Kronens trykkende Byrde, beklagede han ofte selv, at han ikke havde benyttet den gode Vejledning, der havde været givet ham til at lære noget mere.

Frederik II var en modig, sorgløs og glad Herre, der holdt meget af at tage Del i et festligt Lag med sine Venner, og da gik det ofte meget varmt til, saaledes som Viser fra den Tid melde, som, naar det deri hedder om den unge Konge

„Han holdt Kollats med Adelen sin
Og gjorde den lystig og glader,
Og drak med dem den sødeste Vin
Som Landsens Herre og Fader".

Mere nærgaaende bliver det, naar der efter Toget mod Ditmarsken skrives:

„Kong Friderich, hand sidder paa Koldinghuus,
Han holder med sine Suenne et got Rusz.
De Dytmarske Herrer, de haffue deris Liff forlaaret".

De fremmede Gesandter fremhævede denne Monark, der med kongelig Anstand drak alle sine Gæster under Bordet. Ved hans Bord herskede der en fri Tone som mellem Ligemænd, men gik det over Stregen, satte han Hatten paa Hovedet og sagde: „nu er Kongen kommen hjem.“

I Brevene fra Frederik II's Moder Dronning Dorethea og hans Søster Kurfyrstinde Anna af Sachsen danne Opfordringer til at holde Maade med den overstadige Drik et ofte tilbagevendende Omkvæd. De mente, at naar de kunde faa ham i et godt og lykkeligt Ægteskab, saa vilde deres Sorg været slukket.

Imidlertid gik der mange Aar, før Kong Frederik kunde bekvemme sig dertil; han var 38 Aar gammel, da han omsider hjemførte en fyrstelig Brud efter sit Hjertes frie Valg.

Naar det varede saa længe, forinden Kong Frederik indgik i et ham passende Ægteskab, var det just ikke, fordi der var Mangel paa kongelige Prinsesser, eller der ikke i Tide af Frederiks Forældre havde været tænkt derpaa. — Da der var saa mange fyrstelige Partier, der blev virket for, er det bedst at nummerere dem for bedre at holde dem ude fra hinanden.

Nr. 1. Første Gang Christian III tænkte paa sin Søn Frederiks Fremtid i saa Henseende, var ved det paa Brømsebro indgaaede Forbund imellem Kongerne Christian III og Gustav Vasa 1541; da foresloge de svenske Gesandter en Trolovelse imellem den syvaarige Prins Frederik og Gustav Vasas Datter Catharina, som den Gang var to Aar gammel; — det løb dog snart ud i Sandet.

Nr. 2. I Aaret 1546 foreslog Kong Frants I af Frankrig en Forbindelse imellem den tolvaarige Prins Frederik og den fireaarige Maria Stuart, Skot-

lands Dronning, thi Danmark kunde saaledes faa Orkney Øerne tilbage, som Maria Stuarts Oldemoder den danske Prinsesse Margrethe bragte til Skotland.

Nr. 3. Kong Edvard VI af England foreslog samtidig et Ægteskab mellem Prins Frederik og Kong Edvards yngste Søster Elisabeth, som 12 Aar senere blev Dronning af England, hvad dog ingen kunde tænke Muligheden af dengang. Prinsesse Elisabeth var jo rigtignok 10½ Maaned ældre end Prins Frederik og dertil lidet skøn, saa det var jo en Anstødssten i Øjeblikket.

Nr. 4. Alvorligere vare Underhandlingerne med den tyske Kejser Ferdinand I; han havde hele 10 Døtre, og af dem maatte Prins Frederik selv vælge een, men dog helst Prinsesse Eleonora. Kun krævede Kejseren fri Religionsøvelse for sin Datter, som Kong Christian III paa sin Søns Vegne gik ind paa, naar det skete „i al Stilhed“; thi, skriver Kongen, „offentlig maatte de afgudiske Ceremonier og overtroiske Messer ingenlunde finde Sted“. Denne Udtalelse syntes Brudens Fader ikke om; — der kom ikke Svar derpaa i lange, lange Tider. Kong Christians sidste Regeringshandling var et ufuldendt Brev til Svigersønnen Kurfyrst August i Sachsen om denne Sag, som Kurfyrsten havde indledet. Da Frederik II var bleven Konge, fuldførte han Brevet, for at komme bort fra dette Parti.

Nr. 5. Kurfyrst Joachim af Brandenburg havde fire giftefærdige Døtre, og en hvilkensomhelst af dem stod straks til Prins Frederiks Raadighed, men Kurfyrsten fik snarest et høfligt Afslag, idet der hos Kong Christian, der dengang endnu levede, kom et andet Parti frem, som den gamle Konge syntes bedre om, nemlig:

Nr. 6. Den fangne Kong Christian II's Datterdatter Prinsesse Renata af Lothringen, som da (i Aaret 1557) var 14 Aar gammel. Der tilsigtedes ved dette Parti at stifte Forlig mellem Kongehusets to Linier, idet den ældre Linie skulde give Afkald paa alle sine Rettigheder til Danmark, Norge og Sverrig. Underhandlingerne fortsattes et Par Aar, men uden Resultat.

Nr. 7. Uanset disse Forhandlinger tilbød Kong Sigismund af Polen sin Datter Anna, som der dog ikke blev Lejlighed til videre at reflektere paa, thi nu — i Aaret 1558 — var den ovenfor under Nr. 3 nævnte Prinsesse Elisabeth bleven Dronning i England, og saa var hun ikke til at kimse af som for 12 Aar siden, selv om hun, som bekendt, ikke var tiltagen i Skønhed siden den Tid.

Kong Frederik havde dog en Anelse om, at det næppe vilde lykkes for ham „at fange dette Storvildt“, som han ytrede; thi den halve Verden bejlede jo forgæves til hende og hendes mægtige Medgift. Endelig forsøgte dog Frederik paa sit Frieri til Dronning Elisabeth, men havde samme Held som sin Fætter og Nabo Kong Erik XIV af Sverrig og utallige andre Friere; de fik alle en Kurv af den stolte Dronningjomfru.

Nu kastedes Øjnene paany paa Dronning Maria Stuart af Skotland, som i Mellemtiden var bleven Enke efter Kong Frants II af Frankrig; men det førte ejheller til noget, thi pludselig ægtede Maria Stuart Sir Henry Darnley.

Derfor optoges Underhandlingerne med Nr. 6 — Prinsesse Renata af Lothringen — paany; men da Renatas Moder Erkehertuginde Christine fandt, at den danske Konge var for knap i den Apanage, han vilde give hendes Datter, og han ejheller vilde have katolske Præster med hende herind i Danmark, saa trak hun

sig tilbage. Som vi tidligere have omtalt, var den svenske Konge Erik XIV ogsaa paa Frierfødder overfor samme Prinsesse Renata omtrent paa samme Tidspunkt.

Nr. 8. Dernæst kom Hertug Albrecht af Bayerns Datter Maria, efter Kong Frederiks Søster Kurfyrstinde Anna af Sachsens Anbefaling, paa Tapetet. Kurfyrstinden skrev til Broderen Frederik, at denne Prinsesse vilde passe godt for ham. Kong Frederik syntes ogsaa godt om det Portræt af hende, der blev ham sendt, saameget mere som hans Søster forsikrede, at Prinsesse Marie var langt smukkere, end det fremsendte Billede udviste. Imidlertid, da Kong Frederik ikke vilde have hendes papistiske Patere herind i Danmark, saa døde ogsaa dette paatænkte Parti hen.

Nr. 9. Alligevel var man ikke i Forlegenhed, thi Prins Vilhelm af Oranien tilbød Kong Frederik sin 20aarige Søster Juliane. Frederik II vilde imidlertid nødig lægge sig ud med Magterne Frankrig og Spanien ved at knytte sig til Huset Oranien, og i hvert Tilfælde vilde han ikke forlove sig, før den nordiske Krig, som da førtes, var endt. Da Prinsesse Julianes Slægtninge udbredte Efterretningen om denne Ægteskabsforhandling og udtalte sig derom, som om alting allerede var fastslaaet, klappet og klart, saa blev Frederik II ærgerlig derover og lod de tjenstagtige Aander vide, at naar han nu var ked af det hele og afbrød Forhandlingerne, havde de deres egen Aabenmundethed at takke derfor.

Nr. 10. Prinsesse Margrethe, en Datter af Enkehertuginden af Pommern, blev dernæst tilbudt Kong Frederik; og da Krigen nu var forbi, og Freden i Stettin var afsluttet, var det paa den høje Tid for den 38aarige Kong Frederik at sætte Bo, efterat han i henimod 13 Aar havde siddet paa Danmarks Trone.

I Brevet til Kong Frederik fra Enkehertuginden stod lunt anført, at det Rygte, at Kongen skulde være forelsket i en dansk Adelsmands Datter, ansaas som aldeles grundløst. I hvert Fald bad man Kongen snart at bestemme sig, da Prinsesse Margrethe havde „en anden højfornemme Frier, hvem man havde lovet Svar til Fastelavn.“ Da Kong Frederik var villig, men dog gerne vilde se den paagældende Dame, da han ikke saa ganske stolede paa de sendte Portræters Lighed med Originalen, blev et Møde aftalt at holdes i Nykjøbing paa Falster, hvor saa Kong Frederiks Tante, Hertuginde Elisabeth af Meklenborg, skulde gæste sin Brodersøn og have den 18aarige Prinsesse, Frøken Margrethe, med sig.

Mødet i Nykjøbing paa Falster fandt ogsaa Sted i Novbr. 1581; men Hertuginde Elisabeth af Meklenborg havde foruden den pommerske Prinsesse Margrethe ogsaa sin egen 14aarige Datter Prinsesse Sophie med sig, og i Kongens Øjne overstraalede denne langt Prinsesse Margrethe, der slet ikke faldt i hans Smag.

Uagtet Prinsesse Sophie var 23 Aar yngre end Kong Frederik, friede han dog og fik hendes Ja, og deres Bryllup fandt Sted Aaret efter d. 20de Juli 1572 paa Kjøbenhavns Slot.

Saaledes gik det da til, at Kong Frederik II dog tilsidst, efter eget Øjesyn, traf sit endelige Valg af Livsledsagerinde, efterat godt en halv Snes Prinsesser vare præsenterede for ham i Portrætter, Breve og hæderlig Omtale.

Naar der gik 13 lange Aar efter Frederik II's Tronbestigelse, før han for Alteret blev knyttet til den Fyrstedatter, han endelig havde kaaret til sin Brud, da var det, som vi have set, ikke fordi han forgæves havde tilbudt sin Haand, uden at nogen havde villet modtage den, men vi maa søge Grunden

hos ham selv og antage, at det var ham, der vragede og vragede, indtil det nær var blevet for sent. Det var en dansk Frøken Anna Hardenberg, der bandt ham i de mange Aar, forinden han kunde Slip paa hende, hvorom nærmere i de følgende Linier.

Frederik II og Anna Hardenberg*).

I Aaret 1554 fik Hertug Frederik, som Konge kaldet Frederik II, i en Alder af 20 Aar af sin Fader anvist Malmøhus til Opholdssted. Hans Hofmester Adelsmanden Ejler Hardenberg skulde have Tilsynet, og en halv Snes Adelsmænd udgøre hans Hofstat. Prins Frederik skulde i det smaa danne sig til den Kongegerning, som forestod ham. Ejler Hardenberg, dengang omtrent 50 Aar gammel, var vistnok særdeles egnet til den Plads. Det var vel ogsaa nødvendigt, at der stod en ældre, myndig Mand ved den unge, livsglade Prinses Side for at kunne lægge Baand paa ham, om han af egen Drift eller forledet af sine ungdommelige Omgivelser skulde faa Lyst til at gøre alt, hvad der faldt ham ind. Prinsen blev imidlertid ikke holdt strængt; han førte tværtimod et muntert Liv, der var rigt paa Afvekslinger. Da saaledes i Februar 1556 hans Faster Enkehertuginde Elisabeth af Meklenborg højtideligholdt sit andet Bryllup i Kjøbenhavn, var Prins Frederik ogsaa med, og lidet anede eller tænkte han vel dengang paa, at da Kjøbenhavn 16 Aar senere saa ham fejre sit Bryllup, var hans Brud, Prinsesse Sophie, en Datter

---

*) Dette er et Uddrag af Rigsarkivar, Dr. phil. Brickas interessante og fortjenstfulde historiske Skrift: „Kong Frederik den Andens Ungdomskjærlighed". Kjøbenhavn 1873.

af dette Fyrstepar, hvis Bryllup han som voksen havde overværet.

Ud paa Høsten i 1556 besøgte Kong Christian Sønnen paa Malmøhus.

I Aaret 1557 kom Prins Frederiks Søster Anna og hendes Mand Kurfyrst August af Sachsen i Besøg til Danmark. Prins Frederik modtog de fremmede ved deres Landstigning i Gjedser paa Falster, og da Svogeren og Søsteren i Oktober forlod Landet, tog Prins Frederik med, og først i April vendte han hjem efter at have set sig vel om i Tyskland og blandt andet overværet Kejser Carl V's Tronfrasigelsesakt i Frankfurt d. 14. Marts 1558. Da Prins Frederik kom hjem, gjorde han flere Rejser i Danmark; i Oktober 1558 var han paa Koldinghus hos Forældrene og saa der for sidste Gang sin Fader; Resten af Aaret tilbragte han paa Malmøhus.

Blandt de unge Adelsmænd, der vare ansatte ved Prins Frederiks lille Hof paa Malmøhus, maa nævnes Oluf Movritsen Krognos til Bollerup, der senere ved Faderens Død blev Ejer af Bregentved og Clausholm, altsaa meget velhavende. Han var knap et Aar yngre end Prins Frederik og havde uddannet sig i Udlandet; nu var han bleven anbragt paa Malmøhus og stod i sin friskeste Ungdom, modtagelig for de Indtryk, som det unge Hjerte er aabent for. Ikke saa sært, at han som den dannede, statelige og rige Adelsmand kunde gøre Indtryk paa en ædelbaaren Kvindes Hjerte; dette udeblev da ejheller, da en af Dronning Dorotheas Jomfruer, (som Hofdamer kaldtes dengang,) — hendes Navn var Anna Hardenberg — kom i Besøg hos sin Farbroder ovennævnte Hofmester Ejler Hardenberg paa Malmøhus i de sidste Maaneder af Aaret 1558. Til alt Uheld for den rolige Udvikling af Kærligheds-forholdet imellem disse to unge Mennesker indtræder det uforudsete, at Prins Frederik betages af en bræn-

dende Kærlighed til samme Adelsfrøken, hvilken han ikke kunde skjule. Det var den gamle Hofmester Hardenberg meget imod, og han var vel i Vaande over, hvorledes det vilde ende, og hvad Prins Frederiks Forældre vilde dømme derom. Jomfru Annas Slægt, med Hofmester Ejler Hardenberg i Spidsen, ønskede meget og kunde ejheller gøre noget bedre end at forene den unge Pige med den unge Oluf Krognos, hvis Rigdom ikke alene vilde gøre ham til et velset Medlem af enhver Familie, men som ogsaa satte ham i Stand til at være uafhængig, selv om den vordende Konge skulde kaste sit Mishag paa ham. Desværre kunde den endelige Afgørelse ikke straks finde Sted, da Oluf Krognos netop i de sidste Dage af December 1558 var i Jylland til en Søsters Begravelse der.

Derpaa indtraf Kong Christians Død, Prins Frederik blev Konge, og den hele Situation forandredes. Da Christian III havde den Overbevisning, at hans Død var nær forestaaende, lod han sende Bud efter sin ældste Søn paa Malmøhus, til hvem han baade som Konge og Fader kunde have meget at sige, inden det store Afskedsøjeblik kom: men da Prins Frederik naaede Koldinghus, traf han kun et Lig. Der angives, at Ankomsten var den 7de Januar, hvilket er rimeligt nok, thi den 5te Jan. var Prinsen endnu i Korsør. Hvor forunderligt! Han, som hele Tiden havde været som besjælet af en urolig Lyst til at flagre om, sad nu, da enhver maatte vente at se ham ved Faderens Dødsleje, rolig paa Malmøhus, som var han fasttryllet til Stedet. Og dog havde hans Moder næsten to Maaneder før Dødsdagen skrevet ham til, at Faderen Dag for Dag blev ringere, og at Lægerne kun gave svagt Haab, og senere, i den sidste Halvdel af December, havde hun sendt ham Brev paa Brev med indtrængende Opfordringer til at haste over til

Kolding. Naar derfor en gammel Forfatter vil give Modvind Skylden for, at Prinsen kom for silde, kan dette ikke være den egentlige Grund, om det end er muligt, at et sligt Uheld er indtruffet, da han endelig vilde sætte sig i Bevægelse; det var desuden en Hindring, der nok lod sig overvinde. Grunden til hans Sendrægtighed, der faar Skin af Ligegyldighed, formenes at findes i Moderen, Dronning Dorotheas Brev, tilskrevet Sønnen den 27de Decbr. Det maa være Svar paa et Brev, hvori han tilstaar hende sin Kærlighed til Anna Hardenberg; Dronningen svarer: „Min hjertekære Søn, jeg kan ikke skjule for Dig, at jeg vel har hørt, at det, hvad Du skriver mig til om Anna, har været paa Tale, dog er det ikke fuldt vist. Jeg lader hendes Slægt raade derfor; at jeg skulde forhindre ens Lykke, kan jeg ikke forsvare for Gud; jeg véd jo, at her er kun en kort Tid, men hisset er det evigt. Jeg véd, at Du har et saa ærligt og oprigtigt Sind, at Du ej vil hindre hendes Lykke. Jeg kan af Bedrøvelse ikke skrive mere; Hans skal berette Dig alt. Jeg beder Dig, kom hurtig; det er Dig mere magtpaaliggende, end Du kan tænke“. — —

Tager man dette Brev for sig, synes det, dunkelt som det er, at den Sag, det omtaler, griber ind i Kongesønnens Hjerteanliggende. Han, der nys frejdig havde følt sig i sin Ungdoms lyse Vaar, hvor alt er Solskin, er greben af Kærlighedens Beruselse, har glemt alt øvrigt, og nu staar han foran en gabende Afgrund af Sorg, „thi hans Anna har hendes Slægt bestemt til Brud for en anden!“ Det synes, som om Dronningen hverken med Vrede eller Misfornøjelse har set paa Knudens Løsning paa den Maade, om hun end maatte føle Medlidenhed med Sønnens Smerte. Hun, Fyrstedatteren og Fyrstemoderen, kunde sikkert ikke tænke sig det muligt, at hendes Søn, den udvalgte Konge, skulde kunne række sin Haand til en

Adelsmands Datter. Saavel Dronning Dorothea som Datteren Kurfyrstinde Anna, der altid havde været ude om for at faa Prins Frederik gift, havde altid haft til Omkvæd, at han skulde gifte sig ind i et Fyrstehus, „im Stand und Geburt ebenmässig“.

Medens Brevet til Moderen har vist os Prinsens Kærlighed til Anna Hardenberg, maa vi paa den anden Side tilstaa, at Svaret paa Spørgsmaalet, om den er bleven gengældt, ikke er givet i det. Det kan ikke nytte at ville presse mer ind i Ordene, end der findes i dem.

Prins Frederik var nu bleven Konge under Navn af Frederik II. Hidtil havde hans Forhold til Hofmester Ejler Hardenberg paa Målmøhus i det hele været godt, og der skete i den første Tid ingen Forandring deri. Det synes jo rigtignok, som om Begivenhederne i Slutningen af 1558, hvor Hofmesteren havde bestræbt sig for at faa Broderdatteren bortgiftet til Oluf Krognos, maatte have fjærnet Prinsen og ham stærkt fra hinanden; men kort efter kom Nytaarsdagen 1559 med dens totale Omvæltning, thi nu var det en Konge, den gamle Ejler Hardenberg havde med at gøre og ikke som før en Prins. Genstanden for Prinsens Elskov kunde man skænke en anden; overfor Kongen stillede det sig anderledes.

Ejler Hardenberg steg rask i Vejret; den kongelige Naades Sol lod sine stærke Straaler falde paa ham. Han udnævntes til Rigshofmester, den fornemste Stilling i Landet, og hædredes med Ridderslaget paa Kongens Kroningsdag. Har Kong Frederik mødt Hindringer mod sine Planer fra sin Hofmesters Side, maa han altsaa have besluttet at overvinde dem med det gode; men saa snild denne Politik kunde være, førte den dog ikke til det attraaede Resultat. Anna Hardenberg havde Brødre, hvoraf den ene ejede Herregaarden Skjoldemose ved Svendborg, men alle levede

de i mindre fremtrædende Stillinger, saa det var vel nærmest Rigshofmesteren, der baade som nær Frænde og som Slægtens anseligste og ældste Medlem maatte have en vigtig Stemme med Hensyn til Bortgivelsen af Broderdatterens Haand. Vist er det, at Kongens Tillid til Ejler Hardenberg tabte sig mere og mere; der var knap gaaet 6 Aar efter hans Ophøjelse, før han atter sank ned: hans Lén bleve ham fratagne, og han afsattes fra sit Embede. Kort efter døde han. Hvilke Skridt Kongen iøvrigt gjorde for at faa sit Hjertes Ønske opfyldt, derom tier Historien, men at han har gjort noget og har mødt Modstand, det vides dog af Anders Sørensen Vedels Ord ved Frederik II's Baare, at dersom Gud ikke havde „ved nogle faa af hans Naades fornemste tro Raad ladet hannem alvorligen paamindes, da var det vist gaaet anderledes med hans Ægteskab, end det gik.“ De Raader, der antages at have bistaaet Ejler Hardenberg, formenes at have været Kansler Johan Friis, Brødrene Holger og Jørgen Rosenkrantz og senere Peder Oxe. Vistnok kunde det ved første Øjekast forekomme lidt underligt, at Aristokratiet skulde modsætte sig noget, der maatte hæve det ved at bringe en af dets Midte op paa Tronen, men ligesom der herimod med Føje lader sig gøre gældende, at Udmærkelsen kun vilde løfte en enkelt Familie op over de andre, saaledes lader det sig ogsaa tænke, at de Mænd, der stred imod Kongens Ønske, ledede af et videre Syn end det, som i Nedbrydelsen af Skrankerne mellem Kongemagten og deres egen Stand maatte se Maalet for deres politiske Stræben. Thi selv om det villig maa indrømmes, at de udmærkede Mænd, som i det 16de Aarhundrede kastede en Glans over vort Fædreland, som det før længe havde savnet, og senere længe skulde savne, først og fremmest vare Adelsmænd, maa det derfor ikke glemmes, at de vare mere end det, at de vare

Patrioter, eller rettere, at de netop ved deres Adelskab paa det kraftigste vare opfordrede til at værne om Landets Anseelse; en Opfordring, som de heller ikke svigtede. Den historiske Aand, som da hvilede over dem, der raadede for Statens Ve og Vel, og hvis Mangel hos følgende Kongers Raadgivere blev saa fordærvelig, gjorde dem fortrolige med de svundne Tider. Og naar de da lode Blikket glide tilbage og mærkede, at de maatte op i Oldtidens graa Taager, før de paa Danmarks Dronningetrone saa en Kvinde, som ikke var født og baaren af Fyrster, da maatte en saadan Kendsgerning vel gøre dem ængstelige for, hvad en Afvigelse fra Reglen maatte føre med sig. I hvor højt de end satte deres egen Stand, den fyrstelige var dog et Trin højere, og det var dette Trin, de ikke turde gøre lavere.

Det svenske Kongehus saa i det 16de Aarhundrede sin Konge gentagende hjemføre som Brud en Undersaat. Da Kong Gustav I i Aaret 1536 satte Margrethe Lejonhufvud paa den svenske Trone, skete det først, efterat han med sit kongelige Magtord havde løst det Trolovelsens Baand, der bandt hende til Svante Sture, og denne trøstede sig med at gifte sig med Margrethes Søster Märta. Da Kong Gustav I igen blev Enkemand, giftede han sig med Catharina Stenbock; hun var forlovet med Gustav Johansøn af Familien Tre Rosor, men ligesom ved Kongens tidligere Ægteskab maatte den fortrængte Elsker se sig om efter en anden Livsledsagerinde *).

Naar det gik den danske Konge anderledes i hans Kærlighedsanliggende, ligger en Grund hertil vistnok

---

*) Der er den Mærkelighed ved Gustav Vasas tredie Dronning Catharina Stenbock, at hun efter Kong Gustavs Død henlevede 61 Aar i Enkestand under 5 Konger; — hun var 85 Aar gammel, da hun døde i Aaret 1621.

i de to Landes forskellige statsretlige Udvikling saavelsom i de handlende Kongers Personligheder; men man har tillige, som det af det følgende vil ses, Ret til at mene, at Anna Hardenberg har haft stor Del i sin ophøjede Elskers Given efter.

Det er kun et svagt Glimt, vi hidtil have opfanget af Anna Hardenberg. En uigennemtrængelig Taage skjuler hendes Barndomsliv for os fra først til sidst, — lige saa lidt som vi vide, naar hun er kommen til Verden, lige saa lidt kende vi til hendes Opdragelse. Første Gang vi møde hendes Navn, er i Aaret 1557, og det paa et underligt Sted, — i en Kræmmerregning. Den giver os dog en vigtig Oplysning, idet den viser, at hun dengang var ansat ved Hoffet om Dronning Dorotheas Person, og dette godtgøres ogsaa ved nogle dunkle Ord, som, sikkert berørende Prins Frederiks Hjertesag, tale om „Hofmesterinden og hendes Jomfruer". Det er nemlig i et Brev i Decbr. 1558 fra hans Farbroder Hertug Hans paa Haderslevhus, hvori denne siger, at de der havde drukket paa ovennævnte Damers Sundhed i Hamborger-Øl, og opfordrer nu Prins Frederik at gøre lige Besked. Paa Brevets Adresse stod:

„Til min kære Fætter og hjertekære Broder,
til egen Haand; ellers ikke at brydes af andre".

Man ser deraf, at det paagældende Indhold var at anse for en Sag, der ikke skulde videre, men kun tolke Farbroderens Sympathi i denne kildne Nyhed, som han havde hørt paa Koldinghus af sin Svigerinde, Frederiks Moder, Dronn. Dorothea.

Naar Prins Frederik har lært Anna Hardenberg at kende, derom forlyder intet, ikke heller, naar hans Følelse voksede til Lidenskab; kun det vide vi, at Malmøhus var Vidne til deres Møder; dets tavse Mure saa hans Kærlighedshaab udfolde sig og — visne! Kunde Prins Frederik efterat være bleven

Konge end ikke bortrydde alle Hindringer imellem sig og Anna, kunde han dog lægge sin kongelige Magt mellem hende og enhver Bejler, og han gjorde det ogsaa.

Da Anna Hardenberg igen i Historien omtales efter Opholdet paa Malmøhus, sidder hun atter hos Enkedronning Dorothea paa Koldinghus. Hun var der i Januar 1562, ligeledes i Oktbr. 1563 i Følge Paaskriften paa en gudelig Bog, som hun da fik af Dronningen, hvis Vaaben og gyldne Navnecifre den bærer. Man har endnu Breve fra Anna Hardenberg til hendes nære Slægt fra de Aar; man ser deraf, at hun var greben af inderlig Religiøsitet, og at Verden med dens forvirrede Larm og Uro fyldte hendes Sjæl med Bekymring; „den bedrøvede Verden" kalder hun den. Hun maatte ogsaa anvende sin Pen i Enkedronningens Tjeneste til at udspørge Nyheder fra Krigsskuepladsen, og særlig om, hvorledes det gik „hans Naade", thi Danmark var den Gang paa ny indviklet i blodig Fejde, idet den saakaldte nordiske Syvaarskrig var i fuld Gang. De unge Konger Erik XIV og Frederik II stormede frem mod hinanden; ligesom vel Kong Erik tænkte paa at erobre Danmark, saaledes var det Frederik II's store Kongetanke at erobre Sverrig og forny Kalmarunionen.

Da Krigen var forbi, og Freden blev afsluttet, beholdt dog hver sit. Frederik II tog selv virksom Del i Krigen og udviste meget personligt Mod. Saalænge Krigen stod paa, var han fuldt optaget; intet Under da, at hans Hjertes Stemme ej ret under saadanne Omstændigheder kunde komme til Orde. Han maatte vente dermed, til Fredens Time slog; da kunde han maaske til Sejrens blodige Laurbær føje en Krans, flettet af de Blomster, som smykke Kærlighedens Sejr.

Da Syvaarskrigen var endt, stod Sagen med Anna Hardenberg endnu paa samme uafgjorte Punkt, men da gjorde Kong Frederik et sidste Forsøg paa at rydde alle Hindringer af Vejen, men saavel Anna som hendes Slægt holdt Stand. Men nu havde Kong Frederik ogsaa opgivet sin Taalmodighed, som allerede før Krigens Slutning i 1570 havde vist sig mindre fast, da han aabenbart mere villig laante Øre til Forslagene om et politisk Giftermaal. Naar de tidligere omtalte diplomatiske Forhandlinger ikke havde baaret Frugt, falder Skylden derfor for en Del tilbage paa Kong Frederik selv, men det skyldtes væsentligst, at det ikke var ham selv, der var det egentlige store Drivhjul deri, men som oftest hans nære Slægt. Det var ikke nok, at han modstræbende havde lovet at ville indlade sig i Ægteskab; han maatte, om Sagen skulde lykkes, tage den i sin egen Haand. Det viste sig ogsaa, at da han endelig gjorde det, vandt han Sejr over alle Vanskeligheder. Den unge Prinsesse Sophie af Meklenborg, hans Slægtning, skulde være hans Brud.

I Efteraaret fik Frederik II Besøg af sine tilkommende Svigerforældre Hertug Ulrik og Gemalinde Elisabeth. Efter at de høje Frænder, hvem et nyt Baand snart skulde forene endnu nøjere, havde dvælet noget paa Frederiksborg, brøde de op; de fremmede droge hjem for at træffe Forberedelserne til Brylluppet, der alt skulde staa den kommende Sommer. Hjemrejsen foregik midt om Vinteren gennem Sjælland og Fyen, og Kong Frederik fulgte dem til Kolding. Han stod nu paa Koldinghus, hvor hans Anna saa længe havde færdedes. Havde han nu glemt hende, slettet hendes Billede ud af sit Hjerte? Nej! maa der svares; det hvilede tungt paa hans Sind.

Anna Hardenberg var ikke paa Koldinghus, da de fyrstelige fremmede ankom dertil. Den høje Frue, i hvis Tjeneste hun havde været i en halv Menneskealder, Dronning Dorothea, var gaaet til Hvile d. 7de Oktober 1571 paa Sønderborg Slot under et Besøg hos sin Søn der, uden at hun, der saa varmt havde ønsket at se sin Søn gift, havde oplevet at erfare sin førstefødtes Valg af en fyrstelig Brud. At Forholdet imellem Dronning Dorothea og Anna Hardenberg ikke var en slet og ret Byden og Lyden, derpaa tyder den Omstændighed, at da Dronningen laa paa sit yderste, var der kun een af hendes Omgivelser, paa hvis Fremtid hun i Erindring om Fortiden tænkte, og denne ene var den ubemidlede Anna Hardenberg, hvem hun skænkede 2000 Daler; men, om man derfor tør antage, at Forholdet har været af en inderligere, kærligere Natur, turde vel være tvivlsomt, naar vi se den Hast, Anna Hardenberg havde med at komme bort, endnu inden Liget var stedet til Jorde i det derværende Slots Begravelseskapel.

Der var dog især een Bevæggrund, som holdt Anna Hardenberg fra at rejse altfor hovedkulds derfra; det var, at hun frygtede for, at man skulde fatte Mistanke til hende om, at hun hemmelig vilde bortføre noget fra Dødsboet.

Det maa dog ikke overses, at der vistnok var en Grund for hende til at ønske sig ud af Hoffets Kreds. Her tænkes ikke saa meget paa, at en vis naturlig Følelse maatte lade hende længes efter at benytte den Frihed, Døden havde skaffet hende ved at bryde et Baand, der saa længe havde holdt hende i en tjenende Stilling; men det synes at fremgaa af hendes Ytringer, at hun ikke følte sig tiltalt, men snarere frastødt af Dronningens Søn Hertug Hans og dennes Gemalinde, som nu naturligvis vare de toneangivende og befalende ved det lille Hof. Skønt Anna Hardenberg

ikke siger det ligefrem, har hun dem dog mistænkte for, at de vare fortrydelige over, at den afdøde havde skænket hende hin Pengesum.

Dronning Dorothea var ikke den eneste Fyrstinde, der tog sig af Jomfru Anna. Dronning Dorotheas Datter Kurfyrstinde Anna stod, i alt Fald senere, i et Forhold til den danske Adelsdame, der næsten kunde kaldes Venskab. Kun faa Uger før Dronn. Dorotheas Død henvendte Kurfyrstinde Anna, som da var i Besøg hos sin Broder Frederik II paa Frederiksborg, sig til Birgitte Gjøe, hvis kærlige Omsorg for Anna Hardenberg hun kendte af dennes egen Beretning, og bad hende om, som hidtil, at anvende al sin Flid paa, at „den bevidste Sag" kunde fremmes og bringes til det forønskede Maal. Hvilken Sag, hvilket Maal? Vi komme strax dertil ved at læse lidt længere frem: det gjaldt Anna Hardenbergs Giftermaal med en dansk Adelsmand, og hvem andre end Oluf Movritsen Krognos, der stadig var forbleven ugift.

Som berørt, var Anna Hardenberg ikke i Kolding, da Kongen med sine Svigerforældre og tilkommende Hustru Sophie ankom til denne By i Begyndelsen af Aaret 1572. Anna Hardenberg var fra Sønderborg taget til Aakjær Slot i Jylland, som Birgitte Gjøe havde i Forlening, og her har hun sikkert faaet Efterretningen om Kongens Trolovelse med Prinsesse Sophie.

I et Brev fra Ide Ulfstand til Anna Hardenberg forekommer den Ytring, at Jomfru Anna ikke maa sørge og græmme sig saa stærkt, at hun dermed fortørner Gud. Da det ikke gaar an at sætte den Sorg i Forbindelse med Dronningens Død, som var en Udfrielse og Lettelse for Anna, maa det sikkert være Kongens Trolovelse, der er underforstaaet.

Da Kongen og hans Gæster vare komne over paa jydsk Grund, fik Anna Hardenberg Brev fra Kongens

Svigermoder, Hertuginde Elisabeth af Meklenborg, om, at hun ønskede at tale med hende paa Hønborg Slot, som laa i Nærheden af Snoghøj. Paa dette Sted foregik en Forhandling, af hvilken vi have et Referat fra den ene af Parterne, nemlig fra Anna Hardenberg. Hun skriver nogle Dage senere, da hun er i Besøg paa Hvedholm, der ejedes af en Slægtning af hende, til Fasteren Fru Birgitte Gjøe paa Aakjær. Brevet er af 31te Januar 1572, og for at Indholdet ikke skal forstaas, om Brevet faldt i urette Hænder, er der anbragt fingerede eller vildledende Navne i rette Vedkommendes Sted, men ere nu de rette Navne, som Studium og Udforskning har bragt frem, anbragte i Klammer bagved; Brevet giver da klar Besked nok.

Anna Hardenberg skriver:

„Der jeg kom der paa Hønneberg Slot, da sagde hendes Naade (Hertuginde Elisabeth) mig, at der „Borgmeders Søn“ (Kong Frederik II) drog fra Odense, da var han ret bedrøvet og klagede haardt, hvorledes hans Samvittighed trykkede ham, og sagde, at han ikke kunde give sig tilfreds, før han kom mig til Ords, at han kunde høre mine egne Ord, om jeg havde og vilde give den Sag over med en god Vilje. Da havde Hertuginden sagt, at det vilde ikke skikke sig, at han talte med mig selv, men hendes Naade vilde forskrive og forhøre min Mening og spurgte mig ad, hvad hun skulde sige. Da sagde jeg, at jeg var vel tilfreds, og jeg havde skrevet ham min Mening til derom; der vilde jeg lade det blive ved. Da sagde hendes Naade mig og, at hun havde talt med ham om min „Broder“ (Oluf Krognos) og mig, at hun saae gerne, at denne „gamle Handel“ gik for sig igen, baade fordi hun vilde mig vel, og for at han (Frederik II) ikke skulde faa en ond Samvittighed i Fremtiden, fordi han saa havde forvendt min Lykke, — med flere Ord. Da havde han sagt, at han vilde give

der 1000 Daler til, at det var sket, men han befrygtede sig, at min „Broder“ (Oluf Krognos) ikke skulde ville gøre det, thi han havde gerne undt ham to andre, og formærkede, at han (Oluf Krognos) ikke vilde gifte sig, thi han havde en Frue*) kær, saa han mente, at han for den Skyld ikke vilde gøre det. Han (Frederik II) sagde og, at han vidste, at jeg var gudfrygtig, at jeg ikke samtykte noget, før han var gift. Og sagde hendes Naade mig, hvor meget godt han (Frederik II) talte om mig, og hvor haardt jeg havde raadet ham fra i den Handel, og at det havde for længe siden været sket, havde jeg ikke været der saa meget imod; med mange Ord og meget godt, som hendes Naade sagde mig, som jeg og kendte mine egne Ord. Jeg bad hende, at hun skulde tale med Holger og Jørgen Rosenkrantz om min „Broder“ (Oluf Krognos), saa jeg lod hendes Naade formærke mit Hjerte i den Sag; men hun lovede mig haardt, at det skulde blive uformærket i alle Maader“. — — —

Saaledes lyder den mærkelige Beretning, lige mærkelig ved hvad den aabenbarer, og ved hvad den skjuler.

Paa hint Møde paa Hønborg Slot har Anna Hardenberg altsaa betroet Hertuginde Elisabeth, at hun var rede til at blive sin gamle Bejlers Hustru, og hun bad hende at tale med Holger og Jørgen Rosenkrantz derom, men uden at røbe, hvad hun havde betroet hende. Men naar vi nu vide, at disse to Brødre vare nøje forbundne med Oluf Movritsen Krognos, er det vist ikke

---

*) Hvad det er, Frederik II har ment med, at Oluf Krognos har „en Frue“ kær, lyder gaadefuldt. Rimeligst synes den Formodning at være, at Kongen har villet lægge en Betydning i dette Forhold til den os ubekendte Frue, som det sletikke har haft; ellers havde Anna Hardenbergs Holdning i den Sag vist været helt anderledes.

for dristigt at mene, at det er dem, som sammen med Birgitte Gjøe have indvirket paa ham, som man nedenfor kan se, da han Aaret efter indbyder Slægt og Venner til sit Bryllup med Anna Hardenberg.

Det Møde paa Hønborg Slot har sikkert været en Del pinligt for Anna Hardenberg, og man kan ogsaa nok tænke sig, at Kong Frederik paa sin Side har været end mere urolig og med Spænding afventet Beretningen om Mødets Forløb, naar Svigermoderen atter vendte tilbage derfra til Koldinghus.

Skønt Anna Hardenberg havde skrevet til Kongen, vel sagtens da hun fik Efterretning om det nye Forhold ved hans Forlovelse med Prinsesse Sophie, og frasagt sig ethvert Krav paa ham, forekom Sagen ham endnu ikke afgjort. Plaget af sin Samvittigheds Bebrejdelser hørte han en Anklage i sit Bryst: — den Kvinde, han i 13 Aar havde forsikret om sin Kærlighed, og hvem han havde omgivet med et Hegn, ingen Undersaat turde overskride, hun stod nu ene og forladt. Han havde givet efter for Trykket og fæstet en fyrstelig Brud, — og sveget sit kongelige Ord. Paa Rejsen over til Jylland, hvor Anna Hardenberg opholdt sig, kunde han ikke blive Herre over sine Følelser; han maatte tale med hende og af hendes egen Mund høre sin Tilgivelse. Men Kong Frederiks Svigermoder, hvem et saadant Møde ikke kunde være kært, gjorde med Rette gældende, at han ikke burde have denne Sammenkomst; hun paatog sig derfor, som vi ovenfor have set, at udrette dette Ærinde, for saa vidt det lod sig udføre af en anden.

Da vi første Gang hørte Frederik II nævne Annas Navn, hørte vi tillige, at det hed sig, at hendes Slægt havde taget Bestemmelse med hendes Haand, skønt Sagen ikke var helt afgjort. Det kort efter indtraadte Tronskifte maatte forandre Forholdet: kunde Kongen

end ikke bortrydde alle Hindringer mellem sig og hende, kunde han dog lægge sin Magt mellem hende og enhver Bejler. Mange Aar senere taler Kongens Søster, Kurfyrstinde Anna af Sachsen, til Birgitte Gjøe om, at denne maa gøre sit til, at „den bevidste Sag“ kan bringes til det forønskede Maal, og nu endelig erklærer Kongens Svigermoder Hertuginde Elisabeth, at hun helst saa, at „den gamle Handel“ mellem Jomfru Anna og hendes „Broder“ (Oluf Krognos) igen maatte gaa for sig. Med andre Ord: den Mand, som Annas Slægt for 13 Aar siden havde villet bortfæste den unge Pige til, ham vilde hendes Venner nu for bestandig forene med hende. Derved mente man vel at kunne gøre den skete Uret god igen. Haardnakket havde Oluf Krognos hidtil vægret sig ved at indlade sig i noget Ægteskab, — Kongen havde gerne undt ham to Koner, blot ikke Anna Hardenberg —, men nu var der gaaet saa mange Aar hen og sket saa meget, at det vel var muligt, at Oluf Krognos ikke vilde optage sin Ungdomstanke, men fortsætte sit Eneboerliv, hvormed han havde haft Tid nok til at blive fortrolig. Kongen mente, eller gav Skin af at mene, at det var haabløst at tænke paa en Forbindelse mellem de to.

Annas Blik var skarpere og mere uhildet; hun saa ingen Hindring for den gamle Plans Udførelse, men ledet af en rigtig Takt tog hun det Løfte af Hertuginden, at denne ikke vilde røbe, hvad hun havde betroet hende; — hun vilde ikke paanøde nogen sin Haand.

Baandet er altsaa løst mellem Kongen og hans Anna; det er ikke brudt. Derfor høre vi ogsaa, at hans sidste Ord om hende vare Venskabets: han talte „saa meget godt“ om hende, staar der, og han aflagde den Bekendelse, som vel maatte lyde mindre behagelig for Hertuginden, Svigermoderen, at havde

Annas Vilje ikke været stærkere end hans, da var det gaaet anderledes". Denne Kongens milde og venlige Stemning lægger sig ogsaa for Dagen, da han paa Annas Forespørgsel om, hvad hun skal gøre med de Perler og Smykker, som hun vel sagtens tidligere har faaet som Gaver, og hvortil hendes Ret nu forekom hende at ophøre, lader hende svare, at dem skulde hun beholde; er det meget, under han hende det gerne.

I Anna Hardenbergs Brev af 31te Januar 1572 til hendes Slægtning Fru Birgitte Gjøe siger hun, at hun har henvendt sig om Besked angaaende Smykkerne til Hans Skovgaard, Kongens danske Sekretær. Samme Brev til Birgitte Gjøe slutter Anna Hardenberg med de Ord: „Gud véd, jeg er saa glad og rolig i mit Hjerte, som jeg ikke haver været i mange Aar". Det er som Udbrud af en ængstet Sjæl, som endelig føler en tung Byrde væltet bort. Det er den rene Glæde over at have saa at sige vundet Sejr over sig selv og bragt et Offer, som Nødvendigheden bød.

Kongen paa sin Side nærede ogsaa den Tro til Anna Hardenberg, at hun ikke vilde række nogen sin Haand, før hans Bryllup havde staaet, og derved ligesom den sidste Mulighed for deres Forbindelse var afskaaren.

Ligesom vi nys hørte, hvorledes Kongen søgte at narre sig selv og andre ved at fremhæve den ringe Sandsynlighed, der var for, at Annas saa længe tilsidesatte Bejler vilde tilbyde hende sin Haand, saaledes havde han ogsaa i den nærmest følgende Tid ondt ved at opgive Tanken om, at Anna Hardenberg var hans; et Bevis derpaa er, som vi senere skulle se, at han føler sig meget ilde berørt, da han faar Efterretningen om, at hun er bleven gift.

Med stor Pragt og Herlighed fejredes Kong Frederik II's og Prinsesse Sophies Bryllup d. 20de Juli 1572 paa Kjøbenhavns Slot. Et halvt Aar efter stod Jfr. Anna

Hardenberg Brud, og Brudgommen var Adelsmanden, Rigsraad Oluf Movritsen Krognos. Kort Tid efter at Oluf Krognos var bleven Rigsraad, og Kongens Bryllup havde fundet Sted, havde han „af synderlig Guds Forsyn og efter sine Venners Raad ombedet og begæret ærlige, velbyrdige og gudfrygtige Jomfru Anna Hardenberg Korfitsdatter til Ægte“.

D. 7de November 1572 udgik Breve baade fra Oluf Movritsen Krognos og Erik Hardenberg med Indbydelse til at møde i Kjøbenhavn og overvære den førstnævntes Bryllup med den sidstes Søster Anna, hvilket skulde staa d. 11te Januar 1573.

Det var midt i Vinteren, og dette var Grunden til, at flere af de indbudne Gæster ikke indfandt sig, da Passagen over Store Bælt var spærret af Is.

Paa Bryllupsdagen udstedte Oluf Krognos sit Morgengavebrev, hvorved han skænkede sin vordende Hustru for Livstid Bregentved Hovedgaard samt et Gods i Jylland m. m., hvilket efter hendes Død igen skulde gaa over til hans Familie.

Søndagen d. 11te Januar 1573 skete Vielsen i vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. Efter Brylluppet synes de nygifte at være tagne ud til Bregentved. For at vise Bryllupsparret en Vennetjeneste lod Lensmanden paa Kjøbenhavns Slot, Adelsmanden Morten Venstermand, Bønderne i sit Len deltage i Transporten af Oluf Krognos' Flyttegods fra Kjøbenhavn til Bregentved.

Da denne Lensmandens Tjenstagtighed kom Kong Frederik for Øre ovre i Skanderborg, hvor han opholdt sig, fremkaldte den en Irettesættelse, saa eftertrykkelig, at vi endnu føle, hvorledes den trænger igennem. Man kan da heller ikke godt værge sig mod den Tanke, at der ligger noget andet bag ved, noget, som paa en fremstikkende Maade ægger Kongens Forbitrelse, som naar et gammelt Saar rives op, og uvilkaarlig bringes man da til at tro, at det er det,

at Anna Hardenberg nu tilhører en anden, der har stukket ham som med en giftig Braad og ladet ham ubillig glemme, at han ingen Ret havde til at raade over hende.

Irettesættelsen fra Kongen til Lensmanden lyder: — — — „Og berettes os, at fornævnte vore og Kronens Bønder nu til os elskelige Oluf Movritsen Krognos, vor Mands og Raads Bryllup, nok, om det ikke har været for meget, vare trællet med Flytten og Føren, hvilket du vel vedst ikke har været vor Vilje eller Befaling. Vi havde ogsaa forset os, at du efter den Afsked, vi dig givet have, bedre og med mere Flid skulde dig have rettet, eftersom du dig noksom har beklaget at ville gøre; kunde derfor vel lide, at du hos din Avtoritet noget vilde lade vor Befaling gælde, og ikke saa alting søge til Lov og Ros, at hver skulde sige, at Morten Venstermand er en fin Mand og gør hver Mand til Vilje — derover Kronens Bønder lidet skulle takke —, og betænke, at saameget vi dig have ophøjet, kunne vi igen snart dig fornedre, som vi selv vel noksom tilforn have sagt dig. Maatte det saa være, da saa vi gerne, at du rettede dig efter vor Befaling; hvor ikke, maa du vist forlade dig til, naar Gud vil, vi findes, ville vi takke dig derfor, som det sig bør“. — —

Man faar at mærke, at Kongen er vred, ja meget vred, og han har vel lettet sit Sind ved at gøre Reprimanden dygtig lang, da hans Mening vel ellers havde kunnet fremsættes i færre Ord.

Om Hr. Oluf Krognos og Fru Anna meddeler Historien ikke stort. Først paa Aaret 1573 eller ved Foraarstid var han som Lensmand paa Helsingborg Slot. I Mai 1573 rejste han og Fru Anna til Jylland til en Herredag i Randers. Den 29de Mai forlode de denne By og drog ud til deres Gods Clausholm. Paa Clausholm tilbragtes en 14 Dage i Ro. Den 14de Juni

var han i sin Sognekirke i Voldum for at være med til Eskild Gjøes Enkes Begravelse. Om Eftermiddagen, da han var kommen hjem fra Kirken, følte han sig ilde og maatte søge Sengen, og nu udviklede Sygdommen sig med rivende Fart, vindende en saa meget lettere Sejr, som hans Legemskonstitution vistnok ingenlunde mere var stærk. Medens hans Omgivelser ansaa Faren for ubetydelig, beredte han sig paa at gaa bort. Det er smukt at se hans Omhu for sin Hustru, naar han hemmelig, for at hun intet skal mærke, lader Tjeneren hente Præsten. Man hørte ham klage over Verdens Svigefuldhed, som gjorde, at nu, da han helst vilde leve sammen med hende, maatte han bort; men derfor var han lige fuldt taknemlig over, at han var kommen „udi det hellige Ægteskab". Annas Sorg var det, som bedrøvede ham mest, hendes Fremtidsskæbne det, som laa ham tungest paa Sinde. Han opfordrede sine Venner Jørgen Rosenkrantz og Christoffer Gjøe o. fl. for hans Skyld at tage sig af hende, naar han var død, som de ogsaa lovede. Og saa kom Afskedens sidste, vemodsfulde Time, da den syge hævede sig op fra sit Leje, for sidste Gang at trykke sin Hustru i sine Arme, medens Kærlighedens og Troens rige Ord veksledes imellem dem. Vel maatte de omstaaende føle, at da han udbrød: „Ser, hvilken Hjertens Kærlighed vi have til hverandre, og hvilken haard Skilsmisse dette er"! var det en lige saa smertelig som inderlig Sandhed, hvorpaa han kaldte dem til Vidne. Da han havde velsignet hende og gjort Korsets Tegn over hende, var hans Livsgerning til Ende. Klokken var mellem 1 og 2 om Eftermiddagen d. 25de Juni 1573, da han drog sit sidste Suk, efter knap et halvt Aars Ægteskab.

Den 12te September førtes Liget til Aarhus; derfra overførtes det til Sjælland, og den 21de Septbr. 1573

nedsattes det i St. Bents Kirke i Ringsted, hvor Oluf Krognos havde udtalt Ønsket om at hvile.

Sværdet med i Graven! Det var hans Ønske. Han havde ingen, der kunde arve det efter ham. Signetet brudt over hans Kiste! Ingen kunde mere bruge det. Krognossernes Slægt tilhørte ene Historien. Det er Slutningen paa Dramaet, hvis første Akt spilledes paa Malmøhus, da Ungdom og Haab glødede dem i Møde, og hvis sidste Scene foregaar i Kirken i Ringsted, hvor den Mand, som saa tungt havde følt Følgerne af at ville træde i Vejen for en Fyrste, stedtes til den sidste Hvile; — han havde sejret over sin kronede Medbejler og faaet, hvad han engang attraaede; men hvad siger Sejren, naar vi ej kunne nyde den?

Oluf Krognos' Enke levede i al Stilhed efter Mandens Død som en af Sorgen nedbøjet Kvinde, der til en Erstatning for, hvad Forsynet havde nægtet hende, lod sin Kærlighed og Omhu blive andres Børn til Del. I Aaret 1575 oprejste hun et pragtfuldt Mindesmærke af Alabast og Marmor over sin Mands jordiske Rester i Ringsted Kirke, og man vilde høre Folk ymte om, at selv dette skar Kong Frederik i Øjnene, sagtens fordi han ej kunde lide, at de kommende Tider stedse skulde fremvise hende hvilende ved denne Mands Side, og han lod derfor udgaa et kongeligt Forbud mod den Slags Luksus (i Kallundborgske Reces 1576, § 9).

Flere Aar efter, i 1579, opfanger man dog et Glimt af den kongelige Naade, der som en Erindring om svundne Dage endnu engang kastede sine Straaler paa hende, idet den Gæld, stammende fra Helsingborg Len, hvori hun stod til Kronen fra Oluf Krognos' Død, blev strøgen. Det er d. 1ste Juli 1579 paa sin 45de Fødselsdag, at Kongen viser hende denne Opmærksomhed.

Oluf Krognos' Enke døde d. 15de Februar 1589

paa Bregentved, knap eet Aar efter Frederik II, som døde 4de April 1588. Hun jordedes 5 Uger senere i Ringsted Kirke ved Siden af sin Mand, han som var den sidste af Krognossernes Slægt, — og 15 Aar efter Anna Hardenbergs Død lukkede den sidste Mand af den danske Slægt Hardenberg sine Øjne.

Hardenbergernes Slægt, som, da hun stod i sin Ungdom, syntes at blomstre frodig og at ville forgrene sig vidt om, var ramt af den Vanskæbne, der traf saa mange af vore stolte Adelsætter i det 16de Aarhundrede; det var ligesom et giftigt Aandepust lod dem visne.

Paa Oluf Krognos' og Anna Hardenbergs skønne Epitafium i Ringsted Kirke, hvorpaa man i ophøjet Arbejde ser Oluf Krognos og Frue knæle ved en Bedepult, staar:

„Her liger begrafven erlig og velbyrdige Mand Oluff Mavritsøn til Bollerup, Brentved og Clausholm, som vaar Hr Mavrits Olsens Riders Søn til Bollerup og var han den sidste af den Slect paa Sverdsiden; — med sin elskelige Huusfrue, erlige og velbyrdige Fru Anne Hardenberg, salige Corfits Hardenbergs Daatter af Skjoldemose, og kaldede Gud hannem paa Clausholm d. 25de Juni 1573 og lod samme hans kiere Huusfrue Fru Anne Hardenberg bekaaste og gjøre denne Sepultur Aar 1576, og kaldede Gud henne d. 15de Februar 1589.

Gud gifve dem med alle Christne
en glædelig og ærefuld Opstandelse“.

XIII. DRONNING SOPHIE.

Kong Frederik II var 38 Aar gammel, da han paa Kjøbenhavns Slot d. 20de Juli 1572 holdt Bryllup med den knap 15aarige Prinsesse Sophie, født 1557, Datter af Hertug Ulrik af Meklenborg og Kongens Faster Hertuginde Elisabeth. Dagen efter Brylluppet blev den unge Droning kronet i Frue Kirke af Sjællands Biskop.

Kong Frederiks og Dronning Sophies Ægteskab blev meget lykkeligt. — Enighed, Hengivenhed, gensidig Højagtelse og Kærlighed beredte Ægteparret uafbrudt Lykke. Ikke ringeste Spor kan opdages til nogen Strid mellem begges Ønsker og Tilbøjelighed, som der dog, ved den betydelige Forskel af 23 Aar mellem deres Alder, vel kunde have været.

Kongen rejste næsten aldrig noget Steds uden hendes Selskab. Skiltes de stundom ad, var det kun for et Par Dage, og Kongen undlader aldrig i sin Dagbog at bemærke Dronningens Opholdsted. Kongen betegner hende i Dagbogen ikke ved Titelen „Dronningen“, men enten ved „mint“ eller „mynt Soffye“ eller „Soffey“ eller og „mint kunne“ (Kone).

Kong Frederik var ikke nogen god Ortograf, men den kærlige Ægtemage og Familiefader skinner igennem hans Dagbogsoptegnelser.

I de 3 sidste Dagbogsoptegnelser i Decbr. 1587, kort før Kongens Død, nævnes Dronning Sophie i dem alle tre. Kongen skriver:

18/12 1587. „Y dach dro jeg tyl Hadersscheff; samme Dag kam mynt Soffey och hyet" (hid).

25/12 1587. „Y dach war jeg her pae Haderscheffl met mint Soffye och mynt wyrre (fire) elsste burn" (Børn).

27/12 1587. „Y dach war jeg och mint Soffye Hans Bomme fadder her paa Haddesscheff, och heder barnet Crisstyan Friderich". (Hans Blome var Lensmand paa Haderslevhus og Sønderborg og havde den Dag Kongeparret til Faddere).

Kong Frederik levede ogsaa i den bedste Forstaaelse med sine Svigerforældre. Han var kun 7 Aar yngre end Svigerfaderen og 10 Aar yngre end Svigermoderen. Der gik ingen Maaned, uden at der veksledes Breve imellem begge Hoffer, og intet Aar svandt uden gensidigt Besøg; thi der var kun 7 Miles Overfart fra Meklenborg til Danmark, hvor fyrstelige Rejsende toge ind paa Gjedsørgaard paa Falsters Sydspids; desuden etablerede Kongen en Kro der til almindelige rejsendes Behov. Paa en af disse Sommerrejser til Danmark besøgte Hertug Ulrik og Gemalinde Astronomen Tycho Brahe paa Hveen; det var den 23de Aug. 1586. Dronning Sophie tog med sine Forældre og et stort Følge derover paa nævnte Dag. Paa Uranienborg var der meget baade at høre og se, saa Dagen svandt hurtigt for de besøgende. Kong Frederik var ikke med ved dette Besøg paa Hveen, og han har, saavidt vides, aldrig besøgt Tycho Brahe der, skønt han rimeligvis mere end een Gang har haft det i Sinde.

Da Hertug Ulrik og Hertuginden det Aar vilde vende hjem fra Danmark, blev denne syg paa Gjedsergaard, laa til Sengs i 8 Dage og døde der paa sin

62aarige Fødselsdag d. 14de Oktober 1586, omgivet af Ægtefælle, Datteren Sophie og Kong Frederik II. Hendes Lig blev begravet i Güstrow Domkirke.

Efterat Hertug Ulrik var bleven Enkemand, blev han dog ved at besøge Danmark om Sommeren, men skyede nu at tage ind paa Gjedsørgaard, som havde saa bedrøvelige Minder for ham, siden hans Hustru døde der; han holdt derfor altid til i den der nyoprettede Kro. Hertug Ulriks Sky for Gjedsørgaard medførte Kroens Opblomstring. Senere hen udstyrede Dronning Sophie Kroen paa det bedste; Kromanden, en af Frederik II's Tjenere, fik Kroen overladt med Ager og Eng samt Brændsel, saa meget han lystede, Olden til 20 Svin og endda et Stykke af Gjedsørgaards Jorder frit og kvit uden en Skillings Afgift, mod at han til Gengæld ikke maatte være ublu mod sine Gæster, og først og fremmest sørge vel for Hertug Ulrik og hans Folk, naar de kom der paa Gennemrejse. Hertug Ulrik døde 17 Aar efter sin Gemalinde og begravedes ogsaa i Güstrow.

Da det i Aaret 1581 var hundrede Aar siden, at Frederik II's Oldefader Kong Christian I var bleven begravet i Hellig Tre Kongers Kapel i Roskilde, hvor nu Frederik II nyligen havde opsat det prægtige Monument over sin Fader, var han nysgerrig efter at vide, hvor godt Oldefaderens Lig havde holdt sig i den Tid, samt faa nøjagtig Besked om, hvor stort Højdemaal det havde haft i levende Live, hvorom der gisnedes saa forskelligt. Da han ikke personlig ønskede at være til Stede ved Aabningen af Oldefaderens Kiste, tilskrev han Lensmand Lauge Beck desangaaende, som saa besørgede det og tilsendte Kongen det Sværd, son Kong Christian I havde faaet

med i Kisten. Frederik II's Brev til Lensmanden i den Anledning lyder:

„Wiid, at, eftersom Du haver ladet give Os tilkjende, at Du efter vor Befaling haver optaget Høibaarne Fyrstes, høilovlig Ihukommelse, Konning Christian d. Førstes Grav der udi Roskild, og at hans Liigkiste endnu er hel, holden og ufordærvet, da efterdi vi gjerne ville vide Høibemeldte Herres Længelse, hvor høi og lang han haver været, bede Vi Dig og ville, at Du hans Liigkiste behændelig lader optage, og at Du siden forskaffer Os et vist Maal derpaa, hvor lang Høibemeldte Herres Liig egentlig er, og at Du Kisten derefter igjen lader tilslaae. — Vi sende Dig det Sværd, som Du Os haver tilskikket at besigte, som haver ligget paa høibemeldte Herres Liigkiste, at Du det derefter igjen lader indlægge“.

Christian I's Lig befandtes at have været nedlagt i Straa; fra Hofterne nedad laa paa hver Side et sammenbundet Knippe Rughalm, og et opløst Knippe bedækkede Underkroppen. Liget synes at have været indhyllet i vævet Tøj, maaske et Slags gejstlig Ordensdragt. Omkring Brystet, Armene og Livet fandtes Levninger af Silketresser, indvævede med Guld, altsammen meget utydeligt og fortæret i Tidens Løb.

Saavidt vides, var det første og eneste Gang, at Graven har været aabnet indtil vore Dage. I 1581 blev Chr. I's Kiste gravet saa godt ned igen paa et uangivet Sted i Kapellet, at man først efter megen Søgen 1843 genfandt hans og Dronning Dorotheas Kister i det eneste, hidtil ikke undersøgte Rum i Gangen imellem Christian III's og Frederik II's Monumenter.

D. 17de Juni 1847 aabnedes Christian I's Kiste atter, ligesaa Dronning Dorotheas, i Overværelse af Kong Christian VIII og Kronprins Frederik. Begge Kister bleve da satte i ny Egekister, paa hvis Laag

de kongelige Navnecifre vare anbragte i forgyldt Metal, nedsattes derpaa og dækkedes igen med Stenfliserne. Kong Christian I's Sværd blev da ikke nedlagt paa Kisten, men ophængt i Kapellet. Hans Lig viste sig ved Maalingen at være 72 Tommer langt.

Kong Frederik II og Dronning Sophie havde i deres Ægteskab 3 Sønner og 4 Døtre; af disse 7 Børn vare de tre fødte paa Koldinghus Slot og et af dem paa Skanderborg Slot. Kong Frederik yndede især at opholde sig paa Koldinghus. Her holdt han mange muntre Fester, hvor Gækken ret sloges løs. Ikke alene fandt der Ridderspil Sted, men Kongen forstod ogsaa, som før meldt, at drikke sine Gæster dygtig til, ligesom Dansen gik livligt i Riddersalen. Der berettes fra den Tid, at naar en Adelsfrøken havde forset sig, blev hun som Straf dømt til at danse med 12 Riddere i Træk, til disse bleve trætte; og der berettes, hvad rimeligt er, at skøn Jomfruen styrtede død om, før den 12te Ridder var danset træt. Slig Fortælling er vistnok en Legende, men sikkert er det, at Dansens Voldsomhed i dette Aarhundrede krævede sine Ofre; saaledes sank under Dansen paa Koldinghus i Novbr. 1587 en af Dronning Sophies Jomfruer, Ellen von Mehlen fra Bornholm, død om. Det samme hændte 3 Aar efter med Jomfru Gertrud Kaas paa samme Sted, og ovre i Fyen skete det ved Iver Juels Bryllup i 1597, at efter en Dans sank Fru Mette Krabbe om og døde med det samme.

I Tidens Løb gjorde Frederik II adskillige af sine opvartende unge Adelsmænds Bryllup paa Koldinghus Slot. Ved slig Lejlighed blev der indbuden en Mængde

af Bruds og Brudgoms Slægt og Venner; Antallet af Gæster kunde løbe saa meget op, at det blev vanskeligt for Slottet at præstere, hvad der skulde bruges af Betjening, Bordservice, samt Kogekar og deslige; der var saa ikke anden Udvej end at laane sig frem i nærmeste By. Anmodningen om slig Hjælp og Laan udgik gerne under Kongens egen Haand, og den fremkom som halv Bøn og halv Befaling, dog vistnok mest det sidste.

Da Frederik II saaledes i Aaret 1579 vil gøre „sin Mand og Ridder" Niels Parsbjergs Bryllup med Jomfru Elisabeth Sehested paa Koldinghus, lader han udgaa et Brev til Borgmesteren i Nabobyen Vejle saalydende:

„Vor Gunst tilforn. Wider, at vi agter at lade gjøre nogle vore Hofsinders Brylluper her paa vort Slot Coldinghuus Fastelavns Søndag nu førstkommendes. Thi bede vi Eder og ville, at der af Eders Bye hid fremsendes tre fornemme Borgersker og med dennem hidskicker der af Byen: 100 Tinfade, 100 Tintallerkener, 20 skifve duge, 15 Mesing Lysestager, 10 Salserkener, 2 Kedel hver paa 2 Tønder, 3 Kedel hver paa 1 Tønde, 2 Kedel hver paa ½ Tønde, 3 Kedel hver paa een Fjerring og 3 Trefødder. Saa de visseligen uden al Forsømmelse kunde dermed være her tilstede 8 Dage nest for Fastelavns Søndag førstkommendes, og siden blifve her tilstæde, den Stund Brylluperne paastaar, at tilhjælpe med Skiverne at dække og udi andre maade, efter som dennem bliver underviist. Dermed skeer vor villie og befallinger". Skrevet paa vort Slot Coldinghuus d. 5te Dag i Februar 1579.
Friderich.

Til ovennævnte Bryllup var Tycho Brahe ogsaa buden.

Frederik II og Dronning Sophie havde allerede været gift i flere Aar, men hidtil var deres Ægteskab kun blevet velsignet med de to Døtre Elisabeth, f. 1573, og Anna, f. 1574. Kongen var ikke ung længere, det 40de Aar var tilbagelagt, og Udsigten til en mandlig Tronarving syntes at svinde ved hvert Aar, der forløb. Danmark var et Valgrige dengang. Fik Frederik II en Søn, kunde han haabe at se ham voksen, valgt til Tronfølger og under Faderens Øjne oplært i den Kunst at være Konge uden at bortskænke noget af den kongelige Magt; blev Kongen sønneløs, laa Landets Fremtid mørk og truende, da Kongens Død kunde blive Løsnet til Uro og Ufred.

Da Kong Frederik havde to Døtre og stod paa en venskabelig Fod med sit Rigsraad, bevægede han dette til at give ham et skriftligt Tilsagn om, at saafremt han døde uden at efterlade sig en Søn, skulde kun den blive valgt til Konge, der samtidig ægtede en af hans Døtre; men hvem af de to det skulde være, forbeholdt Rigsraadet sig selv at afgøre.

Dronning Sophie ventede atter sin Nedkomst i Aaret 1577. Det Haab næredes hos alle, og ikke mindst hos Kong Frederik, at det maatte blive en Søn. Datidens Vilkaar medførte, at Hoffet levede et omflakkende Liv. Kongen havde ikke som nu til Dags en fast Residens, men opholdt sig snart i en Landsdel, snart i en anden. Kong Frederiks to Døtre vare saaledes begge fødte paa Rejser, den ældste, Prinsesse Elisabeth, paa Koldinghus, den yngste, Prinsesse Anna, paa Skanderborg Slot. Men Dronning Sophies Tilstand gjorde først paa Aaret 1577 Ro tilraadelig, og Kongen valgte derfor sit Yndlingsslot Frederiksborg til hendes Opholdssted. Det var en Plet

som skabt dertil. Slottet var nylig blevet fuldendt og indrettet med alle Datidens Bekvemmeligheder.

Den 12te April 1577 fødte Dronning Sophie paa Frederiksborg Slot en Søn, som i Daaben fik Navnet Christian, den senere Konge Christian IV.

Denne unge Prins Christian var kun syv Uger gammel, da hans Mormoder Hertuginde Elisabeth tog ham med sig til Meklenborg, hvor han i to Aar blev opfødt hos Bedsteforældrene tilligemed sine to Søstre Elisabeth og Anna, som efter Datidens Sæd og Skik ansaas gavnligst for de smaa.

Hver Tid har sin Overtro, og dengang troede man, at et Menneskes Fremtid kunde erfares af Stjernernes Stilling paa Himlen. Prof. Dr. Troels Lund beretter („Historiske Skitser“ 1876), at Astronomen Tycho Brahe derfor af Kongen fik Befaling til at læse den unge Prins Christians Skæbne ud af Stjernerne. Tycho Brahe greb Sagen an med Iver, og Arbejdet var derfor snart færdigt. Det maatte i det hele taget kaldes ret gunstige Udsigter, der viste sig i Stjernerne for den lille Prins' Fremtid.

Tycho Brahe troede at kunne forudsige om den nyfødte Prins, at han vilde blive sangvinsk af Temperament, naa stor Rigdom baade ved Krigsbedrifter og Giftermaal, men hvad der erhvervedes paa denne Vis, skulde afstedkomme nogen Tvedragt. Han vilde ikke blive saa tilbøjelig til Ægteskab som til fri Kærlighed. Han vilde ikke faa mange Børn. Ifald han kom vel over det 56 eller 57 Aar, i hvilket han var Fare underkastet, vilde han opnaa en høj og lykkelig Alderdom. Den Sygdom, hvoraf han skulde dø, vilde han selv have paadraget sig ved overdreven Vellyst og for stærk Nydelse af Mad og Vin. Intet tydede derimod paa en unaturlig Død.

Hvad angaar Spaadommens Paalidelighed, saa vide vi nu, at meget deraf gik i Opfyldelse, meget ikke;

som ved enhver Gætning slog omtrent Halvdelen til, Resten ikke. Den berømte Astronoms Forudsigelse blev modtaget af Kongen og Dronningen med Taknemlighed og Ærbødighed, og Tycho Brahes Ry voksede stærkt derved. Hverken Frederik II eller Tycho Brahe oplevede at se Spaadommen blive gendreven.

Kong Frederik II var en vældig Jæger og ofrede meget paa at have et omfangsrigt Jagtrevier. I Aarene 1578—1580 erhvervede han saaledes alt Jordegods i Herrederne omkring Kolding, idet han mageskiftede med Adelen, saa denne paa Herregaarde saa rige Egn næsten blottedes derfor; alle Herrederne Brusk, Andst, Holmans, Jerlev og Elbo lod han indhegne til et kongeligt Jagtdistrikt; de kaldtes derfor Indherreder i Modsætning til Udherreder, hvor Adelen ikke havde afstaaet sit Gods. Da Byen Fredericia endnu ikke var anlagt den Gang, vil man forstaa, at der paa det samlede Jagtdistrikt imellem Vejle og Kolding var Plads nok for Kongen til at røre sig, eftersom dets Grænser strakte sig et Par Mile Vest paa fra Kolding.

Vildsvin maa have været udryddede i Jylland paa Frederik II's Tid, thi han fik sin Svigerfader Hertug Ulrik af Meklenborg til at sende flere Stykker herind i Aaret 1580, idet Kongen senere skriver „idet jeg nogle Aar forleden med stor Bekostning har forskrevet nogle Vildsvin, paa det at dette Vildt igen maatte være at bekomme i Jylland.“ Frederik II's godhjertede, praktiske Søster, Kurfyrstinde Anna af Sachsen, der var bleven meget betænkelig over, at hendes Broder indførte nogle Vildsvin, da det syntes hende ilde at besaa hendes kære Fædreland med slige skadelige Dyr, som fremkaldte saa ynkelige Klager fra Befolkningen i

Sachsen, trøstede sig dog med det Haab, at hendes Broder vilde anbringe Dyrene paa en Ø, hvor de ikke kunde afstedkomme Ulykker. I Jylland formerede Vildsvinene sig meget stærkt og holdt sig et Par Hundrede Aar efter den Tid, indtil de forfulgtes som skadelige Dyr og helt udryddedes vistnok i 1801. I Sjælland fandtes Vildsvin idetmindste i Slutningen af det 17de Aarhundrede, hvorom Vidnesbyrd haves i Christian V's Jagter. Dette Vildt sattes der saa stor Pris paa, at man ivrigt søgte at hindre dets Undergang; thi paa samme Tid Jægermestrene under nys nævnte Konge give Indberetning om, hvad de have udrettet til Ulvenes Undergang, anmode de om at maatte erholde Foder for at holde Vildsvinene i Live Vinteren over.

Kongen vaagede med Skinsyge over sin Jagtrettighed. I Aaret 1573 befaler han for at værne om sin og Adelens Jagtret, „at ingen Bonde herefter maa holde mere end een Hund paa sin Gaard, og samme Hund skal det ene Forben være afhugget ovenfor Knæet“ — „lemmet“ som det hedder, — og hvis en Hund forefindes, som ikke er „lemmet“, skal dens Ejermand bøde en god Staldokse til Kongen eller sit Herskab. Som man ser, var det strenge Ord og en haard Lov, men det skal dog siges, at det ikke var Kong Frederik, der først havde skrevet den, om end han vilde gøre Brug af den; thi i Aaret 1499 stadfæster Erkebiskop Birger for Bornholms Vedkommende, at Hunde skulde lemmes, naar de ere saa store, „att de Hinder gjøre kunde vore Dyr: Hind, Raa eller Hare.“

Da Kong Frederik II i 1560 med Herluf Trolle havde bortbyttet Skovkloster mod Hillerødsholm, rev han straks dette ned for der at opbygge Frederiks-

borg Slot, og hvad der manglede i Mursten, tog Kongen fra en nedlagt Hovedgaard og Ebberød Kloster og Kirke, samt endelig fra Gurre Slots Ruiner. Byggeriet stod paa i flere Aar, og det var først færdigt noget før Frederik II's første Søn fødtes der i 1577.

Det Slot, som Frederik II opførte, stod nær ved det Sted, hvor Slottets store Fontæne nu staar, var betydelig mindre end det nuværende Frederiksborg Slot og tilfredsstillede ikke Christian IV, der nedrev Hovedbygningen af sin Faders Slotsanlæg og i Tiden efter 1602 opførte Slottet ganske med samme Ydre som den nuværende Bygning.

Da Prins Christian fødtes i Aaret 1577, var der næsten gaaet 100 Aar, siden en regerende Konges Søn var født i Danmark, thi sidst var det sket, da den senere Kong Christian II fødtes paa Nyborg Slot i Aaret 1481.

Kronborg Slot, som Frederik II havde bygget, var det Slot, han var mest stolt af og glad ved, ikke alene fordi det laa saa overordentlig smukt, men ogsaa fordi det efter den Tids Maalestok var saa stærkt befæstet, at den modige Konge haabede derved at holde Sundtolden, denne hans kæreste Indtægt, stærkt ved Magt. Imidlertid har Kronborg aldrig indfriet de store Forhaabninger, der næredes til det som Nøglen til Øresund. Tværtimod, Kronborg har aldrig kunnet forhindre fjendtlige Flaader at gaa igennem Sundet, og da det kneb haardest for Danmark i Aaret 1659, var det i Fjendens Hænder. Der, hvor Kronborg nu ligger, havde Erik af Pommern bygget et Slot kaldet Krogen. Dette blev nedbrudt, da Kong Frederik opførte sit nye og prægtigt indrettede Slot, som han gav Navnet Kronborg.

Ifølge gammel Vane og Slendrian bleve Godtfolk ved at benævne det Krogen, saaledes som Sund-Slottet havde hedt i gamle Dage; da forbød Kongen i Aaret 1577 under en Mulkt af en fed Okse at kalde Kronborg „Krogen". Det hjalp paa Folks Hukommelse, thi nu slog Munden ikke ofte Klik.

Kong Frederik II havde en Fejl, som han delte med hele sin Samtid, nemlig Umaadelighed i Nydelsen af stærke Drikke. Først Aaret før hans Død blev hans stærke Helbred nedbrudt, og Kræfterne toge mere og mere af. Befandt han sig end ikke ganske vel i Begyndelsen af Aaret 1588, vilde han dog med til sin Broder Hertug Hans den Yngres Bryllup d. 14de Febr. 1588 paa Sønderborg, da denne giftede sig anden Gang. Dronning Sophie fulgte med Kongen til Sønderborg og med tilbage derfra til Haderslev, hvor hun forblev, medens Kongen rejste videre til Sjælland til Antvorskov Slot. Da han befandt sig ilde ved Ankomsten der, idet han havde nogen Hoste og lidt Feber, søgte han Sengen. Imidlertid kom han sig saa nogenlunde og begyndte at varetage forskellige Sager; blandt andet beskæftigede han sig med sit Hofs Forsyning; man har saaledes i den Anledning et af de sidste Breve, Kongen skrev. Det er til Christoffer Valkendorf og lyder: „Efterdi her hver Dag gaaer 360 Potter Viin til, og undertiden 480, saa begjære Vi og ville, at Du med det første forskikker hid, iligen Dag og Nat uspart, nogle Fade Viin og lader dem ledsage med en paalidelig Karl."

Imidlertid varede Kongens Bedrebefindende ikke ret længe. Dronning Sophie, som var bleven tilbage i Haderslev med Børnene, blev der fra Antvorskov sendt Ilbud efter, og efter en hastig og farlig Sejlads

over Storebelt ankom hun om Natten imellem d. 3die og 4de April til Antvorskov og stod ved Kongens Sygeleje, og saa udmattet hun var, vaagede hun dog Resten af Natten, og i de faa Timer, han levede, veg hun ikke fra hans Leje, plejede, trøstede, bad for ham og med ham, men afholdt sig fra alle Klager og Ytringer af dyb Hjertekummer for ikke at bedrøve ham. Hun modtog hans sidste Suk, da han med fuldkommen Bevidsthed og gudhengiven Frimodighed opgav sin Aand. —

Skærtorsdag d. 4de April 1588 døde Kong Frederik II paa Antvorskov Slot. Mærkeligt nok døde hans Farfader Frederik I ogsaa paa en Skærtorsdag i 1533.

Paaskedag d. 7de April blev Kong Frederiks Lig balsameret og bisat i Antvorskov Kirkes Kor. Herfra blev det den 24de Maj i en med 8 Heste forspændt Vogn betrukken med sort Fløjl, i et højtideligt Optog ført gennem Ringsted til Roskilde, hvor det blev hensat i Bispegaarden, og den 5te Juni fandt den højtidelige Bisættelse Sted i Hellig Tre Kongers Kapellet, hvor han senere fik et lignende kostbart Monument, som det han i sin Tid havde sat over sin afdøde Fader.

Da Kong Frederik II holdt Bryllup med Prinsesse Sophie af Meklenborg, var han 38 Aar gammel og hun endnu ikke fyldt 15 Aar, saa man kan ikke fortænke hendes Forældre i den store Omhu, de viste for at sikre hende et godt og indbringende samt velbeliggende Livgeding ɔ: Enkegods, hvortil atter Lolland og Falster valgtes, som hendes Mormoder Frederik I's Enke tidligere havde haft. Den bekendte Rigshovmester Peder Oxe, der i Aaret 1557 paa Kong

Christian III's Vegne havde staaet Fadder til den senere Dronning Sophie, var nu dennes Forældre behjælpelig med at ordne Sagerne for hende for det Tilfælde, at hun overlevede Frederik II. Prinsesse Sophies Forældre gav hende en Medgift af 30,000 Rdl., og da Peder Oxe forsikrede dem om, at den faste Indtægt, Datteren kunde faa af Godset, var 18,000 Rdl., og af uvisse Indtægter 5000 Kr. af Øerne, underskreves Ægteskabskontrakten.

Professor C. Paludan-Müller udtaler om Enkedronning Sophie paa Nykøbing Slot:

Da Kong Frederik II døde i Aaret 1588, blev hans Dronning Sophie Enke alt i en ung Alder af 31 Aar, og levede som saadan i 43 Aar. Da Rigsraadet vilde beholde den unge udvalgte Konge Christian IV samt Regeringen i begge Riger Danmark og Norge for sig, viste det sig rundhaandet mod den unge Enkedronning, som foruden sit ovennævnte Enkegods med Bolig paa Nykøbing Slot fik sin Medgift tilbagebetalt og desuden 8000 Rdl. af Øresundstolden, saa hendes Indtægt i Joachimsdalere var ialt 70,000 Rdl.

Efter Pengenes Værdi dengang har hun nydt det samme som senere Enkedronninger. Kom Dronning Sophie end ikke med tomme Hænder til Nykøbing, saa har hun dog vidst desforuden at styre og formere sit Gods paa en Maade, der vækker Beundring. Hun begyndte med at ombygge det gamle Slot eller omforandre det, saaledes at det blev en smuk, velindrettet kongelig Bolig, ikke alene til Dagligbrug, men ogsaa til at modtage talrige fyrstelige Besøg. Nykjøbing Slot ophørte fra den Tid at være en Fæstning, som den ejheller længere egnede sig til ved

Krigskunstens fuldstændige Omdannelse ved Ildvaabnene.

Allerede i Aaret 1589 kunde Enkedronning Sophie flytte ind paa Nykjøbing Slot, der nu blev hendes Hjem i hendes næsten 43aarige Enkestand. Hendes Liv er blevet uforglemmeligt ved hendes Forstand, hendes Virksomhed, hendes strenge Orden og beundringsværdige Økonomi, og ikke mindre ved den Rigdom, hun derved samlede. Hun udbredte Virksomhed langt ud over sit Slots Mure; hun holdt 3 à 4 „Manufakturer“ i Gang.

Hun delte sin Faders, Tycho Brahes og sine samtidiges Tro paa Alkymien, ja drev selv Guldmageriet, og desuagtet samlede hun Guld og Gods, medens denne brødløse Kunst ellers har bragt de allerfleste af sine Dyrkere til Bettelstaven.

Dronning Sophie havde som alle store Økonomer stor Respekt for Skillingen, og hendes Skyldnere, ogsaa hendes Søn Kong Christian IV, maatte svare sine 6 Procent Renter punktlig i rette Tid; thi hvor skulde nogen blive rig uden at holde fast paa sit? Men der var aldeles intet Spor af smudsigt Kniberi hos hende, tværtimod; hun levede med fyrstelig Pragt, tog gerne imod sine Børns og andre fyrsteliges Besøg, gjorde selv hyppige og kostbare Rejser, skyede ikke at bortskænke betydelige Summer, som da hun gav sin Søn et udrustet Orlogsskib, eller ombyggede Nykjøbing Kirke, eller stiftede to Legater til Nykjøbing Skole, hvoraf dens Disciple endnu nyde godt.

Hun hverken udsugede eller ødelagde sit Enkegods for at fylde sit eget Skatkammer, men efterlod det i bedre Stand, end hun modtog det, og tilmed betydeligt forøget.

At Dronning Sophie kendte sin Bibel til Bunds, det delte hun med sin Samtid; hun havde læst alle

Luthers Skrifter og var inde i Religionsspørgsmaalene, der bevægede Datiden, saa hun kunde tage Kampen op med dem, der sagde imod. Hun fik Anders Sørensen Vedel til at arbejde for Kæmpeviserne.

Kong Christian IV besøgte hende ofte, da han altid lagde Vejen over Falster, naar han skulde til Hertugdømmerne. Moder og Søn stode paa den bedste Fod; der tales sjeldent om nogen Uenighed.

Den 4de Oktober 1631 døde Dronning Sophie, 74 Aar gammel. Hendes tre Børn (fire vare alt døde) Kong Christian IV, Kurfyrstinde Hedvig af Sachsen og Hertuginde Augusta af Holsten Gottorp, — disse begge Enker — mødte ved Begravelsen, der gik for sig med stor Pragt. Liget førtes fra Nykjøbing over Vordingborg til Kjøbenhavn, og den højtidelige Sørgehøjtid foregik i Frue Kirke den 13de Novbr.; Dagen efter førtes Liget til Roskilde for i Kapellet der at hvile ved Siden af hendes forlængst afdøde Gemal.

Enkedronning Sophies høje Døtre, ovennævnte Fyrstinder Hedvig og Augusta, vare dog ikke alene komne for at vise deres afdøde Fru Moder den sidste Ære; de vilde nok selv være med at tage deres Del af Arven, den rigeste, der hidtil var falden i Danmark, og sandsynligvis rigere end de nærmeste Efterkommere nogensinde hørte Tale om. Enkedronning Sophie havde ikke efterladt noget egentligt Testamente, men i en Skrivelse til Kong Christian erklæret, at hendes tre endnu levende Børn skulde nyde et Forlods, Resten deles efter Loven, dog med Undtagelse af et Par Legater.

Dette Forlods bestod først i, at de to Søstre erholdt Moderens Boudoir med alt hendes daglige Guld- og Sølvtøj samt Kister og Skabe, fyldte med Gyldenstykke, Sølvmor, Fløjl, Silke, Uld og Linned, — Sager, hvis Værdi det er umuligt at angive af den Grund, at de to Damer delte alt paa egen Haand,

og Hertuginde Augusta tog Moderens egenhændige Fortegnelse til sig, saa hverken Kongen eller de andre Arvinger maatte faa andet at se end Afskrifter, — hvortil den høje Dame sagtens har haft sine Grunde.

Den anden Del af dette Forlods indbefattede alt det øvrige Sølvtøj i „Dronningens Kammer“ og „Hvælvingen“ paa Slottet, samt alt ikke møntet Guld, hvilket skulde deles lige imellem de tre levende Børn. Da vi vide, hvad Christian IV fik af denne Part, lader det hele sig beregne: 288 Pd. Guld og henved 1940 Pd. Sølv til en Værdi af 736,000 Kroner.

Desuden hørte til denne Del 45 Kister, hvis Værdi man faar et Begreb om, naar man ser, at Fortegnelsen af Indholdet i en „Egekiste og en lille lang Skuffe med Sølvtøj“ udgjorde 5 Foliosider i Katalogen, og at der i den Egekiste har været 100 Sølvskaale og Fade.

I en af Kisterne fandtes Hofdamernes Stadsdragt; „der Jungfrau Geräthe und Achter-Wülste“ benævnes Stadsen i Kataloget. De gode Damer har altsaa maattet gaa til den strenge Frue for at faa deres Stadsdragt, den hun havde under Laas og Lukke. Man sagde da ogsaa, at Hofdamerne klædte sig om ude i Byen, naar de vare budne ud. Denne anden Garderobe opbevarede de i Smedehuset ved „Ejegod“, som endnu den Dag idag bærer Navnet „Pyntenborg“.

Hovedmassen af Arven efter Dronning Sophie, nemlig Kapitaler, tilgodehavende Renter, rede Penge, Juveler og forskellige Guldsager, deltes efter danske Lov i 6 Dele, hvoraf Christian IV som eneste Søn fik 2 Dele, hver af Døtrene eller deres Arvinger 1 Del.

Kapitalerne beløb sig alene til 8,445,920 Kroner, men rigtignok fik Arvingerne ingen Udbetaling nu,

fordi de selv vare Dronningens Skyldnere. Christian IV's Forskrivning var alene 4 Millioner Kroner, og Likvidationen frembød flere betydelige Vanskeligheder, saa at den stod paa i flere Aar. Men selv efter at Arvingerne havde faaet deres Forskrivninger tilbage, var der endnu meget at dele. Der var hele det rige Møblement paa Slottet, og alt hvad der var i Køkken og Kælder — f. Ex. 206 Amer Rhinskvin — samt forskellige private Godser, Dronning Sophie Tid efter anden havde købt, saa den hele Arv beløb sig, da den blev gjort op, til omtrent 12 Millioner Kroner i vore Penge, saa man maa nok undre sig over hendes Husholderiskhed.

Uagtet Astronomen Tycho Brahe var Arving til betydelige Godser i Skaane, var det dog hans Hensigt at etablere sig i Basel, inden Kong Frederik II, hans og hans Videnskabs storartede Beskytter, sendte en af sine Pager over til ham i Skaane for at tilbyde ham Øen Hveen til Ophold.

Valget af denne Ø er rimeligvis underhaanden, maaske ved Medvirkning af Peder Oxe, hvis Søster var gift med Tycho Brahes Farbroder, foranlediget af Tycho Brahe selv; idetmindste er det vist, at han i Begyndelsen af Aaret 1574, to Aar før det kongelige Tilbud, har været paa Hveen og da maa have fundet Øen passende for sit Formaal. Det var ham fornemmelig om at gøre at komme paa et isoleret Sted, hvor han kunde være fri for Overhæng af sine adelige Slægtninge og Bekendte, thi hvad han selv kalder „Adelens Paradis", nemlig Bægere, Hunde, Heste, Hovmod og Overdaadighed, var ingenlunde hans Paradis.

I Basel ventede han at finde den attraaede Ro,

ligesom ogsaa Stedets Beliggenhed mellem de tre store Lande, Italien, Frankrig og Tyskland kunde lette ham Forbindelsen med de berømteste Lærde. Men da Hveen blev ham tilbudt, tog han ikke i Betænkning at modtage denne Ø, der syntes ligesom skabt for astronomiske Iagttagelser, og hvor han kunde haabe at nyde en ikke mindre uforstyrret Ro. Hertil kom desuden, at den gavmilde Konge stillede betydelige Kapitaler og aarlige Indtægter til hans Raadighed, uden hvilke han ikke havde kunnet indrette sig paa saa fyrstelig en Fod; thi til Uranienborg og de andre Bygninger og Indretninger medgik foruden de kongelige Gaver omtrent hele hans private Formue, der beløb sig til over en Tønde Guld. Ubegrændset var derfor Tycho Brahes Kærlighed til den ophøjede Monark, der havde ofret saa meget, og de Baand, der nu bandt ham til Danmark, vare saa stærke, at de synes aldrig at kunne løsnes, og dog skete det lidt efter lidt, da Frederik II's beskyttende Haand var borte, og de nye Magthavere fandt Tycho Brahe selv for vanskelig at omgaaes og hans Videnskab altfor bekostelig for Landet at bære. Imidlertid boede Tycho Brahe dog over en Snes Aar paa Hveen, før han drog bort.

Blandt Frederik II's og Dronning Sophies Børn maa nævnes den næstældste Datter Prinsesse Anna, som senere blev Dronning af England. Anna blev født paa Skanderborg Slot den 12te December 1574.

Ved Forhandlingerne med Skotland om Orkneyøerne, som paa den Tid fandt Sted, vaktes snart Tanken om en Forbindelse mellem Prinsesse Anna og Kong Jakob VI, en Søn af Dronning Marie Stuart af Skotland. Den 20de August 1589 foregik For-

mælingshøjtideligheden paa Kronborg med stor Pragt, ved hvilken Lejlighed den skotske Gesandt Grev Keith repræsenterede Kong Jakob. Brudens Moder Enke-Dronning Sophie havde udstyret Datteren saa rigt, at det fremkaldte Indsigelse fra det danske Rigsraad.

Ledsaget af tre danske Rigsraader og med et Følge af 14 Krigsskibe sejlede Prinsesse Anna den 1ste September 1589 af Sted til Skotland over til sin kongelige Gemal, men paa Grund af Storm og Uvejr, foruden at Skibene vare daarligt udrustede og forsømte hjemmefra, maatte den hele Flaade og det ganske Selskab ty ind til Norge, hvor det gik i Land. Overtroen var jo stor dengang; istedetfor at søge Grunden til den uheldige Sejlads, hvor den var at søge, tilskreves den Trolde og Hekse, saaledes at sagesløse og uskyldige Mennesker kom til at lide derfor. I Bremerholms Annaler fra Aaret 1590 staar: fra 15de Juni bleve de Kvinder brændte i Kjøbenhavn, som havde forgjort Kongens Skibsflaade 1589 paa dens Rejse til Skotland med Frøken Anna".

Da Flaaden havde naaet Norge, tilmeldtes der den skotske Konge, hvorlunde det var gaaet. Kong Jakob, der ventede Prinsesse Annas Ankomst med Utaalmodighed, besluttede nu trods Aarstiden og Uvejr selv at rejse sin Brud i Møde. Han ankom med seks Skibe til Oslo den 19de Novbr. 1589 og holdt Bryllup fem Dage senere; og da Aarstiden var for ublid til søværts at rejse til Skotland, forblev det nygifte Kongepar i Norge til ind i Januar 1590, da det med Følge rejste ned til Danmark og boede der en Maaned paa Kronborg Slot og derfra til Kjøbenhavn, hvor Kong Jakob, der var godt oplært og en god Latiner, hørte Forelæsninger hos flere Professorer ved Universitetet; i Roskilde besøgte han den lærde Theolog Niels Hemmingsen. Kong Jakob af Skotland

gæstede ogsaa Tycho Brahe paa Hveen i Marts 1590 og følte sig meget tiltalt af alt, hvad han hørte og saa, saa han henreven af Begejstring bad Tycho Brahe at fremsige, hvad han ønskede af ham. Tycho Brahe udbad sig kun et Par engelske Dogger samt et Par latinske Vers skrevne med Kongens egen Haand, hvilke Ønsker begge opfyldtes.

Kong Jakob og Dronning Anna bleve i Danmark Vinteren over, og først den 21de April 1590 rejste de til Skotland, hvor hun kronedes i Edinburgh. Ved Dronning Elisabeth af Englands Død i 1603 blev Jakob og Anna ogsaa Konge og Dronning i England foruden i Skotland.

Dronning Anna lignede sin Moder Dronning Sophie i Forstand og kraftig Vilje; hun roses som from og dydig, men dadles for overdreven Hang til Pragt og Forlystelser. I Ydre lignede hun sin Broder Christian IV og delte med ham Interessen for storartede Byggeforetagender. Disse to Søskende kom godt ud af det sammen; han besøgte hende 2 Gange i England i Aarene 1606 og 1614.

Ægteskabet imellem Kong Jakob og Anna var ikke ublandet lykkeligt, og at Forstaaelsen mellem dem ikke var den bedste, kan let forklares af, at Dronning Anna, der var i Besiddelse af god praktisk Forstand, i flere Henseender oversaa sin ellers lærde Ægtefælle, som, indbildsk af sin Statsklogskab, dog atter og atter greb fejl. Hverken blandt fremmede eller Undersaatter nød han eller kunde gøre Fordring paa synderlig Agtelse. Baade hans protestantiske og katolske Undersaatter vare misfornøjede med ham, især de sidste, som den 5te Novbr. 1605 havde villet sprænge baade ham og det hele Parlament i Luften, hvilken Plan dog heldigvis røbedes i Tide.

Dronning Anna døde 1619, og Kong Jakob I (af England) og VI (af Skotland) døde d. 8de April 1625;

deres Søn Carl I besteg da Tronen, men blev siden afsat og halshugget i 1649 under Cromwells Regimente.

Frederik II's ældste Datter Elisabeth var født paa Koldinghus Slot i Aaret 1573. Hun blev gift paa Kronborg Slot d. 19de April 1590 med Hertug Henrik Julius af Brunsvig-Wolfenbüttel; ovennævnte hendes Svoger Kong Jakob VI af Skotland og dennes Dronning, Søsteren Anna, var med til dette Bryllup, som fandt Sted i to Dage, før disse rejste til Skotland. Om samme Hertug Henrik Julius af Brunsvig skal der her ikke berettes andet end hans Malconduite imod Tycho Brahe. Da Hertugen nemlig var i Danmark, vilde han ikke forsømme den gunstige Lejlighed til at besøge det berømte Uranienborg, som og dets navnkundige Ejer. Den 4de Maj 1590 aflagde Hertugen og hans Følge et Besøg paa Øen Hveen, hvor de synes at have tilbragt omtrent en hel Dag. Iblandt de mange Mærkværdigheder, som Hertugen her saa, var der et Merkurbillede, der stod over Hvælvingen paa Stjerneborg, som han især syntes godt om og udbad sig Tilladelse til at tage med sig til Tyskland og der lade gøre en nøjagtig Kopi deraf til at sende Tycho Brahe i Stedet derfor. Tilladelsen blev givet, men Hertugen indfriede aldrig sit Løfte trods gentagne Paamindelser. Denne Merkur var en henved en Alen høj Billedstøtte, der var forgyldt og forsynet med en skjult Mekanisme, saa at den, som det syntes af sig selv, kunde foretage forskellige Bevægelser, til stor Forundring for Hveens Bønder, der ikke vare langt fra at anse den for en levende Troldmand. Da det nu var et Løfte, sendte Tycho Brahe sin bevægelige Merkur til Hertugen, men for-

trød senere sin Imødekommenhed imod bemeldte uefterrettelige Fyrste.

Ved dette Besøg forefaldt en anden Begivenhed, som klart viste, at Tycho Brahe følte sig som Herre i sit eget Hus, men som iøvrigt ikke heller stiller Hertug Henrik Julius i det gunstigste Lys. Ved Afskedsmaaltidet henimod Aften ytrede denne, at det var sent, og at han maatte bryde op for at begive sig paa Tilbagerejsen; Tycho Brahe svarede hertil, halvt i Spøg, at dette ikke kunde ske uden hans Tilladelse, men Hertugen optog dette som en Fornærmelse og gengældte den i al Fald med en anden, idet han rejste sig op og begav sig ned imod Strandbredden uden at tage Afsked. Tycho Brahe blev da endnu siddende, men gik dog kort efter ud efter Fyrsten, kaldte ham tilbage og bad ham tømme et Bæger til Afsked. Men da Hertugen blot vendte sig om imod Tycho Brahe og straks igen fortsatte sin Gang, vendte Tycho Brahe ogsaa tilbage uden at ledsage Gæsten til Strandbredden.

Hertug Henrik Julius døde 1613 og Hertuginde Elisabeth 1626.

Frederik II's to andre Døtre Hedvig og Augusta, de eneste af Døtrene, der overlevede begge Forældre, ere alt omtalt ved Skiftedelingen efter Enkedronning Sophie i 1631, saa der er ikke stort mere at bemærke om dem eller deres respektive Mænd, dog skal det nævnes, at Augusta blev Stammoder til de to svenske Konger Carl XI og Carl XII.

XIV. CHRISTIAN IV.

Da Kong Frederik II døde, var hans Søn Christian kun 11 Aar gammel, hvorfor fire Rigsraader med Omhu og Myndighed styrede Riget, til han blev voksen, samt sørgede for, at den vordende Konge lærte noget i sin Opvækst. I den Formynderregering, der i den Tid forestod Riget, var Kansler Niels Kaas den ypperste, idet han var dygtig og forfaren og den afdøde Kong Frederiks betroede og forstaaende Ven. Den store Interesse og Støtte, som den afdøde Konge havde vist og ydet Tycho Brahe, søgte den ædle Niels Kaas at værne om, samt bibringe den unge vordende Konge Forstaaelsen af, skønt det var ikke saa helt let, især da Tycho Brahe i det hele taget var alt andet end afholdt af de allerfleste, han kom i Berøring med, idet hans Stolthed og store Forfængelighed stødte dem bort fra ham. Kansler Niels Kaas var imidlertid nu hans Ven og forsøgte hos den unge Prins Christian at bane Vej for Forstaaelsen af Tycho Brahes interessante Videnskab og Virksomhed ved at lade den unge Prins foretage en Udflugt over til Hveen for at besøge Tycho Brahe der. Da Prins Christian selv følte Lyst til at komme over til Hveen, saa fastsattes Turen, efterat en Del Forhindringer vare ryddede af Vejen, til Mandagen d. 3die Juli 1592, saaledes som Prof. Dr. Troels Lund levende skildrer i „Hi-

storiske Skitser" 1876, hvoraf efterfølgende Brudstykke er taget. Prinsen, som da var 15 Aar gammel, var tilligemed de tre Rigsraader Peder Munk, Jørgen Rosenkrands og Hak Ulfstand tidligt paa nævnte Dag gaaet om Bord ved Rungsted for at sejle til Hveen. Det er dette Besøg, hvorom der tidligere fejlagtigt fortaltes, at herfra stammede Christoffer Valkendorfs Fjendskab imod Tycho Brahe, idet det hed sig, at Valkendorf sparkede til den store engelske Hund hos Tycho Brahe, hvorover denne brugte Mund, hvad aldrig glemtes. Sagnet har Uret, thi Valkendorf var ikke engang med paa Turen; men desværre for Tycho Brahe var det ikke nødvendigt at tage til Hveen for at blive hans Uven.

Da Vejret var godt, Havet stille og Himlen klar, var det en behagelig Sejlads, da Snekken udfoldede sine Sejl for den blide Vind. Paa Hveen var Selskabet ventet; fra Uranienborg holdtes der Udkig efter de sejlende, og Tycho Brahe var ved Landingsstedet, da Skibet nærmede sig. Med en ærbødig Bøjning hjalp han sin unge Herre op af Baaden og ledsagede ham langs Møllebækken, hvor de vare gaaede i Land, op mellem Klitterne. Endnu havde Selskabet kun set Sct. Ibs Kirke, hvis hvide Mure vare synlige fra Søen, Papirmøllen ved Bækken havde man passeret, men videre Udsigt skjultes af Bakkerne, mellem hvilke man steg op langs Bækkens Slyngninger, men straks efter blev Blikket frit. Der laa det prægtige Uranienborg, lige foran, beherskende alle Omgivelser. Indtrykket var storartet. Over den høje Havemur, der med sine forsvarlige Masser og udbuede Bastioner gav det hele Præg af en Fæstning, hævede Midterbygningen sig rødlig, kraftig og let; over den hvælvede sig atter den mægtige Kuppel, som foroven afsluttedes i en turbanlignende Figur, hvis Diadem, den lueforgyldte Pegasus, glimrende i

Sollyset, rørte sig for det mindste Vindpust. Rundtom Taarnet løb Sandstens Baand, Rækværker og Gallerier, og i Ly af Hovedkuplen klyngede sig Altaner, Smaakupler og Spir. Intet Under, om den unge Christian den Fjerde uvilkaarligt er standset, greben af Synet; og Tycho Brahe har sikkert ladet ham have Ro, idet hans Taushed talte lydeligere til Mesterens Pris end mange Ord. Da de gik videre, kom de til den høje Mur, der som en vældig Firkant holdt Vagt om det hele. Porthundene i Vagthuset gave Hals, da Selskabet traadte ind ad Porten, der dannede det vestlige Hjørne af Fæstningsfirkanten. En snorlige Vej førte igennem Haven op til Hovedbygningen, men paa begge Sider skilte Stakittet Vejen fra Haven. Først passerede man Frugttræerne, lutter udsøgte kraftige Eksemplarer, hentede videnom fra; saa kom Blomsterhaven. Roser, Lavendler, Gyldenlak, Levkøjer og mange ukendte Vækster stode der plantede i regelrette, matematiske Figurer. Alt trivedes mærkeligt her, skærmet mod Vind af de høje Mure og plejet af Tycho Brahes kyndige Haand.

Omsider traadte Selskabet ind i Hovedbygningens svale Forhal, og efterat Velkomstceremonien var til Ende, skulde nu Uranienborg rigtig besés, thi der var meget at se. Foruden det kunstige Springvand i Bygningens Midterhal, hvorved en Figur i Bassinet der sattes i Bevægelse, saa den drejede sig om og samtidig sprøjtede Vandet op ad og ud til Siderne, var der Laboratoriet i Kælderen med de 16 Ovne, hvor der kunde arbejdes paa at finde „de Vises Sten“; ogsaa forefandtes der et Glaspusteri. Der var baade i Kælderen og begge Husets Etager mange Rum og Værelser, Gæstekamre i Stuen og Stadsestuer foroven med deres mangefarvede Ruder, sjældne Malerier, Broncefigurer og Inskriptioner paa Væggene. I Kuppelstuen øverst oppe var der en Viser under

Loftet, der viste Tiden paa Dagen, og en anden, der viste Vindens Retning, idet den drejede sig paa samme Vis inden Døre, som den lueforgyldte Pegasus udenfor paa Taarnets Top. Riddersalen eller Sommerstuen, som den kaldtes, var prægtigt udstyret, og fra dens Vinduer nød man den skønneste Udsigt til Sjællands Kyst og over den Del af Sundet, som Skibene passerede. Dernæst var der alle Observatorierne foroven i de saakaldte „Dueslag", uden om hvilke Gallerier og Altaner snoede sig. Det ypperste Rum var imidlertid Biblioteksværelset, hvor der foruden Bøger forefandtes Naturmærkværdigheder, Glober og Instrumenter. Her paa Gulvet stod den store mandshøje Globus, paa hvilken Tycho Brahe havde angivet og indgravet 1000 Fiksstjerners indbyrdes Afstand.

Hvad der dog mest interesserede den unge Kong Christian i det Rum, var en mindre lueforgyldt Globus, vel et Slags Tellurium eller Astrolabium, der gengav Himlens Omdrejning, Solens Løb og Maanens forskellige Faser. Da Tycho Brahe bemærkede sin unge Herres Beundring for dette kunstige Værk, nærmede han sig opmærksomt og bad den unge Fyrste at modtage den som Gave til Minde om sit Besøg paa Hveen *). Med Glæde tog Kong Christian derimod og bad til Gengæld Tycho Brahe om ogsaa at modtage en Gave af ham, hvorpaa han hængte en kostelig Guldkæde af samme Slags, som han selv plejede at bære og forsynet med hans Portræt, om Halsen paa sin overraskede Vært. Af de tilstedeværende bar, saavidt vides, kun Jørgen Rosen-

*) Denne lille lueforgyldte Globus, forarbejdet af Josias Habrecht 1572, forefindes endnu i Kongernes chronologiske Samling paa Rosenborg Slot. Den staar i et Glasskab i det saakaldte „Skrivekammer", ɔ: det lille Taarnværelse i Slottets Stueetage.

krands en lignende, hverken Peder Munk eller Hak Ulfstand vare endnu naaede saa vidt, saa disse saa neppe mildt til den særlige Udmærkelse, der her uventet blev Tycho Brahe til Del.

Anledningen til Naadesbevisningen syntes halvt improviseret, — et kongeligt Indfald af den unge Herre, som ikke for intet vilde modtage en Gave af en Undersaat. Men det, at en slig Kæde straks var ved Haanden, at man her paa fremmed Sted paa et Vink kunde skaffe, hvad der ellers omhyggeligt gemtes i Hvælvingen paa Kjøbenhavns Slot, det synes at røbe en hjælpsom Aand, der stod bag ved, og mon det ikke er Kansler Niels Kaas, der har gjort sit for Tycho Brahe ved at medgive de rejsende Kæden? Tycho Brahe følte sig glad og smigret, og med Guldkæden om Halsen førte han fremdeles sine Gæster om, viste dem Papirmøllen, Bogtrykkeriet samt det underjordiske Stjerneborg, hvorfra Tycho Brahe og hans Elever ogsaa betragtede Stjernernes Gang paa Himlen.

Efter at alt var beset, bleve Gæsterne indbudne til et godt besat Bord, hvor adskillige lækre Retter med fine Vine serveredes.

Efter Bordet fik Tycho Brahe atter Lejlighed til at tale med den unge Konge om de Videnskaber, der laa indenfor hans Omraade, særlig Bygningskunst og Mathematik, som tidligt interesserede den unge Kong Christian. De fælles Interesser forenede dem i god Forstaaelse; de syntes godt om hinanden, saa de taltes ved, ikke som Fyrste og Lensmand, men som to ligestemte Sjæle, hvis Aldersforskel svandt, saa den unge blev gammel og den gamle blev ung. Resultatet af Samtalen og Opholdet var, at de fyldtes af gensidig Beundring for hinanden. Dagen var gaaet særdeles behageligt; og da Prinsen kom hjem, skrev

han i sin Dagbog, „at denne Dag havde været meget for kort."

For Kansler Niels Kaas havde det vist været en stor Behagelighed at høre, hvor vellykket Turen havde været, og han havde vel i sit stille Sind haabet, at Forholdet imellem Christian IV og Tycho Brahe skulde fortsættes i det gode, rolige Spor fra Frederik d. II's Tid. Det kunde der muligvis ogsaa have været Haab om, naar Kansler Niels Kaas havde maattet leve en Aarrække og da paa en Maade have været en Stødpude imellem de to iltre og hidsige Personer, Christian d. IV og Tycho Brahe, men desværre, ikke to Aar før Christian d. IV blev fuldmyndig Konge, døde Niels Kaas d. 29de Juni 1694, og da var alt Haab ude, hvis der ellers kunde være Tale om Haab ligeoverfor Tycho Brahe, som alle Dage var en vanskelig Mand at omgaaes, og som ingenlunde blev mere omgængelig med Aarene.

Rigsarkivar C. F. Bricka skriver i Historisk Tidsskrift: „Tycho Brahes Stivsindethed, hans Lyst til at drive Spot med andre, hans Stolthed og store Forfængelighed stødte dem, der kom ham nær. Ligesaa meget som det morede ham at angribe andre med sin hvasse Tunge, lige saa lidt kunde han taale, at man øvede Gengæld mod ham; heftig og pirrelig, som han var, fandt han sig ikke i at stilles paa lige Fod med andre. I alle Forhold skaffede han sig let Uvenner; derfor blev Livet ham saa knudret, at Ærgrelser og Krænkelser idelig forbitrede hans Sind. Tycho Brahes trodsige Natur lærte aldrig at bøje sig; det Udtryk af Stivsind, som hviler over hans Portræt, er en tro Afspejling af hans Indre. Selv sin nærmeste Slægt stod han paa spændt Fod med, med

Undtagelse af hans kære Søster Sophie, den, som i Følge hans Dagbog hyppigst af alle har besøgt ham paa Hveen. Forholdet mellem ham og hans Standsfæller var slet, og det blev i Tidens Løb ikke bedre. Han udtalte sig i sine latinske Vers med Haan om deres Levevis, og de svarede med at kritisere hans Optræden; og i Sandhed den ødsle Pragt, han udfoldede i sine Byggeforetagender og Indretninger, hvoraf flere nærmest kun vare Snurrepiberier, medens han lod den Bygning — Hellig Tre Kongers Kapel i Roskilde — som det var hans Pligt at vedligeholde til Gengæld for hans Lensindtægter af Kanonikatet der, staa og forfalde, kunde vække Uvilje. Man er saa tilbøjelig til at skyde Skylden for Tycho Brahes Fald over paa hans Uvenner; man forlanger, at de i Betragtning af hans videnskabelige Fortjenester og berømmelige Navn skulde have givet efter, eller dog ladet ham i Fred, og naturligvis kan der have været meget at dadle hos dem, baade Misundelse og andre slette Lidenskaber, men et stort Spørgsmaal bliver det dog altid, om ikke han selv har den største Skyld. Baade som Undersaat, som Medborger og som Lensmand lod han i forskellige Retninger meget tilbage at ønske. Det nytter kun lidet at beraabe sig paa, at en saadan Mand paa Grund af sin Storhed har Lov til at ringeagte de Hensyn, som Hverdagsmenneskene skulle bøje sig for, thi slige Krav vil Samtiden aldrig i Længden indrømme, og det var kun en daarlig Trøst for dem, hvem Tycho Brahes Spot saarede, at vide, at det var en berømt Mand, der udskød sine satiriske Pile imod dem.

Som Lensmand og Herremand havde Tycho Brahe mange Mennesker under sig. Hvis man tror, at han, som havde ytret sig saa ringeagtende om ædel Byrd, optraadte venlig og ligefrem mod sine undergivne, tager man storlig fejl. Ogsaa her viser Hensynsløs-

hed sig som en af hans slemme Egenskaber. Det er bekendt nok, hvor utilfredse Bønderne paa Hveen vare med ham. Næppe havde han haft Øen i to Aar, før en kongelig Befaling maatte forbyde dem at flytte bort fra Øen, fordi de paa Grund af hans Byggeri besværedes „noget mer end forhen". Aar efter Aar bleve Bønderne ved at ytre Misfornøjelse og føre Klager, som det synes med god Grund, og 1597 skikkedes et Par Rigsraader derover i den Anledning, som Tycho Brahes Dagbog ogsaa melder. Dagbogen giver ogsaa en Del Oplysninger over Forholdene paa Øen paa den Tid og viser, hvorledes Utilfredsheden navnlig hos Tyendet ytrer sig i hemmelige Undvigelser; en Gang kom det endogsaa, som der siges, til Mytteri. Nej! det var tilvisse intet stille og fredeligt Liv, der rørte sig paa den lille Ø i dens Glanstid. Der, som næsten allevegne, var Navnkundigheden dyrekøbt".

Ved Tycho Brahes Statues Afsløring ved Kjøbenhavns Observatorium, den 8de August 1876, Trehundredaarsdagen for Uranienborgs Grundlæggelse, sagde Prof. astron. Thiele blandt andet:

„For at se Tycho Brahe i hele hans virkelige Storhed, maa vi søge at glemme Nutiden og fremmane Billedet af hans Tidsalder. Ligesaa fattig som den var paa Hjælpemidler, ligesaa rig var den paa Fordom, paa Overtro. Det var det menneskelige Hovmods gyldne Dage. Mennesket har altid blot altfor godt vidst, at det var den ypperste Skabning; men dengang var Menneskenes Selvforgudelse bragt i System; Alt i den hele Verden blev opfattet, som om dets Betydning var den at tjene til Menneskenes Glæde og Nytte; Jorden var adlet ved Menneskenes

Fodtrin, altsaa fik den Hæderspladsen midt i Verden. Solens Bestemmelse var at glæde Menneskenes Øjne, og Maanen vikarierede for den om Natten. Og Planeterne, — derom var man forlængst bleven enig, — maatte tjene til Oplysning om, hvad Fremtiden skulde bringe Menneskene. Det var Astrologiens Tid.

Copernicus havde levet og ført Slaget imod Tidens Vildfarelse, og netop paa Tycho Brahes Tid var Striden heftig mellem Copernikanere og Anticopernikanere. Tycho Brahe var altfor hildet i sin Tids Vildfarelse, — man bør tilføje: for meget den praktiske Astronom, — til at han kunde gaa helt med Copernicus. Den direkte Fordel ved Copernicus's Idee, nemlig at alle Bevægelserne blive simplere ved at ses fra Solens end fra Jordens Synspunkt, den tiltalte Tycho Brahe i høj Grad, ikkun i selve det Punkt, at Jorden skulde bevæge sig, kunde han ikke være enig, det stred imod hans Tro, og det stred imod det umiddelbare Indtryk fra hver eneste Observationsnat. Havde Tycho Brahe været en mindre flittig Iagttager, vilde han maaske have set Sagen med andre Øjne, nu tvivlede han; han opstillede derfor sit System imod Copernicus's, og alle svage Aander hilsede det med Jubel og søgte Ly bag det. — — — Nutidens Astronomer ere Copernikanere om Dagen, Tychonianere om Natten, naar de observere. Men til saadan Bevægelighed var Tycho Brahes Tid endnu ikke moden, derfor blev han Copernicus's Modstander. — — — I nær Forbindelse med Tidsalderens snevre Opfattelse af Verden stod det, at den forestillede sig Planeternes Bevægelser som styrede af et haandgribeligt, fast, om end usynligt Maskineri, et Slags Urværk af Krystal; — i dette Punkt delte Copernicus sin Tids Vildfarelse. Ifølge denne Opfattelse maatte Kometerne være sublunære Tilsyneladelser; thi udenfor Maanen var der ikke Plads til

dem for Maskineriet. Tycho Brahe iagttog flere Kometer, og af hans Iagttagelser fremgik det med stor Bestemthed, at Kometerne maatte bevæge sig i saa store Afstande fra Jorden, at de kom til at ødelægge hele det himmelske Maskineri ved at gaa derigennem; Tycho Brahe tog da ikke i Betænkning at forkaste den gamle Lære og at grundlægge Tidens Opfattelse: at Himmellegemerne vel bevæge sig paa bestemt lovbunden Maade, men uden at føres af noget solidt Maskineri. Opdagelsen var af største Betydning, den var en nødvendig Forudsætning for Keplers og Newtons Opdagelser om Planetbanernes sande Form og om Bevægelsernes sande Natur. — —

Størst er Tycho Brahe dog som Iagttager; alle Fortidens, Samtidens og mange af Eftertidens Astronomer stiller han i Skygge, og Nutiden hilser ham med Beundring som sin første store Observator. Rigtignok benytte vi ikke længere direkte, hverken hans Iagttagelser eller hans Methoder, men det er kun simpel Retfærdighed, vi yde ham, naar vi give vore store ydre Fordele hele Æren af vore Fortrin. Kikkerten blev først opfunden efter hans Død, og overordentlige Fremskridt ere gjorte i Forfærdigelsen af astronomiske Instrumenter og Ure, og Mathematiken bød ham saa faa af sine nuværende mægtige Hjælpemidler, at end ikke Logarithmerne vare opdagede. Beregningen af Iagttagelserne, der for ham og hans Regnere, der maatte undvære Logarithmerne, var et sandt Herkulesarbejde, den ledede han saaledes, at Nøjagtigheden ikke gik tabt, men at vigtige Resultater, navnlig om Maanens Bevægelse, blev fundne, og saaledes blev der i de lykkelige Aar paa Hveen lagt en Grundvold for hele Fremtidens Astronomi. — — —

Store Summer kostede Tycho Brahes astronomiske Arbejder, vistnok mere end nogen enkelt Videnskab har kostet Danmark. Havde man muligvis herhjemme

fra først af ventet gennem astrologiske Forudsigelser at faa Vederlag for, hvad man gav til Astronomien, saa svandt efterhaanden denne Forventning. Astrologien blegnede, alt som Astronomiens Sol stod op. Tilsidst kunde eller vilde Danmark ikke længere bære den store Byrde, og Tycho Brahe var ikke den, der vilde rebe Sejlene og nøjes med indskrænkede Vilkaar. Saa nærmede hans Livs Drama sig da til sin tragiske Slutning. Imod ham stillede sig Mænd, hvis Navne ere Danmark dyrebare, og som vi umulig kunne desavouere.

— — — — Tycho Brahe drog bort i Vrede. — — — Astronomien udvandrede dog ikke samtidigt med Tycho Brahe. Den Konge, som havde ladet Uranienborg synke i Grus, rejste Rundetaarn derinde, og da det blev for snevert for de astronomiske Arbejder der, fik Astronomien sin Bolig der, hvor Tycho Brahes Statue nu staar Vagt udenfor, den Mand, der for 300 Aar siden grundlagde sin Borg paa Hveen og der begyndte sit Storværk, hvorved Astronomien for stedse fik Hus og Hjem i Danmark."

Rigsarkivar Dr. C. F. Bricka skriver fremdeles: Om Tycho Brahe fortæller hans ældste Biograf, at han i Aaret 1573 holdt Bryllup med en Pige af simpel Herkomst ved Navn Christine fra Landsbyen Knudstrup; dermed er da ogsaa det meste fortalt af, hvad vi vide om hende, førend hun med ham forlod Danmark 1597. I Aaret 1604, tre Aar efter Tycho Brahes Død, gik ogsaa hun bort (hun døde af Vattersot) og begravedes ved hans Side i Teinkirken i Prag. Hun var som sagt af uadelig Byrd; om hun var en Bondepige eller en Præstedatter, gør mindre til Sagen; langt vigtigere er det derimod at faa at vide, hvor-

ledes det forholder sig med de Efterretninger, der melde, at hun slet ikke har været viet til ham, altsaa ikke hans Hustru. Flere gamle adelige Slægtbøger berette udtrykkelig, at han ikke var gift, men levede sammen med en ufri Kvinde. Slægtebøgerne staa ikke ene herom. Paa Landemodet i Roskilde 1597 omtaltes der, at Præsten paa Hveen var bleven afsat i det Aar, fordi han foretog sig Forandringer i Daabsritualet, „saa og at han ikke har straffet og paamindet Tyge Brahe paa Hveen, som i 18 Aar ikke har været til Sakramentet, men med en Bislopperske ligget i ondt Levnet“. Her kan man ikke tage sin Tilflugt til Standsfordomme; — Gejstligheden kunde ikke, skulde man tro, betragte det Baand, den selv havde indviet for Alteret, som ikke tilværende, og det ser derfor ud, som om dette Baand slet ikke var blevet knyttet, med mindre man vil antage, at den Kvinde, der betegnes med et saa haanligt Navn som Bislopperske, har været forskellig fra Christine, en Antagelse der dog næppe vil finde stort Medhold.

Tycho Brahe selv klarer ikke dette for Efterverdenen anderledes, end man maa hælde til at tro, at han ikke i 1573 er bleven viet til Christine, han levede sammen med.

I Aar 1576 mistede han en lille Datter, han havde med hende, Barnet blev begravet i Helsingborg Kirke; Faderen forfattede selv Gravskriften og kalder det heri sin „naturlige“ Datter.“

Ogsaa i den nærliggende Kirke Wäsby Kirke haves en lignende Indskrift af ham over et lille Barn, en Søn af ham, der døde i 1577; denne Søn betegnes ligeledes som uægte. Selv om ovennævnte Datter var født før Brylluppet, vilde dette dog have legitimeret Barnet; naar hun desuagtet i 1576, af sin egen Fader betegnes som uægte, kan hendes Moder dengang endnu ikke have været gift med ham, og

dette bestyrkes yderligere af den anden Gravskrift, hvor han erklærer ogsaa den i 1577 fødte Søn for illegitim.

Den gamle Efterretning om Tycho Brahes Bryllup i 1573 maa derfor opgives som urigtig; muligvis er han bleven viet senere, som en Følge af Kongebrevet 11te Juni 1580, der udfærdigedes til Bisperne angaaende Ægteskab, eller ogsaa er det (se Landemodesforhandlingerne 1597) sket paa et langt senere Tidspunkt. Da Tycho Brahe forlod Danmark, var Christine dog hans Hustru; han betegner hende selv som saadan. I det bekendte skarpe Kongebrev fra Christian IV, fra Octbr. 1597, det danske Farvel til den bortdragne store Astronom, forekommer følgende:

..... „ligesom vi og Riget vare saa uformuendes, at vi sligt ikke afsted kunde komme, med mindre du med Kvinde og Børn skulde uddrage og slig Pendinge hos andre betle.“

Uagtet Udtrykket „Kvinde“ har en noget skurrende Klang, ikke mindst fordi der i samme Brev er Tale om Præsten paa Hveen og hans „Hustru“, er det dog vist den korrekte officielle Betegnelse, og der vilde sikkert være blevet anvendt et ganske andet Ord, om der dermed skulde have været angivet, at hun ikke var viet til ham.

Da den sorgfri Tilværelse paa Hveen forringedes for hver Dag, der gik, brød Tycho Brahe med Familie d. 29de April 1597 op fra Hveen, som i 21 Aar havde været hans stadige Opholdsted, og som gennem ham var bleven bekendt og berømt over den hele civiliserede Verden.

Han modtog Kejser Rudolfs Kaldelse til Prag, hvor han atter under saare heldige Betingelser —

kun noget fjernt fra Danmark — byggede sin Videnskab et herligt Tempel paa Slottet Benatky. Skæbnen vilde, at Tycho Brahe blandt sine Medhjælpere her skulde finde en Mand, der ikke alene ragede højt op over alle de andre, men hvis Geni endog fordunklede vor berømte Landsmand. Det var Johan Kepler; de kom ikke altid godt ud af det med hinanden. Kepler skriver: „Tyge Brahe er en Mand, med hvem ingen kan leve uden at udsætte sig for de største Fornærmelser"; — en haard Beskyldning, især da den udtales af En, hvis elskværdige og godmodige Væsen og føjelige Karaktér man stærkt har fremhævet. Dog maa det ikke heller oversés, at Kepler i denne Periode af sit Liv var meget ømfindtlig, medens Tyge Brahe, hvem saa mange Sorger hjemsøgte, med Alderen sikkert er bleven endnu mere heftig og fordringsfuld; dog er det vist, at Forholdet mellem dem senere forbedredes betydeligt.

Ved Tycho Brahes Hjælp og Anbefaling var Kepler bleven udnævnt til kejserlig Observator og sideordnet Medarbejder i Planetberegningen. Paa Basis af Tycho Brahes fuldt tilstrækkelige Observationer løste Kepler nogle Aar efter Tycho Brahes Død Planetberegningsopgaven og grundlagde derved den teoretiske Astronomi.

Tycho Brahe døde af en Blærelidelse, paadragen ved Uforsigtighed, den 24de Oktober 1601 i Prag.

Tycho Brahe laa syg i ca. 2 Maaneder, og den Tanke plagede ham stadig, og han udtalte det gentagende: „Lad det dog vise sig, at jeg ikke har levet forgæves."

Han stedtes til Hvile med stor Pomp i Tein-Kirken i Prag.

Søndagen den 22de September 1901 var der Tycho Brahe-Fest paa Hveen; den svenske Konge var til Stede tilligemed et stort Følge af Svenske og Danske. Af sidstnævnte var der blandt andre: Universitetets Rektor, Prof. astron. Thiele og Observator Pechüle, endvidere Professorerne Scharling, Steenstrup, Salomonsen og Zeuthen. Der var Højmesse i St. Ibs Kirke Kl. 11, hvor Biskop Billing fra Lund prædikede over Dagens Tekst. Efter Gudstjenesten gik man til Ruinerne af Uranienborg, hvor Arkæologen Rigsantikvar Hildebrandt holdt Festtalen og sluttede med følgende Ord: Tycho Brahe har erhvervet sig en ærefuld Plads i Efterslægtens Minde. Vi ønsker Danmark til Lykke med dette. — Tycho Brahes Fødested og hans Ø Hveen tilhører nu Sverrig. Sverrigs Konge og hans Folk har derfor i Dag ønsket at bringe sin Hyldest til Danmarks store Søn.

Man bruger endnu den Dag idag Udtrykket Tycho Brahes Dag om en Dag, paa hvilken man har Uheld med sig. For dem, som ikke kende de Dage, den store Astronom ansaa som særlig uheldige, skal nævnes følgende 32 Dage i Kalenderaaret: Januar: d. 1, 2, 4, 6, 11, 12, 20. Februar: d. 11, 17, 18. Marts: d. 1, 4, 14, 15. April: d. 10, 17, 18. Mai: d. 7, 18. Juni: d. 6. Juli: d. 17, 21. August: d. 20, 21. September: d. 16, 18. Oktober: d. 6. November: d. 6, 18. December: d. 6, 11, 18.

XV. DRONNING ANNA CATHARINE.

I Aaret 1595 foretog den unge Konge Christian IV en Udenlandsrejse og saa paa denne den skønne 20-aarige Prinsesse Anna Catharine af Brandenborg, som han straks fattede Kærlighed til, og Følelserne formindskedes ikke, da samme Prinsesse tilligemed sine Forældre, Kurfyrst Joachim Frederik af Brandenborg og Gemalinde, gjorde Kongen Genbesøg ved hans Kroning i 1596. Aaret efter, i Aaret 1597, sendte Christian IV fire Rigsraader til Magdeburg, hvor Prinsesse Anna Catharine da opholdt sig, for at fri til hende paa Kongens Vegne. Brylluppet stod paa Haderslevhus Slot d. 27de Novbr. samme Aar, og hun blev kronet i Frue Kirke i Kjøbenhavn i Juni 1598. Dronning Anna Catharine var uden fremtrædende Evner, men rostes af Samtiden for sin Mildhed og Godgørenhed samt Gudsfrygt og Menneskekærlighed, der oftere virkede formildende paa Kongen, naar han i Vrede vilde straffe sine Undergivnes Fejl.

Efter Brylluppet tog det unge Kongepar Ophold paa Frederiksborg Slot, og her fødtes deres første Barn Prins Frederik $^{16}/_{8}$ 1599, som dog døde alt 4 Uger efter Fødselen, men Kongen lod sig ikke af dette smertelige Minde afholde fra at udkaare Frederiksborg Slot til sin fremtidige Hovedresidens; thi alt Aaret efter besluttede han at nedrive Faderens

Bygning og opføre et nyt, større og prægtigere Slot, og han skaanede ikke Bønderne, fjern eller nær, med Kørsel af Sten og Tømmer. Han havde nu Tid dertil, idet han kort forud var bleven færdig med det store Byggeri paa Koldinghus Slot, hvor han i Slottets nordvestlige Hjørne opførte det saakaldte Kæmpetaarn, ovenpaa hvilket 4 Sandstens Kæmper, Hannibal, Scipio, Herkules og Hektor, vare anbragte i hvert sit Hjørne. Fra dette Taarn, som var fladt ovenpaa, belagt med Blyplader, var en vid og skøn Udsigt. Over Opgangen til Taarnet saas Kongens og Dronning Anna Catharines Navnetræk og Aarstallet 1598.

Dronning Anna Catharines Valgsprog var „Rege me Domine spiritu sancto"; det staar under det brandenborgske Vaaben paa Kongestolen i Roskilde Domkirke, medens Christian IV's „Regna firmat pietas" er anbragt under det danske Vaaben dersteds.

Dronning Anna Catharina ledsagede ofte Christian IV paa hans mange Rejser omkring i Riget. Hun elskede Jagt og Ridning. Paa en Jagt i Omegnen af Kolding var Dronningen nær bleven skudt, idet en Jagtriffel uforvarende gik af, og hendes Ridekjole blev gennemskudt af Kuglen. Christian IV skriver i sin Dagbog d. 13de Septbr. 1607: „Samme Dag blev min Gemahl skudt igiennem sin Kappe paa Jagden."

I samme Kongens Dagbog omtales Dronning Anna Catharine flere Steder. Den 8de Jan. 1607 skriver Christian IV: „Samme Dag gav jeg Fransz Thiisen for twende Perler 600 Daler, hvilke jeg forærede min Gemahl."

„Den 6te Februar 1607 laande min Gemahl hos mig 34 Pund Engelst, hvilke jeg hende siden foræret."

„Den 27de September 1607 betalede min Gemahl 100 Daler paa de 34 Pund, jeg hende til Anderskov laante, det øvrige forærede jeg hende."

„Den 13de Decbr. 1607 gav jeg min Gemahl 100 Rosenobler; Præsten fik fire Ungeriske Gylden, de Fattige to Marck“.

Det gode Forhold imellem Christian IV og hans Gemalinde (Gemahl — som han skriver) kan næstendels skimtes igennem Dagbogens tørre Tal og korte Ordlyd.

Offentlige Forlystelser var der vistnok ikke mange af dengang. Af Mangel paa bedre skrives i Bremerholms Annaler: „Den 8de Juni 1594 steg en Linedandser ned fra Blaataarn (paa Kjøbenhavns Slot) ned i Kongens Urtegaard paa Bremerholm (nær ved Holmens Kirke).“

Den 3die Januar 1608 kørte Kongen og Dronningen over Isen til Malmø og vendte tilbage til Kjøbenhavn den 7de Januar paa samme Maade.

Christian IV, som var en virksom og arbejdsom Konge, der tidligt og sent var paa Færde, var tidlig betænkt paa, hvor han skulde faa anbragt alskens Mennesker, der forsyndede sig imod Gud og Mennesker; han yndede at anbringe dem paa Flaadens Territorium, hvor han færdedes saa meget, Bremerholm, som Stedet til daglig kaldtes, fra den Tid af, da Købmændene fra Bremen havde deres Oplagssted der; senere kaldtes det Gammelholm.

Christian IV bestemmer: „Udi Bremerholms Jern dømmes ulydige og skalkagtige Mennesker og Løsgængere, og skulle de der arbejde med Lænke og Jern om Benene, Livet og Halsen, med hvilke somme skal gaa deres Levetid, og somme paa visse Aars Tid, ligesom deres Forseelse er grov til“.

Bremerholm-Straf anvender Christian IV i de forskelligste Tilfælde, selv hvor Strafskylden er ringe.

I Aaret 1633 skriver han: „Den Mand, som bygger Valkemøllen, skal sættes i Jern paa Bremerholm, fordi Møllen ikke kan drives ved det tilstedeværende Vand, som han havde lovet“.

I August 1635 dømmer Kongen en Vognmand til Bremerholm, fordi han havde overkørt en Kvinde, saa hun døde.

Vognmanden slap maaske dog snart ud igen, men værre var det for en Kaptajn af Kongens Krigsmagt og en Skipper, som havde begaaet Tyveri; om dem skriver Kongen: „De skulle smedes fast til en af de æreløseste Skælmer paa Bremerholm“.

Et Par Aar senere skriver Christian IV: „Der kommer en Skalk fra Glückstadt; han skal slaas i Jern og flittig haves i Agt“.

Et andet Sted skriver han: „Denne Kompan skal sættes fast indtil videre“.

Selv Gejstlige kunde ende med at komme paa Bremerholm og det endog uforskyldt, som f. Eks. da Christian IV i Brev af 28de Juni 1644 skriver: „Præsten Jørgen Friis i Sevel, som har vakt Forargelse ved at hævde Syndsforladelse ved Daaben, og ikke ved Anger og Bod, en Mening, som han ikke vilde tilbagekalde, skal smedes i Jern paa Bremerholm sammen med en af de værste svenske Fanger“.

Christan IV var alt tidlig ligesom sin afdøde Fader Frederik II tilbøjelig til at tage temmelig meget til sig af stærke Drikkevarer, naar han kom i Vennelag, til liden Baade for ham selv og hans Omgivelser, hvilket han muligen i lysere Øjeblikke selv har indset, ogsaa naar hans nærmeste have styrket ham i bedre Forsæt. I Begyndelsen af Christian IV's Ægteskab med Dronning Anna Catharine ser man, at han

vædder med nogle af sine Venner og Hofmænd om, hvem der længst kunde holde sig fra Beruselse. Muligvis har den milde og forstandige Dronning indgivet sin Gemal Ideen til at øve et Tryk paa sig selv ved at se at blive Vinder i Væddemaalet. Christian IV væddede nemlig med fire af sine Hofmænd om en vis Afholdenhed, saaledes at den, der fra 6te Februar til Paaske først blev beruset, skulde bøde 30 Daler. Kong Christian vandt og var stolt derover, og for Pengene lod han gøre et Sølvbæger, med Aarstal 1600, som endnu findes paa Rosenborg.

Paa Bægeret er indgraveret følgende Rim:

„Kongen med fire sine Herremænd rundt,
Som Albreckt Skeel og Peder Mundt
Og saa dertil Anders Sinklar
Og siden Apitz Gronebjerg.
De gjorde et Vædd imellem sig
Om tredive Daler uden Svig
Hvo først af dem sig drukken drak
Fra Blidemaaneds sjette Dag
Til Paaske i det forgangne Aar;
Men de som sidst beskrevet staar
Sig først forbrød en Dag alene,
De vilde gjerne være fra Drik saa rene.
Af deres Penning er jeg gjord,
Og staar nu for Dig her paa Bord."
Anno 1600.

Aaret i Forvejen i April Maaned 1599 foretog Christian IV en Omsejling af Norges Nordkyst; den 11te Maj kom han forbi Nordkap.

Christian IV, der var Sømand med Liv og Sjæl, var gentagne Gange i Norge, oftere end nogen af hans Eftermænd paa Tronen.

Det blev en begrundet Klage, at senere Norge saa sjeldent saa sine Konger i Aarenes Løb efter Suverænitetens Indførelse.

Christian IV og Dronning Anna Catharines Ægteskab varede ikke mange Aar, idet Dronningen temmelig uventet døde d. 29de Marts 1612 efter 16 Dages Sygeleje, af Koldfeber — en Sygdom, der dog ellers sjeldent ender med dødelig Udgang. Hendes tidlige Død — 36 Aar gl. — vakte en almindelig Landesorg, thi hun var i høj Grad elsket af det danske Folk. Hun bisattes efter en højtidelig Ligfærd i Frue Kirke i Kjøbenhavn, hvor Liget henstod i c. 30 Aar, indtil Christian IV fik Gravkapellet i Roskilde færdigt, og blev Liget da ført dertil i Aaret 1642.

Det var først ved Dronning Anna Catharines uventede Død i Aaret 1612, at Christian IV skred til Opførelsen af det Kapel ved Roskilde Domkirke, som siden har baaret hans Navn. Kapellet blev vistnok først færdigt i Aaret 1640.

I Mellemtiden, i Aaret 1635, bleve de nuværende to Spir paa Roskilde Domkirke ogsaa opførte. Tømmeret dertil blev indført fra den dengang danske Ø Gulland og kom i 3 store Skibsladninger til Kjøge, da Roskilde Havn ved Isefjord ej var tilgængelige for Skibene. Domkirkens Bønder i Sømme, Thune, Voldborg og Ramsø Herreder maatte køre det fra Kjøge til Roskilde; ligeledes maatte ovennævnte tilligemed Universitetets Bønder ogsaa besørge Kørslen af Materialerne til Christian IV's Kapel.

Til Amindelse om Dronning Anna Catharines Død lod Christian IV støbe en stor Klokke til Frederiksborg Slotskirke til at repetere Fuldslagene fra Slotsuhret, som saaledes hørtes dobbelt. Klokken blev senere kaldt „Speciesklokken", da der i Randen om samme fandtes anbragt et Antal af 30 større og mindre Sølvmønter og Skuepenge.

I de første Aar efter Dronning Anna Catharines Død drev Christian IV Jagtsporten noget mere end tidligere, og af hans Dagbogsoptegnelser kan man se, at Vildtbestanden ikke var gaaet tilbage siden Kong Frederik II's Død. — Christian IV skriver d. 17de Aug. 1614: jagede vi paa Dragsholm Lehn og vi fik 28 Hjorte.

D. 13de Septbr. 1614: jagede vi i Abrahamstrup store Skov og fik 35 Daahjorte.

Efter Dronning Anna Catharines bratte Død 1612 levede Christian IV i løse Forbindelser, der dog pinte hans Samvittighed, som der sagdes, og tilskyndet af sin Moder Enkedronning Sophie og sine Søskende besluttede han sig til atter at indtræde i et nyt Ægteskab.

Christian IV, der var en Økonom paa sin Vis, svarede sine to Søstre, der vilde have ham til at gifte sig med en Prinsesse paany: „Flere Kongebørn ville tynge Landet formeget. Rigsraadet bevilger knap til Landets Forsvar og vil vel endnu mindre bidrage til Prinsers Underhold.“

Da han dog ikke ved at ægte en Prinsesse vilde besvære Landet med en høj Apanage eller vanskeliggøre fremtidige Arvespørgsmaal, besluttede han sig til at indgaa et morganatisk Ægteskab. Han saa sig derfor om blandt Landets Adelsmænds Døtre, og hans Valg faldt paa den smukke, men hæftige og ustadige 17aarige Kirstine Munk, der var Landets rigeste Arving, idet Nørlund, Rudbjerggaard og Lundegaard fulgte med hende. Vielsen fandt Sted den 31te Decbr. 1615 i Frederiksborg Slotskirke.

Rets-Skriver Anders Winckes Datter Karen Andersdatter, som indtil da var Kongens Frille, blev til Afsked forlenet med Øen Hveen, hvor Ødelæggelsen og

Nedbrydningen af Uranienborg forlængst var begyndt og systematisk fortsattes. Karen beholdt Øen til 1640, da hun maatte afstaa den til Kongens og hendes Søn Hans Ulrik Gyldenløve, der da var 25 Aar gammel og var bleven Befalingsmand paa Kronborg.

Adskillige Aar efter at det løse Samliv imellem Christian IV og Karen Andersdatter var ophørt, agtede hun at indgaa Ægteskab med en Person ved Navn Niels Nelausen, der vel antog, at hun var et godt Parti, da hun sad inde med Øen Hveen i Forlening.

Christian IV var ærgerlig over, at hun kunde nære Giftetanker i den modne Alder, hun var i, og skriver: „Hun agter at gifte sig med Niels Nelausen; efterdi hun tager bemeldte Person, da maa han ogsaa underholde hende, og hun skal siges mit Land Hveen op."

Kort efter skriver Christian IV til Kommandanten Fr. Urne paa Kronborg:

„Saafremt Karen Andersdatter indbilder sig at beholde Hveen, da skal Du sligt intet tro, og saafremt hendes Junker kommer der paa Landet, da skal Du lade binde Hænder og Fødder paa hannem og lade ham føre til Dig og logere hannem paa Kronborg, som det sig bør, til videre Besked, og Du skal være om, at Karen Andersdatter begiver sig fra Hveen."

Man vil heraf se, at Kong Christian var vred for Alvor.

Christian IV's Ægteskab med Kirstine Munk blev meget ulykkeligt. Kirstine Munks Moder var den træske og myndige Ellen Marsvin, som en Stund havde stor Indflydelse hos Kongen, men som dog ikke kunde forhindre, at hendes Datter blev skilt fra Kongen i Oktbr. 1629 og Aaret efter forvist til Boller. Her døde hun i sit 60de Aar i Aaret 1658 og blev

begravet med stor Festivitet fra Svenskernes Side (der da som Fjender vare her), da hun var Korfits Ulfeldts Svigermoder.

Kirstine Munk fødte 2 Sønner og otte Døtre. Det ældste Barn Datteren Anna Catharine, som Christian IV havde opkaldt efter sin afdøde Dronning, kunde Moderen ikke lide, dels vel for Navnets Skyld, dels vel og fordi hun, som Aarene gik, kom til at ligne Faderen mere og mere. Christian IV maatte vel med Vemod og Beklagelse anstille Sammenligning mellem sit første og sit andet Ægteskab, dette, som hverken var glædeligt eller gavnligt for ham eller Danmark, som fik dette næsten i sin Helhed uheldige Kuld Børn at forsørge.

Kirstine Munk var ikke saa from af sig som den afdøde Dronning Anna Catharine; om der derfor i Aarenes Løb er kommen en mindre god Tone i Gang, da den fromme Dronning var borte, er ikke godt at vide, men „den 4de Juli 1622 forbyder Kongen Kvinder i Kongl. Majestæts Huse at bruge Skældsord.“

Kong Christian IV var en Konge med gode Evner og en ærlig Vilje, han var derhos arbejdsom, tidlig og silde paa Færde; han var størst i alt, hvad der vedkom hans Lands Husholdning og indre Styrelse. Hans Begavelse var dog ikke saa omfattende, som mange af hans Lovtalere have antaget; hans svage Punkt var Politiken, thi han var for lidt fremskuende og for fordomsfuld i den nedarvede Uvilje mod det beslægtede Kongehus i Sverrig.

Forholdet til Sverrig var siden Blodbadet i Stockholm og Vasakongernes Tronbestigelse overordentlig vanskeligt; og i 200 Aar gik kun to af 16 Konger i Graven uden at have ført en af de Broderkrige, der skæmme Nordens Historie.

Christian IV og hans samtidige paa Sverrigs Trone, Kong Gustav Adolf, lignede i mange Henseender hinanden, men denne var en mere vidtskuende Aand og langt mere fordomsfri. Det laa i Gustav Adolfs Plan at staa paa en god Fod med sin nordiske Nabo mod Vest, medens han udvidede sit Rige mod Øst og helt udelukkede Russerne fra Østersøen. Gustav Adolf var langt forud for sin Tid; han nærede ingen Tvivl om, at alvorlige Farer for Sverrig vilde rejse sig fra Ruslands Side, og at lignende Farer truede Danmark fra Tysklands Side. Han ønskede at optræde i Fællesskab med Danmark i Trediveaarskrigen, men Christian IV kunde ikke overvinde sine Fordomme mod Sverrig, som han hele sit Liv igennem ansaa for sine Rigers Arvefjende. Gentagende havde Gustav Adolf Møde med Christian IV for at enes om Samarbejde mod de fælles Fjender. Det sidste Møde var i Februar 1629 i Ulfsbæk Præstegaard i Smaaland, hvor Gustav Adolf sagde, at de to Konger vare komne sammen for „at discurere om det Perickel, som begge Kongeriger tilvokser, at dersom man ikke i Tide det forekom, vi da alle skulde blive henførte i Americam at syde Sukker.“ Desværre viste Chr. IV det Forbundstilbud, Gustav Adolf gjorde ham, tilbage, og Mødet hævedes, kun efterladende sig en bitter, for Nordens Fremtid uhyggelig Stemning. Resultatet af Mødet var saa lille, at Gustav Adolf skildrer det for Axel Oxenstjerna med de Ord: „Kort sagt — Bjergene ere i Barnsnød, og der fødes en latterlig lille Mus.“

Den svenske Konge Gustav Adolf, sagdes der, havde kun een eneste Ting at udsætte paa Kong Christian IV: det var, at han var hans — Nabo.

Christian IV gik alle Dage sine egne Veje i Politiken; galt var det, og ilde gik det; det endte for Danmark med den sørgelige Brømsebro-Fred.

Alligevel har Christian IV efterladt sig et smukt

Eftermæle i Historien. Hans Navn er knyttet til flere af vore stolteste og smukkeste Mindesmærker, som det ogsaa er knyttet til vor berømmelige Søkrigshistorie; der hviler en ejendommelig Glans over hans Minde, og der er en Storhed i hans Billede, som ingen Tid kan fordunkle.

———

Skønt Christian IV var sparsommelig til daglig, kunde han være rundhaandet, ja ødsel ved visse Lejligheder. Ved sin ældste Søn Christian, den udvalgte Tronfølgers Bryllup lod han sig saaledes forfærdige en kostbar Sadel og Ridetøj, besat med Perler og Diamanter, saa dens Værdi anslaas til 1/4 Million Kroner. Dette kostbare Sadeltøj fremvises endnu paa Kongernes kronologiske Samling paa Rosenborg Slot.

Det fik at være med denne kostbare Sadel og slige overdaadige Anskaffelser, men værre var det, at Christian IV for at anstille Fyrværkeri ved samme Søns Bryllup lod sig fra offentlige Arkiver udlevere Pergamenter og Papirer, hvis Værdi han ikke forstod at værdsætte, til deraf at lave Fyrværkerisager til de høje Bryllupsgæsters Adspredelse, hvorved mangen en værdifuld Efterretning fra Fortiden uigenkaldelig tilintetgjordes. —

———

Kong Christian IV var endnu ikke fyldt 71 Aar, da han døde d. 28. Februar 1648.

Han var bleven syg paa Frederiksborg Slot. Den 21. Februar d. A. blev han efter eget Ønske ført fra Frederiksborg til Rosenborg i en Bærestol, indrettet saaledes, at han kunde ligge deri. For at han ikke skulde forulempes af en Vogns Støden, var Bærestolen, „skønt det var Tøvejr og liden Sne“, sat paa en lav Slæde, som blev trukken af otte store, brune Heste.

Lægerne kørte bag efter i en Karet. Kørselen maa have været temmelig forceret, thi efter Ankomsten til Rosenborg styrtede der een af de Heste, der havde været for Kongens Slæde. Kort efter at Kongen var kommen til Rosenborg, kom Datteren Eleonore Christine Ulfeld tillige med Korfits Ulfeld til Stede. Da hun hørte, hvorledes det stod til, traadte hun hen til Faderens Seng, græd og kyssede hans Haand. Kongen gjorde sig stærk og sagde med høj Røst: „Græd ikke, jeg kommer vel op igen.“ Han kærtegnede hende og trøstede hende med, at han havde sikret hendes Stilling saaledes, at ingen kunde rokke den. — Da Kansler Christen Thomesen Sehested spurgte Christian IV, om det ikke skulde meldes hans Søn Prins Frederik — der var i Flensborg — at Kongen var syg. Christian IV, der ikke holdt saa meget af denne Søn som af dennes to afdøde Brødre, Ulrik og Christian, svarede Sehested: „Nej, jeg forlanger ikke at se ham.“

Saasnart Christian IV var død, blev Vibeke Kruse paa den haanligste Maade bortvist fra Rosenborg. Om Vibeke Kruse skrives: „Kongen elskede hende til sit yderste for hendes Troskab, dog var hun ikke deilig“. Hun døde kort efter Kongen, i Marts, muligvis af Gift. Vibeke Kruse havde i sin Tid været Kammerjomfru hos Kristine Munk, som hun i 1629 afløste i Kongens Gunst, og var omkring Kongen til hans Død. Nu blev hun imidlertid af Korfits Ulfeld straks jaget paa Porten og truet med retslig Forfølgelse, og da Græmmelse eller Gift kort efter lagde hende i Graven, lod Ulfeld for at tage Hævn over, at hans Svigermoder Kristine Munk var bleven styrtet, Liget af Vibeke Kruse, „der dog havde hvilet i Kongens Arm“, som der staar i de gamle Dokumenter, ved Nattetid føre ud af Byen „paa Rakkervis“ og begrave paa Fattigkirkegaarden.

Vibeke Kruse var ved Christian IV Moder til den mest bekendte af alle Gyldenløverne, nemlig Ulrik Christian Gyldenløve til Ulriksholm i Fyen; det var den for sin Tapperhed bekjendte Generalløjtnant Gyldenløve, der under Kjøbenhavns Belejring vandt almindelig Beundring hos Borgerne for sit raske Forhold: han døde midt under Belejringen d. 11. Decbr. 1658, kun 28 Aar gl.

Christian IV's Kiste blev ligesom den tidligere afdøde Dronning Anna Catharines nedsat i det Kapel, Kongen tidligere havde opført ved Roskilde Domkirke. Christian IV's Kiste er af Egetræ, betrukken med sort Fløjl og prydet med Engle, Cheruber og krigerske Attributer af Sølv, hvis Vægt udgør 2200 Lod.

XVI. FREDERIK III.

Efter Kong Christian IV's Død stod Danmarks og Norges Trone ledig i over to Maaneder, da den „udvalgte Konge“ Prins Christian, Chr. IV's ældste Søn, var død Aaret i Forvejen. Rigets Styrelse overtoges midlertidigt af det høje Rigsraad. Korfits Ulfeld var i Virkeligheden den raadende og herskede paa en Maade, som ikke skulde bidrage til at gøre ham lidt af den vordende Konge.

Med vindesyg Egenmægtighed forseglede han Svigerfaderens rørlige Efterladenskaber, saa der efter Uddelingen af den afdødes Garderobe, efter en Historieskrivers Beretning, ikke blev andet til overs for Frederik III at arve end — en Natkjole. Vel var jo Christian IV meget nøjeregnende med sine Gangklæder og lod dem straks sy om til sine mange Børn, naar han havde aflagt dem, men ovennævnte Arvedeling var og blev dog en Haan mod den vordende Konge.

Saalænge Korfits Ulfeld kunde spille Herre, optraadte han med et utaaleligt Hovmod; han lod sig saaledes blandt andet, naar han fra Helsingør sejlede over Sundet, hilse med 9 Skud fra Kronborg Fæstning, medens en Hertug Frants Henrik (fra hvad Land, meldes ikke) kun fik tre Skud som Hædersbevis fra samme Fæstning.

Først d. 6te Juli 1648 foregik Hertug Frederiks Hyldning som Kong Frederik III, i Kjøbenhavn, dog

uden anden Ceremoni end 40 à 50 Kanonskud, samt et Maaltid for alle fire Stænders Afsendinge, dog saaledes, at hver Stand spiste i hvert sit Gemak. I August sejlede Frederik III til Norge, og her foregik Hyldingen med langt mere Pomp, og i hvert Fald blev der ikke sparet paa Krudtet, skønt de havde langt færre Kanoner i Norge at salutere med.

Var Frederik III den sidste danske Konge, der maatte købe sin Krone med en Haandfæstning, var han ogsaa den Konge, der maatte købe den dyrest. I hvert Fald gjorde Korfits Ulfeld hvad han kunde i den Retning. Kong Frederik III tog Sagen med Ro, tænkte vel, med Tid kommer Raad; hans Dronning derimod, den stolte Sophie Amalie, fnyste end yderligere af Had og Harme imod Ulfeld og Eleonore Christine. De Ydmygelser, Sophie Amalie havde følt, da hun efter sit Ægteskab med Hertug Frederik sad i smaa Kaar i Glückstadt og Flensborg, havde en væsentlig Andél i det bitre Had, hun følte overfor Eleonore Christine, Christan IV's mest elskede Datter og den almægtige Rigsforstander Ulfelds forgudede Hustru, idet Dronning Sophie Amalie antog, at den tilbagetrukne Stilling, hun og hendes Mand indtog under Christian IV's Regering, skyldtes Ulfelds og Eleonore Christines Arrangement.

Kong Frederik III blev født d. 18de Marts 1609 paa Haderslev Slot, ligesom hans Farfader Frederik II. Han modtog i sin Ungdom en saa videnskabelig Uddannelse som kun faa Prinser og maa ansés for den lærdeste Konge, Danmark har haft. Han var ikke blot hjemme i Latin og flere af de nyere Sprog, men og i Filosofi og Naturvidenskaber samt Theologi. Slig Konge kunde man med Ære have sendt til Rom at tale Latin med Paven der, noget Christian I, da

han var i Rom, i Aaret 1474, slet ikke kunde klare sig med, til Pavens og Kardinalernes store Forbavselse.

Det latinske Sprog holdt Frederik III særlig af og kunde som sagt tale det, og hver Fredag prædikedes der paa Latin i Slotskirken. I Begyndelsen var det et Hoveri for Professorerne, paa Omgang at prædike paa dette Sprog, men fra 1668 ansattes en fast latinsk Hofpræst.

XVII. DRONNING SOPHIE AMALIE.

Frederik III var gift med Prinsesse Sophie Amalie af Brunsvig Lyneborg, født d. 24de Marts 1628. De bleve gifte d. 18de Okt. 1643 i Glückstadt. De vare for Resten Næstsøskendebørn, thi Christian III var deres fælles Oldefader.

Frederik III blev kronet i Frue Kirke i Kjøbenhavn den 23de Novbr. 1648. I den Anledning havde Kjøbenhavns Indvaanere til Ære for Kongen bygget en Æreport. Dronning Sophie Amalie blev først kronet den følgende Dag samme Sted. For at betage den stolte Dronning den Glæde ogsaa at passere ovennævnte Æreport, lod Korfits Ulfeld den nedbryde om Natten imellem den 23de og 24de Novbr., og dette blev naturligvis ogsaa skrevet paa hans i Forvejen store Synderegister til senere Opgørelse.

Om Frederik III skriver Hannibal Sehested: „Han er en meget kundskabsrig og forstandig Fyrste, meget rig paa Grunde for og imod en Sag, og som Følge deraf trækker han ofte Sager i Langdrag, inden han fatter en Beslutning. Meget øm over sin Ære og i Stand til at udholde og vove alt. Han er maadeholdende i Mad og Drikke. Han er ofte hemmelighedsfuld indtil Overdrivelse og ynder ikke at udtale sig om sine Sager selv overfor Dronningen eller sin Søn Prinsen.“

Om Dronning Sophie Amalie sagde Sehested: „Hun er temmelig hurtig til at beslutte sig, og hun holder meget af at blive søgt og hædret. Hun er lidenskabelig for det tyske Fyrstehus, hvorfra hun stammer, saa at hun endog er mistænkt af Kongen for at være i Stand til at interessere sig ligesaameget for sine Brødres som for sine egne Børns Vel. Hun er begærlig efter at skaffe sig Kundskab om Statens Anliggender, hvori Kongen dog ikke gerne ser, at hun blander sig altfor meget. Ved visse Lejligheder véd hun at faa Kongen drejet, hvorhen hun vil."

Dronning Sophie Amalie var klog og kæk ligesom sin Gemal, men hun var pragt- og herskesyg, bydende og stolt og saarede især Nationen ved ikkun at taale tysk Tone og Tale samt ved at indkalde mange Tyskere.

Hun naaede aldrig at vinde det danske Folks Hjerte; vel var hun i kort Tid under Kjøbenhavns Belejring populær formedelst sit personlige Mod, men da Krigen var forbi, blev Kløften mellem hende og Folket lige stor, ja større end tidligere.

Talesproget ved Hoffet var naturligvis tysk, da Dronningen kun talte det til sine Omgivelser, og Kongen, som talte flere Sprog, følte ikke det forkerte derved.

Skønt Frederik III førte sin Dagbog paa Tysk, og dette Sprog vistnok har ligget ham nærmest, skrev han ikke blot selv meget godt Dansk, men Regeringssproget var overvejende Dansk.

Den franske Ambassadør Terlon udtalte i et Brev til Kong Ludvig XIV af Frankrig, at Kong Frederik III's Sønner og Døtre talte Fransk, som om de vare fødte i Louvre.

Da Dronning Sophie Amalie gerne vilde herske over sine Omgivelser, var det hende ligegyldigt, hvem

Prins Christian valgte til Brud, da det Tidspunkt indtraf, naar det blot blev en for hende føjelig og bøjelig Svigerdatter. I saa Henseende syntes hun i alle Tilfælde godt om en Prinsesse af Hessen Cassel, som Dronningen haabede bedre at kunne beherske end en Prinsesse, der kom fra et mægtigere Hof med større Prætensioner.

Da Dronning Sophie Amalie vistnok fordrede formegen Opvartning og Æresbevisninger, naar hendes Slægt besøgte hende, var Kongen ikke altid henrykt ved slige Besøg, og at endog Kongens Svigermoder ikke altid var velkommen, kan man sé af, hvad den svenske Gesandt i Kjøbenhavn Magnus Dürel skriver til sin Regering: „Fyrstinden af Lyneborg, Dronningens Moder, er i disse Dage kommen til Frederiksborg; tvende Rigsraader rejste hende i Møde til Fyen. At Fyrstinden af Lyneborg er kommen i Landet, er ikke sket aldeles consulto senatu og skaffer Kongen et skævt Øjekast“, ɔ: paa Svensk „och geer Kungen eet skeelt öga“.

Blandt de fremmede Gesandter paa Kong Frederik III's Tid skal nævnes den spanske Gesandt Don Bernardino de Rebolledo, dels fordi han var meget velsindet mod Danmark, og dels fordi han i sine Breve omtalte mange Forhold af Livet her i de 14 Aar, han var i Danmark.

Dr. phil. E. Gigas beretter i sit Værk „Grev Bernardino de Rebolledo 1883“ om denne elskværdige spanske Gesandt. Grev de Rebolledo var en kundskabsrig Mand, der havde forestaaet høje militære Stillinger baade til Lands og til Vands for sin Konge. Da han nu var over 50 Aar gammel og dertil bleven en Del gigtsvag, formente hans Herre, den spanske Konge Philip IV, at en rolig Gesandtskabspost i Dan-

mark ved den lærde og ridderlige Kong Frederik III's Hof var en passende Plads for den af sit spanske Fædreland saa fortjente Kriger og Statsmand.

Grev Rebolledo gjorde ingen Indsigelse mod at rejse derhen, hvor hans Konge befalede; derimod udbrød en af hans Venner, da han hørte, det var et Land imod det høje Nord: „Stakkels Mand! Har han begaaet nogen Forbrydelse, siden han skal op til det kolde Land og der omkomme? Det vilde være bedre at bede, om han maa blive henrettet her i Madrid."

Imidlertid rejste Grev de Rebolledo trøstig til Kjøbenhavn. Om Kjøbenhavn ytrer han, da han har været der i nogen Tid, at det er en velbygget Stad, beliggende paa tre Øer, næsten omgivet paa alle Sider af Havet og en Indsø, og han roser den sikre og rummelige Havn, dens smukke Kirker og offentlige Bygninger og dens jævne Gader uden større Stigninger og Skraaninger.

Klimaet forekommer ham ikke saa slemt, som Folk i Spanien antog det for. „Der er intet Støv om Sommeren" siger Rebolledo, „og intet Smuds paa Gaden om Vinteren; thi i den førstnævnte Aarstid regner det meget ofte, og i den sidstnævnte er alt frosset til Is; men det gør ikke noget, thi enhver kan trylle Hundedagene frem i Værelset, naar han blot putter mere Brænde i sin Kakkelovn, og Isen er god til kølige Drikke og Kanekørsel, naar man vil slikke Solskin. Dette sidste hører der imidlertid ikke ringe Behændighed til, eftersom Solen nødig vil frem og smutter bort meget snart; man maa da køre hjem i Hast, saa at man med kort Tids Mellemrum nyder to saa forskellige Temperaturer som den i Skythien og den i Syene (Ægypten). Fluerne ere mest paatrængende om Vinteren; thi om Sommeren er der altid Blæst, der jager dem fra hverandre, men om Vinteren gemme de sig nok saa bekvemt ved Ovnene. Der

kan være de Tider om Sommeren, da man kun ugerne lægger sin Zobelpels, og til andre Tider skulde man tro, at Aristoteles's hede Zone var i Færd med at flytte til Norge". Hvad Levemaaden i Danmark angaar, da erkender Grev Rebolledo, at den ikke lader noget tilbage at ønske. Landet frembringer rigtignok ikke Vin, men der indføres saa meget fra Spanien og Frankrig, og der drikkes saa tæt, at man skulde tro, at den østes op fra Vandpytterne.

Ellers kan man faa, hvad man ønsker sig: godt Oxekød, ret godt Flæsk, Lammekød, Høns, og da de bedste Fisk vare de billigste, saaledes Tunge og Laksørred, levede han og hans Husfolk næsten kun af disse Fisk i Fastetiden, „eftersom vi ere saa forgældede", føjer han til.

Vildt kom kun sjældent paa Torvet og var nok lettere at faa fat paa levende end dødt; thi den jagtelskende Dronning kunde ofte paa een Dag skyde tredive Harer, uagtet de ere hvide om Vinteren og saaledes vanskelige at faa Øje paa.

En anden Delikatesse, Kapuner, var ikke til at opdrive; „man tillader i dette Land ikke engang Fuglene Cølibat". Rebolledo havde lært sine Hoffolk at søge Champignons og vænnet dem til at hente i Slagterboderne visse Dele af de slagtede Dyr, som de fik uden Betaling, da man ikke plejede at anvende dem i de danske Køkkener, og Tjenestefolkene i Almindelighed end ikke vilde bære dem hjem. Saavel Kong Frederik som Dronning Sophie Amalie sendte af og til Storvildt til Don Rebolledos Køkken, ja endog engang en Hjort, som Dronningen selv havde skudt, hvormed fulgte en Billet fra hendes Haand, skrevet paa ikke videre godt Spansk, som den galante Spanier dog erklærede for at være superbt.

Grev de Rebolledo var et digterisk Talent, der ved den mindste Lejlighed forfattede Oder og andre Digte;

navnlig var han en Mester i at forherlige Kvinden, og som man kan tænke, fik Dronningen sin Part. Ligesom Petrarka havde han haft Modgang i Kærlighed, og det gjorde, at alle de Lovprisninger af de Kvinder, Don Rebolledo traf, vare højstemte, som naar Petrarka sang til Lauras Pris. Thi hvad f. Ex. Dronning Sophie Amalie angaar, da strømme Rebolledos Poesier til hende over af Beundring for hendes Skønhed (der dog ikke synes at have været saa overordentlig, efter de fleste samtidige Portræter at dømme), endvidere hendes majestætiske Værdighed, hendes Dristighed og yndefulde Behændighed paa Jagten, som hun elskede saa højt. Rebolledo opstiller Dronningen som et Eksempel for de magelige spanske Damer, der altid sidde paa Stads i deres stive Dragter og kun lade sig bære ud med et Slæng af Tjenere efter sig istedetfor at tumle deres Ganger kækt som den danske Dronning.

Rebolledo kalder Dronning Sophie Amalie i sin Poesi „Venus og Diana i een Person; Buen i hendes Haand ser ud som Dianas, men er i Virkeligheden Amors; hendes Pande er skøn som Maanen, hendes Øjne overgaa Solen i Straaleglans“, o. s. v. o. s. v.

Man kan jo godt forstaa, at Hendes Majestæt, naar hun har taget sligt for gode Varer, da i sin Taknemlighed har sendt den galante Spanier nogle Stykker Vildt i Jagttiden.

For Resten kan man jo nok tænke sig, at for Don Rebolledo, som var vant til den umaadelig stive Etikette, der omgav de kongelige Personer ved det spanske Hof, og til Philip IV's afmaalte og ceremonielle Væsen, var den danske Konges og Dronnings Nedladenhed paafaldende.

Kong Frederik III vandt ogsaa Grev Rebolledos Hjerte ved sin rolige, vennesæle og naadige Optræden og ved sin Lærdom; „men“, siger Rebolledo, „et kon-

geligt Sind kan jo heller ikke andet end fuldkommengøres af Studeringerne, som blidne endog meget haarde Gemytter".

Da Rebolledo ikke var stærk af Helbred og navnlig led af Gigt, levede han desaarsag meget regelmæssigt, og navnlig kunde han ikke taale at drikke ret meget, som paa den Tid Skik var. Da han fik en Indbydelse til en Maskerade paa Kjøbenhavns Slot, hvor Kongen, Dronningen, Prinsesse Magdalene Sibylle, Hertugen af Sønderborg og Gemalinde m. fl. optraadte, mødte han klædt som Tyrk, idet han forudsatte, at da Alkoranen forbød at drikke Vin, vilde han som Tyrk nok kunne klare sig; imidlertid blev han desuagtet ikke forskaanet for at drikke Skaaler, hvilket aldrig plejede at bekomme ham vel. I et Digt til den svenske Dronning Christina „beklager han sig over, at en dejlig Dame ved det danske Hof har, ved at udbringe hans Skaal, faaet ham til at drikke paa sin egen Sundhed saa grundigt, at han er bleven syg, idet Gigten nu hindrer ham i at aflægge hende en Visit, især da hun boer meget højt", — dette naturligvis sagt paa den galanteste Maade af Verden.

I Sommeren 1652 oplevede Rebolledo her i Danmark, hvad han ikke havde tænkt muligt i dette nordlige Land, nemlig, som han beretter „en Hede saa brændende som i Sevilla og Lissabon, og det igennem hele fire Maaneder", hvortil kom, at der intet Steds var gjort Anstalter til at afkøle Drikkevandet og lignende; selv havde Rebolledo anlagt sig en Iskælder i Vinterens Løb, men dens Beholdning slap op, før Hundedagene begyndte. I et skæmtsomt Rimbrev skriver den digteriske Gesandt: „Den nyeste Nyhed herfra er, at Klimaet har forandret sig, og at den hede Zone nu har slaaet sig ned her i Ro og Mag. Der er Meloner (Græskar?) paa hundrede Pund, modne Druer i Mai Maaned, og en stor Mængde

Agurker, som Lægerne have saaet, og nu høste Frugten af i Form af Dysenteri.

Mange Folk dø uden at vide det; men det veed jeg, at det ikke er nogen billig Historie for dem .... Præster, Klokkere, Læger og Apothekere have gjort sig til Herrer over Valpladsen uden Modstand."

I hele Norden var der Sygelighed paa Grund af den usædvanlige Varme.

Først i September forfriskedes Luften en Smule ved Regn, skønt Dødeligheden endnu var stor dengang.

Don Rebolledo besøgte under sit Ophold her St. Helenæ Kilde ved Tisvilde, hvor han formodentlig har søgt Lindring for sin Sygdom i Lighed med mange andre, baade høje og lave, deriblandt Kong Frederik og Dronning Sophie Amalie. Den katholske Rebolledo forundrer sig over det mærkelige i, at den katholske svenske Helgeninde helbreder danske Lutheranere. Under alle Omstændigher, bemærker Rebolledo ironisk, maatte man da indrømme, at St. Helena gjorde en stor Undergerning ved at faa Danskerne til at drikke Vand.

I Aaret 1654 skriver Rebolledo, „at Ostindiefarere nys have bragt noget udsøgt til Kjøbenhavn, nemlig en kinesisk Plante ved Navn The, hvilken besynges som Livets Træ. — Sanddru og lærde Mænd sætte megen Pris paa det Vand, der koges paa denne Plantes Blade, ogsaa som Lægedom mod mange Sygdomme; men det er af en ubehagelig, bitter Smag, saa at man maa drikke det særdeles varmt for ikke at smage det formeget." Han fortæller, at han blandede Chokolade i Theen, hvorved der frembragtes en udmærket Drik, som var i Stand til at varme den mest forfrosne.

I Oktober Maaned 1657 rejste Kong Frederik III paa en Rundrejse i de dengang danske Provinser Skaane, Halland og Bleking for at inspicere de befæstede Punkter der; det blev sidste Gang, thi nogle faa Maaneder efter bleve disse i Sæd og Sprog gamle danske Provinser løsrevne fra Danmark ved den ulykkelige Roskilde Fred i 1658.

Som bekendt troede Frederik III at kunne gøre et godt Kup mod Sverrig, da dettes Konge Carl Gustav var borte fra sit Rige, idet han førte Krig med Polens Konge; men da Kong Frederik erklærede Sverrig Krig, sluttede Kong Carl af med den polske Krig og faldt over Danmark, og Krigens Tryk og Træengsel samt stort Landetab kom over det ulykkelige Land. Ikke alene besatte Svenskerne, som i Ilmarsch ankom fra Polen, Hertugdømmerne og Nørrejylland, men en overordentlig stræng Frost tillod Carl Gustav paa Isen at kunne gaa over til Øerne, saa der slet ikke blev Brug for det danske Søforsvar, hvorpaa der under alle Forhold var gjort sikker Regning.

Den 30te Januar 1658 gik den svenske Kong Carl Gustav med sin Armé fra Stenderup i Sønderjylland over Brandsø til Iversnæs paa Fyn (det nuværende Wedellsborg).

Den 31 Januar 1658 — en Søndag — midt under Gudstjenesten om Formiddagen kom der Bud ind i St. Knuds Kirke i Odense til Magistraten, at Kongen af Sverrig med sin Krigs- og Hofsuite var i Vente, hvorfor Gudstjenesten blev afbrudt. Ved Middagstid Kl. 12 knap kom den svenske Konge. Middagsmad fik han i Borgmesterens Hus, og fem af de tilstedekomne Adelsmænd af Danmarks Riges Raad opvartede den svenske Monark.

Den 5te Februar gik den svenske Konge over Isen fra Fyn til Langeland.

Den 6te Februar over Isen fra Langeland til Grimstad paa Lollands Nordvestside.

Den 7de Februar viste Kong Carl Gustav sig for Nakskov, og Kommandanten Frants Edmund overgav den vel befæstede By uden Sværdslag, — men Aaret efter forsvarede Byen sig tappert imod samme svenske Konge.

Den 12te Februar 1658 drog Kong Carl Gustav paa Isen fra Falster til Vordingborg. og 14 Dage efter, den 26de Februar, sluttedes den ulykkelige og forsmædelige Fred i Roskilde.

Efter Fredslutningen afholdtes det bekendte Møde imellem Kongerne Carl X Gustav og Frederik III paa Frederiksborg Slot. Den spanske Gesandt skriver derom: „Danmarks Konge havde kun liden Lyst til at mødes med den svenske, men denne opfordrede ham saa indstændig dertil, at han ej kunde undslaa sig for det, og Tirsdag den 2den Marts begav Kongen og Dronningen sig herfra for at modtage ham som Gæst paa Frederiksborg.“ Admiral Bjelke og Rigsraad Ove Juel sendtes til Roskilde med kongelige Vogne for at afhente Kong Carl Gustav og hans Følge. Med en Eskorte af 150 Ryttere gik Rejsen derfra til Frederiksborg. Onsdag Eftermiddag kørte Kong Frederik ud for at møde den svenske Konge en halv Mil derfra, ledsaget af 500 Ryttere af Livvagten, og Tiden var saa slet beregnet, at de maatte holde og vente paa ham i Sneen i hele fire Timer. Da Gæsten kom, steg begge Konger ud af deres Vogne, og under Paukers og Trompeters Lyd samt Salver af Kanoner og Musketter omfavnede Monarkerne hinanden og toge derpaa Plads i Kongen af Danmarks Vogn.

Efter Ankomsten til Slottet førte man den svenske Konge til hans Værelser, hvor de danske Ministre og Herrer stededes til Haandkys hos ham; han skiftede Dragt og begav sig ned for at hilse paa Dronning

Sophie Amalie og førte hende derpaa til Bords, hvor hun efter mangfoldige Komplimenter satte sig ved Bordenden, tilhøjre for hende Kongen af Sverrig, derefter den danske Konge, saa — efter den Adelsmand, som skar for — den svenske Rigsraad Bjelke samt andre højere Officerer af hans Hær; til Venstre Hertuginden af Sønderborg, den engelske Gesandt, Hertugen af Sønderborg og flere svenske Officerer.

Der blev drukket maadeholdent, og efter at man havde rejst sig fra Bordet, og Dronningen havde trukket sig tilbage, gav Kongen af Sverrig sig til at fortælle om sine Meriter i Slaget ved Warschau, hvorledes han endog var i Kamp med og overvandt 30000 Tartarer, „hvis Tilstedeværelse paa Krigsskuepladsen man ikke havde haft nogen Anelse om“, skriver Don Rebolledo spydigt.

Om Torsdagen spistes der til Middag og Aften paa samme Vis, og Kongen af Sverrig anmodede saa ivrig om at maatte se Kronprinsen — der da var 12 Aar —, at der omsider blev sendt Bud efter ham.

Om Fredagen mødte Dronningen ikke ved Bordet, og da Middagstaflet var forbi, tog Kong Carl Afsked og begav sig ad Helsingør til i den Hensigt at tage over til Skaane for at glæde sig over sine ny Erobringer og der lade sig hylde. Den danske Konge fulgte sin Gæst en Mil ud ad Vejen til Helsingør. Fra Kronborg gaves stor Salut, da Svenskekongen drog over Sundet samme Aften.

Da den svenske Konge i Aaret 1658 tog Skaane i Besiddelse, fornægtede den dansk fødte Biskop Peder Winstrup i Lund sit Fædreland. Denne Mand, der havde været Hofprædikant hos Christian IV og i 1637 i den unge Alder af 32 Aar var bleven Biskop over Lunds Stift, gik straks den svenske Konge til Haande, idet han modtog Kong Carl Gustav hos sig i Lund, og denne blev der i to Dage. Det var denne Biskop,

der gjorde den svenske Konge opmærksom paa Øen Hveen, der slet ikke var nævnt i Freden i Roskilde, men siden blev aftvungen Danmark under Paaskud af, at den i kirkelig Henseende hørte til Lunds Stift, skønt den i verdslig Henseende hørte til Sjælland og betalte sine Skatter paa Kronborg.

Den svenske Konge syntes godt om den tjenstvillige Biskop; han ophøjede ham i Adelstanden, gav ham Navnet Himmelstjerna og skænkede ham sit Billede med Diamanter i en stor og vægtig Guldkæde, hvormed Biskoppen senere lod sig afmale.

Da den svenske Kong Carl Gustav døde, var denne lundske Biskop ikke saa fornøjet med de nye svenske Magthavere, som ikke værdsatte ham tilbørligt, og da Kong Christian V i 1676 faldt ind i Skaane, søgte Bispen at gøre sine Hoser grønne hos den danske Konge. Denne tog i sin Godmodighed nogenlunde vel imod ham, men Herrerne i den danske Konges Følge haanede den gejstlige Overløber, og en af Kongens Generaler spurgte ham om, hvormange Harer og Kaniner han i de sidste 18 Aar havde oppebaaret fra Hveen.

Medens Slaget ved Lund stod paa, lod Bispen sit Bord kostelig dække for Sejrherren, og da det blev Kong Carl XI, skal Bispinden, der forstod at værdsætte sine Gæster, have fjernet en Del fine Vine og Dessert, hun havde bestemt for Kong Christian V, i Fald han havde sejret.

Da Universitetet i Lund blev anlagt, blev det forbudt Skaaningerne at besøge Kjøbenhavns Universitet, og Præsterne i Skaane fik streng Ordre til at bruge det svenske Sprog.

I Begyndelsen havde de skaanske og svenske Studenter i Lund ondt ved at forliges, men efter en Del Aar fortog denne Misstemning sig. —

Fredslutningen i Roskilde forhaledes noget, idet man fra dansk Side kun meget nødigt vilde afstaa Øen Hveen, som alle Dage var betragtet som hørende med til Sjælland. Der holdtes saameget fastere paa at beholde den, som Dronning Sophie Amalie satte megen Pris paa Øen og ofte jagede der. Kong Carl Gustav var imidlertid saa opmærksom efterat have fremtvunget Øens Afstaaelse at tilstaa den danske Dronning for Livstid Jagtretten paa Øen samt Indtægterne af samme.

Forinden den svenske Kong Carl Gustav forlod Frederiksborg Slot, havde den danske Konge foræret ham nogle prægtige Heste af Frederiksborg Stod, ligesom Kong Frederik senere anstillede en Banket og en Jagt for de svenske Kommissærer, der bleve tilbage for at ordne Freden. Ovennævnte spanske Gesandt Rebolledo, der med Sorg og Harme iagttog Danmarks Ydmygelse under de førte diplomatiske Forhandlinger, som hver Dag bragte nye, krænkende Fortolkninger af den i sig selv saa forsmædelige Fredstraktat, kunde ikke lade være med at bemærke, hvor underligt det var, at Kongen af Danmark lønner den Mand med Foræringer, som har berøvet ham den bedste Del af hans Rige og er i Færd med at ødelægge Resten. Frederiksborg Slotskirke plyndredes saaledes for den sjeldne, kostbare Døbefont og for over et Skippund Sølv; saavel Kirkens Klokkespil som og det monumentale Springvand i Slotsgaarden toge Svenskerne med sig, da de droge bort.

Rebolledo mente, at Festerne for de svenske Underhandlere vist ikke vilde blødgøre deres Hjerter i mindste Maade, og enhver maatte nok give den medfølende og højhjertede spanske Diplomat Ret.

Ihvor glimrende end Freden var for Kong Carl Gustav, fortrød han dog inden ret længe, at han ikke havde beholdt det hele danske Rige, medens han

endnu havde et saa udmærket Overtag, førend han sluttede Fred. Der blev sagt, at da han saa Frederiksborg Slots Herlighed, gik det først op for ham, at der havde været mere at hente for ham, end han fik.

Kong Carl Gustav bryggede saalænge derpaa, til han besluttede sig til at bryde Freden; og knapt et halvt Aar efter steg han i Land i Korsør med en Armé for at marchere til Kjøbenhavn og overrumple denne By; men nu var det for sent, og Kong Frederik og hans Mænd reddede Danmark ved det berømte Forsvar af Landets Hovedstad.

Den 13de Februar 1660 døde Kong Carl Gustav pludseligt i Gøteborg 37 Aar gammel; saa var Ufreden forbi for dengang.

Krigens*) Vederstyggelighed og Ødelæggelse var gaaet ud over Danmark i den nu tilendebragte svenske Krig fra 1657—1660; thi foruden de tabte Lande Øst for Øresund vare de danske Øer og Jylland allevegne udenfor Byerne udplyndrede fra Ende til anden og selve Kjøbstæderne skrækkelig medtagne. Trediveaarskrigens Ødelæggelser havde flyttet sig op til Danmark.

Indberetningerne til Regeringen lød paa „Gaarde og Huse ere ødelagte, Kvæg og Heste dræbte, Markarbejdet standset, Bohavet udplyndret, Befolkningen bortflygtet“ etc. etc. Saavel Svenske som vore saakaldte „Venner og Forbundsfæller“ havde kappedes om at brandskatte, udsuge og plyndre. Vore Forbundsfæller Brandenborgerne og Polakkerne havde været endnu være end vore Fjender Svenskerne. En skrækkelig Pest i 1659 var fulgt i Hælene paa Hærgningen og havde gjort Ulykken fuldstændig. En Del af Kjøbenhavns Omegn, Nyborg Len i Fyen, og den sydøstlige Del af Jylland lignede mere en Ørken end

*) Efter Professor E. Holms Danmarks indre Historie.

et dyrket Land. Det blev regnet ud, at en Trediedel af Sjælland laa øde, og i mange Dele af Fyen og Jylland saa det ikke bedre ud; der var endog hele Sogne i Omegnen af Vejle og Fredericia, hvor Befolkningen saa godt som var uddød. Ovre i Ribe var en Fjerdedel af Beboerne død af Pesten, i Nordslesvig stod det ikke bedre til; i Haderslev Amt døde der i to Aar 28 Præster eller næsten alle de, som fandtes. Som Folket i selve Danmark var udpint, saaledes havde Statens Finansnød naaet en svimlende Højde, og den allerstørste Del af Kronens Gods var pantsat.

Det var ikke blot det overlegne svenske Naboriges Krigsmagt, der havde tilføjet Danmark de haarde Stød, men Degenerationen i den Stand, som havde været den herskende i Danmark, en forældet og slet Administration, glødende Had fra de lavere Stænders Side mod Adelen, den uforsvarligste Forsømmelse af Statens Forsvarsvæsen etc., alt dette havde gjort Danmark til Bytte for Datidens vilde Krigerskarer af forskellige Nationaliteter. Kjøbenhavns Forsvar havde vist, at der var en sund og kraftig Kerne i det danske Folk, og Bevidstheden om at have frelst Stad og Rige højnede Selvbevidstheden og vakte Folkeaanden. Det kom til Styrkeprøve med Stænderne, og Suveræniteten overdroges til Kong Frederik III. Det absolutte Eneherredømme for Kongerne, som det senere opfattedes og udviklede sig til, var næppe Stændernes Mening ejheller Kong Frederik III's fra første Færd af, thi han udtaler den 24de Juni 1661 i et for Kjøbenhavn udstedt Reskript, at Byen skulde forblive en fri Rigens Stad, og hvilken Ret den skulde have, naar han „godt befandt Stænderne at sammenkalde.“ Imidlertid, om dette Løfte ikke har været alvorligt ment eller Kongen har tabt Lysten dertil, der blev aldrig sammenkaldt en Stænderforsamling; først 170 Aar derefter forsøgte

Kong Frederik VI derpaa, men da var det for sent, til at Danmark ret kunde faa Nytte deraf.

Ingen kan se ind i Frederik III's Hjerte, om han aldrig har haft en Følelse af, at han ved helt at udelukke Folket fra Del i Statsmagten var gaaet ud over, hvad mange havde ventet, der paa Rigsdagen tillidsfuldt lagde i hans Haand at ordne Forfatning og Styrelse; men han havde den formelle Ret paa sin Side til at gøre det, skønt han vel derved følte mindre Tryghed, Ro og Sikkerhed. Forholdet mellem Kong Frederik III og den gamle danske Adel var ikke det bedste, thi denne kunde ikke glemme Nederlaget, den havde lidt. Kongen, der havde en Følelse af, at hans Magt var Genstand for Uvilje hos en Del af hans Undersatter, fristedes til at holde skarpt Øje med dem.

Det er ikke usandsynligt, at denne Mistænksomhed imod mulige Fjender af Enevælden har været Anledningen til, at Kong Frederik III snart efter Suverænitetens Indførelse anlagde Citadellet i Kjøbenhavn til Værn imod Fjender i selve Staten. Citadellet, som Kongen lod opføre, gav, som der staar fra den Tid, „Kjøbenhavns Indvaanere mange sælsomme Tanker“. De yndede ikke ret dette Kastel, hvis Kanoner kunde rettes imod dem, naar de ikke artede sig. — Han viste samtidig en paafaldende Strenghed, hvor han troede sit Magtbegreb bestridt, som da nogle Borgere paa Christianshavn havde „pukket imod ham“, da de gjorde deres gamle Ret gældende at besætte et Præsteembede.

En Professor Nold blev afsat, fordi han havde dristet sig til at sige, at Fyrster hellere maatte vælges end fødes o. s. fr.

Havde Kong Frederik III end udtalt, at han vilde indkalde Stænderne til Raadslagning, faldt Tanken derom, om den havde været oppe i ham inderst

inde, dog bort som Aarene gik; der blev ikke Tale derom senere; — saa blev Kongeloven skreven, det var det absolutte Enevoldsregimente.

Kongerne, som før vare valgte, vare nu fødte til Stillingen og modtog Kronen umiddelbart af Gud; derfor faldt Kroningen af Biskoppen bort herefter; kun Salvingen foretoges nu af denne. Frederik III var bleven kronet af Biskop Jesper Brochmand, Christian V satte i 1671 selv Kronen paa sit Hoved, medens Biskop Wandal blot salvede ham.

En hel ny Krone var bleven forfærdiget, af en anden Form end den tidligere, som Tegn paa at Kongemagten nu var en anden. Denne ny Krone, som smykkede Christian V som Enevoldskonge, blev mange Aar efter, 1858, takseret til 236000 Rigsdaler, og Spiret, Guldæblet og Sværdet svarede i Kostbarhed til Kronen.

Korfits Ulfeldts Historie er i sig selv sørgelig nok, ikke værd uden Nødvendighed at tilbagekalde i Erindringen. Selv var han en simpel Person, stolt og egenkærlig, samt blottet for hvert Spor af Fædrelandskærlighed. Han slog falsk Mønt og brugte alskens Uredelighed for at formere sit Gods, slæbte derfor ogsaa store Summer med sig, da han i 1651 forlod Danmark og gik over til Fjenden og derved skaffede sig en saa sørgelig Navnkundighed.

Den 21de Juli 1651 forlod Korfits Ulfeldt med Familie Kjøbenhavn ved Nattetid. Han drog igennem Østerport, hvortil han selv havde Nøglen, til Helsingør, hvor han gik om Bord paa et hollandsk Skib og kom til Amsterdam og derfra senere over Lübeck til Sverrig. Han havde saameget med sig, at han kunde tilbyde Dronning Christina af Sverrig 800000 Rigsdaler, om hun vilde angribe Danmark. Vel an-

greb den svenske Dronning ikke Danmark, men hun modtog dog et stort Laan af Ulfeldt alligevel, hvilket aldrig blev ham tilbagebetalt.

Hans Hustru Christian IV's Datter med Kirstine Munk, Eleonore Christine, er bleven bekendt ved sin altopofrende Kærlighed til sin Gemal.

Kongedatteren Eleonore Christine, der ved sin Skønhed og Elskværdighed tidligere fordunklede den stolte Dronning Sophie Amalie, fik dennes Fjendskab til Bunds at føle, da hun paa en lumsk og snedig Maade blev udleveret af den engelske Konge Carl II. Det var en i høj Grad foragtelig Handling, og nu blev hun, Christian IV's mest elskede Datter, hvem intet kunde lægges til Last, uden at hun trofast havde fulgt sin Mand, holdt indespærret som en usselig Forbryder i 22 Aar fra 8de Maj 1663 til den 19de Maj 1685. Først efter den haardhjertede Dronning Sophie Amalies Død fik Eleonore Christine sin Frihed igen, men ikke før, thi Sophie Amalie kunde ikke tilgive.

Da Dronning Charlotte Amalie besøgte Eleonore Christine i Fængslet, blev hun saa rørt over denne, saa hun fældede Taarer. Ved Bortgangen sagde hun udenfor Døren til sin Hofdame: „Det er Synd at handle saaledes med hende. Gud give, at det stod til mig, saa skulde hun ikke sidde der.“

I Efteraaret 1671 havde Dronning Charlotte Amalies Moder Landgrevinden af Hessen faaet sin Svigersøn Christian V til at love Eleonore Christines Frigivelse, dersom det første Barn, hans Dronning fødte, blev en Søn. Da Enkedronning Sophie Amalie hørte om det Løfte, blev hun saa rasende, at hun ikke vilde overvære den nyfødte Kronprinses Daab, og for at formilde sin vrede Moder maatte Christian V love hende med Ed, at han ikke vilde give Eleonore Christine løs.

Eleonore Christine har selv mesterligt beskrevet dette sit Fængsel i sit godt kendte Skrift „Jammers-Minde“, udgivet af Overbibliothekar, Dr. phil. Birket Smith. I følgende Linier omtaler samme Forfatter, hvorledes det gik Eleonore Christine fra den Dag, da hendes Fængselstid afsluttedes kort efter Enkedronning Sophie Amalies Død.

Den 19de Maj 1685 kom Eleonore Christine ud af Fængslet Blaataarn paa Kjøbenhavns Slot. Samme Dags Morgen havde Kong Christian V forladt Kjøbenhavn paa en længere Rejse til Norge, og det fremgaar af en Befaling, som han Dagen i Forvejen havde udstedt, at det var hans udtrykkelige Vilje, at Løsladelsen først maatte finde Sted, naar han var borte. Det er tydeligt nok, at han vilde undgaa Eleonore Christines personlige Taksigelse for Løsladelsen. Ogsaa Dronning Charlotte Amalie var det forbudt at give hende Foretræde. Da Eleonore Christine anmodede Dronningen derom, blev der svaret, at hun ikke turde tale med hende. Men Dronning Charlotte Amalie kunde dog ikke modstaa Ønsket om at se den berømte Fange drage bort, og hun iagttog hende i dette Øjemed fra en Balkon paa Slottet, skøndt det allerede var temmelig mørkt. Rygtet om Eleonore Christines Løsladelse havde bevirket, at en stor Menneskemasse havde samlet sig; da Eleonore Christine med sin Søsterdatter Frøken Lindenov gik over Slotspladsen, var der saa fuldt af Folk „langs ned ad Broen og udenfor“, at de næppe kunde trænge sig frem til Kareten, der ventede paa dem. De havde dog ikke langt at køre, men i det Hus, hvor Eleonore Christine tog ind, forfulgte og besværede Mængdens Nysgerrighed hende: „den hele Stad stormede til at se hende“, skrives der.

Eleonore Christine blev kun tre Dage i Kjøbenhavn og opslog da sin Bopæl paa Husumgaard, en Mils Vej

fra Kjøbenhavn, som Ulfeldts Søsterdatter Jomfru Sophie Friis havde i Forpagtning, og hos hvem Korfits Ulfeldts Broderdatter Jomfru Anne Sophie Ulfeldt boede; det var nærmest denne sidste, der viste Eleonore Christine Gæstfrihed. Opholdet paa Husumgaard var dog kun midlertidigt, thi den 24de Juli kom Christian V hjem fra Norge, og 3 Uger efter udstedtes hans Befaling om Eleonore Christines Overflytning til Maribo Kloster. Opholdet der blev i de 13 Aar, Eleonore Christine fik at leve, en Modsætning til Fortiden, idet Christian V greb enhver Lejlighed, der tilbød sig, til at gavne og glæde sin alderstegne Slægtning, som om han derved mente at kunne bringe hende til at glemme noget af den Uret, hans Forældre havde tilføjet hende.

Paa Maribo Kloster oppebar Eleonore Christine: 1200 Rigsdaler om Aaret i rede Penge; fri Brændsel, der kunde beløbe sig til c. 100 Læs om Aaret; 4 Heste af Kongens Stald; et Par Gange aarlig fersk Fisk af Maribo Sø; og endelig, i Jagttiden, Vildt af de kongelige Skove, nemlig hveranden Maaned et Daadyr og hveranden Maaned et Krondyr.

I hendes hele Fængselstid havde hun ikke maattet se sine Børn hos sig, ja de maatte ikke engang opholde sig her i Landet. Hvad dette vil sige, fatter enhver, som af hendes „Jammers Minde“ har erfaret, i hvor høj Grad Moderkærligheden var udviklet hos Eleonore Christine. Og dog kunde Gensynets Glæde, efter at Moder og Børn havde været adskilte i det meste af en Menneskealder, ikke være ganske ublandet, thi af 7 Børn, som havde været i Live, da Moderen betraadte Fængslet, var der nu, da det atter tillodes Børnene at komme til hende, kun tre tilbage, nemlig Anna Cathrine og Leonora Sophie og Sønnen Leo.

Størst Betydning fik Kong Christian V's Liberalitet for den ældste Datter Anna Cathrine, thi af Gensynet

med Moderen udvikledes et Samliv i Kærlighed og Endrægtighed, der varede 9 à 10 Aar og først ophørte med Moderens Død.

Sønnen Leo Ulfeldt var uden Tvivl det af Børnene, hvem det sidst forundtes at se Moderen; det skete først i Aaret 1691, da Eleonore Christine den Gang var meget syg og troede sig Døden nær; hun beder i sit Bønskrift om, at hendes Søn maa komme, „for at han kan annamme det af mig, som jeg kan give hannem, som er min Velsignelse“. Det tillodes, at han maatte komme og være tre Dage hos Moderen, og han skulde komme incognito samt under et fremmed Navn. To Aar efter hint første Besøg hos Moderen kom Leo Ulfeldt igen til Maribo. Regeringen maa nu have begyndt at indse, at han ikke bar Ufred i sit Skjold, thi ikke blot faar han denne Gang Tilladelse til at blive 14 Dage hos Moderen, men han optræder under sit eget Navn og bærer sine Ærestegn til Skue — han var nemlig kejserlig Kammerherre ved Kejser Leopold I's Hof i Wien — og han modtager Besøg af Egnens Adelsmænd og af Stift-Amtmanden Markus Gjøe.

Ved denne Lejlighed saa Leo Ulfeldt sin Moder for sidste Gang. Da han 5 Aar efter endnu en Gang kom til Maribo, var hans Moder allerede for nogle Maaneder siden død, og han dvælede kun saa længe i Danmark, til hans ældste Søster Anna Cathrine blev færdig til at drage med ham fra Danmark for stedse.

Eleonore Kristines Datter Leonora Sophie, der var berømt for sin ualmindelige Skønhed, havde, medens Moderen endnu hensad i Fængsel, i Aaret 1676 ægtet den skaanske Adelsmand Lave Beck til Andrarum i Skaane. Hun blev i dette Ægteskab Stammoder til den nuværende svensk-norske Gesandt Baron Lave Beck-Friis.

Blandt de Gæster, Eleonore Christine modtog paa

Maribo Kloster i Aarenes Løb, maa nævnes Biskop Thomas Kingo, for hvilken store Skjald og Psalmedigter hun nærede megen Veneration.

Den 16de Marts 1698 døde Eleonore Christine. Kongen havde tidligere befalet, at hun skulde begraves i Overensstemmelse med sin Stand, dog, da hun selv havde ønsket at blive begravet „i al Stilhed og uden Ceremonier“, skete det ogsaa saaledes. Kisten var kun overtrukken med sort Læder uden nogen Bogstaver eller Beslag. Paa en Gravsten, Grevinde Eleonore Christine ønskede sat over sin Grav, lod hun udhugge: „Herre! hafde dit Ord ikke icke wærret min Trøst, da hafde jeg forgaaet i min Elendighed“. Den egentlige Ligbegængelse var saa lidet opsigtsvækkende som muligt. Af fremmede, som fulgte, nævnes kun to Grever Holck fra Orebygaard. Liget blev nedsat i Maribo Kirke, hvor Leonore Christine i mange Aar havde haft sin egen lukkede Stol, og hvor hun 1696 havde ladet indrette en muret Begravelse.

Hun blev 76 Aar, 8 Maaneder og 8 Dage gammel. I Aarenes Løb er baade Kisten og Liget hensmuldret, saa nu kan blot Begravelsesstedet paavises.

Eleonore Christine Ulfeldt havde, da hun døde, siddet Enke i 34 Aar, thi Korfits Ulfeldt overlevede kun i kort Tid sin Domfældelse; flakkende landflygtig om døde han den 20de Februar 1664 i en Baad paa Rhinen ved Nauburg i Nærheden af Basel, og blev af sine Sønner hemmelig begravet under et Træ, for at hans Gravsted ikke maatte vides.

Blandt andre, som ogsaa fik Dronning Sophie Amalies højeste Vrede og Unaade at føle, maa nævnes Adelsmanden Kaj Lykke. Han var Kammerjunker hos Christian IV, og efter dennes Død blev han ansat ved Frederik III's Hof.

Christian IV var ingenlunde tilfreds med Kaj Lykke, thi den sidste egenhændige Skrivelse, man har fra Kongens Haand, af 9de Februar 1648, er Kaj Lykkes Afskedigelse fra Hoftjenesten, skrevet i alt andet end naadige Udtryk. Muligvis kan det staa i Forbindelse med, at Kaj Lykke skal have trolovet sig med Korfits Ulfeldts ældste Datter Anna Cathrine, der dog senere skal have betalt ham 15000 Rigsdaler for at faa Forbindelsen hævet. — Kaj Lykkes Skønhed og Rigdom gjorde ham farlig for Kvinder:

„Enhver skøn Jomfru hun ønsker sig.
Gud give Kaj Lykke vilde have mig".

siger Visen fra den Tid.

Samme Kaj Lykke var overmaade rig fra Vuggen af, og i Aaret 1655 arvede han endnu Gisselfeldt, Rantzausholm og et Par Herregaarde til baade i Jylland og Fyen. Han var en dygtig Godsbestyrer, en Blanding af vekslende Mildhed og Strænghed, var højst let i Sæder og kaadmundet, glad over at høre enhver Skandale og lade den gaa videre. For at friste en af sine Forbindelser, Pigen Sophie Abelsdatter, der havde faaet Betænkeligheder ved Forholdet, skrev han i 1656 et kaad Brev, hvori ubesindige og drøje Beskyldninger mod Dronning Sophie Amalie for ægteskabelig Utroskab fremførtes.

I Aaret 1660 afbrød Kaj Lykke sit Ungkarleliv og ægtede Øllegaard Gyldenstjerne. Ovennævnte Sophie Abelsdatter, der alt var bleven gift med en Ridefoged Børting, havde ikke forinden sit Bryllup faaet Kaj Lykkes ovenomtalte Brev tilintetgjort. Børting fik fat i det Brev og benyttede det til at forhindre Kaj Lykke fra at kræve ham til Ansvar for slet Bestyrelse af Gaarde, der tilhørte Kaj Lykke.

Ridefoged Børting blev imidlertid sagt op af Kaj Lykke, men nu hævnede Ridefogden sig ved at lade Hoffet vide, at han sad inde med dette vigtige Brev.

Allerede i Forvejen hadede Dronning Sophie Amalie Kaj Lykke fra den Tid, han tjente ved Hove, saa her var jo en god Lejlighed til at komme ham til Livs. To paalidelige Mænd bleve sendte over efter Brevet hos Børting.

Kaj Lykke var tilfældig i Kjøbenhavn, da det skæbnesvangre Brev kom; Kongens betroede Mænd, Gabel og Rantzau, fik det Hverv at præsentere Brevet for Kaj Lykke for at forhøre, om han vedkendte sig det; Kaj Lykke blev som lamslaaet, faldt sammen, men maatte give et Bevis fra sig, hvori han vedgik at have gjort sig skyldig i Majestætsforbrydelse, om end i Drukkenskab.

Gabel og Rantzau stillede Kaj Lykke i Udsigt, at han vilde kunne finde Naade ved at betale en rigelig Bøde for sig. Kaj Lykke, der forud havde en stor Sum Penge til gode hos Kongen fra et tidligere Laan, maatte ikke alene kvittere for Modtagelsen af denne Sum, men endog yderligere udstede et Gældsbrev til Kongen paa 100,000 Rdl., som skulde betales i flere Terminer, den første Termin om 14 Dage. Kaj Lykke betalte ikke, da de 14 Dage vare omme, men flygtede derimod til Skaane i August Maaned 1661. Maaneden efter foregik Processen ved Højesteret; Kaj Lykke mødte ikke ved Dommens Afsigelse. Den lød paa, at han skulde degraderes fra al adelig Ære og Værdighed, straffes paa Livet, den højre Haand afhugges, halshugges, og Hovedet sættes paa en Stage — foruden Fortabelse af alle sine Ejendele.

Da Kaj Lykke var og blev borte, blev Straffen udført paa hans Billede.

Den 4de Septbr. 1661 sønderbrød Skarpretteren paa Kjøbenhavns Slot hans Vaaben, kastede Stykkerne ud ad Vinduet og spyttede efter dem. Dagen derpaa halshuggede Bøddelen paa Kjøbenhavns Slotsplads et Billede af Voks og Træ, der lignede Kaj Lykke, som

han gik og stod. Kongen, Dronningen og hele Hoffet nøde Skuet. Den lemlæstede Dukke blev saa slæbt paa en Sluffe gennem. Gaderne til Gammeltorv; her blev Hovedet sat paa en Stage og henstod i 3 Dage.

Kaj Lykkes Ejendele udbragtes ved Salget til 400,000 Rdl. — en i den Tid uhyre Sum — som tilfaldt Kongen.

Kaj Lykkes Angiver Ridefoged Børting blev udnævnt til Ritmester og fik Overtilsynet med Kaj Lykkes konfiskerede Godser. Hjemløs drev Kaj Lykke nu om i mange Aar, og man hørte ikke noget til ham. Da Dronning Sophie Amalie var død 1685, haabede han atter at kunne komme til Danmark. Han søgte derom, og det blev ham tilladt. Han tog Ophold hos sin Hustru paa hendes Gaard Bistrup ved Randers, og efter hendes Død i 1694 opholdt han sig hos sin Stifdatter Sophie Amalie Friis, der var gift med Generalløjtnant Rantzau paa Bramminge. Paa denne Gaard skal Kaj Lykke pludselig være død. Han ligger begravet i Bramminge Kirke tæt ved Hovedgaarden.

Da man her hjemme begyndte at studere Phrenologi efter Dr. Galls Metode, blev Kaj Lykkes Kranie bragt til Kjøbenhavn for der at undersøges, og det findes vistnok endnu i det anatomiske Museum, medens Ligets øvrige Dele fremdeles hvile uantastede i Bramminge.

Paa et Epitafium over Kaj Lykke staar:

„Ingen gøre Ord af, at det vel ham gaar,
Og at hans Have fuld med Roser staar;
Et Vejr kan komme saa snart og saa stort,
Og blæse dem i en Time bort".

Naar Frederik III afholdt sine store Jagter i Nordsjællands vidtløftige Skove, inviterede han gærne de

fremmede Magters Gesandter med, og saa maatte alle Forretninger og Indberetninger hvile saalænge, som man kan se af den svenske Gesandts Brev fra Kronborg den 7de Januar 1665, idet han skriver:

„Fra dette Sted er intet at berette, uden hvormange Hjorte, Raadyr, Ræve og Harer der blive skudte om Dagen.

Her har været en hel Uge Jagt; der var 5 à 6000 Bønder til at slaa paa Tromme og gøre al anden Slags Larm i Skovene for at bringe Vildtet hen, hvor Jægerne stod med deres Bøsser. Om Aftenen drog Selskabet til Kronborg, hvor det beværtedes prægtigen af Guvernøren.“

Da der ved slige store Jagter nedlagdes en stor Mængde Vildt, var den uniformerede Jagtslagter, som fulgte med, meget optaget; thi hans Bestilling var at nedsalte de skudte Dyr. I de Tider var Efteraarsjagten et Middel til at proviantere Slottene for lange Tider; derfor fulgte der ogsaa et betydeligt Antal tomme Vogne med Jagttoget for at hjemtransportere det nedlagte Vildt.

Uagtet Frederik III var en meget oplyst Monark, delte han dog sin Tids Tro paa Muligheden af at lave Guld af simplere metalliske Stoffer. En Italiener Borri, der baade var Læge og Guldmager, drev især i et Laboratorium, Kongen havde ladet oprette til ham, sine Eksperimenter og Studier til liden Baade for Kongens Pung, som skal være bleven lettet for et Par Millioner Rigsdaler derved i de faa Aar, Borri opholdt sig her. Heldigere var Borri som Læge, idet han helbredte flere høje Patienter. Han nød derfor Kongens Tillid til det sidste, ja var endog kaldet til Majestætens sidste Sygeleje, men dels kunde Borri ikke enes med de andre Læger om Behandlingen af

Kongens Sygdom, dels var der vel ikke noget at gøre mere: Kongen døde, og for ikke at blive gjort ansvarlig for de Penge, Borri havde kostet Landet, flygtede denne brat bort straks efter Kongens Død.

Kong Frederik III døde d. 9de Februar 1670, knap 61 Aar gammel. Uagtet han havde bestemt, at hans Lig skulde nedsættes i den kongelige Begravelse i Roskilde „uden nogen betydelig Bekostning“, vilde hans Enke Dronning Sophie Amalie dog have, at den hele Begravelse skulde foregaa med saamegen Pomp og Pragt, som det sømmede sig den første suveræne danske Konge. Kisten var indvendig beklædt med gult figureret Silketøj. Ligklædningen var af samme Stof, hvorpaa var heftet et helt Net af Guldbroderi med indvirket Løvværk og Kroner, og en Guldmorshue paa Hovedet. Det pragtfulde Silkeklæde strakte sig, medens Castrum doloris stod paa, 1½ Alen udover Ligets Fødder, men blev ved Skrinlægningen bøjet op over Fødderne. Et Maleri blev taget af den hele Herlighed, hvilket hænger i St. Birgitte Kapel i Roskilde Domkirke. Liget var blevet balsameret, og da det var svøbt og kosteligt klædt, blev det udstillet paa Slottet til almindelig Beskuelse, og der var stort Tilløb af høje og lave. De tre Sølvløver paa Rosenborg Riddersal bleve første Gang brugte ved Dekorationen ved Kong Frederik III's Castrum doloris. Imidlertid blev der lavet en Kiste af Kobber og Sølvprydelser dertil, saa det forslog noget; thi ikke alene var Kobberet forgyldt med en Bekostning af 600 Rigsdaler, men Kisten var tillige prydet med Figurer: Engle, Kroner, Navnecifre og Emblemer af drevet Sølv til en samlet Vægt af 141 Pd. 18 Lod, det vil sige 4,530 Lod Sølv.

Det lader til, da Enkedronningen hidtil intet har

sparet for at gøre alt saa pragtfuldt som muligt, saa har Sønnen Christian V dog tænkt paa den afdødes Vilje ved fra nu af ikke at sætte større Ting i Scene, hvilket saa fremkalder Enkedronning Sophie Amalies Misnøje.

Den svenske Gesandt skriver den 31 Marts 1670: „Igaar Aftes Kl. 9 blev det kongelige Lig baaret ud af Slottet af tolv Kammerherrer og nedsat i Slotskirken uden anden Ceremoni, end at der over Liget bares af seks Adelsmænd en Himmel af sort Fløjl med Silkefryndser omkring. De, der bare, vare Rentemestrene og andre fornemste udenfor Raadet, der vare ved Haanden. Efter Liget fulgte ikkun Raadet og nogle faa af de fornemste Hofbetjente“.

Om Enkedronningens Misfornøjelse med Processionen fra Slottet til Roskilde skriver Gesandten: „Den Dag, Bisættelsen skete, rejste Enkedronningen herfra om Morgenen Kl. 5 og vilde ikke oppebie den Ledsagelse, som Kongen og Dronningen havde haft i Sinde at give Hendes Majestæt, hvoraf man her antager, at hun ikke var vel tilfreds, ligesom hun ogsaa tidligere har ladet sig mærke med, at hun meget fortrød med en saadan slet Procession, og at man saa snart igen havde ophørt at ringe med Klokkerne“.

Hofchef Løvenskjold beretter i Historisk Tidsskrift: Frederik III's med Sølv rigt beslagne Kiste blev anbragt i Kælderen under Gulvet i Christian IV's Kapel i Roskilde Domkirke. Man hverken hører eller ser noget til Kisten i mange Aar. Men længe efter, ved Enkedronning Sophie Amalies Bisættelse 1685, kommer man til det overraskende Resultat, at alle Sølvprydelserne paa Frederik III's Kiste er borte, og at Frederik III og Dronning Sophie Amalies Kister ere af ens Støbning og vistnok forfærdigede samtidigt. Man gisner derfor, at de 4530 Lod Sølv paa Kong Frederik III's Kiste er pillet af, og for Værdien deraf

ere de to Kobberkister til Kong Frederik III og Dronning Sophie Amalie anskaffede, og ere de kongelige Lig anbragte deri i al Stilhed, for at Offentligheden ikke skulde komme under Vejr med Maaden, hvorpaa det hele Arrangement var sket. Med kongelig Billigelse lod slig Ombytning med Kisterne sig let gøre, da de henstode i Gravkælderen under Jorden, hvortil der kun var begrændset Adgang for Befolkningen i det hele taget. Som bekendt ere Frederik III's og Dronning Sophie Amalies Kobberkister meget kunstfærdig lavede, og udgaaede fra samme Kunstner, hvis Navn var Herklas.

Dronning Sophie Amalie, der var meget herskesyg og myndig, var ved sin Gemals Død ikke til Sinds at slippe den Magt, hun havde haft over den afdøde Konge, og hendes Søn Kong Christian V vidste aldrig at frigøre sig for sit Afhængighedsforhold til hende. Uagtet Dronning Sophie Amalie nu som Enkedronning burde indtage sin Plads efter den regerende Dronning Charlotte Amalie, blev hun dog ved saavidt muligt at prætendere, at hun var Nummer eet. Dette var til stor Gêne og Forlegenhed for alle fremmede Gesandter ligeoverfor de to Dronninger, der begge gjorde Fordring paa det første Besøg, naar de opholdt sig paa samme Sted.

I et Brev af 1679 siger den franske Gesandt Rebenac, at Enkedronning Sophie Amalie nægtede at give ham en Afskedsaudiens, da hun troede, han allerede havde været hos den regerende Dronning Charlotte Amalie, forinden han søgte Audiens hos Enkedronningen.

Forinden Svenskekrigen 1658 havde Dronning Sophie Amalie en dejlig Have, omtrent hvor nu Tivoli ligger,

men da den laa udenfor Voldene, blev den fuldstændig forhugget og ødelagt af Fjenden, hvorfor en ny Have blev anlagt paa den tomme Plads imellem St. Annæ Plads og Toldboden. Denne nyanlagte Have blev nu kaldt Dronningens Have i Modsætning til Rosenborg eller Kongens Have. Østerport laa dengang paa det senere Kongens Nytorv for Enden af Østergade. Dronningens Have laa saaledes paa en Maade udenfor den egentlige By dengang. Christian IV havde før sin Død paabegyndt Bygningen af en større Kirke, St. Anna Rotunda, paa den Plads, hvor nu Sølvgadens Kaserne ligger. Denne ufuldførte Kirke nedbrød Frederik III efter Svenskekrigen og opførte deraf Kastellet, som Kjøbenhavns Borgere vare saare kede af, idet de som tidligere anført ansaa dette for en Trusel mod de Kjøbenhavn saa nylig givne Friheder.

Det varede ikke længe, før Dronning Sophie Amalie i denne sin Have paabegyndte at bygge sig et pragtfuldt Slot, som skulde være hende en Residens og Enkebolig. Slottet blev kaldet Sophie Amalieborg, men i daglig Tale kaldtes det blot Amalienborg. Slottet var en 3-Etages Midtbygning, hvorfra udgik en een Etages Galleribygning til hver Side, som endte i en to Etages Pavillon. Selve Slottet havde et stort brudt Hovedtaarn, oven paa hvilken knejsede den gyldne Kongekrone, og for Enden af Alléen, der førte op til Slottet, fandtes en mægtig Stentrappe, der førte op til Slottets anden Etage. Beletagen, hvor Hoffesterne gaves. Slottet var et Slags Versailles i mindre Stil, og ved Sophie Amalies Enkehof herskede et stift Ceremoniel, og der vaagedes over, at alle Etikettens Fordringer skete Fyldest. For at forhindre, at nogen skulde tage Fejl deraf, lod hun ophænge i Vestibulen paa Sophie Amalieborg en udførlig Gemaksbefaling med hendes egenhændige Underskrift, hvor saaledes enhver, der var knyttet til hendes Hofstat, i Tilfælde

af Uvished kunde faa klar Besked om, hvorledes han eller hun havde at forholde sig i hvert enkelt Tilfælde.

Da Frederik III døde, var Dronning Sophie Amalie knap 42 Aar gammel; hun var 19 Aar yngre end sin Gemal. Det var, som man kan tænke, langt fra, at hun var til Sinds at føre et tilbagetrukkent Liv eller at slippe den Magt, som hun havde sat saa meget ind paa at naa. Enkedronning Sophie Amalies Hofstat var sammensat udelukkende af tyske Elementer, og ved Kirken paa Amalienborg ansattes samtidigt med Indvielsen i Marts 1673 to tyske Præster til tre Gange om Ugen at forrette Gudstjeneste. Paa dette Slot residerede nu Enkedronning Sophie Amalie stadig om Vinteren indtil sin Død. Sommeren tilbragte hun paa Nykjøbing Slot paa Falster.

Paa dette Slot var Enkedronning Sophie Amalie ikke heldig i sine økonomiske Bestræbelser, saaledes som vi have læst om Enkedronning Sophie, der her samlede mange Penge. De to Dronninger bar sig nemlig forskelligt ad; thi medens Dronning Sophie lod Efterkommerne af de til Botø paa Falster indvandrede Hollændere betale sig en god Indfæstning og sædvanlig Landgilde for at beholde deres Fædres Gaarde, opsagde Dronning Sophie Amalie deres Børn Fæstet, lod Gaardene nedbryde, indkøbte 160 Køer, og Dronningen vilde nu drive Mejeri for selv at skumme al Fløden, men det gik ikke saa let; der tabtes Penge hvert Aar, og da Dronningen var død, blev Bøndergaardene opførte igen, og den gamle Ordning genoptaget.

I Efteraaret 1684, da Enkedronning Sophie Amalie ventedes tilbage til Amalienborg fra Nykjøbing Slot, havde der været stor Reparation og Malerarbejde paa førstnævnte Slot. Da Enkedronningen led af Aandenød og Hoste, vilde man have hende til at vente lidt,

til Malerlugten der havde fortaget sig, men Hds. Majestæt vilde ikke lade sig sige og rejste af Sted. Uagtet hendes Svagelighed tiltog, vedblev hun dog standhaftig at deltage i en Maanedstid i alle Hoffets Fester og Udflugter, indtil omsider hendes Tilstand forværredes i en saadan Grad, at hun end ikke kunde taale at ligge ned, og hun maatte opgive alle de vante Glæder. Hun indfandt sig dog, til Trods for at hun intet kunde nyde, ved Taflet hver Dag indtil Dagen, før hun drog sit sidste Suk, og ved Taflet underholdt hun sig med utrolig Viljekraft med forskellige Medlemmer af sin Hofstat. Hun døde 57 Aar gammel den 20de Februar 1685.

Det er bekendt, at Dronning Sophie Amalie i sin Enkestand havde haft Rang over den regerende Dronning Charlotte Amalie paa Grund af, at hendes Ægtefælle Kong Frederik III var den første Enevoldskonge her i Landet. Hertil svarede den prægtige Ligbegængelse, hun fik. I hendes eget Kapel paa det gamle Amalienborg Slot skulde Biskop Dr. Hans Bagger og Confessionarius Ertman paa Tysk holde Talen den 26de Marts 1685. Teksten var Nr. 8 og 9 af Davids Psalmer. Klokkerne skulde ringe i 2 Timer fra Kl. 10 til 12, og om Aftenen Kl. 8 skulde Ligvognen holde for Døren og Liget bæres ud af 18 Oberster. Borgerskabet og Indvaanerne i Staden skulde illuminere saa stærkt som gørligt, medens Liget kørtes forbi, og alle Kirkeklokker skulde da atter ringe 1 Time. 100 Hest-Livgardister, sørgeklædte med Flor om Arm og Liv, førte Toget an, og Ligvognen med 24 Betjente udi Sørgeklæder og med brændende Voksfakler bevægede sig gravitetisk, ved Nattetid, ud ad Vejen til Roskilde; Kong Christian V i sin Livkarosse var med i Toget tilligemed et stort Hoffølge.

Enkedronning Sophie Amalies Død hilstes nærmest som en Befrielse for det ganske Land, og især for Eleonore Christine Ulfeldt og Kaj Lykke, hvem hun forfulgte med et umenneskeligt Had fra først til sidst.

Kong Christian V havde ikke besøgt sin Moder ret mange Gange under hendes sidste Sygdom; da han indfandt sig ved hendes Sygeleje, forsøgte hun gentagne Gange at tale til ham, men Mælet havde da alt forladt hende, og hun fik intet Ord over sine Læber.

Maleren Zahrtmann har paa sit bekendte Billede, hvor man ser Kong Christian V knæle ved Moderens Dødsleje, gengivet Dronning Sophie Amalies sidste Stund.

Efter Enkedronning Sophie Amalies Død blev der paa Amalienborg fundet en for hendes Minde stærkt kompromitterende Brevveksling, som Kongen saa godt som ubesét skyndte sig at brænde. Hendes Pengeforhold viste sig ogsaa ikke nær saa gode som formodet, til en Del Misfornøjelse for hendes Arvinger, to Sønner og fire Døtre.

At Dronning Sophie Amalies Datter Frederikke Amalie, gift med Hertug Christian Albrecht af Holsten-Gottorp, vel har savnet de Penge, hun havde ventet at arve efter Moderen, kan man slutte af de Linier, Kong Christian V skrev i sin Dagbog den 29de Juni 1689, idet han antegner: „Kom jeg til flensborg, huor Min Søster Fridrike Amalia og war, og kunde Jeg ey bewilge hendis begering om penge at giffe, og kom jeg om afften till Hadersleben.“

Muligvis har Hertuginde Frederikke Amalie tilskrevet sin Broder Kongen om, hvorledes de formodede Penge vare forsvundne, thi Kongen bemærker i sin Dagbog en Maaned senere: „Svarede Jeg min Søster Frid: Amal: til Gottorf paa nogen Snak, der havde weret intet om.“

Efter Enkedronningens Død blev Amalienborg ikke mere beboet, men benyttedes jævnlig ved Afholdelsen af større Hoffester. Ved en saadan i Anledning af Kongens Fødselsdag den 15de April 1589 var der for at skaffe Plads tæt op til Slottets nordre Fløj bygget et Theater af Fyrrebrædder med omtrent 200 Siddepladser, og Gangen fra Slottet til dette interimistiske Operahus var smykket med Enebærris. Hele Rummet var oplyst af 800 Lamper. Der blev givet et tysk Syngespil: „Der verewigte Götterstreit". Den første Aften, da Kongen og hele Hoffet var der, gik alting godt, men da de, der ikke kunde faa Plads den første Aften den 15de April, skulde se det fire Dage senere den 19de April, udbrød der Ild. Forestillingen var næppe begyndt, før en Lampe gik itu, og dens brændende Væge faldt ned imellem Enebærrisene, hvori der straks gik Ild, og i et Nu stod det hele Træoperahus i Flammer. Foruden den ene Adgang, igennem hvilken Publikum var kommen, fandtes der endnu en Udgang ind igennem Slottet, men dels var denne kun kendt af faa, og dels var den uheldigvis ogsaa bleven lukket, da det var Folk inde fra Staden, der ventedes til Operahuset den Dag. I Løbet af kort Tid var hele Huset nedbrændt og henved 180 Mennesker døde foruden mange saarede og stærkt forbrændte. Gennem Udgange bag Scenen lykkedes det Skuespillerne og en Del af Tilskuerne at slippe bort fra den rædselsfulde Død i Flammerne. Fra Theatret forplantede Ilden sig til Slottet, der med Undtagelse af Kirken og den sydlige Fløj nedbrændte fuldstændigt i Løbet af fire Timer, medens det lykkedes at redde en Del af det kostbare Indbo.

Dette Amalienborg Slot, som laa paa den Grund, hvorpaa det Kgl. Frederiks Hospital senere blev lagt, blev nu aldrig opført paa ny, men det henlaa som Ruin i endel Aar, indtil Kong Christian V i 1697

befalede, at alt det saavel ved Nedbrydningen af Amalienborg Slotsruin, som af Kirken dersteds indvundne Materiale, Sten, Tømmer, samt ud- og indvendige Prydelser skulde benyttes ved den paatænkte Opførelse af den Herre Zebaoths eller Garnisonskirken paa St. Anna Plads. Saaledes findes endnu i Garnisonskirken de sidste Rester af Dronning Sophie Amalies en Gang saa pragtfulde Slot. Amalienborg Slot var nu borte, men Pladsen, hvorpaa det havde staaet, Haven deromkring, ja det hele Terrain blev i daglig Tale kaldt Amalienborg. Naar Folk sagde, at de boede paa Amalienborg, betød det ikke, at de boede paa Slottet, thi det var jo borte, men at de boede i et Hus eller Gaard, der laa paa det forsvundne Slots tidligere Tilliggende. Ikke derfor saa sært, at det nye Byggekompleks, der 150 Aar senere i Frederik V's Tid rejste sig paa Amalienborgs gamle Grund, da bevarede Navnet Amalienborg eller Ny Amalienborg i Modsætning til det da længst forsvundne gamle Amalienborg, der laa 2—300 Alen nordligere.

Frederik III, Dronning Sophie Amalie og deres Hof.

En Franskmand de la Salle, der i 1653 søgte Ansættelse ved den svenske Dronning Christinas Hof, kom samme Aar paa Rejsen didhen til Kjøbenhavn. Paa Gæstgiveriet i Kjøbenhavn traf de la Salle to af Frederik III's Hofjunkere, som lovede at forestille ham for Kongen og Dronning Sophie Amalie. Om sidstnævnte skriver de la Salle: „Denne Fyrstinde er fyldig, blond og af en smuk Hudfarve, livlig og gæstfri imod fremmede; hun har megen Hengivenhed for Frankrig, og synes godt om alt, der kommer derfra.

Hun klæder sig paa fransk og har to Kammerfruer fra Paris, som holde hende à jour med Moden der. Dronningen taler meget godt fransk ligesom Kongen. Kong Frederik III er iøvrigt en Fyrste, som gør et godt Indtryk og er venlig mod alle. Denne Konges Hof er ganske net; han har en stor Mængde Adelsmænd og er godt betjent; Hoffet er dog ikke saa pragtfuldt og belevent som det franske."

De la Salle beskriver dernæst en Fest, som Kongen gav til Ære for den nederlandske Gesandt Nanning Keyser, der havde meget at sige hos Frederik III og som denne satte megen Pris paa, hvorfor Dronning Christina af Sverrig skæmtevis og spydig kaldte Gesandten: „Keyseren i Danmark". Franskmanden beskriver nu ovennævnte Fest, idet han skriver: „Man satte sig til Bords Kl. 12 Middag. Kongen og Dronningen sad ved Bordenden tilligemed Dronningens Broder Hertug Johan Frederik af Lyneborg, dernæst Gesandten Keyser og de store Rigsembedsmænd. Der var Overflødighed af rhinske og spanske Vine. Da Taflet var hævet, begyndte man at drikke, thi Landets Skik fordrede, at man først tog alvorlig fat derpaa efter Middagen. Ved enhver Skaal, og der var mange af dem, lød Pauker og Trompeter, og Musikken spillede i Mellemrummene.

Da det blev mørkt, bragte man Fakler; det var i Januar Maaned. Man holdt op at drikke Kl. 6, men flere Rigsraader og andre Adelige kunde ikke gaa alene hjem. De la Salle stod sig godt i dette Drikkeri, indtil Hertugen af Lyneborg lod ham bringe en stor Skaal med „Vermeil" — en Slags Vin, som han ikke kunde afslaa at drikke uden at være i høj Grad uhøflig. Drikkeskaalen indeholdt en god Pægl. De la Salle kunde dog uagtet den haarde Medfart gaa hjem, støttet af to Tjenere, men han befandt sig daarlig om Natten, dog var det overstaaet den næste

Dag. Man fortalte Kongen, at jeg (de la Salle) havde været meget beruset, hvorover hele Hoffet morede sig, og jeg blev mere ansét desformedelst."

Kong Frederik III's og Dronning Sophie Amalies ældste Datter Anna Sophie var født den 1ste Septbr. 1647 paa Flensborghus Slot.

Den 10de Oktbr. 1663 fejredes i Kjøbenhavn hendes Forlovelse med Kurfyrst Johan Georg III af Sachsen. I Mangel af bedre Morskab bleve Amagerne tilsagte til den 13de Oktober at give en Forestilling i Fastelavnsløjer paa Slotspladsen. Det gik for sig om Eftermiddagen; Amagerne kom da i Optog til Hest med Faner, Forke og Stager; de red og stak til en mellem to Stænger hængende Tønde, i hvilken to levende Katte vare spærrede inde, indtil de havde stødt Bunden ind, og Kattene sprang ud. Den, som havde vundet Sejr i denne Ridderdaad, blev ført hjem bekrandset.

Efterat denne Leg var tilendebragt, til hvilken Tilløbet af Folk var meget stort, red de efter en levende ophængt Gaas og kneb Hovedet af den. Al denne Morskab blev betragtet oppe fra det kongelige Slot til henimod Aften, da Kurprindsen spiste ved Majestæternes Taffel.

Under Christian V blev det Skik, at Hoffet selv, iført Amagerdragt, tog Del i Lystighederne.

Om Fastelavn i Aaret 1692 skrives der: „Haver det ganske kongelige Hof sig med Kaner udi Amager-Habit til Ny Amager begivet, hvor de til Middag spiste."

I Aaret 1694 gives følgende Beskrivelse: „Paa Hvidetirsdag iføre Kongen, Dronningen, den kongelige Familie, de inden- og udenlandske Ministre og alle til Hoffet hørende Personer sig den nordhollandske

Bondedragt med vide Benklæder, korte Trøjer, store blaa Huer; og Damerne blaa Skørter samt en løjerlig Hovedpynt. Saaledes udstafferede sætte de sig paa Vogne; Herrerne, som selv køre, foran, Damerne bagved, og køre ud paa Amager, tre Fjerdingvej fra Byen.

Her danse de til Musik af Sækkepibe og skurrende Violiner og spise Landsbykost af Ler- og Træfade med Træskeer. Naar de nu have tilbragt Dagen med denne Slags Morskab, hvorved alle ere lige, og man ikke tager synderlig Hensyn til Rangen, køre de om Aftenen paa samme Maade hjem, beværtes af Statholder Gyldenløve med en Komedie og et prægtigt Aftensmaaltid og tilbringe Natten med et Bal i det samme Kostume, som de hele Dagen have baaret."

Ovennævnte Prinsesse Anna Sophie havde Bryllup paa Kjøbenhavns Slot den 9de Oktbr. 1666. Paa Grund af Moderen Dronning Sophie Amalies Upasselighed gik Bryllupshøjtideligheden meget stille af. Vielsen skete i Dronningens Gemak, hvor ogsaa Taffel holdtes. Ingen af de fremmede Gesandter vare indbudne til denne Fest. Den 21de Oktbr. forlod det unge Par Kjøbenhavn og drog til Sachsen.

Anna Sophie besøgte Danmark i Aaret 1670; hun ytrede da stor Medynk med den fangne Eleonore Christine Ulfeldt, men det hjalp ikke den fangne Kongedatter noget overfor Dronning Sophie Amalies haarde Hjerte. —

Kurfyrstinde Anna Sophie blev Enke efter 25 Aars Ægteskab. Selv døde hun i Aaret 1717. Om hende blev der sagt fra Sachsen, at hun var en Fyrstinde af udsædvanlig Dyd, ret en Moder for sit Folk, en Støtte for den evangeliske Kirke, og hun blev begrædt efter sin Død med Oprigtighed."

Kong Frederik III's Datter Frederikke Amalie, født 1649, blev gift med Hertug Christian Albrecht af Gottorp. Brylluppet stod paa Glyksborg, som det hedder i Beretningen „uden nogen synderlig Pomp", i Aaret 1667. Det blev et ulykkeligt Ægteskab, idet Hertugen behandlede hende daarligt, og Stridighederne imellem hendes Gemal og hendes Broder Christian V bragte hende i en pinlig Stilling. Hun blev Enke 1694 og døde 1704.

Prinsesse Vilhelmine Ernestine hører man senere ikke meget til, og hun griber ikke ind i Danmarks Historie, saa vi kunne forbigaa hende og hendes Gemal Kurfyrste Carl af Pfalz.

Prinsesse Ulrikke Eleonore, yngste og efterlevende Datter af Kong Frederik III, født den 11te Septbr. 1656 paa Kjøbenhavns Slot, var en sjelden elskelig, mild og from Kvinde. Hun blev i Fredens Interesse i Aaret 1675 forlovet med den svenske Konge Carl XI, men samme Aar udbrød der Krig (den skaanske Krig) imellem Danmark og Sverrig; Brylluppet blev derved udsat, til Freden var sluttet. Efter Fredslutningen kom den svenske Statsmand Johan Gyllenstjerna med stort Følge til Kjøbenhavn for at træffe de sidste Forberedelser dertil. Gyllenstjerna optraadte med en ualmindelig Pragtsyge og et anmassende Overmod, som ofte grænsede til Simpelhed, saa han ikke var fri for at være en besværlig Gæst. Engang da Gyllenstjerna saaledes gav et Gæstebud for nogle fornemme danske Herrer, vare alle de tilstedeværende Svenskere stærkt bevæbnede.

De danske undrede sig herover, og da de ikke stolede ret paa deres Vært, spurgte Ulrik Frederik

Gyldenløve, om Geværerne vare ladte. Istedetfor at svare, tog Johan Gyllenstjerna Karabinen fra en af Drabanterne, spændte Hanen derpaa, og fyldte Geværpiben med Vin, foreslog en Skaal for Nordens tvende Herskere, tømte derpaa dette besynderlige Vinbæger, og affyrede tilsidst Karabinen, saa at Kuglen blev siddende i Loftet; han bad dernæst Gyldenløve og de andre Gæster at gøre ligesaa, som de dog betakkede sig for; rigtig Feststemning var der vel næppe.

Der fortælles og, at Gyllenstjerna havde udklædt sig som en Bonde ved en Maskerade, der i de samme Dage gaves paa Slottet i Kjøbenhavn. Han gav denne Rolle udmærket, men Christian V bemærkede ondskabsfuldt, at Manden ikke havde behøvet at gøre sig Ulejlighed med at klæde sig ud, thi i sin daglige Fremtræden var han et trofast Billede af det, han nu søgte at fremstille. — Paa Grund af Gyllenstjernas plumpe Væsen gav de danske Hofmænd ham Øgenavnet „Kørehesten“. Man følte sig lettet, da han atter rejste bort.

Imidlertid belavede nu Prinsesse Ulrikke Eleonore sig paa at drage over til Sverrig. Til sin Broder Kong Christian V skrev eller sagde hun ved Afskeden, da hun rejste: „Min Konge og Broder! Jeg gaar nu hen og bliver, efterdi I befaler det, en Dronning i Sverrig, dog elsker jeg aldrig saa Sverrig, at jeg skulde forgætte, at Danmark er mit Fædreneland. Jeg forhaaber langt mere, imellem min Ægteherre og min Broder saaledes at forholde mig, at, om Gud vil, den sildige Efterverden skal berømmeligen eftersige mig, at jeg har været et Kærligheds Baand imellem begge disse nordiske Kroner.“

Prinsesse Ulrikke Eleonore var alt elsket af det svenske Folk, forinden hun kom til Sverrig, idet hun nemlig i Krigens Tid havde solgt sine Juveler for at

hjælpe de fangne Svenske, der vare internerede i København.

Den 4de Maj 1680 steg Prinsesse Ulrikke Eleonora i Land paa svensk Jordbund, og to Dage senere viedes hun i dyb Stilhed til Kong Carl XI paa Herregaarden Skottorp ved Halmstad. Men Ægteskabel skulde ikke blive lykkeligt.

Et Sagn fortæller, at Carl XI paa selve Bryllupsdagen inden Vielsen irettesatte Gyllenstjerna, fordi han ikke havde kunnet skaffe ham en smukkere Hustru, og at Kong Carl endog i det første Øjeblik vægrede sig ved at gifte sig med den danske Prinsesse. Imidlertid slog den haarde og kolde Konge sig til Taals, og Vielsen foretoges. Ulrikke Eleonora havde strenge Dage under hele sit Ægteskab, da hendes kongelige Gemal kun kendte lidt til de blidere Følelser og gik i sin holsten-gottorpske Moders Ledebaand, som hadede sin Svigerdatter, fordi hun var dansk, og gjorde alt for at fjerne Ægtefællerne fra hinanden. Ulrikke Eleonora søgte Trøst i at sprede Lykke og Glæde omkring sig, og havde hun end for lidt Herredømme over sin Mand til at kunne ændre eller mildne hans ubøjelige Strenghed, fattedes det hende dog ikke paa Midler til med rund og kærlig Haand at aftørre mangen ulykkeligs Taare. Hendes hele Væsen var Mildhed, Medfølelse, Kærlighed og Forsoning.

Faa af Sverrigs Dronninger leve i saa velsignet Ihukommelse som hun.

Kun i 13 Aar levede hun i sit Ægteskab, i hvilket hun fødte 7 Børn, af hvilke Kong Carl XII blev den navnkundigste.

Først da Dronning Ulrikke Eleonora laa paa sit yderste, gik det op for hendes Ægtefælle Kong Carl XI, hvormeget han mistede i hende, og da frembrød af hans hidtil tillukkede Hjerte en Kærlighed og en

Sorg, langt heftigere, end nogen skulde have ventet af den stærke og haardsindede Mand. Han flød hen i Taarer, og man kunde se ham hver Dag i mange Timer ved Dronningens Seng og selv tage Del i al den Omhu, der skænkedes hende. Hendes Taalmodighed og altopofrende Ømhed havde endelig overvundet hans Kulde.

Den 26de Juli 1693 døde den fromme Dronning, savnet og begrædt af alle.

Kong Carl besvimede i det samme Øjeblik, hun udaandede, og maatte aarelades for at komme til sig selv igen. Da han forlod Slottet Carlsberg, hvor hun var død, hørte man ham sige: „Her efterlader jeg mit halve Hjerte.“

I sin Dagbog skrev han: „Jeg har mistet en gudfrygtig, dydsiret og kær Dronning og Ægtemage, mig til stor Ulykke og Sorg“ ....

Lang Tid henrandt, inden Kongen kunde taale at tale om den afdøde. Sin Hustrus Død kunde Kong Carl XI ikke glemme, og over hans sidste Aar bredte Tungsindet sit Mørke.

Anden Paaskedag den 5te April 1697 døde Kong Carl XI paa Stockholm Slot efter 10 à 12 Dages smertelig Sygdom, knap 42 Aar gammel.

Kort efter, endnu i samme Aar, brændte dette Slot, ved hvilken Lejlighed det kongelige Lig med stor Besvær reddedes fra at indebrænde paa Slottet.

Prins Georg eller Jørgen var Frederik III's og Dronning Sophie Amalies anden og yngste Søn; han blev født 1653 og døde 1708.

Hans Moder var tidlig ude om et passende fyrsteligt Parti for denne sin yngste Søn, som særlig laa hendes Hjerte nær. Da derfor den unge polske Konge Michael døde i Aaret 1673 og efterlod sig en 21aarig

Enke, var Enkedronningen straks i Aktivitet for at forskaffe sin Søn Jørgen baade Kronen og Enken; helst dog det første, saa fik det at blive med Resten, som det kunde. Polen var jo nemlig et Valgrige; det var derfor ikke sagt, at den, der tog Enken, ogsaa fik Kronen, thi det skulde der nemlig stemmes om. Griffenfeld holdt ikke meget af den hele Plan, men for at faa Ro for den i denne Sag ivrige Enkedronning blev en dansk Afsending Sehested sendt ned til det polske Kongevalg, men da han ikke havde ret mange Penge i sin Lomme hjemmefra til at fremme sit Formaal med, og han ejheller turde give bestemt Løfte om den danske Prins Jørgens Overgang til Katholicismen, kom denne ikke i Betragtning; derimod valgtes Feltherren Johan Sobieski til Konge, og dermed var Enkedronningens Haab skrinlagt.

Hun begyndte derfor nu at spejde videre ad anden Kant. Da Kong Carl II af England var barnløs, skulde hans Broder Jakob, Hertug af York, arve ham, og da denne kun havde to Døtre, vilde disse i sin Tid komme paa den engelske Trone efter hinanden, naar der ikke var Livsarvinger af den ældste Søster. Det slog i Virkeligheden til senere.

Den danske Prins Jørgen friede til den yngste engelske Prinsesse Anna, og han fik hendes Ja; den ældste Søster, som ellers var den sikreste at fri til for at faa fat i Kronen, var da forlængst gift.

I Aaret 1683 sejlede Prins Jørgen, eller som han kaldtes herefter Georg, til England, og den 28de Juli samme Aar holdt han Bryllup med Prinsesse Anna i St. James i London. Prinsen havde ikke saa lille en dansk Hofstat med sig, men det blev betydet ham, at den maatte vende tilbage til Danmark efter Brylluppet. I Aaret 1689 fik Prins Jørgen Titel af Hertug af Cumberland.

Da Prinsesse Annas Svoger Kong Vilhelm III

den 19de Marts 1702 styrtede med sin Hest, hvilket forvoldte hans Død, besteg Prinsesse Anna den engelske Trone; hun var da 38 Aar og hendes Gemal 49 Aar. Ved sin Tronbestigelse i 1702 forsøgte Dronning Anna at forskaffe sin Mand Titel af Konge, men det mislykkedes; han maatte foruden Hertugtitelen, han havde, nøjes med Titelen Generalissimus og Storadmiral, skønt han hverken førte Hær eller Flaade.

Prins Jørgen levede lykkeligt med Dronning Anna; de passede forsaavidt godt sammen, som ingen af dem var videre godt begavet, og derfor den ene ikke havde Anledning til at se den anden over Hovedet. Den engelske Biskop Burnet sagde om Prins Jørgen, at han vidste mere, end han forstod at udtrykke.

En stor Sorg for Prins Jørgen og Dronning Anna var det, at alle de mange Børn, der fødtes i deres Ægteskab, døde som smaa. Det Barn, der levede længst, blev kun 11 Aar, og dog angives der at have været født mindst 15 Børn i dette Ægteskab, og desuagtet overlevede Moderen dem alle, saa Tronen efter hende gik over til hendes fjernere Slægtning Kurfyrst Georg den Første af Hannover.

Baade Dronning Anna og Prins Jørgen vare i en Aarrække under Hertugen af Marlboroughs og Frues stærke Paavirkning.

Prins Jørgen var ofte svag, men hans Gemalinde passede ham med Omhu.

Han døde af Asthma og Vattersot i Aaret 1708. Skønt han i den engelske Politik hverken kunde gøre fra eller til, skrev den svenske Gesandt, at Danmark i ham mistede et godt Rygstød.

Dronning Anna af Storbritannien, den sidste Stuart paa den engelske Trone, døde 1714, 50 Aar gammel.

En fransk Historieskriver St. Victor fortæller, at Dronning Anna af England, som var meget hengiven til Nydelsen af stærke Drikke, tog altfor drabeligt til

sig af det store Kvantum fortræffelige Vine, som Kong Ludvig XIV af Frankrig sendte hende i Anledning af den imellem England og Frankrig afsluttede Fred i Utrecht 1713 efter den spanske Arvefølgekrig. Det var, skriver samme Franskmand, Revanchen for Höchstedt og Ramillies, at Dronningen af England blev dræbt af Frankrigs Vine, idet Ludvig XIV tabte ovennævnte to Slag overfor Englænderne, anførte af Marlborough. Der flød ogsaa dansk Blod i de Slag, idet danske Lejetropper deltoge i denne Danmark helt uvedkommende spanske Arvefølgekrig.

XVIII. KONG CHRISTIAN V.

Kong Frederik III's og Dronning Sophie Amalies ældste Søn var født paa Flensborg Slot den 15de April 1646.

Om denne unge Prins siges der, at han var født med to Tænder, hvad der gav hans Farfader Kong Christian IV, der holdt ham over Daaben, Lejlighed til at sige: „Herr Kompan, Du wirst noch um Dich beiszen, wenn Du zu Jahren kommst“.

Da Kronprins Christian var 16 Aar gammel, blev han konfirmeret i Frederiksborg Slotskirke. Prinsen havde ikke faaet nogen lærd Opdragelse, men var dog ikke helt forsømt, og udtrykte sig godt paa Dansk, Tysk og Fransk, saavel mundtlig som skriftlig, skønt han aldrig blev videre stiv i Retskrivningen.

Efter Konfirmationen vilde Kongen, at Kronprins Christian skulde gøre en Udenlandsrejse for at uddanne sig. Kaptajn A. Tuxen omtaler i „Museum“ 1892 denne Rejse, hvoraf her et kort Uddrag. Rejsens første Maal var Holland. Hr. Christoffer Parsberg til Jernit, en kundskabsrig, dannet og rig Mand, blev Kronprins Christians Hovmester paa denne Rejse. Præceptor var Hr. Mathesius, og Italieneren Giovanni Lopez Sprogmester. Hele Følget med Tjenerskab bestod af 15 Personer.

Den 20de Maj 1662 rejste Selskabet fra Frederiks-

borg, og efter 6 Dages Forløb naaedes Ribe. Da det var stiv Vestenvind, maatte Kronprinsen forblive to Dage i Ribe, og at han kedede sig der, kan ses deraf, at han skrev hjem: „Formedelst den ringe Tidsfordriv, jeg her haver, saa og for den Begærlighed, jeg haver videre min Rejse at fortsætte, vilde ønske, at Gud os snart vilde tilsende gunstig Vind. Saa snart Gud vil, jeg i Holland ankommer, vil jeg formode vidtløftigere Materie at skrive om.“ Vinden blev omsider føjelig, og den 29de Maj glede to Baade ned ad Ribe Aa, som førte Rejseselskabet ud til det ventende Skib.

Efter to Dages Sejlads fik man Holland i Sigte. Skibet drev ned mod Øen Ameland, hvor man kastede Anker. Indbyggerne paa Øen troede, det var Sørøvere, mødte bevæbnede paa Strandbredden og arresterede den første Baadsmand, der gik i Land, indtil Misforstaaelsen opklaredes, og hele Følget blev færget over til Fastlandet.

Omsider kom de til Amsterdam, hvor man havde ondt ved at bevare det Incognito, som Frederik III ønskede iagttaget som hensigtsmæssigere og billigere. I Amsterdam traf Kronprinsen sin Halvbroder Ulrik Frederik Gyldenløve, som viste Prinsen omkring. I Tøjhuset der fandt de et Par gamle Kanoner med Christian IV's Mærke paa. I det ostindiske Kompagnihus saa de uhyre Oplag af Muskat, Peber, Kanél og Nelliker, et uvant Syn paa den Tid. Her lod Prinsen og Gyldenløve sig veje; de vejede henholdsvis 105 og 177 Pund, de vare da 16 og 24 Aar. Kronprinsen turde ikke blive længe i Amsterdam, da han samlede Opløb, naar han viste sig offentlig der, og det gentog sig i Zaandam, Edam, Hoorn og Medemblik. Da Prinsen senere kom til Amsterdam, maatte han dinere hos Enkeprinsessen af Oranien uagtet Incognitoet. Da det blev bekendt, hvem Rejseselskabet bestod af, blev Rejsen herefter dyrere, og det kneb

for Rejsemarskallen Parsberg, der ofte maatte laane sig frem og endog maatte lægge ud af sin egen Lomme.

Fra Amsterdam gjorde Selskabet et lille Besøg i Antwerpen og derfra til Veere, den By, hvorfra Christian II's Dronning var sejlet til Danmark. Senere rejstes til Brüssel, hvor Kunst- og Malerisamlinger besaas; derfra til Gent, hvor man besøgte Prinzenhoof og saa det lille Kammer, hvor Kejser Carl V var født, ligesom det smukke Raadhus og Malerimusæet blev besøgt. Fra Gent gik Turen over Ostende og Dunkerque til Calais.

Den 4de Septbr. sejledes i Kong Carl II af Englands prægtige Yacht „St. Catharina“ til England. Kronprinsen havde ikke nogen Glæde af den Sejltur; thi han laa paa Skibet i den overdaadigt udstyrede Seng med de Damaskes Forhæng, vaandende sig under Søsygens Kvaler. Ilde medtagen gik han med nærmeste Ledsagere fra Borde ved Deal og gav Besætningen 20 Pund Sterling i Drikkepenge, medens Skibet sejlede videre op ad Themsen.

Ankommen til London gjorde Prins Christian Visit hos Kongen og Dronningen af England og tiltraadte et Par Dage efter til Hest med sit Følge, — en Kavalkade paa 16 Heste, — en Lystrejse til det sydlige England og modtoges med storartet Gæstfrihed paa de prægtige Herresæder der.

I den lille By Salisbury var Prinsen og Følge i Kirke en Søndag; Bispen prædikede. Efter Gudstjenesten, „hvoraf vi forstode, hvad vi kunde“, som der skrives hjem, vare de alle Bispens Gæster. Befolkningen i Byen viste sin Glæde, saa godt den formaaede. Da Prinsen næste Dag rejste, var en ung Fyr klavret op paa Kirkespirets Knap, sad der og drak et Glas paa den danske Prins's Velgaaende.

Prins Christian og Følge red derfra til Oberst Pop-

hans Herresæde, hvor Tonen nok var livligere end i Bispegaarden, „thi der var adskilligt Fruentimmer af Oberstens Familie, og blev der holdt som en liden Balle den ganske Nat“, skrives der.

Senere kom Prinsen til Oxford, hvor han maatte døje at høre paa en latinsk Velkomsttale. Fra Oxford drog Rytterskaren til Greven af Lindsey, paa hvis Slot Prins Christian tilbragte Natten i det samme Kammer, hvor hans Farfader Christian IV havde hvilet, da han i sin Tid besøgte England. Næste Nat tilbragte Prinsen til en Afveksling paa et Værtshus i Uxbridge, hvor der var stort Kvægmarked. Den følgende Dag besaaes Slottet Hamton Court, og derfra sejlede Prinsen ned ad Themsen til London efterat have moret sig udmærket paa Udflugten.

I London holdtes der Dyrekampe for ham, hvor Tyre, Bjørne, Hunde, Haner, ja endog Aber kæmpede indbyrdes.

Kronprinsen gjorde det bedste Indtryk overalt, og Rejsemarskallen Parsberg var glad derover, men han havde dog mange Bekymringer, thi Livet i London var utroligt dyrt. I denne Nød kom den engelske Konge dem til Hjælp, idet han tilbød hele Selskabet at leve paa engelsk Bekostning hele Resten af Opholdet i England; — det hjalp saalænge.

Prins Christian havde antaget to Pager, en engelsk og en fransk; men den sidste blev snart bortjaget, da det viste sig, at han ikke var adelig, men Søn af en fransk Musikanter, og det kunde ikke gaa. De prinselige Tjeneres Liberi var grønne Kjoler med Sølvsnore og gule Permissioner.

Det havde været Kong Frederik III's Mening, at hans Søn skulde have studeret paa Rejsen, men det blev der daarlig Tid til paa hele Turen; der var saameget at se og opleve. Den engelske Konge vilde give Kronprins Christian Hosebaandsordenen; det havde

dennes Fader ikke noget imod, naar Kong Carl personlig overrakte ham den og Kronprinsen ikke knælede under Ceremonien — og det skete virkelig saa.

Paa den Tid var der i London en engelsk Statsmand Philip Meadowe, som i Aarene 1657 og 1658 havde været Cromwells Gesandt i Kjøbenhavn; ham havde Frederik III gjort til Ridder af Elefanten, — og nu skulde Christoffer Parsberg se at faa denne Elefantorden med tilbage til Danmark, da den engelske Konge Carl II ikke syntes om, at en af Kongemagtens gamle Fjender bar denne Orden.

Den snu Englænder Meadowe vilde dog ikke afstaa denne sin danske Elefant uden at faa et Vederlag af 10000 Pund Sterling derfor, skønt Ordenen kun havde en Værdi af 1000 Rigsdaler; der blev nu pruttet med Englænderen, som tilsidst lod sig nøje med 2000 Rdlr., og Parsberg førte saa „Elefanten" med sig hjem.

Omsider forlodes London, og paa et kongeligt Skib naaede Prins Christian og Følge snart Calais; dog, da det var Ebbetid, maatte Skibet ankre langt ude, og Kronprinsen, som ejheller denne Gang havde syntes godt om Sejladsen, blev ligesom sit Følge baaren i Land af Matroserne, og alle kom de temmelige vaade ind til Calais.

I Amiens og St. Denis besaa Prinsen Kirkerne, som baade vare arkitektonisk skønne og rummede mærkelige Relikvier, f. Ex. en af Apostlen Thomas's Fingre, noget af den Myrrha, de Vise fra Østerlandet ofrede til Jesubarnet, en Vandkrukke fra Brylluppet i Cana, og nogle Klude af Christi Svøb etc. etc.

Prins Christian kørte stilfærdigt ind i Paris for ej at vække Opsigt. Her maatte Hovmester Christoffer Parsberg atter til at føre Hus for dansk Regning, og det kneb haardt med Pengene. Parsberg gjorde fornøden Aftale forud, naar og hvorledes Prinsen skulde

have Foretræde hos Kong Ludvig XIV; man enedes om, at denne skulde „embrassere“ Kronprinsen og kalde ham „mon frère“, hvorpaa begge skulde sætte Hatten paa Hovedet. Ved en senere Lejlighed sagde Ludvig XIV til Prins Christian, at han misundte ham hans Rejse; thi selv havde han aldrig rejst udenlands.

I sin Beretning til Kong Frederik III skriver Parsberg om den 24aarige Konge Ludvig XIV: „Han er en Herre af overmaade god Esprit, som i Begyndelsen synes noget „fier“, men saa snart han begynder at tale, er hel angenem og taler med en „douceur“, som er capable at vinde alle Gemytter“. —

I Karnevalstiden sloges Gækken løs i Paris, og Prins Christian tog Del deri og var til flere Fester; han saa den skønne Mademoiselle la Vallière danse i en „over al Maade skøn Ballet“ i Palais Royal.

Kronprinsen var ogsaa til et Hofbal paa Louvre, hvor den franske Dronning Marie Therese bar for 3 Millioner Francs Juveler paa sig, og Kong Ludvigs Broder var „helt skrammereret“ med Diamanter. For Resten brugte man, som Parsberg fortæller, ved slige Lejligheder at leje Smykker af Juvelererne, og mange bare falske Ædelstene og Perler. Enkedronning Anna af Østerrig fikserede i Kronprinsens Nærværelse adskillige fornemme Herrer og Damer, der var „helt bebræmmede“ med imiterede Juveler.

Der var tænkt paa, at Prins Christian ogsaa skulde have været til Italien; men dels vilde der saa gaa yderligere Penge med, dels var det ikke let at komme bort fra Paris, især da Ludvig XIV arrangerede Jagtpartier for Kronprinsen.

Det var første Gang, at denne var paa en Parforcejagt, og han var lutter Liv og Fyrighed. Den franske Konge raadede ham til at indføre denne Jagtmaade i Danmark, og dette Raad faldt kun i altfor

god Jord. Prinsen forsøgte ogsaa Falkejagt med de Falke, hans Fader havde foræret den franske Konge; — snart hidsede han Hjorte, snart søgte han at komme Ulve paa Skud.

Den franske Konges Jagtetat havde Ordre til paa enhver Tid at stille Heste, Hunde, Falke og Jægere til Prins Christians Disposition, saa denne tumlede sig af Hjertens Lyst i Paris's skovrige Omegn; det var en gylden Tid for ham. Ogsaa paa anden Maade blev der sørget for hans Adspredelse. I Vincennes afholdtes der Dyrekampe, hvor Løver kæmpede med Tyre, og Bjørne med Hunde, eller Ulve med Hunde etc.

Sin Fødselsdag den 15de April fejrede Prins Christian i Paris, men dermed var det interessante Ophold ogsaa forbi. Det tyngede svært paa Rejsekassen med alle de Afskedsgaver, der maatte ydes her og der. Ved Afskedsaudiensen sagde Ludvig XIV om Prins Christian: „Han minder om mig selv, da jeg var i samme Alder; jeg var tilbageholdende og ikke meget talende, men jeg havde min egen Mening om, hvad jeg saa og hørte. Tager jeg ikke fejl, bliver Hs. kgl. Højhed ingen stor Taler, men han faar vist en god Dømmekraft. At snakke meget passer sig for yngre Sønner, ikke for Tronarvingen.“ —

Kronprinsen drog fra Paris til Fontainebleau, Orleans og Lyon, og derfra til Genf; og da han nu længtes efter Hjemstavnen, valgtes Vejen over Lausanne og Basel til Strassburg. I denne By blev han syg nogle Dage og maatte holde Sengen; da han kom sig, rejstes videre over Speyer og Heidelberg til Hovedstaden Hannover, hvor han fik en festlig Modtagelse.

Den 7de August kom Kronprinsen til Harburg. Parsberg tog da over til Hamburg for at hæve Penge; thi „da det ej vilde gelinge“ at bevare Incognitoet ved de tyske Smaahoffer, havde Parsberg der været nødsaget til at give store Gaver og Drikkepenge.

Næste Dag roede Prinsen over Elben og satte efter 15 Maaneders Fraværelse atter Foden paa dansk Grund. Fra Heiligenhafen sejlede han til Nykjøbing paa Falster.

Hans Moder Dronning Sophie Amalie tog imod ham paa Landevejen imellem Kjøge og Kjøbenhavn. Ledsaget af 30 Karosser og med Garde for og bag rullede Kronprinsen den 16de Aug. 1663 ind ad Vesterport, medens Kanonerne fra Voldene og Orlogsskibene løsnedes 3 Gange. Hans Forældre syntes, „at med hannem var sket en svær Forandring og udi mange Maader havde profiteret af denne Rejse udi de fremmede Lande.“ —

Da Frederik III døde i Aaret 1670, blev hans ældste Søn Christian Konge under Navn af Christian V.

Ingen, der nu ser Portræter af Christian V, vil finde noget særlig tiltalende ved dem eller faa Følelsen af at staa overfor nogen betydelig Mand. Hans Ansigtstræk ere ingenlunde kønne, men der var alligevel noget meget vindende ved hans personlige Optræden. Han tog sig bedst ud til Hest og var en ypperlig Rytter; men vigtigere var det, at Folket vidste, at han var en godmodig og elskværdig Mand, saa det ikke alene var de fremmede Gesandter, der følte sig slaaede af det milde og venlige i hans Personlighed. Som et Minde om det gode Forhold, der bestod imellem ham og det kjøbenhavnske Borgerskab, er der senere bleven fortalt, at naar denne Konge red igennem Gaderne, stode Borgerne ved de aabne Vinduer med Glas i Haanden og drak hans Skaal; — utvivlsomt en meget ligefrem, men ogsaa udtryksfuld Maade at vise sin Stemning paa. — Efter hvad der berettes, kunde Folk endog tage sig paafaldende Friheder overfor ham. Prof. E. Holm for-

tæller: Kongen havde saaledes en Dag sagt til Justitssekretæren i Højesteret, Morten Lassen Scavenius, at Dronningen gerne vilde tale med hans Frue. Scavenius bad undskylde og sagde, at hans Hustru destoværre ikke hørte godt. „Vel“ sagde Kongen, „naar vi véd det forud, saa kan Hendes Majestæt tale højt“. Scavenius gik hjem og sagde til sin Hustru, at hun skulde til Hove, thi Dronningen vilde tale med hende. Fru Scavenius sagde: „Hvad mon hun vil mig?“, hvortil hendes Mand svarede: „Det véd jeg ikke; men Du faar lave Dig dertil, dog maa Du raabe brav højt, thi Dronningen kan ikke høre.“ Hun kom da til Dronningen, som med høj Røst bød hende Velkommen. Hun raabte igen saa godt hun kunde og takkede underdanigst. Da de nu havde talt lidt sammen og raabt saa stærkt paa begge Sider, som de kunde, blev Dronningen træt og sagde ved sig selv: „Nu kan jeg ikke skrige længere.“ „Deres Majestæt har det heller ikke fornødent“, sagde Fru Scavenius. Dronningen sagde da: „Jeg tænkte, I var døv“, men fik nu til sin Forbavselse det Svar: „Og jeg tænkte, Deres Majestæt ikke kunde høre.“ Man maa ikke tro, at Kongen tog Scavenius denne dristige Spøg ilde op; han lo tværtimod hjertelig deraf og spurgte drillende Dronningen, om hun nu havde faaet sin Lyst styret, at hun saa gerne vilde se og tale med Fru Scavenius. —

Den franske Gesandt de Torcy skriver om Christian V: „Kongen af Danmark er af Middelhøjde, men rank og fri i sine Bevægelser. Hans Haar og Øjne ere sorte, hans Ansigt temmeligt brunt og Trækkene grove. Han er ligefrem mod dem, der nærme sig ham; han taler ikke meget selv, men han vil gerne, at man skal underholde ham. Krigen elsker han og drager Omsorg for Hær og Flaade. Anstrengelser bærer han med Lethed og finder Behag i de mest

anstrengende Legemsbevægelser. Naar han ikke er paa Rejse, anvendes den Tid paa Jagten, som han ikke anvender paa sine Tropper, og naar Aarstiden ikke tillader at jage, rider han næsten hver Morgen en eller flere Heste træt fra sin Stald i Ridehuset."

En anden Gesandt skriver om Christian V: „Kongens aandelige Evner har ingen stor Udstrækning; han er god, meget høflig, lidt forstilt, meddeler sig ikke gerne, hans Fornøjelser meget private; offentlige Adspredelser holder han ikke af. I sit Ydre har Kongen meget af en Krigsmand, og frygter ikke Faren, men Anfører er han ikke. Han er meget virksom, robust og utrættelig. Kongen er en stor Ynder af Heste; man ser ham ofte i sine Stalde og til Hest.

Valget af de Mænd, Kongen hædrer med sin Tillid, falder just ikke paa de værdigste og retskafneste Mænd. For Øjeblikket er hans Yndling en Tysker ved Navn Knuth, som han har udnævnt til Kammerherre, og hvis største Fortjeneste er at drikke godt, for Resten et indskrænket Hoved og har mange slette Vaner."

Uagtet Frederik III's Hof var tysk, idet han og Dronningen især talte det Sprog, saa sørgede han dog for, da han blev gjort opmærksom derpaa, at Kronprins Christian lærte Dansk, saa han som Konge brugte dette Sprog, ogsaa til Optegnelserne i sin Dagbog.

Christian V var som bekendt en ivrig Jæger, og en stor Del af Dagbogen udfyldes af hans Jagtbedrifter, af hvilke her hidsættes en Prøve.

1689. Den 29de Marts: „Jagede vi en Hjort udi Hareskov og fangede den i en Sø ved Hirsholm."

1690. Den 18de Decbr.: „Fangede vi udi Gelte 4 Wildsuin."

„ Den 21de Juli: „Var vores Svanejagt, og jagede dem ind imellem Dragør eller Amager og Saltholmen; fangede 52 Svaner."

1690. Den 5te August: „Jagede vi 1ste Gang iaar og fangede en Jort aff 12 Ender."

„ Den 7de August: „Fangede vi en Hjort af tolv Ender."

1691. Den 28de Januar: „Haver vi skudt 33 rewer (Ræve) i Gyldenlund."

„ Den 11te August: „Var jeg paa Jagt og fangede en Hjort af 16 Ender udi Bagsværd Sø; den har løbet i 3½ Time."

„ Den 18de August: „Jog vi en Hjort af 10 Ender, som løb 1½ Time i Harreskov og blev fangen i Fur Sø ved Frederiksdal."

„ Den 24de August: „Jog en Hjort paa 12 Ender i Harreskoven."

„ Den 10de September: „Fangede en Hjort paa 14 Ender."

1696. Den 15de August: „Jaged wi og fangede en Hjort af 12 Ender i Gurre Sø; den løb 2½ Time."

„ Den 25de August: „Jagede vi en Hjort aff 22 Ender og fangede den i Gurre Vang."

Var Kong Christian V en vældig Nimrod, saa passede han og med skinsyg Aarvaagenhed paa, at ingen traadte hans Jagtrettighed for nær, og udstedte i det Øjemed strenge Love, Jagten vedrørende, saasom: „Ingen maatte drive eller bruge Jagt eller Skytteri efter Vildt, stort eller lidet, ejheller holde Skytte, medmindre han ejede samlet Gods af 200 Tønder Hartkorn paa Sjælland eller Øerne Fyen, Lolland Falster og Langeland, og i Jylland, naar han der ejede samlet Gods eller Hovedgaard af mindst 100 Tønder Hartkorn. Jagthunde og Mynder maatte kun holdes af ovennævnte store Lodsejere; indlod sig nogen ellers derpaa, havde de at betale en Bøde af 50 Rigsdaler." Den barbariske Skik, at Hunde lemlæstedes for Vildets Skyld, bestod endnu, idet Para-

grafen i Jagtloven af 1681 lyder: „Paa det Vildet icke af løse Hunde i Marcken skulle vorde beskadiget eller forjaget, saa maa oc ingen Præst, Foged, Bonde eller andre, som boer paa Bøndergaarde, have nogen løse Hunde gaaende, med mindre een af For- eller Fremfødderne er afhuggen. Overkommer Jagtbetjente, Skov-Ridere, Skytter eller andre, som Jagtfrihed have, saadanne ulemlæstede Hunde paa Marck eller i Skov, da maa de dem ihjelskyde, oc skal Eyermanden endda for Skuddet betale een Marck Danske.“

Der var strenge Fredningsbestemmelser; thi den, som i Fredningstiden skød et Raadyr, skulde bøde 600 Rdlr., for en Hare 400 Rdlr. og for et Par Agerhøns 200 Rdlr. Da 1 Rdlr. dengang var vel omtrent det samme som 6 Kroner nu til Dags, saa vil man indse, at det var en dyr Fornøjelse at faa Vildt paa sit Bord i Utide. Syndere, som ikke havde at betale Bøden med, kom paa Bremerholm „udi Jærn“ i 3 Aar.

Efter Reskript af 1685 skulde Fangerne paa Bremerholm blandt andet ogsaa „henbære Misdæderes Lig paa Anatomikammeret, og sammesteds kom de selv hen, hvis de døde i Jern paa Bremerholm; — „til Anatomiens Nytte“, som det hed.

Som ovenfor er berørt var Kong Christian V jevn og ligefrem, og selv den ringeste i Landet kunde faa denne Konge i Tale; i den pragtfulde, forgyldte kongelige Ridestald flokkedes de nødlidende om ham og modtog rigelige Gaver. Snart var det fattige og Krøblinge, snart Folk, hvem en eller anden Ulykke var overgaaet.

I Christian V's Tid strømmede Tonen fra Ludvig XIV's Hof ud over hele Europa. Ogsaa Hoflivet

her udformedes snart efter dette fremmede Mønster; det varede dog længe, inden man fandt den fremmede Dragt bekvem.

Kunde end den ringeste søge at nærme sig Kongen i Ridestalden, gjaldt Foretrædet i Slottets Gemakker, — om der end i den kongelige Gemaksordinans stod „alle og enhver“, — dog kun Rangspersoner samt fornemme Borgere og Gejstlige, eller hvad man dengang betegnede med „honnette og skikkelige Folk“.

Blandt disse maatte Størsteparten kun komme i det yderste Forgemak, medens de højere i Rangen og særlig udmærkede kom nærmere og nærmere til Kongen, eftersom de vare fornemme til, og Kammerherrerne, de egentlige Dørvogtere, skulde have flittig og god Indseende med, at de ovenfra givne Regler ubrødelig overholdtes, og sømmelig advare enhver, saa ingen kom videre, end sammes Rang tillod.

Kammerherre-Værdigheden stammer fra Dørvogter-Embedet i de kongelige Gemakker fra den tidligste Tid. Ifølge Christian II's Hof-Reglementer, som stammede fra det burgundiske Hof, var Dørvogteren en fornem Mand. Kammerherre-Nøglen blev oprindelig baaren „i en blaa Baandsløjfe paa Lommetasken, foran til Højre“. Da Kjoleskøderne bleve smallere, maatte Kammerherrenøglen selvfølgelig rykke tilbage, og saaledes kom den til at indtage sin nuværende Plads. Man kan af de gamle Portræter se Nøglen baaret paa dens oprindelige Plads, foran paa højre Side.

Paa Christian V's Tid var der ingen Forsikring eller Assurance imod Ildebrand eller anden Ulykke. Naar Folk, som ellers vare velhavende, ramtes af en og anden Ulykke, bødedes derpaa ved Lotterispil, ved at bortlodde en eller anden Genstand, og glemte Folk da ikke at gøre Krav paa Kongens Kasse, naar de stod i nogensomhelst Forbindelse med Hoffet. — I

Aaret 1690 tog Kongen saaledes Lodder for 800 Kroner i det Skab, som Hofsnedkeren Mester Lorenz Corbianus opsatte efter sin ulykkelige Ildebrand. Samme Aar bortspillede en herværende Franskmand et Klavér, og det er første Gang, at dette Instrument nævnes i Regnskaberne. Kongen tog et betydeligt Antal Lodder, og der er Sandsynlighed for, at han har været den vindende, thi fra den Tid af gav Organisten ved St. Nikolaj Kirke Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedvig Undervisning i Klaverspil.

Kongens Gavmildhed gav sig iøvrigt til Kende paa mange Maader. Han satte faderløse Børn i Lære hos dygtige Haandværksmestre og betalte for dem der, sendte unge Kunstnere udenlands og underholdt dygtige Videnskabsmænd og saa fremdeles.

Med Lægevidenskaben stod det dengang, ja langt senere, kun tarvelig til, og man var mest tilbøjelig til at søge Hjælp hos Kvaksalvere. Barbererne vare selvskrevne Kirurger, ja i 1681 udbetaltes der 400 Kroner til Skarpretteren „for den kongelige Page Zepelin's Ben at hele“. Til Kongens eget Brug købtes gentagne Gange Recepter af omstrejfende Linedansere og andre Gøglere, som lod sig derfor meget ublu betale, ja indtil 2000 Kroner for Opskrifter paa Lægemidler af tvivlsom og skadelig Beskaffenhed.

Blandt alt det, som gav Tiden dens brogede Præg, indtog de udenlandske Dyr, Dværgene og Negrene etc. en fremragende Plads ved Hoffet. I Rosenborg Have var der dresserede Bjørne. I Dyrehaven ved Frederiksborg havde man Løver i Bur og Elefanter, Kameler og Rensdyr etc. paa Stald. De mindre, udenlandske Dyr, blandt hvilke Aber og Papegøjer vare særlig yndede, havde deres Plads i Kongehusets egne Værelser, hvor de dels holdtes i Bur, dels drev deres frie Spil sammen med Yndlingshundene, der baade betaltes meget dyrt og skattedes saa højt, at endog

Christian V's gamle Hund „Tullefas“ var malet i naturlig Størrelse og hang i Kongens Kammer Side om Side med Dronning Charlotte Amalies Portræt. Da „Tullefas“ var død, fulgte dens Billede med Kongen, naar Residensen blev forlagt til et andet Slot.

Dette Sværmeri for Hunde gik i Arv til Christian V's Søn, thi da Frederik IV blev salvet til Konge i Frederiksborg Slotskirke i Aaret 1700, overværede hans Yndlingshund Ceremonien i Kirken, hvor den, — med en Negerdreng til Opvartning, — havde sin Plads i Koret mellem Tronen og Alteret.

Dværge og Dværgkvinder vare ogsaa i Kurs ved Christian V's Hof. Den liden „Grev Hans“, som Mandslingen kaldtes, og den liden bitte „Frøken Elselil“ stode begge højt i Majestæternes Gunst. Frøken Elselil havde sin egen fine Miniatursofa i Dronningens Kammer, og „Grev Hans“ boede i et hyggeligt Værelse i det store Trappetaarn paa Kjøbenhavn Slot, hvorfra han kunde holde Udkig over Byen fra første Haand og se, hvem der kom og gik til og fra Slottet.

Da Danmark havde faaet Besiddelser i de varme Jordstrøg, kom det i Brug at have Negere og Negerinder til Opvartning ved Hoffet. De fik forud en omhyggelig Opdragelse, for at de kunde skikke sig høvisk i Majestæternes Nærværelse. De bleve prægtigt klædte i røde og blaa Farver og havde skinnende Turbaner med hvide Plumager. Forinden de bleve indkøbte til Hoffet, var de en ligefrem Handelsvare, thi en Neger kunde i 1686 købes for 120 Kroner, hvorimod en Negerinde var noget dyrere og kostede 148 Kroner, saaledes at Hoffets fleste Hunde have haft mere Værdi end slige stakkels sorte Mennesker. Hvor godt Negrene, der vare ansatte ved Hoffet, end havde det, længtes de dog som oftest efter deres tidligere varme Hjem, og fik derfor ofte efter nogle Aars Tjeneste deres Frihed og Hjemlov.

Christian V var ikke nogen lidenskabelig Kortspiller og spillede vel højst Kort en Snes Aftener om Aaret og tabte da sjelden mere end 10 à 20 Specier ad Gangen, med mindre han „allernaadigst“ vilde tabe større Summer til enkelte udvalgte.

Kongens Hu stod derimod mest til Ridderfærd og Jagt samt Karrusel og Ringrenden. Der var baade Klapjagt, Falkejagt og Parforcejagt. Denne sidste kunde de kongelige Herskaber stundom nyde i Ro og Mag fra det Galleri, der gik langs Dronningens Gemakker paa Kjøbenhavns Slot, idet man slap Ræve, unge Bjørne, Maarer etc. og Hunde løs i den inderste lukkede Slotsgaard og hidsede lystigt, medens Jægerne blæste Signaler og Staldknægtene tumlede sig mellem Dyrene, vel udstoppede, for at Vildets Bid ikke skulde naa ind til Skindet paa Forfølgerne. —

Ved Christian V's Hof spilledes der l'Hombre, Scherwenzel og Lanter; ogsaa spilledes der Dam, Trik-Trak, Skak, ja selv Terningekast om Penge blev dyrket; derimod blev Billard af Kongen betragtet som et umandigt Spil, hvilket han overlod til Damerne og Børnene at dyrke, og det var først i de sidste Aar af hans Levetid, da Sygdom fængslede ham til Gemakkerne, at han tog dette Spil til Naade som et stilfærdigt Tidsfordriv.

Paa Rosenborg Slot hænger der et lille forgyldt Varpanker. Dets Historie er følgende.

I Oktober Maaned 1677, da Kong Christian V paa Orlogsskibet Frederik III, paa 52 Kanoner ført af Viceadmiral Iver Hoppe, sejlede fra Rügen (hvor der var bleven gjort Landgang) til Kjøbenhavn, opstod der i Nærheden af Bornholm en stærk Storm. Der søgtes Læ for Stormen, men Skibet drev for sine Ankere, uagtet man var godt forsynet dermed. Skønt

man mente, at det lille Varpanker hverken kunde gøre fra eller til, kastedes det dog ud, og Frelsen var der; Ankeret blev forgyldt, og Thomas Kingo kvad:

„Gud holdt paa mig, og jeg holdt Christian V,
Da een fortviflet Storm i Østersø ham klemte.
To Rigers Liv og Død paa to Jern-Hager laa,
Jeg derfor evig her skall til et Minde staa.“

Det var en gammel Klage i Norge fra det 16de Aarhundrede, at Landet aldrig saa sin Konge, og at alting derfor gik saa skævt. Christian IV, for hvem det var en Glæde at færdes paa Søen, kom adskillige Gange til Norge, men den Slags Rejser laa ikke for hans Efterfølgere paa Tronen.

Grunden til, at Kongerne kom der saa sjeldent, var dog ikke Ligegyldighed for Nordmændene; den laa simpelthen i det store Besvær, det kostede at rejse i Norge. Især efter Enevoldsmagtens Indførelse 1660, da der skulde optrædes med stor Glans og et betydeligt Følge, bleve Rejserne i høj Grad byrdefulde for det norske Folk; ogsaa det kunde skræmme Kongerne fra at komme til Norge.

Hvilket uhyre Apparat der skulde sættes i Bevægelse ved slig Norgesrejse, ville vi senere faa at se ved Omtalen af Kong Christian VI og Gemalindes Rejse derop fra Maj til September i Aaret 1733.

Kong Christian V's Rejse til Norge i 1685 var knap saa storslaaet, thi dels var hans Gemalinde ikke med, og dels varede Rejsen kun 9 Uger, medens hin tog over 4 Maaneder, og der gjordes saamegen Stads af Christian VI og Gemalinde, som overfor dem kom paa rette Sted, medens Christian V personligt satte mindre Pris derpaa.

Om Kong Christian V's Rejse i Norge i Aaret 1685

skriver Dr. Yngvar Nielsen i „Vidar“, hvoraf dette Uddrag.

„Skønt Hs: Majestæt i flere Aar havde foresat sig at besee sit Arverige Norge og fornemmelig Grændserne sammesteds overalt at besee, saa havde dog de continuerlige Krigstider altid vaaren i Veyen indtil nu Anno 1685.“

Af Orlogsskibe, Fregatter og Barquelonger blev der udrustet ialt 11; Viceadmiral Hoppe var Chef og Schoutbynacht Dreyer Næstkommanderende. Skibene skulde sejle til Fladstrand og der afvente Kongen og Følge.

Den 19de Maj rejste Kongen med 11 Kavallerer, Livmedicus, Sekretærer og Kopister samt 16 Hofbetjente fra Kjøbenhavn til Nyborg.

Den følgende Dag over Odense til Hindsgavl, hvorfra der i Baade sejledes til Kolding.

Den 22de Maj rejstes fra Kolding, og den næste Dags Aften var Kongen i Aalborg.

Om Kongens Rejse berettes: „Udi alle Stæder, hvor Hs: Kongl: Majestæt om Natten logerede eller om Middagen spiisede, vare altiid det ganske Borgerskab udi Gevæhr, og blev Hs: Kgl: Majestæt paa hver Sted af Gejstligheden og Magistraten allerunderdanigst modtaget.“

Den 24de Maj hørtes Prædiken i Slotskirken i Aalborg; derfra droges til Fladstrand, og den 25de gik Christian V om Bord i Orlogsskibet „Svenske Falk“, og den 27de Maj gik Kongen i Land i Norge ikke langt fra Kragerø.

Den 28de Maj kom Kong Christian til Grevskabet Laurvig, der ejedes af Statholder Gyldenløve.

Den 30te rejste Kongen til Vands til Fæstningen Frederikstad, og bleve alle Kanonerne paa Voldene 3 Gange løsnede og af Dragonerne og Infanteriet 3 Salver afgivet; „saa“, som det hedder, „Intet var for-

glemt, hvad udi een Hast, eftersom Hans Kgl: Majestæt dennem heel uformodentlig paakom, til dette Indtogs Ziirelse kunde anordnes."

Kongen holdt Mønstring over Tropperne der og boede hos Tolderen sammesteds. Den 1ste Juni red Kongen til Frederikshald, hvor alle Kanoner løsnedes 3 Gange ved Ankomsten. Kongen besaa Fæstningen og drak af Vandet af den paa den høje Klippe springende Kilde.

Den 4de Juni besaa Kongen Vandfaldet ved Sarp, og samme Dags Aften ankom Kongen til Hest til Christiania og red igennem Byen op til Aggershus Slot.

Den 7de Juni 1ste Pintsedag var Kongen i Slotskirken og den 8de til Højmesse i Byens Kirke.

Den 10de red Christian V til Kongsberg Sølvværk og var nede i en Grube, „Julius" kaldet, og var 40 Favne dybt nede og besaa, hvorledes Sølvertsen brydes.

Den 12te atter i Christiania.

„Den 19de begav Hs: Kgl: Majestæt sig med hoshavende Suiite heel tiilig om Morgenen op ad Doffrefield", og skrives der: „Denne Dags Reyse var vel den besværligste og farligste, som paa den gandske Reyse formedelst de mange farlige Klipper at passere var". Dernæst beskrives Dovrefjeld: „Dovrefjeld er et meget høyt og steylt Bjerg, hvor man af Siden opriider, havende paa den eene Haand dette forfærdelige Fjeld og paa den anden Siide aldeles intet uden at see neder af en Præcipie, ligesom udi Afgrunden, hvor en stor Elv løber, og er denne Vej, udi Bjerget indhuggen, saa smal saa neppe een Hest uden Fare kand passere dend anden, saa at, om mand med Hesten kom til at falde og uden for denne smalle Vey maatte komme, ganske ingen menneskelig Redning skulle være, thi aldeles ingen Hold eller noget er, hvor man sig kunde

arrestere, mens fik at falde neder udi Elven udi Dybet.“ Om Kongens Ridt over Fjeldet berettes: „Medens næsten den største Del af Suiten mangfoldige Gange af Hesten maatte afstaae og sig til Fods, det bedste de kunde, som og heel besværlig var, forhjælpe, saa forblev Hs: Kgl: Maj: dog denne gandske onde og farlige Vey stedse paa Hesten siddende og agtede hverken Præcipicer eller andet. Fjeldet var og svært at passere, formedelst Natten tilforn en temmelig stor Mængde Snee var falden, saa det overalt tykt, ligesom midt om Vinteren, dermed var bedækt.“

Det var paafaldende, at den ellers i Sind danske Konge lod sætte en tysk Indskrift paa den Pyramide, han lod rejse paa Toppen af Dovrefjeld, da han i samme Aar 1685 red over dette Fjeld. Latinen plejede ellers endnu at bruges til slige Indskrifter.

De sidste 4 Mil til Trondhjem tilbagelagde Kongen i Baad. Da Fæstningen Munkholm, hvor Griffenfeld sad, passeredes, blev der derfra løsnet 27 Kanonskud og ligesaa i Trondhjem, da Kongen steg i Land der.

Hans Kgl. Majestæt var ikke paa Munkholm, men besaa det kun fra Landet.

„Kongen begav sig straks udi Generalmajor Wiibes Carosse til dennes Bopæl og der logerede. Da Kongen traadte af Karossen, blev han af Tropper til Hest og til Fods trende Gange en Salve givet. Hans Majestæt spiisede derpaa Kl 12 om Midnat, hvorved fornemmelig var at observere, at det uden Lys skeede, eftersom der om Midnat om denne Tiid til Aars aldeles ingen Nat er, saa man ligesaavel om Midnatten som om Dagen kand læse og skrive, og er ikkun Solen omtrent 2½ Time saa til Aars borte, som meget extra ordinaire for dennem var, som ey paa samme Sted tilforn været havde.“

Dagen efter, den 22de Juni, holdt Kongen Mønstring over Garnisonen.

Den 23de, 24de og 25de Juni holdtes Rast i Trondhjem, og St. Hansdag var Kongen udi den store Kirke.

Den 2den Juli ankom Christian V til Bergen i Baad. Paa ethvert Skiftested hver 2den Mil til Søs var der tilsagt 200 dygtige Roerskarle; thi der var 30—40 Baade til Kongen og Følge.

Da der var 27 Skiftesteder imellem Trondhjem og Bergen, var der c. 4000 Mand sagt til at ro.

I Bergen spiste Kongen ikke alene til Middag hos Kommandanten og Amtmanden samt Biskoppen, men ogsaa hos et Par vel fornemme Borgere Hans Hjort og Tor Møhlen. Glæden derover var meget stor; der skrives: „Den Glæde, Enhver udi denne Reyse og fornemmeligen, at Hans Majestæt een og anden den store Naade beviise og hos dennem spiise vilde, lod betee, var ikke til at beskrive, saa imedens Hs: Kgl: Majest: der var, Tiiden ey udi andet end Fryd og Glæde blev tilbragt.“

Den 7de Juli rejste Kongen til Søs over Stavanger til Christianssand, hvor, ligesom næsten overalt, Æreportene havde Inskriptioner paa Latin.

Den 12te Juli hørte Christian V tvende Prædikener i Christianssand Kirke. Næste Dag sejledes over Lillesand, Arendal, Risøer og Kragerøe.

Den 15de var Kongen i Laurvig efter paa Rejsen fra Bergen at have tilbagelagt 47½ Mil til Vands og 7¾ Mil til Lands. Kongen boede hos Statholder Gyldenløve.

Den 16de modtog Christian V i Audiens den franske Gesandt Marquis de Torsi og lod Tropperne eksercere for ham.

Om Aftenen lod Gyldenløve et Fyrværkeri afbrænde, hvorved tildrog sig en ulykkelig Hændelse, idet en Fyrkugle sprang, og Stykkaptajnen, der forestod Fyrværkeriet, dræbtes, og 4 à 5 Mand bleve blesserede.

Den 19de Juli, som var en Søndag, efterat Kongen havde hørt Formiddags- og Eftermiddagsprædiken i Laurvig, drog han til Vands til Staværn, hvor Flaaden laa, og gik om Bord i Admiralskibet „den svenske Falk“, paa hvilken Majestæten var sejlet op til Norge godt to Maaneder tidligere.

Da der baade var Modvind og Taage undervejs, kom Flaaden først Kronborg forbi den 23de Juli. Christian V vilde have sejlet lige til Kjøbenhavn, men da det blev Modvind, lod han kaste Anker en halv Mil fra Kronborg, gik i Land og sov i Helsingør om Natten og drog næste Dag landværts til Kjøbenhavn.

Denne Kong Christian V's Rejse havde varet 9 Uger og 3 Dage.

Til Lands havde Kongen rejst 280 Mile og til Vands 326 Mile, ialt 606 Mile.

XIX. DRONNING CHARLOTTE AMALIE.

KONG Christian V var gift med Prinsesse Charlotte Amalie af Hessen Cassel, som var født den 27de April 1650; hun var saaledes 4 Aar yngre end sin Gemal.

Brylluppet stod paa Nykjøbing Slot, hvortil Prinsessen var kommen fra sit Hjem den 25de Juni 1667. I Kjøbenhavn fik hun en festlig Modtagelse, idet det blandt andet var paabudt af Kongen, at enhver, der holdt Karosse, skulde møde med denne ved hendes Indtog i Byen. Om Dronning Charlotte Amalie skriver Historieskriveren Riegels, „at hun besad alt, hvad der kunde betinge huslig Lykke.“ Hendes huslige Lykke overfor sin Gemal var dog kun saa som saa, da hendes Svigermoder Dronning Sophie Amalie gjorde sit til at forbitre sin Svigerdatter Tilværelsen, idet hun bevirkede, ihvor utroligt det end lyder, at Sønnen Christian V kom i Forbindelse med Jfr. Sophie Amalie Moth, for at hans retmæssige, forstandige Hustru ikke skulde faa samme Magt over ham, som Dronning Sophie Amalie havde haft over hans Fader Frederik III.

Dronning Charlotte Amalie bekendte sig til det reformerte Trossamfund. I Ægteskabskontrakten med Christian V, som Charlotte Amalie underskrev forinden Vielsen paa Nykjøbing Slot, havde hun for-

pligtet sig til, at de eventuelle Børn af hendes Ægteskab skulde opdrages i den lutherske Religion, og det holdt hun sig uvægerlig efterrettelig, ja mere end det, thi hver Søndag og alle Festdage bivaanede Dronning Charlotte Amalie den lutherske Gudstjeneste til Højmesse med Christian V og gik saa i reformert Gudstjeneste til Aftensang og om Fredagen. Det skulde saaledes synes, at hun viste den herskende lutherske Kirke alt det Hensyn, man med nogenlunde Billighed kunde forlange af hende.

Da Christian V kom paa Tronen i Aaret 1670, var hans Gemalinde Charlotte Amalie alt vel kendt her i Landet fra den bedste Side, men jo mere hun havde lagt sin Karakter og sine Evner for Dagen, desto mere søgte de, som vilde beherske Kongen, med Enkedronningen i Spidsen at umuliggøre en politisk Indflydelse for Dronning Charlotte Amalie, idet man holdt hende borte derfra ved at indbilde og forestille Kongen, at den augsburgske Konfession var den kongelige Enevoldsmagts Grundpille.

Det var en svær Stilling, Dronning Charlotte Amalie havde for sin Trosbekendelses Skyld. Hun var saaledes den eneste Dronning af det oldenborgske Kongehus, som ikke blev salvet samtidig med sin Gemal; man antog, at det var hendes Svigermoder Enkedronningen, der mente, at denne hellige og højtidelige Handling ikke taalte at deles; men for sit eget Vedkommende havde hun i sin Tid ikke haft det ringeste at indvende, men fandt det endog meget selvfølgeligt.

Værst var det dog for Dronning Charl. Amalie, da Christian V kom i Forbindelse med Jfr. Sophie Amalie Moth. Selv havde Majestæten et fængeligt Hjerte og var i Besiddelse af løse Begreber i det Punkt; naar saa hans Omgivelser, ja endog hans egen Moder, hjalp til, saa gik det, især da Enkefru Moth overtalte sin Datter til det Skridt.

Nogle faa Maaneder efter Christian V's Tronbestigelse kom Jfr. Sophie Amalie Moth i Forbindelse med ham. Hendes Stilling som Kongens officielt anerkendte Elskerinde blev først slaaet fast efter Griffenfelds Fald, da Kongen forærede hende Øen Samsø, som Griffenfeld havde ejet, og i Decbr. 1677 ophøjede hende til Grevinde. I Aarenes Løb fødte hun Kongen to Sønner og 3 Døtre. Den 1ste Januar 1679 fik hendes Børn Tilladelse til at bære Tilnavnet Gyldenløve, og Navnet Danneskjold blev ved kgl. Patent af 1695 tillagt Efterkommerne af Frederik III's og Christian V's uægte Sønner, fra hvilke forskellige Slægter af det Navn nedstammede, men deraf er kun Slægten Danneskjold-Samsøe nu i Live.

Sophie Amalie Moth synes at have været ubetydelig og ingen politisk Betydning at have haft, og heller ikke spillet nogen Rolle ved Griffenfelds Fald.

At Sophie Amalie Moth, foruden at have modtaget Grevskabet Samsø af Kong Christian V, tillige har kostet Staten en Del, er en Selvfølge. Hun opføres paa Partikulærkassens Regnskab med Betegnelsen Grevinde af Samsøe, men langt almindeligere staar der ved Summer, som utvivlsomt ere udbetalte hende, kun et „NB.“; saaledes et Sted ved en Sum af 10000 Rdlr. Undertiden ere Posterne stregede over, som om det skulde skjules. Bortset fra mindre Summer ved visse Lejligheder eller en enkelt større Gave som de nylig nævnte 10000 Rdlr. har Grevinden i den største Del af Christian V's Regeringstid haft 2000 Rdlr. hvert Kvartal og desuden ligesom Dronningen 5000 Rdlr. i Nytaarsgave. Dronning Charlotte Amalies aarlige Apanage var 20000 Rdlr., hvorimod Enkedronning Sophie Amalie havde 50000 Rdlr. foruden Indkomsterne fra Krongodserne paa Lolland og Falster samt Hørsholm.

Hvad der særligt er gaaet til Sophie Amalie Moths

Sønner Gyldenløverne, er, efter de originale Regnskaber, der findes i vore Arkiver, ikke stort; men i de 29 Aar, Kong Christian V regerede, blev Udgifterne til denne Extragemalinde til store Summer, især da Kongens Hofudgifter og personlige Udgifter stode i et stærkt Misforhold til Statens Indtægter og Folkets Skatteevne. —

Imidlertid tog Sophie Amalie Moth ikke aldeles Luven fra Dronning Charlotte Amalie; dertil var hun for ubetydelig, idet hun hverken i Forstand eller Uddannelse kunde nær komme op paa Siden af Dronningen, thi Dronning var Charlotte Amalie, og den udvortes Værdighed ved Hoffet havde hun, og hun var ogsaa den, der vidste at hævde sin Plads der, ikke mindre ved det daglige Taffel end ved Hoffets Festligheder og Forlystelser, ligesom ogsaa Kongen, der holdt strengt paa den Slags Anstand, aldrig saaledes viste hende nogen Tilsidesættelse, men endog altid vilde have hende offentlig med sig. Med Hensyn til Kongens Forhold til Sophie Amalie Moth og hans Liv til Dels hos hende med hans Yndlinge, da holdt Dronningen ikke i saa Henseende sine Følelser tilbage, men lod ofte sin kongelige Gemal høre Sandheden baade i det ene og det andet, og frugtede denne end ikke altid, saa frygtedes den dog. Kongen gjorde ofte sin Dronning store Foræringer, man sagde for at gøre det godt igen, naar han havde foranlediget hendes Vrede.

At Kong Christian V ikke skyede sin Dronnings Selskab, men vel endog satte Pris derpaa, maa antages, saa ofte som hun omtales i den af Kongen førte Dagbog. Han skriver f. Ex:

1690. Den 8de Juli: „Spisede vi med Dronningen hos Christoffer Sehesteds Huus.“

1690. Den 26de August: „Jagede vi to Hjorter og fangede dem, en efter den anden, i Dronningens Nærværelse.“

„ Den 10de September: „Rejste vi til Odense, hvorfra Dronningen tog til Hundslund og jeg og Prins Frederik til Haderslev.“

1691. Den 1ste Juli: „Rejste jeg med Dronningen og Prins Frederik til Korsør, blev paa Yachten om Natten, kom i Land anden Morgen i Nyborg Kl. 7.“

„ Den 2den Juli: „Rejste vi til Odense, derfra Dronningen over Middelfart til Dronninglund, jeg over Assens med Prins Frederik.“

„ Den 15de Juli: „Kom Dronningen til mig i Randers, hun var paa Hjemrejse fra Dronninglund.“

„ Den 16de Juli: „Om Middag hos Grev Rewentlov paa Clausholm.“

„ Den 6te December: „Om Aftenen talte jeg med Dronningen om Prins Friderichs Rejse, hvilket hende meget vel behagede, at jeg dertil vilde resolvere.“

1696. Den 15de April: „Gjorde Dronningen it artigd Divertissement paa min fødselszdag.“

„ Den 27de April: „War Dronningens Fødtselszdag, som wi holdte udi rosenborgs Haffue og holdte den fete hele Dagen igennem.“

„ Den 7de Oktober: „Sejlede vi med nytt Sckib „Louise“; — til Middagen kom Dronningen og alle Prinser om Bord til os og spisede med os paa Skibet.“

1697. Den 27de April paa Dronningens Fødselsdag: „herligt at traktere ved et stort Taffel i Audienssalen.“

Kong Christian V led allerede i sit 46de Aar meget af Gigt og maatte derfor indskrænke de kære Parforcejagter, som han satte saa høj Pris paa. Hvad der ogsaa var skadeligt for ham, var hans store Hang til at hengive sig til Bordets Glæder. Da han i Foraaret 1691 følte sig ilde tilpas, tilraadede Lægen ham at gennemgaa en Mælkekur samt tage nogle varme Bade. Af Dagbogen, som Majestæten førte, ser man, at han fulgte Raadet; han skriver:

1691. Den 21de Maj: „Begyndte jeg at bruge Mælk om Morgenen for at drikke den 14 Dage."

„ Den 29de Maj: „Badede jeg første Gang paa Rosenborg; begyndte min Fod at gøre mig ondt; Dagen efter blev det bedre."

„ „Den 9de: badede jeg"; „den 11te badede jeg."

„ Den 16de Juni: „Badede jeg 4de Gang paa Rosenborg om Aftenen, og med det samme lod mig kopsætte."

Uagtet Christian V ikke kunde taale det store Vellevnet med Mad og Drikke, troede han dog ikke, at han i saa Henseende behøvede at tage Hensyn, naar han bare passede paa at foretage sig fornøden anstrengende Motion ved Jagt og Ridning.

I 1694 var han paa en forvoven Vildsvinejagt ved Frederiksborg, og ikke længe tilforn havde han paa een Formiddag redet seks Heste trætte efter hinanden i Ridehuset.

Den 25de Januar 1695 fik Christian V et Anfald af Podagra, saa han maatte i lang Tid køre i Rullestol omkring i Slottet, og først den 10de Marts kunde han gaa med to Stokke. Ligesom sin Fader Frederik III og Farfader Christian IV besøgte Christian V ogsaa St. Helene Kilde, i Tibirke Sogn, ved St. Hansdagstid for at drikke af Kildevandet der, som formentes at have en helsebringende Virkning; dog der mærkedes intet for Majestætens Vedkommende.

I Februar 1697 tiltog Christian V's Svaghed i Benene saaledes, at al Gang var ham besværlig, og han bestandig maatte bæres, naar han vilde forlade sine Gemakker og Slottet; i Haven derimod brugtes Rullestol. Dog lod han sig ikke afholde fra den 14de Juli s. A. at begynde Hjortejagten og jagede fire Gange i samme Maaned. Den 23de Aug. skød han fra Rullestol en Hjort og den 8de Septbr. endog to Hjorte.

I Aaret 1698 holdt han fra 8de til 27de Septbr. ikke mindre end 11 Parforcejagter og kørte den 19de Oktbr. med Kronprins Frederik „for at slutte Jagten iaar.“ Der var en Hjort, Kongen havde faaet Kig paa; den løb imidlertid længe, inden de kunde faa Ram paa den. Kongen forlod Jagten for en Stund og kørte til Eremitagen, hvor han spiste i Selskab med Kronprins Frederik og de tre Gyldenløver, Grev Schack og Marskallerne Osten og Hahn.

Mod Slutningen af Taflet, da Klokken var 4, kom Jagten i Nærheden, og Hjorten stod for Hundene nogle 100 Skridt fra Eremitagen, hvilket blev Majestæten meldt, og Kongen „begav sig til Jagten“: men da han havde givet Hjorten Stødet og maaske ikke truffet rigtigt, rejste den sig i Faldet med Bagkroppen, men faldt straks igen, dog saaledes, at den slog Kongen til Jorden, idet den ramte hans venstre, daarlige Hofte. Vel stod Kammerjunker Osten saa nær, at han kunde hjælpe Kongen op og beskytte ham i Faldet („den Oberleib erhalten“), men Hjorten sprang op anden Gang og slog Kongen med det ene Bagben saaledes paa den venstre Fod, saa at man formodede, at Ankelbenet var slaaet itu. Kongen blev straks løftet op i „Skydevognen“, og man kørte ham til Jægersborg, hvor det dog befandtes, at Kongen kunde bevæge Foden og saaledes ikke havde noget Benbrud. Kongen kørte da ind til Kjøbenhavn, hvor han ankom Kl. 8 og blev undersøgt af Livlægen og tre Barberere,

blev derpaa aareladt og fik et Omslag af fordelende Urter og lunken Vin anbragt paa Benet.

Kongen kunde i længere Tid ikke røre sig, maatte løftes fra een Seng i en anden og havde urolige og smertefulde Nætter, men den 1ste Novbr. kunde han igen være oppe og et Par Dage efter staa paa Foden, der havde været daarlig.

Uagtet Kongen var legemlig svag, var hans Appetit uforandret. Iøvrigt er det ufornødent at forfølge hans langvarige og ensformige Sygehistorie. Christian V's sidste Leveaar frembyde kun det sørgelige Billede af et svækket og nedbrudt Helbred indtil Affældighed i den bedste Manddomsalder, fremkaldt ved uordentlig Levemaade og usundt Vellevnet.

Trods det ordinære Middagstaffel Kl. 2 kunde Kongen om Aftenen Kl. 7 atter have god Appetit. Den 27de Oktober 1698, da Kongen havde befunden sig vel, blev han om Aftenen trakteret af Kronprinsen med en Ragout, af Kronprinsessen med et Par stegte Kramsfugle, af Prinsessen med en Kødtærte, og af Prinsessen af Homburg med Vafler; Sager, som de høje Herskaber havde medbragt, og som Majestæten lod sig herlig smage.

Fra Slutningen af Aaret 1698 blev Kongens legemlige Affældighed saa stor, at han nu slet ikke kunde bevæge sig i Værelserne uden at støttes af andre eller gaa imellem dertil anbragte Rækværker, ved hvilke han kunde holde sig fast under Gangen med begge Hænder. Paa denne Maade øvede han sine kraftløse Lemmer i Krøblingens Gang og talte de Skridt, han kunde gøre, i Reglen kun nogle Hundrede, og aldrig over 1000.

Al anden Flytning af Kongen maatte ske ved, at han lod sig bære.

Endskønt der kun findes ringe Spor af videnskabelig Interesse hos Christian V, er det dog ikke

umuligt, at han stundom i de sidste Aar, da han maatte tilbringe saamegen Tid inden Døre, dog ogsaa har benyttet Læsning som Tidsfordriv, idet det først var i de sidste Aar, medens han endnu kunde gaa, at han besøgte det kongelige Bibliotek.

Den 9de Maj 1699 var Christian V saa vel, at han kunde køre til Frederiksborg, hvor han vilde tage Sommerophold. Den 12te Maj kørte han Dronning Charlotte Amalie i Møde, som med Prinsesse Sophie Hedevig ligeledes kom derud.

Den 19de Juli var Kong Christian ude at se paa en Parforcejagt, men befandt sig ilde derefter; og hermed fik hans mange Jagter en Afslutning, thi syg og mat, som han var, maatte han søge Sengen.

Den 25 Aug. 1699 døde han; Dronning Charlotte Amalie var ved hans Dødsleje. Han blev kun 53 Aar og 4 Maaneder gammel.

Efter Christian V's Død lod Kong Frederik IV Sophie Amalie Moth, Grevinde af Samsøe, beholde alle de Indtægter, hans Fader havde tilstaaet hende, mod at hun forlod Kjøbenhavn. Hun flyttede saa til Jomfruens Egede. Historikeren Højer vidner om hende, at hun her for en stor Del anvendte sine Indtægter til fattige og under en eksemplarisk Ensomhed tilbragte sit øvrige Liv „in einer ungeheuchelten Uebung der Busze, Glaubens, und wahren Gottesfurcht."

Sophie Amalie, Grevinde af Samsø, døde 5 Aar efter Dronning Charlotte Amalie, den 17de Januar 1719 paa sit Gods Jomfruens Egede i Fakse Herred. Hun blev stedet til Hvile i Frue Kirke i Kjøbenhavn. Den der indrettede Begravelse ødelagdes, som saa meget andet, ved Frue Kirkes Brand i Aaret 1728.

Fem Maaneder før Christian V døde, havde hans fordums Ven og Minister Peter Griffenfeld lukket sine Øjne i Trondhjem den 12te Marts 1699. Af den store Statsmands Liv hidsættes nogle Data.

Den 24de Aug. 1635 blev Peter Schumacher født; hans Fader Joachim S. var Vinhandler, boede paa Hjørnet af Kjøbmagergade og Løvstræde, Moderen Marie Motzfeld. Han blev tidligt Student, og efter at være bleven teologisk Kandidat besøgte han i 6 Aar berømte Universiteter. Efter Enevældens Indførelse udarbejdede han Kongeloven.

1668, d. 23/9 blev han beæret med Titlen: Cancelliraad.

1670, d. 2/11 ægtede han Catharine Nansen.

1671, d. 15/7 ophøjedes han i Adelstanden: Griffenfeld.

1673 blev han udnævnt til Storkansler, Ridder af Elefanten og fik Grevskab i Norge.

1674 købte han Øen Samsø.

1675 lod han Øen Taasinge undersøge, da han ogsaa agtede at købe den, men saa kom hans Fald.

1676, d. 11/3 styrtedes han og førtes til Kastellet i Kbhvn. og d. 6te Juni s. A. besteg han Skafottet, men blev i sidste Øjeblik benaadet med livsvarigt Fængsel.

1680, d. 16/5 førtes han fra Kastellet til Munkholm.

1698, Septbr., flyttedes Griffenfeld fra Munkholm til Trondhjem.

1699, d. 12/3 døde han i Postmester Treschous Hus i Trondhjem.

Kong*) Christian V havde Ret, da han efter Griffenfelds Fængsling og Undersøgelsen af hans Forhold sagde: „Gerrighed og Ærgerrighed har ødelagt dette Menneske.“

---

*) Uddrag af A. D. Jørgensens: Griffenfeld.

Griffenfelds Forfængelighed og Havesyge var umættelig. Han forfulgte med voksende Lidenskab det Maal at blive rig, ja meget rig, blive hædret over alle andre og raade for alt og bære det hele. Da Griffenfelds Haand altid var aaben til at modtage Gaver, baade af Landets Venner og Landets Fjender, var det et farligt Skraaplan for ham at være kommet ind paa.

Den 11te Marts 1676 fængsledes Griffenfeld, som sagt. Man fandt senere et stort Materiale, som godtgjorde det System af Bestikkelser, som Kong Christian tidligere havde advaret ham imod, ligesom man ogsaa fandt et stort Antal Andragender og Bønskrifter til selve Kongen, som aldrig vare komne denne i Hænde, samt en Masse Penge i engelsk og fransk Guld, saa Bestikkelser fra Udlandet faldt paa ham med uafviselig Styrke. De konfiskerede Penge bleve fra Griffenfelds Kælderrum i to Rustvogne, hver med 6 Heste for, førte op paa Slottet.

En samtidig Brevskriver mener, at der var 10 Tdr. Guld; i et Flyveskrift nævntes 17 Tdr., og dette sidste Tal er senere slaaet fast. Af Stikpenge, som Griffenfeld havde modtaget i Tidernes Løb, var der blandt de mange ogsaa fra Enken Abel Cathrine v. d. Wisch, Stifterinden af „Abel Cathrines Stiftelse", af hvem Griffenfeld havde faaet 4000 Rigsdaler, for at hun maatte gøre Testamente trods alle Lovbestemmelser. — Med alt det havde Griffenfeld sikkert aldrig tænkt paa at tjene nogen anden end sin Konge og sit Fædreland eller tage Ophold udenfor dettes Grændser; han ophørte intet Øjeblik i sit Hjerte at være en ærlig dansk Mand, men, som Kongen sagde, Gerrighed og Ærgerrighed var hans Ulykke.

Griffenfeld, som den 11te Marts 1676 blev sat fast i Kastellet, blev den 16de Maj 1680 hentet ud deraf af sin Broder, Albert Gyldensparre, i dennes lukkede

Vogn. Griffenfelds Broder Albert Schumacher, der da var Admiralitetsraad, var i Aaret 1674 bleven adlet under Navnet Gyldensparre. Oberst Schultz, som skulde føre Tilsyn med Fangen paa Rejsen til Norge, kørte med Brødrene til Rungsted, hvor Fregatten „Antoinette" laa klar. De to Brødre toge en hjertelig Afsked, og straks efter lettede Fregatten Anker. Sørejsen var streng, og Griffenfeld var syg det meste af Vejen. I Begyndelsen af Juni blev Griffenfeld sat i Land paa Munkholmen, som han først 18 Aar efter skulde forlade.

I Sommeren 1698 maa der være skrevet herned fra Munkholm om Griffenfelds sandsynligvis nærforestaaende Død, og Kong Christian V sattes i Kundskab derom.

Den 27de Aug. 1698 skrev Overkammerjunker Knuth til General Vibe i Trondhjem, at Kongen vilde bekoste Fangens Begravelse, at den altsaa skulde være sømmelig i enhver Henseende, saaledes som Griffenfelds alderstegne Moder tidligere havde bedt Kongen om for Aar tilbage.

Kongen var jo selv syg, og hans Hjerte mildnedes. Den 10de Septbr. 1698 tillod Kongen, at Griffenfeld maatte blive flyttet til Trondhjem. Kongens egen Sygdom kan, som sagt, have paaskyndet denne Formildelse af Fangenskabet. Mikkelsdags Aften 1698 førte General Vibe selv Griffenfeld over til Trondhjem.

Den kongelige Ordre lød paa, at „han nogen Tid maatte være i Trondhjem for bedre at kunne betjene sig af Doktor, Præst, og anden Fornødenhed, dog under Vagt og Tilsyn, at han kan være i lige saa god Sikkerhed som paa Munkholm."

Man forargede sig i Trondhjem over at se Vagt hos den hjælpeløse, dødssyge Mand, der led af utaalelige Stensmerter.

Ved Obduktionen efter hans Død fandtes en Blæresten af 7 Lods Vægt, der siden fremvistes paa Kunstkammeret.

En af vore nyere Historikere kalder Griffenfelds sørgelige Fængsel „en af de værste Pletter i vor Historie“ og siger, at „den godmodige Konge Christian V var bleven forført til en Forbrydelse mod Staten af den groveste Natur“.

„Da den ædle Grif han stækked,
Han sin egen Vinge knækked.“

Søndagen den 12te Marts 1699 hensov Griffenfeld efter tunge Lidelser i Postmester Herman Treschows Hus. General Vibe anordnede Griffenfelds Begravelse og fordelte hans Efterladenskaber. Af Penge fandtes der 250 Rigsdaler, som uddeltes til Lægerne og Tyendet. Af Dele, som Postmester Treschow arvede, findes endnu hos Kammerherre Treschow paa Brahesborg Griffenfelds Thetøj, en brun Thepotte med Sølvlænke ved Laaget.

Begravelsen fandt Sted Lørdag den 18de Marts 1699 og kostede 300 Kroner, som Kongen betalte; og alle Vor Frue Kirkes Klokker i Trondhjem ringede. Liget blev bisat i Kirkens Kor og vistnok i Aaret 1703 ført til Vær Kirke ved Horsens, hvorhen Griffenfelds Hustrus Kiste ogsaa førtes fra det grevelige Gravkapel i Helligaands Kirke i Kjøbenhavn.

Som berettet vilde Kongen bekoste Griffenfelds Begravelse. Da Kong Christian V den 31te Marts 1699 gennemgik og paategnede Regnskabet derover, var han allerede selv mærket af Døden; den indtraf næppe 5 Maaneder derefter. — Døden udjævnede Modsætningen mellem de tidligere Venner: Kongen og den stakkels Livsfange i Trondhjem maatte gaa de samme Veje.

En Glans straaler om Griffenfelds historiske Navn,

medens Navnene paa hans Avindsmænd ere helt eller halvvejs glemte.

Griffenfelds eneste Barn, Charlotte Amalie, ægtede i Aaret 1690 Baron Frederik Krag, og fik da denne med hende Stensballegaard og noget senere Øen Endelave.

Henimod 13 Aar varede dette Ægteskab, og der var 2 Sønner og 3 Døtre, og maaske flere Børn ere døde som spæde, thi i Biskop Bircherods Dagbog staar der om Charlotte Amalie Krag: „Hun døde den 21de Septbr. 1703, 31 Aar gammel, paa Stensballegaard, i Barnsnød med sit 10de Foster og blev ikke forløst“. Der fortælles andetsteds, at da hendes Faders Lig blev bragt herned fra Trondhjem for at bisættes i Vær Kirke tætved Stensballegaard, hvor hun boede, lod hun sin Faders Kiste aabne for at se ham; men hun skal ved Synet heraf være bleven saa betagen og angreben, at hun blev syg og døde kort efter. Hun overlevede kun sin Fader i 4½ Aar. Hun hviler i Vær Kirke ved Horsens ligesom sine Forældre.

Hun er (paa Spindesiden) Stammoder til Greverne Krag Juel Vind Frijs til Grevskabet Frijsenborg og Baroniet Juellinge.

Dronning Charlotte Amalie havde til sit Valgsprog taget den franske Sentens

„L'homme propose, mais Dieu dispose“,

og i den Erkendelse havde hun baaret sit Livs Tilskikkelser. Dronning Charlotte Amalie skildres af nogle som en Skønhed, af andre, vist med lige saa megen Overdrivelse, som det modsatte. Hun var ikke høj af Vækst, noget undersætsig bygget, og havde et Par levende Øjne af et klogt Udtryk. Den franske Gesandt de Villars skriver 1683: „Denne Dronning har en bleg Hudfarve og brunt Haar. Hun er ikke

smuk, men hun har heller intet, som støder; hun har en tækkelig Figur og et behageligt Væsen. Hun taler ret godt Fransk, og hvad hun siger, vidner om, at hun besidder Aand. Dronningen blander sig ikke i Statssagerne, men hun lægger ikke Dølgsmaal paa sin Fortrydelse over sin Tilsidesættelse. Af de Klager, som undertiden undslipper hende mod Regeringen, ses det, at hun nok vilde ønske, at man gav hende mere Lejlighed til at kende det, som foregaar."

Da Dronning Charlotte Amalie var for nobel og virksom anlagt til at sidde stille hen eller intrigere, naar der ikke var noget særligt Virkefelt ved Hoffet for hende, slog hun sig paa at købe og administrere forskellige større Landejendomme. Dels vare Landejendomme ikke dyre dengang, og dels slog Dronningens Apanage godt til, thi hun satte ingen Pris paa den fyrstelige Staffage af Etikette, Pomp og Luksus; desuden skænkede hendes kongelige Gemal hende af og til, som sagt, store Gaver for at formilde hende, da hun ofte kunde have skellig Grund til at ønske sin Gemal og Konge anderledes, end han var.

Dronning Charlotte Amalie havde tidligt købt Godserne Gjorslev og Søholm samt Erikstrup i Sjælland, Børglum Kloster, foruden det senere kaldte Dronninglund og Dronninggaard i Vendsyssel.

1694 købte hun Vemmetofte Gaard og Gods for 22225 Rigsdaler. Der var 83 Tønder Hartkorn under Hovedgaarden samt 550 Tønder Hartkorn Bøndergods; den samlede Ejendom kostede altsaa kun 35 Rigsdaler pr. Tønde Hartkorn.

Foruden alle ovennævnte Ejendomme havde Dronning Charlotte Amalie ogsaa Nykjøbing Slot paa Falster til Livgeding, saaledes som Enkedronning Sophie Amalie før hende havde haft det. Dronning Charlotte Amalie lod ovenover Nykjøbing Kirkes 3die Stokværk

et simplere Kapel indrette til sin reformerte Gudstjeneste, da hun fandt Dronning Sophies Restaurering af Nykjøbing Kirke for pragtfuld efter den reformerte Kirkes tarvelige Fordringer. Efter Kong Christian V's Død rejste Enkedronning Charlotte Amalie hvert Aar, naar hun var i Landet, om paa sine Godser, saasnart hendes Fødselsdag den 27de April var forbi. Det fjerne Vendsyssel, der ikke skulde synes at kunne friste en fremmedfødt Dronning til at gæste sig og mindst ene, vides hun med Bestemthed i det ringeste 4 Gange at have besøgt som Enkedronning, og hver Gang opholdt hun sig i 3 à 4 Uger paa sine derværende Godser.

For Nykjøbing Slot paa Falster, hvor hun den 25de Juni 1667 var bleven viet til Christian V, havde hun en særdeles Forkærlighed og tilbragte aarlig her nogle Maaneder; — og havde hun været i Jylland, kunde hendes Ophold her trække ud til Oktober, ja November Maaned. Paa Tilbagevejen kunde hun saa tage om ad Vemmetofte og Gjorslev, hvortil hun ogsaa gjorde Smaature fra Kjøbenhavn.

Det var en Adspredelse for Dronning Charlotte Amalie saaledes at rejse omkring paa sine Gaarde eller Slotte og opholde sig der, og det stemte ogsaa med hendes Smag at nyde Livet for sig selv fjernt ude paa Landet i sin egen Kreds og med de Mennesker, hun der samlede om sig. Den hende medfødte Drift til at styre søgte hun at tilfredsstille ved Administrationen af de mange Ejendomme, og hun var formeget Fyrstinde til her at kunne lade sig nøje med altfor smaa Dimensioner. Arbejdet, hun havde med at styre det meget, var vistnok ogsaa det eneste Udbytte, hun havde, thi Tiderne vare daarlige, og Krig samt uheldige Høstaar gjorde, at ved Dronningens Død stod der en Masse af Forpagteres og Bønders Restancer uopgjorte.

Da Dronning Charlotte Amalies Søn Kong Frederik IV havde besteget Tronen og taget Kjøbenhavns Slot i Besiddelse, ønskede hun at faa sin egen Bolig i Kjøbenhavn, for at hun og det nye Hof ikke skulde genere hinanden. Det traf sig da saa heldigt, at Ulrik Frederik Gyldenløve, Frederik III's naturlige Søn, vilde sælge sit Palæ, der laa paa Kongens Nytorv. Enkedronningen købte det og opkaldte det efter sig „Charlottenborg“, hvilket Navn Slottet bærer den Dag idag.

Foruden de mange gode Egenskaber, som Dronning Charlotte Amalie var i Besiddelse af, skal ogsaa nævnes, at hun i Aaret 1700 kom til at lægge et heltemodigt Sind for Dagen. Da den svenske Konge Carl XII den 4de August 1700 med sin Armé var gaaet i Land ved Tipperup tæt ved Humlebæk, overtog Enkedronningen Styret over Kjøbenhavn, idet hendes Søn Kong Frederik IV var ved Arméen i Holsten. Enkedronningen befalede da Stadhauptmand Mehlen, at der skulde udtages Kanoner af Tøjhuset og plantes paa Kjøbenhavns Volde, at Borgerskabet og Studenterne skulde indøves i Eksercits og anvises deres Plads paa Voldene, samt videre Anstalter, som kunde gøres for at udholde en Belejring, om det udkrævedes.

Imidlertid hørte Krigen snart op, da baade England og Holland vilde have Fred.

De ubudne Gæster bleve her kun en Maaned, idet Svenskerne hævede deres Lejr ude ved Humlebæk den 4de Septbr. 1700 og droge tilbage over Sundet.

Dronning Charlotte Amalie følte meget for Eleonore Christine Ulfeldt, der sad fangen i Blaataarn. Da dennes Døtre ved Frederik III's Død kom herind i Landet, og Enkedronning Sophie Amalie øjeblikkelig lod dem udvise, ynkedes Dronning Charlotte

Amalie over dem og skaffede dem et Tilflugtsted i Hessen-Cassel. Naar Dronning Charlotte Amalie senere kunde skaffe Eleonore Christine Ulfeldt mere Lys i Fængslet samt Pen, Blæk og Bøger, da var det store Ting, at det kunde ske overfor den haardhjertede Enkedronning.

Naar Dronning Charlotte Amalie i sin Tid i nogle franske Breve til Griffenfeld underskriver sig hans „Tjenerinde", da er dette intet Bevis paa en personlig Yndest, men derimod et stærkt Bevis paa, hvor mægtig Griffenfeld var, at den regerende Dronning maa underskrive sig hans „Tjenerinde", naar hun vil handle klogt.

Med Dronning Charlotte Amalies Helbred var det aldrig videre bevendt. Allerede i Aaret 1681 maatte hun gøre en Baderejse til Sundhedsbrønden i Pyrmont, og siden den Tid var Brugen af mineralske Vande bleven hende en Fornødenhed, og Baderejser maatte senere foretages. Ligesom Dronning Charlotte Amalie ikke kunde rose sig af et robust Helbred, saaledes gik det i Arv til hendes tre Børn Frederik IV, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig, der overlevede hende. Det syntes saaledes, som om den oldenborgske Kongestamme hørte op at blomstre eller forgrene sig efter Enevoldsmagtens Indførelse. Frederik III's yngre Søn Jørgen, gift med Dronning Anna af Storbritanien, efterlod sig ingen Børn, og Christian V's Søn Prins Carl, Frederik IV's eneste Broder, døde ugift. Hverken Christian VI eller Frederik V havde Brødre. Sidstnævnte Konge efterlod sig vel 2 Sønner Christian VII og Arveprins Frederik, og hermed deltes for første Gang Kong Frederik III's

Arvehus i to Grene, dog kun for at uddø i det følgende Aarhundrede.

Den 27de Marts 1714 Kl. 6¼ om Aftenen bortrykkedes Enkedronning Charlotte Amalie af Skarlagensfeber. Hun døde paa Charlottenborg, Maanedsdagen før hun havde fyldt sit 64de Aar. Hun havde da siddet Enke i 15 Aar. Begravelsesceremonien holdtes den 25de April paa Charlottenborg. Om Formiddagen Kl. 10—12 var der reformert Gudstjeneste ved Kisten i Charlottenborg Kapel, og om Eftermiddagen fra Kl. 4 til 5 luthersk Gudstjeneste, hvor Biskop Worm holdt Talen. Teksten var af Malachias 3—18: „Og I skulle igjen se Forskel imellem en Retfærdig og en Ugudelig, imellem En, som tjener Gud, og En, som ikke tjener Ham.“ Derefter udførtes Liget gennem Byen med den sædvanlige Pomp Kl. 8 om Aftenen; næste Morgen Kl. 7 ankom det til Roskilde og bisattes i Højkoret i Domkirken der ved Siden af Christian V's.

INDHOLD.

BRUDSTYKKER AF

DET OLDENBORGSKE KONGEHUS' HISTORIE

II. DEL

FRA KONG FREDERIK IV TIL DRONNING CAROLINE MATHILDES DØD

VED

H. E. FRIIS

KJØBENHAVN
H. HAGERUPS BOGHANDEL
BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI
1902

XX. FREDERIK IV.

Kong Frederik IV var ældste Søn af Kong Christian V og Dronning Charlotte Amalie, og født den 11te Oktober 1671 paa Kjøbenhavns Slot.

Han var en Del forsømt i sin Ungdom, og uagtet alt, hvad hans ædle Moder Dronning Charlotte Amalie stred derfor, lærte han dog aldrig noget rigtigt, skønt han ingenlunde manglede naturlige Anlæg. Et Par af Christian V's Ministre, som selv kun vidste grumme lidet, foregave, at en Prins kun behøvede et ringe Maal af Kundskaber, da man ellers let kunde fordærve hans naturlige gode Anlæg. Vel fik Kronprins Frederik i sin Opvækst en lærd og flittig Mand ved Navn Michael Wibe til Lærer, men denne bibragte den tilkommende Regent blot Øvelse i at regne og skrive (og dette sidste endda mangelfuldt), samt i Tysk og Dansk foruden Religion; derimod lærte han hverken Latin, Engelsk, Fransk eller Italiensk. De to sidste Sprog lærte Prinsen senere til Husbehov paa sine Rejser.

Selv i Historie og Geografi var Undervisningen ringe. Kong Christian V maa have været ligegyldig og Tilsynet ringe ligesom selve Læreren ikke samvittighedsfuld, saa Resultatet var og blev, at Prins Frederik stod uden Kundskaber og Dannelse, da han var 19 Aar gammel og ovennævnte Lærer døde. Det mærkelige og skammelige derved var, at Lærerens Søn

Ditlev Wibe, der var Prins Frederiks Legekammerat, fik af Faderen en omhyggelig Undervisning; man har derfor troet, at Læreren Michael Wibe paa snedig Vis har villet betrygge sin Søn en stedsevarende Indflydelse hos den tilkommende Konge ved at meddele sin Søn alle de Kundskaber, som Prinsen maatte savne, og hvis Savn han som Konge skulde afhjælpe ved blindt hen at følge sin Barndomsvens Raad. Imidlertid blev den unge Ditlev Wibe dog ikke, som tænkt, Kong Frederiks senere Raadgiver. Ved sin Faders Hof, hvor Sophie Amalie Moth var den altformaaende Personlighed, blev Danmarks Kronprins sat til Side for Kongens uægte Sønner med hende, Greverne Gyldenløve, — hvilke Kronprinsen dog aldrig hadede, men snarere viste alt godt, da han senere kom paa Tronen.

Da Kronprins Frederik var noget over 21 Aar gammel, lod Christian V ham gjøre en Udenlandsrejse. Selskabet bestod af 14 Personer, men deriblandt ikke en eneste Videnskabsmand; nogle af dem vare for Resten agtværdige Mænd, saaledes Kammerjunker Ulrik Anton v. Holstein, der senere blev Kong Frederiks Svoger, da han var gift med en ældre Halvsøster af Anna Sophie Reventlov. Rejsen gik over Tyskland, Italien og Frankrig. Christian V befalede, at Andagten undervejs skulde holdes paa Dansk af den med Prinsen følgende Hofprædikant. Rejsen var ellers ikke videre planlagt, thi Dronning Charlotte Amalie var ikke taget med paa Raad i saa Henseende; Kronprins Frederik fik derfor ikke saa meget Udbytte af den som ønskeligt, saaledes som vi erfare, idet Dronningen senere lader Kongen høre ilde, fordi deres Søn efter Reiseplanen opholdt sig saa længe i Boulogne, hvor der ikke var det mindste for Prinsen at se eller lære; „med mindre“, skriver Dronningen, „at vor Søn er rejst udenlands for at lære at gjøre Kød-

pølser", — det eneste hun véd, man kan lære i Boulogne.

Rejste end Kronprins Frederik i Aaret 1692 uden Forberedelse i Kunst og Videnskab, var han paa den anden Side hverken forkunstlet eller paa anden Maade forkvaklet. Derfor optog han saa let i sin Sjæl et stærkt og varigt Indtryk af Italiens Kunst, og derfor kastede han sig med Iver over Arkitekturen og lærte snart at omgaas med Ridsefjer og Passer, saa det af ham opførte Frederiksberg Slot staar som et Minde om hans Kunstsmag. Frederiksberg Slot var den første Bygning herhjemme, som ved Rummelighed og Bekvemmelighed nogenlunde svarede til de Slotte, der overalt rejste sig i Europa, og det var ikke underligt, at Frederik IV senere hen ogsaa brugte anselige Summer for at faa et tiltalende Opholdsted ud af det i sit Anlæg saa indtagende Rosenborg Slot.

Det gamle Kjøbenhavn Slot er formodentlig kun bleven lidt brugt af denne Konge, da det ikke i Beliggenhed kunde komme op ved Siden af de to andre nævnte Slotte.

Af Pietet imod sine Forfædre vilde Frederik IV ikke rive det gamle Kjøbenhavns Slot ned, men forbedrede og opbyggede derpaa, saa godt det lod sig gøre; faa Aar efter blev det dog alligevel nedrevet og Christiansborg Slot opført af Christian VI. Ogsaa vore Billedgallerier og Samlinger vidne om Kronprins Frederiks Samlerlyst, selv om han ikke altid har faaet det bedste i sit Slags, idet han selv har manglet den fornødne Indsigt ved Indkøbet deraf, og vel heller ingen i hans Rejseselskab har kunnet yde ham fornøden Støtte deri.

I Italien blev Kronprins Frederik, der var en Del erotisk anlagt, første Gang for Alvor vingeskudt af Amors Pil. Det var en italiensk Komtesse Maria Magdalene Trenta i Byen Lucca, hvis Skønhed og

livlige Aand satte hans Hjerte i Brand. Skønt hun alt var lovet bort til Grev Hercolani af Bologna, gav hun Kronprins Frederik Haab, naar kun ikke Religionsforskellen var en uoverstigelig Hindring. Ulighed i Stand var ikke for hende den største Vanskelighed, men derimod at hun var romersk-katholsk og kun kunde forene sit Hjerte med et andet „rettroende" Hjerte, men dette var en Hindring, som hverken Armeer eller Skatte kunde rydde af Vejen; thi Kronprins Frederik kunde for denne Sags Skyld ikke blive Katolik, da det vilde have været det samme, som der staar, „fra Tronen at nedstyrte sig i et Intet."

Derfor var der ikke andet for Kronprinsen at gjøre end brat at bryde af og følge Rejseplanen, der var ham medgivet, og snarlig rejse bort uden at udsætte sig for en Afsked med den bedaarende. Dybt saaret i Hjertet, tungsindig og tabt for sig og andre drog han til Paris, men selv denne Hovedstad var en Ørken for ham, thi den italienske Komtesse var der ikke. Kunde Prinsen end tale med sin Kavalér Baron Walther og med sin tro Kammertjener Abro, som begge forstod ham, saa kunde han dog være saa temmelig sikker paa, at han ikke oftere fik denne sin italienske Flamme at se. De varme Følelser imellem Prinsen og Komtesse Magdalene Marie Trenta vare for Resten gensidige. Hendes Kjærligheds Dybde satte sig snart tydelige Spor i det blege Ansigt og de bedrøvelige Miner, saa hendes Forlovede Grev Hercolani fandt Grund til at afbryde Forbindelsen, og hun tog Sløret i Klostret Maria Magdalene i Firenze; efter et Par Aars Prøvetid, i hvilke det viste sig, at hendes Sjæl syntes at være kommen til Ro i Herrens Kald, blev hun indviet til Nonne.

Da Prins Frederik kom hjem, blev han jo nok optaget af Faderens Sygdom og Regeringssager, men glemte dog ikke sin Maria Magdalene Trenta, idet

han sendte hende sit Miniaturportræt, indfattet i Diamanter.

Da det af Prins Frederik afsendte Diamantsmykke kom til Lucca, — Maria Magdalene Trenta, der da var i Firenze som Nonne, var uvidende om Smykkets Komme, — var det til stor Overraskelse for hendes Familie, der nu næsten fortrød, at den havde givet hende Lov til at tage Sløret.

Efterat have taget Stadens høje Gejstlighed med paa Raad sendte man det lille Skrin med Diamantsmykket til Klostrets Priorinde, der efter Aftale med Skriftefaderen afgav det til „Søster Maria Terese“ (Komtesse Trentas Nonnenavn), fuldt overbevist om hendes Fastholden ved sin tagne Beslutning. Denne viste hun da ogsaa ved uden Betænkning at bede Priorinden at sende Juvelskrinet tilbage til Danmark, efterat Maria Terese havde lagt et lille Krucifiks ovenpaa Portrættet med den Erklæring, at dette Krucifiks forestillede den Brudgom, hun havde foretrukket for enhver anden. Ved Modtagelsen af Krucifikset skal Prins Frederik ærbødig have kysset det, hvorpaa han bandt det om Halsen og senere stedse bar det, hvorfor den Formodning opkom, at han i sit Hjerte havde Tilbøjelighed for Katolicismen, hvad der sikkert er ganske urigtigt.

Som vi senere skulle se, fik Prins Frederik, da da han som Konge i Aaret 1709 gjorde sin italienske Rejse, atter denne sin tidligere Elskede Maria Magdalene Trenta at se.

Paa sin Rejse i Italien i Aaret 1692 kom Kronprins Frederik ogsaa til Rom, den 15de Marts, og efter at han havde hilst paa Pave Innocens XII, sendte denne Vildt og Frugt til Prinsens Køkken. I Rom fik Prinsen sit Logis paa Piazza di Spagna; han opholdt sig der til den 28de April og overværede alle Ceremonierne ved Paaskefesten. Paven lod ham opvarte ved en af

sine Kavalerer, gav ham en prægtig Kollation den Dag, han besaa Vatikanet, og indbød ham senere til „incognito“ at bivaane et Konsistorium, for at de der kunde se hinanden.

Den 29de Marts 1692 besøgte Prins Frederik den paa Engelsborg siddende Læge og Guldmager Borri, som Paven holdt i strengt Fangenskab. Borri havde i sin Tid, foruden at gjøre Guld, gjort Underkure i Danmark, og Prinsen havde derfor Lyst til selv at konsulere ham. Prins Frederik frygtede nemlig for at lide af Svindsot og vilde i saa Henseende gerne have Vished. Konsulationen faldt heldigt ud, og Prinsen levede 38 Aar efter den Tid.

Denne samme Italiener og Guldmager Borri, hvis Kunst at lave Guld tidligere, under Kong Frederik III, sagdes at have kostet Danmark to Millioner Rigsdaler, sad nu, anklaget for Kætteri, i haardt paveligt Fængsel. Det geraader Kong Christian V's Hjerte og Højsind til Ære, at han efter saa mange Aars Forløb ikke bar Nag til den indespærrede Guldmager, men endog paa Borri's Anmodning tilskrev Pave Innocens XII om Synderens Fængsels Formildelse, men ud af Fængslet slap Guldmageren dog aldrig. Han døde 1695.

Den 12te April 1692 besøgte Prins Frederik Palazzo Riario i Longara i Rom, hvor Gustav Adolfs Datter den svenske Dronning Christina havde boet og var død i 1689. Der var mange skønne Malerier og forgyldte Tapeter der, og der fandtes et Gemak, hvor der kun stod 8 Muser, thi Dronning Christina formentes selv at være den niende Muse, som manglede i Tallet af de opstillede.

XXI. DRONNING LOUISE.

I Aaret 1695, to Aar efter at Kronprins Frederik havde endt sin Rejse til Italien, tænkte Christian V paa at faa denne sin Søn standsmæssigt formælet. Dronning Charlotte Amalie stemte for at faa den brandenborgske Prinsesse Elisabeth Sophie til Svigerdatter, men denne faldt ikke saa ganske i Kong Christians Smag. Da ogsaa, foruden hende, Prinsesse Louise af Mecklenborg-Güstrow og et Par sachsiske Prinsesser vare blevne meget roste ved det danske Hof, og Kongen vilde lade Kronprins Frederik have frit Valg, dog kun blandt protestantiske Prinsesser, besluttede denne med en liden Suite at gøre en lille Tur til det güstrowske, gothaiske og eisenachske Hof samt undervejs at raadføre sig i denne vigtige Sag med sin Faster Kurfyrstinde Anna Sophie af Sachsen.

Prins Frederik med Følge sejlede til Rostock og rejste derfra til Slottet i Güstrow, hvor han blev indtaget af Prinsesse Louise's Skønhed samt den hertugelige Families store Elskværdighed og behagelige Omgang, saa han efter sin Reisefælle og Raadgiver Gehejmeraad Chr. Siegfr. von Plessens Raad besluttede sig til at fri paa staaende Fod. Ovennævnte Gehejmeraad Plessen — Kong Christian V's betroede Mand — var nemlig Aftenen forud ankommen til det güstrowske Hof for at gaa den gamle Hertug (Prinsesse Louise's Fader) til Haande med de fornødne Oplysninger og

Instruktioner. Heraf synes det dog at fremgaa, at der var en vis Indskrænkning i Prins Frederiks frie Valg; det skete uden Tvivl efter en vis Aftale imellem Kongen og Gehejmeraad Plessen.

Det havde vistnok været ønskeligt, at Prins Frederik først havde set nogle flere Prinsesser, forinden der blev gjort et Valg, ligesom det var et meget uheldigt Forhold, at Prinsesse Louise var over 4 Aar ældre end Kronprins Frederik; det var ikke hidtil forekommet i den oldenborgske Kongefamilie, at Bruden var ældre end Brudgommen.

Imidlertid var Sagen nu afgjort imellem Kronprins Frederik og Prinsesse Louise af Mecklenborg-Güstrow, idet den hjertevarme Prins for hurtigt havde friet uden først at sove derpaa, som det hedder. Nogle Maaneder efter afhentedes Prinsesse Louise i Warnemünde af den egentlige Arrangør af Partiet, Gehejmeraad v. Plessen.

Under Admiral Gedde's Befaling sejlede Kongens Yacht og 4 Fregatter til Mecklenborg. Den 30te November kom den fyrstelige Brud om Bord, og den 1ste December steg hun i Land ved Gyldenlund Strand (Charlottenlund), hvor hun modtoges af Prins Frederik, som ledsagede hende til Jagtslottet Jægersborg; hendes Indtog i Kjøbenhavn samt hendes Bryllup paa Kjøbenhavns Slot var den 5te December 1695.

Trods den sene Aarstid var Vejret stadigt og mildt; skønt man var i December (Christmaaned) var Vejret mildt, som om man var i Marts (Tordmaaned), hvorfor det i en Festsang fra den Tid hedder:

„Ildfunklend' Sole-Karm vor Horizont omrender
„Saa fast, at Dagen er kun tvende korte Ender.
„Christmaaneden dog har Thormaaneds milde Vejr.
„Ja! det herovenfra et Lykke-Omen er."

Kong Christian V, der paa en Maade havde lavet Partiet for Sønnen, gjorde sit til, at det nygifte Kronprinsepar maatte føle sig vel paa Kjøbenhavns Slot, idet han i Etagen ovenover sine egne og Dronningens Værelser lod indrette en smuk Beboelse før de Nygifte. De fik hver fire Værelser, der vare elegant monterede i Overensstemmelse med de nyeste franske Moder og forsynede med forgyldte Møbler med Fløjls Betræk, Spejle med slebne Glasrammer, Spejllampetter o. s. v.

Ægteskabet blev som bekendt ingenlunde lykkeligt. Dronning Louise lod det hverken mangle paa oprigtig Kærlighed eller Venskab overfor sin Gemal, saalænge han viste hende tilbørligt Hensyn; men da han forsmaaede hende, til Dels for Væsner, der stod langt under hende, blev deres Samliv kun lidet harmonisk.

I Begyndelsen gik det dog helt godt, skønt Folk, der stode udenfor, ikke troede paa Varigheden deraf. Den franske Gesandt skriver: „Kronprinsesse Louise af Mecklenborg elsker sin Ægtefælle lidenskabeligt, og han lever fuldkomment godt med hende; men det ringe Kendskab, hun har til alle Forhold, i Forbindelse med en overdreven Skinsyge, hvormed hun uden Grund plager Kronprinsen, gør det troligt, at hendes Indflydelse hverken vil vare meget længe eller være synderlig stærk."

Den 28de Juni 1697 fødte Kronprinsesse Louise en Søn, som dog døde Aaret efter. Den engelske Gesandt skriver den 4de Oktober 1698: „Kronprinsesse Louise's Søn Christian døde, 15 à 16 Maaneder gammel, sidste Lørdag. Sorgen er saameget destostørre, som Prinsesse Louise har haft den Ulykke at fare ilde paa Jagtslottet Jægerspris, hvor hun og hendes Ægtefælle Kronprinsen en Tid har opholdt sig." — „Det er nu

anden Gang, at Prinsesse Louise er faren ilde, og da hun kun er af svag Konstitution, og hendes Ægtefælle ikke stærk, tale nogle om visse Spaadomme, som for nogle Aar siden vare i Omløb, nemlig at Kronprinsens Broder Prins Carl, som snart ventes hjem fra sin Rejse i Udlandet, engang skal blive Konge."

Om Kronprins Frederik skriver den franske Gesandt Chamilly i 1699, kort før Kong Christian V's Død: „Jeg har idag gjort Kronprinsen min Opvartning; jeg har aldrig før haft Anledning til at tale med ham om Statssager og havde ikke troet, han kunde ytre sig saa rigtigt og passende, som han gjorde. Jeg kan derfor sige, at han er en Prins af et sundt Omdømme, middelmaadig Skarpsindighed og Indbildningskraft. Uden at forfalde til Gerrighed vil han have Orden i Finanserne. Han vil gjerne kende Detaillerne i Sagerne; han har hidtil kun vist Lyst til Jagt og Bygninger. Han er noget stiv i sin Mening og holder ikke af Modsigelse i nogen Ting". Som bekjendt var Frederik IV meget nøjeregnende i Regnskaber. „Ja! indtil eet Pund Hø", skriver den Kgl. Kammertjener Torm.

Kong Frederik IV blev kort efter sin Tronebestigelse indviklet i Krig med Carl XII af Sverige.

Den 4de August 1700 gik Carl XII med en Armé i Land ved Tipperup, lidt Nord for Humlebæk. En Maanedstid efter sluttedes Freden i Travendal, som ikke var efter Kong Carls Sind, da han havde Lyst til, ligesom sin Farfader Kong Carl Gustav, at forsøge paa at erobre Kjøbenhavn. Den korte Tid, Carl XII var i Sjælland, benyttede han blandt andet til incognito at tage Frederiksborg Slot i nærmere Øjesyn.

Kong Carl, der var en vældig Jæger, benyttede med sine Officerer i videste Omfang den fortræffelige danske Jagt omkring Frederiksborg og Hørsholm og nedlagde Hjorte og Raadyr i Hundredevis, saa at ikke alene han selv, men ogsaa hans Troppestyrke og hans Flaade, som laa i Sundet, havde fuldt op af lækkert Vildt.

Kong Carl havde i nogle Dage sit Hovedkvarter i Vedbæk, hvorfra senere de svenske Tropper udskibedes, da den korte Krig var endt.

I September Maaned i Aaret 1700 fik Frederik IV Børnekopper, som han kom vel over, paa det nær, at de efterlode en Del slemme Ar.

I Aaret 1701 blev Magister Christian Muus kaldet til Biskop i Ribe, efter at Frederik IV havde bevilget følgende Ansøgning fra ham, da Biskop Anker i Ribe var død:

„Stormægtigste Monark! Bisp Anker siges død.
„Og Kaldet er vacant. Ens Død en Andens Brød.
„Vil Gud og Frederik, at Lykken træffer mig,
„Indtil jeg ogsaa døer, jeg takker Ham og Dig“.

I Aaret 1702 blev Odense gamle Slot nedrevet og et nyt Slot bygget; samtidig blev en Have anlagt der omkring.

I Aaret 1703, da Frederik IV rejste til Jylland og Hertugdømmerne, indtraf det Uheld, at Kongens Løber, der stod bag paa Majestætens Vogn, blev i et Uvejr dræbt af en Lynstraale ved Landsbyen Ortved

ikke langt fra Ringsted. Løberens Lig blev ført til Ringsted og der senere begravet.

I Aaret 1704 var Kong Frederik IV i Norge og kom da via Jylland hjem derfra. Da han den 3die September 1704 om Natten kom fra Odense til Nyborg, maatte han holde halvanden Time udenfor Fæstningsporten, inden han blev indladt, eftersom Kommandanten længe ikke vilde tro, at det var Kongen, fordi hans Ankomst ikke var anmeldt, — „Hvilken Forsigtighed Kongen lod sig meget vel befalde“ skriver Biskop Bircherod i sine Dagbogsoptegnelser. —

Frederik IV henregnes med Rette til de bedste Konger, det oldenborgske Fyrstehus har skænket Danmark; derimod kaste hans huslige Familieforhold svære Skygger paa ham, idet han, uagtet han var lovformelig gift, indlod sig i Dobbeltægteskab til megen Forargelse for Folket og til varig Ufred i selve Kongefamilien.

I Aaret 1703 lod Frederik IV sig hemmelig vie til Elisabeth Helene v. Viereck, en Datter af den preussiske Gesandt ved Hoffet i Kjøbenhavn, efterat hendes Faders Samvittighed og Betænkelighed var bleven overvunden ved Henvisning til, at Landgrev Philip den Højmodige i sin Tid havde indgaaet et lignende Dobbeltægteskab*). Frederik IV havde ikke

*) En lignende Forargelse, som Kong Frederik IV gav sit Folk ved at indlade sig i Dobbeltægteskab, havde som sagt hans Stamfader paa mødrene Side i 6te Led, Landgrev Philip den Højmodige af Hessen, givet i Aaret 1540, idet han foruden sin retmæssige Gemalinde, Landgrevinde Christine, ægtede en Frøken Margaretha von der Saal. Landgrev Philip havde forlangt Luthers og Melanchthons Samtykke dertil, samt udtalt, at han vilde undgaa Ægteskabsbrud; dertil beraabte han sig paa

mere Ærbødighed for sin Stamfader Kong Frederik II's Minde, end at han forærede Antvorskov Slot m. m., som Frederik II satte saa højt, og hvor han døde, til ovennævnte Ekstragemalinde Grevinde Elisabeth Helene v. Viereck. Imidlertid bestod denne Forbindelse ikke længe, thi den 27de Juni 1704 døde Grevinden i Barselseng, og blev hun begravet i Frelsers Kirke paa Christianshavn.

Barnet, hun fødte, Frederik Gyldenløve, overlevede Moderen i ¾ Aar og blev da jordet ved Siden af hende ved Foden af Orgelet i ovennævnte Kirke. Følgende Indskrift blev sat ved Gravstedet:

„Ein grosser König hat vor andern mich geliebet,
So mich zuerst erfreut, dennoch zuletzt betrübet;
Dann als ich kaum zur Welt die Leibes-Frucht gebracht,
Hab ich dadurch die Bahn zum Tode mir gemacht.
Die Lieb ist mit mir aus, ein gräflich Kind allein
Das mag von meinem Glück und Unglück Zeuge sein."

I Aaret 1708 besluttede Frederik IV at gøre en Rejse til Italien, hvor han, som ovenfor omtalt, alt i Aaret 1692 havde været som Prins.

Den 30te Oktober rejste Kongen fra Kjøbenhavn

Patriarkernes Eksempel i Bibelen. Med stor Ulyst havde Luther og Melanchthon bekvemmet sig til at samtykke; de havde dog først alvorligt forestillet Landgrev Philip, hvor mange Ærgrelser, Sorger og Krænkelser der for ham vilde opstaa af dette Skridt, og tilsidst ytret, at, hvis han desuagtet var bestemt paa at tage en anden Gemalinde, maatte det ske hemmelig og ad Dispensationens Vej. Imidlertid kom Sagen dog siden efter for en Dag og gjorde en saadan Opsigt, at Landgrev Philip en lang Tid var meget nedtrykt, og Melanchthon faldt af Ærgrelse i en svær Sygdom. Luther erklærede, at et Skrifteraad, som var givet under Hemmelighedens Slør, ikke var nogen Kendelse, og han vilde derfor tilstaa, at han havde fejlet ved at lytte til Landgrevens Forebringelse af den Sag.

til Vallø og derfra over Øerne til Hamborg. Her var alt forberedt, da den kgl. Reiseekvipage var samlet der. Kongen førte 6 Rideheste og et Spand hvide og et Spand gule Køre-Heste med sig.

Det karakteriserer godt Forholdet mellem Frederik IV og hans Dronning Louise, at da han tog til Vallø og derfra drog lige til Italen, vidste Dronningen ikke andet, end at hendes Gemals Rejse alene gjaldt Vallø.

Der blev sagt om Frederik IV paa hans Rejse i Italien, at han der havde mere Sans for Italiens levende Skønheder end for Raphael's malede.

Efterat Kong Frederik IV var kommen over Alperne til Florens, lod han ikke ret mange Dage hengaa, inden han søgte at faa sin fordums Tilbedte, Maria Magdalene Trenta, — som vi tidligere have nævnt — i Tale.

For at opnaa det sendte han sin Ven Baron Walther til Klostret St. Maria Magdalene, af hvis Priorinde han fik den Besked, at dets Regler forbød Søstrene at tale med nogen i Enrum og i det hele taget med Personer af en anden Trosbekendelse, og kun med Bemyndigelse af Ærkebiskoppen vilde hun være i Stand til at afvige derfra. Kong Frederik søgte nu Bistand hos Storhertugen af Toscana. Denne blev noget ubehagelig overrasket, da han paa den ene Side ikke gerne vilde indblandes i en saa kilden Sag, men paa den anden Side ejheller ønskede at støde sin høje Gæst for Hovedet, og Storhertugen sendte derfor Kong Frederiks Kavaler til Ærkebiskoppen med en Billet, hvori han lagde Afgørelsen i Ærkebiskoppens Haand. Denne bekræftede Rigtigheden af Priorindens Udsagn; men da en kongelig Personlighed krævede den største Hensynsfuldhed, var der al Grund til at gøre en Undtagelse. Kort efter meddelte Priorinden Kongen sit Samtykke til en Sammenkomst, der ansattes til næste Dags Eftermiddag.

Næste Dag, efter at Frederik IV havde spist til Middag, ventede han med Utaalmodighed paa det fastsatte Klokkeslet, og endog før Kl. 3 begav han sig paa Vej til Klosteret i en simpel Lejekaret tilligemed sin Hofmarskal.

Priorinden i Klosteret havde lige fra Morgenstunden været i en stærk Sindsbevægelse og ladet Nonnerne opsende Bønner ved Helgeninden Maria Magdalenes Alter om den Almægtigstes Bistand ved den Samtale, der forestod Nonnen Trenta. Undervejs til Klosteret blev Frederik IV genkendt af Befolkningen, og en nysgerrig Pøbelskare trængte sig om Vognen, der til dens store Forundring holdt udenfor Klosteret. Da Kongen var kommen indenfor Porten, blev denne straks tilstænget med en svær Jærnkæde; i Taleværelset forefandt han en Fløjlsstol hensat foran et højt Jærngitter, bag hvilket der i kort Afstand derfra rejste sig et andet af samme Beskaffenhed. Efter et Øjebliks Venten saa han et mørkt Klædesforhæng trækkes til Side, og medens en klagende Stemme udbrød: „Lovet være den Herre Christ“, viste sig tre Nonneskikkelser, hvoraf den ene, Priorinden, efter en gratiøs Nejen forestillede de to andre for Hans Majestæt, idet hun tillige gav Nonnen Trenta Lov til at tage Sløret fra Ansigtet. Iøvrigt underrettede Priorinden Kongen om, at i Følge Klosterets Regler turde ingen Nonne tale med en fremmed uden i en Søsters Nærværelse, hvorefter Priorinden begav sig bort for med andre Nonner at istemme: „Veni Creator Spiritus“ for de hellige Relikvier. Kongen viste Trenta det lille Krucifiks, som hun havde sendt ham for 17 Aar siden, og som han bar paa sig.

Nøjagtig at gengive de mellem Kong Frederik og Nonnen Trenta faldne Yttringer er jo ikke muligt; man véd kun, at han opfordrede hende til inderlig

at optage ham i hendes Bønner til den Allerhøjeste, ligesom hun stillede en lignende Anmodning til ham; men at hun tillige, da Kongen trængte paa, at hun skulde rette sine Bønner i en bestemt Retning, gav til Svar, at disse næppe turde vente aabent Øre i Paradiset, da Hans Majestæt ikke havde villet lytte til hendes Raad at antage den katolske Religion, hvortil Kongen ytrede: „Min Religionsbekendelse er jo i Grunden ikke saa meget afvigende og desuden hvo véd.“ Med Ordene: „Lovet være Jesu Christ“ tog Maria Magdalene Trenta Afsked og forsvandt bag Forhænget.

Forstemt, men med faste Skridt gik Kongen hen til Baron Walther, der havde holdt sig i Baggrunden, idet han paa Engelsk — der den Gang var i Brug ved det danske Hof — udbrød: „Jeg havde aldrig tænkt mig, at disse stakkels Nonner bleve holdte i saa strengt Fangenskab“, hvortil Baron Walter svarede: „Deres Majestæt maa huske paa, at det alt er i Følge deres Religions Forskrifter.“

Ved Klosterets Udgang lod Frederik IV 12 Stykker Guldpenge uddele til de fattige, og af de omstaaende blev det bemærket, at Kongens Øjne vare røde, ligesom det blev noteret, at han efter sin Hjemkomst fra Klosteret lukkede sig inde i sit Kabinet med Forbud mod at blive forstyrret i den første Time.

Nogle Dage senere aflagde Frederik IV sit andet Besøg i Klosteret St. Maria Magdalene, hvor Priorinden havde indbudt ham til at tage Helgenindens Relikvier i Øjesyn, og da han knælende foran Alteret betragtede Helgenskrinet, forbavsedes han over den Vellugt, der overenstemmende med Traditionen udstrømmede fra dette. Da Kongen derpaa i Kirkens afsondrede Kor blandt de forsamlede Nonner blev „Søster“ Trenta vàr, udtalte han det Ønske til hende, at skænke hende en Gave, der kunde vinde hendes Bifald; men

da hun gentagne Gange havde afslaaet det med den Bemærkning, at Klosteret forsynede dem med alt, hvad de behøvede, henvendte han sig til Priorinden med Spørgsmaalet, om Klosteret var rigt, hvortil denne bemærkede, at der ikke fattedes dem det nødvendige, men Overflod havde de ikke i nogen Henseende, hvorpaa Frederik IV trak en Pung frem med 500 Dukater i, som han overrakte hende med de Ord: „Tillader den gode Moder, at jeg yder denne Almisse til Klosteret“, og som hun modtog med den sædvanlige Takkeformel: „Gud gengælde Deres Majestæt det.“

Da der netop det Aar herskede stor Kornmangel, betragtedes den uventede Gave af Nonnerne som et Mirakel af Helgeninden, hvorfor der straks af dem istemtes et Tedeum til hendes Pris.

Endnu en Gang aflagde Kong Frederik et Besøg i det ham kære Nonnekloster, og da „Søster Trenta“ ikke selv vilde modtage nogen Gave, forærede Kongen hende to danske Kaptajnspatenter til et Par Fættere, hun havde i Lucca. Da Kong Frederik tog Afsked med „Søster Trenta“, sagde denne: „Farvel Sire! Det smerter mig ikke at kunne sige til Deres Majestæt: Paa Gensyn i Paradis.“ Det var nu Udtrykket for Katolikindens Mening om den Sag. Det var den sidste Afsked paa denne Jord imellem Frederik IV og Søster Trenta, og den kostede dem Taarer.

Maria Magdalena Trenta overlevede Kong Frederik i 10 Aar; hun døde 1740, 70 Aar gl.

Ogsaa Frederik IV's Kavaler Baron Frederik Walther blev paa denne Rejse indtaget i en Nonne. Følelserne vare gensidige, og for at hun uden Samvittighedsnag kunde have Walthers Portræt hængende i sin Celle, lod han sig male i Johannes den

Døbers Dragt, saaledes som denne plejer at fremstilles; saa lod det sig gøre.

Den kostbare Glasbesætning i Glasværelset paa Rosenborg stammer fra Kong Frederik IV's italienske Rejse, thi Nytaarsdag 1709 sendte Dogen Mocenigo II i Venedig Frederik IV (Greven af Oldenborg, som han kaldtes, naar han rejste incognito) en stor Gave, bestaaende af Vine, Vildt, Lammekød, Ost, Frugter og Konfekt, samt Vokslys og en Hoben kostbare venetianske Glas, saameget som til et Glas-Taffel hører, Tallerkener, Fade og alt Tilbehør, som i 12 store Baade førtes hen i Kongens Logemente. Frederik IV gav Baadsfolkene 100 Dukater og deres Høvedsmand ligesaa, og Regeringens Hofmester, der overbragte Gaverne, en Guldkæde tilligemed en Guldskuepenge, 120 Dukater værd.

Paa denne sin italienske Rejse besøgte Frederik IV sin Fætter den polske Konge, Kurfyrst Frederik August II i Sachsen. Da den preussiske Konge Frederik I ogsaa paa den Tid var i Dresden, hændte der det Tilfælde, at disse tre Konger alle ved Navn Frederik kørte tilsammen i een Karet paa en Udflugt i Byens Omegn den 27de Maj 1709.

Vinteren 1708—1709 var meget streng; ogsaa i Italien fik man det at føle. I den nordlige Del af Adriaterhavet var Vandet belagt med Is; og da det var en meget sjelden Fremtoning, tilskrev det menige Folk i Italien den danske Konge fra det høje Nord den stærke Kulde i det Aar, idet Italienerne troede, at den danske Konge havde bragt sin hjemlige Vinter med sig til Italien.

Denne berygtede Vinter 1708—1709 ødelagde Provence's Olivenskove ligesaa fuldt som Vintersædsmarkerne i de nordligere Lande. Den varede her i Danmark fra straks efter Mikkelsdag 1708 indtil ind i April 1709. Fiskedammene bundfrøs, og hvad der

var af Fuglevildt saavel som af Harer, døde for Størstedelen bort i Jylland; Rugen blev i adskillige Egne ødelagt, og man fattedes rundt omkring Saasæd, saa det følgende Aar blev et Hungersaar.

KOMMANDØR JUST JUELS GESANDTSKABSREJSE TIL RUSLAND I AARET 1709*).

Det var et Mærkeaar i Europas Historie, da Kong Frederik IV betroede daværende Kommandør Just Juel en diplomatisk Sendelse til Rusland. Samme Aar og faa Maaneder efter hans Afsendelse falder Slaget ved Poltava den 8de Juli 1709, der gav Stødet til, at det dengang næppe ænsede Rusland i en forbavsende Fart erhvervede sig en Stormagts Stilling.

Just Juel fødtes den 14de Oktober 1664 i Viborg; Faderen var Henrik Juel til Lindberg, Moderen Sophie Høeg, en Datter af Rigskansleren Just Høeg, efter hvem han opkaldtes. I sin Ungdom studerede Just Juel et Par Aar i Kiel. Da han ikke kunde finde Ansættelse herhjemme, vilde han, da alt glippede, gaa til Udlandet og var nær bleven hvervet til Lands til Krigen i Ungarn; men en Nordmand overtalte ham til at søge Ansættelse paa den hollandske Orlogsflaade. Som Kammerat i den hollandske Flaade traf han den senere saa berømte Søhelt Ivar Huitfeldt. Ved Slægtningen Admiral Niels Juels Hjælp fik Just Juel 1688 Ansættelse som Søløjtnant i Danmark.

I Aaret 1694 overførte Just Juel til Pillau paa den Kongelige Jagt „Elefanten“ Hertuginde Louise Charlotte af Sønderborg, der var gift med Hertug Ludvig Frederik af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck.

---

*) Efter Arkivsekretær G. L. Groves Værk: En Rejse til Rusland under Tsar Peter. Kbhvn. 1893.

Da Kong Frederik IV i 1704 rejste til Norge, førte Just Juel Kongen derover som Chef for Kongejagten.

Den 17de Juni 1709 rejste Kommandør Just Juel fra Kjøbenhavn over Hamborg til Postdam og ankom den 24de dertil. Kong Frederik I af Preussen var imidlertid ikke hjemme, men i Besøg hos Kong August II i Dresden. Den 30te Juni kom den preussiske Konge tilbage til Postdam fra Dresden, og den 2den Juli ankom Kong Frederik IV af Danmark og Kong August II af Sachsen til Postdam. Frederik IV havde paa Tilbagerejsen fra Italien besøgt sin Frænde Kong August II (den Stærke) i Dresden.

Den 16de Juli 1709 drog Frederik IV bort fra Berlin. Dagen efter rejste Just Juel over Danzig til Königsberg. I Danzig var der Pest, Forløber for den Sot, der i 1711 kom til Kjøbenhavn. I Danzig døde der 2 à 300 Mennesker ugentlig. I Skovene undervejs fra Pillau til Königsberg saa Just Juel et stort Elsdyr, hvoraf der dengang endnu var mange, ligesom ogsaa Bjørne samt Urokser.

Fra Königsberg gjorde Just Juel en Udflugt til Charlottendal for at besøge Prins Frederik Ludvig af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, der var preussisk Generalfeltmarskal, og som var gift med Prinsesse Louise Charlotte af Augustenborg. Ovennævnte Prins Frederik Ludvig blev i dette sit Ægteskab Stamfader til den danske Konge Christian IX i femte Led.

Medens Just Juel var i Königsberg kom der en Kurér der igennem, som bragte Budskabet om, at Carl XII havde tabt Slaget ved Poltava.

Just Juel opholdt sig i Narva, til Tsar Peter den 30te Novbr. ankom dertil. Just Juel vilde have redet Tsaren i Møde, men det vilde den russiske Overkommandant ikke tillade, da denne først vilde melde Juel. Tsaren tog ind hos samme Overkommandant og lod Just Juel sige, at han der kunne træffe Tsaren

og spise med ham. Tsar Peter bød Just Juel at sidde ved Siden af sig. Tsaren talte Hollandsk til Juel, saa denne havde let ved at forstaa ham. Tsaren foreslog straks Just Juel at drikke paa Kongen af Danmarks Sundhed. Tsaren havde kun et Følge af 8 à 10 Personer. Just Juel vilde tale om Politik med Tsaren, men denne vilde kun tale om Søsager, som Just Juel forstod sig paa.

Tsar Peter havde nogle Bojarer og Knezer i sit Følge, som han behandlede som Narre, og de havde paa den anden Side frit Spil. Deres Skrigen og Raaben, selv tæt op til Tsarens Øren, generede ikke denne. Tsaren var meget simpel i Klædedragt, men meget skarpsindig og fornuftig, tilføjer Just Juel. Tsaren plejer sige, at en ængstelig Omsorg for sit Ydre er noget, der passer for Kvinden, for hvem en saadan Medgift er den bedste Anbefaling; men hvis det lykkedes ham at opnaa Tapperhed, vilde det være ham Udmærkelse nok.

Aftenen, skriver Just Juel, „gik bort med stærk Drikken, og blev talt imidlertid adskillig anden Ting, som henhører mere til en hemmelig Protokol end til en Journal.“

Den 1ste Decbr. 1709 spiste Just Juel med Tsar Peter hos Overkommandanten.

Juel skriver: „Dagen forgik med Drikken, hvortil hjalp ikkun liden Undskyldning, saa og med Raaben og Skrigen, Pibning og Sang af de Narre, Tsaren førte med.“ Iblandt andre Narre var der en, der hed Knez Jakobsky; han kaldtes ogsaa Judasridderen. Tsaren fortalte, at han engang havde talt med samme Jakobsky om Forræderen Judas, som solgte vor Frelser for 30 Sølvpenninge, hvortil Knez Jakobsky havde bemærket, at det var for lidet, han burde have taget mere for ham, hvorfor Tsar Peter lod lave en Judasorden, som vejede fjorten Pund, hvorpaa Judas var

afbildet i Begreb med at hænge sig selv, — som saa Narren til Spot og Straf skulde bære paa Brystet. Alle Tsar Peters Narre sad til Bords med ham og havde deres fri Spas og Spil overfor ham. Det var ogsaa disse Narres Funktion at forsøge at faa Tsarens Gæster til at drikke over Maade og blive drukne, hvorved Tungen ofte løsnedes, og Tsaren da kunde udforske deres Sindsstemning og Tænkemaade.

Den 2den Decbr. spiste Just Juel atter sammen med Tsaren hos Underkommandanten, og bemærker Juel glad: „Jeg fik Frihed ikke at drikke mere, end jeg selv behagede.“ Efter Maaltidet kørte Tsaren omkring i Byen og gjorde Afskedsvisiter, og paa hvert Sted blev spist og drukket. Om Aftenen Klokken 10 rejste Tsaren bort ad St. Petersborg til, hvorhen han havde stævnet Just Juel til at forhandle. De af Tsarens Følge, der vare fulde, da Tsaren rejste, bleve anbragte paa Bunden af diverse Slæder, og paa den Maade fulgte de deres Herre. De af Juels Folk, som ogsaa havde drukket formeget, vare blevne anbragte i fejlagtige Slæder, saa de i et Par Døgn bleve skilte fra deres Herre, hvilken i mere tilregnelig Tilstand fulgte Tsarens Route.

Paa en tilfrossen Flod, et Par Verster fra St. Petersborg, som Just Juel passerede den 4de Decbr., var han saa uheldig at slippe igennem Isen med Heste, Kane og Bagage, men blev reddet ved den russiske Korporal, Tsaren havde medgivet Juel som Tjener og Vejviser.

Omsider ankom Just Juel til St. Petersborg; dertil fra Narva er 180 Verster; Russerne regne 5 Verster paa en dansk Mil.

Straks efter Juels Ankomst til Byen blev han buden til Middag sammen med Tsar Peter hos Generaladmiral Apraxin; alle, ja endog Tsar Peter selv, spiste med Træskeer. Der var baade Kød og

Fisk paa Bordet, endskønt det var i den russiske 6 Ugers Faste. Enhver Militær, lige til Kaptajnen, sad ved samme Bord som Tsaren. Juel skriver: „Der blev drukket stærkt, saa ingen Undskyldning kunde hjælpe, og idelig skudt ved hver Skaal. Efter at mange Skaaler vare drukne, — straks da vi rejste os op fra Bordet, begyndte Tsaren min allernaadigste Herres og Konges Skaal at udbringe, og der blev skudt, hvormange Skud fik jeg ej Tid at tælle for idelig Tiltalen og Raaben af Narre, hvis Tal var formeret, foruden de forommeldte i Narva.“ Ovenmeldte Maaltid var anrettet, formedelst det den Dag var Fyrst Menzikoffs Fødselsdag. Just Juel fik Logis anvist hos Viceadmiral Cornelius Cruys, født i Norge, der fra den hollandske Marine var kommen i Tsarens Tjeneste.

Da Juel havde faaet alle sine Papirer og sit Rejsegods gennemblødte, da han som ovenover berettet slap igennem Isen med sin Slæde, bad han den Dag, han sidst spiste sammen med Tsaren, om han efter Middagen maatte gaa hjem for at faa sine Papirer og sit Tøj tørret; men det vilde Tsaren ikke tillade; han sagde, han vilde nyde hans Selskab, med andre Ord, — drikke ham tæt til. Ikke alene vilde Tsaren ikke give Juel Tilladelse til at gaa, men gav et Par af sit Følge Ordre til at passe paa, at han blev paa Pletten. Som Øjenvidne til Fortsættelsen af Selskabet skriver Juel: „Der blev drukket og raabt af Narre og begaaet mange plumpe Stykker, som ikke kunde oversees udi de gemeneste Selskaber, langt mindre i Nærværelse af en Enevoldsherre. Jeg fandt dog Lejlighed til senere at liste mig bort og gik hjem til mine frosne Sager. Alle mine Papirer fik jeg bredte ud, for at tørres i et varmt Kammer, — tog Nøglen til mig og saa igen hen til Tsaren. Lidt efter blev der Ildløs ligeoverfor hos min Genbo, — mine Papirer,

som den Dag havde været i Vandsnød, maatte nu skyndsomt reddes, for ikke at komme i Ildsnød. Da Brandfaren var forbi, hængte jeg igen mine Papirer til Tørring paa Snorene, og saa maatte jeg igen indfinde mig hos Tsaren. Saaledes fores frem og tilbage hele Natten igennem, saa vi vare paa elleve Steder at gøre Visit og fik overalt Mad og Drikke, ti Gange mere end Behov gjordes. Om Aftenen blev antændt et skønt Fyrværkeri til Fyrst Menzikoffs Ære. Sværmen, Fylden og Drikken varede til om Morgenen Klokken var 4 og overalt, hvor man kom, fandtes fulde Mennesker, ligesom paa en Valplads, hvor et Feltslag har staaet, og det overalt kan være strøet med døde Folk."

„Den 5te Decbr. skete ikke noget synderligt, men enhver holdt sig hjemme hos sig selv. Ingen vidste eller vilde vide, hvor Tsaren var, saa det i tvende Dage var umuligt at komme ham i Tale eller finde ham. Saa ulige er Tsaren sig selv, at man den ene Dag kan komme ham i Tale overalt, paa Gaden, og hvor han er, da han omgaas enhver som alles Ligemand; men den anden Dag, naar han vil være ene, kan man ej engang spørge ham op, hvor han er at finde, saa Adgang til ham er saa vanskelig som fordum til den persiske Konge Artaxerxes."

Den 9de Decbr. udbrød der en Ildløs i Tsarens Hus, hvilken dog snart blev slukket.

„Efter langt Ophold kom jeg endelig i Dag i gehejme Samtale med Tsaren, og berettede jeg ham, hvad jeg havde Befaling til at overbringe fra min Konge. Jeg forsøgte at køre ud for at se Tsarens Flaade, men altid var der noget i Vejen, hvilket jeg tog op som en slet Undskyldning eller Mistro, at de var bange, jeg til Danmark skulde berette Flaadens slette Tilstand."

„Den 11te var det St. Andreasdag samt samme Ordens Ridderordensdag. Tsaren som Schoutbynacht

(Contreadmiral) gjorde et Gæstebud paa Vinhuset i St. Petersborg, bar selv Vin og anden Drik omkring til enhver af sine Gæster. Det gik atter løs med Skyden og Drikken, og om Aftenen var der Fyrværkeri. Tsaren forærede mig en Kaarde, der var tagen fra de Svenske i Slaget ved Poltava. Natten blev tilbragt med at fare paa Visit fra et Hus til et andet, og Narrene havde frit Spil. Der var Damer med, baade til Maaltidet og de natlige Visiter, hvor noget nødes paa hvert Sted, saa mange Gæster bleve ubekvemme af den megen Drik. Ved Maaltidet i Vinhuset sad jeg ved Siden af Tsaren, og der begyndte jeg at tale med ham om adskillige Ting, min Konge havde paabudet mig; skønt Tsaren lod det gaa ind af det ene Øre og ud af det andet, lod han dog, som om det interesserede ham og hørte paa mig med tilsyneladende stor Opmærksomhed, skønt det kedede ham, som jeg siden fik at høre af en anden."

„Den 12te spiste Tsaren hjemme hos sig selv, og da der ikke var ført fornødent Husgeraad med, gik hans Kok fra Dør til Dør for at laane Fade, Duge, Tallerkener og Mad."

„Da Tsaren vilde forlægge sit Kvarter til Moskov, tog jeg forud derhen", skriver Juel. „Forinden var jeg den 15de Decbr. paa Admiralitetsværftet, hvor Tsaren, som var Chef eller Overmester for Tømmermændene, gjorde al Anstalt for at faa et Skib til at løbe af Stabelen. Da Tsar Peter var færdig med alle Forberedelser, tog han sin Hue af for General-Admiralen, — som er Tsarens Overordnede til Søs, — og spurgte, om han maatte lade Skibet løbe af Stabelen, som General-Admiralen bejaede, hvorpaa Tsaren satte sin Hue paa, og Skibet løb saa ud i Nevafloden. Om Aftenen var Tsaren til Gæst hos en af sine Skibsbyggere."

„Naar Tsaren rejser med et lille Følge, rejser han

ej som Tsar, men som Generalløjtnant og lader sig medgive et Pas af Fyrst Menzikoff, til Fremvisning undervejs; saa kan han rejse fort Dag og Nat uden Ophold.“

Just Juel beskriver ogsaa Tsar Peters Triumftog i Moskov efter Slaget ved Poltava. Toget drog igennem 7 Æreporte „med mange skønne Emblemer og selsomme Positeurer afmalede til Svenskernes Forhaanelse.“

I Slutningen af Toget kom Tsar Peter selv, ridende paa den kastaniebrune Hest, paa hvilken han havde redet i Slaget ved Poltava. Adskillige Bojarer og Købmænd i Moskov kom ud af deres Huse med Drikkevarer og bad Tsaren at drikke.

Da Tsaren kom forbi det Hus, hvor Juel boede, gik denne ned paa Gaden og overrakte Tsaren et Glas Vin. Tsaren omarmede den danske Gesandt og kyssede ham, da han drog videre. Juel skriver: „Tsaren som hele Suiten omkring ham vare brav drukne og vel tilpakkede.“

Under dette Triumftog fik Tsaren et epileptisk Anfald, som han ofte led af. Ansigtstrækkene bleve forvrængede, Munden skæv, og han kastede forvildede Øjekast, men kom sig dog snart.

Offentlig Audiens havde Just Juel ondt ved at faa hos Tsaren, idet denne vilde undgaa at komme ind paa en mere indgaaende politisk Forhandling. Han sagde derfor altid, at hans Gesandt i Kjøbenhavn Fyrst Dolgorukij kendte hans Vilje og handlede derefter. De Sager, som Just Juel skulde fremføre for Tsaren, vare ejheller behagelige for ham at komme frem med, idet det gjaldt om at minde Tsar Peter om at udrede de Subsidier i klingende Mønt, som var fastsat i Traktaten, som var sluttet i Kjøbenhavn. Danmark maatte nemlig have pekuniær Støtte, naar det baade skulde udruste Flaade og tilmed gøre Land-

gang i Skaane. Den russiske Gesandt Dolgorukij i Kjøbenhavn havde først gjort store Tilbud af Penge og Tropper for at faa Danmark over paa Ruslands Side mod Sverrig, men siden forstod han med megen Snildhed og Troløshed at benytte sig af Omstændighederne, saa han kunde skrive til Rusland, at han havde sluttet Alliance med Danmark uden at love saa meget som een Mand eller een Rubel.

Uagtet denne Troløshed blev Dolgorukij meget hædret i Danmark: i Aaret 1713 fik han saaledes Elefantordenen. Denne Orden tog den senere russiske Kejserinde Anna fra ham, fordi han stemte imod, at hun kom paa Tronen; han faldt endog senere i yderligere Unaade, saa samme Kejserinde Anna lod ham henrette i Aaret 1739, Aaret før hun selv døde.

Denne Vasilij Dolgorukijs Fader Lucas Dolgorukij mistede i en Alder af 70 Aar Livet i et af Tsar Peters Drikkegilder i Aaret 1710. Det gik saaledes til: For at slippe for at drikke den fulde Pokal Vin, der var sat for ham, hældte Dolgorukij hemmelig noget af Indholdet bort; da Tsar Peter fik det at vide, paalagde han den gamle Dolgorukij til Straf at drikke et stort Glas Brændevin, — Just Juel siger, at det indeholdt 1½ Pægl, — det var formeget for den gamle Mand, han faldt i Afmagt ovenpaa den Dosis og døde nogle Timer efter. Tsar Peter gik dette Dødsfald meget til Hjerte, da det ikke var saa ilde ment, men da der i den samme Stund kom en glædelig Tidende fra Krigsskuepladsen, slukkede han sin Sorg over Dolgorukijs Død med overflødig Drikken af god ungarsk Vin.

Sidst i Februar 1710 begav Tsar Peter sig, — uden at det maatte vides, — fra Moskov til St. Petersborg. Knap et Par Uger efter, at det var bleven almindelig bekendt, at Tsaren var bortrejst, begav Just Juel sig

ogsaa didhen, og efter mange Forhindringer og Besværligheder (han maatte endog med væbnet Haand skaffe sig Heste og faa fri Passage) naaede han ogsaa at komme dertil og fik snart Adgang til Tsaren for at tale med ham.

I St. Petersborg gik det fremdeles løs paa Mad og Drikke ligesom tidligere. Just Juel skriver: „Foruden at Tsaren gerne vil bedes til Gæst, saaledes holder han ogsaa meget af at komme uventet. Naar han saaledes indbydes eller selv kommer, sidder han gerne til langt ud paa Aftenen. Ikke alene tager han vel til sig, men der maa da og bakkes op for hans Tjenerskab, og ser gerne, at de blive drukket bravt til, ja endog at Værten giver dem noget i rede Penge, thi af Tsaren faar de kun en smal Løn, saa der gøres Regning paa Øgelsen i deres Indtægter ved slige tilfældige smaa Biindtægter."

Om Russernes Paaske skriver Just Juel: „Paaskedag begynde Russerne allerede Klokken 3 om Morgenen at gaa i Kirke, og Dagen hilses med Kanonskud og Kimen af Klokkerne. Alle de, som møde hinanden, enten det er Mand eller Kvinde, give hinanden et malet Æg og et Kys, og siger: Christus er opstanden! hvorpaa den anden iligemaade kysser og siger: „Han er sandelig opstanden."

Da Just Juel besøgte Tsaren den Dag, fandt denne Hilsen, Æggeveksling og Kys ogsaa Sted imellem dem. „Men", skriver Juel, „denne af Gudelighed vedtagne Skik er bleven forandret til en liderlig Brug, idet den gemene Mand, som den Dag har een, om ikke to eller tre Ruse, og ellers hele Dagen fylder og mæsker sig, løber og raaber hele Dagen, at Christus er opstanden. Det er ikke til at beskrive, med hvad Sværmen, Drikken, Allarm og Uterlighed den hele Dag fordrives."

Paaskedag Klokken 10 fulgte Just Juel Tsaren i

Kirke til Højmesse. Midt under Messen bleve en Del Kanonskud affyrede. I Paaskehelligdagene gik de russiske Præster og deres Degne omkring i Husene at ønske glædelig Fest og synge: Christus er opstanden; de besøgte ogsaa Juel, som beværtede dem med en Sopken Brændevin og en liden Haandpenge.

Om Eftermiddagen en af Paaskedagene havde Juel indbudet Tsaren med Følge. Da Tsaren alt havde været til Gæst andetsteds forud, var han, som Juel skriver: „moxen drukken, og jeg mærkede, at han er meget farlig at være hos og omgaas med, naar han er beskænket, thi er ham da noget paa Hjertet, kommer det alt med megen Forbitrelse for en Dag“.

Den 24de April 1710 brød Isen paa Nevafloden op.

Den 25de April var Tsaren ude at sejle paa Nevafloden i sin Bøjert. Juel gik om Bord til ham, hvor Tsaren straks mødte med sin Velkomst og nødte Juel at uddrikke fire store Ølglas med hidsige og stærke Vine, „hvilket“, som Juel skriver, „jeg med al min Beden, Klagen og Klynken ej kunde undgaa, saasom det er Tsarens Manér, naar han er ved det Sind, at man uden nogen Modsigelse skal drikke over sin Formue. Og vil man holde sig fra de Steder, hvor der saaledes bliver drukket, kan man der i Landet ingen Ting af Vigtighed faa udrettet“.

Den 2den Maj 1710 havde Viceadmiralen Tsaren til Gæst paa sit Skib; Just Juel var da og indbuden. Der blev da stærk drukket adskillige Skaaler under Kanoners Løsning. Naar Tsaren er om Bord paa noget Skib, tillader han ej at nogen kalder ham Majestæt, men vil alene benævnes Schoutbynacht (Contreadmiral); hvo sig derudi forsér, bliver straks nødt til at drikke et stort Glas stærk Vin til Straf. Da Just Juel var vant til at give Tsaren sin tilbørlige Titel, forsaa han sig ofte og maatte da drikke til Straf.

Ikke alene Tsaren, men ogsaa hans Folk nødte Gæsterne til at drikke. Tsarens Kældermester bragte saaledes Juel et Glas Vin, og da denne ikke kunde blive ham kvit, løb han hen i Forenden af Skibet og entrede op i Fokkevantet og satte sig ned lige under Mærset, og da Kældermesteren tilmeldte Tsaren dette, klatrede denne i egen høje Person op i Fokkevantet og tog Plads der, hvor Juel havde troet sig i Sikkerhed. Ikke alene maatte Juel tømme det Glas, han havde med op i Haanden, men desuden senere fire andre Glas, saa han ytrer: „saa jeg blev saa drukken, at jeg ikke uden stor Fare kom ned igen“.

Nogle Dage senere var Juel i en russisk Kirke, hvor han fandt Tsaren staaende iblandt en hel Hob Sangere og stemmende kraftig i med dem.

Samme Eftermiddag gjorde Juel i Følge med den sachsiske Gesandt Witzthum Besøg hos Enketsarinden og alle Prinsesserne, hvor der blev trakteret med saa mange Drikkevarer, at Juel snart følte sig drukken, og ingen af de besøgende fik Lov at gaa, før de vare vel tiltaklede. „Jeg“, skriver Juel, „drak mere udi kort Tid her end i Karlelavet, saasom man af Fruentimmer, som gemenlig, snarere lader sig overtale end af Mandfolk“.

Juel fortæller ogsaa, at Tsaren ofte havde sine Broderdøtre, Prinsesserne ude at sejle med sig og helst, naar det var haardt Vejr, „og lukker da Kahytten for dem, saa de blive brav søsyge og give sig over, hvilket da først er hans rette Lyst og Fornøjelse. Med stor Glæde tager han gerne de Damer med, som mindst kan fordrage Søen, og helst naar det ser ud til uroligt Vejr, og laverer saa altid op imod Vinden med dem.“

Den 21de Maj havde Tsaren stort Gilde hos sig om Bord. Han havde hele Generalitetet og flere fremmede Officerer, hvoriblandt nogle danske, til

Gæst, og Juel var da ogsaa buden. Denne skriver, at ved denne Lejlighed gik den store Drikken og Fylderi an mere end nogen Tid. „Naar jeg vilde undslaa mig, kom Tsaren selv til, klappede og kyssede mig, holdt mig med den ene Arm om Hovedet, og med den anden Haand Glasset for min Mund, med saa megen Tiggen og gode Ord, indtil jeg drak ud. Jeg var tvende Gange i min Chaluppe for at bortsnige mig, men Tsaren kom selv og hentede mig, før jeg kom fra Borde. Formedelst uafladelig Drikken blev jeg overmaade beskænket; jeg maatte gaa ud af Kahytten paa Dækket og overgive mig; som jeg da stod og overgav mig, kom tvende Personer til mig, som jeg for Drukkenskabs Skyld ej kendte og endnu ej den Dag idag kan sige tilvisse, jeg kendte, dog danske Officerer var det, thi jeg mindes, de talte Dansk til mig. Samme tvende Officerer sagde, de havde Befaling af Tsaren at hente mig ind til ham. Jeg undskyldte mig, og de kunde jo selv se Aarsagen. Da de vare bange for at fortørne Tsaren, naar de ikke bragte mig, lagde de Haand paa mig og vilde drage mig med Magt, men jeg holdt mig fast i Vanterne, og der kom flere til for at hjælpe dem til at drage mig fort. Da kom Vinen og Vreden sammen op i mig, jeg slap Tovet og drog min Hirschfænger for at skrække dem, hvorpaa de alle forlode mig. Tsaren, som den Tid og var overmaade drukken, kom da selv til, sigende, at han mig for min allernaadigste Konge vilde forklage, at jeg Kaarden havde uddraget udi hans Nærværelse, brugende derhos nogle uhøflige Ord. Tsaren forlangte, jeg skulde levere ham min Kaarde, som jeg og gjorde, og han med Vrede tog imod. Om Aftenen sendte Tsaren den sachsiske Gesandt hen til mig med min Kaarde.“

I Juels Logis gjorde nu han og den sachsiske

Gesandt Aftale om næste Dag at tage til Tsaren og gøre Undskyldning. Den sachsiske Gesandt drog først alene til Tsaren for at bane Vejen. Han kom strax tilbage fra Tsaren, og denne havde da sagt: „at han og havde været drukken og vidste intet om det, der var sket, mere end de andre fortalte, og han tilgav gerne Juel alt, hvad der var at tilgive.“ Juel fulgte nu med den sachsiske Gesandt hen til Tsaren, og da Juel bad Tsaren om Forladelse, tog Tsaren ham i Favn og kyssede ham. „Dermed“ skriver Juel „var denne fortrædelige Sag vel endt, derpaa vi paa en frisk begyndte igen lystig at drikke“.

Grunden til, at Juel havde saamegen Kval med den megen Nøden af Tsaren med Hensyn til overstadig Drik, viste sig at være, at en Uven eller Person, der vilde hindre Juel i at udrette noget i sin Konges Tjeneste, havde indbildt Tsaren, at Juel godt kunde taale at drikke, naar han blot vilde, og naar han anstillede sig som drukken, var han det slet ikke o. s. v.; saa Tsaren havde senere ondt ved at komme bort fra denne Vildfarelse.

Den 9de Juni 1710 overraktes der den formaaende Fyrst Menschikoff fra den danske Konge Emblemet som Ridder af Elefanten.

Mærkeligt nok blev selve Tsar Peter først Ridder af Elefanten den 18de Febr. 1713, da han havde et Møde med Kong Frederik IV i Husum i Slesvig.

Da Russerne i Sommeren 1710 havde erobret flere faste Stæder (Elbingen, Riga, Dünamünde og Viborg i Finland), blev det paabudt af Tsar Peter, at der skulde holdes en tre Dages Frydefest, hvortil alle tilstedeværende Gesandter og fremmede Herrer bleve indbudne. Just Juel blev selvfølgelig ogsaa indbuden, men undskyldte sig formedelst Upasselighed for sit Bryst, dog meget mere, fordi han forudsaa, at det muligvis vilde have kostet ham hans Liv saaledes i

tre Dage og tre Nætter at sværme og drikke, thi Tsaren havde den Sædvane, at han straks, naar Gæsterne ere komne, endog før de faar drukket Vin, lader sætte dobbelt Vagt ved Dørene, og ingen udelades, endog ikke, naar de ere fulde. Tsar Peter selv drak selv sjelden over een Flaske Vin eller højst to, saa Just Juel, der var i saa mangfoldige Drikkelag med ham, sjeldent saa ham ret, som det kaldes, overgiven fuld, men Gæsterne derimod bleve alle saaledes fyldte, at de hverken sanser Dag eller Dør, og da giver Tsaren sig i Snak med dem for at høre dem ud og faa at vide, hvad der stikker i enhver. Tsaren ser og gerne, at Russerne ved Drukkenskab blive uens og skælder hinanden ud, paa det han kan høre om deres Tyverier, Listighed og Træk, som de bebrejde hinanden, hvoraf han da siden tager Lejlighed at straffe dem, og Ordsproget sandes da: „Naar Tyvene komme til at skældes, faar Bonden sine Varer igen."

Den 21de Oktober var Hoffet med dets Gæster budne til Middag af den rige Knez Zarcassy. Om Aftenen gik Tsaren i Visit fra Hus til Hus, og overalt blev der trakteret, ligesom tidligere berettet. Iblandt andre besøgte Tsaren ogsaa Just Juel paa Sengen Klokken 9 samme Aften, thi denne havde i nogle Dage holdt Sengen for sit Brysts Skyld. Der var et stort Følge med Tsaren, og skriver Juel i sin Dagbog: „Alle vare de skum fulde undtagen Tsaren alene." Ved samme Lejlighed forærede Tsaren Just Juel en Kaarde, der var fabrikeret paa en nyanlagt Fabrik i Rusland.

Tsaren fortalte Just Juel senere, at han den Dag, da Juel ikke var med, havde drukket 36 Glas Vin. Generaladmiral Apraxin roste sig af, at han i tre Dage havde drukket 180 Glas Vin.

Den 22de Oktober rejste Tsaren bort med et Par af sine Folk, hvorhen eller i hvilket Øjemed han

rejste, vidste ingen, alt efter Tsarens sædvanlige Maade at være paa.

Den 28de Oktober var der Gæstebud i Anledning af Russernes Sejr 1706 ved Kalisch over Svenskerne. Just Juel var da ogsaa bedt med og skriver i sin Dagbog: „Her var og en forbandet Fylden.“

Den 4de Decbr. blev Fyrst Menschikoffs Navnedag højtideligholdt med et stort Gæstebud, og skriver Just Juel: „Jeg havde denne Aften ligesaa megen Strid med Tsaren for Drikkeriets Skyld, som ovenfor berørt under den 21de Maj.“ Denne Scene, som Juel beskriver i to Breve til den danske Udenrigsminister Sehested, viser den samme tyranniske Tvingen fra Tsar Peters Side, som vi have set flere Eksempler paa, kun i en mere afskrækkende Form. Juel var saa uheldig at komme til at sidde ved Siden af Tsaren. For denne havde Juel omtalt, hvorledes han var bleven fornærmet af to fornemme Russere ved Hertugen af Kurlands Bryllup, men da Tsaren hørte, det var fordi han havde afslaaet at drikke, svarede han, at de havde haft Ret, men hvis hans Folk ellers fornærmede ham, skulde han lade dem hænge.

Tsaren skænkede to store Glas Vin i Træk for Juel, der ikke var vel tilpas, straks blev fuld og støttede Hovedet mod Bordet for at sove. Da Tsaren saa vækkede ham med Ordre til at drikke videre, svarede Juel ham, at han hverken kunde eller vilde drikke mere, gik sin Vej og bemærkede da til Tsaren, der indhentede ham ved Døren, at det ikke var rigtigt af ham at prostituere en fremmed Konges Minister, hvorefter Tsaren greb Juel haardt i Brystet, med Magt førte ham ind i Salen og satte ham paa Bænken med de Ord, at Juel ikke maatte bilde sig ind, at han var Suveræn i hans Sal. Næste Dag tog Juel det Parti at gøre Undskyldning og blev modtaget paa den allerelskværdigste Maade af Tsaren, men det

slettede ikke Sagen ud, hvilken Juel udviklede i ovennævnte Breve til Regeringen i Kjøbenhavn.

Ikke mere end otte Dage efter var Juel atter buden til Gæst; det var St. Andreas Ridderordens Dag. Juel fortæller: „Da jeg havde faaet saa meget af Æde og Drikke, saa jeg syntes ej mere at kunne fordrage, gik jeg Klokken 10 om Aftenen hjem at sove ud. Men Tsaren, som savnede mig Klokken 1 om Natten, lod skikke tvende Officerer efter mig, med Befaling ej at gaa fra mig, før jeg fulgte med, og eftersom jeg da alt nogenledes havde udsovet, stod jeg op og fulgte med, da de havde bestemt Ordre til at bringe mig med.“ Tungsindig nedskriver Juel: „Det er en stor Elendighed i det Land med Fylderi. Kommer man i Lavet, spilder man sin Helbred; bliver man derfra, gør man sig hos Tsaren uangenem, foruden at det er skadeligt for sin Konges Tjeneste, hvoraf en Del ved saadanne Sammenkomster skal forrettes. At komme fri for Drikken er en umulig Ting.“

Juel skriver fremdeles: „Jeg har endog engang i Fortrolighed talt med Tsarens Skriftefader og lovet ham, at, dersom han kunde overtale Tsaren til at forskaane mig for Drik, vilde jeg betale ham 500 Specie Rigsdaler til Hjælp til at opbygge et Kloster, men jeg tror, Skriftefaderen aldrig turde gøre Tsaren Forslag derom.“ Dog føjer Juel til: „Tsarens senere Gemalinde Catharina bad ofte for mig, at jeg for Drik maatte forskaanes, men det var alt forgæves.“ Omsider bad Just Juel Tsaren, om han dog maatte slippe med at drikke et vist aftalt Kvantum Vin. Da Tsaren spurgte Juel, hvormeget han da kunde taale, svarede han, een Pot ungarsk Vin, men Tsaren sagde, at Juel skulde drikke to, een for ham og een for hans Kone Catharina Alexijevna, som stod ved Siden af og hørte derpaa. Juel bad atter, at det maatte forblive ved halvanden Pot, een for Tsaren, og en

halv for hans Gemalinde; hvilket denne samstemmede i og bad Tsaren indgaa derpaa, men det var forgæves. Af Skæmt kastede Juel sig nu paa Knæ for Tsaren, bedende, at det maatte forblive ved halvanden Pot ungarsk Vin; men straks faldt Tsaren ligeledes ned paa Knæ, idet han sagde, at han kunde holde ud ligesaalænge at ligge paa Knæ som Juel. De bleve længe liggende og parlamenterede, og de drak 6—7 store Glas i denne Stilling, — saa Juel skriver: „Jeg stod op med en halv Rus, og blev der ingen Fredslutning af.“

Af og til trak Tsaren sig tilbage i nogle Dage, som før berettet; det var da ikke let at finde ham og faa Audiens hos ham. Ved Hjælp af en af Tsarens Tjenere fik Juel at vide, hvor Tsaren forstak sig, og fandt ham siddende i en simpel Dragt med et Skødeskind paa, ligesom en Haandværker, arbejdende ved sin Drejerbænk, idet han i Drejekunsten var meget erfaren.

Et Vidnesbyrd om Tsar Peters Kunstfærdighed som Drejer afgiver en Pokal af Elfenben, som findes paa Rosenborg Slot. Den betegnes i et Kunstkammerinventar for 1775: „Af Hans Czariske Maytt: Peter I selv forfærdiget og foræret Høysalige Kong Frederik den Fjerde.“

Omsider var Just Juels Mission i Rusland forbi, og han begav sig paa Hjemrejsen. Den 12te Novbr. 1711 kom han til Stralsund, hvor Kong Frederik IV opholdt sig. Den 14de s. M. fik Juel Audiens, og Kongen tog meget venligt imod ham. Skønt Frederik IV ikke i denne første Audiens fik Juel til atter at drage til Tsarens Hof, var han dog bange for, at Kongen skulde fremsætte sit Ønske derom senere. Juel skriver: „For mig at tage til Tsarens Hof var at friste Gud, som mig saa naadelig i det grove og usikre Land, paa saa mange Maader havde bevaret,

saa det var ej for mig, igen selv at skulle søge at komme paa et Sted, hvor Drik, Fylderi og utallige andre Viderværdigheder paa ny forestode*).“

Nogle Dage efter udtalte Kongen, at han ønskede, at Just Juel atter tog til Rusland og fortsatte de heldigt førte Underhandlinger, hvortil Juel svarede, at Lysten var ikke stor, da han af Erfaring vidste, hvad Viderværdighed ham formedelst Fylderi der forestod; men naar Hs. Majestæt var fornøjet med hans Tjeneste, var han villig og fyrig nu igen at gaa til Tsaren. Imidlertid forskaanedes dog Juel for at blive sendt, medens det overdroges Legationssekretær Falk at rejse, og Kong Frederik IV skrev til Tsar Peter desangaaende.

Eftersom der i det Aar 1711 var Pest i Kjøbenhavn, tilsagdes Just Juel at rejse til Koldinghus Slot og der oppebie Kongens Ankomst, da den hele Regering var overført til Kolding. Juel sejlede fra Byen Prerow i Pommern til Stubbekjøbing og drog derfra over Nyborg til Kolding. —

Fra Tsar Peter kom der senere en Skrivelse til Kong Frederik IV, hvori Just Juel omtales i de venskabeligste Udtryk. Kong Frederik IV forfremmede Kommandør Just Juel til Viceadmiral.

I Aaret 1715 førtes den danske Flaade af Admiral Raben. Under Rügen ved Jasmund forefaldt et blodigt Slag, hvor Viceadmiral Just Juel faldt den 8de August. Hans Lig blev senere ført i Land og bisat i Roskilde Domkirke.

Just Juel var kun gift i faa Aar, fra 1702 til 1706, med Edele Bjelke, som døde i sidstnævnte Aar.

---

*) Kun i den første Halvdel af sin Regering nød Tsar Peter mere af stærke Drikke, end tjenligt var. Perry gør opmærksom paa, at i den anden Halvdel af Tsar Peters Regering aftog Drikkeriet ved Hove, og ingen var som fordum nødt til at drikke udover sin egen Lyst.

XXII. ANNA SOPHIE REVENTLOW.

I Aaret 1711 rasede Pesten i Kjøbenhavn; i 4 Maaneder døde der over 20,000 Mennesker, ɔ: en Trediedel af Hovedstadens Befolkning. Der fandtes 500 lukkede og ubeboede Huse efter Pesten. Under Pesten resolveredes der, „at de paa Bremerholm gaaende Fanger employeres til at begrave de døde, og hvis de sig udi deres Forretnnig redelig forholde, de da af deres Fængsel skal løslades." Bremerholm brugtes som Fængsel for Forbrydere til 1739; disse fordeltes da paa de forskellige Fæstninger og kaldtes nu „Slaver" og beskæftigedes med Udbedring af Fæstningsværkerne, indtil Tugthuse og andre Straffeanstalter senere kom i Brug.

Formedelst Pesten flyttede, sidst i Juli Maaned s. A., det hele Hof, paa Enkedronning Charlotte Amalie nær, til Koldinghus Slot. Enkedronningen tog til Oldenborg.

Paa Koldinghus Slot var det, at Kong Frederik IV paa en Hofmaskerade først paa Aaret i 1712 paa det heftigste forelskede sig i den 18aarige Komtesse Anna Sophie Reventlow, en Datter af afdøde Storkansler Grev Conrad Reventlow (død 1708) i dennes andet Ægteskab med Sophie Amalie Hahn.

Anna Sophie Reventlow var født den 16de April 1693 og altsaa 15 Aar gammel, da hendes Fader Storkansler Reventlow døde. Om Anna Sophie Reventlows

Barndoms-Aar findes ellers intet videre optegnet; kun roses hendes Skønhed, Livlighed og muntre Aand af hendes samtidige. Da hendes Moder siden saa standhaftigen modsatte sig Kong Frederiks Bejlen til den skønne Datter, kan det ikke omtvivles, at hun med Omhu har vaaget over hende og tillige søgt at bibringe hende strengere Grundsætninger end dem, som gjaldt ved den Tids Hoffer og i de Familier, hvortil Storkanslerinden selv hørte. Det geraader til hendes Ros, at hun som Enke opslog sin Bolig paa Clausholm ved Randers, fjernt fra Hovedstadens Fristelser, for der at opdrage sine Børn i Tugt og gode Sæder, hvortil Storkanslerinden dog ikke synes at have truffet paa de bedste Lærere, idetmindste hvad Datteren Anna Sophies Sprogundervisning angaar; thi den unge Komtesse lærte hverken at skrive sit Modersmaal, Tysk eller Fransk blot nogenlunde ortografisk. Alt hvad vi i disse forskellige Sprog have fra den tilkommende Dronnings Haand, er skrevet efter Udtalen uden mindste Begreb om Grammatik. Heldigvis var Ortografien i Kong Frederik IV's Breve af samme Beskaffenhed som Anna Sophie Reventlows, saa senere hen, da de kom til at veksle Breve, kunde Skødesløsheden i hendes ikke tildrage sig hans Opmærksomhed, end sige hans Misnøje. Den slette Ortografi hørte sikkert den Tid til; Modersmaalet blev tilsidesat, og i dets Sted lærtes der dog ikke noget andet ordentligt til Bunds. Til Anna Sophie Reventlows Ros skal dog siges, at hun senere hen i Livet talte Dansk med sin kongelige Elsker, skønt det faldt ham lettere at tale Tysk, ligesom hans Søskende Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig gjorde, dog mere af Vane og Magelighed end for at fornægte deres Modersmaal og Fædreland.

Som ovenfor sagt, var det paa en Maskerade paa Koldinghus Slot, hvortil Adelen fra Jylland var bleven

indbuden, at Kong Frederik blev indtagen af den attenaarige Komtesse Anna Sofie Reventlows Skønhed og Munterhed. Kong Frederik, som dengang var en Mand paa 40 Aar, blev greben af en varm Tilbøjelighed, som ved hans egen Fantasis Medvirkning og tjenstagtige Aanders Mellemkomst snart gik over til en stadig Lidenskab, der ikke lod ham have Ro, forinden han kom i Besiddelse af den bedaarende Dejlighed, der havde sat det letfængelige Hjerte i Brand. Den unge Komtesse Anna Sophie lyttede kun altfor snart og altfor villigt til Kong Frederiks Elskovssuk. Allerede det Karusselspil, der blev givet paa Rendebanen i Kolding til Ære for hende, — og hvorved Kongen fremtraadte som hendes Ridder, bærende hendes Farve, — smigrede hendes Forfængelighed. Var der end i hendes Følelser nogen Strid imellem den blufærdige Piges Dyd og den tilbedte Dames Ærgerrighed, blev denne Strid dog snart afgjort til Kongens Fordel ved Anna Sophies ældre, erfarne Søster, Grevinde Christine Holsteins verdenskloge Raad og Fortolkninger. Det aldeles forskellige Sprog, som Anna Sophie hørte af sin strenge Fru Moder, fandt vistnok ikke saa let Indgang i det unge Hjerte, og er det sandt, hvad der berettes, at Storkanslerinden en Gang gav sin Datter et Ørefigen, fordi hun havde svaret Kongen med altfor indladende Venlighed og Imødekommenhed, da er det rimeligt, at hun tog sit Parti imod Moderen efter den ældre Søsters Raad og Overtalelse.

Omtrent et halvt Aar maatte Kong Frederik bejle, forinden han saa sit Ønske at komme i Besiddelse af Anna Sophie opfyldt; og endda naaede han kun Maalet ved et Middel, som han sandsynligvis vilde have straffet strengt paa enhver af sine Undersaatter, der maatte have vovet det, — nemlig at bortføre den Elskede tvertimod hendes Moders udtrykkelige Forbud.

Efter omtrent et halvt Aars Ophold paa Koldinghus Slot kom Frederik IV den 24de Juni 1712 til Clausholm. Enkestorkanslerinde Reventlow modtog Kongen med sømmelig Ærbødighed; hendes Datter Anna Sophie, klædt i en simpel Jagtdragt, ligesaa; men da Kongen nærmede sig for at tale med denne, befalede Moderen hende at begive sig ind paa sit Værelse, foregivende, at Datteren ikke befandt sig vel. Kongen spiste til Middag med Storkanslerinden alene, og da Maaltidet var endt, lagde han nogle Dukater under sin Serviet for at indynde sig hos Tjenerskabet; men Storkanslerinden saa det og befalede straks, at Pengene skulde gives til Sognets fattige. Kongen maatte rejse bort uden at faa Komtesse Anna Sophie at se mere end det korte Glimt ved hans Ankomst.

Kongen tog til Skanderborg Slot, hvor han nedslaaet tilbragte et Par Dage i Uvished, uden at høre noget fra sin tilbedte Anna Sophie.

To Dage efter, den 26de Juni, lod Kong Frederik sig ved sin Overhofmester, Baron Walther atter melde hos Storkanslerinden, men endskønt Kongen forblev paa Clausholm til noget ud paa Aftenen, kom Komtesse Anna Sophie dog slet ikke til Syne; hun var af sin Moder atter bleven henvist til at være paa sit Værelse, men ikke ørkesløs var hun der nu, som hun havde været forrige Gang. Ved Hjælp af sin Moders Hofmester, en Pige og en Lakej, med hvilke hun havde gjort Aftale, begav hun sig, klædt i en rød Stofs Morgenkjole med sorte Knapper, hemmeligt fra et Værelse mod Haven ud i denne og derfra udenom Gaarden ind i Vognen til Kongen og kørte med ham til Skanderborg Slot, hvortil hendes Svoger Grev Holstein og dennes Gemalinde, Anna Sophies Søster Christine, noget forud om Aftenen allerede vare ankomne.

Man kan tænke sig Storkanslerindens Harme og

Sorg, da hun erfarede sin Datters Flugt. De ovennævnte tre Hjælpere til at sætte Flugten i Værk bleve, som man kan tænke, straks jagede paa Porten af den strenge Frue; dog gav Kongen dem senere rigelig Erstatning for deres tabte Pladser paa Clausholm.

Da Kongen og Anna Sophie Reventlow stode af Vognen i Skanderborg Slotsgaard, udnævnte han hende til Fyrstinde af Slesvig og lod hende vie til sin venstre Haand af Konrektor Thomas Clausen. Den føjelige og i Grundsætninger slappe Mand havde Anna Sophies Svoger Grev Holstein gjort Bekendtskab med, medens han var Amtmand i Flensborg, hvor Thomas Clausen var ansat ved den lærde Skole; han blev senere gjort til Hofprædikant. Anna Sophie Reventlows Rejse fra Clausholm til Skanderborg Slot var sket saa hovedkulds, at hun ikke engang var bleven forsynet med Nattøj fra Hjemmet, men maatte laane dette af sin Søster Grevinde Holstein.

Efter at have opholdt sig et Par Dage paa Skanderborg Slot tog Kongen med Fyrstinde Anna Sophie samt hendes Søster og Grev Holstein til dennes Gods, hvor der holdtes Fest, Dans og Lystighed henved 14 Dage i Træk.

I Begyndelsen af August Maaned 1712 rejste Kongen til Arméen i Holsten. Naar Anna Sophie ikke fulgte ham, var hun enten hos den ældre Søster Grevinde Holstein eller i Kjøbenhavn paa Palæet bag Slottet. Kongen skriver til Grevinde Holstein, at hun skulde passe vel paa og vaage over hans Skat. Da Grevinde Holstein skriver til Kongen, at Anna Sophie er noget upasselig, svarer Kongen, at han er fortvivlet over at være fraværende og paa samme Tid at vide, „at den, jeg elsker mere end mig selv, er syg"; han beder Svigerinden anvende al Omhu paa Hertuginden (Anna Sophie), og han slutter Brevet med, at han ønsker at

maatte leve den lykkelige Dag, da han kan vise Anna Sophie og hele Verden, at han i Sandhed er en Schenttiljomme (saaledes stavede Frederik IV „gentilhomme“) og gøre endnu „mere, end jeg har lovet“ etc. etc. — Hvad dette „mere“ var, Kongen vilde gøre, udtaler han ikke; men der kan vel ikke være Tvivl om, at fra den Tid af dæmrede det vistnok i Anna Sophies Sjæl, at hun engang maatte kunne opnaa at bære Dronningkronen ved Kong Frederiks Side, naar den svagelige Dronning Louise gik bort. Dette Anna Sophies fremspirende Haab fandt en yderligere Næring, da hun Aaret efter denne Udtalelse, i Aaret 1713, var hos Frederik IV i Lejren i Hertugdømmerne, og paa Slottet i Husum flere Gange var til Taffels med Tsarinde Catharina af Rusland. Denne var sammen med sin Gemal Tsar Peter den Store af Rusland ved Kong Frederiks Hovedkvarter i Anledning af Krigen mod den svenske Konge Carl XII. Hvis Kong Frederik IV's ovenanførte Udtalelse om at gøre mere for sin Anna Sophie, end han havde lovet, trængte til nogen Forklaring, saa kan man formode og forudsætte, at Anna Sophie har fundet Nøglen til den ved Betragtning af Tsarinde Catharinas Historie, thi havde Ruslands Selvhersker, den store Tsar Peter, hævet Catharina fra simpel Stand til en Kejserindes Rang, da kunde Danmarks og Norges suveræne Konge vel ogsaa ophøje en født Komtesse, der nu var Fyrstinde af Slesvig, til en regerende Dronnings Værdighed.

At Tanken om at blive Dronning stadig har beskæftiget Anna Sophie, kan man blandt andet se af den Inskription, hun havde ladet indgravere paa en lille Guldvase, som hun havde vundet i Væddemaal fra Kongen. Hun holdt meget af at indgaa Væddemaal med ham, spille Philippine eller Kortspil, og gik naturligvis altid sejrrig derfra, som man nok kan tænke sig. Paa ovennævnte lille Guldvase lod hun

indgravere sit Navnetræk med den fyrstelige Krone ovenover samt Aarstallet 1717 og derhos paa Fransk: „Min Haand har vidst ved sin Snildhed at vinde dette Guld; hvad tør da ikke mit Hjerte haabe ved sin Ømhed?“

Paa et Guldbæger, hun vandt ved en anden Lejlighed, staaer der:

„Med kunstig Haand jeg Guld fra Kongen vandt,
Til Æreminde skal det Bæger være Pant.“

Paa en lille Guldtallerken, ligeledes fra Aaret 1717, findes saavel Kongens som Anna Sophies Navne paa blaa Emaille med følgende Indskrift:

„Sig Dannerkongen Trick at spille lod behage,
Og tabte dette Guld, hvis Indhold vel maa smage.
Men Tabet er ej stort, naar Kongen taber Guld
Til den, som er ham tro indtil den sorte Muld.“

I Aaret 1713 ophøjede Frederik IV Vallø tilligemed nogle Hovedgaarde til et Grevskab, som han skænkede Anna Sophie og bestemte til Enkesæde for hende, men, som vi ville faa at se, „faldt dette anderledes ud“, som Pontoppidan skriver.

I Sakristiet i Vallø Bys Kirke findes tre Børn begravede, som Anna Sophie havde med Frederik IV, i Dronning Louises Levetid. To Sønner samt een Datter fødtes efter dennes Død. Alle Børnene døde som spæde, ingen af samtlige Børn naaede 2 Aars Alderen.

Da det første Barn ventedes, væddede Anna Sophie med Kongen om, at det blev en Søn, og da hun vandt sit Væddemaal, fik hun af Kongen et Guldbæger med Laag, paa hvilket var fremstillet et lille Barn i Emaille og nedenunder følgende tyske Indskrift:

„Durch Wetten bin Ich aus des Königs Hand gekommen,
Er aber hat dabey den ersten Sohn gewonnen;
Schön, wie Er lächelnd liegt, und deutet dabey an,
Wie wohl die Wette sei von beiderseits gethan.“

Fra Aaret 1715 havde Anna Sophie en aarlig Apanage af 28000 Rdl. fast foruden jevnlig et Tillæg af et Par Tusend Rigsdaler; desuden Gaver i Juveler o. l.

Af Juveler, Guld- og Sølvsager købte Frederik IV i Følge Regnskaberne fra 1710 til 1720 for 97,228 Rdl. Af disse Juveler og Guldsager har vel en ikke ringe Del skullet smykke Anna Sophie, medens andre ere anvendte til de ovennævnte Værdigenstande, hun vandt i Væddemaal og Spil.

At Dronning Louise var nøje underrettet om Kongens Forhold til Anna Sophie, have vi Bekræftelse paa i hendes Søn Kong Christian VI's Udtalelse overfor Anna Sophie, da han kom paa Tronen; men der var saavel for Dronning Louise som for Kronprins Christian ej andet at gøre ved Kongens Dobbeltægteskab end at sukke derover og lide i Stilhed. Kong Frederik lod det heller ikke mangle paa en vis Opmærksomhed imod Dronning Louise. Hendes Fødselsdag den 28de August blev altid festligt højtideligholdt. Undertiden, f. Eks. i Aaret 1719, fejredes Fødselsdagen endog med megen Pragt; men det har jo næppe kunnet bøde paa det sørgelige Forhold. Situationen lettedes dog noget derved, at i Anna Sophies Bolig bag ved Slottet gik det temmelig stille til, da hun ikke havde Smag for støjende Forlystelser, men derimod fandt mere Behag i smaa huslige Kredse, hvilke hun kunde oplive med sin Ynde og Livlighed. Anna Sophie var saaledes en Kontrast til Frederik IV's forrige Favoritinde Frøken Charlotte Helene Schindel; thi hos denne levedes der i Sus og Dus, og hun havde idelig Baller og Maskerader foruden Karussel om Aftenen ved Lys i Ridehuset, hvilket tiltrak Mængdens Øjne og gav end mere offentlig Forargelse. Frederik IV havde lært Frøken Helene Schindel at kende, forinden han drog til Italien, og han korresponderede med hende, medens

han opholdt sig der. Da han i 1709 kom hjem derfra, tog han hende til sig, gjorde hende til Grevinde, idet han af Godserne Næsbyholm og Bavelse o. fl. oprettede et Grevskab „Frederiksholm“ for hende i Aaret 1710, men allerede Aaret efter blev Kongen ked af hende og koldsindig imod hende, thi som der skrives fra den Tid: „Hun har vaaren temmelig smuk og havde de Qualiteter, at hun nok i hendes Ungdom kunde charmere, men derhos bizarre, ødsel, foranderlig i højeste Grad, og vilde hverken af Kongen eller andre lade sig sige. Penge kunde hun ei gouvernere, hvorfor hun tidt var i Pengetrang.“ Kongen blev som sagt hurtig ked af hende og lod hende sige, at vilde hun udvælge en Kavaler og gifte sig med ham, havde Kongen ikke noget derimod; hermed tøvede hun dog, idet hun haabede endnu at fængsle Kongen, hvad imidlertid ikke lykkedes.

Da Pesten kom, i Aaret 1711, drog Kongen til Koldinghus, og hun rejste ud til sit Grevskab. Her holdt hun aabent Hus, og der kom mange Gæster, da hun var en stor Ynder af Selskaber, Musik og Dans. Da hun forelskede sig i en anden Mand, tvang Kongen hende og hendes erklærede Ven Generalmajor Bülow til at lade sig vie til et lovformeligt Ægteskab, og fik de dernæst Ordre til at forlade Landet. Kongen betalte hendes Gæld, 8000 Rdl., men Grevskabet blev hende frataget. Hun og Bülow boede dernæst i Hamburg, hvor han døde faa Aar efter. Hun fik senere Lov til at bo i Flensborg, og ejede tilsidst ej det, hun kunde begraves for, da hun døde 1752, uagtet hun aarlig fik en Pension paa c. 3000 Rdl.; den da regerende Konge Frederik V var saa ædelmodig at bekoste hendes Begravelse.

Frederik IV's Dronning Louise besad ingen Aands- eller Legems-Fortrin, hvormed hun under sin Tilsidesættelse som Hustru dog kunde have hævdet sig en

Plads hos sin kongelige Gemal, og bestandig sygelig, som hun var, besad hun ikke heller Sjælsstyrke eller Sagtmodighed til at bære sin Prøvelse; er det end ikke kommen til Optrin mellem Kongen og hende, som Historikeren Riegels vil vide, beviser hendes Søns egne Ord, hvorledes hun laa under for dette Forhold, hvormeget end Kongens Søskende og hendes Børn søgte at bøde paa det ved deres Kærlighed imod hende. Dronning Louise havde altid, hvad der er let at fatte, næret den største Forbitrelse mod Anna Sophie Reventlow og aldrig senere nævnt hende „uden med det nedrigste og foragteligste Navn, en Person af hendes Køn kan belægges med“ skriver Charlotte Biehl.

Omsider havde Sjæls- og Legems Lidelser i Forbindelse med en slet Lægebehandling saaledes nedbrudt Dronning Louises svage Konstitution, at man i Foraaret 1720 maatte anse hendes nærforestaaende Bortgang for vis, dersom der ikke indtraadte et afgørende Omslag ret snart. En Mirakellæge, en Dr. med. Stiesser, Stad- og Landphysikus i Halle, blev derfor indkaldt, men denne Markskriger forværrede Dronningens Tilstand saaledes med sine Arkana, at man efter 8 Maaneders Forløb ikke alene afskedigede ham, men endog vilde drage ham til Ansvar, fordi han havde brugt Lægemidler, om hvis Virkning han ikke havde Begreb.

Efter denne uheldige Læge antoges en anden Udlænding, nemlig en Dr. med. Chr. Gaulcke, Livmedicus i Thorn, der, om end mindre uvidende end sin Formand, dog var lige saa stor en Markskriger. Da Dr. Gaulcke havde behandlet Dronning Louise i 5 Uger, lod han den 1ste Marts 1721 bekendtgøre i Adresseavisen, at Hendes Majestæt var kommen sig bedre under hans Kur i 5 Uger end i de otte Maaneder under Dr. Stiessers. Til Trods for denne Bekendt-

gørelse døde Dronning Louise imidlertid 14 Dage efter, — $53^{1}/_{2}$ Aar gammel, — den 15de Marts 1721.

Da Dronning Louise var død, lod Kong Frederik anstille en kostbar Castrum doloris i Slotskirken og lod Liget med al kongelig Pragt den 2den April føre til Roskilde, hvorhen Kronprins Christian (VI) og Kongens Broder Prins Carl ledsagede det; Kongen selv fulgte ikke med, derimod den kongelige Vogn, som om Hs. Majestæt selv sad i den. Medens Sørgesuiten endnu var i Roskilde, lod Kongen, Dagen efter, Anna Sophie føre i offentligt Optog fra hendes Palæ til det kongelige Slot.

Efter Dronning Louises Bisættelse var der Taffel paa Palæet i Roskilde for 82 Personer. Den følgende Formiddag, den 4de April, holdt Universitetet sin Sørgefest over Dronningen, og om Eftermiddagen omviedes Anna Sophie til Frederik IV's højre Haand af den samme Dr. Thomas Clausen, der hin Aften i Skanderborg havde viet hende til Kongens venstre.

Om den Maade, hvorpaa Anna Sophie fik Kong Frederik IV til at lade sig omvie, skriver den franske Minister i København, M. de Camilly: „Ved salige Dronning Louises Død bevidnede Anna Sophie Reventlow at have Lyst til at trække sig tilbage. Hun sagde, at da hun havde givet Publikum en stor Forargelse, tillod hendes Samvittighed hende ej mere at leve i denne Uorden; med eet Ord, at hun vilde tænke paa sin Salighed. Kongen, som var dødelig forelsket i hende, blev foruroliget ved hendes Beslutning og søgte paa alle Maader at faa hende bort derfra; men hun blev fast i sit Forsæt og kaldte de gejstlige til Hjælp. Da disse levende forestillede Kongen, at hans Synd vilde være utilgivelig, dersom han modsatte sig en saa hellig Handling, saa besluttede han endelig — dreven af sin Lidenskab og Vanens Magt, — dog efter at have vaklet i nogen Tid, at

ægte hende paany. Hvad der er mest forunderligt, er den Snildhed, hvormed hun vedligeholder sin Kredit, og Kongen viser hende fremdeles den samme fyrige Opmærksomhed.“

Den kongelige Familie med Kongens Broder Prins Carl i Spidsen havde opbudt alt for at afværge dette, alle Hensyn saa aldeles tilsidesættende Skridt, men Anna Sophie og hendes Hjælpere bragte Kongen ud over alle Betænkeligheder ved at foregive, at hun kun saaledes kunde blive beroliget i sin Samvittighed for at vedblive sin Forbindelse med ham, — hun talte endog om at gaa i Kloster. Vielsen til højre Haand, sagde hun, tilsigtede alene en Legitimation som „Kongens rette Ægtefælle at være“.

Da det var den kongelige Familie ligegyldigt, om Anna Sophie var viet til højre eller venstre Haand, og om hun hed Hertuginde eller Durchlauchtighed, naar hun kun holdtes borte fra Tronen, og hendes Stilling ikke vedkom den kongelige Familie, slog denne sig til Ro med hendes Forklaring. I Overensstemmelse hermed var det saa, at Omvielsen skete ganske privat i Kapellet paa Kjøbenhavns Slot, kun i Ministrenes Nærværelse, uden at hverken Kongens Børn eller Søskende, der vare paa Slottet, bivaanede den eller toge Hensyn til den.

Efter Formælingen tog Frederik IV og Anna Sophie til Frederiksberg Slot og holdt der allehaande Bryllupsforlystelser, medens Kongens Søskende holdt sig helt borte derfra, da de ikke fandt det sømmeligt saa kort efter Begravelsen.

Nu da den til Kongens højre Haand viede Anna Sophie var alene med Kongen, og Kongens Søskende ikke vare til Stede for at køle hendes Iver, kunde hun ret bearbejde ham, og inden Udgangen af den samme Maaned, hvori hun havde faaet Vielsen fornyet under alle mulige Forsikringer om, at hun kun

ønskede i al Underordnethed at indtage en lovlig Hustrus Stilling til ham, havde hun allerede afkastet Masken og stod med Foden paa Tronens Trin. Der er ingen Tvivl om, at Kongens Søskende, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig, hos sig selv ikke have taget Anna Sophies Forsikringer for andet end, hvad de vare, dertil kendte de hende for godt; men uden at de anede det, kom Anna Sophie med det andet Slag, medens de endnu vare overvældede af det første, den ilfærdige Omvielse.

Den 30te Maj foregik Anna Sophies Kroning med en stor „Festin“ paa Frederiksberg Slot i Overværelse af hele den kongelige Familie, Statsministrene, Hoffets Herrer og Damer, og alle Generalpersoner. Overhofmarskallen frembar Kronen paa en rød Fløjls Pude; Kongen tog den og satte den med en „højstnaadig Mine“ paa Anna Sophies Hoved, idet han sagde: „Hermed erklære vi Eder for Dronning til Danmark og Norge“, hvorpaa „Dronningen“ uden Svar nejede meget dybt og kyssede Kongens Haand; derpaa traadte Dronning Anna Sophies Søster, Grevinde Holstein, og dennes Datter til og satte Kronen fast paa Dronningens Hoved, hvorefter „Hendes Kongelige Majestæt“ blev gratuleret med denne Prydelse paa Hovedet, og derefter ført til Taflet ved Kongens venstre Haand og Kronprins Christians højre Haand. Ved Taflet udbragte Kongen den nye Dronnings Skaal, „som gik rundt med fornøjelig Glæde“. Nogle Dage efter maatte Kronprins Christian (VI) gøre god Mine til slet Spil ved at afholde en Fest for den nye Dronning, sin Stifmoder, paa Hirschholm Slot; senere tog Kongen og Dronningen først til Vallø og derfra til Frederiksberg Slot. Den 15de Juli holdt Anna Sophie sit Indtog i Kjøbenhavn og gav derved Dronningen i største Stil, medens hun derhos fandt det passende at lade Dronning Louises 15aarige Datter, sin nye Stifdatter,

Prinsesse Charlotte Amalie køre med sig som Æresdame, og Kongen sluttede Forestillingen med at give en Fest om Aftenen i det Hus bag Slottet, der havde været Vidne til Dronning Anna Sophies tidligere Liv. — Nogle faa Maaneder derefter rejste Kronprins Christian (VI) ud at søge sig en Brud, medens Kongen og Dronningen for en Tid droge over til Gottorp Slot.

Endskønt Kong Frederik IV og Dronning Anna Sophie i Aaret 1721 syntes at have naaet deres Hjerters højeste Ønske, kan man dog ikke sige, at de vare lykkelige. Vel kom de alle Dage personligt godt ud af det med hinanden, men de ængstedes begge for, hvad Fremtiden vilde bringe. Kongens Helbred hørte ikke til de bedste, og Anna Sophie havde aldrig saasnart indtaget den afdøde Dronnings Plads, tværtimod Kongens Nærmestes Ønske, før Frygten for hendes Skæbne engang i Fremtiden bemægtigede sig hendes ganske Sjæl. Denne kvælende Angst bragte hende til at bevogte Kongen Dag og Nat som en Gerrig sin Rigdom og aldrig lade ham slippe sig af Syne. Dronning Anna Sophie, som tidligere havde fortrængt en anden af Kongens Hjerte, nærede desuden selv Frygt for ligeledes at blive fortrængt af en anden, da hun kendte Kongens letfængelige Hjerte, og hun kunde derfor ikke lide at se Kongen nærme sig og tale med andre Kvinder.

Nogle Aar senere beskriver Franskmanden de Vrigny en Del Personer og Forhold samt Rangeringen ved et Taffel ved Frederik IV's og Dronning Anna Sophies Hof, idet han skriver: „Kong Frederik IV er under Middelhøjde, smækker og temmelig spinkel bygget. Han er ingenlunde nogen smuk Mand. Han har et aflangt, stort Ansigt, høj og bred Pande, store mørke, levende, stærkt fremstaaende Øjne, hvis Blik undertiden er lidt skarpt og mistroisk, og tykke, blonde Øjenbryn. Næsen er lang og stærk. Et ven-

ligt Smil spiller om den noget store Mund, der misprydes af uskønne Tænder. Hans Aasyn er blegt og bærer stærke Spor af Børnekopperne. Hans Holdning og Anstand er kongelig, skønt han er korthalset og den ene Skulder lidt højere end den anden."

„Bag Kongens og hans Gæsters Stole ved Taflet staa Pager og Lakejer, thi Frederik IV kan ikke lide at lade sig opvarte af Adelsmænd. Kongen spiser kun lidt, og naar han forlanger at drikke, sætter man en Krystalflaske med Vin foran ham; han tillaver sig med Vand en Drik efter eget Tykke."

„Ved Kongens venstre Side sidder ved Taflet ligeledes under en Tronhimmel hans højtelskede Hustru Dronning Anna Sophie. Det er en Kvinde af blændende Skønhed, omtrent 32 Aar gammel. Hun blev bortført af Kongen, i Aaret 1712, som anviste hende Bolig i den saakaldte Kongens Gaard bag Børsen. Kongen, sagdes der, elskede hende saa højt, at han ofte forlod Konseillet midt under Raadslagningerne for gennem Kancelli-Løngangen at begive sig til sit Hjertes udkaarede. Dengang levede Dronning Louise endnu; hendes Sorg og Forbitrelse over dette lidet sømmelige Dobbeltægteskab og Kronprinsens mørke, harmfulde Aasyn gjorde ofte Livet surt nok for Hans Majestæt; men nu er Dronning Louise død, Fyrstinden af Slesvig Anna Sophie er offentlig viet til Kongen og erklæret for Danmarks og Norges Dronning, og dog er hun ikke lykkelig. Vel er den aldrende Konges tidligere Tilbøjelighed til Elskovshandeler nu lidet eller intet at frygte, men Kronprinsens Had, som hun ikke med al sin Naade og al sin Venlighed har kunnet besejre, forfærder hende. Vel synes hans kronprinsélige Højhed at gengælde Dronning Anna Sophies Venlighed, Tjenstagtighed og Delikatesse, men Dronning Anna Sophie véd saare godt, at dette kun er en Forstillelse; hun véd, hvor højt han elskede

sin Moder Dronning Louise, og hvor stor hans Harme og Forbitrelse har været over hendes Ægteskab med Kongen; hun véd, at hun kan vente sig det værste, naar hendes kongelige Ægtefælle er død, og Kongens tiltagende Sygelighed tyder paa, at dette Tidspunkt ikke kan være meget langt borte. Dronning Anna Sophies skønne Øjne have derfor et uroligt og ængsteligt Udtryk. Der er Sorger, som Guldkronen ligesaalidt som Fattigmands Pjalter betrygger imod."

„Ved Kongens højre Side sidder ved Taflet hans kronprinselige Højheds Gemalinde, Sophie Magdalene. Det er en stolt, imponerende Kvinde, skønt hun ikke er høj af Vækst eller af junoniske Former. Hun er ikke egentlig smuk, men af en majestætisk Holdning og med knejsende Hoved. Hendes Hudfarve er meget hvid, Ansigtstrækkene fine, livlige og aandfulde, Øjnene lyseblaa; de skøntformede Læber kruses af et stolt, undertiden endog lidt haanligt Smil. Hun er klædt med største Pragt og funkler af Diamanter og andre ædle Stene; men prægtigst af disse er dog en Naal med en stor Brillant, under hvilken findes et lille Billede af hans kronprinselige Højhed. I den fine Haand med de hvide, spidst udløbende Fingre holder hun en pragtfuld Gulddaase med Rosenstene; det er en Gave til hende paa hendes Bryllupsdag fra Hans Majestæt, hendes Svigerfader. Ved Sophie Magdalenes Side sidder hendes Gemal, den naadige Hr. Kronprins Christian. Det er en lille, spinkel, sygeligt udseende Herre. Hans Ansigt er langagtigt, blegt, noget indfaldent, Næsen meget stor; Øjnene ere stærkt fremstaaende. Munden er trukken op til et tvungent, stereotypt Smil. Over den prægtige guldbaldyrede Kjole bærer han det blaa Baand. Hans kronprinselige Højhed tømmer jævnligt sin Pokal."

„Ved Dronning Anna Sophies venstre Side sidder Hans kongelige Højhed Prins Carl, Kongens aldrende,

ugifte Broder, og hos denne den ugifte Prinsesse Sophie Hedevig, hans Søster. Prins Carl, hvis Fødselsdag — (den 26de Oktbr.) — man fejrer idag, ligner sin kongelige Broder meget, — han har en stor, krum Næse, store, skønne Øjne, en meget hvid Hudfarve, men et spædt og svageligt Udseende.“

„Prinsesse Sophie Hedevig er henved 50 Aar gl., men endnu saare tækkelig. Hun er „parfaitement bien faite“, har et prægtigt kastaniebrunt Haar, blaa Øjne og temmelig store Træk. Af Vækst er hun lidt over Middelhøjde.“

„Det er paa Monarkens udtrykkelige Indbydelse, at disse tvende Søskende idag have indfundet sig paa Fredensborg.“

„Ved Kronprins Christians Side sidder endvidere ved Taflet en stram og stiv aldrende Dame. Denne Matrone er hans kronprinselige Højheds Gemalindes naadige Fru Moder, Enkemarkgrevinde af Brandenburg-Culmbach Sophie Christine. Hun er kommen her til Danmark i Slutningen af Aaret 1722 for at staa sin Datter Kronprinsesse Sophie Magdalene bi ved hendes Nedkomst; siden fandt hun saa stort Behag i Opholdet her, at hun blev her med det samme, og det varede ikke længe, inden hendes talrige fattige Slætninge ogsaa fandt Vejen herind.“

„Ved Prinsesse Sophie Hedevigs venstre Side sidder Hans Majestæts højtelskede Datter Prinsesse Charlotte Amalie, en 18aarig Pige med et venligt, tækkeligt Ydre, men ikke egentlig smuk. Dernæst sidder ved Taflet Storkansler Grev Ulrik Adolf v. Holstein, Kongens Svoger, som er gift med Christine Sophie Reventlow, der stolt og hovmodig troner ved hans Side. Denne „Gross Cantzlerin“, der snart har været gift med Grev U. A. Holstein i 25 Aar, har stor Magt over Kongen; hun giver derfor næsten alle Betjeninger og Ærestegn bort og viser ikke den Fornuft og Be-

skedenhed, som Søsteren, Dronning Anna Sophie, gør. Grevinde Christine Holstein er meget hengiven til Spil, og der spilles daglig, og overmaade højt i hendes Hus."

Frederik IV havde Ord for at være en fast Karakter, og denne Egenskab i Forbindelse med sejg Vedholdenhed viste han ogsaa til Held for sit Rige under farefulde Kriser, som den store nordiske Krig førte med sig. Frederik IV var ogsaa en folkekær Konge, som ikke tog en frimodig Henvendelse af en Supplikant ilde op. En ejendommelig og tillidsfuld Maade at ansøge Kongen om et Præsteembede paa afgav Magister Jørgen Friis i 1718, idet han stiler en Bøn til Kongen i nedenstaaende Ord:

„Hjælp naadigste Monark! nu gælder det at rime,
Lad Lykken træffe mig, thi nu i denne Time
Er død i Helsinge en Præst, som kaldtes Griis,
Gør Verset rimeligt, saa hjælpes Jørgen Friis."

Kong Frederik IV havde godt Humør nok til at lønne dette Indfald og give Jørgen Friis Embedet, hvorpaa denne svarer:

„Tak naadigste Monark! for den lyksalig Time,
Paa hvilken Griis og Friis sig sammen maatte rime;
Jeg haver rimet tidt, men Kongen rimer bedst,
Da Friis ved Griises Død fik Kald og blev til Præst."

Kong Frederik IV og hans Hof opholdt sig gerne om Sommeren paa det ham kære Fredensborg Slot, ja i nogle Aar endog til langt ud paa Efteraaret, indtil Kulden drev Beboerne derfra.

I Aaret 1724 tog det kongelige Ægtepar ikke til Fredensborg, men derimod til Aix la chapelle (Aachen) for der at bruge Bade. Kongen gennemgik en Æselmælkkur, Dronningen derimod „drak Brønden". Opholdet varede dog ikke længe der; allerede i August vare de tilbage paa det kære Fredensborg.

Denne Rejse til Aachen med Kongen blev den eneste Udenlandsrejse, Dronning Anna Sophie nogen Sinde kom til at foretage. I Fristaten Bremen vistes der de høje rejsende stor Honnør, saavel paa Hen- som paa Tilbagerejsen. Ved Kong Frederik IV og Dronning Anna Sophies Hjemkomst blev der til Ære for de høje baderejsende opført Holbergs „Kilde-rejsen".

Paa Dronning Anna Sophies Fødselsdag den 16de April 1728 aabnedes de danske Komedier efter en Prolog paa et eget Teater paa Kjøbenhavns Slot.

Aktørerne vare glade ved Dronning Anna Sophie, som støttede dem, i Modsætning til Kronprins Christian og Gemalinde Sophie Magdalene, fra hvilke der for Skuespilkunsten ikke var meget at haabe, naar de kom til Magten, hvad der udtryktes i Aktørernes Ord i Prologen:

„Vi frygted for at se vort Galleri nedfalde."

Det frembrydende lyriske Digtertalent Ambrosius Stub kvad følgende smukke Vers til Kongen:

„Kongen opnaa snehvid Alder!
Tronen staa til Verden falder!
Kronen blive Sønne-Arv!
Sværdet hvile! Pennen stride!
Ploven gaa og Kølen glide!
O, saa fremmes hver Mands Tarv,
O, saa fremmes hver Mands Tarv."

Kongens Levemaade paa Fredensborg var ligesaa tarvelig, og han selv ligesaa arbejdsom som paa Slottet i Kjøbenhavn.

Kong Frederik IV stod meget tidlig op, Kl. 5 eller 6, alt efter som det var tidligere eller senere paa Aaret.

Paa de Dage Frederik IV ikke gav Audiens, — hvilken for Resten var let at faa hos ham, — arbejdede han til Kl. 12, til hvilken Tid der spistes til

Middag. Tallet varede halvanden Time; derefter konfererede Kongen med Ministre og Sekretærer til Kl. 5, og dermed var Arbejdet forbi den Dag. Dernæst en Ridetur, paa hvilken Kongen ledsagedes af Grev Holstein, en Page og en Rideknægt. Om Aftenen spilledes l'hombre eller „alombre", som dette Spil kaldtes den Gang, og „Skærwentzel" og sommetider lidt Hazardspil; der spilledes ikke højt, med mindre Dronning Anna Sophies Søster Storkanslerinde Holstein spillede med. I saa Henseende skriver en opvartende Kavaler blandt andet i sin Dagbog: „Den 2den Febr. spielte ich ein reprise alombre mit der Grosskanzlerinn und Obrist Reventlov à 1 Mark dänisch, ich verlor 93 Mark."

Ifølge Aftale imellem Frederik IV og den russiske Tsar Peter skulde denne komme til Danmark med en Del Tropper for at bekrige den svenske Konge Carl XII ved at gøre Landgang i Skaane. Forinden Ankomsten til Danmark havde Tsar Peter den Store og Gemalinde Catharina brugt en kort Kur i Pyrmont.

I de første Dage af Juli Maaned 1716 rejste Tsar Peter, dog uden Gemalinde, med sit Følge, et Par Kneser og Generaler, til Warnemünde, hvorfra han paa en Hukkert sejlede til Falster, hvor han landede en halv Mil fra Landsbyen Gjeddesby paa Sydspidsen af Øen. Tsar Peters Entré her i Landet var ligesaa original som egenmægtig, thi han og hans Følge kastede sig straks paa nogle Bønderheste, der stode paa Græs ved Strandbredden, og rede ind til Landsbyens Kro, hvor Tsaren jog Kromanden og hans Ægteviv ud af deres Seng og anbragte sig selv i den, saa varm den var, med Støvlerne paa.

Fra Landsbyen blev der sendt Ilbud ind til Ny-

kjøbing for at lade Øvrigheden der vide, hvilken fornem Gæst der var kommen til Øen. Amtsforvalteren samlede straks alle de bedste Køretøjer i Byen for at begive sig til Gjeddesby og hente Tsar Peter og hans Følge; ligeledes lod Øvrigheden ved Trommeslag bekendtgøre, at Borgerne skulde samle sig og paradere, naar Tsaren kom. Samtidig blev det paalagt nogle af Byens fornemme og honnette Madammer at indfinde sig paa Nykjøbing Slot for der at give sig i Færd med at tillave et Middagsmaaltid til den forventede høje Gæst.

Tsar Peter kom ind til Nykjøbing næste Dags Formiddag Kl. 11, dog ikke i nogen Karret, men i en aaben Chaise, som blev baaren af to Heste, een spændt foran og een bagved.

Tsar Peter var ikke fornøjet med den store Staahej, der stilledes an i Byen ved hans Ankomst, ligesaalidt som han paaskønnede de Nykjøbing Madammers Travlhed i Slottets Køkken for hans Skyld, thi det havde været hans Agt at spise i Byens Gæstgivergaard. Imidlertid, da Maden nu var lavet, bekvemmede Tsaren sig ogsaa til at indtage Middagsmaaltidet paa Slottet, men han vilde spise alene, saa Stiftamtmand Lützou og andre af Nykjøbings Honoratiores nøde ikke den Ære at komme til Taffels hos eller med den høje Hersker. Om Aftenen vilde Tsaren ikke tage sin Aftensmad paa Slottet, men traadte uanmeldt ind hos Byens Postmester og Herbergerer Iver Rosenfeldt og lod sig der servere, hvad Huset formaaede. Han var synlig tilfreds med Traktementet; navnlig havde Rosenfeldt en god Danziger Pryssing, som ret faldt i Tsarens Smag som Læskedrik.

Til Minde om den Ære, der var vederfaret Rosenfeldts Hus, lod Ejeren male en Tavle, hvorpaa berettedes, at det var den 15de Juli 1716, at Tsaren havde været til Gæst der; Tavlen ophængte han i

Lokalet. Da den senere Kejser Alexander III som Storfyrsttronfølger i Aaret 1867 var i Nykjøbing og saa denne Tavle, sendte han et Portræt af Tsar Peter samt en Mindetavle om sin Nærværelse, hvilken ophængtes ved Siden af den tidligere.

Da denne Rosenfeldtske Gaard i Tidens Løb var bleven skrøbelig og trængte til Reparation i Aaret 1898, bidrog den russiske Kejser Nikolaus II med henimod en halv Snes Tusinde Kroner til, at Gaarden kunde beholde samme Tilsnit og Udseende, som den havde dengang, da Peter den Store var til Huse der.

Dagen efter, at Tsar Peter var ankommen til Falster, ankom der 42 af hans Galejer, besatte med Tropper, og Dagen derpaa sejlede han af Sted med dem til Kjøbenhavn. Den 17de Juli 1716 om Eftermiddagen Kl. 6 ankom Tsar Peter hertil og saluterede Fæstningen, da de 42 Galejer lod Ankeret falde. Saluten blev straks besvaret fra Flaaden, Kastellet og Voldene, med tre Skud fra hvert Sted. Kjøbenhavns Garnison og Borgerskabet var opstillet fra Toldboden til Slottet. I Esplanaden holdt det seksspændige kongelige Køretøj, hvori Kong Frederik og Tsar Peter, eskorterede af Hestgarden, kørte til Slottet. Der blev her holdt Aftentaffel, hvorefter Tsar Peter kørte med sin Gesandt ved det danske Hof, Dolgoruckij, til det af Admiral Niels Juel i Aaret 1683 opførte Palæ, det nuværende Thottske Palæ, hvor han forblev om Natten.

Nogle Dage efter, at Tsar Peter var sejlet fra Falster, ankom hans Gemalinde Tsarinde Catharina dertil. Hun forblev hele 5 Dage paa Nykjøbing Slot, og hun var fornøjet baade med den Mad og den Vin, de Nykjøbing Fruer lavede og trakterede hende med. Tsarinden tog fra Nykjøbing over Land til Kjøbenhavn. Frederik IV og Tsar Peter droge hende i Møde og modtoge hende omtrent ved Kjøge; den 23de Juli

om Eftermiddagen kom de til Kjøbenhavn. For at vise Tsarinden Kjøbenhavn fra den bedste Side lod man Indkørselen foregaa igennennem Vestergade, Gammeltorv, Nygade, Vimmelskaftet, Amagertorv, Østergade, Kongens Nytorv, Holmens Kanal, over Holmens Bro til Kjøbenhavns Slot.

Der maatte jo vises saamegen Artighed som muligt overfor de høje Gæster, til hvis Nærværelse her der var knyttet saameget Haab. Da Tsar Peter var kommen hertil, havde Frederik IV med en hjertelig Omfavnelse og et varmt Kys beseglet Venskabets og Broderskabets Baand. Da Tsarinde Catharina henimod en Uge senere kom her til Kjøbenhavn, havde Kongen ved hendes Modtagelse paa Kjøbenhavns Slot, ved Taflet der, budt hende velkommen ved at „drikke hendes Skaal af et med Ædelstene smykket Guldbæger, som han derefter skænkede hende som Gæstegave.“

Kong Frederik IV havde været i en betydelig Vaande for at skaffe et passende Logemente til Tsar Peter og hans Gemalinde, thi han var bange for, at Tsar Peter, som ikke saa ganske kendte til en Gæsts naturlige Tilbageholdenhed og Beskedenhed, selv skulde egenmægtig udtage sig en Bolig. Tsaren havde straks kastet sine Øjne paa Charlottenborg Slot samt det lille Slot „Haven“ eller „Blaagaard“ udenfor Nørreport. Da disse ejedes af Kongens Søskende Prins Carl og Prinsesse Hedevig, som paa dette Tidspunkt vare paa Dronninglund i Jylland, vilde Kongen nødig have, at Tsaren egenmægtigt indlogerede sig der. Vel sagde Kongen til Tsaren, at han ikke kunde disponere over sine Søskendes Ejendom, men han frygtede alligevel for, at Tsaren skulde tage med Magt, hvad der ikke blev budt ham frivillig, hvorfor Kongen skrev til Prins Carls Kavaler Etatsraad Holstein: „Der Tsar ist verpicht auf meines Bruders

hause, welches mir recht chagrin verursacht; lasse Er sogleich meines Bruders Rariteten und besten Sachen an die Seite bringen, sonsten wird alles ruinirt." — Etatsraad Holstein pakkede desaarsag alle Rariteter og en Del Malerier bort fra „Haven" (Blaagaard), idet han alt kendte Tsar Peters Egenraaadighed; han ytrer i sin Svarskrivelse til Kongen: „Dass der Tsar, sogleich Er den Fuss auf dem Lande gesetzet, Er als Herr und Meister agiret." — For at komme ud af alle Vanskeligheder og skaane sin Broder Prins Carls Ejendomme skred Frederik IV til at bruge sit Magtsprog overfor en velhavende kjøbenhavnsk Borger, der havde en meget komfortabel Ejendom. Den 19de Juli befaler nemlig Kong Frederik IV Grosserer Vilhelm Edinger inden næste Dags Aften at gøre sin Gaard ryddelig.

Præsident og Politimester fik endvidere Ordre til at skaffe sig til Laans hos Stadens Borgere det nødvendige Bohave straks og uden Ophold. Man kunde se, at det var Kongens Alvor at faa Ende paa den ham pinlige Uvished med at faa sin noget vanskelige Gæst under Tag. Grosserer Edingers Gaard laa paa det Sted, hvor nu Prinsens Palæ er. I Edingers Stueetage var der 15 Værelser, hvoraf flere med Tapeter med Gyldenlæder. I anden Etage var der ogsaa flere store Værelser og Kamre; dertil var der en stor Have, hvori 2 Lysthuse og i det største endog en Kakkelovn. I Haven var der foruden andre Træer og Buske 8 Laurbærtræer og 41 forskellige fremmede Træer i Ballier etc., saa det hele var ganske standsmæssigt.

Lige for Edingers Gaard var anlagt et Vagthus paa Slotsholmen, hvorhen et Kompagni Gardister med flyvende Faner og klingende Spil trak paa Vagt til Ære for det russiske Kejserpar, da det var bleven indstalleret der.

Det store Følge af høje russiske Standspersoner indlogeredes rundt omkring i Byen tilligemed dets talrige Tjenerskab.

Alle Tsar Peters Tropper kamperede udenfor Byen paa Nørre- og Østerfælled. Tsar Peter laa selv derude i Lejren en Tid lang. Hans Lejr var paa det Sted, hvor Gaarden „Petersborg“ ved Trianglen paa Østerbro nu ligger; til Amindelse derom er der paa Gaardens ene Hjørnetaarn i Vindfløjen anbragt Aarstallet 1716.

Skønt det Troppekorps, hvormed Tsar Peter skulde hjælpe Kong Frederik IV til at gøre Landgang i Skaane, var bestemt til 20,000 Mand Infanteri og 4000 Kavalerister, kom her tilsidst saa mange Tropper, at det beløb sig til 40,000 Mand ialt. Da Kong Frederik skulde forsyne dem med alt, og hans egen Hær kun bestod af 23,000 Mand, blev han en Del betænkelig og mistænksom, dels ved den daglige store Udgift for Landets Kasse og dels overfor Tsar Peters lunefulde Væsen og løjerlige Adfærd, idet denne ofte teede sig, som om han var Herre og Mester i Landet, medens han alene var her som Forbundsfælle. Kom nu hertil Tsar Peters grænseløse Videbegærlighed, der var en af hans ejendommeligste Egenskaber, saa kan man vel forstaa, at han opvakte Mistanke, naar man saa ham mærke sig Voldenes Højde og Tykkelse, Fæstningsgravenes Brede, Broernes Beliggenhed, ja endog Geværernes Forarbejdelse og Kanonernes Kaliber etc.

Man frygtede Tsar Peters store Udvidelsesplaner og var ikke fri for at være bange for, at han pønsede paa ondt. Overfor Kongen iagttog Tsar Peter heller ikke den ellers brugelige ceremonielle Etikette; — naar han vilde tale med Kongen, tog han aldeles intet Hensyn til Tiden eller hans Bekvemmelighed.

Man var ikke helt hyggelig i Kjøbenhavn ved at have den store russiske Hær liggende saa nær udenfor Byens Volde. Disse holdtes imidlertid vel besatte

med dansk Militær, og Kanonerne vare skarpladte, ligesom der i Fæstningsportene vare stærke Vagter, og det tillodes ikke bevæbnede Russere at komme ind i Byen uden for at hente Drikkevand, som de ikke kunde faa paa Fællederne. Der indlodes kun 100 à 150 russiske Vandbærere ad Gangen, og naar et Hold gik ud, kom et andet ind, men ved disse Lejligheder kom det ofte til Slagsmaal med de danske Soldater, ja een Gang overmandede Russerne endog det danske Vagtmandskab i Østerport.

Selve Tsarens Opførsel var ofte højst gaadefuld, saaledes som da han i hollandsk Bondeforklædning en Dag passerede Østerport. Først foregav han, at han var en hollandsk Bonde fra Amager, og da han ikke blev troet, maatte han gaa med ind i Vagtstuen. For nu at slippe bort angav han, hvem han i Virkeligheden var; men den vagthavende Officer Løjtnant Marten Dyssel erklærede, at han var nødt til at sende Rapport om det passerede til Kongen, og Tsaren maatte blive, til der kom nærmere Ordre fra Hans Majestæt. Saasnart Frederik IV havde modtaget Anmeldelsen herom, afsendte han en kgl. Ekvipage til Vagtstuen efter Tsaren, og denne maatte nu modtage den ham højst ubehagelige kongelige Opmærksomhed og i sin Forklædning køre op til Slottet, hvor begge Monarkerne naturligvis holdt deres Følelser ved sig selv og sloge Sagen hen som en meget morsom Spøg.

Ovennævnte Løjtnant Dyssel blev senere adlet under Navnet Falkenskjold. De nærmere Omstændigheder herved berettes saaledes. Nogen Tid efter, da Kongen var ude i Falkonergaarden at se til sine Jagtfalke, slog en forsulten, ilde afrettet Falk ned i Majestætens Hoved, og hans Øjne vare i Fare. Ovennævnte Løjtnant Marten Dyssel og hans Broder, som tilfældig spadserede der, sprang til og rev Falken bort, dog ikke uden at Kongens Hat og Paryk

fulgte med. Kongen spurgte om deres Navn, og erindrede ved at erfare det, Løjtnant Dyssels Paapassenhed ved Østerport. For at belønne de unge Mennesker, som maaske havde reddet Majestætens Øjne, ophøjede han dem begge i Adelstanden med Navnet Falkenskjold, med 2 Falke og 2 Løver i Vaabenet. —

Da Russerne, som ovenfor nævnt, skulde hente hele deres Forsyning af Drikkevand inde i København, forsøgte de at grave efter Vand paa Fælleden og traf ved den Lejlighed paa de Vandrør af Træ, som førte Vand ind til Byen. Russerne overskar saa disse for Byen vigtige Vandaarer til stor Ærgrelse og Fortræd for de paagældende Husejere og Beboere ndenfor Voldene. De russiske Soldater huggede ogsaa et ufornødent stort Antal Træer i Gyldenlund Skov (Charlottenlund).

Der paastodes og, at de russiske Dragoner, der vare overførte og indkvarterede paa Øen Hveen, ødelagde den sidste Rest af, hvad der endnu paa dette Tidspunkt var tilbage af Uranienborg.

Mistilliden til de fremmede Hjælpere var baade stor og almindelig. Tsar Peter følte sig naturligvis saaret ved den Mistillid, man viste, baade ved at holde Nørreport og Østerport saa stærkt bevogtede, og ved at en dansk Fregat blev lagt imellem Øen Hveen og Sjælland for at forhindre de russiske Dragoner, der laa paa nævnte Ø, fra at komme over til Sjælland og forene sig med de andre russiske Tropper, der laa i Lejr udenfor København.

Da der i September Maaned, efter Tsar Peters Befaling, skulde komme endnu flere russiske Tropper, blev Frederik IV yderligere mistænksom; han paabød derfor Stadens Kommandant at fordoble Vagterne ved Østerport og Nørreport, hvor Russerne havde deres Lejr; ligeledes skulde der stilles Artillerister med

brændende Lunter ved Kanonerne i de Bastioner, der stødte op til disse to Porte; der skulde patrouilleres stærkt ved Nattetid og anvises bestemte Alarmpladser, hvor Militæret og Borgerskabet straks skulde møde med skarpladte Geværer, saafremt nogen Urolighed paakom ved Dag eller ved Nat o. s. v.

Alt var kun et Vidnesbyrd om, hvor opskræmmede baade Konge og Folk var paa det Tidspunkt.

Det er imidlertid vist, at Tsar Peter meget vel har kunnet indse, hvad Risiko han løb, i Fald han nogensinde havde kunnet tænke paa at tage Kjøbenhavn; thi, i samme Øjeblik han havde villet prøve derpaa, var hans Flaade i Østersøen indviet til Ødelæggelse, da den danske Flaade var stærk nok til at gøre det af med den russiske, foruden at den nok havde faaet Hjælp dertil af den engelske Flaade, der laa i Øresund. Vel var den russiske Hær større end den danske, men saa havde den danske Hær Artilleri, som den russiske synes at have manglet, og desuden havde den danske Hær Rygstød i Fæstningen Kjøbenhavn og denne Stads væbnede Borgerskab; — saa det formenes, at Tsar Peter aldrig vilde have drevet den Hasard at erobre Kjøbenhavn, idet han derved samtidig kastede sin Bro (Flaaden) af bag ved sig.

Det var en særdeles trykkende Følelse for Frederik IV at have Tsar Peter til Gæst i saa lang Tid, uden at Landet havde den tilsigtede Nytte deraf. Allerede Tsarens Vaner og Væsen stødte an imod, hvad der gjaldt som sømmeligt ved de fleste Hoffer. Hans grove og simple Klædedragt røbede lidet Hensyn til Værten, naar Tsaren var til Gæst, og den stak svært af mod Kongens altid soignerede Paaklædning. Foruden nævnte sære og ikke altid velholdte Klædedragt var der ogsaa den grove Tale, som Tsar Peter ikke skaanede selve Kongen for. — Efter Bordet i en løftet Stemning sagde Frederik IV en Dag til

Tsaren: „Ah! jeg hører, kære Broder, at ogsaa I har en Mætresse.“ Tsar Peter forstod ikke Spøg, og svarede: „Kære Broder! de Fruentimmer, jeg holder, koste mig ikke mange Skillinger, men hun, som I holder, koster Eder Tusinder af Rigsdaler i Sølv, som I kunde bruge paa en langt nyttigere Maade.“ — Det var at røre Kongen paa det ømme Sted, idet han sigtede til Forholdet til Anna Sophie Reventlow, med hvem Kongen levede i Bigami.

Det var ogsaa drøjt for Kongen og Dronning Louise at vise Tsarinde Catharina det fornødne Hensyn og Opmærksomhed. Stolte af deres gamle Kongeblod saa de naturligvis i Tsarinde Catharina et simpelt Fruentimmer, der først havde været Menzikoffs og siden Tsar Peters Frille, inden denne ægtede hende. Hvor god Forstand hun end havde, gjaldt hun dog for at være uden Dannelse. Hun kunde, foruden Russisk, kun tale slet Tysk, havde et Væsen som en tysk halvsimpel Skuespillerinde og klædte sig uden Smag. I Modsætning til sin høje Gemal udstafferede hun sig, saa godt hun kunde. Hendes Kjole var behængt med Ordener, Portræter af Helgener og Relikvier, der raslede paa en besynderlig Maade, naar hun gik over Gulvet. Hun var en lille, tyk Skikkelse, uden nogetsomhelst indtagende ved sig; det sagde man her, medens den danske Envoyé Westphalen i Rusland tidligere havde skrevet hjem om hende: „Une femme de bon sens, traitable et d'une conversation assez aisée.“

Det har næppe været uden Overvindelse, naar Frederik IV's Søster Prinsesse Sophie Hedevig, der gav sig af med Portrætmaleri, har malet baade Tsar Peter og hans Gemalinde. Muligvis har de bedet hende derom, og saa har hun vel af Hensyn til Forholdene ikke villet afslaa Anmodningen.

Frederik IV og Dronning Louise søgte at adsprede

Tsar Peter og Gemalinde, saa godt de formaaede; men det var ikke altid let, thi Opera og Komedie faldt ikke rigtig i det høje russiske Herskabs Smag.

Heldigvis havde Tsar Peter Lyst til at gøre en længere Sejltur, paa 14 Dage, ud i Østersøen med den forenede engelske, russiske og danske Flaade; saa gik hele August Maaned ud dermed.

Den 3die September 1716 var der stor Jagt i Dyrehaven, hvor Tsar Peter fældede en Hjort og to Raabukke. Hjorten skød han tæt ved Papirmøllen, men Raabukkene indhentede han til Hest og huggede Hovedet af dem i Flugten. Efter Jagten spiste de høje Herskaber paa Eremitagen.

Den 1ste Oktober var der Karussel til Vands i Rosenborg Have. Tsaren sad i en Baad med Dronning Louise, og Kongen i en anden med Tsarinden.

Tsar Peter var tre Gange oppe paa Rundetaarn at bese Observatoriet der; de to sidste Gange red han baade op og ned derfra. Den anden Gang, som var den 2den Oktober, var Tsarinde Catharina med, og hun kørte baade op og ned i en Karet med 6 Heste for, medens Tsar Peter som sagt red.

Tsar Peter havde ønsket at se en Bispeordination; derfor blev en Magister Muus, der var kaldet til Præst, ordineret paa samme Vis som en Biskop. Ved Højtideligheden i Frue Kirke gik Tsaren tæt op i Nærheden af Alteret, stod der og saa nøje til fra først til sidst.

Den hele Ceremoni og den store Værdighed, hvormed Biskop Worm traadte frem for Alteret, vakte Tsar Peters høje Beundring, og endmere, at Biskop Worm kunde tale saameget og udenad uden at se i Bogen. Der blev sagt, at Tsaren senere udtalte: „Naar jeg kommer hjem, skal jeg og lære min Patriark at prædike udenad.“

Da de ved Højtideligheden assisterende Præster

lagde deres Hænder paa Magister Muus, traadte Tsaren ogsaa til og lagde sin Haand paa ham, og da Muus gik om og gav Præsterne Haanden, rakte Tsaren ogsaa sin Haand frem, men Muus gjorde en dyb Kompliment, uden at modtage den udrakte Haand. —

Den 11te Oktbr., Frederik IV's Fødselsdag, spiste det kongelige Herskab med det høje russiske i Slottets Riddersal, og som der berettes: „Hvor alle honnette Folk under Masque blev tilladt at indkomme paa Galleriet, men efter Maaltidet need i Sahlen, og diverterede Tsaren sig samme Tiid med Dantz samt ellers viste sin store Fornøjelse over een og anden Masques Artighed.“

Da Frederik IV saa Haabet om en skaansk Landgang glippe, da den bedste Tid af Sommeren var gaaet unyttet bort, tilstillede han den 26de Septbr. 1716 Tsar Peter en Opfordring i høfligst Form om at føre den russiske Hær og Flaade ud af Landet. Kanonerne paa Voldene vare skarpladte for at føre et andet Sprog, dersom Tsaren misforstod Høfligheden.

Uagtet det tilspidsede i Forholdene blev den ydre Høflighed dog bevaret; som vi ovenfor have set, var Tsar Peter og Gemalinde til Gæst hos Kong Frederik til dennes Fødselsdag den 11te Oktbr. Den 26de Oktbr., den sidste Dag Tsaren og Tsarinden var her, spiste de med det kongelige Herskab paa Kjøbenhavns Slot; efter Taflet toge de Afsked med hinanden, og den næste Morgen Kl. 8 rejste Tsaren og Tsarinden herfra. Den 29de Oktbr. sejlede de over Storebælt til Fyen, holdt Rast i Odense, og den 31te gik de over Assens til Hertugdømmerne.

Da Frederik IV gerne vilde have, at der skulde vises Tsar Peter og Gemalinde al Hensyn og Artighed, saalænge de vare paa dansk Grund, havde Kongen skrevet til den velstaaende Apoteker Peter von Westen

i Odense, hvor Tsaren vilde logere og holde Rast, at han vilde forbinde sig Kongen, naar han vilde vise Gæstfrihed mod den gennemrejsende Tsar og Gemalinde, og hvad han ellers kunde tænke sig, at der kunde bidrage til de høje Gæsters Adspredelse og Velbefindende, medens de opholdt sig i Odense. Apoteker Peter von Westen var straks villig til paa Kongens Opfordring at gøre alt saa festligt som muligt. Han lod saaledes Apotekets Façade festlig smykke til det russiske Fyrstepars Modtagelse, og da han vidste, at saavel Tsar Peter som Gemalinden vare store Yndere af Fyrværkeri, foranstaltede Værten et glimrende saadant i Apotekets store Have, hvilket vandt det høje Selskabs mest levende Bifald. — Da Tsar Peter og Gemalinde vare vel ude af Byen, sendte Apoteker P. v. Westen en Regning over sine hafte Udgifter til Kong Frederik, men denne lod straks svare tilbage, at hvad Apoteker P. v. Westen havde gjort af Udlæg, maatte staa for hans egen Regning, thi Kongen havde kun appelleret til ham som den velstaaende Borger og Herbergerer i Odense til at vise Venskab og Gæstfrihed imod den gennemrejsende russiske Monark. Da Apoteker v. Westen ingen Penge kunde erholde hos Kongen af Danmark, undsaa han sig ikke ved at sende sin Regning til selve Tsar Peter i Rusland.

Denne, som aldrig var i Tvivl i Valget af djærve Udtryk, sagde den anden Peter ordentlig Besked i Anledning af, at denne kunde tro, at han vilde betale noget. Folkevittigheden sagde i den Anledning om den mægtige Tsar Peter i det fjerne Østen, „at Peter von Østen havde snydt Peter von Westen“.

Beretningen om Tsar Peters Ophold i Kjøbenhavn ender med: „Denne Visite kostede Hs. Kongelige Majestæt mange Tønder Guld, og Kjøbenhavn, alene til Husleje for Tsaren og hans Suite, 5,699 Rigsdaler“,

en stor Sum i de Tider. Der lød Klager nok i de 3 Maaneder, disse Gæster vare her, og bagefter, da Kvartergodtgørelsen skulde erlægges, var Erstatningen tarvelig, idet Værterne kun fik en Trediedel af, hvad de sikkert havde ventet. Navnlig jamrede de Folk sig, der ejede Gaarde og Huse udenfor Øster- og Nørreport, og i deres Klage til Kongen skrive de: „Vi fattige og eenfoldige Folk bleve tribulerede og saa godt som gjorte umægtige af vores Huse og Ejendom, ja mange af os havde ej den Seng tilovers, vi kunde hvile os i, intet Værelse tilovers for os selv. Vore Huse, Porte og Døre stod aabne Nætter og Dage, saa vi derved led meget“ etc. etc.

Uagtet Venskabet imellem Kong Frederik IV og Tsar Peter den Store ved dennes lange, resultatløse Ophold i Kjøbenhavn var bleven betydelig afkølet, var Forholdet dog ingenlunde brudt, især ikke fra sidstnævntes Side, som atter søgte Tilnærmelse, dog paa et andet Felt af en intimere Art. Sidst i Januar 1718 foreslog nemlig Tsar Peters mest betroede Mand, Fyrst Menzikoff, den danske Gesandt Westphalen i St. Petersborg, at den danske Kronprins Christian VI skulde ægte Tsar Peters ældste Datter Anna (født 1708 — altsaa 9 Aar yngre end Kronprinsen).

Samtidigt var det et almindeligt Rygte, at Tsaren tænkte paa at faa hende gift med Hertug Carl Frederik af Holsten-Gottorp, den danske Konges svorne Fjende, men nu tilbød han hende til den danske Kronprins. Dette Ægteskabstilbud kom i et Øjeblik, da Forbindelsen med Rusland maatte have den største Vigtighed for Kong Frederik IV; men Ægteskabet blev afvist.

Selv om Kong Frederik IV og hans Raadgivere holdt det nødvendigt at staa i et venskabeligt Forhold til Tsar Peter, opfattede de ham dog som en barbarisk Fyrste, og i hans Datter saa de næppe

andet end et Frillebarn, født i en Forbindelse med en Kvinde af en tvivlsom Fortid.

Tsar Peter giftede sig nemlig først i Aaret 1711 med Catharina, medens de to Døtre Anna og Elisabeth vare fødte henholdsvis 1708 og 1709.

Den danske Gesandt Westphalen bar Hovedet højt og følte sig ligesom sit kongelige Herskab i Danmark, thi han skriver i den Anledning hjem fra St. Petersborg: „Jeg vil hellere hundrede Gange opgive min Embedsstilling end blive Redskab til at besudle det danske Blod ved en Forbindelse af den Natur"; thi hvilken Ægtefælle var det at byde en Kongesøn af det, som man mente, ophøjede oldenborgske Kongehus! Det Afslag, som Kong Frederik IV gav dette russiske Ægteskabstilbud, fik senere Indflydelse paa Forholdet i mange Aar imellem Staterne i Norden. Det var dette Afslag, der indgød Tsarinde Catharina I det glødende Had imod Frederik IV, som hun senere, da hun blev Ruslands Selvherskerinde, søgte at tilfredsstille ved at gøre den danske Konge alt det onde, hun kunde.

Naar Hertug Carl Frederik af Gottorp i 1725 efter Peter den Stores Død ægtede hans og Catharinas Datter Anna, og naar Gottorperne den Dag idag sidder paa Ruslands Trone, skyldes det Frederik IV's Afvisning af Forslaget fra Peter den Stores Side om en saadan Forbindelse imellem Hofferne i St. Petersborg og Kjøbenhavn.

Ovennævnte holsten-gottorpske Hertug Carl Frederiks og Tsar Peters Datter Annas Barn, Carl Peter Ulrik, indsugede saa senere med Modermælken Hadet til Danmark, som gav sig Udslag, saasnart han var bleven Kejser i Rusland som Peter III, da det da var hans Agt, som han udtalte, at forjage den danske Kongefamilie til Trankebar paa Koromandelkysten, hvilket imidlertid blev grundigt forhindret, idet han

mistede Livet i sit eget Land ved en Undersaats Haand i Paladsrevolutionen i Slottet Peterhof. Imidlertid havde Danmark forinden maattet stille en 70,000 Mand stor Armé paa Benene og udruste en stor Flaade til at krydse i Østersøen for at imødegaa alle Eventualiteter, om det var gaaet efter Kejser Peter III's Hoved. Hans Enke Kejserinde Catharina II var af en anden Mening og sluttede straks Fred.

Skønt, som omtalt, Tsar Peter laa her med en stor Armé i Aaret 1716, blev der dog ikke noget af den paatænkte Landgang i Skaane; herom skriver Prof. E. Holm: „Kong Frederik IV fik paa en højst ubehagelig Maade at føle Virkningerne af Byernes ringe Hjælpekilder, da han ved Forberedelserne i Aaret 1716 til Toget mod Skaane haardt trængte til Transportmidler, og Vanskeligheden ved at faa Fartøjer fra Købstæderne stærkt virkede til den Forsinkelse, som fik saa stor Indflydelse paa, at Tsar Peter opgav at medvirke ved Toget.

„Tiderne vare daarlige dengang baade for Land og By efter de hyppige Krige; men det er saare tvivlsomt, om Datidens Bybefolkning har følt sig mindre lykkelig, end den gør det i vore Dage. Folk i jævne Stillinger kunde dengang i en for os utrolig Grad indskrænke sig, uden at det kuede deres Humør, og om de end godt kendte til Kævlerier, vare de fri for en Mangfoldighed af de Bekymringer, som nu til Dags trykke Sindet, for politiske og sociale ikke mindre end religiøse Tvivl og Sorger. De gik rolig deres fastafstukne Bane og tog Livet, som det var. Kom der nogen ekstraordinær Skattebyrde paa, førte de et Sprog, som om de ikke havde Føden til den Dag imorgen; men havde de saa lettet deres Hjerte, forstode de at indrette sig. Store Samfundsreformer tænkte ingen paa. Hvad der kunde være af Mangler i Styrelsen eller særlig i Retsplejen, trykkede ikke

stort; man havde i saa Henseende haft det endnu værre tidligere."

Om Forholdet paa Landet skrives fremdeles: „Det var fra tidligere Tid fastsat, at ingen andre paa Landet end adelige maatte fodre Kvæg paa Stald for at sælge saa mange Øksne, som de kunde fodre paa deres eget Foder eller hos deres Tjenere. Det blev udtrykkeligt forbudt Præster, Fogeder, Bønder og Møllere at stalde eller fede Øksne. Sansen for Mejeridrift var endnu ikke vaagnet dengang; det skulde først ske hundrede Aar senere; det var Fedningen, der endnu gjaldt for at være det væsentlige ved Kvægholdet. Uheldigvis vare under Adelsvælden Bønderne saavelsom Møllere og Præster blevne udelukkede fra at maatte fede Stude; derved vare de afskaarne fra det, der kunde have givet den bedste Indtægt, og derved blev den Gødningskraft, de havde at raade over, betydelig mindre, end den vilde have været, hvis de havde brugt deres daarligere Korn til Kreaturfedning istedetfor at sælge det som ringe Handelsvare, saa de kunde have holdt deres Kreaturer paa Stald og ikke nøjes med at græsfodre dem, indtil de kunde faa de magre Kreaturer solgt til andre, der havde Ret til at fede dem.

„Hovedulykken med Hensyn til Kvægholdet var Mangelen paa Foderurter; man gør sig nu ingen Forestilling om, hvad det vilde sige, at Datidens Agerbrug ikke kendte Dyrkningen af Kløver*). Man tog

*) Rødkløver dyrkedes alt i Italien og Spanien i det 15de Aarhundrede, kom til Holland i det 16de Aarhundrede, men kom ikke til Danmark og Sverige før midt i det 18de Aarhundrede. Dyrkning af Kløver blev forsøgt, med Saaning af en halv Snes Pund Frø, i Aaret 1757, paa en Mark, der hørte til Hirschholms Slots Jorder. Saaningen lykkedes ikke det første Aar, da de mange løsgaaende Svin brøde ind paa Marken og straks oprodede det saaede Frø. Disse Dyr, der holdtes af

da, naar det kneb med Græsset, sin Tilflugt til Skovene, og skønt det var ødelæggende for Trævæksten, maatte Godsejerne se igennem Fingre dermed. Bøndergaarde, som nu holde 12 til 16 Køer, formaaede dengang knap at holde Halvdelen og det af en Race, der var lille og malkede slet. Ligesaa slet Bøndernes Jorder bleve gødede, ligesaa slet bleve de drevne i enhver Henseende. Oven i Købet nødte Hoveriet med dets mange Kørsler tidt Bonden til at holde et Par Heste mere, end han ellers behøvede, og saaledes fremkom der det afskrækkende Forhold, at Bøndergaarde paa mange Steder havde flere Heste end Køer.

„Hvede dyrkedes næsten kun paa den laalandske Øgruppe og Møen; ellers Byg, Rug, Havre og Boghvede. Men, hvilken Sæd man end dyrkede, var det kun et saare ringe Udbytte, den gav. Hvad vi nu omtrent vilde kalde Misvækst, var paa den Tid Gennemsnitshøst paa Landets bedste Jorder. Fire til fem Fold af Byg og Rug og tre til fire Fold af Havre omtales idelig som det almindelige."

Dyrkningen af Herregaardenes Jorder stod vistnok over den, der fandt Sted paa Bøndernes Marker, idet Herremændene vare fri for Fællesskabet af Markerne. „Herremændene ejede desuden Kirkerne, og Tienden erlagdes i Kjærven, som var en yderligere Hjælp for dem til at fede Øksne paa Stald." —

Det var, som før omtalt, i Anledning af Forbundet imellem Tsar Peter og Frederik IV imod den svenske Konge Carl XII, at Tsar Peters resultatløse Ophold fandt Sted her i Aaret 1716. Efterat Carl XII havde tabt Slaget ved Poltava i Aaret 1709, opholdt han

---

alle og enhver og gik løse, gjorde stor Skade, hvorfor der efter denne Tid kom strenge Ordrer mod disse Dyrs frie Spil.

sig hele fem Aar i Tyrkiet. Da han her blev en Byrde, og der var stærkt Brug for ham i Sverige, drog han omsider hjemad. Den 22de Novbr. 1714 kom han fra Demotica, ikke langt fra den tyrkiske By Adrianopel, til Stralsund, alene ledsaget af Oberstløjtnant Düring. De red disse 287 Mile i 14 Dage. Først Aaret efter kom Kong Carls øvrige Følge til Stralsund i Sommeren 1715.

Den 22de Decbr. 1715 maatte Carl XII forlade Stralsund og sejle med en Jagt til Ystad, hvor han landede 2den Juledag.

Først paa Aaret 1716 brød han ind i Norge og indtog Christiania, men forlod Landet samtidig med, at Tsar Peter kom til Kjøbenhavn.

I Slutningen af Aaret 1718 var Carl XII igen i Norge og belejrede der Frederikshald, hvor han fandt sin Død for en dansk Kugle. Professor C. Paludan-Müller, som klart har ført Bevis for, at det ikke var en svensk Kugle — som der blev ymtet om i Krogene — men en dansk, der gjorde det af med denne svenske Heltekonge, skriver: „Carl XII's Død var den, alle maatte vente, men kun halvt opfyldtes hans eget Ønske om at falde som Gustav Adolf. Medens Gustav Adolfs Død omstraaledes af Sejrsglansen og Æren af en Kamp for Menneskehedens største Goder, og han efterlod sit Fædreland i Opgangen til Magt og Hæder, traf det dræbende Skud Kong Carl der, hvor han ikke burde have været, og rev ham bort fra hans og Sveriges sidste frugtesløse Anstrengelser, der fulgtes af en Række lidet berømmelige og trange Aar for hans Fædreland.“

Tilstanden i Sverige efter Carl XII's Død beskrives saalunde: „Kun faa Lande havde lidt saameget som Sverige ved dets enevældige, krigerske Konges Stivsindethed, idet det havde betalt Kong Carl XII's Heltery ikke alene med Tabet af sine Lande Øst og

Syd for den finske Bugt, men ogsaa med at miste 220,000 af sine kraftigste Sønner og med en Statsgæld paa 60 Millioner Daler Sølvmønt. Al Skibsfart og udenrigsk Handel var tilintetgjort, og samtidig med at Folket var udpint med alskens Paalæg, steg Priserne paa mange nødvendige Artikler i en kolossal Grad. I 1717 betaltes indtil 30 Daler Sølvmønt for 1 Tønde Byg og 32 Daler for 1 Tønde Rug, 5 à 6 Daler for 1 Pund Sukker o. s. v. Talg var saa dyrt, at de færreste havde Raad til at støbe Lys deraf, men vare nødte til i den mørkeste Vintertid at tilbringe 16 Timer af Døgnet enten i deres Seng eller siddende i Mørke."

Paa det Sted, hvor den svenske Konge Carl XII faldt for en Kugle fra Frederikshald Fæstning den 11te Decbr. 1718, lod den danske Kommandant paa Fæstningen, Oberst Landsberg, da han 5 Dage efter rykkede ud for at ødelægge de svenske Belejringsarbejder, betegne Stedet; senere opsattes der en Triumf-, Glædes- og Mindestøtte. Paa denne Mindestøtte stod: „Dend meget stridbare Sverrigs Konge Carl XII blev paa denne Platz og udi dette Aar 1718 skudt. Forvoldende derved sig een hastig Død og sine een skyndelige Flugt." En svensk Fændrik og Overløber Martin Hallenfeld, der havde staaet i Løbegravene ikke langt fra Kong Carl XII, havde paavist Stedet, hvor den svenske Konge var falden, for den danske Kommandant. I Aaret 1731 lod Kong Christian VI, for at give Svenskerne et Vidnesbyrd om sin gode Vilje, denne Mindestøtte borttage. Senere hen, i det 19de Aarhundrede, har Svenskerne for dog at minde om dette historiske Punkt oprejst en anden lille Mindestøtte, men om det nu er den rette historiske Plads, der senere er truffen, er tvivlsomt, da Fæstningsværkerne i det lange mellemliggende Tidsrum er undergaaet Forandringer; man formener, at den

nye Sten er anbragt c. 180 Skridt for langt ude fra det oprindelige Fæstningsværk i Aaret 1718. Det var som bekendt Tordenskjold, der bragte den første Efterretning om Carl XII's Død til Kjøbenhavn.

Med Hensyn til Ufreden med Sverige, som ved Kong Carl XII's Død var forbi, viser det sig, at Kongerne Christian V's og Frederik IV's Politik førte for en Del kun til Nederlag, idet Planen om at genvinde de tabte Lande fra Sverige slog fejl og maatte opgives for stedse, men den gottorpske Del af Sønderjylland blev vundet tilbage, og Danmark var kommen til at indtage en jævnbyrdig Stilling med Sverige. I Aaret 1720 efter Fredens Slutning havde ingen af de skandinaviske Stater Grund til at frygte hinanden, og et fredeligt Forhold imellem de nordiske Folk, — hvorpaa deres Lykke beroede, — var langt mere muligt, end det havde været i Aarhundreder, naar blot Kongerne og deres Raadgivere paa begge Sider af Sundet vilde have indset det og levet derefter i Tidens Løb.

DEN STORE ILDEBRAND 1728.

Om denne store Ildebrand i Kjøbenhavn den 20de, 21de og 22de Oktbr. i 1728 skrives i Nyt historisk Tidskrift, Bind V:

„Dagen før Branden var der i Vandkommissionen besluttet nogle Hovedvandrør uden for Byen at anlægge, hvorved 5 Kvarterer i Byen i 8 à 14 Dage maatte miste deres Pumpevand; dermed blev Vandet om Onsdags Middag den halve Stad afskaaret, hvorover om Aftenen ved Ildens Antændelse intet Vand i en Hast var at faa."

„Ilden antændtes i et lidet Hus paa det søndre Hjørne af Vestergaden, straks ved Vagten for Vester-

port, hos en Marketender og Lysestøber. Ved Undersøgning er det befundet, at et Barn har haft sit Legetøj oppe paa Loftet, og havde udi det paa Loftet liggende Hø forglemt det; og da Barnet sit Legetøj med Lys vilde hente, er dette i Høet nedfalden og bleven liggende og har dermed tiet stille, indtil Vagten lige over for bankede paa og advarede, at der var Ild tændt i Loftet.“

„Vinden var den Tid meget stærk af Vesten, og bar altsaa lige paa Byen, og den holdte ved den ganske Nat samt paafølgende Dag og sprang tit og ofte om til Sydvest og Nordvest. Ilden antændtes om Aftenen c. Kl. 7, Onsdagen den 20de Oktbr. udi Mad. Boyesens Hus ved Vesterport paa Hjørnet af St. Clemensstræde. Branden udbrød saa tidlig, at man billig ikke skulde have frygtet nogen Fare; men det er befundet, at mangfoldige, om ikke alle Brandfolkene, har været saa beskænkede, at de ej vidste, hvad de tog sig for; ligesom mange af dem, imedens Branden varede, har forladt deres Sprøjter og holdt sig til overflødig Drik, hvorover Sprøjterne ej kunde gøre, hvad de burde; en Del Brandfolk har man fundet ganske stille liggende, og Ilden anskuet.“ Ærgerlig skriver et Øjenvidne: „Viele Leute darunter haben das Feuer ruhig angegafft, oder gar mit einander in Bier- und Weinhäuser sich gelabet.“ Aarsagen til, at Brandmandskabet var beskænket den Dag, forklarer en anden samtidig: „Sprøjterne vare netop prøvede og exercerede samme Dag, da Ilden udbrød, — følgelig var Mandskabet for en stor Del beruset, — som det paa saadanne Dage plejer at være, — eller i det mindste vare mange af dem trætte.“ Chirurgus Reiser angiver yderligere: „at Brandfolkene den Dag havde været til Begravelse hos en af deres Kammerater“, og maaske har begge Aarsager virket i Forening.

I Begyndelsen af Branden fejlede det, som oven

er meldt, paa Vand, og ventedes der over halvanden Time derpaa, førend ret Anstalt blev gjort. Kommandanten vilde ej tillade Vesterport at aabnes, paa det Soldaterne ej skulde desertere, hvorover der fra Vesterport og Gravene intet Vand kunde faaes, og paa Kanalerne blev ikke tænkt; der siges og til Undskyldning, at det salte Vand ikke læsker saa vel Ilden som det ferske."

Hvor vanvittigt det var af Kommandanten at holde Vesterport lukket Natten over, var indlysende for alle tænkende Mennesker, kun ikke for ham selv. Ved Brandens Udbrud var Gehejmeraad Holstein, Præses i Politiet og i Commercecollegiet, tilfældig ude paa sit Gods Cathrinebjerg 2 Mil fra Kjøbenhavn. Da han saa Brandskæret over Byen, ilede han straks med 60 Mand og 40 Vogne til den brændende By, men maatte her blive liggende udenfor Porten, som holdtes tillukket, uden at komme ind og redde noget, og maatte endelig lade Folk og Vogne køre hjem. Først Torsdag Middag bleve Portene aabnede efter Kongens Befaling.

Stadens Vester-Kvarter, hvori Branden begyndte, bestod næsten af lutter smaa, lave, tæt i hverandre byggede Huse, uden Brandmure, og der var i dem Mængder af Fedevarer, Hør, Hamp, Beg, Tjære og store Stabler af Tørv og Træ til at bruge i den forestaaende Vinter; der var altsaa Fængstof nok til Ildens videre Udbredelse. Meget havde været vundet, om man i Begyndelsen af Ildens Udbrud ved Nedrivelse af Bygninger havde kunnet sætte Grændser for Ilden; men der blev foregivet, at det var imod Brandanordningen, som forbød Nedrivelse, „uden i største Nød", og den mente man ikke var for Haanden endnu; dog, det gik snart op for alle, at der var alvorlig Fare paa Færde; men først henimod Kl. 10 Aften befalede Kongen, at der skulde nedrives Huse

foran Ilden. Kort efter havde Ilden alt fat paa begge Sider af Vestergade og forplantede sig derfra til Gammeltorv og St. Peterstræde i ustandselig Fart.

Kongen, Dronningen, Kronprinsen og næsten hele Hoffet vare paa Volden og i de nærmeste Gader ved Vesterport til Klokken 1 om Natten. Til samme Tid, som Ilden rasede i Vestergade, opstod der en stor Brand i en Bryggergaard paa Nørregade, som oplystes at være foranlediget af en Bryggerkarl, der, for at faa de sædvanlige 6 Rdl. Præmie for den første Sluffe Vand, som mødte paa Brandstedet, af Uforsigtighed glemte det tændte Lys i Foderkisten, da han hastede bort med sin Sluffe; Lyset var saa faldet ned og havde antændt Halmen, saa denne fatale Ekstraildløs i det følgende Døgn lagde øde fra Nørregade til Rosenborg ɔ: paa den ene Side af Gotersgade ned til Regnegade, hvis Nordside blev lagt i Aske, og gik herfra igennem Pilestræde og Silkegade (af begge Gader blev dog den søndre Side staaende) til Kjøbmagergade, som paa to Gaarde nær lagdes i Aske. Gennem store og lille Helliggeiststræde tog Ilden sit Løb til Amagertorv, hvor dog kun to Gaarde brændte; her forenede den sig med den Luestrøm, der væltede ned fra Vimmelskaftet, men standsedes saa lige for Helligaandskirken. Sønden for Vimmelskaftet lagdes alt i Aske lige til Kanalen ved Gammelstrand. — For at bringe større Huse, der vare komne i Brand, til hurtigere at falde, bleve otte Kanoner kørte op og et Par Gange affyret, men Virkningen svarede ikke til Hensigten; saa hørte man op dermed, men der var dog blevet dræbt nogle Folk ved disse Skud.

Man forsøgte og at sprænge Huse, som alt vare i Brand, men det gjorde ondt værre, idet Ilden derfra strøedes ud over Nabolaget, og saaledes gik der Ild i Frue Kirke og Klædeboderne.

Hermed hørte ogsaa alle Anstalter op; man havde

tabt Modet; der skrives: „at ved den ganske Ulykke har ej andet været end Konfusion og Efterladenhed at formærke.“ Imidlertid varede Modløsheden ikke længe, idet der skrives: „I denne Nød opvækkede Gud Hans Kongl. Højhed Kronprinsens Hjerte med bedre Eftertryk at sætte sig imod denne Fare, som og vilde vende sig imod hans Palæ.“ Der føjes rigtignok lunt til: „Denne Opvækkelse kom noget silde“, men rejste sig vel af, at Kronprinsen begyndte at frygte for sit eget Palæ (det nuværende saakaldte Prinsens Palæ med Hovedfacade ud mod Christiansborg Slot). Kronprins Christian (VI) lod en Oberstløjtnant med 200 frivillige af Scholtens Regiment nedbryde Hjørnet af Magstræde og Vandkunsten, hvorved Ilden standsede der.

Ved denne store Ildebrand, som varede i 3 Dage, bleve 1670 Huse og Gaarde lagde i Aske; det var $^2/_5$ af den hele Stad. Over 3000 Familier bleve husvilde. Hest- og Fodgarden samt Grenaderregimentet bleve forlagte til Jægersborg og Esrom for at afgive Husly i de ledige Kaserner til de brandlidte, og mange Mennesker bleve anbragte i Byer og Landsbyer i Sjælland, indtil atter fornødne Boliger bleve opførte i den hærgede Hovedstad. Skaden ansloges til 10 Millioner Rigsdaler. Desværre gik der foruden Kirker, Gaarde og Huse ogsaa en Del kostbare og uerstattelige Biblioteker til Grunde i samme omfangsrige Brandulykke.

Efter Branden 1728 blev Grundstenen til den ny Frue Kirke lagt i Septbr. 1731 og Kirken indviet 1738. Christian VI lod opføre det berømte Spir, der var et af de højeste og skønneste i Europa. De 3 forgyldte Kroner paa Spiret ovenover hinanden toge sig godt ud, naar Sollyset faldt derpaa. Denne smukke Kirke stod til i Aaret 1807, da Englændernes Bombardement gjorde en Ende paa dens som og paa saa megen

anden Herlighed i den betrængte Hovedstad. Frue Kirke Spir hævede sig 191 Alen op over Jordens Overflade, var dobbelt saa højt som den nuværende Frue Kirke, og kunde ses 6 Mile ude i Landet og fra Søen; det var 23 Alen højere end det nuværende Raadhustaarn, som nu med sin 168 Alens Højde er Byens højeste Punkt*).

I de senere Aar af Frederik IV's Liv var hans Helbred kun svagt, og forinden han selv døde, slog Døden i en Aarrække ned blandt hans Slægt og Venner, saa han ofte nok paa den Maade blev mindet om sin egen Bortgang.

1721 døde Kongens intime Ven General Jobst v. Scholten, som han satte megen Pris paa, skønt denne General nok ikke havde bidraget saa ganske lidt til Tabet af Slaget ved Gadebusch.

1722 bortkaldtes Dronning Anna Sophies Moder Grevinde Reventlow, med hvem Kongen efterhaanden var kommen til at leve i god Forstaaelse, i Modsætning til kort efter Datterens Bortførelse.

1724 døde Kongens og Dronning Anna Sophies lille Datter Christiane Amalie, og samme Aar døde Kronprins Christians Datter Louise.

1726 ramtes Generalmajor Körbitz af en brat Død (Blodprop) lige for Kongens Øjne i allerhøjstsammes Kabinet, just som han sad og refererede for Kongen.

1727 døde Frederik IV's og Dronning Anna Sophies lille Søn Frederik Christian.

---

*) Byens øvrige høje Taarne ere følgende:

Vor Frelsers Kirke...	144	Alen	høj
Marmorkirken.......	125	—	—
St. Petri.............	124	—	—
Nicolaj Taarn........	70	—	—
Rundetaarn..........	56	—	—

Samme Aar døde Kongens Kabinetssekretær Andreas Lüders (tidligere Kongens Kammertjener); han fik det Lov af Kongen: „Er war ein treuer Diener und redete nie von keinem Menschen übel." Kongen gjorde hans Jordefærd i Holmens Kirke, der kostede 400 Rigsdaler.

1729 døde Kongens Broder Prins Carl paa Vemmetofte, og i samme Aar døde ligeledes Kong Frederiks lille 2aarige Søn Carl, der var opkaldt efter ovennævnte Onkel. Det var det sidste af de 6 Børn, Kongen havde med Anna Sophie, der da gik bort.

1730 hensov Kongens Morbroder Landgreve Carl af Hessen, og samme Aar døde Kongens første Livlæge Etatsraad Wulff, hvilken sidstes Bortgang føltes særlig af den svage Konge.

Som ovenfor meldt døde i Juli 1729 Kongens eneste Broder Prins Carl, hvilket Dødsfald Kongen tog sig meget nær. Ved samme Tid tog Hs. Majestæts Sundhed saa betydeligt af, at Hofmændene skønnede, at Monarken havde ikke lang Tid tilbage, og de begyndte derfor nu, flittigere end forhen, at gøre deres Opvartning, dels paa Hirschholm hos Kronprinsen, dels hos Prinsesse Sophie Hedevig paa Vemmetofte, medens de begyndte at vise mindre Opmærksomhed imod Dronning Anna Sophie, hvis Sol efter al Rimelighed snart vilde gaa ned. Foruden Ulykken med Kjøbenhavns Brand 1728 var der i Aaret derefter to personlige Uheld, der tilstødte den syge Konge, som fuldendte Kongens Sygelighed og Dronning Anna Sophies Frygt for det værste.

Den 26de Marts 1729 styrtede Kongen med sin Hest, idet han red for nær ved en med Bræder dækket Kalkgrube, saa Hesten snublede, og Kongen slog sig i Faldet.

I November samme Aar kom saa Ulykken i Gjethuset, idet Formene sprang, hvori Kanonerne skulde støbes, og da det smeltede Metal væltede sig ind under Tømmerstilladset, hvorpaa Kongen stod med en Mængde Tilskuere, antændtes det, og alt fyldtes med Røg og glødende Luft; Kongen blev ført hen til en lille Bagtrappe, men reves om i Trængslen, saa at han afmægtig maatte bæres hen til Vognen. Dronning Anna Sophie var ikke med i Gjethuset, og da den tilskadekomne Konge blev kørt hjem til Slottet og i en Lænestol blev baaren op ad Trapperne, var hun ved at lade sig frisere, men da hun hørte, hvad der var hændet, styrtede hun til; „hun lamenterede og græd“, siger Øjenvidnet, og tilføjer, „at den ene Side af hendes Haar var ucoëfferet“.

Kongen maatte i 4 Uger blive inden Døre, forinden han igen kunde tage ud; men fuldkommen rask blev han aldrig efter den Tid.

Ikke længe efter, i Decbr. 1729, døde Kongens og Dronning Anna Sophies yngste Barn Prins Carl, endnu ikke 2 Aar gammel. Det blev en sørgelig Jul, den sidste, som Kong Frederik IV oplevede med Dronning Anna Sophie paa Kjøbenhavns Slot.

Straks efter Nytaar 1730 rejste Kongen og Dronning Anna Sophie til Fredensborg, men var der kun til midt i Februar. Alt var graat og uhyggeligt, Vinteren streng, og Dagene raa, kolde og mørke. Kakkelovnene vilde ikke trække, og i Kongeparrets Værelser var der mere Røg end Varme, saa de høje Herskaber maatte nogle Gange, som der staar: „rejse sig fra Taflet og udi et koldt Cabinet paa en Tallerken spiise.“ Allerede i Aaret 1727 havde en Plattenslager faaet Betaling „wegen der inventirten Schornstein Machine“; Røgen har saaledes vel allerede den Gang plaget Herskabet. Kongen maatte forlade Fredensborg i Februar, men kom tilbage til Slottet igen i

Maj, og da der nu var kommen Varme i Luften, syntes Udsigterne noget bedre, da Kongens Befindende var saa nogenlunde. Imidlertid var det saa uheldigt — som ovenfor meldt — at Kongens første Livmedikus Etatsraad Wulff døde. Det var saameget værre, som denne havde det nøjeste Kendskab til den syge Konges Konstitution, og den anden Medikus Justitsraad Schæffer, en svag og frygtsom Mand, under disse Omstændigheder ganske tabte Hovedet; derfor indkaldte man fra Halle en berømt Læge Dr. Juncker. Denne erklærede, at Kongen først og fremmest behøvede Ro, skønt han havde mere Lyst til at holde Mønstring over Tropperne.

Efter den Tids Sundhedsbegreb ansaas det formaalstjenligt at lade sig aarelade om Foraaret, og muligvis var det uden at spørge Lægen, at Kongen lod sig aarelade paa den ene Fod af en Badstumand paa Fredensborg; men nogle Dage derefter gik der Inflammation i Saaret, saa Livrideknægten blev purret ud af Sengen Kl. 3 om Morgenen til Christi Himmelfartsdag for ilsomt at ride til Kjøbenhavn og hidkalde Læger, hvilke ogsaa snart indfandt sig. Datidens Læger med Dr. Juncker i Spidsen gjorde, hvad de kunde, men de formaaede ikke at hæve Ondet eller væsentlig at bedre Kongens Befindende. Det var Vattersot, Kongen led af; Lægerne tilraadede ham at gøre sig smaa Motioner, men ikke foretage lange Rejser. Hans Fødder vare hævede, saa han ikke kunde faa sit Fodtøj paa, men maatte lade sig sy Saffiansstøvler. I Juli besluttedes en Rejse til Holsten. Kong Frederik var i Begyndelsen derimod, ligesaavelsom Lægerne, men han blev overtalt; Historien melder dog ikke af hvem; — det har saa vel nok været Dronning Anna Sophie, der vilde af Sted. Den 19de Juli 1730 brød Kongen, Dronningen og en lille Suite op fra Fredensborg. Ingen tænkte vel dengang

paa, at hverken Kongen eller Dronningen nogensinde skulde se Kjøbenhavn igen. Rejsen gik over Vallø, hvor Kongen vilde se de Ombygninger, Dronning Anna Sophie havde foretaget der paa dette sit Yndlingsopholdssted. Kongen var i godt Humør, men han anstrengte sig formeget ved at bese alting der, saa han befandt sig mindre vel derefter. Han udtalte nu, at han vilde ønske, at han var forbleven paa Fredensborg; men i Haab om, at alt vilde bedre sig, fortsattes Rejsen over Antvorskov Slot til Fyen, hvor Kongen sidste Gang mønstrede Tropper. Over Kolding og Flensborg rejstes til Gottorp Slot. Hver Aften klagede Kongen sig, men gjorde dog næsten daglig smaa Spadsereture med Dronningen i Slottets Have og kørte Ture i den nærmeste Omegn.

Da Kongen følte sig svag og ilde oplagt, blev en Rejse til Itzehoe aflyst; derimod blev en Portechaise med Dragere beordret fra Kjøbenhavn at komme til Gottorp.

Dronning Anna Sophies Hjerte blev hver Dag tungere og sørgmodigere, ej alene af Frygt for sin egen Fremtid, men ogsaa fordi hun oprigtigt elskede Kongen.

General Poul Løvenørn, der dengang var i Berlin, medbragte derfra til Gottorp den bekendte preussiske Stabslæge Dr. Stahl, hvis Kur i Begyndelsen syntes at hjælpe Kongen noget; men Dr. Stahl, som vel nok kunde forudse Udfaldet af Sygdommen, og som dog ikke kunde følge Kongen, tilraadede denne at begive sig tilbage til sin Residensstad i den gode Aarstid, der endnu var forhaanden. Kongen og Dronningen tiltraadte nu Tilbagerejsen i smaa Dagsrejser, men kom ej længere end til Odense, hvor den tiltagende Sygdom nødte dem til at blive. Fra Slutningen af September Maaned var det paabudt at bede i alle Kirkerne for Kongen, som nu sikkert ventede sin

Død og lod komme saavel Læger som gejstlige. Dronning Anna Sophie erkyndigede sig overalt i Landet, om nogen Læge i Danmark havde helbredet en vattersottig; hvis en saadan fandtes, skulde vedkommende straks komme til Odense og udøve sin Kunst. Alt var forgæves; Sygdommen gik sin Gang.

Den 5te Oktbr. ilede Kronprins Christian og Kronprinsesse Sophie Magdalene til Odense; ogsaa Kongens Søster Prinsesse Sophie Hedevig indfandt sig.

Den 11te Oktbr. var det Kong Frederiks Fødselsdag, og han oplevede saaledes denne engang endnu. Om Formiddagen holdt Hofpræst Hersleb Gudstjeneste for Kongen og talte over, at „Dødens Dag er bedre end Livets". Om Eftermiddagen havde Kongen en bevæget Samtale med Overkammerherre Carl Plessen, under hvilken han hængte sit eget „blaa Baand" om Halsen paa ham, idet Kongen blandt andet sagde, „at han forlod sig paa hans Tjeneste for sit Hus". At Frederik IV derved tænkte paa sin Dronning Anna Sophie, da hendes bedste Tid nu var forbi, er ikke til at tvivle om, da han jo nok har vidst, hvem Sønnen vilde vælge til sine Raadgivere, og af disse var Plessen den farligste og største Modstander af Dronning Anna Sophie.

Kl. 1½ den følgende Nat døde Kong Frederik IV paa Odense Slot den 12te Oktbr. 1730, lige 59 Aar gammel.

Nu var den Magt borte, som hidtil havde beskærmet Dronning Anna Sophie. Saasnart Kongen var død, overgik der hende den dybe Ydmygelse, at man betydede hende, at hun skulde forlade de kongelige Gemakker. Man gav hende ikke engang en Fruerstue til at være i, men viste hende, der havde sat alt ind paa at være Dronning, ned i Stueetagen i et almindeligt Officiantværelse; ikke saa sært, at hun ikke fandt Ro eller Behag i Opholdet der. Et

Øjenvidne beretter, hvorledes hun om Natten gik grædende paa Gangene i Slottet og vred sine Hænder i Fortvivlelse.

Næste Dags Eftermiddag rejste den ny Konge Christian VI med Dronning Sophie Magdalene og Prinsesse Sophie Hedevig fra Odense.

Dronning Anna Sophie stilledes under militær Bevogtning af Oberst Brockenhuus, der en Time efter Christian VI's Afrejse fra Odense bragte hende ud til sin, een Mil fra Odense beliggende Herregaard Bramstrup.

Den 12te Decbr. førtes Frederik IV's Lig fra Odense til Roskilde Domkirke. Dronning Anna Sophie, der var bleven forvist til Clausholm, forlod Odense den 13de Decbr. og tog derfra til Boller at besøge en Slægtning. Her tilbragte hun saa Julen og drog dernæst til den Gaard, hun var udgaaet fra og nu henvist til, nemlig ovennævnte Clausholm i Randers Amt. Den afdøde Kong Frederik IV havde i levende Live gjort, hvad han kunde, for at sikre sin Dronning Anna Sophie imod Overlast, naar han var død og borte, ved en Række testamentariske Bestemmelser, hvori han stævnede dem, der handlede derimod, „til at aflægge Regnskab derfor paa Dommens Dag for hele Verdens Dommer". Frederik IV vilde, at Dronning Anna Sophie skulde nyde samme Vilkaar som tidligere Enkedronninger, og han lod Sønnen Kronprins Christian give sig et skriftligt Tilsagn om, ikke alene selv at opfylde Faderens Vilje, men ogsaa holde andre til det.

Det gik med Frederik IV som med Kongerne Ludvig XIII og XIV i Frankrig. Med Døden var Agtelsen for den enevældige Konge forbi; imidlertid kan man dog ikke sige, at der blev handlet utilbørligt ilde med Dronning Anna Sophie, som vi ville faa at se.

For Dronning Anna Sophie var det en meget stor Skuffelse, at der ikke blev taget mere Hensyn til den afdøde Konges Vilje. Hun, der havde troet, at hun i sin Enkestand skulde faa Lov til at residere paa Nykjøbing Slot ligesom Enkedronninger tilforn, eller, hvad hun endnu hellere vilde, bo paa det hende saa kære Vallø, blev meget skuffet ved at blive henvist til i Jylland at henleve Resten af sit Liv, saa fjernt fra Hovedstaden. Enhver kan derfor let tænke sig, med hvilke Følelser hun som Enke atter betraadte Clausholm. Paa hende kan anvendes Margrethes Ord i „Faust“:

„Schön war ich auch, und das war mein Verderben
Nah' war der Freund, nun ist er weit;
Zerrissen liegt der Kranz, die Blumen zerstreuet.“

Allerede i Aaret 1713 oprettede Frederik IV Grevskabet Vallø, som han forærede Anna Sophie til fremtidigt Enkesæde, naar han engang gik bort. Anna Sophie elskede Stedet og opholdt sig gerne der; hun tilbyggede 2 Fløje paa Gaarden i Haab om, at den altid vilde være hendes Ejendom, men det faldt anderledes ud, det blev Dronning Sophie Magdalene, der kom til at regere der, og hun tilbyggede endnu en tredje Fløj, forinden Ejendommen gik over til at blive Kloster for adelige Jomfruer. De to Taarne ere ikke opførte af nogen af ovennævnte Dronninger, men af Peder Oxes Enke Fru Mette Rosenkrantz i Aarene fra 1581 til 1586.

I den samme Stund Kong Frederik IV havde lukket sine Øjne, fik Dronning Anna Sophie straks at mærke, hvor forbitrede den ny Konge Christian VI og hans Dronning Sophie Magdalene vare paa hende. For at afværge, at den ny Konge gjorde voldsomme Skridt imod hende, indgav hun, vistnok efter sine Slægtninges Raad, et Bønskrift til Kong Christian VI,

hvori hun underkastede sig hans Naade, idet hun frasagde sig alle sine Ejendomme og Ejendele og ydmygelig bad om Tilgivelse for sit Liv som „duchesse“. Paa Grund af dette Bønskrift blev Kong Christians Naade større, end hun havde kunnet vente.

Christian VI's Reskript af 11te Novbr. 1730 forkynder sig som en Naadesakt; uagtet hendes svare Synder foreholder Christian VI hende imidlertid, hvad hun har forbrudt; først ved den Forargelse, hun har givet ved sit mangeaarige Ægteskabsbrud, sin, Kongen aftvungne, fremfusende, og vel aldrig hørte Formæling, og sin besynderlige Kroning; hvilke Begivenheder Christian VI kalder den allerstørste Skændsel for sig og det kongelige Arvehus, og siger, at det navnlig er gaaet ham gennem Marv og Ben, at have set „Unsre in Gott selig ruhende Frau Mutter dadurch in Ihrem Leben so sehr gequählet und nach Ihrem Tode verhöhnet“. Dernæst foreholdes Dronning Anna Sophie hendes herskende Magt over Kong Frederik IV, som der foreligger Beviser nok for, undertegnet med dennes egen Haand, at hun ofte har misbrugt sin Magt til hans Sorg, og endelig ved sine Berigelser under Kongens mangeaarige svage Tilstand.“

Ligeover Dronning Anna Sophie resolverer Kong Christian VI „aus lauter Königlich Gnade, Güte und Mildigkeit“, at hun skal afgive alle sine Godser og Ejendomme, sine Effecter paa de kongelige Slotte, de 40,000 Rigsdaler i Dukater, der var testamenteret hende af den afdøde Konge, samt 50,966 Rigsdaler i Juveler, som ere Kronens, og høre til Samlingen paa Rosenborg Slot, og iøvrigt alt, hvad hun ejer i rede Penge og Obligationer. Kong Christian VI vilde derimod af Naade og til Vederlag give hende 25,000 Rigsdaler om Aaret, samt 100,000 Rigsdaler én Gang for alle til at indrette sig for paa Clausholm som Liv-

geding, og ikke uden udtrykkelig Tilladelse maatte hun forlade dette Sted. Hvad Smykker hun havde faaet af Kongen, maatte hun beholde til sin Død, mod at derover forfattes en rigtig Fortegnelse, hvorefter Smykkerne tilbageleveres ved hendes Død. Dronning Anna Sophie maatte endvidere ikke benævne eller kalde sig „Enkedronning“, ejheller „Dronning til Danmark, Norge etc.“

Da den første Skræk havde sat sig noget, underskrev hun sig „Anna Sophie Ihro Majestet des im Gott ruhenden Königs Friederich des Vierten, Königs zu Dennemarck, Norwegen etc. hinterlassene Königinn und Wittwe.“

Paa den Maade fik hun alting med uden at kalde sig Enkedronning, som var hende forment.

Den fromme Kong Christian VI havde senere selv Følelsen af at have været for lemfældig overfor sin Stedmoder, thi 4 à 5 Aar efter skriver han: „Naar jeg betænker, hvad hun har gjort mod min Fru Moder, som jeg endnu elsker og respekterer i hendes Grav, saa tykkes mig, at jeg har foretaget for lidet imod Anne Sophie.“ Uagtet Christian VI fortrød sin første Mildhed, vilde han dog ikke senere foretage noget Skridt imod hende.

Herefter skulde man nu vente, at Dronning Anna Sophie ogsaa var fornøjet med Udfaldet, men det var hun imidlertid langt fra; tværtimod, saasnart den første Uro og Uvished havde lagt sig, var hun atter bleven sig selv og havde vistnok aldrig underskrevet sit Bønskrift til Christan VI, naar hun havde tænkt, at det skulde tages bogstaveligt, saa at hun skulde komme af med alt, hvad hun ejede og havde, samt dernæst leve borte fra Verden paa Clausholm.

Til Christian VI's store Forundring udtalte hun aldrig nogensomhelst Tak eller Erkendelse af hans Naade, ja ikke engang med den Betegnelse af Under-

danighed ved sin Underskrift, som hun dog skyldte den kongelige Magt.

Dronning Anna Sophie var altsaa nu installeret paa Herregaarden Clausholm. At der med Forbudet mod at forlade Clausholm kun tilsigtedes, at hun ikke maatte komme til Hoffet, og ikke at hun skulde behøve kongelig Tilladelse til at tage om i Besøg paa Omegnen, fremgaar af, at hun aldeles ikke skulde holdes under Bevogtning paa Clausholm eller der være indespærret som Statsfange.

Christian VI vedblev dog at vise Mistro imod hende. I Aaret 1731 gav han sin prøvede Ven Grev Schulin Ordre til paa Posthuset i Kjøbenhavn at borttage alle til Clausholm adresserede Breve, fordi Hs. Majestæt havde hørt, at hun korresponderede med den hende venligtsindede Gehejmeraad Blomes Familie.

Dronning Anna Sophie slog paa Clausholm aldeles over i den pietistiske Retning. Hun havde saaledes ikke alene et Kapel i en Sidefløj paa Gaarden, men ogsaa et Bedekammer, der var lige ved Siden af hendes Sovekammer, og der berettes, at hun skal have anvendt Fredagen til Psalmesang og Bøn, først i Kapellet og saa i Bedekammeret. Degnen maatte lede Sangen saavel i Kapellet som i Bedekammeret, i hvilket hun da var ene og Degnen i Værelset udenfor; og naar der endvidere berettes, at der om Fredagen ingen andre var til Stede i Kapellet end hun, saa ser man, at det har været en Bodstjeneste, der holdtes med udelukkende Hensyn til hende selv, og som hun saa fortsatte i Bedekammeret, uden at nogen derunder maatte se hende.

Efter hendes Gemal Kong Frederik IV's Død var den 11te Oktbr. (hans Fødselsdag) mere end en Pønitensdag for hende; hun nød da intet uden koldt

Vand, og ingen af hendes Hofstat maatte nærme sig hende.

Næsten i ethvert Værelse, hvori hun færdedes paa Clausholm, havde hun et Billede af Frederik IV hængende.

Dronning Anna Sophie levede i sin Enkestand meget i Minderne om den svundne Fortid ved Frederik IV's Side og trøstede sig ved den Tanke engang at skulle forenes med ham hinsides. Paa Rosenborg Slot hænger der et Maleri fra hendes Tid, hvor man ser hende efter Døden ankomme til Himmelen, hvor et Par Hofdamer modtage hende for at føre hende op til Frederik IV, som man ser anbragt højt oppe i Skyerne, siddende paa en Tronstol, ved Siden af hvilken en anden Tronstol staar rede til at modtage den ventede Dronning Anna Sophie.

Der foreligger intet offentligt om Dronning Anna Sophies Godgørenhed, og der haves ejheller mundtlige Beretninger derom paa det Sted, hvor hun nu boede; men naar man ser af hendes Testamente, at hun traf en særlig Disposition over de i Aarenes Løb indkomne Tavlepenge i Kapelblokken, og altsaa heraf tør slutte, at Beløbet ikke var ubetydeligt (der sagdes fire tusinde Rigsdaler), da bestyrkes dette ved Sagnet om, at hun strengt skal have paasét, at hendes Hofsinder og undergivne om Helligdagene ofrede i Kapellets Blok, der stod midt paa Kirkeskibets Gulv og kunde ses fra Dronningens Pulpitur. I Kapellet var der paa Stolene malet, hvor hver Person paa Slottet, efter sin Stand, havde at tage Plads. De laveste i Rangen sad paa de forreste Bænke, og eftersom deres Bestilling var mere betroet, sad de længere tilbage i Kirken. Allernederst for Enden af alle Stolene var Dronningens Pulpitur, hvorfra hun kunde se den hele Forsamling og altsaa ogsaa lægge Mærke til, om en eller anden genstridig gik følesløs Kapelblokken forbi.

At Dronning Anna Sophie ved den Maade, hvorpaa hun blev aflagt af Kong Christian VI, har haft et rigeligt Udkomme, fremgaar af, at hun i sit Testamente raadede over mere end 100,000 Rigsdaler, som hun disponerede over til Fordel for sin Familie, den reventlowske Slægt.

Da Clausholm nu var blevet til et Bodssted, som det da og burde være, og hvortil dets Erindringer for hende særdeles egnede sig, skulde man synes, som om Opholdet der maatte have tilfredsstillet hende; ikke destomindre kan man dog næppe af anden Grund end hendes Utilfredshed over at være bundet til Jylland forklare sig, at hun i sin Disposition over Kapellets ovennævnte Blokpenge overdrager sin Søster Grevinde af Laurvig at oprette et Hospital eller Stiftelse for disse Penge overalt i Landet, hvor Søsteren vilde vælge, „aber die Provintz Jütland ausgenommen".

Formodentlig for ovennævnte Blokpenge oprettedes der en Stiftelse i Vallø By og Anneks for Taarnby Sogns fattige og et Legat, kaldet „Dronningepenge". Ogsaa oprettedes „Dronning Anna Sophies Enkestiftelse" i Følge hendes Testamente af 5te Jan. 1743. Det bestyres af Greverne paa Reventlow og Christianssæde, der ere af hendes Slægt.

To Dage efter sit Testamentes Affattelse døde Dronning Anna Sophie, knap 50 Aar gammel, af Børnekopper den 7de Jan. 1743 paa Clausholm, c. 3½ Aar før Kong Christian VI. Denne gav hende, mulig paavirket af sin Hofpræst Bluhme, en fyrstelig, om end ikke kongelig Begravelse.

I det Kgl. Reskript hedder det blandt andet: Den Aften, naar Dronningens Lig skal bortføres fra Clausholm, skal det sættes paa Vognen af 12 Ritmestre eller Kaptajner.

Med Liget skal følge en Kommando Kavalleri, fra een Station til en anden.

Den i hvert Distrikt kommanderende Officér skal tilligemed ethvert Steds Amtmand følge Liget etc.

Samtidig udstedtes der Befaling til Sjællands Stiftsøvrighed, at der i alle Kirker, som ligge ved Landevejen, skal ringes med Klokkerne en halv Time, saasnart Liget ses ankomme, iligemaade, at der ved dets Ankomst til Roskilde skal ringes med Byens Klokker, indtil Bisættelsen er forbi.

Dronning Anna Sophie tilligemed tre af sine Børn (2 Sønner og 1 Datter, fødte efter Dronning Louises Død) hvile med hende i det Trolleske Kapel ved Foden af Roskilde Domkirkes nordre Taarn.

Kong Christian VI købte Trollernes Kapel for 500 Rigsdaler, og Ligene nedsattes i Domkirkens Kælder.

Kong Frederik IV og hans tvende Søskende, Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig, vare de eneste af Dronning Charlotte Amalies Børn, der overlevede deres Moder. Da saavel Prins Carl som Prinsesse Sophie Hedevig, dette udmærkede Søskendepar, var til godt Eksempel og stor Velsignelse for deres Samtid og Efterverdenen, er det rimeligt at omtale dem noget nærmere.

Prins Carl, der var 9 Aar yngre end Broderen Frederik IV, var født den 26de Oktbr. 1680. Han var en lovende Dreng i sin Opvækst, men hans Udvikling hæmmedes af et medfødt Sygdomsanlæg, der kastede sig paa Brystet. Der forsøgtes alt, Rejser til Bade og mildere Klima. Paa disse Rejser vilde hans gudsfrygtige Moder Dronning Charlotte Amalie, at han skulde undgaa Hofferne og Hovedstæderne, der hverken kunde fremme hans Studier eller hans Religiøsitet; han

opholdt sig saaledes over et Aar i Montpellier, drog derfra til Milano og Bologna, og studerede her i 3/4 Aar; derfra drog han til Rom, hvor han boede paa Piazza di Spagna. Paven sendte til ham en Ambassadør, som paa Pavens Vegne ytrede, at det var Hs. Hellighed særdeles kært og behageligt, at saa høj en Herre vilde ulejlige sig saa lang Vej for at se Rom, og at Hs. Hellighed gerne ønskede at se Prinsen, da han havde set Hs. Kgl. Højheds Broder; hertil blev der svaret fra Prinsen, at han ligeledes meget ønskede at se Hs. Hellighed, naar det kunde ske, „ohne die Sentimens der Religion zu blessiren". Pave Innocens XII var meget høflig overfor den danske Kongesøn, som uanfægtet i sin Tro drog derfra til Neapel og herfra hjem. Han blev stærkt forkølet paa Rejsen over Alperne hjemefter, saa Rejsens Udbytte med Hensyn til hans Helbredelse var saare ringe. Foruden andre Kavalerer paa denne Rejse, var den udmærkede Mand og det ædle Menneske Kammerherre Carl Adolf Plessen ogsaa Prins Carls Ledsager, og der knyttedes paa denne Rejse et Venskab for hele Livet. Plessen blev senere Overkammerherre og var en trofast Ven og Støtte for Prins Carl og Søsteren Sophie Hedevig paa Vemmetofte, hvor disse tre Venner, der alle vare ugifte, levede en Del lykkelige Aar sammen.

Efter det kærlige Samliv, der havde fundet Sted imellem Dronning Charlotte Amalie og hendes to yngste Børn, Carl og Sophie Hedevig, der ligesom hun selv havde et varmt Hjerte, men et svagt Helbred, var det at formode, at de vilde se at opfylde Moderens Ønske om engang at faa Vemmetofte oprettet til et Frøkenkloster. Her have vi altsaa Grunden til de store Byggeforetagender, som Prins Carl straks paabegyndte paa Vemmetofte efter sin Moders Død, og til de store Bekostninger, han anvendte paa Vemmetofte og Højstrup Godser, der i fornævnte Øjemed

skulde høre sammen. Hans store personlige Indtægter tillod ham at ofre meget derpaa, medens han med sit svage Helbred ikke kunde vide, hvor lang hans Tid vilde blive, saa at alt derfor skulde være forberedt for hans Søster Sophie Hedevig, som vist, om end ogsaa svag, nok vilde overleve ham, for endelig at fundere Vemmetofte som Stiftelse.

Man kan forstaa, med hvilke bitre Følelser Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig modtog Efterretningen om, at Anna Sophie Reventlow havde formaaet deres Broder Kong Frederik IV til at ophøje hende til Dronning i Aaret 1721, — et Skridt, de hidtil havde anset for ganske utænkeligt. Dette havde til Følge, at de herefter ikke længer kunde eller vilde bo paa Kjøbenhavns Slot som hidtil; alle deres Møbler bleve derfor førte hen paa Charlottenborg, som de ejede efter Moderen, og der skulde eller kunde de holde Hof om Vinteren; om Sommeren havde de Valget imellem Jægerspris, Dronninglund og, som nævnt, Vemmetofte. I August Maaned 1721 kom Søskendeparret til Vemmetofte for der at nyde noget af den milde Aarstid. De kom ingenlunde med den Hensigt at tage fast Bopæl der; de havde tænkt henimod Vinteren at drage ind til deres Bolig paa Charlottenborg Slot. Imidlertid befandt de sig saa vel paa Vemmetofte, at de besluttede sig til at blive der, da Hoflivet i Kjøbenhavn herefter næppe mere vilde blive tiltrækkende for dem, siden Anna Sophie Reventlow var kommen til at sidde til Højbords som Dronning.

I det samme Aar 1721, da Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig forbleve paa Vemmetofte, vilde Kong Frederik IV fejre sin Fødselsdag den 11te Oktbr. tilligemed Dronning Anna Sophie paa Vallø. Kronprins Christian tilligemed sin her til Landet nysankomne Brud Kronprinsesse Sophie Magdalene var

fulgte med derud. Et Par Dage efter kom hele den kongelige Familie for at hilse paa Herskabet paa det ikke langt bortliggende Vemmetofte. Ihvor nødigt de end vilde, maatte Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig tage imod Kongen og dem, der fulgte ham, da han havde meldt sig forud. Der var derfor ikke andet at gøre end gøre gode Miner til slet Spil. Alt blev derfor arrangeret saa festligt som muligt, og Slottets Køgemester gjorde sin bedste Flid, saa Kongen, Dronning Anna Sophie, Kronprinsen og Kronprinsessen bleve „kosteligt trakterede“, som der staar i Beretningen derom.

Man kan forestille sig den Overvindelse, det har kostet Prins Carl og hans Søster, at skulle beværte Anna Sophie som Dronning; — om Situationen er bleven forsødet ved det Indtryk, de fik af Kronprinsesse Sophie Magdalene, — det var her første Gang, de saa hende, — er vistnok mere end tvivlsomt. Om Kronprinsessen skriver den franske Gesandt efter det Indtryk, hun havde gjort paa ham: „Hun er kun lidet behagelig af Ansigt, taler kun lidt, og synes at have Afsky for Menneskeslægten“; derimod skriver han om Prinsesse Sophie Hedevig: „Hun er en fuldendt Dame, har en meget dannet Forstand; hendes Konversation er behagelig, og der er megen Mildhed og Artighed udbredt over hendes Væsen.“

Man vil af ovenstaaende Udtalelse forstaa, at der var en himmelvid Forskel paa Kronprinsesse Sophie Magdalenes og Prinsesse Sophie Hedevigs Maade at være paa, saa denne var ikke fristet til at bo nærmere ved hin for des lettere at kunne omgaaes hende noget mere, som ellers var rimeligt.

Inden ret længe efter Kongens Besøg paa Vemmetofte faldt hans Søster Prinsesse Sophie Hedevig i en heftig Sygdom, der en Tid antog en livsfarlig

Karaktér, saa det flere Gange hed sig i Kjøbenhavn, at hun var død; omsider kom imidlertid Budskabet om, at hun var kommen over Sygdommen, og som hun bedredes, tabte hun mere og mere Lysten til som ellers at tilbringe Vinteren i Kjøbenhavn. I Novbr. 1721 skriver Hofchefen paa Vemmetofte: „Begge deres Kgl. Højheder Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig befinde sig meget vel i deres Ensomhed; — vi andre ligesaa, og have ikke Aarsag til andet. Vi forblive, hvor vi ere."

Efter at Prins Carl havde anvendt store Bekostninger paa Ombygningen og Indretningen af Vemmetofte, for at det kunde være skikket til den store, velgørende Stiftelse som Frøkenkloster, stod det nu færdigt, men da det endnu manglede de fornødne Midler til at træde i Virksomhed, naar det skulde tænkes at kunne staa paa egne Ben i Fremtiden, var der ikke andet for at gøre end vente, til de nødvendige Pengesummer vare blevne samlede, og i den Tid kunde Prins Carl og Søsteren med frelst Samvittighed bruge Lokaliteterne.

Paa Vemmetofte levede det kongelige Søskendepar i stor Endrægtighed, Fred og Tilfredshed, og havde begges Helbred været noget bedre, vilde alt have været efter Ønske.

Til at befordre Herskaberne var der Heste nok paa Stald. Prins Carl havde arvet sin Faders store Passion for Heste, saa der var vistnok et større Hestehold, end der just behøvedes, skønt Vejene vare daarlige dengang, saa der var altid 6 Heste for det høje Herskabs Karosser paa de lange Ture. Til Trossets Befordring have Herskabet Lov til een Gang om Aaret at rekvirere 44 Bøndervogne paa Turen til Kjøbenhavn og 69 Bøndervogne, naar Rejsen gjaldt Jægerspris.

For at være sin egen Gæstgiver købte Prins Carl i 1723 en Gaard paa Torvet i Kjøge; her spiste han

saa til Middag paa Henturen til Kjøbenhavn og overnattede paa Tilbageturen.

Prins Carl var en Ynder af Jagtsporten; foruden de Skove, der hørte til Vemmetofte, indkøbte han flere andre for at have et endnu større Jagtterrain. Han drev ogsaa Falkejagt, og Falkonereren havde sit eget Hus; ligeledes var der Fasaneri, og han holdt en Mængde Duer.

I Prinsens Forgemak var der Billard. Ogsaa spilledes der Skak, og et „Coquillespil" omtales uden nærmere at bestemmes.

Hvad Prinsesse Sophie Hedevig angaar, da havde hun foruden Frugt- og Blomsterhaven et dejligt Lysthus med Altan, som for svage Folk var god for alle Vinde og i al Slags Vejr. Lysthaven dér blev med Aarene det mest fuldendte Anlæg i Datidens Stil. Hovedpartiet bestod af Prinsens og Prinsessens Navnechifre i broget Blomsterflor med kongelige Kroner over, som var udført i stor Maalestok. Om Sommeren var der portative Alléer af Myrter, Laurbær- og Orangetræer. Prinsesse Sophie Hedevig havde ogsaa tamme Raadyr, der dels stode i Indelukke, dels gik frit omkring ved Slottet; ligeledes havde hun Paafugle, Kanariefugle og endelig Høns i talløs Mængde. Prinsessen gav sig ogsaa af med at opdrætte Silkeorme. Man erfarer ligeledes, at der gøres en Væv til hende, og at hun med Sølvfilernaale filerer Fiskegarn og Fuglenet. Hyrdetiden træder os i Møde i sin hele Idyl, naar man ser, at Prinsessen har sit eget „lille Køkken", sine egne „unge Køer" og sin egen „Mælkestue".

Den største Glæde og Nydelse har Prinsessen vistnok haft af en sølvbeslagen Kasse, der gemte hendes Farver og Pensler, thi ikke færre end 22 Blomsterstykker, 8 Genrestykker, 4 Bibelstykker og dertil 7 Portræter har man af hende; af disse ere Billederne

af Dronning Charlotte Amalie, Tsar Peter den Store og hans Gemalinde Tsarinde Catharina de mest bekendte. Prinsesse Sophie Hedevig dyrkede ogsaa Musik; thi paa Rosenborg opbevares hendes kostbart indlagte Guitar, der bærer hendes Navnetræk.

Ved Hofholdningen paa Vemmetofte var der tre besværlige Poster, nemlig: Drikkevand, Fisk og Vildt. Vel var Vandet paa Vemmetofte blevet forbedret ved den nye Brønd, Prins Carl havde ladet grave i Slotsgaarden, men da de kongelige Højheder formodentlig aldrig havde faaet andet Drikkevand, naar de vare paa Sjælland, end Vand fra Maglekilde ved Roskilde, ansaas det for fornødent, at de fremdeles forsynedes med Vand fra denne sprudlende Kilde, og der holdtes derfor en Vandvogn, der ikke havde andet at tage Vare paa, end Uge efter Uge at være paa Vej til Maglekilde for der at hente Vand til det høje Herskab. Da Afstanden var c. 6 Mile imellem Roskilde og Vemmetofte, vil man kunde forstaa, hvor omstændeligt og kostbart det var at fremskaffe blot denne ene Forbrugsartikel.

Da Vemmetofte Jagtrevier langtfra formaaede at præstere det fornødne Vildt til Taflets daglige Forsyning, afgik der ligeledes hver Uge en Vogn til Jægerspris efter Vildt, da dette i de derværende Moser og Skove fandtes i ønskelig Mængde.

Ferskvandsfisk havdes dog paa Vemmetofte, og skortede det lidt derpaa, kunde der altid faaes fra Gisselfeldt. Med Hensyn til Saltvandsfisk, da havde et Par Strand-Fiskere under Højstrup Gods deres Huse paa billigt Fæste, mod at de altid først falbød deres Fangst paa Vemmetofte.

Prinsesse Sophie Hedevig, som da gik i sit 12te Aar, blev i Aaret 1689 forlovet med sit Søskendebarn Kronprins Johan Georg af Sachsen; Aftalen eller Forlovelsen stod ved Magt 2½ Aar, da Kurfyrst Johan Georg

hævede Partiet, saasnart han havde besteget den sachsiske Trone, og dette Brud skete ikke under den heldigste Form, saa det afstedkom en Del Vrede og Forstemthed hos Brudens Fader.

Senere hen var Christian V ude at se sig om efter et andet endnu bedre Parti for denne sin Datter. Fra Slutningen af Aaret 1694 til 1697 underhandlede Kongen om sin Datters Ægteskab med Kejser Leopold I's Søn, den senere Kejser Joseph I, paa Betingelse af, at hun skulde være Katolik. Kong Christian V vilde grumme gerne have, at hans Datter skulde gøre dette glimrende Parti, men han hverken vilde eller kunde tvinge hende til at skifte Tro, men maatte overlade det til hendes fri Bestemmelse. Kejseren paa sin Side vilde gerne vide, hvorledes Prinsesse Sophie Hedevig egentlig saa ud, og sendte derfor et Par Portrætmalere herop til Danmark for at tage et Billede af hende. I den Anledning skriver Christian V i sin Dagbog i 1696 den 28de April: „Lod jeg affmalle aff en aff de tou Mallere, Cur Pfaltz haffuer hidsent for at affmalle vorisz Datter Prinsesse Sophi hedewig for den romerske Konge".

I det store Skridt at skulle forandre Tro fra luthersk til romersk katolsk for i sin Tid at blive Kejserinde var der ingen, der overtalte eller raadede Sophie Hedevig til, saa hun, den 18aarige Prinsesse, ledede sig selv, og hun viste ved den Lejlighed, hvad hun var for en Personlighed, idet hun gav sig til at studere den lutherske Kirkes Væsen og Skrifter i dens Modsætning til Katolicismen og vedblev dermed i to Aar, indtil hun fik en urokkelig Overbevisning om Sandheden i Luthers Paastande, der altid støttede sig til Evangeliets rene Ord. Navnlig kunde hun ved at læse derom ikke forstaa, at Katolikerne ikke brugte begge Naademidlerne i den hellige Nadver efter Ordlyden af Christi klare Udsagn.

Underhandlingerne i dette Trosanliggende har vistnok taget Kejseren for lang Tid, thi den 11te Septbr. 1696 skriver Kong Christian V i sin Dagbog: „Kom en Expres Curerer fra Chur Fyrsten aff Pfaltz med it bref til mig, at jeg maatte erklere mig, att P. Sophie hedewig wil antage den Catolsche Religion."

Uagtet al Overtalelse fra den katolske Gejstliges Side, der var sendt hertil fra Wien, var Prinsesse Sophie Hedevig dog lige standhaftig i sin inderste Overbevisning og kunde ikke bekvemme sig til at give efter. I sin Dagbog skriver saa Kong Christian V i Februar 1697: „at Sophie Hedevig, uagtet al anvendt Eloqvence fra den katolske Gejstliges Side, ikke er bevæget til nogen Religionsforandring, saa at det med Ægteskabet er saa godt som forbi;" — nogen Tid efter sendtes der virkelig Afbud.

Det var ikke af nogen anden hemmelig Tilbøjelighed, at Sophie Hedevig afslog Partiet med Kejser Joseph I, men det var et ubetinget Offer, hun bragte sin lutherske Kirke; — som der blev sagt mange Aar efter ved hendes Baare af den kgl. Confessionarius Vegener: „Hun holdt det for en større Herlighed at være en oprigtig Tjenerinde i Kirken end en mægtig Kejserinde i Verden".

Senere hen var der en Hertug af Mecklenborg, der anholdt om hendes Haand, men det vilde hun nu ejheller; ligesom da hendes Moder Dronning Charlotte Amalie bestræbte sig for at faa et Parti i Stand imellem Sophie Hedevig og den svenske Konge Carl XII for at udjevne al Strid imellem Sverig og Danmark for bestandigt, og vist var det, at var der nogen, der maatte kunne være Fredens Sendebud, saa maatte det vel netop være Prinsesse Sophie Hedevig. Fra dansk Side arbejdedes der meget derpaa, og ved mange Midler, i Aarene 1697, 98 og 99, dog under stærk Modstand af den svenske Enkedron-

ning Hedevig Eleonore (Kong Carl X's Enke). Imidlertid var der ogsaa en uovervindelig Hindring i den desuden alt for unge Kong Carl XII's bekendte Ligegyldighed for det smukke Køn.

Der foreligger ingensomhelst Antydning af, at Prinsesse Sophie Hedevig senere hen i Livet nogensinde fortrød, at hun ikke havde indladt sig i noget af de hende tiltænkte Ægteskaber.

Efter Prins Carls ovennævnte Rejse til Italien blev hans Rejsekammerat Kammerherre Carl Adolf Plessen Hofchef hos ham, og senere udnævntes han til Overkammerherre. Prins Carl nærede et ubetinget Venskab for og Tillid til Plessen, og de to lige noble og hæderlige Mænd supplerede og støttede hinanden i at virke og gøre det gode og fandt en Glæde og Tilfredsstillelse deri. Plessen var i de daglige Forhold fuld af Opmærksomhed for den ofte syge Prins Carls Ønsker, og personlig meget rig, som Plessen var, viste han i høj Grad et uegennyttigt Forhold overfor Prins Carl, idet han stillede sin Formue til dennes Tjeneste, naar der ikke altid var Penge i den prinselige Kasse til i Øjeblikket at gøre det gode, som hans Hjerte maatte tilsige ham.

Samme Carl Adolf Plessen var kun elleve Aar gammel, da hans Moder indebrændte den 19de April 1689 ved Amalienborgs Brand; han blev saaledes opdragen uden moderlig Vejledning, og han traadte ud i Livet som et fuldkomment Verdensmenneske. Man kan forstaa ham, da han senere gik i sig selv, at han kunde udtale sin „Unzufriedenheit mit seinen früheren Jahren". Omslaget indtraadte hos ham med det religiøse Livs Vækkelse, da han paa en Rejse bragtes i Forbindelse med Teologerne i Halle, navnlig Dr. Francke. Da Plessen senere blev ansat hos Prins

Carl og dernæst kom i nærmere Bekendtskab med den trosstærke Prinsesse Sophie Hedevig, fandt det christelige Livsprincip nu end yderligere levende Indgang hos ham. Ugift, uafhængig og rig, som Plessen var, dannede han et udmærket Supplement til det høje Søskendepar paa Vemmetofte, som han kom til at tjene, og med hvilket han i Hjertelag og Kærlighed til Næsten sympatiserede saa udmærket godt.

Saavel for Prins Carls Broder Kong Frederik IV som for Dronning Anna Sophie var det en Torn i Øjet, at Overkammerherre Plessen var en saa intim Ven af Prins Carl. En Dag, da denne tilligemed Plessen kom kørende til Kjøbenhavns Slot, sagde Frederik IV spydig til en af sine Kavalerer: „Se! der kommer Prins Pless tilligemed min Broder Carl“; Kongen vilde vel dermed sigte til, at hans Broder var i Plessens Lomme, hvilket imidlertid ingenlunde stemmede med Virkeligheden; thi var Prins Carl end svag af Helbred, var han dog en Personlighed, som ikke lod sig viljeløs lede, selv af en Mand som Plessen. I hvor lidt end Kong Frederik IV ellers satte Pris paa Overkammerherre Plessen, saa vi ovenfor, at han bejlede til hans Velvilje i sin Dødsstund for at skærme Dronning Anna Sophie mod de onde Dage, som befrygtedes, naar hendes Konge og Ægteherre var borte.

Uagtet Prinsesse Sophie Hedevig havde afslaaet at indgaa i noget af de ovenanførte Ægteskaber, saa omtales dog flere Steder, at hun skal have været hemmelig gift med ovennævnte Overkammerherre Carl v. Plessen. Historikeren Fr. Suhm omtaler det som et løst Rygte, et „on dit“, der næppe dengang har betydet mere end nu. Den franske Gesandt omtaler det ogsaa, men nævner det som noget, der udspredes af onde Tunger, „Medisancen“ kalder han det, det vil da sige, det er noget, som Prinsesse Sophie Hede-

vigs og Overkammerherre Plessens Fjender, Dronning Anna Sophie (Rewentlow) og hendes Parti, vide at fortælle.

Det kan ikke nægtes, at ingen bedre Vaaben kunde gives Frederik IV og hans Anna Sophie mod Prinsesse Sopie Hedevig og Plessen, der aldrig havde villet bøje sig for Anna Sophie, selv efter at hun var bleven Dronning.

Var dette Giftermaalsrygte end ikke Sandhed, saa maa det siges at kunne være Sandhed, især for Anna Sophie, der gerne ønskede at faa Lejlighed til at maale Sophie Hedevig med sin egen Alen. Det er utroligt, at et Ægteskab skulde have bestaaet imellem Prinsesse Sophie Hedevig og Overkammerherre Plessen, disse Personer, der dannede et saa skarpt politisk Parti mod det regerende, uden at der af deres Modstandere, selve Hoffet, til Bestyrkelse for det løse Rygte har været opgivet eller kunnet opgives, naar, hvor, og af hvem dette Ægteskab er bleven indviet. Skulde Ægteskabet, saafremt det virkelig eksisterede, være sket i Dronning Charlotte Amalies Levetid, som det vel nærmest er at antage, da bliver det ligesaa umuligt at tænke sig, at denne Dronning skulde have været en rolig Tilskuer derved, som at tænke sig, — efter hvad der berettes om Forholdet mellem Prinsessen og hendes Moder, — at Prinsesse Sophie Hedevig skulde have villet tilføje sin Moder en saadan Krænkelse.

Ved Dronning Charlotte Amalies Død 1714 var Prinsesse Sophie Hedevigs Brystsvaghed saa stærkt udviklet, at man efter den Tid ikke kan finde noget Punkt, til hvilket Ægteskabsrygtet kan henføres. Det falske Rygte om Prinsesse Sophie Hedevigs hemmelige Ægteskab kom først frem samtidig med hendes Modstanderinde Anna Sophies Forbindelse med Kong Frederik IV, og naar den kgl. Confessionarius Vegener

mange Aar efter i Ligtalen over Prinsesse Sophie Hedevig anfører: „Hendes Gerninger skulle prise hende i Portene" (Salomos Ordspr. 31-31), og betydningsfuldt tilføjer „mod alle hendes Bagtalere", da kunde der efter den Agtelse, Prinsesse Sophie Hedevig nød over hele Landet, kun tænkes paa „Medisancen".

Naar vi antage, at Prinsesse Sophie Hedevigs begavede og udviklede Personlighed i høj Grad har draget Plessen til sig, og at Livet i hendes umiddelbare Omgivelse har været saa meget for ham, at han derfor er forbleven ugift, saa er derhos ikke blot vist, at Sophie Hedevigs Livs Interesse var en afgjort religiøs, før Plessen kom og hun nærmere lærte ham at kende, men og at det religiøse og moralske hos ham var — eller maaske snarere først efter Bekendtskabet med Prinsesse Sophie Hedevig blev — i den Grad Grundtonen i Plessens Karakter, at det ikke mindre hos ham end hos hende kunde danne Grundlaget for et Forhold mellem dem, der ikke gik udenfor Personlighedernes og Anskuelsernes Overensstemmelse.

Prins Carl ikke alene ombyggede Vemmetofte og indrettede alt til dets fremtidige Brug som Kloster, naar han og hans Søster vare borte, men han sørgede og for Skoler paa Godset. ja oprettede endog en Stiftelse for gamle og affældige Arbejdere. Han byggede og gav saameget bort i levende Live, at der ingenlunde var Velstand i hans Kasse, da han døde den 8de Juli 1729, — tværtimod, der var Gjæld, et Underskud paa 95,000 Rdlr., hvoraf der skyldtes Overkammerherre Plessen 74,000 Rdlr.

Prinsesse Sophie vedgik dog Arv og Gæld efter Broderen og paatog sig at afdrage og afbetale denne Gæld, saa godt som hun formaaede. Vel lykkedes det hende at faa al Broderens Gæld afbetalt, men saa

havde hun ejheller megen rørlig Kapital at støtte Klosteret med ved sin Død.

Omendskønt Prinsesse Sophie Hedevig tilbragte de sidste Maaneder af sit Liv til Sengs, beskæftigede hun sig dog uafladelig med at ordne Forholdet ved det paatænkte Vemmetofte Kloster. I Modsætning til Dronning Charlotte Amalie vilde Prinsesse Sophie Hedevig aldeles ikke have, at der skulde ses paa de Frøkeners Ahner, der dér bleve optagne, og de to Sedler, der indeholdt Bestemmelse herom, vare skrevne med Blyant paa Prinsesse Sophie Hedevigs Dødsseng. Paa den ene Seddel stod: „von Ahnen will ich nichts wissen“ og paa den anden ligesom for at forstærke det: „Das Præambulum ist also gut; von Ahnen will ich nicht gedacht haben.“ Tonen tyder paa, at Dronning Sophie Magdalene muligen har gjort Indvendinger derimod.

Den 13de Marts 1735 døde Prinsesse Sophie Hedevig, knap 58 Aar gammel, og den 14de Maj samme Aar begyndte Vemmetofte Kloster sin Funktion. Overkammerherre Carl v. Plessen var Klosterets første Kurator, Frøken Barner dets første Priorinde, og 7 Klosterfrøkener toge Bolig der. Overkammerherre v. Plessen forærede Klosterdamerne som en Velkomstgave, til deres Befordring et Spand af seks gule Heste, foruden betydeligere Gaver til Klosteret tidligere som og senere.

Overkammerherre v. Plessen havde frabedt sig at blive optaget saavel i Prins Carls som i Prinsesse Sophie Hedevigs Testamente, som Plessen siger: „da han dels var rig og dels havde saa mange Minder om Prins Carls og Prinsesse Sophie Hedevigs uskattelige Naade, at han maatte være det utaknemligste Menneske, naar han ikke venererede dem til sin Grav.“ Alligevel havde Prinsesse Sophie Hedevig nedskrevet i sit Testamente, at Plessen skulde have afdøde Prins Carls

Taffelservice af Sølv, som med alle de Ting, der hørte med dertil, udgjorde over 17000 Lod Sølv; men da den uegennyttige Plessen nægtede at modtage denne Gave, gik den atter ind i Boet igen; men saa udtalte Kong Christian VI „som et Ønske og Befaling", at Plessen skulde modtage Prins Carls „Have", som ogsaa var tillagt ham, hvilken den noble Mand saa maatte finde sig i at modtage efter Kongens udtrykkelige Vilje.

Overkammerherre Carl Adolf v. Plessen var, efterat have fuldendt sin Gerning paa Vemmetofte, i de senere Aar Patron for St. Petri Kirke i Kjøbenhavn; han ligger og der begravet og har foruden andet skænket Kirken det af Krock malede Billede „Christi Himmelfart", som hænger ved Alterets venstre Side. Plessen døde i Aaret 1758, 80 Aar gammel.

XXIII. KONG CHRISTIAN VI OG DRONNING SOPHIE MAGDALENE.

Naar dette Kongepar her nævnes under eet, da sker det ikke, fordi deres samlede Navne have en saa god Klang, saaledes som f. Eks. Herluf Trolles og Birgitte Gøyes; men fordi den gudfrygtige, hæderlige og arbejdsomme Kong Christian VI's Personlighed og Regering modtog et saadant Indtryk og Paavirkning af den pietistiske, noget herskesyge og pragtelskende Dronning, at Totalbilledet af den Tid, der benævnes efter Christian VI, bærer Præget af Dronningen ligesaameget som af Kongen. Det var vel for en Del „for den kære Husfreds Skyld", at hun fik denne Indflydelse, og som Følge deraf fik saamegen Magt og saa mange af sine Landsmænd herind i Landet.

Det var ingen daarlig Opdragelse, Christian VI havde faaet som Prins, kun ikke just en saadan, som egnede sig for den vordende Konge. Hans Opdragelse var udelukkende tysk, og han talte aldrig Dansk, naar han kunde undgaa det. Han skrev Fransk korrektere end Dansk, bedre end nogen af hans Forfædre. Hans Religionslærer i Ungdommen var Pastor J. W. Schrøder, som var Pietist og af et meget tungsindigt Gemyt. Biskop Pontoppidan, der selv var Pietist, men af et lysere Livssyn, skriver om Embedsbroderen Schrøder: „Var der i Kjøbenhavn ikkun 5 retfærdige, da véd jeg, at

den gode Schrøder var én af dem; — men fandtes der ligeledes ikkun 5 aandelig elendige og trøstesløse, da var han ogsaa visselig den ene."

Religionslæreren Schrøders Paavirkning fortog sig aldrig hos den kongelige Elev i de følgende Aar. Christian VI's Gudsfrygt var oprigtig, ikke Hykleri. Hans Ungdom havde været temmelig glædesløs. Han var kun 13 Aar gammel, da Faderen indgik Dobbeltægteskabet med Anna Sophie Reventlow til den øvrige Kongefamilies store Sorg og Krænkelse.

Faa Maaneder efter, at Frederik IV havde ophøjet Anna Sophie Reventlow til Dronning, rejste Kronprins Christian ud for at finde sig en Brud. Da Kronprinsen var af et sædeligt Gemyt og stærkt paavirket i religiøs Retning, vilde han gerne have en Livsledsagerinde, der kunde sympatisere med ham.

Da han fra sin kongelige Fader i Valget af Gemalinde hverken kunde have Støtte eller Vejledning, arrangerede han Sagen paa egen Haand ved at raadføre sig med tyske Teologer, og de henviste ham til det lille Brandenborg-Culmbach-Wewerlingenske Hof, hvor der vare flere Døtre, og da de sad i meget smaa Forhold, vilde en Kongesøn være saare velkommen der. Kronprins Christian valgte den eet Aar yngre Prinsesse Sophie Magdalene; hun var født den 28de Novbr. 1700, medens Kronprins Christian var født den 30te Novbr. 1699.

Prinsesse Sophie Magdalenes Forældre havde 14 Børn; Sophie Magdalene var det niende. Hendes Barndom havde ingenlunde været solbeskinnet, idet hun i fuldt Maal havde lært at kende Afsavn og smaa Kaar. Faderens Fyrstendømme var lille og forgældet, og han maatte pantsætte det til Preussen. I Aaret 1708 døde Markgreven, der havde høje Tanker om Betydningen af sin fyrstelige Byrd, men som aldrig havde kendt andet end den Ydmygelse,

det medfører, naar der ikke er Midler til at sætte den fornødne Glans paa den fyrstelige Stilling. Der var kun 6 Børn i Live, da Faderen døde; — trykkende og smaat var det for den efterladte Familie. Intet Under, at Prinsesse Sophie Magdalene greb til med begge Hænder, da det tilbødes hende at blive Dronning over to Riger.

Paa den Tid, da Kronprins Christians Forlovelse fandt Sted, opholdt Prinsesse Sophie Magdalene sig paa Slottet Pretsch i Sachsen hos den polske Konge Augusts Dronning, hos hvem hun havde været et Par Aar.

Den 16de Juli 1721 kom Kronprins Christian til Slottet Pretsch; den næste Dag skete Forlovelsen paa et Bal. Den 19de Juli skrev Kronprinsen hjem om Tilladelse til Giftermaalet; et sammentykkende Svar kom den 29de Juli. I Mellemtiden havde han besøgt Slægtningen, den polske Konge August II i Dresden. Denne var saa galant at ville gøre Brylluppet.

Dette fejredes den 7de August 1721 med stort Taffel og Dans. Ud paa Aftenen tog Grev Flemming, der repræsenterede den polske Konge, og Kammerherre Solms hver et Lys, og med Musiken i Spidsen dansede disse to Herre med hele Selskabet det nygifte Par til Brudekammeret, hvor det efterat være gaaet til Sengs modtog Gratulation af den polske Dronning og de høje kvindelige Standspersoner.

Det er næppe nogensinde senere gaaet saa lystigt til ved Christian VI's Hof, men da den polske Konge bekostede Gildet, har det unge Brudepar været nødt til at tude med de Ulve, det var iblandt.

Den polske Konge August II (den Stærke) var en Søn af den danske Prinsesse Anna Sophie.

Paa Eftersommertiden kom det unge Par til Danmark. Da Efteraaret i 1721 var meget regnfuldt, og man gerne vilde have nogenlunde godt Vejr til Kron-

prinsesse Sophie Magdalenes festlige Indtog i Kjøbenhavn, men det ikke lod til at ville indfinde sig, blev man enig om, uigenkaldelig at fastsætte Dagen til den 18de Decbr., paa hvilken Dag Indtoget saa foregik i det samme Søle, som det hele Tiden forud havde været. Indtoget udgik fra Prins Carls Have, som var i det nuværende Blaagaardskvartér. Kronprins Christian red foran sin Gemalindes Vogn, og hans Søster Charlotte sad ved hendes Side. Kronprinsesse Sophie Magdalene blev først modtaget paa Kjøbenhavns Slot „inde i Gemakket“ af Kongen og Dronning Anna Sophie.

Saalænge Frederik IV levede, maatte Kronprinsesse Sophie Magdalene underordne sig; der var derfor ejheller nogen Forlystelse ved Hoffet, som jo Kronprinsen og hans Gemalinde maatte og kunde tage Del i, men næppe havde Christian VI besteget Tronen, førend Dronning Sophie Magdalene med al pietistisk Hensyn benyttede sit Herredømme i de nye Forhold.

Som ovenfor bemærket, opholdt Frederik IV og Dronning Anna Sophie sig gerne paa Fredensborg Slot. I Kong Christian VI's Tid stod Fredensborg Slot saa temmelig forladt.

Det var kun sjeldent, at Christian VI og Sophie Magdalene gæstede dette Slot, hvor Frederik IV og Anna Sophie havde henlevet saamange lykkelige Dage, og som netop derfor maatte have lidet tiltrækkende for den nye Hersker og endnu mindre for Dronning Sophie Magdalene. Hvor Anna Sophie havde boet, vilde Sophie Magdalene ikke bo, altsaa hellerikke her, og Christian VI sagde Ja til alt, hvad hans Dronning vilde. Kongeparret opholdt sig afvekslende paa Frederiksberg, Hørsholm, Frederiksborg, Palæet i Kalveboderne, ja endog paa Rosenborg, men derimod næsten aldrig paa Fredensborg eller Kjøbenhavns Slot, hvilket sidste Frederik IV dog med stor

Bekostning havde ladet ombygge, men efter c. 4 Aars Forløb maatte det gamle Slot falde for Dronning Sophie Magdalenes Ønske. I dets Sted rejste der sig, i Aarene 1733—1740, bygget paa omtrent 1000, i Grunden nedrammede Mastetræer, et nyt Slot af umaadelige Dimensioner og udstyret med en Pragt, der ikke stod i noget rimeligt Forhold til Danmarks og Norges Indtægtskilder.

For at skaffe bedre Plads til det paatænkte Slot maatte der købes 14 paa Slotsholmen liggende Huse til Nedrivning. Den Arbejdsstyrke, der anvendtes paa selve Byggepladsen, angaves til 2000 Mand hver Dag; til Haandlangerarbejde og deslige brugtes Soldater. Slottet kostede 2,700,000 Rdlr., deraf til Marmorbroen 50,600 Rdlr. og til Slottets Møbler 88,000 Rdlr.

Grundstenen til Christiansborg Slot blev lagt den 21de April 1733. Den Sølvmurske, som Christian VI benyttede ved denne Lejlighed, blev senere brugt af Frederik VII, da han den 25de Aug. 1861 nedlagde Grundstenen til St. Johannes Kirke paa Nørrebro.

I Kong Christian VI's og Dronning Sophie Magdalenes Regeringstid var der Raad til al Ting, naar det gjaldt Kronens Glans; saaledes anskaffedes der ogsaa dengang et Guld-Taffelservice til c. 600,000 Kroner, som vejede flere Tusinde Lod og var forfærdiget af Mesteren Juvelér Gullmann i Augsburg. Det opbevaredes paa Rosenborg. I Aaret 1813, da Danmark var i Pengenød, lod Kong Frederik VI Størstedelen af dette Guldservice afgive til Mønten for deraf at lave Guldpenge. Nu er der derfor kun Guldservice til et indskrænket Antal Kuverter tilbage. Da den unge Kejser Vilhelm II var her i Besøg 1890, var dette i Brug.

De danske Kongers Tronstol paa Rosenborg er af Narhvalstænder og forsynet med otte allegoriske Metalfigurer; øverst er anbragt et Rigsæble, hvorunder

en kostbar Amethyst indsættes paa Kroningsdagen. Denne Tronstol benyttedes første Gang ved Christian V's Salving i Aaret 1671. I Christians V's Tid eksisterede der kun denne ene Tronstol. Dronning Charlotte Amalie, der var reformeret, blev ikke kronet, hvorfor der ikke blev anskaffet nogen Tronstol til hende; derimod bleve begge Frederik IV's Dronninger kronede, og en Tronstol var anskaffet, men da Christian VI's Dronning Sophie Magdalene ikke ønskede at bruge den samme Tronstol, som Dronning Anna Sophie havde benyttet, blev den nuværende Tronstol anskaffet. Denne er overdraget med massivt Sølv og forgyldt paa flere Steder; paa Tronhimlen findes to Sølvfigurer. Den ældre Tronstol var af Træ, sirlig udskaaret og forgyldt. Christian VI forærede den til Slotsforvalter Langhorn, da Dronning Sophie Magdalene havde forsmaaet at bruge den.

Uagtet Kong Frederik IV havde ført store og kostbare Krige, udvidet og forbedret Kjøbenhavns Slot, opført 240 grundmurede Skoler Landet over, gjort Rejser til Italien og betalt sine Amouretter dyrt, saa efterlod denne Konge dog et Skatkammer paa 10 Millioner, men inden 10 Aar var omme efter hans Død, maatte der laanes formedelst Christian VI's og Dronning Sophie Magdalenes fælles kostbare Tilbøjelighed til at bygge.

Det er umiskendeligt, at hele Christian VI's Regering, om end imod Kongens Vilje, fik en Tyskhed, som endnu aldrig var naaet under de oldenborgske Konger, ligesom Danmark ej i den nyere Tid har haft en Dronning, der var mindre elsket af det danske Folk.

Da Dronning Sophie Magdalene kom til Magten, blev al Skuespil forbudt; Dans var en Vederstyggelighed; Musik og Kortspil var ogsaa at fordømme

ligesom al anden Lystighed; kun Hængehoveder vare i Kurs hos hende. Da Byen ikke kunde more sig, slog Indvaanerne sig paa Drik, Spil og anden Udskejelse.

Om Hoffet skrives der: Der var Pragt og Glimmer nok ved Christian VI's Hof, enten det saa blev holdt paa Hirschholm eller andet Steds, men intet Liv og Glæde. Alt stivnede i død, aandløs Ensformighed. Kavalererne i deres med Galoner og Guldbroderi overlæssede Kjoler og Hofdamerne i deres ballonagtig udspilede Rober gabede om Kap bag deres Hatte og Vifter i de gyldne Sale. Der var aldrig Bal, Maskerade, Skuespil eller anden verdslig Tidsfordriv ved Hove, en sjelden Gang Karussel, og kun paa kongelige Personers Fødselsdage Kur og stort Taffel; men ogsaa herfra var al Munterhed bandlyst. Trompeterne skingrede, Hærpaukerne buldrede paa Slotspladsen og Kanonerne drønede, naar de kongelige Herskabers Skaal blev drukket, men Majestæterne sade stive og kolde under de gyldne Tronhimle. Sjeldent henvendte de Ord til nogen af de tilstedeværende, og et skæmtefuldt Ord eller en spøgefuld Bemærkning vilde have vakt allerhøjeste Mishag som lidet sømmeligt for en ærbar Christen og som stridende mod den dybe Ærefrygt, der skyldtes Enevoldsherskeren og hans ophøjede Gemalinde. Taffelet var dækket snart i Form af et Kors, snart som et Anker, eller som et C, ja endog som S. M.

Bag Majestæternes Stole stode opvartende Kammerherrer og Kammerjunkere. Kongen spiste kun lidt, men drak temmelig meget i Forhold dertil; og som man vel kan tænke, fulgte Hoffets Herrer det af Monarken givne Eksempel: at lade Vinen sig herlig smage. Navnlig fandt Hertugen af Würtemberg-Oels — der som en 20 Aars Yngling i 1737 blev Generalmajor, Ridder af Elefanten og Chef for Hestgarden, —

Behag i at tømme de fyldte Pokaler under de skingrende Trompetfanfarer. — Hvad Hoffets Damer angaar, da var der en mærkelig Forskel paa Dronning Anna Sophies og hendes kronede Efterfølgerske Sophie Magdalenes Hofstater. Medens Dronning Anna Sophie samlede de skønneste Kvinder af den danske Adel om sig, gjorde Dronning Sophie Magdalene lige det modsatte; thi hun synes at have været en meget skinsyg Natur og lod derfor ingen Skønhed, der kunde fordunkle hendes egen, — ja maaske endog tiltrække sig Kongens Opmærksomhed, — komme til Hove. Dronning Anna Sophie raisonnerede som saa, at smukke Hofdamer gjorde mindre Indtryk paa Frederik IV, naar han saa dem hver Dag, og i hvert Fald kunde hun bedre bevogte dem, og, som den franske Gesandt skriver, faa dem bort og forsørgede. Ude af Øje, ude af Sind; naar en kort Stund var gaaet, havde Kongen snart tabt Interessen for den skønne og savnede hende ikke.

Foruden med sine talrige Slægtninge af begge Køn omgav Sophie Magdalene sig med Damer, hvis lidet bedaarende Ydre gav Anledning til at tro, som der skrives, „at de vare med samme Flid og Møje sammenhentede fra alle Jordens Parter, som Skønhederne i Tyrkens Serail.“ Vist er det imidlertid, at hverken mundtlig eller skriftlig Overlevering véd at melde om nogen særlig blændende eller bedaarende Skønhed ved Hoffet i Kjøbenhavn paa den Tid. Rimeligvis har Dronning Sophie Magdalenes Søster Caroline af Ostfriesland været en af de mest indtagende og hendes Moder, den alderstegne Markgrevinde en af de ærværdigste Damer ved Hoffet i Christian VI's Tid.

Naar man rejste sig fra Aftentaflet, spilledes der stundom et Slag Kort et Par Timers Tid; men allerede Kl. 11 om Aftenen var alt lukket og slukket paa Slottet. Alt forgik i en ensartet Kedsommelighed. I

den sidste Halvdel af Christian VI's Regering, da den pietistiske Retning blev endnu mere prædominerende, blev Stilheden ved Hoffet endnu større; Suk og Klage over Verdens Ugudelighed blev lydeligere. Kongen og Dronningen, altsaa selvfølgelig ogsaa Hoffet, bivaanede Gudstjenesten 2 Gange daglig hver Søn- og Helligdag.

Proselytmageriet blomstrede, og af og til lod en Jøde sig døbe, hvilket da gerne foregik i Hoffets Nærværelse. Saadanne Apostater fik i Regelen deres Omvendelse vederlagt i klingende Mønt eller Aarpenge af Kongens Kasse. Christian VI skriver i sin Dagbog: „d. 12. Maj 1743, Sonntag. Ward mein Mohr Getaufft, bekam den Nahmen: Christian Sophius Friderich Ludwig Carl."

Negerbørn lod man oplære i den christelige Religion. Digteren Johannes Ewalds Moder havde saaledes i en Del Aar „die Mohrinn Susanne" i Kost og Pension for to Daler om Ugen foruden særlig Godtgørelse for Klæder og Undervisning.

Bispevielser, Doktorpromotioner og lignende Højtideligheder hædredes i Reglen med Hoffets Nærværelse, ligeledes de højlærdes Disputatser paa Universitetet, især naar Kongens Skriftefader den meget formaaende Dr. Bluhme optraadte.

Naar et Orlogsskib løb af Stabelen, var Kongehuset ligeledes til Stede, og Menigmand kunde da i Afstand faa et Glimt af Kongen og Dronningen at se, som ellers ikke gik ofte paa; thi i Arsenaler og Tøjhuse, paa Holmen og Værfterne, paa Ekserceerpladserne, paa Byens Gader og Torve, hvor Folket færdedes, saa man ellers aldrig Kongen. Majestæten satte ikke videre Pris paa Ridning, Vaabenøvelser eller Militærvæsen, elskede kun Jagten, forsaavidt han i al Magelighed kunde skyde en Hjort eller et Raadyr. Dronning Sophie Magdalene var i det sidste Stykke mere passioneret. De Mønstringer, Christian VI holdt, vare i

Regelen kun glimrende Parader af Elitekorpserne: Drabantgarden, Kavalergarden, samt Garden til Hest og til Fods.

Hvad der interesserede Christian VI mere end farefulde Jagter og anstrengende Eksercits, var den fredelige Syssel ved Drejerbænken. I Aaret 1743 var Kunstdrejeren Lorentz Spengler fra Schaffhausen kommen her til Landet, og han kom i Tidens Løb til at give Kongerne Christian VI og Frederik V, samt Dronningerne Sophie Magdalene, Louise og Juliane Marie Undervisning i Drejerkunsten. Paa Rosenborg opbevares endnu flere af deres Arbejder, saasom en Elfenbensdaase, drejet af Frederik V, en meget fin lille Spinderok, forfærdiget af Dronning Louise af England, et Elfenbensstempel af Dronning Juliane Marie, o. s. v. Dronning Sophie Magdalenes Drejelad forefindes ligeledes der.

Ligesaa lidt som Kongen viste Dronning Sophie Magdalene sig for Folket; — det var en Gunst og Lykke, som kun blev den udkaarne Adelskreds ved Hove til Del; men selv der viste Dronningen sig i majestætisk tilbageholdende Indesluttethed. Naar hun spadserede i Haven ved Hirschholm eller Fredensborg, var det forbudt alle, selv Hofdamerne, at være der. Ingen, selv ikke de fornemste Adelsfruer, turde tage Sæde i hendes Nærværelse og kun nærme sig hende med Haandkys og Knæfald. Folket viste hende sky Ærefrygt, men dets Hjerte ejede hun ikke, thi hun stødte det fra sig ved sin kolde Stolthed og sin tilsyneladende Ringeagt. Befolkningen tænkte tilbage paa den folkekære Kong Frederik IV og den venlige, nedladende Dronning Anna Sophie.

Kong Frederik IV skal have sagt, at han trygt kunde lægge sit Hoved til Hvile i enhver af sine Undersaatters Skød; men naar Kong Christian VI forlod Kongeborgen, jog han igennem Byen i strygende

Karriere, omgiven af Husarer og Gardere, som om han frygtede for at blive massakreret i sin egen Hovedstad.

Et Øjenvidne beskriver en Udflugt til Hirschholm eller Frederiksborg fra Kjøbenhavn: „Majestæterne stige til Vogns — Turen gælder Frederiksborg; — Christiansborgs mægtige Porte aabne sig bragende paa deres Hængsler, Kommandoordet lyder, Trompeterne skingre, Trommerne røres, Vaabnene klirre, Jærnkæden, der spærrer Adgangen til Slottet, fjernes, saa Passagen er fri, — og ud farer nu det prægtige Tog som en Stormvind. Der er en Hoben Pragt at se; først to Vogne med Kammerjunkere, dernæst en Vogn med „Ober-Hofmesteren", saa en, hvori „Ober-Hof-Marechallen" har Sæde, derpaa Hans Majestæts Livkarl, dernæst 2 Husarofficerer, derefter 4 prægtigt udstyrede Løbere og 12 galonerede Laquaier med Kaarden paa Skulderen, saa først derefter Majestæternes uhyre store, straalende, med Billedskærerarbejde pragtfuldt udstyrede Karosse, forspændt med 6 mælkehvide Gangere. Paa Siden og bagpaa Vognene Hejduker med Hellebarder. Rundt om Vognen rider et Detachement Husarer med dragne Sabler, og bagefter det kongelige Køretøj en halv Eskadron af Garden til Hest.

Toget gaar i strygende Fart gennem Byens krumme, trange og slet brolagte Gader. De stolte Hofmænd i deres guldbaldyrede Kjoler, Hofdamerne, smykkede saa godt de formaa, og Officererne i deres straalende Uniformer kaste ringeagtende Blikke til den ydmyge Haandværksmand, der kommer frem af sin Dør og bøjer sig dybt for Monarken, hvis blege, ubevægelige Ansigt og uhyre, buklede Paryk han netop kan skimte i det Indre af den fløjlsbetrukne Karosse.

Kørende eller ridende, der mødte dette Tog med Majestæterne, maatte staa ned af Vognen eller Hesten

og gøre sit dybe Buk. Naar Toget kommer til Nørreport, lyder nye Trompetstød, nye Trommehvirvler og Vaabenlarm fra Vagtposten der. Som Lyn og Torden farer Toget under den drønende Porthvælving, gennem Forstaden og ud ad den ujevne Landevej, hvor de straalende Karosser snart indhylles i de Støvskyer, de jage op.“

CHRISTIAN VI's OG DRONNING SOPHIE MAGDALENES REJSE TIL NORGE I AARET 1733.

Da Christian VI havde besluttet at besøge sit nordlige Rige, udstedtes der Befaling om, at der skulde udrustes en større Flotille til at overføre det kongelige Herskab til Norge. Foruden den kongelige Hofstat havde Dronning Sophie Magdalenes Moder Enkemarkgrevinden af Culmbach ogsaa faaet Tilladelse eller Indbydelse til at gøre denne Tur med.

Der maatte mange Kræfter sættes i Arbejde og mange Penge gives ud, forinden dette store Togt kunde forlade de hjemlige Strande, og oppe i Norge var der end travlere Virksomhed med at bygge Æreporte, forberede sig paa Illuminering og opstille Transparenter med Indskrifter paa Prosa og Vers.

Med Kongen, Dronningen og Enkemarkgrevinden var der en Suite af 137 Personer. Foruden Officerer, andre Kavalerer, Hofdamer og Tjenerskabet var der i det store Antal Personer indbefattet Betjente, der forestode den daglige Økonomi paa Slottet, saasom Mundskænke, Kælderskrivere, samt Sølvpoppen. Endvidere en Konditor med to Svende og to Drenge, en Slagter med to Svende, en Bager med fire Svende, to Mundkokke med to Mestersvende; en Suppekok, to Bradmestere, en Postejbager samt fire Arbejdskarle til at

gaa til Haande her og der. Med en Over- og en Underbarbér ere alle de Brancher nævnte, som det var forudset, at der var Brug for paa Rejsen.

Til Kongens Rejse blev udkommanderet:

Nr. 1. Linieskibet „Charlotte", paa hvilket Kongeparret vilde sejle. Dets Chef var Admiral Rosenpalm, medens Kommandørkaptajn Conrad Ployart var Næstkommanderende; foruden dem var der 7 andre Søofficerer, 2 Kadetunderofficerer og 14 Kadetter, samt af Underofficerer og Matroser 225 Mand, 4 Landofficerer samt en Soldatesque paa 100 Mand.

Nr. 2. Linieskibet „Lovise", Kommandør Frederik Hoppe; foruden ham var der 6 Officerer og 4 Kadetter samt 147 Matroser til Skibets Betjening, 2 Landofficerer og 100 Soldater.

Nr. 3 var Fregatten „Pommern", 4 Officerer og 100 Matroser.

Nr. 4. Fregatten „Høienhald" af lignende Størrelse og Udrustning.

Nr. 5. Hans Majestæts egen Reise-Chaluppe, som var forbeholdt Dronningens Fru Moder, Enkemarkgrevinden af Culmbach.

Nr. 6. Koffardiskibet „Christiansø", 30 Mands Besætning, til at overføre de kongelige Equipager og Vogne m. m.

Nr. 7. Lodsgallioten „Vest Vlieland", som skulde overføre den kongelige Vinkælder m. m.

Oppe fra Norge blev der betids forskrevet nogle habile Lodser, som vare godt kendte med Farvandene ved de norske Kyster.

„Den 30te April", staar der, „blev de fra Norge ankommende Lodser ordineret og inddelt paa ethvert Skib".

Den 1ste Maj 1733, Store Bededag, blev der holdt Prædiken om Bord i Linieskibet „Charlotte" af Skibspræsten Hr. Nimb, der havde sit Logemente der.

Den 3die Maj, en Søndag, holdt Hr. Nimb atter Gudstjeneste for Skibenes Besætning.

Den 4de Maj var Skibenes Udrustning færdig, og Admiralsflaget blev hejst.

Da det var Majestæternes Bestemmelse at rejse over Land til Fladstrand og først gaa om Bord der, saa overlodes det Flotillen at sejle, naar Vinden var belejlig, og afvente det høje Rejseselskab paa Fladstrands Red.

Den 14de Maj sejlede Eskadren fra Kjøbenhavn: Linieskibene „Charlotte“ og „Lovise“ samt Fregatten „Pommern“, der vare gode Sejlere, ankom Dagen efter paa Fladstrands Red, hvor de gik til Ankers paa 15 Favne Vand; Dagen efter kom de andre Skibe.

Tirsdagen den 12te Maj blev der holdt Gudstjeneste paa Fredensborg Slot og gjort Bøn til Gud om hans naadige Varetægt og Ledsagelse paa den forestaaende Rejse til Norge; derpaa brød det kongelige Herskab, Kongen og Dronningen samt Hendes Durchlauchtighed Enkemarkgrevinden, op fra Fredensborg til Ringsted. Derfra over Korsør, Nyborg til Odense. Den 14de Maj, der var Christi Himmelfartsdag, vare Majestæterne i St. Knuds Kirke til Højmesse og til Aftensang i St. Hans Kirke i Odense.

Den 15de Maj rejstes over Middelfart til Koldinghus Slot, hvor der holdtes Aftentaffel.

Efter Kammerspisning paa Koldinghus den 16de Maj tog det Kgl. Herskab til Haderslev, hvor Generalmajor Christian Frijs' Kyrasserer til Hest og til Fods „gjorde alle Exercitier til Hans Majestæts Fornøjelse“.

Søndagen den 17de Maj holdtes der Gudstjeneste i Kolding Slotskirke, hvor Biskop Anchersen fra Ribe prædikede til Højmesse og Kapellanen til Aftensang.

Den 18de Maj toges til Fredericia, hvor Hans

Majestæt „red Fæstningen runden omkring“ og lod sig Garnisonen præsentere.

Den 19de Maj drog Kongen til Vejle, den 20de til Skanderborg Slot, den 21de til Randers og derfra til Aalborg.

Efter at Deres Majestæter havde spist „fuldt Taffel“ i Aalborg den 22de, lode de sig sætte over Limfjorden og kørte derfra til Dronninglund og Dagen efter til Ellinggaard, som ejedes af Etatsraad Jørgen Bille, og her vilde Majestæterne fejre Pintsefesten.

Den 24de Maj, 1ste Pintsedag, prædikede den fra Eskadren hidkomne Orlogspræst Nimb til Højmesse og Præsten fra Sæby til Aftensang.

Efter paa Ellinggaard, 2den Pintsedag, at have hørt en Prædiken til Højmesse og derefter holdt Maaltid toge Majestæterne til Fladstrand og gik ved Fladstrand Bro udi Deres Majestæters Rejsechaluppe og sejlede ud til Linieskibet „Charlotte“, hvor Admiralsflaget da blev strøget og Kongeflaget hejst med Salut af 15 Kanonskud fra hvert af Eskadrens Skibe.

Tirsdag den 26de Maj, 3die Pintsedag, var det kontrær Vind, saa der var ikke Tale om at lette Anker. Der holdtes Prædiken om Bord af Hr. Nimb til Højmesse og af Hr. Schvaboe til Aftensang. — „Herskabet aflagde denne Dag den hidtil for Kong August af Sachsen bærende Sorg, endskønt Tiden ikke var omme*).“

Den 27de Maj skrives der: „Contrær Vind af stærk Kulde, dog klar Luft. De lidet Søevante lod sig allerede yttre ilde af Søens Bevægelse.“ Den 28de samme Vejr.

---

*) Kong August II (den Stærke) var en Søn af den danske Prinsesse Anna Sophie, Kong Frederik III's Datter. Det var den samme Kong August, som i 1721 havde holdt daværende Kronprins Christians og Prinsesse Sophie Magdalenes Bryllup, som tidligere er berørt.

Den 29de Maj: Vejret noget ustadigt med nogen Søgang. Lørdag den 30te Maj afsejledes der.

Kongen befinder sig vel og diverterer sig med at skyde efter Tumlere (en Art Delfin) fra Dækket og har nedlagt en ved et velrettet Skud.

Den 1ste Juni passeredes Skagen, og „i det 6te Glas blev der løst en tolvpundig Kanon efter en Engelskmand, som passerede og ei vilde stryge, og i det 7de Glas blev der ligeledes skudt efter en Hollænder, som da begge lod see sin pligtige Respekt med nedløbende Seil."

Den 4de Juni var Ankomsten til Norge, og det Kgl. Herskab med Følge gik fra Borde ved Dvelen, tæt ved Byen Moss; derfra droges over Land til Christiania, hvortil Ankomsten var Kl. 12 om Natten. Det var jo egentlig ikke nogen ret Tid at holde Indtog paa, men alligevel var den hele By paa Benene. Ved festlig Illumination, Transparenter og Æreporte lagdes Indvaanernes Hyldest og Glæde for Dagen. Det var næsten 30 Aar siden, at den danske Konge besøgte Norge, idet Frederik IV var der i 1704; det var saaledes ikke nogen Hverdagsbegivenhed, men en hel Fest, og alt Arbejde hvilede, hvor Kongeparret viste eller opholdt sig paa hele Rejsen.

Som sagt, Ankomsten til Christiania var meget sen, saa der var ikke Tid til at se meget; det kongelige Herskab trængte ogsaa til Ro. Kongeparret naaede derfor kun at komme igennem een Æreport den Aften, en temmelig stor og høj Æreport, i hvis Hvælving var anbragt en svævende Engel, som holdt en Seddel i Haanden, hvorpaa stod:

„I! Herrens Salvede! I ventes her med Smerte,
Sèe! Porten aaben staar, dog meer hver Nordmands Hjerte."

Næste Dag kørte Kongen og Dronningen omkring for at besee Byen og de deri rejste Æreporte i forskellige Bydele.

Den 11te Juni vare Majestæterne til Gæst hos Statholder Chr. Rantzau. Ni Kanoner vare plantede udenfor hans Bolig for at dundre løs, naar Majestæternes Skaal blev drukket. Hvad enten det nu var Mangel paa Øvelse eller anden Aarsag, vare to af Statholderens Konstabler saa uheldige, ved slet Kanonmanøvrering, den ene at miste sin ene Haand, den anden at faa begge Arme lemlæstede. Denne sørgelige Tildragelse skjultes for Majestæterne, for ikke at forstyrre Festglæden; den kongelige Naade havde ellers nok givet sig Udslag ved, paa Stedet at mildne de tilskadekomnes Lidelser ved Tilsagn om fremtidig Forsørgelse.

Den 15de Juni drog Majestæterne til Frederiksstad og derfra til Frederikshald over Moss-By; her holdtes Taffel den 16de — „publique Taffel" som det hed, idet det nemlig var tilladt Moss Bys Indvaanere at se det kongelige Herskab spise. Samme Ære blev ogsaa tilstaaet en engelsk Skipper og hans Kone, som bad om den Gunst ogsaa at faa Lov til at se Majestæterne spise. Da den engelske Skipper kom tilbage til sit Skib, gav han sin Erkendtlighed og Glæde Luft ved uafladelig at lade og affyre den Skibskanon, han havde om Bord. Da Skuden laa udenfor Kongens Logemente, blev denne opmærksom paa Skipperens uafladelige Kanonade, og, som der staar, „Kongen lod ham betakke og fra Kælderen tilsende Vine, at hand kunde slukke den stærke Hidsighed, hannem deraf maatte foraarsages om Bord."

Den 19de Juni kom Kongen til Frederikshald, hvor der var flere Transparenter og Billeder; paa eet af disse var Dovrefjeld malet og nedenunder stod:

„Hinter dem Berge wohnen auch Leute".

Den 20de Juni kom Kongen til det nærliggende Frederikssten og tog det Sted i Øjesyn, hvor Carl XII faldt i Aaret 1718. De to Brødre Kaptajnerne Hans

og Peter Colbjørnsen forfremmedes af Kongen til Oberstløjtnanter for deres beviste Bravour ved Frederikshalds Forsvar i sin Tid. Den ene af disse Brødre forærede Kongen tvende Elsdyrkalve og nogle hvide „ringede“ Bjørneunger.

Da Frederikshald og Omegn havde Ord for at være et meget sundt Opholdsted, lod Oberstløjtnant Colbjørnsen, for at føre et Bevis derfor, i Omegnen af Frederikshald afhente 7 Guldbryllupspar for at fremstille dem for Majestæterne. De havde deres Vielses- og Præsteattester med for at dokumentere, at det hele havde sin Rigtighed. Den ældste af disse 14 gamle Mennesker, Konen Karen Andersen Torp, var 105 Aar gammel, medens af Mandkønnet Ole Iversen kun naaede til 94 Aar. Hvert Guldbryllupspar fik af Kongen 30 smaa Kongsberg Kroner til Erindring om dette deres Foretræde for Danmarks og Norges Kongepar.

Den 21de Juni var det Kgl. Herskab i Kirke i Frederikshald, og der gjordes Anstalter af Autoriteterne til at skaffe Rejsemateriel til næste Station. Stiftsbefalingsmanden over Aggershus Stift havde et stort Arbejde med at sørge for det Kgl. Herskabs og Suites Befordring indenfor hans Stift, idet der tiltrængtes flere Hundrede Heste om Dagen.

Den 22de Juni rejste Herskabet til Havslund — 3 Mile derfra, — hvor Majestæterne betragtede Sarpfossen; her var der oprejst tvende Stene, for Christian V og Frederik IV, som begge havde været der. Paa Christian V's Sten stod:

„Anno 1685 den 4de Juni haver den store Konge og Monarch Kong Christian V staaet paa dette Jordbjerg og beseet det store Vandfald og navnkundige Sarp.“

Paa Frederik IV's Sten stod:

„Anno 1704 den 8de Juni haver den store

Monarch Dannemarck og Norges Enevolds-Arve-Konge og Herre Kong Friderich den Fjerde af dette Bjerg anskuet det navnkundige Vandfald Sarp."

Paa en tredie Sten forevigedes nu, at Majestæterne Christian VI og Dronning Sophie Magdalene havde været der den 22de Juni 1733, hvorpaa nedenunder anbragtes et 27 Linier langt svulstigt Vers.

Den 25de Juni tog det Kgl. Herskab til Tønsberg og derfra til Drammen. Paa Æreporten i Drammen stod paa den ene Side:

„Solens Opkomst Norge fryder,
Maanens Glandtz vor Land bepryder,
Stjernens Dyder vi og nyder."

Paa Æreportens anden Side stod:

„Begge Riigers Kraft og Glæde
Er i Drammen nu tilstæde."

I Drammen var det Kgl. Herskab saa naadig at holde „publique Taffel", saa det var alle „honnette Personer tilladt at tage Majestæterne i Øjesiun under Spiisningen".

Den 27de Juni kom Deres Majestæter til Kongsberg Sølvværk.

Den 28de Juni, en Søndag, holdtes der Rast, og der prædikedes i Kongens Gemak, paa Tysk til Højmesse og paa Dansk til Aftensang.

Der vare flere Gruber at vælge imellem ved Nedstigningen i Bjergværket.

Den 29de Maj var Hans Majestæt nede i „Hyttenbach-Gruben", og afhuggede han der et Stykke „gelingen" Sølv.

Ved Nedgangen til Sølvbjergværket befandtes indhugget:

„Ved Guds Naade er dette funden det Aar 1623", samt Kongernes Initialer C. IV, — F. III, — C. V, — F. IV, — C. VI.

og der nedenunder følgende Vers:

„Her, hvor vildsom Ork har været
Og sig grumme Dyr har næret,
Nu et Guds Skat-Kammer findes,
Hvor af ædel Sølv-Ertz vindes; —
Norge derved staar i Blomster,
Kongen ogsaa har Indkomster,
Fire Konger har erfaret,
Hvad for Skat her er bevaret.“

Da Dronning Sophie Magdalene ogsaa havde Lyst til at forsøge sin Lykke i Sølvbjergværket, var hun Dagen efter dernede og udhuggede ligeledes et Stykke „gelingen Sølv-Ertz“.

Fra Kongsberg droges atter til Christiania, hvor der holdtes 4 Dages Rast. Den 6te Juli brød det Kgl. Herskab op til Trondhjem, og først den 19de kom de til denne gamle By.

Paa en oprejst Støtte ved Indgangen til Byen stod:

„Velkommen Landsens Fader og Naadige Konning!
Velkommen Landsens Moder og Naadige Dronning!
Velkommen Durchleutig Culmbachiske Soel!
Her, Grunden til Trundhjem nu nyder den Ære,
Som neppe paa Jorden kan større være,
Tree Sole nu skue den nordiske Poel.
Saa siunge da Fugle i Lotte og Lunde,
Thi Dagen er kommen, som aabner vor Munde
Med klingende Vivat til Biergernes Top.
Saa aabnes da Porte i Trundhjem tilreede,
Thi alle Guds Engle vil være tilstæde,
Som førte vor Herskab saa lykkelig op.“

Garnisonen i Trondhjem var i Gevær, Illumination var der, og Kanonskud drønede ved Ankomsten.

Den 20de Juli spiste det Kgl. Herskab „publique“ med fri Entrée for alle „honnette Folk“. Om Aftenen indfandt der sig tre Finner med fire Rensdyr, som de vilde forære Hans Majestæt. Rensdyrene blev dog givne Ejerne tilbage samt 10 Rdlr. in Specie til hver.

Den 22de Juli behagede det Hans Majestæt at lade

sig overføre til Munkholm og ansee den Fæstning, hvor Griffenfeld havde siddet fangen. Paa Munkholm fik Kongen ved Ankomsten og Affarten 3 Gange 9 Skud.

Den 23de Juli vare Majestæterne i Domkirken i Trondhjem „at besee den og de Rudera og Levninger fra den gamle Velstand".

Søndagen den 26de Juli bivaanede de Kgl. Herskaber Prædiken i samme Domkirke.

Tirsdag den 28de Juli sejlede Majestæterne i den kongelige Chaluppe til Bergen, medens en Del af Suiten drog over Land.

Det blev uroligt Vejr, som forvoldte Forsinkelse i Sejladsen, og der maatte ofte lægges bi i Fjordene og afventes Magsvejr. I Aalesund gik det Kgl. Herskab i Land for der at overnatte; men Byen havde ikke ventet et saa fornemt Besøg, saa Spisekamrene vare ikke belavede derpaa. Der staar: „I Aalesund var intet at faa for Penge".

Den 7de August, Majestæternes Formælingsdag, blev der holdt Taffel „saa godt det lod sig gjøre, og Pokalerne til Sundheds Drikning frembragte".

Den 8de Aug. sejledes til Egesund og to Mil fra Bergen mødte 24 Stykker Bergens Skippere og bad, om de maatte ro Deres Majestæter til Bergen, hvad Kongen gik ind paa, saa de om Aftenen Kl. 11½ ankom dertil, og Majestæterne toge Kvarter paa Bergenhus Slot.

Den 13de Aug. spiste Majestæterne „publique til alle honnette Personers Anskuelse, at see Spiisningen."

Den 15de Aug. spiste Majestæterne hos Stiftsbefaligsmand, Admiral Kaas.

Taffelet bestod af 15 Personer, „meget propert indrettet", som der staar. Seksten fornemme Mænd af Byen bare Maden frem; dog vartede de Kgl. Pager og Lakajer ogsaa op.

Der blev skudt Kongesalut for begge Majestæter, 27 Kanonskud for hver, og 15 Skud for Enkemarkgrevinden.

Den 16de Aug. vare Majestæterne i Bergens Domkirke, hvor Biskop Bornemann prædikede.

Den 17de Aug. rejste Christian VI med Følge fra Bergen og blev roet 3 Mil ud af Bergenske Skippere til Bogholmen; her bleve disse aftakkede og fik en Kurv med Vin foræret, og medens Ombemanding af Roere fandt Sted, drak de afløste Skippere, paa en Klippe, under et Hurra, et Glas for det Kgl. Herskabs videre lykkelige Rejse. Senere hen sendte Kongen dem desforuden en Medaille til Erindring om den Rotur.

Der vare flere Byer, der forgæves havde gjort store Forberedelser og bygget Æreporte i Haab om, at de skulde faa Besøg af Majestæterne, saaledes f. Ex. Langesund, Brevig, Porsgrund og Skien.

Paa Æreporten i Skien stod i Lueskrift:

„Konning Christian den Sjette
Gud med mange Aar ham mette."

Og paa den modsatte Side:

„Kongens Indgang Gud bevare,
Kongens Udgang fri for Fare."

Den 18de Aug. ankom Kongen til Stavanger. Over Døren, hvor Deres Majestæter vare indlogerede, stod med forgyldte Bogstaver efterskrevne Initialer og Aarstal:

C. 1	C. 2	C. 4	C. 5	F. 4	C. 6
1450	1507	1607	1685	1704	1733

som antydede, hvilke Konger der havde været i Kvarter i Byen Stavanger, samt Aaret for deres Besøg.

Fra Stavanger drog det Kgl. Herskab til Christiansand, derfra til Arendal og over Laurvig atter til Christiania.

Paa Landgangsbroen i Christiania stod der i Transparent:

„Christiania fik Glæde, da Kong Christian kom ind
Til sit Norske Kongesæde, ved Guds føjelige Vind.“

Den 28de Aug. gik Majestæterne om Bord i Linieskibet „Charlotte“; men da Vind og Vejr var kontrær den følgende Dag, gik Herskabet fra Borde igen for i de følgende Dage at se Vejret an.

Den 4de Septbr. kom det Kgl. Herskab om Bord igen, men først den 7de blev Vinden nogenlunde gunstig, og da lettedes Ankrene.

Den 8de Septbr., da Vejret var lidt uroligt, kastede de to Linieskibe og to Fregatter Anker paa dybt Vand ud for Vingø 3½ Mil fra Gøteborg. Efter en kort Sejlads ankom Skibene indenfor Skagen den 10de Septbr. og ankrede 1½ Mil fra Fladstrand.

I de følgende 3 Dage var det med uroligt Vejr, ja indtil Storm, saa Skibene maatte blive liggende.

Søndag den 13de Aug. prædikedes der sidste Gang om Bord af Orlogspræst Hr. Nimb.

Den 14de Septbr. gik det Kgl. Herskab med Suite fra Borde i Fladstrand.

Majestæterne toge Nattekvarter paa Ellinggaard, og næste Dag tiltraadte de Tilbagerejsen til Kjøbenhavn over Land ad samme Vej, som de vare komne.

Aarhus havde næppe den Betydning dengang som nuomstunder, idet der paa et Transparent stod følgende beskedne Rim:

„Aarhuus var kuns fattig Hytte,
Hvor de vaade Fiskere
Kunde sine Aarer flytte.
Mens nu Majestæterne
Gir den allernaadigst Ære,
At besøge deres Bye,
Vil den ey den mindste være,
Mens med andre see i Skye.“

Den 23de Septbr. 1733 ankom Majestæterne til Frederiksberg Slot, og den følgende Dag stod at læse i Adresseavisen:

„Den 24de Septbr. fremskinnede den høyst-glædelige og lykkelige Dag, paa hvilken denne, formedelst Vores Høy-Kongelige Majestæters Fraværelse bekymrede og i Længsels Mørke saa rum Tid bestedte Residensstad Kjøbenhavn over Majestæternes høje Hjemkomst til Deres kongelige Sæde igjen blev glædet og af Deres Allernaadigste Nærværelse bestraalet.“ Rejsen havde varet fra 12te Maj til 23de Septbr.

Jonas Kjerulf, der paa 104 Foliosider med mange Illustrationer har beskrevet denne Rejse i Norge, hvoraf dette Uddrag er taget, skriver til Slut: „Og saaledes sluttes denne Journal og Beskrivelse, hvilken jeg ønskede een mere accurat, curieus og mægtigere Pen havde paataget sig at befordre i Trykken, at Ziirligheden udi alt kunde passe paa Allerhøjeste og Hellige Personer, den handler om.“

Kong Christian VI førte Dagbog, men denne indeholder saa godt som ingen Oplysninger om de større Begivenheder, der indtraf, men giver kun en kort Skitse, et løst Billede af Hoffets daglige Liv. Hoflivet var paa én Gang uroligt og stille. Det var uroligt, for saa vidt som Kongen og Dronningen, og i de senere Aar Børnene med, bestandig skiftende Opholdssted.

Om Sommeren synes Kongefamilien sjeldent at have været en Uge i Ro, men den drog rundt mellem Frederiksberg, Kjøbenhavn, Frederiksborg og Hirschholm, uden at der synes at have været nogen egentlig Grund dertil.

I Aaret 1735 spørger Christian VI Herrnhuternes Biskop Grev Zinzendorf, om det kan være tilladt at holde Assembléer ved Hoffet, thi siger Kongen: „Det

er vist! vi leve som Eremiter.“ Svaret, som Kongen fik, er ikke blevet bekendt, men Spor til slige selskabelige Sammenkomster findes ikke. Det omtales aldrig, at der danses ved Christian VI's Hof.

En Hovedgrund til Hoffets uafladelige Rejse fra det ene Slot til det andet synes at have været, at Hoffet og særlig Dronningen kedede sig; thi der har sjeldent været et Hof, der var saa fattigt paa Adspredelser som Christian VI's.

Christian VI og hans Dronning vare næsten altid sammen; det er en ren Undtagelse, naar de skilles. De delte Vilkaar med hinanden.

Foruden ved Rejser søgte man Adspredelse ved Skiveskydning og Jagt; Dronning Sophie Magdalene deltog i begge Dele, ogsaa i Parforcejagter, naar de ikke vare altfor halsbrækkende. Christian VI holdt ejheller af de altfor farefulde Jagter; han nøjedes med mindre vovelig Sport, saaledes som da han i Juni 1740 fra Bibliotheksvinduet paa Gottorp Slot skød et Vildsvin, der var fanget og indelukket paa Slottets Rendebane.

I Juli samme Aar afholdt Kongen en Maagejagt paa Slien, hvor der nedlagdes en stor Del af disse Fugle.

Hvad der maa have bidraget til at gøre Hoffet end mere trist, var Dronning Sophie Magdalenes Ildebefindende, som oftere indtraf. Hun led ikke af nogen egentlig alvorlig Sygdom, men hvert Øjeblik ligger hun én eller et Par Dage syg. Kongen nævner ofte, hvad hun fejler: Svimmelhed, Angst, Hovedpine og Tandpine etc.

Dronning Sophie Magdalene synes at have været nervøs og vanskelig at omgaas, men det synes tillige, at Kongen har hængt ved hende med Troskab og Kærlighed.

Saavel Kong Christian VI som Dronning Sophie Magdalene yndede at skyde Vildt i Dyrehaven, og

denne Sport omtales i Flæng med Majestæternes Befindende i Kongens Dagbog. Kongen skriver saaledes:

1741. Den 13de Juni: „speiszte die Königin und ich den Mittag in Friederichsburg, ich schoz nicht weit von Friederichsburg einen Kalben Hirsch unterwegens."

„ Den 17de Juni: „speisten ich, die Königin, mein Sohn, meine Schwester in der Eremitage in thiergarten zu mittag, die Königin und ich schoz jedweder einen hirsch."

1742. Den 2den Jan.: „dingstag, heute abend beym schlaffen gehen wahr die Königin recht übel von hertzens angst."

„ Den 12te Jan.: „Sonnabend hatte die Königin den Schwindel."

„ Den 15de Febr.: „blieb die Königin in der Cammer wegen zahn weh."

„ Den 29de Mai: „Rejsete von Odense über Nyborg an Corsöer, und um 4 Uhr Nachmittag waren wir in Antwortskov. Der Abend aaz ich nichts, sondern druck nur eine schale Haber-Supp."

„ Den 24de Juli: „diesen nachmittag halb uhr 6 fuhren wieder nach Hirskholm; die Königin schos einen Hirsch von 10 Enden unterwegs."

„ Den 21de Aug.: „reiseten von Friederichsburg nach Hirskholm; die Königin schos einen Hirsch unterwegens."

„ Den 24de Aug.: „die Königin, Nacht und Tag, sehr heftig Zahnweh."

1743. Den 19de Jan.: „nahm die Königin Pillen ein."

„ Den 20de Jan.: „Trauer für die Königin A. Sophie auf 8 Wochen."

„ Den 16de Marts: „Wir gebrauchte Pillen, die Königin auch."

„ Den 9de April. „Hörte auf Phthisane (Bygsuppe) zu trinken."

1743. Den 13de April: „Die Königin Aderlas am rechten Fuss."

„ Den 18de Mai: „Bekam die Königin Zahn weh und eine Dicken Backen."

„ Den 8de Juni: „muste die Königin in der Cammer bleiben wegen Zahnweh."

„ Den 22de Juni: „Sonabend fuhr die Königin auf den Schiess-Wagen aus; die Königin und die Marggräfin schoszen alle beyde einen Hirsch an jede."

Dronning Sophie Magdalene maa have forkølet sig paa denne Jagtudflugt, thi Dagen efter skriver Kongen:

1743. Den 23de Juni: „die Königin bekam abermals einen dikken Backen und Zahnweh und muste in der Cammer bleiben."

Christian VI takker Gud, naar hans Dronning efter en Upasselighed kan forlade „Camret" og komme til Taffelet. Dronning Sophie Magdalene underkastede sig forskellige Kure, „drikker Brønden" og lod sig ligesom Kongen hyppigt aarelade.

I Aaret 1737 blev Hoffets Sommerophold paa Fredensborg Slot brat afbrudt ved Dronning Sophie Magdalenes Moder Markgrevinde Christine Sophies Død. Denne havde i sine yngre Dage døjet meget ondt her i Verden. Hun var Enke efter Markgreve Christian Heinrich af Brandenburg-Culmbach-Wewerlingen, der ved en slet Regering og taabelig Ødselhed maatte pantsætte sine Lande. Da hendes Datter Sophie Magdalene blev gift med Kronprins Christian af Danmark, begyndte Lykken at smile til det ubemidlede Culmbacher Hus. Da Enkemarkgrevinde Christine Sophie kom i Besøg hos Datteren her

i Danmark, syntes hun saa vel om Opholdet her, at hun blev her for bestandigt, og andre af hendes Børn fulgte snart efter ind i dette Land, hvor det flød med Mælk og Honning.

Enkemarkgrevinden fik straks en Aarpenge af 50,000 Rigsdaler og Bolig paa Sorgenfri Slot. Hun var for Resten en stille, fordringsløs, gammel Dame, som aldrig gjorde noget Forsøg paa at blande sig i Regeringssager og ikke udfoldede nogen særlig Luksus; hun gjorde meget godt i Stilhed, og i Modsætning til sin Datter holdt hun sig ikke for god til at læse, lære, tale og skrive det Lands Sprog, hvor hun og hendes Børn havde fundet en saa uventet Storhed og Lykke.

Der fortælles, at da Enkemarkgrevinden tog Bopæl her i Landet, medførte hun foruden sit tarvelige Bohave 3 Mopper; det blev derfor Mode at holde Hunde, og inden ret lang Tid havde Damerne ved Hoffet Mopper, og alle Damer af god Tone i Byen slæbte saa om med en Moppe under Armen eller i en Snor.

Enkemarkgrevinden boede, som omtalt, paa Sorgenfri, men besøgte ofte Kongefamilien paa Fredensborg, og paa et af disse Besøg blev hun syg i 1737; hun fik Lungebetændelse, som gjorde Ende paa hendes Liv — 70 Aar gl.

Uagtet Enkemarkgrevinden var en ganske ubemidlet Fyrstinde, skulde man af den opramsende Titel i Dødsanmeldelsen tro, at det var en mægtig Herskerinde over et stort Rige, der var gaaet bort, idet der skrives:

„Den 23de Aug. 1737 blev det ganske Kongehus satt i dyb og stoer Hierte-Sorg, idet Hds. Høy-Fyrstelige Durchlauchtichhed Frue Sophie Christiane Markgrevinde til Brandenburg-Culmbach udi Preussen, til Magdeborg, Stettin, Pommer, de Cassubers og Wenders til Mecklenburg, saa og i Schlesien, til Crossen Hertug-

inde, Borggrevinde til Nürnberg, Fyrstinde til Halberstadt, Minden, Camin, Wenden, Schwerin og Ratzeburg o. s. v., som paa samme Dag Kl. 5 om Morgenen besluttede sin Høy-priiselige Levetiid og formedelst en stille og roelig Død overleverede Hendes dyrebare Sjæl udi dens Hænder, som den har givet.“

— Mindre Titulatur kunde ikke gøre det paa den Tid.

For Dronning Sophie Magdalene var den ubarmhjertige Død, der gør Konge og Tigger lige, en Skræmsel og Vederstyggelighed. Dronningen, Kongen og Prinsesse Charlotte Amalie forlode derfor straks Fredensborg og droge til Frederiksborg, og siden det Dødsfald skyede Dronning Sophie Magdalene saameget som muligt at komme til Fredensborg. Enkemarkgrevindens Lig blev senere anbragt i en svær Kiste af engelsk Tin. Kisten, der var betrukken med Fløjl, orneret med Guldbrokade, Vaaben og Krone, blev i nogen Tid hensat paa Castrum doloris i Fredensborg Slotskirke, hvor Alter, Prædikestol og Stolestaderne vare overtrukne med sort Baj, og den 18de Septbr. Kl. 8 om Aftenen førtes Liget til Roskilde Domkirke.

Endnu skal omtales Dronning Sophie Magdalenes Søster Fyrstinde Sophie Caroline af Ostfriesland. Hun blev Enke i 1734, og da hendes Mand var forgældet, og Creditorerne toge alt ved hans Død, var der Nød paa Færde. Kong Christian VI sendte hende 6,000 Rdlr., hvorover hun var meget taknemlig, thi saa mange Penge havde hun ellers ikke til daglig imellem Hænder, og tilmed indbød den kongelige Svoger hende at komme til Danmark, hvortil hun ankom i 1735 og boede nu sammen med Moderen, Enkemarkgrevinden, paa Sorgenfri Slot. Hun fik i aarlig Apanage 16,600 Rdlr., saa nu havde hun det som Blommen i et Æg.

Et større Portræt af hende findes paa Rosenborg

Slot; efter det at dømme gør hun et langt bedre Indtryk paa Beskueren end hendes Søster Dronningen.

Efter Moderens Død paa Fredensborg Slot kom Enkefyrstinden til at bo paa Fredensborg. Hun var ofte Gæst ved Hoffet, og da Dronning Sophie Magdalene ikke yndede at komme i Fredensborgs Nærhed, besøgte Kongen alene sin elskværdige Svigerinde der, idet han da gerne kørte dertil i en Kariol af lidet kongeligt Tilsnit, kun ledsaget af sin Livtjener. Da Dronningen vel syntes, at Kongen viste sin Svigerinde formegen Opmærksomhed, blev hun skinsyg og holdt paa at faa Søsteren ud af Landet. Christian VI skriver nemlig i sin Dagbog i Aaret 1742: „Meine liebe Königin haben mir zu verschiedenen mahlen gesagt, Sie wollten dasz Ihre Schwester, die fürstin, hier ausz dem lande weg währe und wieder in Ostfriesland säsze.“

Kongen vilde nødig gøre det Skridt, da han kunde tænke, hvor ubehageligt det var for Svigerinden at komme tilbage til det Land, hun havde forladt med et let Hjerte. Kongen maa have faaet sin vrede Dronning omstemt, thi Svigerinden forblev her i Danmark til sin Død.

Efterat Enkefyrstinde Sophie Caroline havde faaet Bolig paa Fredensborg, kostede det, siges der, Christian VI megen Møje at formaa Dronning Sophie Magdalene til at besøge sin Søster i dennes ny Bolig. Langt om længe lykkedes det dog, men Dronningen vilde ikke komme det Værelse nær, hvor hendes Moder, Enkemarkgrevinden, i sin Tid var død.

Samme Enkefyrstinde Sophie Caroline levede for Resten et stille og roligt Liv, men levede paa en stor Fod efter hendes Forhold; hun holdt saaledes ikke mindre end 26 Heste paa Stald. Hun døde i Aaret 1764 (var født 1707) og efterlod en betydelig Gæld,

som hendes Nevø Kong Frederik V, der da sad paa Tronen, ansaa sig forpligtet til at betale.

Det er bekendt nok, at man har formodet, at der fandt et utilbørlig intimt Forhold Sted mellem Kong Christian VI og denne hans Svigerinde. Denne Formodning fik Næring, da et Kvindemenneske ved Navn Anna Sophie Magdalene Frederikke Ulrikke, der skal have lignet Christian VI meget, i Kong Christian VII's første Regeringsaar udgav sig for en Datter af Christian VI og Enkefyrstinden. Grev Rantzau-Breitenburg beretter, at denne Pige var nær ved at blive anerkendt som saadan; men da hun tillige fremlagde et Gavebrev paa Bregentved Gods (hvilket Christian VI 1740 havde købt af Kommandør Løvenørn med den Tanke, at Enkefyrstinden af Ostfriesland skulde bo der; hun foretrak dog Sorgenfri), blev man mistænksom mod den foregivne Prinsesse, anlagde Proces imod hende, og hun blev dømt som Bedragerske og paa Regeringens Befaling hensat i Møens Tugthus, hvor hun sad i mange Aar under et først skarpt og senere meget mildt Opsyn, ja hun benævnedes endog i Regnskaberne som „Frøken“, en ellers mærkelig Betegnelse paa den Tid, for en slet og ret Tugthusfange. Skønt adskillige Indicier kunde tyde paa, at denne Kvinde ikke for med Løgn, og skønt den Forbindelse, hvoraf hun skulde være Frugt, ikke er utænkelig, er det dog lidet rimeligt, at den gudfrygtige og i sædelig Henseende strengt principfaste Konge, der desuden bevogtedes med Argusøjne fra alle Kanter, har tilladt sig noget Brud paa den ægteskabelige Troskab. — Ovennævnte „Frøken“ blev siddende i Møens Tugthus til sin Død i Aaret 1804; hun var da 74 Aar gammel.

Da Kong Christian VI og Dronning Sophie Magdalenes ældste Søn Kronprins Frederik var bleven 20 Aar

gammel, begyndte hans Forældre at se sig om efter en passende Brud til ham. Den brunsvigske Prinsesse Theresia Nathalia, der bar Navn af „den største Skønhed i Europa“, var blandt andre bragt i Forslag. Her i Landet frygtede man især for at faa Dronning Sophie Magdalenes Broderdatter, Prinsessen af Culmbach, da dette Familieskab ikke var i høj Kurs her. Selv Kong Christian VI følte, hvormeget det tyske Svogerskab trykkede ham, og han hældede derfor til at vælge den engelske Prinsesse Louise (Datter af Kong Georg II), som da ogsaa var paa Tale. Kong Christian VI tog Sønnen Kronprins Frederik med sig ind til Dronning Sophie Magdalene, som havde Portræterne af Prinsesserne Louise og Therese Nathalie, som Kronprins Frederik nu skulde se; det hed sig, at han ikke vidste, hvem der var hvem, men hans Øjne faldt ikke saa snart paa den engelske Prinsesse Louise, førend hans Valg var gjort, og uagtet alle Dronning Sophie Magdalenes Bønner om vel at betænke sig, udtalte han, at han ingen Betænkningstid behøvede. Dronningen bad Sønnen dog for en Sikkerheds Skyld at tage begge Portræter med paa sit Værelse for i Ro at kunne bese dem nøjere. For at føje Moderen tog han begge Billeder med sig, men da han kom paa sit Værelse, hængte han det tyske paa et Søm med Maleriet indad, medens det engelske blev hængt lige for hans Seng.

Denne Omstændighed var snart bekendt over hele Hovedstaden, og det vakte megen Glæde, at han havde forsmaaet den tyske Skønhed. — Forlovelsen blev deklareret kort efter. Prinsesse Louise var født den 18de Decbr. 1724 i London; hun var godt 1½ Aar yngre end Kronprins Frederik.

Ægteskabet imellem Kronprins Frederik V og den engelske Prinsesse Louise blev sluttet i Septbr. 1743 i Worms, hvor hendes Fader Kong Georg II af Eng-

land paa den Tid var. Hendes Rejse fra England gik for sig i Oktbr. Den 9de Novbr. kom hun til Hannover; Dagen derpaa skete Vielsen i Slotskapellet der, hvor Brudens Broder Hertugen af Cumberland som Fuldmægtig stod i den høje Brudgoms Sted. Den 14de Novbr. kom Kronprins Frederik til Altona, men først den 17de s. M. kom Louise dertil. I Altona afskedigede hun sin engelske Hofstat. Den 23de gik Rejsen for sig til Kjøbenhavn. Langfeldt siger om Kronprinsesse Louise: „Hun er af maadelig Højde, dejlig af Skabning, blondt, og overmaade hvid af Hud, brunt Haar, dejlige Øjne og Lineamenter, og kan med Sandhed kaldes smuk. Hun er mere fed end mager og i Besiddelse af en klædelig Blufærdighed og besynderlig Modesti. En Yndighed, som indtager alle. Hun er god, mild og naadig imod enhver.“

„Aldrig hørte man, at hun indbragte nogen fremmed her i Landet; endogsaa de ringeste af hendes Hofstat vare danskfødte.“

Adelsmænd og Borgere kappedes om at ønske Kronprinsesse Louise Velkommen, da hun kom her til Landet. Der var almindelig Illumination i Kjøbenhavn. Mere end tyve private Personer havde opført Illuminationer med en Udgift af 1,000 Rdlr. og derover. Fem Æreporte vare oprejste fra Nørreport til Slottet. Kongen red hver Dag omkring og saa paa Forberedelserne til Modtagelsen og, som det synes, med Fornøjelse, og Prinsesse Charlotte Amalie, Kongens Søster, ligesaa, men derimod ikke Dronningen, hvad man ansaa som et Bevis paa, at det ærgrede hende, at Folk saa højst frivillig vilde gøre saamegen Stads af den forventede engelske Prinsesse.

Den Dag, den 11te Decbr. 1743, da Prinsesse Louise kom, var der som sagt stor og almindelig Glæde i Kjøbenhavn. Alle Indvaanere vare enige om at illuminere om Aftenen, 8 Dage i Træk; men den 4de Dag

lod Dronning Sophie Magdalene et Bud gaa fra Hus til Hus, ved Rodemesteren, for at takke fra Kongen, men samtidig paa en høflig Maade forbyde at illuminere videre, men da den 18de Decbr., som var Prinsesse Louises Fødselsdag, oprandt, illumineredes der saameget desto mere.

Charlottenborg Slot, hvor Kronprins Frederik og Kronprinsesse Louise skulde residere, var, naar undtages Modtagelsesværelset og Sovegemakket, mere borgerligt end kongeligt udstyret; der mentes, at Dronningen ikke vilde have, at der skulde anvendes altformeget derpaa.

Uden egentlig at være syg, og uden at Datidens Læger kunde udfinde nogen Aarsag dertil, svandt Kong Christian VI i en Tid af nogle faa Aar bort som en Skygge, og hans Kræfters Formindskelse lod formode, at hans Levetid ikke blev lang.

Den 3die Juli 1746 var Christian VI endnu til Stede ved sin Sønnedatter Prinsesse Sophie Magdalenes — (den senere Dronning af Sverige) — Daab.

Sommeren 1746 tilbragte Christian VI og Dronningen som sædvanligt paa Hirschholm Slot.

Den 5te Aug. 1746, efterat Statsraadet var hævet paa Hirschholm Slot, vilde Kongen ride en lille Tur, men maatte straks ride hjem igjen, fordi der paakom ham en Svimmelhed. Da Kongen var stegen af Hesten og stod i Slotshaven, vilde han smække med Pisken, men tabte den af Mathed. og da det skete anden Gang, sagde han: „Her kommer jeg ikke mere“, hvorpaa han vendte sig, gik ind paa Slottet og til Sengs. Han faldt straks i Søvn, og endskønt han syntes adskillige Gange at vaagne, saa slumrede han dog straks hen igjen indtil Kl. 5, da han følte, at Døden ikke var langt borte. Han befalede straks at lade Kronprins Frederik hente fra Kjøbenhavn, men uagtet denne kom ufortøvet, fandt han ikke sin Fader mere

i Live. Da Kronprins Frederik kom, kondolerede Overhofmarskal Reitzenstein ham og titulerede ham „Deres Majestæt“, hvortil Kronprins Frederik svarede: „Min Gud! saa kommer jeg dog for sildig.“

Christian VI havde imødeset Døden med stor Ro og Fortrøstning. Henimod hans Endeligt, da en af de omstaaende tro Hofbetjente mente at burde tale til Majestæten om Døden, svarede Kongen: „Er I bange, jeg er det ikke. Jeg véd, at vel er Døden Syndens Sold, men Guds Naadegave er et evigt Liv i Christo Jesu.“

Den døende Konge sagde den ene Gang efter den anden: „Mein Gott! ich bitt' durch Christi Blut, mach mir mein letztes Ende gut!“ tilsidst: „Durch Deine Gnad' und Christi Blut, machst Du es mit meinem Ende gut.“

Under Dødskampen kastede Dronningen sig over Lejet og bad Gud at løse op for hende med.

Kongens afsjælede Legeme blev klædt i „Romansk Dragt udi en prægtig Drap d'Argent“ og lagt paa Paradeseng i Hirschholms Slots store Sal, og derfra førtes Liget senere til Christiansborgs Slotskirke, hvor en pragtfuld Castrum doloris var arrangeret, og endelig derfra til Roskilde, hvor det hviler i en af Wiedewelt forfærdiget prægtig Marmorsarkofag, paa hvilket baade Billeder af Christiansborg og Hirschholm Slot vare anbragte.

Biskop Hersleb og Slotspræst Bluhme talte begge ved Christian VI's Baare. P. F. Suhm fortæller, at da Biskop Hersleb talte, græd alle paa Hersleb nær, og da Bluhme talte, græd denne, medens hele Forsamlingen havde tørre Øjne. Dog mentes der, at den, der vil læse de to Taler igennem, vil give Bluhmes Prisen.

I Ligprædikenen over Kong Christian VI udtalte Slotspræsten, at denne Konge engang havde sagt: „Det volder mig ikke saamegen Kummer, naar jeg skal underskrive en Dødsdom, som naar jeg skal sætte

mit Navn under en Præsts Kaldsbrev. Thi ved Dødsdommen har jeg Akter og Beviser for mig og kan se, om han fortjener Døden, men her er jeg ganske uvis om, i hvad Forhold Manden, der søger Præstekaldet, staar til Gud.“

Kong Christian VI's Død blev kun begrædt af faa, men disses Taarer vare desto mere velmente, navnlig, foruden Dronning Sophie Magdalene, hans Hofstat og de ved Hoffet og i Armeen ansatte tyske fyrstelige Slægtninge, som nu maatte være belavede paa snart at faa deres Afsked eller faa deres store Gager noget reducerede.

Kong Christian VI havde ganske vist ikke forstaaet at vinde Folkets Kærlighed, men ingen kunde med Rette nægte ham sin Agtelse. Ubillighed og Partiskhed har siden ofte forsøgt at berøve ham denne ved ensidig Fremstilling af hans Historie. Christian VI's Regering frembyder Enevælden i dens agtværdigste Skikkelse. Den værste Plet paa denne hæderlige Konges Karakter var hans Mistænksomhed. Han nærede bestandig Frygt for, at de højere Embedsmænd skulde føre ham bag Lyset, og han stolede derfor langt mere paa Efterretninger indhentede underhaanden ad Krogveje og af Folk, hvis Stilling ikke berettigede dem til at være hans Raadgivere.

Mærkeligt nok var der hos denne jævne, man kunde næsten sige helt borgerlige Konge, der helst beskæftigede sig med Statshusholdningens Details, en vis Hang til at tro det usandsynlige og indlade sig paa æventyrlige Planer. Han indlod sig saaledes med en Mand, der foregav at forstaa den Kunst at gøre sig skudfri; Kongen skriver: „Gik Kunsten an, da var den vel nok 500 Dukater eller mere værd.“

Christian VI spekulerede mærkeligt nok ogsaa i at blive Arving til Ostfriesland, hvortil han hverken

havde Ret eller Udsigt, thi at hans Svigerinde var fra det Land, kunde ikke være nogen Adkomst for ham.

HØRSHOLM — HIRSCHHOLM.

I Frederik II's og Christian IV's Tid kaldtes Slottet Hørsholm, men sidenefter begynder Fortyskningen; først skrev man Hirscholm, senere Hirtzholm; Christian VI skrev Hirskholm, og da Dronning Sophie Magdalene byggede det om, kaldtes det Hirschholm, hvilket Navn det bar i mange Aar, vel indtil 1861, da det danske Hørsholm genoptoges.

Jagten omkring Hørsholm var fortrinlig og værdsattes højt af Kongerne Frederik II og Christian IV. I denne Konges Dagbog staar der under 11te Aug. 1617: „Drog jeg fra Kjøbenhavn til Hørsholm og skød paa Vejen 12 Hjorte“. — „Den 12te Aug. skød jeg en Hjort paa 20 Ender ved Hørsholm“.

Kort før sin Død i 1648 forærede Christian IV Hørsholm Slot — kvit og frit — til Svigersønnen Korfits Ulfeldt og dennes Gemalinde Eleonore Christine. Denne Hørsholms Overdragelse holdt den nye Konge naturligvis ikke af. Under 30te Marts 1650 skriver den svenske Gesandt Durel ved det danske Hof: „Kong Frederik III søger alle Midler til atter at bringe Hørsholm, — som den forrige Konge har foræret Hofmester Ulfeldt, — under Kronen.“ Hørsholm konfiskeredes, da Korfits Ulfeldt flygtede over til Sverige, og ved Roskildefreden fik Ulfeldt ikke Hørsholm tilbage; derimod fik Dronning Sophie Amalie Forleningsbrev derpaa.

Hun besad saa Hørsholm Slot til sin Død og opholdt sig jævnligt der, da hun var en passioneret Jægerske. Foruden Hørsholm havde Dronning Sophie Amalie ogsaa Jægersborg Slot og Dronninggaard og

fra Aaret 1654 tillige Øen Hveen, der senere afstodes til Sverige.

Mange Aar efter forekommer der endnu Spor af den gamle Forbindelse imellem Hveen og Hørsholm, idet Christian VI gav den svenske Præst paa Hveen et Træ til Brændsel hvert Aar, men Præsten maatte udstede et Revers paa, at han ingen Ret havde dertil, men det var alene af kongelig Bevaagenhed, naar han oppebar det.

En mærkelig tragisk Skæbne hviler over de fleste af vore gamle Kongeborge. Ildens Magt, Tidens Tand og Menneskets Haand have omtrent lige skaanselsløst hærget dem. Rundt om træffe vi sørgelige Levninger af fordums Herlighed, og mange Steder endda knap Levninger deraf.

Vi behøve saaledes kun at nævne: Riberhus, Koldinghus, Skanderborg Slot, Hønborg Slot og Kalø i Jylland; Næsbyhoved, Hagenskov og Nyborg Slot paa Fyen; Nykjøbing Slot paa Falster, samt Slottene Antvorskov, Vordingborg og Kalundborg paa Sjælland. — Der er noget nedslaaende deri, at Øjet, hvor det søger Fortidens Glans, finder Ødelæggelse, og at Synet af de Steder, hvortil betydningsfulde Personer og Tildragelser i vor Fædrelands Historie ere knyttede, fremkalder et Suk, og vemodsfuld maa man lade sig nøje med at drømme sig hen i de henfarne Tider paa de øde Tomter.

Blandt de Slotte, der ere sunkne i Grus, skal da ogsaa Hirschholm Slot nævnes; skønt dette Slot hverken i sin ældre Skikkelse som Hørsholm eller som det paany opførte Hirschholm hørte til de Slotte, som have spillet nogen fremragende Rolle i vor Historie, behøver man dog blot at nævne Navnet for at mindes om, hvad det var, og Indtrykket af en svunden Herlighed fortager sig ikke, naar man staar paa selve Stedet under „De gamle Træer, hvis dunkle

melankolske Krands omgiver Hirschholms sjunkne Glans;" thi igennem alt klinger det: Ak! hvor forandret" *).

Det gamle Hørsholm Slot laa paa en Bakke midt i Søen, og der var kun Adgang til det over Vindebroen.

Som Kronprins begyndte Christian VI alt i 1722 at bygge paa det gamle Hørsholm Slot; men uagtet de nye Tilbygninger skriver samme Kronprins i Aaret 1728: „Vores her havende Logementer ere altfor knappe", hvorfor han opførte en ny Bygning, som „var egal med Slottet; 3 Etager høj foruden Loftet." Pengene havdes just ikke tilrede, de skulde laanes; men Kronprinsen skriver: „Sagen skal angribes med force".

Kort efter besteg Kronprinsen Tronen som Kong Christian VI, og han overdrog nu Fuldførelsen af det paabegyndte Byggeri paa Hørsholm til sin Gemalinde Dronning Sophie Magdalene, men allerede et Par Aar efter tænkte hun paa en yderligere Udvidelse eller rettere helt at faa det gamle Slot revet ned og et nyt opført; thi efter Overhofmesterens Forlangende blev der i Aaret 1732 af Kjøbenhavns Magistrat udnævnt 12 Haandværksmestre til at syne „Hirschholms gamle Slots Bygning for at give Hendes Majestæt en fuldkommen Efterretning, om bemeldte gamle Slot ved Reparation staaer til Forbedring." Haandværkerne vare saare føjelige overfor Dronningen med deres Erklæring om Slottets Skrøbelighed. Derefter blev den kgl. Bygmester Etatsraad Ernst sendt derud for ogsaa at efterse „det paa Bachen staaende gamble Slott", men hans Dom faldt anderledes ud end de ovennævnte 12 kjøbenhavnske Haandværksmestres.

Etatsraad Ernst fandt, at Slottets Bjælker ikke vare raadne, — som Haandværksmestrene havde

---

*) C. F. Bricka, i Historisk Tidsskrift.

erklæret, — men friske og dertil forsynede med Jernbaand samt understøttede af mange Tværskillerum, „saa de kand saaledes endnu længe henstaa“; ligeledes fandt han de øvrige Mangler ved Slottet, der var „ilde medhandlet og omgaaet“, saa ubetydelige, at de med ringe Bekostning kunde afhjælpes, og samme kongelige Bygmester sluttede sin Erklæring med at sige: „For Resten kan jeg ej rettere se, end at dette Huus vel kunde staa i 100 Aar endnu, medmindre det skulde afbrydes, fordi Etagerne ere for lave, og man vil have Bakken bort og Gaarden større for at kunne sætte i den nordre Ende ligesaadant et Huus, som paa den søndre Ende imod Haven.“ Etatsraad Ernst opgav, at Reparationerne vilde koste 1288 Rdlr.; disse Penge anvendtes derpaa, og det gamle Slot reddedes endnu denne Gang, men dets Dage vare talte. Etatsraad Ernst blev fjernet, og hans Eftermand Kaptajn, senere Generalmajor de Thurah forstod bedre at fyldestgøre Dronning Sophie Magdalenes Byggelyst, saa han senere kunde rose sig af, at det gamle Hørsholm Slot „intet beholdt af sit gamle Væsen uden det blotte Navn“, — i Virkeligheden ikke engang det.

Den ofte gentagne Beskyldning, at Dronning Sophie Magdalene i lunefuldt Overmod byggede Hirschholm i en Sump, er ikke beføjet. Man kan ikke gøre hende ansvarlig for de grove Fejl, hendes ansete Bygmester begik. Hun valgte end ikke Byggepladsen. At Dronning Sophie Magdalene virkelig har skudt en Hjort, som faldt i det Morads, hvori Hirschholm blev bygget, er vist nok, men Pladsen blev ikke valgt for at forevige denne Begivenhed, men fordi Dronningen vilde have, at Slottet skulde have Grave, og de kunde lettest faaes ved at bygge i Mosen.

Pontoppidan skriver om Byggeriet: „Det gamle Slot stod paa en Bakke, der hvor den ny Taarnport

nu er, og blev det i Aaret 1737 ganske nedbrudt, og paa den sløjfede Grund opført en ny Bygning, samt midt paa denne anlagt Hovedporten og over den et zirligt Taarn, hvis Spir forestillede en Pyramide, som bares af fire Løver, og paa hvis Spids var en kongelig Krone anbragt. I Anledning af Byggeriet blev en Del af Søen, som Slottet ligger i, opfyldt, dog fandt man ikke straks saa fast Bund, at samme kunde tage imod en ny Bygning, førend nogle tusinde Træstammer af 20 til 25 Alens Længde vare nedrammede deri."

Med stor Bekostning samt med en tilstrækkelig Arbejdskraft opførtes i forholdsvis kort Tid det omfangsrige, store og prægtige Slot.

Den 14de Maj 1739, Christian VI's Navnedag, var der første Gang stor Fest paa det nyopførte Slot, og der blev i den Anledning slaaet Skuemønt baade i Guld og Sølv.

Ved den Lejlighed var der især Brug for Riddersalen, som var c. 32 Alen lang og c. 16 Alen bred, og som strakte sig op igennem begge Etagers Højde, og der var et Galleri i 2den Etages Omkreds. Paa Væggene var der Malerier af Christian VI, Dronning Sophie Magdalene, Prinsesse Charlotte Amalie og Sophie Hedevig samt flere andre kongelige Personer i Legemsstørrelse. Riddersalens Gulv var af sorte og hvide Marmorfliser, og i Salens Midte var der en Fontæne, hvorfra Vandet sprang i en Højde af 20—22 Fod. Vandet faldt i et Kobberbassin og „foraarsager en angenem Brusen ved sit Fald", som der staar i Beskrivelsen.

Audiensgemakket var dog vistnok det artigste at skue, thi Brystpanelet var af „rart" Træ, alle Lister overdragne med massiv Sølv, Rammestykkerne indlagte med Perlemor, Sølv, Ibenholt og andre Sorter „rart" Træ af forskellige Farver, Fyldingerne besatte med folierede Spejlglas, Dørene af samme Træsorter

som Brystpanelet og Dørlaasene af Sølv. Væggene vare udstyrede med Søjler, hvis Kapitæler og Skaftgesimser vare af Sølv, Skafterne af folieret Spejlglas, indfattet i Sølv. Ligeoverfor den kongelige Trone af rødt Fløjl, rigeligt besat med Sølvtresser, saas Dronning Sophie Magdalenes Portræt i Legemsstørrelse i en med rigt Billedhuggerarbejde ziret forsølvet Ramme. Loftet var af Stukkaturarbejde med Spejlglas, „malet bagpaa, saa ingen kan se Sammenføjningen.“ Gulvet var af „rart“ Træ af allehaande Farver. Ovnen var et hvidt glaseret kinesisk Taarn „med Kæder, Klokker og andre Ziråter af Sølv behængt.“ Bord, Konsoler og Gueridoner vare af Sølv. Det store Spejl var indfattet i Sølvramme.

Dronning Sophie Magdalene beholdt Hirschholm Slot i Eje lige til sin Død; saalænge hun levede, gik alt stivt, ceremonielt og ærbart til paa Slottet.

Da hun døde i Aaret 1770, tog Christian VII og hans Hof Slottet i Besiddelse; da Struensee stod for Styret, blev Tonen en anden i Slottets Haller, idet der nu holdtes larmende Fester i Modsætning til den mere eremitagtige Stilhed, medens Enkedronning Sophie Magdalene residerede der.

Den 7de Juli 1771 fødte Dronning Caroline Mathilde paa Hirschholm en Datter, som kom til at bære Navnet Louise Augusta.

Den 22de Juli, Dronning Caroline Mathildes Fødselsdag, døbtes den nyfødte Prinsesse af Hofprædikant Quist i Dronningens Kabinet. Det var nok en besk Pille for Enkedronning Juliane Marie at maatte holde dette Barn over Daaben; Kongen og Arveprinsen overværede Akten.

I hvor blandede end de Følelser vare, hvormed denne Prinsesses Fødsel modtoges af Folket, saa blev

der sat alt i Scene for at paatrykke hele Begivenheden Legitimitetens Stempel, idet der, samme Dag den lille Prinsesse var født, blev sendt to Officerer til Kjøbenhavn som Ilbude, hvor Efterretningen kundgjordes Kl. 3½ om Eftermiddagen ved Kanonskud fra Voldene og Tøjhuset og ved blæsende Instrumenter fra Christiansborgs Slotsaltan, Raadhuset og Kirketaarnene. Der var Instrumentalmusik i Rosenborg Have Dagen igennem og Fyrværkeri sammesteds om Aftenen fra 11 til 12.

4 Kurerer sendtes til Stockholm, London, Hanau og Brunsvig for at notificere bemeldte Prinsesses Fødsel.

I samme „glædelige“ Anledning blev Struensee og Brandt ophøjede i Grevestanden.

Skønt Dronning Sophie Magdalene vel vidste god Besked om, hvilke utrolige Summer Opførelsen af Hirschholm havde kostet, saa gemte hun godt derpaa og udtalte sig ikke derom, da Summen vel nødigt maatte komme frem til Almenhedens Drøftelse.

Da Christian VI var død og Dronning Sophie Magdalene nu ikke som før havde fri Adgang til Finanshovedkassen, har hun med sine nu faste Indtægter lært at indse, hvor meget de aarlige Summer alene til Hirschholms og Sophienberg Slots Vedligeholdelse beløb sig til, saa at hun alene af den Grund var ængstelig for disse Slottes Fremtid.

I sit egenhændige Testamente, som hun skrev Aaret efter Christian VI's Død, anbefaler hun særlig sit kære Hirschholm og Sophienberg til sin Søn Kong Frederik V's Naade, med Tilføjende: „Es hat dieses Orth viel Geld gekostet und ist der artigste im Lande; so wäre es Schade, wenn diese charmante Häuser nicht sollte in Gnade sein, oder gar einfallen

müssten, dann hübsche Gebäude doch einem Lande Ehren machen."

Dog! denne Klagesang blev der ikke taget noget Hensyn til af de senere Magthavere.

Over Dronning Sophie Magdalenes Bygninger hvilede en særlig uheldig Skæbne. Det store chinesiske Hus i Frederiksborg Slotshave blev allerede nedrevet 1769, altsaa endnu før hendes Død*).

Christiansborg Slot brændte 1794, og af Sophienberg bleve de to Trediedele nedbrudte i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede.

Hirschholm Slots Skæbne er noksom bekendt, derimod mindre, hvad der egentlig foranledigede Slottets Forfald og senere Nedbrydelse.

Det fortælles, at Frederik VI's sørgelige Barndomsminder, som til Dels knyttede sig til Hirschholm, gjorde ham uvillig stemt mod Slottet, og at det var for at tilfredsstille denne hans Uvilje, at man forsømte og omsider nedrev Slottet; men der er i de officielle Aktstykker intet, som bestyrker denne Formodning. Den, der først fremkom med Forslag om at ødelægge Hirschholm, var Minister Guldberg, sandsynligvis efter Ordre eller Tilskyndelse af Dronning Juliane Marie.

Straks efter Hofrevolutionen den 17de Januar 1772 blev der taget fat paa at reparere Hirschholm Slot, som Enkedronning Sophie Magdalenes økonomiske Forfatning i hendes sidste Aar ikke havde tilladt

---

*) Det „chinesiske Hus" i Frederiksborg Slotshave var en stor Bygning, hvis Façade var længere end Frederiksborg Slots Hovedbygning. Dette chinesiske Hus pyntede ikke, idet dets lave, plumpe Ydre dannede en Modsætning til det smukke Slot, men rummeligt var det, idet det var stort nok til i den varme Sommertid at afgive en kølig Bolig for den hele Kongefamilie.

hende at anvende meget paa, men Arbejderne standsedes ved en Kabinetsordre af 10de Juni 1774, som egenhændig er skreven af Minister Guldberg, hvori blandt andet staar: „Da vores Slot Hirschholm ikke haver af Naturen de til en Sommerresidens ønskelige Yndigheder, og da dets Reparationer ere saa hyppige og dets Vedligeholdelse har hidtil været over al Maade kostbar og for sin Grunds Skyld vilde blive det herefter, skal det være vort Kollegie frit tilladt at sige Os, om det ikke til Vore Finansers Bedste holder det raadeligt at indstille herefter slige uophørlige Udgifter og kun at holde, hvad der er under Tag ved Slottet, i simpel Stand.“ —

„Da Fredensborg Slot, som Vi for alle dets Fordeles Skyld give Fortrinet til en Sommerresidens, er og bliver for knapt, ville Vi paa dette Slots ottekantede Bygning sætte en anden Etage“ o. s. v. —

Kollegiet eller Rentekammeret foreslog med Hensyn til Hirschholm „saaledes at indskrænke disse Bygninger, at samme uden nogen synderlig Bekostning var at underholde,“ samt at nedbryde den af Pavillonerne paa Slottet, som var faldefærdig, fordi Pælene i Fundamentet, imod Formodning, kun vare af 10 Alens Tømmer (i Stedet for, at der behøvedes Bjælker af 20 til 30 Alens Længde), saa at Pavillonen var sunket 14 Tommer. Man forlangte nu en Erklæring fra den bekendte Bygmester Professor Harsdorff om, hvad der kunde og burde gøres; han afgav det Skøn: „Grunden, hvorpaa Hirschholms Slots Hovedbygning staaer, er kun meget maadelig, saasom den rette og faste Grund, hvorpaa en Bygning bør hvile, findes først i en Dybde af 16 til 20, ja 24 Alen under Jordens Overflade. Paa 9 à 10 Alens Dybde findes nok fast Grund, som ikke lettelig med Pæle lader sig gennemslaa, men det er en Jordskorpe af 24 til 36 Tommers Tykkelse, der ikke er i Stand til at

bære en svær Last, især da der under den er en slet Grund, indtil man kommer ned til den faste Bund. Paa bemeldte Jordskorpe formodes Slottets Hovedbygning at være sat, Taarnet undtaget, hvis Pæleværk formodes at gaa ned til den faste Grund, da samme Taarn endnu staar skarp i Lod og ikke viser Tegn til, at det synker, saaledes som den øvrige Del af Slottet. Vel har Bygningen overalt sat sig, men denne Synken er ikke saa farlig, som man ved første Øjekast skulde formode, da den hele Bygnings Synken hidtil har været meget egal, da forbemeldte Jordskorpe af 24—36 Tommers Tykkelse har næsten overalt en lige Afstand fra Jordens Overflade."

Professor Harsdorff sagde fremdeles, at man behøvede ikke i Fremtiden at frygte for nogen Reparation paa Grund af den slette Beliggenhed, Slottet havde, med mindre det skulde være nogle Ridser i Murværket, der dog vare lette at istandsætte med en ubetydelig Bekostning. Den Sum, Harsdorff opgav for at sætte Slottet i god Stand paa Tag og Fag, var c. 11,000 Rdlr.

Til Harsdorffs kyndige Raad blev der ikke taget noget Hensyn, og paa samme Tid som disse Forhandlinger førtes, blev en Husarafdeling indkvarteret paa Hirschholm Slot, og det bidrog yderligere til, at det gik rask ned ad Bakke med Slottet, og til at fremskynde dets Ødelæggelse.

Nogle Smaareparationer foretoges der nok i nogle faa Aar for et Syns Skyld; men saa opgav man aldeles Vedligeholdelsen.

Den bekendte schweiziske Litterat og Rejsende C. V. von Bonstetten, som i længere Tid opholdt sig i Kjøbenhavn, skriver i Aaret 1798 om Hørsholm: „Byen er velbygget, Egnen venlig, frugtbar, prydet med Træer og Damme. Det skønne kongelige Slot staar paa en Ø i en lille Sø, der har været og nu

atter bliver en Sump. Den store, smukke Bygning, der blev færdig for næppe 50 Aar siden, staar nu forladt og øde. Faar græsse i Slotsgaarden, den lange Vinduesrække staar tilstøvet, Karmene raadne, ingen Lyd høres i de mange Værelser uden Vindens Rusken og Vinduernes Klapren. Alle Vandspringene tie, kun Frøerne løfte alt iblandt deres Triumfskrig. En sørgelig Ensomhed, hvor Kunsten er dømt til at sørge over sin egen Forladthed."

Var der ikke længere Tale om Vedligeholdelse af Slottet, saa var der dog heller ikke endnu i flere Aar Tale om Nedbrydelse, men da der i Aaret 1803 blev nedsat en Kommission i Anledning af Christiansborg Slots Genopførelse samt Opførelse af et nyt Raad- og Domhus i Kjøbenhavn, og man i Aaret 1810 var i Forlegenhed for Materiale til disse Bygninger, udvirkedes en kongelig Befaling til at nedbryde Hirschholm Slot, hvis Tilstand var bleven forværret ved Vanrøgt og den militære Indkvartering.

Der udkommanderedes 300 Mand under Befaling af Kammerjunker v. Morgenstjerne, samt de fornødne Heste og Vogne i Ægt til at besørge Nedbrydningen.

En stor Del svært Tømmer, Brædder, glaserede Tagsten, Kobber, Bly o. s. v. var brugelig inde i Kjøbenhavn til Christiansborg Slot og Raad- og Domhuset, og hvad der ikke kunde bruges, blev solgt ved Auktion, der indbragte 22,000 Rdlr. Materialerne kunde ikke dække Omkostningerne ved Nedbrydelsen.

Molbech, som var Øjenvidne til Slottets Nedrivelse, skriver derom: „I nogen Tid forfaldt maaske Slottet af mindre ædle Grunde, siden blev Statens Ejendom agtet for hellig til at ødsles paa overflødige Bygninger, og endelig se vi Hirschholm Slot at nedbrydes, for at dets Materialer kunne blive nyttigen anvendte, medens de endnu ere brugbare. Aldrig saa jeg et mere levende Billede paa Forgængelighed i alt

Menneskeværk. Udvendig vare Stilladser oprejste omkring Bygningen, ikke for at opbygge, men for at nedbryde. Jeg traadte ind i den store Riddersal, der gaar igennem Hovedbygningens to Etager, og fandt et Kaos af Pragt og Forstyrrelse. Man var i Færd med at nedtage Loftet; Væggene brammede endnu med deres Forgyldning og stive Gibsarbejder; to store Marmorkaminer stode endnu urørte, men Malerierne vare borte og ligesaa det store Springvand, der fandtes midt i Salen, hvor en tyk Vandstraale blev dreven 10 Alen højt i Vejret. Snart staa kun de nøgne Mure tilbage, indtil ogsaa Sten efter Sten synker af disse. Ingen sørgmodig Følelse, som ved et synkende Oldtidsminde, vækkes hos os ved Synet af disse moderne Ruiner; vi glædes endog ved at tænke os Forskellen mellem den Aand, der lod Hirschholm rejse sig med ødsel Pragt, og den, der med vis Sparsomhed for stedse befrier Landet fra en overflødig Byrde. Men tung og smertelig er den Følelse, som en Erindring, sørgelig for hver Dansk, vækker hos os, idet vi mindes, hvem der i senere Dage yndede dette Slot, og vi forlade med Vemod og Taarer et Sted, som vi med rolig Ligegyldighed betraadte. Vi se mangfoldige Hænder i Bevægelse for at forstyrre, hvad endnu flere Hænder have oprejst; idet vi hist og her se Levninger af kongelig Pragt glimre blandt Grus og Murbrokker, gribes vi mægtigen af Tidens Aand, og uvilkaarligen gyse vi ved at se den for vore Øjne i Færd med at forstyrre i faa Dage, hvad den ellers havde kunnet bruge mange Aar til langsomt at fortære.“

Der kan vel være delte Meninger, om det var en priselig Gerning, Frederik VI udførte, da han lod sin Oldemoders pragtfulde Slot jevne med Jorden, saa at der ikke blev Sten paa Sten tilbage, men han fulgte

i alt Fald kun hendes eget Eksempel, da hun ved sin Bygmester Thurah 75 Aar tidligere ligesaa grundig ødelagde Forfædrenes gamle, solide Borg.

Frederik VI satte paa den ryddede Tomt en ny Bygning, karakteristisk for ham, hans Tid og Bygmester Konferensraad Hansen, — den lille kullede Kirke, der, som Digteren siger, staar „som et Kors paa en Grav“.

Skønt Dronning Sophie Magdalene ikke just hører til Danmarks mest populære Dronninger, tager afdøde Kammerherre J. J. Worsaae hende med Rette i Forsvar, idet han skriver: „Det er hævet over al Tvivl, at Dronning Sophie Magdalene har væsentlig Fortjeneste af Grundlæggelsen og Bevarelsen af Danmarks anselige, — selv af fremmede beundrede, — Kronjuvelskat.“

I Dronning Sophie Magdalenes testamentariske Disposition af 10de Oktober 1746, faa Dage efter Christian VI's Bisættelse i Roskilde Domkirke, skriver hun: „Mine Juveler tilfalde alene min Søn Kongen, og min Dåtter Louise skal ikke kunne gøre Fordring paa noget deraf; det skulde da være, at Kongen selv vilde til Erindring om mig skænke hende „eine Pjese.“

Under 19 Nummere opregner Dronning Sophie Magdalene den hele Række af sjeldne og overordentlig kostbare Brillanter, Rosenstene, Smaragder, samt store Perle-Pendeloquer, der endnu den Dag idag danne Grundstammen for Danmarks udmærkede Kronjuveler.

I Kong Christian VIII's Tid bleve disse Kronjuveler næsten alle omfattede af den bekendte Weishaupt i Hanau; deres Værdi ansloges til op imod 2 Millioner Kroner.

De øvrige Pretiosa bad Dronning Sophie Magdalene i sit Testamente Kong Frederik V efter Landets Skik at dele med sin Søster Louise og ikke lade de Smykker, han selv fik, gaa over i fremmede Hænder.

Dronning Sophie Magdalene havde imidlertid Ejendomsret over Juvelerne, saalænge hun levede; saaledes købte Kong Frederik V af hende for 13,000 Rigsdaler en stor, firkantet Brillant, som Christian VII senere skænkede til Dronning Caroline Mathilde, ja, i Aaret 1768 gav Christian VII endog 50,000 Rdlr. for en Buket af store Rosenstene og desuden 30,000 Rdlr. for fire store Brillanter.

Dronning Sophie Magdalene solgte dog kun til Kongen og under Forudsætning af, at Juvelerne forblev ved Kronen.

For ovennævnte Brillant, som Frederik V fik for 13,000 Rdlr., havde Dronning Sophie Magdalene af en Juvelhandler kunnet faa 25,000 Rdlr.; men hun sagde: „Naar min Søn Kongen kun vil give mig noget for den, vil jeg sælge den til ham; thi jeg vil, at Juvelerne skulle blive ved Kongehuset.“

„Det hedder sig“, skriver Worsaae, „at den pragtelskende og til Pragt vante Sophie Magdalene som Enkedronning var i stadig Pengeforlegenhed, hvorpaa ogsaa de nysnævnte Salg af Juveler hentyde“. Da Dronning Sophie Magdalene døde i Maj 1770, kunde hendes Efterladenskaber ikke dække hendes Gæld, som var 265,000 Rdlr. Alligevel skænkede hun dog bort. Saaledes en Række ualmindelig store, skønne Perler, som hun i sin Juvelbog betegner: „Von König Friederich IV bekommen, alsz ich mit meinem Sohn Friederich niederkam,“ skænkede hun til „Dronning Caroline Mathilde, da hun kom i Land“ her i Danmark. Ogsaa et kostbart Uhr af Amethyst skænkede hun i Aaret 1667 til samme Dronning Caroline Mathilde.

En Naal med en firkantet Brillant havde hun tidligere foræret Dronning Juliane Marie „in Ihr Erstes Wochenbett.“

Ligesaalidt som Dronning Sophie Magdalene ved sit Testamente har betænkt sine tyske Slægtninge,

har hun senere disponeret over en eneste i Testamentet nævnt Juvel.

I Brudegave gav hun en stor Brillant til Datteren Louise ved dennes Bryllup i 1749 med Hertugen af Sachsen-Hildburghausen, men spurgte først Frederik V derom, da den Juvel jo med Prinsessen gik ud af Landet. Ogsaa Kong Frederik V's Datter Vilhelmine Caroline, der i 1764 kom til Hessen-Cassel, fik et lignende Brillantsmykke i Brudegave.

Worsaae skriver fremdeles: „Istedetfor i Dronning Sophie Magdalene at se en af Repræsentanterne for den rundtom i Europa herskende stive Fornemhed, Pragtsyge og indskrænkede Pietisme, som med en vis historisk Nødvendighed fortrængtes af Revolutionstidens altopløsende Frivolitet, der igen tydeligt nok afspejlede sig i Dronning Caroline Mathildes Personlighed og Skæbne, have saavel Historikere som andre mere udenforstaaende, under kendelig Paavirkning af nyere nationale og politiske Ideer, gerne forurettet Sophie Magdalene, medens de paa samme Tid utilbørlig have hævet Caroline Mathilde. Til Undskyldning for slige urigtige og indskrænkede Opfattelser, der ogsaa paa lignende Maade have ytret sig ved at stille Dronning Juliane Marie i en mørk Skygge ligeoverfor den i et romantisk Lys forherligede Dronning Caroline Mathilde, maa det imidlertid ikke glemmes, at hidtil ikkun alt for faa paalidelige Aktstykker have været tilgængelig for Offentligheden.“

Da Vemmetofte Kloster ved Prinsesse Sophie Hedevigs Opofrelse og Anstrengelser omsider var blevet aabnet kort efter hendes Død, efterat hun paa sin Dødsseng havde taget de sidste Bestemmelser desangaaende, vilde Dronning Sophie Magdalene paa sin 37aarige Fødselsdag den 28de November 1737 sætte sig

et lignende Æreminde, ved af Vallø Gods at oprette et højadeligt Frøkenkloster, „zu Ehren Gottes und Darlegung unserer christ-königlicher Neigung.“

Medens, som vi se, Bestemmelserne i Prinsesse Sophie Hedevigs Fundats ere saa lempelige som muligt, at ret mange unge Piger kunde indskrives der, saa nægter Dronning Sophie Magdalene enhver Dame Adgang til at nyde godt af Vallø Stiftelse, „welche nicht vermittelst 16 Ahnen von Vater und Mutter ihre alt-adelige Geburth erweise.“

Disse strikse Bestemmelser med Hensyn til Ahner og Fødsel vare af den Natur, at det kunde knibe med at faa Pladserne besatte med Landets egne Døtre, men saa havde Dronning Sophie Magdalene sit store tyske Fædreland til at udfylde Pladserne; saaledes opfattede Samtiden det idetmindste. Af alle de første Klosterfrøkener i Vallø var der kun en eneste, der var af dansk Fødsel; alle de øvrige vare tyske.

De efterfølgende danske Konger mildnede de haarde Bestemmelser for Adgang til Klostret, saa at det kunde gøre mere omfattende Nytte for Landets egne Børn.

Der var desuden den Forskel paa Vallø og Vemmetofte Kloster, at medens Dronning Charlotte Amalie maatte gaa i sin Grav, uden at se sit varme Ønske om Oprettelsen af Vemmetofte Kloster opfyldt, hvad først naaedes 21 Aar efter hendes Død ved hendes to Børn Prins Carls og Prinsesse Sophie Hedevigs Ihærdighed og Opofrelse for at opfylde dette Moderens inderlige Ønske, saa kunde Dronning Sophie Magdalene med eet Slag realisere sit Ønske med Hensyn til Oprettelsen af Vallø Kloster, idet hun med suveræn Magtfylde kunde tage Udgiften af Landets Kasse uden derfor personlig at lide større Afsavn.

Det skal dog nævnes til Dronning Sophie Magdalenes Ros, at hun var den første, der gjorde noget klækkeligt for vor Bondestands Frihed; da de Indtægter, hun havde af Hirschholm Gods vare usle i Forhold til den frugtbare Jord, hævede hun i Følge sin Hofchefs Raad Hoveriet i 1761; Bønderne bleve Arvefæstere, og det hjalp. I Hørsholm staar der endnu en Støtte „til evig Ihukommelse“ af „denne priselige Indretning.“ Støtten rejste hun rigtignok selv; men Bønderne bleve frigjorte, det var Hovedsagen, og Hundredaarsdagen derefter den 16de Septbr. 1861 holdtes en Fest til Minde derom paa Stedet.

I Spisesalen i det nuværende Hotel i Hørsholm hænger et stort Brystbillede af Dronning Sophie Magdalene i en forgyldt Ramme, i hvis nederste Indfatning staar ordret:

„Her staar vor Dronning, men i dette Billede
mand dog ey Hendes Dyd og ædle Sind kan see;
Dog skal det Billede mit Huus bestandig pryde
til en admindelse, fordi jeg maatte nyde
den Lykke, som er faa af mine skeet,
at see udi mit Huus saa stor en Majestæt; —
af den Nærværelse stod endnu mere Naade,
mig og mit ringe Huus til ikke-liden baade.
Vor Dronning naadig kom, Hun ogsaa naadig gik,
thi strax derpaa mit Huus fuldkommen Frihed fik.
Augusti anden Dag erindrer jeg med Glæde,
thi da var Dronningen i dette Huus tilstede.“

Hirschholm Anno 1755.

Thyge Wildsted.

I den Ejendom, hvori dette Maleri hænger, har der i over 100 Aar været Kro eller „Traktement for Rejsende.“ Da denne Kro eller Hotel i vore Dage skiftede Ejer, vilde Sælgeren bortføre ovennævnte Billede tilligemed sine øvrige Ejendele, hvad Køberen

imidlertid modsatte sig. Det kom til Rettens Afgjørelse, som dømte, at Dronningens Billede skulde efter den ovenstaaende Inskriptions Ordlyd forblive hængende paa sin Plads.

Med Hensyn til Paastanden om, at Dronning Sophie Magdalene ikke skulde have forstaaet Dansk, skriver Kammerraad Christensen i sin udførlige Beskrivelse af Hørsholm: „Beskyldningen for, at Dronning Sophie Magdalene og hendes Hof ikke forstod Dansk, er overdreven. Hun kunde vistnok ikke skrive Dansk, men at hun ikke forstod det, er uantageligt, thi som Herskerinde paa Hørsholm modtog hun danske Ansøgninger og Indstillinger fra sin jydske Forvalter, som næppe forstod synderlig Tysk. Udfærdigelser stilede til Danske paa Hørsholm Gods var altid danske i Modsætning til hendes Forgængerinder Dronning Sophie Amalies og Dronning Louises, som altid vare affattede paa Tysk“.

XXIV. FREDERIK V.

Da Kong Christian VI var død og Sønnen Frederik V var kommet paa Tronen, skete der en betydelig Forandring i Forholdet mellem Konge og Folk, idet den pietistiske Tid nu var forbi. Hyklerne og Hængehovederne forsvandt, Sukkene ophørte, Ansigterne opklaredes, man søgte atter at glæde sig ved den skønne Jord og at føle sig som Mennesker, der turde være glade og synge og le samt træde en uskyldig, munter Dans.

Et af de første Skridt, Frederik V gjorde, da han kom paa Tronen, var, at han lod fjerne den Jærnlænke, der var trukket foran Kjøbenhavns Slot, saa Folk kun kunde komme dette paa 60 Skridt nær; herefter kunde enhver gaa og køre lige til Slotsporten.

De Husarer, hvis Bestilling det alene var at ride ved Siden af Christian VI's og Dronning Sophie Magdalenes Karet, bleve straks afskaffede ved Kongens Død.

Ligeledes var det Skik, naar Christian VI var paa Slottet, at der altid holdt en Hestgarder i fuld Mundur paa hver Side af Slotsporten; de bleve ogsaa afskaffede.

I Christian VI's Tid skulde om Søndagen i Slotskirken hver anden Højmesseprædiken være dansk, hver anden tysk, ligesaa til Aftensang; men der blev nu af den nye Konge befalet, at der skulde prædikes paa Dansk alene.

Kong Frederik V var paa Forhaand sine Undersaatters Ven, og den unge, smukke Dronning Louise ikke mindre. Kongeparret viste sig hyppigt for Folket og færdedes blandt det, endog til Fods, forstod dets Sprog og talte det.

Som før omtalt, holdt Dronning Sophie Magdalene ikke meget af at komme paa Fredensborg, siden hendes Moder Enkemarkgrevinden var død der. Slottet stod derfor temmelig øde og forladt i en Del Aar, men efter at det havde modtaget en Istandsættelse og Udvidelse efter Kong Christian VI's Død, afgav det et passende Opholdssted for Frederik V's muntre og glimrende Hof og blev nu denne Monarks stadige Sommerresidens; saavel denne Konge som hans Dronning Louise foretrak dette Slot fremfor alle deres andre Slotte, og om end det kgl. Herskab i den sene Efteraarstid laa paa Jægersborg for Jagtens Skyld og i den kolde og mørke Vintertid residerede paa Christiansborg Slot, var Foraaret og Sommeren helliget det venlige Fredensborg.

Medens Frederik V og Dronning Louise opholdt sig paa Fredensborg, residerede Enkedronning Sophie Magdalene paa Hirschholm Slot, hvor hun havde sin Broderdatter Prinsessen af Culmbach hos sig, og de høje Herskaber aflagde hverandre hyppige „reciproque Visiter."

Naar Frederik V var paa Fredensborg, red han næsten hver Dag ud, kun ledsaget af sin Livrideknægt Neppe, og saaledes kunde han fri for al Tvang og Ceremoniel ret overlade sig til sit milde og godlidende Hjertes Indskydelser. Han hilste venligt de vejfarende og gav sig nu og da i Samtale med dem, hørte paa deres Klager og trøstede dem ofte med en Gave.

Paa en saadan Ridetur kom Kongen en Dag til

at bevilge en Ansøgning om et lille Præstekald, uden at Supplikanten, der af Mathed i Sommerheden var falden i Søvn under et Træ ikke langt fra Fredensborg, senere kunde forklare sig, hvorledes det egentlig var gaaet til dermed. Sagen var følgende: Grev Holstein Ledreborg var til alle duelige Teologers Græmmelse Kirkepatron. Han skulde modtage alle Ansøgninger om Præsteembeder og anbefale den værdigste til Befordring, men han aabnede sjeldent eller aldrig alle Ansøgningerne, men gav Kaldene bort i Flæng. En meget duelig, flittig og ubemidlet Teolog søgte forgæves i lang Tid et lille Præsteembede igennem bemeldte Kirkepatron. En Ven af Ansøgeren raadede da denne til at skrive direkte til Kongen og klage al sin Nød for ham og dernæst bede den altformaaende Hofmarskal Moltke tage imod Ansøgningen og levere den til Kongen. Det værste for Ansøgeren var, at Kongen laa paa Fredensborg, da det var ved Sommertid. Der var derfor ikke nogen anden Udvej for Teologen end at begive sig til Fods ud til Fredensborg med det svage Haab muligen at kunne komme op at køre med en Bonde under Vejs. Imidlertid glippede dette Haab, saa han maatte gaa den hele lange Vej paa den hede Sommerdag, og han blev derfor ikke saa lidt mødig og træt. For at komme til Kræfter lagde han sig til Hvile under et Træ tæt ved Skovvejen ikke langt fra Fredensborg. Heden og Trætheden gjorde, at han snart faldt i en tryg Søvn. Det traf sig just den Dag, at Tilfældet førte Kongen forbi det Sted, hvor den udmattede Supplikant laa under det skyggefulde Træ. Da Kongen saa, at Personen var ordentlig paaklædt, og at der stak et Stykke Papir op af Lommen, sluttede Majestæten sig til, at det var en Supplikant, der agtede sig med sin Ansøgning op paa Slottet. Kongen vinkede Livrideknægten Neppe hen og sagde til ham i en dæmpet Tone, at dersom

han havde Gaver til at være Lommetyv, skulde han lempelig bemægtige sig Papiret af den sovendes Lomme og se, hvad der stod deri. Rideknægt Neppe udførte sit Hverv med Behændighed og gav Papiret til Kongen, som saa gennemlæste det og blev blød om Hjertet ved at læse om den ansøgendes Nød og Trang. Kongen beklagede sig derpaa over, at han ikke havde noget at skrive med, men til hans store Tilfredshed kom Neppe frem med et af de dengang meget brugte Lommeblækhuse samt en dertil hørende Pen. Kongen steg af Hesten, tog den dyppede Pen, lod Rideknægten lægge sig paa alle fire, og paa hans Ryg skrev Kongen paa Ansøgningen: Bevilget. Friderich Rex.

Derefter lod Kongen Rideknægten atter lempeligt stikke Papiret ned i den sovendes Lomme; saa steg de atter til Hest og red til Fredensborg.

Kongen havde været saa forsigtig at skrive Supplikantens Navn op for ikke at glemme det, og da han kom hjem til Slottet, ringede han paa Hofmarskal Moltke, fortalte med Glæde sit Eventyr med den sovende Mand og paalagde Moltke, naar Ansøgeren kom, blot at sige ham, at Kongen havde givet Embedet bort, og dernæst ikke tage imod den af Kongen underskrevne Ansøgning. Man kan tænke sig, at Vejen tilbage til Kjøbenhavn var endnu længere og besværligere for den stakkels Ansøger, som ikke anede, at han havde Kongens Underskrift paa sin Ansøgning, som han end ikke havde været i Stand til at komme af med, og ej heller senere selv havde aabnet. Da Ansøgeren naaede til Byen, kom ovennævnte Ven til ham for at høre, hvorledes Audiensen var gaaet. Vennen, der var nysgerrig efter at faa at vide, hvem der da havde faaet det søgte Embede, gik et Par Dage efter op i Cancelliet for at høre derom; og stor var hans Overraskelse, da hans Ven Supplikantens Navn blev nævnt; han ilede derfor glad hjem for at

meddele det glade Budskab. Den bedrøvede Teolog vilde imidlertid ikke tro derpaa; „thi“, mente han, „det maa være en af samme Navn som jeg; som jeg siger Dig, min Ansøgning er ikke bleven afleveret eller rettere modtagen, end sige kommen i Betragtning; den ligger, som Du selv kan se, endnu der henne paa Bordet.“ Vennen tog nu Ansøgningen, udfoldede den, og stor var begges Glæde og Forundring, da den befandtes underskrevet af Kongen.

Det var Vennerne en Gaade, hvorledes dette var skét, da Ansøgeren forsikrede, at det paagældende Papir ikke havde været ude af hans Værge. Derimod vidste Kongen og Rideknægt Neppe god Besked om den Sag, og derved kom Historien ud blandt Folk.

Kirkepatronen Grev Holstein fik for Resten ved den Lejlighed en alvorlig Næse af Kongen, fordi han lod Ansøgninger henligge uaabnede, og det blev ham paalagt for Fremtiden at tage en Genpart af alle Ansøgeres Navne, for at Kongen kunde vide, hvem der søgte Embederne.

XXV. DRONNING LOUISE.

Der er næppe nogen Dronning af det oldenborgske Kongehus, der var mere elsket end Frederik V's Dronning Louise. Hendes Hengivenhed for sin Ægtefælle var ubegrænset, uagtet han ikke altid gjorde sig værdig dertil. Svag som han var i Udførelsen af sine gode Forsætter, som sigtede til deres huslige Lykke, støttede hun ham til enhver Tid. Han var inderlig glad ved hende, og det var let at se den Glæde og Tilfredshed, de følte ved at være sammen.

Dronning Louise fandt, foruden i at gøre vel, sin Glæde i at læse og i Musik; hun spillede ret godt Klaver, og da hendes Smaapiger voksede til, lærte hun dem at synge; ogsaa var hun meget kyndig i Kunstdrejerfaget; som før omtalt, opbevares der paa Rosenborg en Prøve af, hvorvidt hun havde bragt det deri.

Dronning Louise gav meget store Summer bort af de Penge, hun modtog fra England og Danmark.

Som før bemærket, blev Prinsesse Louise gift i Decbr. 1743 med Kronprins Frederik.

Den 7de Juli 1745 fødte hun sin første Søn. Kanonerne løsnedes paa Kjøbenhavns Volde i den Anledning. Man kan tænke sig den Glæde, denne Begivenhed vakte; der var frivillig stor Illumination over den ganske By. Barnet døde dog c. 2 Aar gammelt.

Uagtet Dronning Louise var den udmærkede Gemalinde, hun var for Frederik V, og ihvormeget han end holdt af hende, var han dog saa svag af Karakter og Viljekraft, at han ikke ret gengældte den uskrømtede Kærlighed og Opofrelse, hun viste overfor ham. Men hvad hun end har lidt af ham i saa Henseende, tog hun det med en blid Kvindes stille Resignation, og hun forstod med Takt og Finhed at udfylde en Dronnings og Moders Pligter.

Ulykkeligvis blev det ikke forundt Konge og Land ret længe at beholde den udmærkede Dronning, idet hun efter allerede 8 Aars Forløb døde i en Alder af 27 Aar efter en Operation.

Da Dronning Louise var død, kastede Kongen sig over hende, bad hende paa det ømmeste om hendes Tilgivelse for alt, hvad han havde gjort hende imod, og kyssede hendes Ansigt og Hænder; man maatte bære ham besvimet bort.

I de Dage, Dronningen laa syg, var Slotspladsen altid fyldt af Mennesker, som kom for at erfare, hvorledes det gik med Dronningens Sygdom. Saalænge Trommerne ved Vagtens Afløsning lød med den sædvanlige Klang, var Folk glade og ilede hjem at melde, at Dronningen endnu var i Live; men da Afløsningen den 19de December lød med dæmpet Tromme og Slottets Klokker begyndte at ringe, opløftede den forsamlede Menneskemængde paa Slotspladsen Klageskrig, der overdøvede Klokkerne. Disse Klageraab bleve hørte af Kongen, der fik ondt og besvimede; da han kom til sig selv igen, kunde han ikke taale at høre Slottets Klokker ringe og befalede derfor, at der skulde høres op dermed.

Da Grev Bernstorff erfarede, hvorfor Slottets Klokker tav, respekterede han Kongens Følelser, men forestillede dog senere denne, at naar Slotsklokkerne holdt op at lyde, var det, ligesom det kun var Byen og ikke

Hoffet, der sørgede. Kongen takkede Grev Bernstorff, fordi han gjorde ham opmærksom derpaa, og befalede Klokkerne at ringe paany ved næste fastsatte Klokkeslet.

Om Aftenen samme Dag, som Dronning Louise var død om Morgenen, forlod Kong Frederik V Christiansborg, „som af et Frydested var bleven til et Grædehuus", og begav sig til Rosenborg Slot for at residere der i nogen Tid, til Værelserne paa Christiansborg vare blevne betrukne med sort.

Kong Frederik V's Fortvivlelse over Dronning Louises Død var stor, og Nationens Sorg var ikke mindre. I Monarkens Hjerte opstod en Tomhed, som intet senere kunde udfylde.

Tidligere havde Frederik V intet andet Middel mod Kedsomhed end Jagt og Drejerbænken. At spille Kort kendte han næppe, de skønne Kunster og Videnskaber var noget ganske fremmed for ham; han greb derfor til det Middel, der var meget gængse, at hylde Bacchus.

Allerede i Christian VI's Tid blev der drukket tæt ved Hove, og i Frederik V's Dage stod man ikke tilbage i saa Henseende.

XXVI. DRONNING JULIANE MARIE.

Kongens retsindige og alvorlige Raadgivere indsaa klart, at det bedste for Monarken var, efter Sørgetidens Udløb, at faa ham til at gifte sig paany, for om muligt at faa den altfor tidligt bortgangne Dronning erstattet.

Der var høje og adelige Familier nok, der baade direkte og indirekte gjorde sig Umage for at komme i Forbindelse med Kongehuset, saa at Kongen valgte en af deres Døtre, ligesom Kong Frederik IV i sin Tid havde gjort.

Der var ikke gaaet ret lang Tid, forinden Frederik V fik i Sinde at ægte en Datter af sin Yndling Grev Moltke*), en pur ung Pige, men da hendes Fader for-

*) Adam Gottlob Moltke, født i Mecklenburg, blev tidlig ansat som Page hos Prins Frederik, og deres Venskab bevaredes bestandigt. Moltke var sin Konges trofaste Ven foruden at være en god dansk Mand, som altid øvede en god Indflydelse og kunde sige Kongen den usminkede Sandhed. Trods al Godmodighed var Frederik V meget hidsig, og denne Heftighed kom tit til at gaa ud over Moltke. Da Moltke formaner Frederik V til at være en kærlig Ægtemand overfor Dronning Juliane Marie, skriver Kongen i Aaret 1753: „Jeg lover ham for Guds Ansigt, at jeg vil leve og omgaaes med min Juliane Marie, saa sandt jeg hedder Frederik.“ I Aaret 1746 forærede Frederik V Moltke Bregentved Gods, og 1750 oprettedes et Grevskab deraf og af de af Moltke senere tilkøbte Godser.

hindrede det og skyndsomst fik hende gift med en Adelsmand (Wedel-Jarlsberg), blev der spejdet efter en passende fyrstelig Brud.

Saafremt den første Prins, Dronning Louise fødte 1745, eller ogsaa den Prins, Dronning Louise bar paa, da hun døde 1751, begge endnu havde levet, havde Frederik V sagtens ikke giftet sig igen med en fyrstelig Brud, men da den senere Konge Christian VII var eneste Søn og kun var 3 Aar gammel og følgelig kunde være mange Farer underkastet i sin Barndom og Opvækst, saa lod Conseilet Kongen ikke have Ro, før Gehejmeraad, Baron Dehn blev bortsendt for at hente Kongen en ny fyrstelig Brud, efterat der i Forvejen havde fundet fornødne Underhandlinger og Brevveksling Sted i samme vigtige Anliggende.

Den udkaarede Brud var Prinsesse Juliane Marie, en Datter af Hertug Ferdinand Albrecht af Brunsvig-Wolfenbüttel. Hun var den tredieyngste af 14 Søskende og en Søster til Kong Frederik II af Preussens Gemalinde Dronning Elisabeth Caroline, dog 14 Aar yngre end denne.

Prinsesse Juliane Marie var født den 4de Septbr. 1729 og noget over 6 Aar yngre end sin vordende Gemal Kong Frederik, og efter de Portræter, der ere opbevarede paa Rosenborg, maa hun have været meget smuk.

Brylluppet pro procura blev holdt den 26de Juni 1752 i Salzdahl, og det egentlige Bryllup den 8de Juli 1752 holdtes paa Frederiksborg, hvor hun kronedes samme Dag. Kopulationsakten forrettedes af den gamle, fordum mægtige Hofpræst Bluhme, og efter Vielsen drog Hoffet straks til Fredensborg.

„Men“, skrives der, „Folket kunde ikke komme sig af Sorgen over Dronning Louise.“ I Kjøbenhavn syntes Glæden over Kongens nye Ægteskab ikke at have været overvættes stor. Ingen dér kendte den

nye Dronning, som endnu ikke havde været indenfor Hovedstadens Volde. At hun var en tysk Prinsesse, var ikke Borgerne behageligt, og hvor god og smuk og forstandig hun end monne være, Dronning Louise var hun dog ikke, og det var desuden endnu saa kort Tid, siden denne døde.

Hoffet og de store, som fyldte Kongesalene, havde straks i Dronning Juliane Marie set og kendt den kloge, men ogsaa myndige og viljestærke Herskerinde. En samtidig skriver: „Det kongelige Herskab diverterer sig med alle Slags sædvanlige Sommerplaisirs paa Fredensborg, og ingen kan nok beskrive, hvad det er for en naadig, dejlig og yndig Dronning, de have faaet, og iblandt hendes høje og fuldkomne Qualiteter fremskinner en overmaade stor Forstand, saa vi have Aarsag at spaa os en lyksalig Tilstand under Regering af en saadan, den hele Verden bekendt Konge og en ham ikke ulig Dronning.“

Uagtet Dronning Juliane Marie gjorde sig al Møje for at vinde Nationens Yndest, vilde det dog ikke ret lykkes for hende, hvad enten nu hendes Mildhed og Venlighed syntes mindre Natur end Kunst, eller det var umuligt overhovedet at tækkes efter den yndefulde Dronning Louise.

Den vanskelige Opgave, det var for Dronning Juliane Marie at følge efter en saa folkeyndet Forgængerinde som afdøde Dronning Louise, søgte hun imidlertid at løse ved at være saameget som muligt for Kongen og ved at slutte sig nøje til det Land og den Nation, hun nu skulde tilhøre. Hun opfyldte sine Pligter mod Frederik V fuldtud, uagtet denne var hende saa utro, som en Ægtemand kan være. Trods sin hæderlige Færd og Stræben samt forskellige gode Egenskaber manglede hun imidlertid sin Forgængerindes Evne til at vinde Hjerterne. Hun viste Takt ved helt at holde sig fra at blande sig i Re-

geringssager, hun lærte, saasnart hun kom til Danmark, at lære dansk, og hun brugte idelig dette Sprog.

Dronning Juliane Marie fødte i 1753 sin eneste Søn Frederik (Arveprinsen). Kongen synes ikke at have brudt sig meget om hende; maaske bidrog hertil, at hun det følgende Aar, i Slutningen af 1754, angav eller troede, at hun igen ventede en Arving, og at hendes Forløsning var nærforestaaende. Der var truffet alle de sædvanlige Forberedelser med Kirkebøn o. s. v., ja Artilleristerne havde allerede i flere Uger bivuakeret paa Voldene for at kunne give Salut, da der den 31te Januar kom Ordre til, at Kirkebønnen skulde ophøre, „saasom Tiden angaaende vores højtelskede Gemalindes Svangerskab forhales.“ Kongen blev meget ærgerlig over den Historie, som kom viden om og vakte en for Kongen meget ubehagelig Opsigt *).

Frederik V havde aldrig været nogen afholdende Mand, han havde altid nydt Livet i fulde Drag, og i sine sidste Aar tømte han Nydelsernes Skaal til Bunds, og slette Venner stode ham trolig bi deri.

Det er imidlertid mærkeligt at se, hvorledes Frederik V's Liv falder i to Stykker, der næsten ikke synes at staa i Forbindelse indbyrdes. Officielt levede han sammen med Mænd af en uomtvistelig Hæderlighed, og flere af dem af en alvorlig religiøs Tænkemaade.

Men ved Siden af havde han et andet Selskab, som deltog i hans Udsvævelser, men dette sidste fik aldrig nogen Indflydelse; de to Hofkredse berørte ikke hinanden.

Om den naturlige Mildhed og Venlighed, der var

*) Efter Provst L. Koch i „Museum“ 1890.

udbredt over Frederik V's Fremtræden overfor det menige Folk, er der tidligere talt; og dog, hvor mild og naadig, nedladende og folkekær Frederik V fra første Færd end var, saa blev han dog bestandig en Adelskonge. Kun de fornemme Adelsmænd eller de med dem i Klasse staaende betroede han de høje Embeder, kun de hædredes med Kongens Ordenstegn, og kun de overhovedet regnedes for noget. Mellem dem og den øvrige Del af Folket var der et svælgende Dyb, over hvilket der ikke førte nogen Bro. Noget saadant, som Nationen i vore Dage med Glæde ser, at Landsfaderen byder Lærde, Kunstnere og fortjente Borgere til Gæst ved sit Bord, var utænkeligt i Frederik V's Tid.

Vi ved, hvorledes det gik Digteren og Forfatteren Ludvig Holberg. Ved sine Skrifter blev han en rig Mand, og sine Penge satte han i Jordegods. Dette blev oprettet til et Baroni og han selv gjort til Baron 1747; hele Godset, over 1000 Tønder Hartkorn, gav han foruden sine Bøger og en stor Kapital til Sorø Akademi, hvis Genoprettelse derved blev mulig. Efter Indvielsen var der et stort Gilde, men Baron Holberg fandt man ikke værdig til at sidde til Bords med Kongen og den høje og fornemme Adel; han henvistes til et andet Værelse, blandt de ringere Gæster, og som man kan tænke sig, creperede det Holberg en hel Del, maaske mere end den Latterlighed var værd. Hvorledes det end gik, Navnet Ludvig Holberg vejer dog op med 100 Adelspatenter. I sit Testament bad Holberg for, at ikke alene Adelens, men ogsaa Middelstandens Sønner maatte nyde godt af Undervisningen paa Sorø Akademi, „paa det jeg ikke skal synes at ville foragte min egen Stand“, skriver han. Denne Bestemmelse eller dette Ønske udelodes senere af Gavebrevet, — det var dog nærmest den tyskdanske Adels Værk—, saa Holberg i sin Grav maatte

lide den Bebrejdelse, at den nybagte Baron havde glemt den Stand, af hvilken han var kommen, hvilket altsaa var at gøre ham Uret. Selv mente Holberg, at fra den Tid af, han blev Baron, bleve hans Bøger og Komedier ikke saa meget købte og yndede som før.

Ved Frederik V's Hof var det kun den høje Adel og de fornemste Klasser i Rangen, der gik ud og ind. Selve Borgerskabet stod ikke i høj Kurs og virkede kun som Staffage, og dog havde det i sin Tid, for 100 Aar siden ved Souverænitetens Indførelse, været Kongedømmet til uberegnelig Nytte.

Den 16de Oktober 1760 indtraf nu den første Jubelfest for Enevoldsherredømmets Indførelse, og Kjøbenhavns Borgere belavede sig nu paa at mindes denne Begivenhed ved store Festligheder.

Men, som man vel kan tænke, var det ikke Adelen behageligt, at der holdtes Fest. De højbaarne Herrers Standsfæller havde i Aaret 1660 lidt et eftertrykkeligt Nederlag, og nu skulde deres Efterkommere juble herover i Samlag med en Hoben gemene Borgere i Kjøbenhavn, Afkommet af dem, der 100 Aar i Forvejen havde sat sig op imod Aristokratiet.

Adelen vilde altsaa ikke deltage i de forestaaende Festligheder, og den svage Konge gik nu som altid efter de høje adelige Herrers Raad. Kjøbenhavns Borgere, som havde alt rede til Festen, ventede og ventede, men der kom ingen Konge. Han og Hoffet blev paa Fredensborg og lod Hovedstadens Indbyggere fejre deres Fest, som de selv lystede, og som de bedst kunde. Denne Kongens Udeblivelse, hvor de saa sikkert havde ventet ham, vakte stor Forbitrelse og Harme i Folket, og den sidste Rest af Kongens Popularitet forsvandt.

En samtidig skriver: „Det glemmes aldrig, saalænge Kjøbenhavn staar, at Kongen denne Gang ikke vilde

fornøje os her med sin Nærværelse til den første 100aarige Jubelfest for Souveræniteten. Gud forlade dem, som vare Skyld deri“.

Saa tungt og alvorligt blev der set paa denne Sag.

Den 18de Novbr. 1760 var Frederik V paa Jægersborg paa den ugentlige Jagt, og uagtet Majestæten efter Taffelet ikke var skikket til at ride, vilde han dog ud i det fri. Han kom lykkelig og vel paa Hesten, men paa Turen kom han, enten ved at falde eller stige hurtig af Hesten, til at brække det ene Ben, hvorved han besvimede. Man søgte snarest at bringe ham til Bevidsthed igen, og fik Støvlen skaaret bort fra det brækkede Ben; men man manglede alle Forbindsager; Benbruddet var sket Kl. 5 om Eftermiddagen, og det ridende Bud ankom først lidt over 9 til Kjøbenhavn for der at hente Overkirurg Wohlert.

Saasnart det næste Dag gryede, skyndte Dronning Juliane Marie sig til Jægersborg, og uagtet der var daarlig Plads paa dette Slot, vilde hun dog ikke forlade Kongen. Der var nu foreløbig ikke andet for Kongen at gøre end øve sig i Taalmodighed, blive rolig liggende og holde Diæt.

Uagtet Kongen havde lovet det, havde han dog meget ondt ved at afstaa fra den vante Levevis. Tværtimod Overkirurg Wohlerts Ordre stak Kongens Kammerlakaj Julius Koss rigeligt af Drikkevarer til sin syge Herre. Da Dr. Wohlert kom under Vejr dermed, talte han rent ud til Kongen derom; denne blev vred, men da Wohlert uden Omsvøb sagde, at det var Majestætens Liv om at gøre, da der kunde gaa Koldbrand i Benet, saa det muligvis maatte sættes af, blev Kongen tavs. Da Dr. Wohlert lovede at staa inde for Kongens Liv, og at denne kunde være rask om 5 à 6 Uger, gav Kongen den brave Læge sin

Haand paa at holde Stand med Hensyn til Diæten; den høje Patient holdt i Virkelighed Ord og kom sig; men nu kom der en anden slem Omstændighed til, idet det var næsten umuligt at faa Kongen til at betjene sig af en Krykke; en stærk Stok var alt det, han vilde støtte sig til.

En Dag, da Kongen var alene, tabte han Stokken, vilde tage den op, men faldt saa uheldigt, at Benet blev brækket paany, og Smerterne vare ulige større end sidst. Denne Gang var Kongen mere villig til at holde Diæt og strengt følge Dr. Wohlerts Paalæg. Da det bestemte Ugetal var omme, og Kongen kunde komme op, tog han uden Indsigelse Krykken til Naade, indtil en Stok, hen i Maj Maaned, var ham Støtte nok.

I en Kalender fra 1761 har Frederik V skrevet nogle faa Bemærkninger, som her skulle anføres, da de vise, at han skrev Dansk, og hvorledes han skrev det:

„Januar 1. Begyndelsen var meget smertelig og bedrøvelig for mig. Gud give dog af Naade, at jeg og alle fuldendes dette og flere med Glæde, amen! d. 13. var den Allerførste Gang, da jeg stod op. d. 30. maatte jeg igen lege mig. Februar 2 skete den første incision. d. 5. Skede den anden incision. Marts 19 tog Volert Binden af. d. 21. stod jeg anden Gang op, og Gud gav sin Velsignelse til".

Da Frederik V, 5 Aar senere, i Efteraaret 1765, formedelst Aarstiden skulde forlade Fredensborg, var hans Helbred saa slet, at han selv var overbevist om, at han aldrig kom der mere. Kongens store Kærlighed til dette Sted gjorde ham det tungt at forlade det. Han var 3 Gange paa Vejen til Vognen, men vendte hver Gang om igen for endnu engang at be-

tragte sine Yndlingssteder; han blev saa betaget ved Afskeden, som greb ham stærkt i hans svage Tilstand, at han tilsidst maatte bæres hen i Vognen. Kongen blev efter Rejsen ind til Byen ligeledes baaret op paa Slottet i Kjøbenhavn, og efter den Tid var Majestæten kun faa Dage oven Senge.

I de sidste 14 Dage, Frederik V levede, forskaffede Tapningen ham vel nogen Lindring i den Sygdom (Vattersot), han led af. Tre Dage før han døde, forlangte han at tale med Sønnen Kronprins Christian, men det var, som der skrives, „at beklage, at Fader og Søn vare saa fremmede for hinanden".

I de sidste 6—7 Dage laa Kong Frederik V næsten bestandig i Slummer, men saa snart han vaagnede, brød han ud i Jamren og Selvanklager: „Gud! jeg forlader Verden i min bedste Alder og har dog levet altfor længe, siden jeg har overlevet mine Undersaatters Kærlighed og draget deres Sukke og Taarer over mig".

Ogsaa sagde han ofte: „Louise! O! Louise, vil Du ogsaa kendes ved mig, eller vende Dig bort fra mig!"

Dronning Juliane Marie tilbragte de sidste 14 Dage ved Gemalens Seng; Kongen takkede hende med den Forsikring, at hendes Omhu var ham til stor Husvalelse.

Frederik V hensov Kl. 4 om Morgenen d. 14de Januar 1766 paa Christiansborg Slot og bisattes i Roskilde Domkirke d. 19de Marts s. A.

Prinsesse Charlotte Amalie.

Prinsesse Charlotte Amalie var en Datter af Kong Frederik IV og Dronning Louise og blev født d. 6te Oktober 1706. Hun var af et sagtmodigt, forsonligt og ædelt Hjerte. Hun stod i Modsætning til Broderen

Christian VI i et godt Forhold til Stifmoderen Dronning Anna Sophie, thi Prinsesse Charlotte lod sin Faders Ønske være bestemmende for sig; ogsaa modsatte hun sig, at der blev gaaet for haardt frem mod Dronning Anna Sophie, da Frederik IV var død. Prinsesse Charlotte var bekendt for sin store Fromhed og ualmindelige Godgørenhed.

Kong Christian VI forærede denne sin Søster Gyldenlund Slot, som Statholder Ulrik Frederik Gyldenløve tidligere havde ejet.

Forinden Overdragelsen til Prinsessen havde Christian VI paa en Rude i Gyldenlund Slot med sin Diamantring skrevet:

„Guldenlund muus fort
Charlottenlund heist dieser Ort".

Prinsessen lod, da hun i 1733 fik Slottet ombygget, ovennævnte Rude udtage, indramme og ophænge i et af de ny istandsatte Værelser. Saavel Slottet som den tilhørende Skov bærer siden 1733 Navnet Charlottenlund efter samme Prinsesse.

Ligesom Prinsesse Charlottes Svigerinde Dronning Sophie Magdalene i sin Tid testamentarisk skænkede sine Juveler til Samlingen paa Rosenborg Slot, saaledes disponerede Prinsesse Charlotte Amalie ogsaa over sine Smykker til Fordel for Staten. Hun døde d. 28de Oktober 1782, 76 Aar gammel.

Ved ovennævnte Prinsesse Charlotte Amalies Bisættelse i Roskilde Domkirke d. 19de Novbr. 1782 hændte der et pudsigt Tilfælde. Natten forud ankom til Roskilde 6 Snedkersvende, der skulde assistere ved Prinsessens Kistes Anbringelse i Begravelsen. I Porten ved Indgangen til Byen udgave Snedkersvendene sig for kongelige Pager og fik derfor de for disse bestemte Kvarterbilletter. Da Snedkersvendene vare sortklædte og bare „Roquelaurer" (et Slags Rejsekjoler),

fattede Værten ingen Mistanke, førend de virkelige Pager ankom, ligeledes klædte, dog med kendelige Skulderbaand.

Pagerne bleve naturligvis rasende over at finde deres Kvarter optaget, og Politiet blev hentet, for at det skulde tage sig af de indsnyltende Snedkersvende og føre dem i Arrest, men da man Dagen efter havde haardt Brug for disse Snedkersvende ved Prinsessens Kistes Anbringelse, turde Politiet ikke røre dem, men lod Snedkerne drive af med den Utak, de alt havde faaet af de forbitrede Pager.

Prinsesse Louise, Christian VI's og Dronning Sophie Magdalenes eneste Datter, var født d. 19de Oktbr. 1726.

Hun var en livlig og frisk Natur, men led af den Fejl at stamme. Da hun voksede til, ytrede hun kendelig Lede ved den stive Tone, der herskede ved Faderens Hof, hvad der bevirkede, at hun ikke rigtig stod Forældrene an. Christian VI taler i et Brev til sin Ven Grev Stolberg om hendes „uopdragne Væsen". Saalænge Christian VI levede, blev Datteren nødt til at tage Del i det bigotte Væsen og den tvungne Stilhed ved Hoffet. Da den idelige Beden og opbyggelige Læsning faldt den livlige Prinsesse kedsommelig, familiariserede hun lidt for meget med Pagerne og de yngre Kammerjunkere bag Kulisserne. Da Kong Christian VI var død, og Sorgen var lagt for ham, bestemte Prinsesse Louises Broder Kong Frederik V, at hun for Fremtiden skulde komme til hans Hof og tage Del i Adspredelserne der, og først da lærte Prinsesse Louise at danse.

Da Kong Frederik V tillige med sin Dronning Louise var i Norge*) i Aaret 1749, kedede denne hans

*) Den største Udflugt, Frederik V gjorde, var denne Rejse i Aaret 1749 til Norge; men Vejret var daarligt, der faldt megen

Søster sig og spillede op med sin Hofdame Frøken v. Ahlefeldt og dennes Broder Kaptajn Benedict v. Ahlefeldt. Prinsessen og Kapt. v. Ahlefeldt bleve forelskede i hinanden og gererede sig som forlovede. Ahlefeldt troede, at der var frit Felt og gjorde paa uridderlig Vis alt for at sikre sig Forbindelsen, idet han saa hen til, at en dansk Konge før havde haft en dansk Adelsmand til Svoger; han foregøglede sig endog, at Kong Frederik V vilde ansætte ham, — der forventede at blive Svoger, — f. Ex. som Vicekonge i Norge.

Piben fik imidlertid en anden Lyd, da Kongen kom hjem, thi han lod den frække Kaptajn belægge med streng Arrest og dernæst transportere til Fæstningen Munkholm i Norge, saa det var jo et andet Statholderskab end det, den gode Kaptajn havde tænkt.

Kong Frederik V var nu straks ude om for snarest at finde en tysk Prins, der vilde ægte hans Søster. Kongens Bestræbelse kronedes med Held; en Prins Ernst Frederik Carl af Sachsen-Hildburghausen, der var født i 1727, altsaa et Aar yngre end Prinsesse Louise, meldte sig og indfandt sig straks.

D. 27de Septbr. 1749 afholdtes der paa Hirschholm et stort Taffel, under hvilket Frederik V deklarerede Prinsesse Louises forestaaende Formæling med Hertugen af Sachsen-Hildburghausen, og 4 Dage efter d. 1ste Oktober 1749 fandt Vielsen Sted i Hirschholm

---

Regn hele Tiden, saa Rejsen til Trondhjem opgaves. Frederik V holdt Tafler og drak Normændenes Skaal, men kom som sagt ikke meget omkring. Et fransk Skuespillerselskab havde Kongen med og der spilledes ogsaa noget Hazard; dermed gik Tiden. Den 12te Maj rejste Frederik V til Norge, og d. 13de Juli var han her tilbage igen. Det var sidste Gang, en dansk Konge var i Norge. Vel var Frederik (VI) der i Aaret 1788, men da var han endnu ikke bleven Konge.

Slotskapel. Derefter var der Gala-Taffel i Riddersalen, og hele Slotshaven var om Aftenen illumineret med utallige Lamper, „som gav en uforlignelig Respekt,“ staar der i Beretningen. Nogen Tid efter blev Kaptajn Benedict v. Ahlefeldts Fængsel paa Munkholm formildet og kort efter endog helt hævet; Kongen var saa forsonlig og naadig at udnævne Synderen til Kommandant paa Helgoland, der dengang stod under dansk Højhed.

Prinsesse Louise levede 7 Aar i Ægteskab og døde d. 8de August 1756, 30 Aar gammel.

Aaret 1749, der var et Jubilæumsaar for det oldenborgske Kongehus, hilsedes med store Forhaabninger, især da Dronning Louises Nedkomst ventedes i Januar s. A. I Statstidendes Nytaarsnummer for Aaret 1749 stod blandt flere Rim følgende til Dronning Louise:

„Louise, som all Verden ærer,
Du, som det skjulte Clenod bærer,
Som Nordens Haab og Sinds-Attraa
Alleneste er stilet paa,
Du, Fridrichs mageløse Mage,
Gid du i disse Nyt Aars Dage
Maa give noget nyt at see,
Som snart kand i sin Vugge lee,
Hvor vilde vi ey Himlen prise
For Dig, livsaligste Louise.“

I dette glade Haab og denne forventningsfulde Stemning fik endog Enkedronning Sophie Magdalene følgende Ode:

„Og Du Sophie Magdalene!
Hvor alle Dyder sig foreene,
Du! hvilken vi at takke har,
For Fridrich Du til Verden bar,
Lev Du, Monarkens dyre Moder,
Og se paa Kongehusets Poder
Din moderlig Velsignelse
Sig overflødig at betee.“

Dronning Louise blev forløst med Kronprins Christian VII den 29de Januar 1749. Barnet blev født Kl. 1 om Natten, og Kjøbenhavns Borgere vækkedes af Kanonskud, der umiddelbart efter affyredes fra Voldene, hvor Artillerister alt i 3 Uger havde kamperet for at være rede i det højtidelige Øjeblik.

Posttidenden skrev i Anledning af den glædelige Begivenhed:

„Giv Lyd Du danske Mark op til de norske Fjælde
den store Tidende, det Glædesbud at melde,
at vor Monarch en Søn og vi en Kronprins fik". —

Ved Barnets Daab blev der paa Christiansborg Slot spist ved 4 Tafler, 100 Personer ved hvert; ved det kongelige Taffel var der serveret paa Guld.

Da det i Oktober 1749 var 300 Aar, siden den oldenborgske Kongestamme kom paa Danmarks Trone, idet Kong Christian I den 28de Oktober 1449 ægtede Enkedronning Dorothea af Danmark og sammen med hende blev kronet i Frue Kirke samme Dag, saa skulde der nu 300 Aar efter være store Festligheder i Kjøbenhavn, og i disse var Kong Frederik V's Svoger, Prinsesse Louises Mand Prins Ernst Frederik Carl saa heldig at komme til at deltage; saaledes i Nedlæggelsen af Grundstenen til Marmorkirken den 30te Oktober 1749, som der staar i et Blad fra den Tid: „I Dag behagede Hans Kongel. Majestæt geleydet af Hans Høy-Fyrstelige Durchlauchtighed Hertugen af Sachsen-Hildburghausen, som sadd i Vognen hos Hans Majestæt, — — — begive Sig ud i Hendes Kongel. Høyheds Princesse Charlottes Hauge udi Store Kongensgade, — — — hvor det behagede Hans Kongel. Majestæt, under Paukers og Trompeters Lyd Allernaadigst at lægge den første Steen til den Kirke, som

paa bemeldte Plads skal bygges, og blev udi samme Steen med Hans Kongel. Majestæts egen Allerhøyeste Haand lagte en Deel kostbare Jubel- og andre Medailler baade af Guld og Sølv. Efterat Hans Majestæt var kommen derfra tilbage, bleve fra Slots-Altanen til det paa Slots-Pladsen i utallig Mængde staaende Folk udkastet tre Slags Jubel-Medailler. Om Eftermiddagen beærede de Allerhøyeste og høye Herskaber „den Danske Comoedie“ med deres Nærværelse; om Aftenen var der stor Gala-Taffel paa 80 Kuverter og to Marskalstafler og derefter et stort Ball, som varede langt ud paa Natten“.

Forinden vi nærmere omtale denne Kirke, som i daglig Tale kaldtes Marmorkirken, maa vi først gaa noget tilbage i Tiden for at orientere os, og da først omtale Kong Frederik V's Rytterstatue paa Amalienborg; denne saa sin Fuldendelse i de Tider, medens Marmorkirken*) forblev ufuldendt, saa at fem danske Konger gik i deres Grav, forinden den borgerlig fødte, men „kongelige Købmand“**) Gehejmeetatsraad C. F. Tietgen tog sig paa, af egen Drift og Lyst, at fuldføre dette Storværk.

Det er tidligere omtalt, at i Aaret 1689 nedbrændte det gamle Amalienborg Slot, som Kong Frederik III's Enke Dronning Sophie Amalie havde bygget sig til Enkesæde.

Den hele Plads laa efter Branden ganske ubebygget i en Aarrække, indtil Kong Frederik IV lod den planere og ryddeliggøre, og i Aarene fra 1704 til 1706 opførtes her den Herre Zebaoths- eller Garnisons-Kirken,

*) Beskrivelsen af Frederik V's Rytterstatue er taget af J. M. Thieles Skrift om Kunstakademiet og Heststatuen, Beskrivelsen af Marmorkirken af Dr. F. J. Meiers Skrift om denne Kirke.

**) Saaledes kaldte Fru J. L. Heiberg ham.

hvortil Stenene, og hvad der ellers kunde bruges, toges fra det nedbrændte Slot og dettes Kapel. Den Del af den ryddede Amalienborgs Tomt, som stødte nærmest op til den nysopførte Garnisonskirke, blev omdannet til en kongelig Have i stiv fransk Stil med klippede Takshækker, kunstige Pyramider, Vandspring og Statuer, af hvilke sidste kun to vides at være bevarede til vore Dage, nemlig de to mindre Billedstøtter Orpheus og Eurydike, — eller Apollo og Flora, — som tilligemed „Herkules" staa i Herkuleslogen i Rosenborg Have den Dag idag.

Den nordlige Del af Slottets Brandtomt, altsaa det der laa fjernest fra Garnisons-Kirken, blev derimod indrettet til en Mønstringsplads for Kjøbenhavns Garnison, og paa Pladsen blev der bygget en Pavillon eller Belvedere, hvorfra Kongen i Tørvejr kunde „anse" sine Krigsfolks Manøvrer og Eksercitier nede paa Mønstringspladsen.

Denne Ordning holdt sig nu i en Del Aar, indtil Frederik V d. 12te Septbr. 1749 (Jubilæumsaaret) ved et Reskript erklærede, at det var hans Vilje, at hele dette store Terrain skulde bebygges, og Hans Majestæt lod sine Stormænd og Byens Rigmænd vide, at det var hans Ønske, at de opførte sig Bygninger der, men ogsaa at de havde at bygge smukt og storladent, og naar de vilde gøre det, skulde de faa fri Byggegrunde samt Fritagelse for Indkvartering og desuden Lettelser i andre lignende Byrder. Den nye By, der paa denne Maade rejste sig, skulde kaldes Frederikstad, og Kongen vilde skænke den en Kirke, Frederikskirken, til hvilken der foreløbigt var udset Plads i Prinsesse Charlottes Have og foretaget de fornødne Arbejder i Grunden samt Fundamenteringsmurværk, saa Kongen i Jubilæumsdagene i Oktober 1749 kunde nedlægge Grundstenen.

Kongens Hofbygmester, Oberstløjtnant Eigtved

havde alt udkastet Planen til den ny Bydels Bebyggelse, og paa den ottekantede Plads, der skulde være Centret i den nye By, blev der i kort Tid opført fire Palæer af de adelige Familier Levetzau, Brockdorff, Schack og Moltke, hvortil Eigtved ligeledes havde gjort Tegningerne. Det er de samme Palæer, der staar der endnu. Hans Majestæt Kong Christian IX boer i det Schackske Palæ, hvilket sidste er forbundet med det Moltkeske ved Kolonnaden. Kronprinsen beboer nu det Brockdorffske og Prins Christian det Levetzauske Palæ.

Uagtet den ny Bydel skulde hedde Frederikstad, vedblev man dog at kalde denne Staddel Amalienborg efter det gamle afbrændte Slot.

Midt paa Pladsen imellem de fire ovennævnte Palæer skulde saa Kong Frederik V's Rytterstatue opstilles.

Hvad denne Statue af Kongen til Hest angaar, da ønskede Frederik V selv og tillod senere det asiatiske Kompagni at oprejse en saadan for ham i levende Live; dette kunde dog kun naaes, hvis Majestæten ikke gik bort i en altfor ung Alder, thi der var meget at iagttage, forinden sligt kunde sættes i Værk; navnlig maatte der skaffes en habil Kunstner, og der blev vekslet mange diplomatiske Noter og Sendelser med Udlandet, før den rette Mand fandtes. Igjennem Gesandtskabet i Paris fik man engageret en dygtig fransk Billedhugger, Monsieur Jean François Joseph Saly, som saa i Aaret 1753 kom hertil.

Den danske Gesandt skrev hjem, at den unge Mand Mr. Salys Betingelser vare temmelig uantagelige, „un peu fortes“; men da baade Hans Majestæt og hans Overhofmarskal Moltke à tout prix vilde have Kunstneren fat, blev Kontrakten afsluttet, som lød paa, at Monsieur Saly skulde før Afrejsen fra Paris have udbetalt en Sum af 20,000 Francs og dernæst

senere ialt 130,000 Francs, eller godt 20,000 Francs hvert Aar i seks Aar. Endvidere skulde Kunstneren, naar han kom til Kjøbenhavn, der forefinde et Hus eller Appartement til Bolig samt Atelier og alt det fornødne til Modelleringen. Ved Salys Ankomst til Kjøbenhavn blev den betingede Bolig anvist ham paa Charlottenborg Slot, som siden Frederik V's Tronbestigelse ikke længer benyttedes af Hoffet. Den tilliggende Have var samme Aar udlagt til botanisk Have. Mr. Saly flyttede nu, som det synes, ind i samme Bolig med Atelier, som henved 100 Aar efter blev beboet af Thorvaldsen, da han i Aaret 1838 flyttede hertil fra Rom.

Det varede ikke længe, før Mr. Saly kom i Kongens og Hoffets Gunst og ansaas for Indbegrebet af al Kunstforstand, blev gjort til Professor og udnævnt til Direktør for det nyoprettede Kunstakademi. Mr. Saly var selv en meget habil Kunstner, og den af ham udførte Rytterstatue paa Amalienborg er uden Sammenligning det bedste Billedhuggerarbejde herhjemme før Thorvaldsens Dage. Personlig var Professor Saly ikke saa elskværdig, thi han var en intrigant og herskesyg Mand, interesseret i højeste Grad, og han virkede for sine Venner og Landsmænd i dette, alle Udlændinges forjættede Land, hvor indfødtes Præstationer dengang ikke bleve brugte, naar blot Udlændinge bragtes i Forslag af andre Udlændinge og vare til at faa for Penge.

Da Mr. Saly vel var bleven installeret her, begyndte han paa at lave Modellen til Frederik V's Rytterstatue; omsider blev han færdig dermed, og den skulde nu støbes i Bronze, men da man ikke havde nogen særlig fin Bronzestøber her til Lands, derimod havde hørt, at der var en saadan i Stockholm ved Navn Meyer, blev den danske Gesandt i Stockholm Kammerherre

von der Asseburg beordret til at sætte sig i Forbindelse med denne.

Sieur Meyer var imidlertid stor paa det og ikke billig. Han vilde saaledes ikke straks forbinde sig til at drage til Kjøbenhavn, men forlangte, at Modellen af Rytterstatuen skulde sendes til Stockholm, saa han kunde faa den at se og dernæst udtale sin Mening om Tingene. Ved den danske Gesandts Indvending, at det aldeles ikke lod sig gøre, lod den vanskelige „Direktør Meyer", som han lod sig kalde, bevæge til for gode Ord og ublu Betaling at rejse hid. Han kom altsaa hertil og arbejdede i nogen Tid sammen med Professor Saly; om det nu var i Samraad med denne, eller det var ham selv, der fandt derpaa, vides ikke; men han forlangte, at der skulde forskrives Støbesand fra Paris til at støbe Rytterstatuen i. Det var jo en meget dyr Historie, men det tog han sig ikke saa nøje, thi det var den danske Konge, der skulde betale. Uagtet slig Fordring var urimelig, gik den danske Regering dog ind derpaa. Støbesandet blev i Virkeligheden forskrevet fra Paris. Det tog imidlertid Tid, inden det kunde være her, og da Tiden faldt Direktør Meyer for lang, rejste han hjem til Stockholm og var ikke senere at bevæge til at tage hertil igen; han var og blev borte. Da Støbesandet omsider kom, og Omkostningerne ved dets Hidførsel opgjordes, havde Udgifterne i det hele været 33,000 Kroner i vore Penge. Uagtet Sieur Meyer kun havde været to Gange her og havde gjort saare lidet Arbejde, men des flere Vanskeligheder, Ophævelser og urimelige Fordringer, blev hans to Rejser og Virksomhed ham dog betalt med ca. 40,000 Kroner, da hans Regning senere præsenteredes. Da Sieur Meyer fra Stockholm saaledes var rejst bort, forskaffede Mr. Saly sig en Landsmand, Bronzestøberen Pierre Gor, til at hjælpe paa Tingene. Billedhuggeren og Bronzestøberen udførte

saa det skønne og store Arbejde at faa Kongens Heststatue færdig, som dog tog en længere Aarrække, i hvilken de lod sig beneficere med Gager og Gaver af uhyre Størrelse, at udbetale af Hans Majestæts Partikulærkasse. Det asiatiske Kompagni, som vel ikke overvejede, hvad det gik ind til, havde efter Kongens Yndling Grev Moltkes Indskydelse eller halvkvædte Vise udbedt sig og erholdt allernaadigst Tilladelse til at bekoste Udførelsen af den nævnte Rytterstatue.

Det var i de Aar en lykkelig Tid for Danmark, da alt trivedes og havde Fremgang; Følelsen heraf fandt Udtryk i Oden til Frederik V paa hans Fødselsdag i 1752, hvori det hedder:

„Fred og Fryd er i vort Riige,
Vand-Mand fisker, Bonden saaer,
Striids-Mand hviler, Lærde stride,
Viisdom plantes i alle Vraaer;
Kjøb-Mand trygt sin Handel fører,
Handværk nærer Borgerstand,
Søe-Mand Skibet sikker styrer,
Arbeyd føder flittig Mand.“

Navnlig Søfarten trivedes godt, og da det asiatiske Kompagni havde haft et klækkeligt Overskud, som det ventede at faa fremdeles hvert Aar, foreslog ovennævnte Grev Moltke, der var Præses i Selskabet og gerne vilde gøre Kongen sig forbunden, at Kompagniet skulde betale alt med Hensyn til Rytterstatuens Anbringelse, skønt vel kun lidet anende de betydelige Udgifter, dette smukke Tilbud vilde føre med sig.

Muligvis det var til Tak for dette det asiatiske Kompagnis generøse Tilbud, at Hans Majestæt tilsiger sin høje Nærværelse i Besøg hos Kompagniet, idet der kort efter berettes: „I Tirsdags, den 16de August, behagede det vor Allernaadigste Monark at benaade det asiatiske Kompagni med sin Allerhøjeste Nærværelse, hvor ved Hans Majestæts Ankomst tolv af de

sidst hjemkomne Skibes Officerer paraderede udi Chinesisk Dragt; — der virkedes med Pauker og Trompeter samt Kanonskud, og senere en prægtig Kollation."

Da Statuen blev færdig, maatte Kompagniet rykke ud med ialt 590,836 Rigsdaler og 8½ Skilling dansk Kurant, hvilket efter Pengenes nuværende Værdi omtrent vilde svare til mellem halvtredie og tre Millioner Kroner.

Af den hele Sum havde Kongens Kasse saaledes kun betalt 330,000 Kroner, forinden det asiatiske Kompagni paatog sig det hele Anlæg.

Med Hensyn til Opførelsen af Frederiks- eller Marmorkirken, hvis Grunstensnedlæggelse d. 30te Oktbr. 1749 omtaltes ovenfor, skal bemærkes, at vistnok allerede i Aaret 1745 var man gaaet i Arbejde med Fundamentet til den paatænkte Kirke, men Grunden var løs og sumpet, og i de første Aar havde man nok at gøre med at udgrave, opfylde, jævne, pumpe og pilotere i det uendelige; man var langt fra færdig med Grunden, da Jubelfesten i 1749 stundede til, og Grundstenen skulde nedlægges, i hvor store Manglerne end vare.

Da Festiviteterne i den Anledning vare forbi, fortsattes Arbejdet ufortrødent. Der maatte stadig pumpes Grundvand op. Til dette Arbejde benyttedes der et helt Regiment af Fæstningsslaver, dog kun de saakaldte „ærlige Slaver", og de fik hver „et Traktement" af 2 Skilling lybsk om Dagen. Foruden Slaver anvendtes der ogsaa Hs. Majestæts Musketerer og Landsoldater til Arbejde i Grunden og til Haandlangergerning. Udgravningsarbejdet var baade anstrengende

og ikke uden Fare, og adskillige af Folkene kom til Skade. Mange bleve saa haardt kvæstede, at senere hen, da „Frederiks Hospital“ blev anlagt, befalede Kongen, at de ved Kirkebygningsarbejderne tilskadekomne Soldater og Haandlangere skulde indlægges i nævnte Hospital, hvor man skulde modtage dem, selv om „die Anzahl der krancken im Hospital complet wäre“. Ogsaa ved selve Byggearbejdet kom der mange Haandværkssvende til Skade, saa Kongens Hofkirurg Wohlert fik et Ekstratillæg „für die Cuur der beschädigten Handwerk-Gesellen“.

Piloteringsarbejdet var langt om længe forbi, og man havde ved Nedramning af et mægtigt Antal Pæle gjort den løse og fugtige Grund skikket til at bære den uhyre Byrde, der skulde hvile paa den. Umaadelige Masser af forskellige Bygningsemner ophobedes paa Pladsen, der holdtes afspærret ved et højt Plankeværk. De Millioner af Mursten, der anvendtes, kom hovedsagelig fra Flensborg, dog ogsaa for en Del fra Sjælland. Marmorblokke og Sandsten udlossedes fra Skibene under Kranen ved Søkvæsthusets Bolværk paa Christianshavn. Kalkkuler og Tømmeroplag var der i stor Stil paa selve Kirkepladsen.

Hofbygmester Obrister Eigtved var foreløbig den ledende Mand, men det varede kun til 1755, da han blev fortrængt, som vi ville faa at se. Fra Byggeriet begyndte til 31te Marts 1756 var der allerede udgivet omtrent een Million Kroner, og dog havde Kirkebygningen endnu ikke hævet sig op fra Grunden til Jordens Overflade; at der allerede var medgaaet 6½ Million Mursten, var egentlig ikke saa underligt, da mere end een af de store Herrer, der byggede paa Amalienborgplads, havde — naturligvis med allernaadigst Tilladelse — efter en rundelig Maalestok brugt af Hs. Majestæts Mursten. Grev Moltke, Kongens Overhofmarskal og indflydelsesrige Yndling, havde

saaledes i tre Aar faaet Lov at tage over 2 Millioner store Flensborg-Mursten af Kirkens Beholdning til Opførelsen af sit Palæ paa Amalienborg, hvortil han, som før meldt, ogsaa havde faaet Grunden frit.

Ikke alene, at Grev Moltke fik mange Materialer til sit Palæ frit leverede, men dertil kom endnu anden Bevaagenhed; der skrives saaledes: „Den 30te Marts 1754 beærede Hans Majestæt sin Overhofmarskal Moltke med den Naade, at bivaane et prægtigt Maaltid i Grevens Palais paa Amalienborg, der netop til denne Dag var bleven færdigt“.

Baron Brockdorff, der til Opførelsen af sit, ligeledes paa Amalienborg liggende, Palæ havde brugt 130 Tusinde af Kongens Mursten, maatte derimod, da det kom for en Dag, betale Monarken disse med klingende Mønt, men han var jo heller ikke hans Majestæts Yndling.

Da det nyopførte grevelig Schackske Palæ ødelagdes ved Ildsvaade allerede i Decbr. 1754, traadte Kongen derimod hjælpende til med Materiale, „da kun de yderste Muure af hugne Stene af Ilden blev sparet“, og slutter Beretningen: „Hvo som kender disse fire Palaiers Prægtighed, kand let slutte sig til den ved Branden forvoldte Skades Storhed“.

Imidlertid gik der i Tidens Løb en stor Mængde Materiale bort, baade til offentligt og privat Brug uden Vederlag, naar blot vedkommende forstod at bede Majestæten derom i en acceptabel Form; men alt blev skrevet paa Kirkens Regning, saa Facit maatte nødvendigvis blive ilde tilsidst; hertil kom, at man senere betydelig modificerede den Byggeplan, der fra først af var bleven bestemt, og at der blev indforskreven en ny og dyr Bygmester, Franskmanden Jardin.

Hvad angaar Forandringen af Byggeplanen, da bestod den i, at medens man efter den oprindelige Plan havde tænkt at opføre Kirken alene af Mursten og Sandsten, kom man senere i Tanker om, at det

kunde tage sig bedre ud og være Hans Majestæt mere værdigt, naar Kirkens Mure baade indvendig og udvendig beklædtes med Marmorplader. Nogle Aar tidligere var der nemlig opdaget Marmorbrud i Norge, og nu skulde derfor dette Materiale benyttes. Det var Hofbygmester Eigtved, Hofstenhugger Fortling og ovennævnte Grev Moltke, der undfangede den Idé, og da den først paa Aaret i 1753 blev udviklet for Kongen, udkom der i Marts s. A. en Resolution, hvorefter de nævnte Herrers Indstilling bifaldtes; de to førstnævnte maatte indforskrive og levere det norske Marmor, og man regnede ud, at der vilde medgaa 150,000 Kubikfod Marmor. Dette skete i Marts Maaned 1753, og i Oktober Maaned samme Aar kom Monsieur Saly hertil fra Paris, og han foraarsagede snart en hel Omvæltning i Kirkens Opførelse*). Mr. Saly var, som ovenfor berørt, ingen rar Karakter og vanskelig at have med at gøre. Dette mærkedes nu just ikke saa lige ved Hove, hvor han snart blev Pot og Pande, Indbegrebet af al Kunstforstand, et Slags Vidunder, der ikke alene forstod sig bedre paa Billedhuggerkunsten (hvad der var sandt) end de Kunstnere, Danmark dengang havde at opvise, men ogsaa (hvad der ingenlunde var sandt) var kyndigere i Bygningskunsten end f. Ex. Oberst Eigtved, der havde opført Palæerne paa Amalienborg, Sophienberg o. s. v., og Generalmajor de Thurah, der havde bygget Hirschholm Slot, Eremitagen, Spiret paa Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn, o. s. v. Saly var dristig nok til paa

*) Man har senere villet beskylde Mr. Saly for, at det var ham, der først havde overtalt Frederik V til at beklæde Kirken med Marmor, men heri gøres ham dog Uret. Mr. Saly kom først hertil i Oktober Maaned 1753, medens det da allerede var bestemt i Marts s. A., men saa blev det ham, hvad der endnu var værre, der raadede til helt at opføre Kirken af massive Marmorblokke.

højeste Sted at trække paa Skuldrene af „ce pauvre Eigtved“ og betegne ham som „absolument incapable“, samt tilføje, at til et saadant Hs. kgl. Majestæt velbehageligt Storværk, som denne Kirke at bygge, maatte der, for ikke at risikere noget, helst indkaldes en habil udenlandsk Bygmester; ligesom, at da der var Marmor nok at faa i Norge, var det ikke værd at indskrænke sig til kun at beklæde Kirken med Marmorplader, men derimod at opføre den helt og holdent af Marmorblokke, thi saa først kom den rette Effekt frem, og saa kastedes der Glans over Majestætens Regeringstid. Frederik V fandt, at det var en meget fornuftig og indlysende Tale, og det stod ogsaa straks klart for ham, at der til at forestaa et saa stort og glorværdigt Værk maatte en dygtig og forfaren Udlænding; desaarsag maatte Oberst, Hofbygmester Eigtved, som hidtil havde forestaaet Kirkebyggeriet og alt havde gjort Tegning til, hvorledes Kirken vilde se ud, naar den var færdig, finde sig i at træde tilbage. Eigtved havde, siden Saly kom hertil, lidt mange Ydmygelser og Ærgrelser, som tærede paa ham; han levede ikke ret lang Tid efter Salys Ankomst, til Held for ham selv. Eigtved døde den 7de Juni 1754 og blev jordet paa Petri Kirkegaard; hans Ven Billedhuggeren Petzholdt, en født Sachser, rejste ham et Monument paa hans Grav, hvilket dog i 1807 blev knust af en engelsk Bombe.

Det var saa „heldigt“, at da Mr. Saly formente, at Fortsættelsen af Kirkebyggeriet oversteg Eigtveds Evner, han saa kunde udpege en anden Bygmester for Hans Majestæt. Valget faldt paa Monsieur Nicolas Henri Jardin, en 34aarig Mand, der sammen med Saly var uddannet ved det franske Akademi i Rom. Forinden vi gaa videre med at omtale Marmorkirken, maa det være tilladt endnu engang at komme tilbage til Monsieur Saly, dels for at blive færdig med ham og dels for

at anføre nogle Data, der vedrøre Rytterstatuen paa Amalienborg.

Modelleringen af den Hest, hvorpaa Frederik V rider, gav Mr. Saly nok at bestille, da det især var ham om at gøre at træffe Idealet af den danske Hest. Men der var i saa Henseende stillet ham alt til Disposition. Af de kongelige Stalde havde han udvalgt tolv Rideheste, som paa hans Ordre bleve fremførte og redne for ham, naar og hvor han forlangte det.

I lang Tid var Mr. Saly tvivlraadig om, i hvad Gangart han vilde fremstille Hesten. Men, beretter Saly: „En Dag mødte jeg Kongen til Hest paa Kjøbenhavns Gader. Hans Majestæt red Skridt for Skridt (au petit pas) omgiven af Folk, som nærmede sig ham med Bønskrifter. Saly hørte dem kalde Kongen „Fader“, — han saa Monarken at vende sig snart til højre, snart til venstre Side for at tale med dem alle; da fik Saly sine Øjne fyldte med Taarer, — saaledes beretter han da, — og igennem disse saa han nu, hvorledes det skulde være, — „il devoit être représenté tel que je venois de le voir“! — Hestens Bevægelse skulde altsaa være Skridtgang.

Med Hensyn til Kongens. Figur havde det sin Vanskelighed, thi Frederik V var nok en velskabt Person, men noget liden af Vækst. For at fremstille ham til Hest maatte Saly altsaa helst vælge en mindre Hest eller ogsaa sætte Rytteren paa en høj Sadel, at ikke Hestens Hoved skulde komme til at skjule den ridende; men en Sadel vilde han ikke gerne anvende, fordi dette ikke var saaledes brugeligt ved Heststatuer. Saly udsøgte derfor en Hest af Middelhøjde og lod Ryttere af forskjellig Størrelse oftere ride denne for sig, og saaledes gjorde han sit Valg.

I 1758 havde Mr. Saly faaet en mindre Model af den hele Rytterstatue færdig, og han foreslog Hans Majestæt at tage den i Øjesyn paa Charlottenborg

den 22de Novbr. s. A. Ved denne Lejlighed var den henved tiaarige Kronprins Christian VII med i Kongens Følge. Saly, som havde set sig nødsaget til, hvad Proportionen angik, at gøre en lille Afvigelse fra Sandheden, overraskedes, som han fortæller, af det „jugement“, den unge Prins lagde for Dagen. Idet Kronprins Christian saa Modellen, henvendte han nemlig til Saly den Bemærkning: „Cela est fort beau, mais vous avez fait mon Papa plus grand qu'il n'est!“ — hvilken Bemærkning af den lille Prins senere kunde tjene dem til Svar, som fandt, at Saly havde gjort Kongens Figur for liden paa Statuen.

Den 11te Januar 1762 var omsider den store Model til Rytterstatuen endelig bleven færdig; tilsyneladende ventedes der nu kun paa Broncestøberen Mr. Gor, der med sine fem franske Svende og dertil „diverse“ danske Arbejdsfolk huserede i Gjethuset for at forberede Støbningen og gøre de nødvendige Stilladser. Arbejdet skred imidlertid saa langsomt frem, og alt opførtes til en saa opskruet Pris, at det Offentlige blandede sig 1763 i Sagen og gjorde haarde Udfald saavel mod Mr. Saly som mod Mr. Gor, som aldrig kunde blive færdige. I et sammenkaldt Møde med det asiatiske Kompagni skød Saly Skylden paa Gor, og Gor paa Saly, hvilken sidste dog nu alligevel ikke var saa ganske færdig med Modellen.

Saavel Saly som Gor vare et Par meget dyre Herrer at have i Arbejde her i Landet. Vel vare de to ikke Venner, men eet vare de dog enige om, nemlig at skrive ublu Regninger over deres Rejse herhid, Ophold, Udlæg etc. etc. Underligt, at noget Menneske havde haft Mod til at indlade sig med dem. Salys Betingelser have vi allerede tidligere berørt. Bronzestøberen Gor's Vilkaar vare forholdsmæssig lige saa drøje. Rejsen frem og tilbage fra Kjøbenhavn for ham og hans fem franske Støbesvende

beløb sig alene til 60,000 Kroner, og for hver Maaned han arbejdede, indløb der kolossale Regninger over Arbejdsløn og Masser af forskelligt indkøbt Materiale: og han tjente sikkerligt paa det altsammen. Foruden Mr. Gors øvrige Indtægter havde han ogsaa sikret sig en aarlig Pension paa Livstid for sig og Frue, forinden han vilde bekvemme sig til at tage her ind i Landet. Da han omsider var færdig, lod han sig nøje med 50,000 Kr. engang for alle, thi saa havde han og Frue herefter ikke mere Krav paa det asiatiske Kompagni.

I Begyndelsen af Aaret 1768 var alt færdig til Rytterstatuens Støbning i Gjethuset, der laa omtrentlig, hvor det Kgl. Teater nu ligger ud imod Kongens Nytorv. Støbningen af Metalmassen *), der var beregnet til en Vægt af noget over 40,000 Pund, blev bestemt til den 2den Marts. Mr. Gor, der var bleven udnævnt til Generalkrigskommissær, forestod selv Støbningen og dirigerede alt i Overværelse af det Kgl. Asiatiske Kompagnis Direktion. Støbningen var tilendebragt i nogle faa Minuter, da Metalmassen først var smeltet, og alt spaaede et heldigt Udfald. Men senere, da Statuen var taget ud af Formen, ytrede Professor Saly sig dog misfornøjet med Mr. Gors Arbejde, fordi der vare nogle Smaafejl, som vilde kræve en Del Ciselering bagefter; og Saly beklagede sig over, at det røvede ham hans kostbare Tid, da han ønskede snart at rejse tilbage til Paris. Disse Mr. Salys Beklagelser naaede snart hans heftige og brutale Landsmands Øren og gav Anledning til en Skandale paa Kjøbenhavns Gader den 4de Juli 1768.

Gehejmeraad Luxdorff skriver lakonisk, nævnte Dag, i sin Dagbog: „Gor prygler Saly med en Tamp".

*) For den Bronce, der gik med til denne Støbning, lod Mr. Gor sig udbetale 290,000 Kroner af det asiatiske Kompagni.

Vor bekendte Landsmand Carsten Niebuhr skriver et Par Dage efter til en Ven: „En Nyhed fra Kjøbenhavn, nemlig at Monsieur Gor offentlig med en Tamp har gjennempryglet som en Matros sin Landsmand Monsieur Saly for dennes Bagvaskelser, at den første havde støbt Statuen saa slet, at han (Saly) vilde behøve lang Tid til igjen at corrigere Feilen. De Herrer Jurister huer det ikke, at Hr. Gor har været Dommer i sin egen Sag, men i alle Selskaber troer dog den største Deel, at Hr. Saly vel har forskyldt det. Det Lystigste ved Begivenheden var, at Hr. Gor har gjort Forskjel paa Herre og Tjener; thi Hr. Salys Tjener, der vilde staa sin Herre bi, havde ikke den Ære at blive tampet, men blev pryglet med en Stok". — Hvorledes denne ubehagelige Sag siden endte, for Domstolene eller i Mindelighed, melder Historien ikke noget om.

Et Par Uger efter denne Pryglescene skulde Statuen flyttes fra Støberiet i Gjethuset til den færdige Pjedestal, som stod og ventede paa Frederikspladsen. Hofteatrets Maskinmester Franz Zuber havde indgivet et Projekt med Overslag med Hensyn til Flytningen, som blev foretrukket fremfor andre. Det var et særegent Maskineri, der kunde hæve Statuen ud fra det Sted, hvor den stod, efterat Formen var borttagen. Dette skete ved Hjælp af en overliggende Slæde, hvorfra Tømmerforbindingen, der paa alle Sider omgav Statuen, kunde hænge ned. Ved stærke Reb blev nu Statuen surret fast til Tømmerforbindingen, som ved et velberegnet Maskineri hævedes ivejret ved 60 Matrosers Haandkraft. Paa denne Maade flyttedes Statuen først 34 Fod ud fra Støbestedet og sænkedes ned paa den Bane af Træbjælker, paa hvilken den senere skulde transporteres videre. Dette første Skridt foretoges den 23de Juli, og her blev den staaende,

medens man gjorde Skridt til Viderebefordring indtil den 15de August.

Den 16de August 1768 om Morgenen Kl. 5 begyndte anden Akt af Flytningen over Kongens Nytorv. Statuen, som nu hvilede paa en sammentømret Slæde med underliggende Ruller, der til Bane havde 40 Fods lange Bjælker, blev nu ved Hjælp af Pæle, som vare nedrammede i Gaderne, hvortil Spil kunde befæstes, sat i Bevægelse af 200 Matroser under ovennævnte Franz Zubers Kommando.

Da saaledes denne Frederik V af Bronze passerede forbi sin Oldefader Christian V, der alt paa 80nde Aar holdt til Hest paa Kongens Nytorv, saluteredes dette ejendommelige Kongemøde med 27 Kanonskud.

Ved hver tilbagelagt Strækning af 40 Fod gjordes der Holdt, for at de Under- og Overlagsbjælker, der vare passerede, kunde flyttes forud for Banens Forlængelse. Alt dette optog megen Tid; men om Eftermiddagen Kl. 4 var man dog kommen saavidt, at Statuen stod paa Hjørnet af Bredgade og Frederiksgade. Hesten var ført forlæns hen ad Banen, men her maatte den have en halv Vending med Hovedet henimod Kirkepladsen, i samme Retning, i hvilken den skulde staa, naar den kom paa sit Stade. Denne Manøvre tog Resten af Dagen. Næste Morgen aarle begyndte Arbejdet paany, og ved Middagstid nærmede Statuen sig Stedet, hvor den skulde staa.

I Grev Moltkes Palæ var Hoffet forsamlet. Kong Christian VII var fraværende paa sin Englands- og Frankrigstur, men hans Dronning Caroline Mathilde, som havde taget Sommerophold paa Frederiksborg, var til Stede i Byen den Dag tilligemed Enkedronning Juliane Marie og dennes Søn Arveprins Frederik med mange andre fornemme Personer, for fra Altanen at tage dette Skuespil i Øjesyn. Det samme Maskineri, der var anvendt i Gjethuset, anvendtes igen, da Statuen

kom hen paa Siden af det af Granit og Marmor opførte stærke Fundament, og snart stod Rytterstatuen paa sin Plads.

Til selve Fundamentet eller Fodstykket, hvorpaa Rytterstatuen staar, var der oprindelig tænkt at anvende mere, idet der skulde anbringes større allegoriske Marmorfigurer hvilende nedenunder. Allerede 10 Aar før Statuen blev færdig, blev den danske Konsul i Livorno beordret til at købe 142 Marmorblokke i Carrara. Vel blev Fodstykket simplificeret, som det nu forefindes, men Bestillingen paa Marmoret var da gjort i sin fulde Udstrækning og forøgede de alt store Udgifter.

Den hele Slotsplads var paa Festdagen overalt opfyldt med Tilskuere; en opstillet Bataillon Infanteri gav tre Geværsalver, og fra et af det asiatiske Kompagnis nylig hjemkomne Skibe, „Prins Frederik“, der var flagbehængt, lød den dundrende Kongesalut. Overalt i Byen var der Fest. Charlottenborg, hvor Mr. Saly boede, var om Aftenen illumineret, og der var paa Grev Moltkes Ordre og det asiatiske Compagnis Bekostning et stort Tractement.

Da Frederik V's Rytterstatue nu var rejst og fuldført, mente Hr. Saly, om det ikke var muligt for ham at presse noget mere ud af det asiatiske Kompagni, end han alt forud havde betinget sig. Ifølge Kontrakten skulde han have 150,000 Francs, men han forlangte 200,000 Francs, fordi han i saa mange Aar havde været borte fra sit Fædreland, hvilken Tid han kunde have gjort mere frugtbringende f. Ex. ved at overtage Peter den Stores Monument i St. Petersborg. Alt maatte blive mere indlysende, naar toges i Betragtning, hvilke Summer der vare blevne udbetalte til Bronzestøberen Mr. Gor. I Forhold til ham mente Saly at kunne gøre Fordring paa en Skadesløsholdelse af 300,000 Francs.

Paa en Generalforsamling, som det asiatiske Kompagni holdt, blev Resultatet, at Kompagniet kunde „for Tiden" ikke gøre ham en saadan Gave, men oversendte ham en Medaille i Guld med Kongens Billede og bad ham at lade sig nøje dermed.

Var Rytterstatuen end et dyrekøbt Monument, saa var det dog et Kunstværk, der indtog en særdeles hæderlig Plads i Rækken af hin Tids Rytterstatuer.

Det var rimeligt, da Mr. Salys Mission var endt her, at han snarest søgte tilbage til sin Fødeby Valenciennes, hvor man saa længe havde ventet paa ham, men Mr. Saly haabede endnu bestandigt paa, at det asiatiske Kompagnis Pengekasse skulde komme sig saa godt, at den kunde afholde det Afskedshonorar, han saa sikkert mente at have Krav paa.

Hans Stilling i Kjøbenhavn var i denne Ventetid ikke den behageligste. Vel oppebar han endnu aarligt de Summer, som Regeringen og det asiatiske Kompagni havde tilstaaet ham, og hidtil havde han ogsaa haft fri Bolig paa Charlottenborg, men i 1772 skriver Reverdil i sine Memoirer, at Saly i 1772 „blev jaget ud af sin Bolig paa Charlottenborg for at gjøre Plads for Sturz". Mr. Saly blev fremdeles ved at løbe det asiatiske Kompagni paa Dørene med Hensyn til Gratiale. I Februar 1773 bestemte Kompagniet sig til at give ham 48,000 Kroner, imod at det saa hørte op med de 6000 Kr., han forud oppebar hvert Aar. Kom dertil, at Regeringen vilde give ham en aarlig Pension af 6000 Kroner, maatte han stille sig tilfreds. Han blev dog stadigvæk ved at bede om og pukke paa at faa mere, men man vendte det døve Øre til, saa han ventede forgæves.

Den 2den Juli 1774 forlod han Kjøbenhavn og kom til Paris, hvor han døde 1776, saa Regeringen slap dog nemt fra den aarlige Livrente til ham.

Som vi ovenfor have set, havde Mr. Saly anbefalet sin Ven Arkitekten Nicolas Henri Jardin som den Mand, der var værdig til at betroes Fuldførelsen af Frederikskirken, paa hvis Fundament og Grundlæggelse der nu var arbejdet i snart en halv Snes Aar. Samme Mr. N. H. Jardin opholdt sig i Paris paa det Tidspunkt, og Kong Frederik V lod straks sin Kammerjunker og Gesandtskabssekretær v. Klinggraff i Paris forhandle med den franske Arkitekt. Denne var straks meget villig til at tage Tjeneste hos Hans Maj. Kongen af Danmark, men paa een Betingelse, uden hvilken han ikke kunde komme, nemlig, at han tog sin 9 Aar yngre Broder Louis Henri Jardin med sig, thi dels var Kærligheden saa stor imellem dem, at de ikke kunde leve adskilte, og dels var Broderen ogsaa Arkitekt og dertil habil i sit Fag, saa de to Brødre haabede ved forenede Kræfter at udrette et betydeligt Arbejde i Danmark. Kammerjunker v. Klinggraff indberettede denne Mr. Jardins „beskedne“ Fordring til Regeringen i Kjøbenhavn, og vel nærede denne store Betænkeligheder ved at gaa ind paa dette sælsomme Forlangende, da Brødrene vilde gageres begge to, og det endda ingenlunde beskedent. Derfor betænkte man sig lidt i Kjøbenhavn, men da Hans Majestæt à tout prix vilde have den af Mr. Saly anbefalede Mr. Jardin herind, maatte man bide i det sure Æble og tage den yngre Broder med som Appendiks.

Betingelserne vare: Den ældre Broder N. H. Jardin skulde træde i Kongen af Danmarks Tjeneste mod en aarlig Gage af 4000 Rigsdaler dansk Kurant (i vore Penge omtrent 24000 Kroner), fra hans Afrejse fra Paris at regne. Den yngre Broder L. H. Jardin skulde derimod lade sig nøje med c. 6000 Kroner om Aaret. Da alt var klappet og klart, rejste Brødrene Jardin uopholdelig til Kjøbenhavn, hvor de bleve modtagne

med al Udmærkelse og optagne som Medlemmer af Kunstakademiet, ja ansatte som Professorer der, den ene i Arkitektur og den anden i Perspektivlære. Det gav jo ogsaa nogen Indtægt for dem, vel ikke store Sager i Forhold til deres Gager, men de skyldte jo sig selv at tage al Ting med. Da, som ovenfor nævnt, Hofbygmester Eigtved var sat fra Bestillingen og kort efter var død, var Generalmajor og Generalbygmester Laurits de Thurah i Mellemtiden ansat som Chef for Kirkebyggeriet. Hele Arbejdet indskrænkede sig hovedsagelig til at holde det gaaende, som man siger, sysselsætte Folkene, sørge for Materialier og Bygningsæmner og modtage Marmor etc. etc., thi Eigtveds gamle Plan til Kirkebygningen var kasseret, og den ny, der forventedes af Jardin, var endnu ikke kommen frem.

Generalmajor de Thurah kunde ikke uden videre brat fejes af Vejen, da Mr. Jardin kom; han maatte have en passende Frist; han var ikke bondefødt saaledes som Eigtved; der maatte tages Hensyn til hans høje Stilling og Fødsel. Der gik saaledes fem Fjerdingaar hen, førend Jardin kom i Virksomhed ved Kirkebyggeriet, som der skrives, „dem Bau-Meister Jardin der Kirchen Bau anbetrauet worden“. Mr. Jardin var imidlertid ingenlunde fortrydelig over, at han ikke straks kom i Arbejde, thi han havde slet intet at haste efter; hans uhyre Gage løb jo lige fuldt, enten han byggede paa Marmorkirken eller ej, og for Resten havde han ogsaa i det nævnte Tidsrum travlt paa Christiansborg Slot, idet Riddersalen der var under Arbejde i 1765 efter hans Tegning; den blev lige færdig til Christian VII's og Dronning Caroline Mathildes Bryllup. Ligesaa opførte Jardin det Bernstorffske Lystslot ved Gjentofte, som senere blev Kong Christian IX's Sommerresidens. Det kastede altsammen noget af sig for den omsigtige Jardin. Imidlertid var

han samtidig sysselsat med at udkaste Tegninger til de Vidundere, han vilde gøre ved Marmorkirken. Han havde ikke ligestraks Held til at træffe Majestætens Smag med Hensyn til Kirkens ydre Udseende, idet den første Tegning blev kasseret og først den anden godkendt, uagtet den vilde blive grumme dyr. Skøndt Kongen ellers ikke tog det saa nøje med Udgifter, sukkede han dog nu, thi herefter skulde han af med 300.000 Kroner om Aaret til denne Kirkebygning, det vil sige 1000 Kroner hver Arbejds- eller Søgnedag, medens der i de svundne Aar alt var medgaaet 240,000 Kroner aarlig til samme Kirke, og dog vare Murene endnu ikke naaede op over Jordens Overflade, uagtet det tilsyneladende ihærdige Arbejde.

Det var den 1ste April — en uheldig Dag! — i Aaret 1756, at N. H. Jardin overtog Ledelsen af Arbejdet paa Marmorkirken med Tilhold om at benytte saa meget som muligt af det Arbejde, der allerede var udført med saa store Bekostninger, og dernæst drage Omsorg for, at Kirken, naar den var færdig, kunne rumme c. 3000 Mennesker.

Som tidligere sagt, var der to Brødre Jardin; for at komme til Ende med vor Fortælling om den yngste Mr. Louis Henri Jardin, skal der meldes, at han som Arkitekt var aldeles betydningsløs og ved Marmorkirkens Bygning ikke har efterladt sig større Spor end en almindelig Arbejder, skønt han gik under Navn af et Slags Underbygmester. At han som „Professor“ ved Kunstakademiet, hvor han, der ikke forstod et Ord dansk, skulde holde Forelæsninger for et Auditorium, der ikke forstod Fransk, var om muligt end mere betydningsløs, er indlysende. Han afgik ved Døden i Oktbr. eller Novbr. 1759 uden at have bygget saameget som et Bomhus for Regeringen. Den ældre Broder lod sig overdrage hans efterladte Professorat i Perspektiven mod et Gagetillæg af 300 Kr.

Som man ser, var den ældre Jardin en Mand, der mente, at man skyldte sig selv at tage al Ting med.

Omsider, i Aaret 1760, begyndte Kirkebygningen at hæve sig lidt op over Jordens Overflade. Kongen var endnu ikke bleven utaalmodig ved Udgangen af 1758, skønt Hs. Majestæt jo nok syntes, at det gik noget langsomt, eftersom det nu var 9 Aar, siden han havde lagt Grundstenen til Kirken; dog, da Mr. Jardin i sin aarlige Indberetning roser Fremgangen i Arbejdet, slaar Kongen sig til Taals og skriver, at det særlig glæder ham at erfare, hvorlunde Stenhuggerne nu arbejde ved Lys fra Klokken seks Morgen til syv Aften i de trende Vintermaaneder, hvisaarsag Monarken allernaadigst opproberer Anskaffelsen af noget Tran og nogle Tranlygter. Men skønt Stenhuggerne arbejdede ved Lygteskin i de mørke Vinteraftener, har Mr. Jardin dog aabenbart ikke haft overvættes Hastværk. Hvorfor skulde han ogsaa skynde sig? Han havde jo, — i seks Aar i det mindste — sin rundelige faste Gage og dertil ikke saa faa Biindtægter foruden; han var saaledes bleven Intendant for de kongelige Slotte; han gav Raad og Haandsrækning til private Bygherrer; han omdannede Thotts Palæ paa Kongens Nytorv og var nyttig, hvor han kunde, og fik baade sit Arbejde og sine Rejseudgifter godt betalte.

Havde Hans Majestæt gruet noget for de store Udgifter, der nu vilde løbe paa, da der skulde bygges med Marmorblokke i Stedet for Marmorbeklædning, saa udebleve de endnu mindre under Mr. Jardins Regimente end forhen. I de første 7 Fjerdingaar, siden Jardin havde taget fat, var der udbetalt i Penge omtrent en halv Million Kroner, og af denne Sum havde alene Marmoret slugt Broderparten, nemlig noget over 264,000 Kroner.

Ikke alene, at Arbejdet var meget dyrt, men det skred ogsaa kun saare langsomt fremad. Tiden gik;

Dage, Uger, Maaneder, ja Aar gik, og Hans Majestæt, som allerede havde ofret saa mange hundrede Tusinder paa sin Kirkebygning, begyndte at blive lidt utaalmodig over, at denne ikke vilde hæve sig videre op af Grunden. Men Mr. Jardin vidste at stille Monarken tilfreds for en Stund. Han foreslog nemlig at lade gøre en sirlig forarbejdet Træmodel af Marmorkirken i dens eventuelle Fuldendelse og præsentere Monarken samme. Man gjorde Forslag desangaaende til Hs. Majestæt, og Allerhøjstsamme resolverede, at det saa skulde ske.

Denne Kirkemodel blev nu forfærdiget af en „Cabinetssnedker" Lehmann med Assistance af Snedker Lütken. Det maa have været en stor og grumme kunstfærdig gjort Model, thi Lehman fik i Følge Kontrakt 24,000 Kroner for den. Portrætmaler Pilo og hans Hjælpere malede i 24 Uger fra Morgen til Aften, samt lakerede og forgyldte derpaa, og kom dernæst med en Regning paa 5400 Kroner, men opnaaede dog kun at faa 4200 Kroner udbetalt derfor, hvad Bedømmelseskomiteen syntes var nok for den Malerpræstation. Senere kom der endnu 1200 Kroner til for Billedhuggerarbejde. Altsaa kom den hele Model til at staa i 30,000 Kroner, en Sum, for hvilken der dengang kunde købes et helt stort Vaaningshus i en af Byens Hovedgader. Denne Model er imidlertid senere forsvunden, muligvis brændt ligesom saa meget andet ved Christiansborg Slots Brand i 1794, thi den henstod i nogle Aar i et af Prinsesse Louise Augustas Værelser i Nærheden af Slotskirken.

Senere hen lod Jardin stikke baade Tegninger og Prospekter af Kirken i Kobber, hvoraf mange Tryk ere opbevarede fra den Tid.

Det var især, efter at der var taget den ulyksalige Beslutning, at Kirken alene skulde opføres af Marmorblokke, at Udgifterne stege saa enormt og Arbejdet

forholdsvis gik langsommere ved det mere uhaandterlige Materiale, der baade krævede mere Arbejde og Mandskab og minutiøs Paapassenhed ved Anbringelsen efter den vanskelige Ind- og Udskibning samt Ophejsning med Kraner. Udgifterne til Marmoret i de første 5 à 6 Aar, Jardin havde dermed at gøre, var alene 650,000 Kroner. Der blev ustandseligt sendt Skibe paa Skibe til Norge for at hente det ædle, men dyre Byggemateriale. I Tiaaret 1761—1771 indførtes der 144,784 Kubikfod Marmor fra Norge; en Kubikfod Marmor kostede 6 Kroner eller 4 Kr. 65 Øre, eftersom det var rundt eller firkantet af Façon; med en Gennemsnitspris blev det i de Aar henimod en Million Kroner. Arbejdet skred jevnt, men dog meget langsomt fremad. I Aaret 1764 angiver Pontoppidan, „at man var naaet 15 Alne over Fundamentet". Det var ganske vist noget, men der var endnu grumme langt tilbage, og man havde allerede udgivet en tre eller halvfjerde Million Kroner. Mr. Jardin forhastede sig imidlertid aldeles ikke; han gav sig endog Tid til at forlade sin Kirkebygning for en Maanedstid eller to for at gøre en Afstikker til Paris med sin Ven Billedhuggeren Wiedewelt, som vi berørte ovenfor. Trods de „nogle hundrede Stenhuggeres, Murmestres og Haandlangeres Hænder, der var i Arbeyd", tilmed „under Opsigt af den Kgl. Bygnings-Directeur Monsieur Jardin, en Mand, som i sin Kunst kiendes for een af de aller største", var man som sagt endnu langt tilbage. I Stedet for at sætte større Arbejdskraft paa, gjorde man lige det modsatte; man reducerede Arbejdsstyrken til 50 Mand.

I Januar 1766 døde Hs. Majestæt Kong Frederik V uden at have set det store Værk fuldendt. Christian VII gjorde foreløbig ingen Forandring i Forholdene, Arbejdet slæbte hen med faa Mand paa Arbejdspladen. Man var imidlertid nu efterhaanden bleven mere og

mere betænkelig ved denne Kirkebygning, der synes at ville sluge alle Perus Rigdomme; skønt man havde bygget i tyve Aar og udgivet 4,800,000 Kr., var man ikke nær halv færdig.

Gode Regnemestre regnede ud, at naar Byggeriet med den samme ringe Arbejdsstyrke skulde skride frem med samme langsomme Hanefjed som hidtil, og med forholdsmæssig samme Udgifter som nu, vilde det vare 27 Aar, før de nøgne Mure vare færdige; men inden den fuldstændige indre og ydre Udsmykning vilde være bragt til Ende, vilde der medgaa et helt Aarhundrede. Naar der saa regnedes 120,000 Kr. om Aaret, og denne Sum lagdes til de ovennævnte Udgifter, vilde Facit blive 16,800,000 Kroner.

Ikke saa sært, at Haaret rejste sig paa Hovedet af de habile Regnemestre, da de kom til Ende med det Regnskab; og de lod deres Skræk gaa videre.

For Aaret 1770 forlangte Monsieur Jardin noget over 142,000 Kroner til Byggeriet, men det blev ogsaa den sidste store Udgift.

Kong Christian VII havde bragt Lægen Joh. Fred. Struensee hjem med fra sin Udenlandsrejse, og denne Mand fik snart Magt over Kongen og indførte Besparelser i mange Grene af Statsstyrelsen. Struensee fik Christian VII til at sætte sit Navn under en Resolution af 9de Novbr. 1770, som blev tilstillet Bygningskommissionen, og hvori der paabødes som følger: „Es soll mit dem Bau der neuen Friderichs Kirche nur bis Ausgang diesen Monats fortgefahren, selbiger aber von der Zeit an und bis auf anderweite allergnädigste Verfügung völlig ausgesetzt werden“. — Meningen var, at den eller de, der nu stode ved Statsroret, ikke vilde vide af yderligere Byggeri at sige; og kort efter kom der en ny Befaling, at Stilladserne skulde nedbrydes alle til Hobe og alle de

Byggematerialer, der forefandtes paa Pladsen, sælges ved Auktion. Der forefandtes 863 Tønder ulædsket Kalk, 46,800 Kubikfod Marmor og 11,400 Kubikfod Sandsten. Der blev holdt Auktion herover, og den udbragtes til 1010 Rigsdaler Kurant, 5 Mark og 7½ Skilling, ɔ: c. 6000 Kroner.

Alt blev der budt paa, baade Sten og Træ; kun Marmorblokkene var der ingen, der havde Brug for, og disse forbleve derfor usolgte.

Regeringen selv var i Forlegenhed med, hvad den skulde bruge alt det Marmor til; der var endog et Øjeblik Tanke om at skære de mange Tusinde Kubikfod Marmor ud i Kvadrer og dermed brolægge Vesterbro fra Vesterbro Port til Frederiksberg Slot.

Man opgav dog denne snurrige Idé, eftersom Udgifterne ved at skære et Par hundrede tusinde Plader ud af de nævnte Marmorblokke vilde blive lige saa store som selve Blokkenes Værdi. Man lod derfor Marmorblokkene ligge, til der Tid efter anden fandtes Købere, eller de kunde finde Anvendelse paa Slottene hist og her.

I Aaret 1773 udleveredes der saaledes Marmor til deraf at forfærdige 36 Piller til Hirschholm Slot. Samme Aar leveredes en Del Marmorblokke til den tarvelige Billedhugger Grund, der har Ansvaret for Figurerne i Nordmandsdalen ved Fredensborg. Billedhuggeren Wiedewelt fik 115 Kubikfod Marmor til at anvende ved Herkuleslogen i Rosenborg Have. I Aaret 1776 leveredes der 822 Kubikfod Marmor til Udbedring af Christiansborgs Slots Portal.

I Aaret 1778 leveredes der Marmor til Arbejder paa Rundetaarn og et Par Aar senere et Kvantum til Reparation af Arkaderne paa Frederiksborg Slot. I 1783 fik Stanley en betydelig Mængde Marmor at anvende til Frederik V's og Dronning Louises Grav-

monument i Roskilde Domkirke. I 1784 fik Wiedewelt 670 Kubikfod Marmor til den ny Skibssøjle i Fredensborg Have, og en Del Aar senere udleveredes der Marmor til Springvandets Istandsættelse paa Gammel Torv etc., etc. Man kan deraf se, at Marmoret fik forskellig Anvendelse, om det end kun svandt lidet i den store Beholdning.

En saadan Ende tog det med Marmorkirkens Opførelse, — den Gang. Man havde bygget i samfulde 21 Aar derpaa og udgivet henimod 5 Millioner Kroner til dette Værk og ikke udrettet andet end at skabe — en ganske smuk Ruin. Hovedindgangen ud imod Frederiksgaden var „bis an das Haupt-Gesims beinahe fertig" — mere end 60 Fod over Jorden, og fire Kapitæler anbragte paa deres Plads. De fritstaaende Søjler vare helt opsatte, og tvende Kapitæler til disse udarbejdede, — men det var ogsaa det hele.

Hvad Bygmesteren Nicolas Henri Jardin angaar, som i seksten Aar havde forestaaet denne Bygning, og som i disse 16 Aar havde nydt en Gage af mindst 420,000 Kroner foruden mange andre Emolumenter, da modtog han den 9de Februar 1771 af Monarken en kongelig Gratifikation, det vil sige en Naades- og Erkendtlighedsgave af 18,000 Kroner; og da der nu intet mere var for ham at gøre eller vente i Danmark, rejste han i Begyndelsen af Sommeren s. A. tilbage til sit Fædreland og blev snart der udnævnt til Kong Ludvig XV's Arkitekt. Han døde i Aaret 1799.

Da Grundstenen til denne Kirke blev lagt, havde Samtiden ventet at se Spiret rejst paa den. Een Generation havde forgæves og med Længsel ventet derpaa; ikke alene denne, men de tre følgende Generationer skulde bortdø ligeledes uden at have opnaaet dette, og først den femte Generation, — henimod halvandet Aarhundrede efter, — skulde det forundes

at holde Gudstjeneste i denne Kirke, ved hvis Grundlæggelse der udfoldedes saa stor Pragt, og til hvis snarlige Fuldendelse der knyttede sig glade Forhaabninger.

Det blev den før nævnte Privatmand, der paatog sig at fuldføre denne bristede Kongegerning, saa at Kirken i Aaret 1894 kunde indvies.

XXVII. CHRISTIAN VII *).

Da Grev J. H. E. Bernstorff fra Altanen paa Christiansborgs Slot den 14de Januar 1766 for den forsamlede Mængde efter gammel Skik forkyndte Tronskiftet ved at udraabe: Kong Frederik V er død! Længe leve Kong Christian VII, og Hurraraabene lød op fra Folkemassen, kom disse Leveraab vel nærmest som en loyal Hilsen til den nye Hersker, men efter hvad der kendtes til de svage Sider ved den afdøde Konges Levnet, ligger den Tanke nær, at der til denne Hilsen knyttedes et Haab om, at Kongeslægten atter vilde hæve sig, og der var da ogsaa dem, der tog det som heldigt Varsel, at Solen netop brød igennem tykke Skyer, som havde dækket Himmelen.

Paa visse Maader maatte det Indtryk, som den unge Konge gjorde, kaldes fordelagtigt. Han saa afgjort bedre ud end hans Forfædre havde gjort i flere Led, havde fine Ansigtstræk, et mildt og behageligt Væsen og forstod at føre sig med Anstand. Der var dog noget spinkelt ikke alene ved hans Lemmer, men ogsaa ved det hele Indtryk, han gjorde som Personlighed. Værre var, at hans aandelige Interesser vare overfladiske, hans Vilje var svag og slap, og han

---

*) Efter Prof. E. Holm: Danmark-Norges Historie.

lod sig mere lede af Luner end af omhyggelig Overvejelse.

Skønt det skulde synes, at Opdragelsen af en ung Prins til at blive enevældig Hersker maatte gælde som noget vigtigt, maa det destoværre siges, at næppe er nogen Tronarving bleven daarligere opdragen end Christian VII, visselig ikke fordi man intet lærte ham, men fordi Opgaven blev løst paa en saa fordærvelig Maade, idet hans Opdragere virkede ødelæggende paa ham som Karakter. Overhofmesterpladsen hos den unge Prins beklædtes af Grev D. Reventlow. Han var en Mand med sædelig Alvor og oprigtig Religiøsitet, men der fattedes ham aldeles paa pædagogisk Evne og paa det Temperament, der behøves for at være Opdrager. Reventlow havde baade et tungt Sind og var ubændig hidsig; selv hans Venner vare udsatte for hans idelige Storme; han forstod saa lidt at tage Folk med det gode. Han havde end ikke den svageste Evne til at sætte sig ind i Prinsens barnlige Sind: det var, som om Reventlow ikke kunde andet end komme i Raseri over alt, hvad den lille Prins tog sig for. De mindste Fejl i hans Lektier vare nok til at vække Reventlows usalige Hidsighed, og efter den nedarvede brutale Pædagogiks Pryglesystem vankede der en Ørefigen, Trækken i Haaret, ja en Tid endog ligefrem Stokkeprygl for ikke at tale om Skældsord, udslyngede med Tordenrøst.

Under Reventlows Tilsyn var ogsaa en Theolog Georg Nielsen ansat til at oplære Prinsen. Uheldigvis fattedes der Nielsen ligesaameget som hans Overordnede Reventlow paa pædagogisk Evne. Nielsen var pirrelig og vranten og Rationalist af det reneste Vand. Hele Undervisningen blev i det hele og store en aandløs Indpisken af en ufrugtbar Kundskabsmasse. Prinsen skulde udvikles til at blive en god Christen, og foruden hvad han fik ind af Nielsens tørre Op-

lærelse deri, skulde han hver Søndag to Gange i Kirke, som om der ikke var Tvang nok ved den daglige Undervisning. Reventlows Øje vaagede over Prinsen i Kirken, ja hvad mere var, bagefter Kirkegangen blev den stakkels Prins eksamineret i Prædikenens Indhold af sin barske Overhofmester, og der vankede Skældsord og endog Prygl, naar han ikke stod sig godt ved den Prøve. Man kan ikke undre sig over, at Prinsen kaldte Søndagen den værste af sine Pinselsdage.

Den 31te Marts 1765 blev Prinsen konfirmeret, 16 Aar gammel. Spørger man, hvad virkeligt Udbytte Religionsundervisningen havde haft paa Prinsen, var det hele ret barske Forestillinger, nærmest prægede af Angst for Guds Vrede eller Rædsel for Djævelen, som snart fortrængtes af den ret naturlige Reaktion, det rene Fritænkeri.

Midt i det lidet tiltalende Billede, vi faa af Christian VII's Opdragelse, kommer som en Undtagelse fra de almindelig uheldige Træk den Del af Undervisningen, der var lagt under den franske Sveitser Reverdil. Denne var ansat som Lærer i Fransk og Mathematik. Opdragelsen ved Reventlows haarde Behandling og Tørheden i Nielsens Undervisning stræbte Reverdil at yde nogen Modvægt imod ved vækkende og belærende Samtaler. Han vandt derved Christian VII's Tillid, ikke at tale om, at Eleven lærte udmærket Fransk.

At Reventlows brutale Barskhed havde en saa ulykkebringende Indflydelse paa et saa foruroligende sart Nervesystem som Christian VII's, synes indlysende, men det faldt ikke andre end Reverdil ind.

Det er vitterligt, at Dronning Juliane Marie senere ikke kunde døje Reventlow, og vist er det, at denne ikke lod hende have det mindste med Christian VII's

Opdragelse at gøre, og dog kunde denne fremfor alt trænge til en Kvindes moderlige Omhu.

Foruden Overhofmester og Lærere var det kun Pager og Kammertjenere, Christian VII fik til Omgangskreds. Her viste Reventlow sig ikke mindre uheldig som Menneskekender, end han var som Pædagog. Som Kammerpage ansatte han sin Søstersøn Sperling og som Kammertjener en ung Mand ved Navn Kirchhoff.

Kjedsommeligt var det vistnok ikke for Prinsen at have disse Personer om sig; deres Selskab var ham tværtimod i høj Grad oplivende, især da deres Snak passede godt til en vis Oplagthed, han af Naturen havde til at se Folk fra deres naragtige Side. Denne farlige Egenskab blev nu i høj Grad næret, foruden at hans Fantasi besmittedes med alskens usædelige Historier. Begge vare et Par slette og uværdige Personer, navnlig Kirchhoff, der lærte sin unge Herre Udskejelser, der sikkert mere end noget andet have givet Vanvidsspiren hos ham Vækst.

Sin Familie synes Frederik V i sine sidste Leveaar kun at have levet lidt for, og han viste især en sørgelig Ligegyldighed for sin Søn Kronprins Christians Opdragelse. Reverdil, der var ansat som Prinsens Lærer, har fortalt, at Kongen aldrig talte til ham selv, uagtet han havde saameget med Kronprinsen at gøre, og at denne var fremmed for Faderen. Et var der imidlertid, der interesserede Frederik V med Hensyn til Sønnen, nemlig dennes Giftermaal. Mindet om Dronning Louise gjorde, at Frederik V helst vilde have en engelsk Prinsesse, og allerede i Aaret 1753 blev der indledet Underhandlinger med den engelske Konge Georg II, men Sagen blev foreløbig holdt hemmelig.

Frederik V glemte det dog ikke siden; i 1758 fik

den danske Minister i England Bothmar Ordre til Tid efter anden at sende Beretning om de engelske Prinsesser, og Caroline Mathilde blev saa valgt.

Prinsessse Caroline Mathilde af England var en Datter af Kong Georg II's Søn Prins Frederik Ludvig af Wales og dennes Gemalinde Prinsesse Augusta af Sachsen-Gotha. De havde 9 Børn, af hvilke Caroline Mathilde var det yngste, født den 22de Juli 1751; hun fødtes henimod 4 Maaneder efter Faderens Død, som indtraf den 31te Marts 1751. Caroline Mathildes ældste Søster Augusta var henimod 14 Aar ældre end hun, og hendes Broder Kong Georg III af England var 13 Aar ældre, som det ses af nedenstaaende Liste *).

Den første Udtalelse om Prinsesse Caroline Mathilde hidrører fra ovennævnte danske Gesandt Bothmar. Denne skriver nemlig til Bernstorff i Juli 1764: „Prinsesse Caroline Mathilde er bedre skabt til at glæde sig ved Livet end hendes ældre Søster Augusta. Prinsesse Caroline Mathildes Skønhed har begyndt at udfolde sig i det Aar, da jeg ikke har haft den Ære at se hende. Hun er siden sidste Juli Maaned næsten vokset et Hoved, og hun var høj nok, selv om hun ikke voksede mere. Men det er sandsynligt, at hun

---

*) Prins Frederik Ludvig af Wales's Børn:

1. Augusta f. 1737 † 1813, — 76 Aar gl.
2. Georg III Konge af England f. 1738 † 1820, — 82 Aar gl.
3. Edvard August, Hertug af York f. 1739 † 1767.
4. Elisabeth Caroline f. 1741 † 1759.
5. Wilhelm Henrik Hertug af Gloucester f. 1743 † 1805.
6. Henrik Frederik Hertug af Cumberland f. 1745 † 1790.
7. Louise Anna f. 1749 † 1767.
8. Frederik Wilhelm f. 1750 † 1765.
9. Caroline Mathilde f. 1751 † 1775.

Forinden Caroline Mathilde kom til Danmark, var hendes Søster Elisabeth Caroline og Broderen Frederik Wilhelm alt døde; kort efter døde Søsteren Louise Anna og Broderen Hertug Edvard August af York.

endnu vil vokse og blive saa høj som den ældre Søster. Hendes Ansigt er allerede indtagende; hun er velskabt, og hendes lykkelige og gode Træk svare til den Karakter, man tillægger hende; thi man taler fordelagtigt om hendes Forstand og Sindelag".

Herpaa svarer Bernstorff: „Efter den Skildring, De giver af Prinsesse Caroline Mathildes Ydre som af hendes Karakter, kunne vi ikke andet end levende ønske, at hun maa blive sikret vor Prins, og ingen maa snappe hende bort fra os".

I August Maaned 1764 begærede Frederik V hende formelt til Ægtefælle for sin Søn, — Prinsessen var da fyldt 13 Aar en Maaned i Forvejen; et halvt Aar efter, den 18 Januar 1765, blev Forlovelsen kundgjort, og hun blev nu set ved Hoffesterne i St. James Paladset i London, hvor hun forud tidligere ikke var kommen.

Den danske Gesandt skriver fremdeles om Prinsesse Caroline Mathilde, at hun, da han efter Forlovelsen talte med hende, spurgte ham ud om Danmark, om dets Folk og Levemaaden der, og bad ham overbringe hendes Hilsen i de Former, der ere i Brug ved Hoffet, „thi", sagde hun, „jeg er aldeles uvidende i Hoffets Sprog; jeg kender bedre Planter end Mennesker, og jeg forstaar bedre at gøre Brug af de Blomster, som Naturen frembringer, end af dem, hvormed Hofmændene smykke deres Tale". Hun spurgte Bothmar, om hun skulde skrive til Christian VII og Enkedronning Sophie Magdalene.

Muligvis var Caroline Mathilde noget bevæget ved at skulle forlade sin Familie og sit Fædreland, idet den engelske Hofmaler Reynolds siger, at hun fældede Taarer, hver Gang hun skulde sidde for ham for at blive malet.

Naar Caroline Mathilde græd, som Reynolds siger, faar man et andet Indtryk end af hendes Samtale

med Grev Bothmar. At slutte efter hendes Maade at tale til Bothmar paa, skulde man ikke tro, at det har været hende imod at ombytte det ensformige Liv hjemme med en Dronnings Stilling i Kjøbenhavn, og hvad der igennem de engelske Diplomaters Indberetning foreligger om den unge danske Konge, var i det hele til hans Fordel. En anden Sag er det, at Tanken om at skulle skilles fra Hjemmet til sine Tider kan have vakt vemodige Stemninger hos hende, som hun har skaffet Luft i Taarer.

Den 1ste Oktober 1766 blev Prinsesse Caroline Mathilde viet i Slottet St. James i London pro procura, idet hendes c. 12 Aar ældre Broder Hertug Edvard August af York forestillede Brudgommens Person. Da Dronning Caroline Mathilde forlod sit Fædreland, var det ikke med heldige Varsler, ligesom i sin Tid, da Christian II's Dronning Elisabeth sejlede fra Nederlandene til Danmark. En stærk Storm rejste sig, og Yachten, der skulde bringe hende til Fastlandet, og som var løbet ud fra Yarmouth den 2den Oktober, kunde først paa den fjerde Dag derefter landsætte hende i Rotterdam. Den 18de Oktober kom hun til Altona.

I Danmark blev hun hilset med Jubel og Festlighed. Den 3die Novbr. kom hun til Roskilde; derfra kørte hun og Christian VII, — sikkert stridende imod Etiketten — i samme Vogn til Frederiksberg Slot, hvor hun opholdt sig til den 8de Novbr., da Indtoget i Kjøbenhavn fandt Sted, og samme Dag viedes Kongeparret af Biskop Harboe i Christianborgs Slotskirke.

Indtoget i Kjøbenhavn skete med stor Pomp og Pragt. Æreporte og andre prægtige Dekorationer smykkede Byen og bare naturligvis Inskriptioner, der ikke mindre end Avisernes Spalter og Lejligheds-

digte pegede paa, hvilken Lykke der ventede Kongeparret, Landet og Folket. For at spare sit Folk for Udgifter var almindelig Illumination frabedt fra Christian VII's Side, men det faldt ikke i Publikums Smag, at der skulde spares paa den Maade.

Dette med saamegen Pragt fejrede Bryllup blev Indgangen til et Ægteskab, der var ulykkeligt som faa, og som endte med en uovergaaet Skandale. Det var imidlertid efter Ydersiden at dømme et muntert og fornøjeligt Hofliv, der begyndte.

Ved Hoffesterne optraadte den ungdomsfriske Dronning Caroline Mathilde med en Ynde, der idetmindste for Mændene var uimodstaaelig, og som har fremkaldt stærke Ord i samtidige Breve om hendes indtagende Mildhed og Venlighed. Efterhaanden som hun følte sig friere, udviklede hun et ikke almindeligt Talent for Samtale, som kunde gøre hende interessant selv for en saa betydelig Mand som A. P. Bernstorff, der i et Brev til sin Onkel i 1767 skriver: „Det er ikke muligt at være interessantere, end hun er". Den skandalelystne Sladder, som der i hin Tid var nok af, skaanede ganske vist heller ikke hende, hvis naturlige og ungdommelige Væsen kunde vække Anstød hos snærpede Damer og Herrer.

Dronning Caroline Mathilde var aabenbart en livsglad Natur med et mildt, venligt Sind, men med et heftigt Temperament. Om hendes Ydre er det underligt nok ikke helt let at dømme, uagtet man har ikke faa Portræter af hende. Et engelsk Stik efter hende fra hendes ganske unge Pigedage viser et overmaade yndigt Ansigt; men et ret paalideligt Indtryk gør det ikke.

Af de malede Portræter, der findes af hende, ere nogle alt andet end skønne, og selv de, der ere mere tiltalende f. Eks. det paa Rosenborg Slot, hvor hun har en Buket Blomster ved Brystet, svare ikke fuldt

til de varme Udtalelser om hendes Skønhed, som forekomme i samtidige Breve. Hun var aabenbart for blond; hun blev tidlig alt for svær, og hendes Træk havde intet særlig skønt ved sig, ligesom hendes Underlæbe var noget hængende, men hun havde smukke, livfulde Øjne, en blændende Teint, smukke Hænder og Fødder og et yderst vindende Udtryk i sit Ansigt, naar hun talte. En, i det selskabelige Liv højst tiltrækkende Egenskab havde hun i sin yndige Sangstemme, som hun ypperlig forstod at bruge. „Hun synger som en Engel" læser man gentagne Gange om hende i Breve fra Datiden.

Enkelte Træk kunde ganske vist bringe til at tro, at Christian VII havde været glad ved at skulle ægte Caroline Mathilde. Allerede før hun kom her til Landet, var hendes Fødselsdag den 22de Juli 1766 bleven fejret ved det danske Hof, og et Linieskib, der var løbet af Stabelen kort forud, havde faaet hendes Navn, hvad der i og for sig ingen tvingende Nødvendighed var for. Og da Caroline Mathilde faa Dage før sit Bryllup første Gang mødtes med Christian VII i Roskilde, havde man det Indtryk, at han ligesom hun „var glad ved, hvad han gik ind til". Det at de i Strid med Etiketten kørte ene sammen fra Roskilde til Frederiksberg Slot, kunde unægtelig tyde derpaa. Men saaledes saa det kun ud paa Overfladen. I Virkeligheden var det Christian VII en utaalelig Tanke, at han skulde giftes. Han var allerede sædelig fordærvet, da han kom paa Tronen, og det havde ikke kølet den Higen efter Udsvævelser, der paa den Tid fyldte ham, at han baade fik Pligter som Konge og tillige den Nydelse at kunne føle sig som Enevoldshersker. Saa kastede hans Ministre en indtagende ung Kvinde som hans Hustru i hans Arme; men Haabet om derved at holde ham tilbage fra et slet Levnet slog fejl. Han havde ikke selv

valgt hende til Ægtefælle, og det gode Indtryk, hun straks gjorde paa ham, formaaede ikke at holde sig. Var Tronbestigelsen kommen ham paa tværs, gjaldt det samme endnu mere om Ægteskabet. Christian VII erklærede overfor Prinsen af Hessen, at han holdt Ægteskabet for „den største Gene", og hans Meninger vare saa vel kendte, at den franske Ambassadør i Kjøbenhavn meget snart efter Christian VII's Bryllup kunde skrive hjem, at Kong Christian VII for Alvor fandt, at det ikke hørte til god Tone at holde af sin Hustru. Det hed sig endog, at han tre Dage efter Brylluppet havde udtalt sig med Lede om Ægteskabet og ytret, at han raadede enhver fra at gifte sig, da den ugifte Stand var bedre end den, han nu var indtraadt i.

Hoffestlighederne gik imidlertid deres Gang, som om alt var saare godt og skønt. Den 4de Decbr. 1766 holdtes en Maskerade i Christiansborg Slots Riddersal, hvortil Personer i de første seks Rangklasser kunde komme, og alle Officerer havde fri Adgang. Ovenover en Fløj af Christiansborg Slots Staldbygning indrettedes et eget Hoftheater, og et indkaldt Skuespillerselskab fra Paris blev taget i kongelig Tjeneste.

Den 1ste Maj 1667 fandt Kongeparrets Salving Sted i Christiansborg Slotskirke. Til Hoffestlighederne i den Anledning sluttede sig en Folkefest paa Christiansborgs Ridebane, hvor Arkitekten, Professor Harsdorff havde opført en Bygning af imiteret Marmor, der forestillede Gratiernes Fontæne. Derfra udstraalede rød og hvid Vin til Glæde for Folkemassen, som ogsaa gjorde sig til gode med en hel stegt Okse, tre Beder, fem Lam, otte Grise foruden en Mængde Fjerkræ.

Lystigheden var en Modsætning til den klosterlige Stilhed i Christian VI's Tid og lignede den friske Munterhed, som betegnede Livet i Frederik V's første Regeringsaar.

De ovenomtalte franske sceniske Forestillinger synes for en Tid i saa høj Grad at have interesseret Christian VII, at han den følgende Vinter faldt paa at ville efterligne Ludvig XIV i at optræde som Skuespiller blandt sine Hoffolk, og han gav sig virkelig Tid og havde Taalmodighed til at lære og udføre en Rolle i Voltaires „Zaire“. Denne Tragedie blev først opført den 16de Marts 1768 paa et mindre Teater, indrettet i en af Salene paa Christiansborg, alene for den kongelige Familie og den fornemste Hofkreds; nogle Dage efter blev den gentaget 2 Gange paa Hofteatret for et større Publikum. Da Reverdil selv havde en Rolle i Tragedien, har han sagtens instrueret sin forhenværende Elev til denne Rolle. Med denne Debut som Skuespiller var Christian VII fornøjet og havde ikke senere Lyst til at have Ulejlighed med at indstudere andre Roller.

Dronning Caroline Mathilde havde faaet Enkefru Louise v. Plessen, født Berkentin, til Overhofmesterinde. Det var en Dame af en strengt sædelig, alvorlig og noget herskesyg Natur. Uagtet Modsætningen i Karakteren imellem hende og Dronningen kom denne dog snart til at synes godt om hende. Der blev sagt, at Fru v. Plessen var bleven valgt til denne Plads af den gamle Enkedronning Sophie Magdalene med det Maal for Øje, at hun skulde arbejde hen paa, at Caroline Mathilde kunde faa samme Myndighed over Christian VII, som Sophie Magdalene havde haft over Christian VI.

Fru v. Plessen var en velbegavet Dame, men den Gavn, hun gjorde, forringedes ved flere uheldige Egenskaber; hun var i høj Grad et lidenskabeligt Menneske, pirrelig og skarp baade med Mund og Pen, samt manglede den rette Takt. Hun virkede paa en

uheldig Maade til, at Dronningen følte sig ilde ved Kongen. Den forøvrigt svage Mulighed for, at Caroline Mathilde kunde have fængslet Christian VII alvorlig, forsvandt ganske. Hvad der blev tilbage, var et Modsætningsforhold imellem Dronningen og hendes Overhofmesterinde paa den ene Side, og Kongen med hans Omgangskreds paa den anden Side. Saa uskyldig Caroline Mathilde var i alt dette, saa farligt maatte det dog blive for hendes Forhold til Kongen, og samtidig kom hun i Modsætning til Kongens Yndling Grev Holck, hvem Caroline Mathilde opfattede som sin personlige Fjende.

Det var ikke let at faa Grev Holck rokket i Christian VII's Gunst, ihvor fordærvelig end hans Omgang var for Monarken. En Kammerjunker Enevold Brandt, der baade vilde Kongens Vel og selv ønskede Holcks Plads, var saa dristig at tilskrive Kongen desangaaende, men opnaaede kun at blive landsforvist til Oldenborg, hvor han fik Ansættelse i Regeringen i nogle faa Aar, til han atter ved Struensee's Hjælp kom til Kjøbenhavn.

Christian VII kunde ikke lide Overhofmesterinden Fru v. Plessen og stiklede til hende ved enhver Lejlighed. Ved en større Kanefart i den snerige Vinter fik han hende under Venskabs Maske i sin Kane, væltede hende i en stor Snedrive, og under Paaskud af at ville hjælpe, gjorde han hende det end vanskeligere at komme ud af Sneen.

Straks efter at Dronning Caroline Mathilde var nedkommen med Prins Frederik den 28de Januar 1768, bestemte Christian VII, at Fru v. Plessen, „da hun havde en uheldig Indflydelse paa Dronningen, øjeblikkelig skulde rejse uden først at tage Afsked med denne“. Fru v. Plessen adlød og begav sig foreløbig ud til Kokkedal og senere til Celle i Hannover, hvor hun ved et besynderligt Spil af Skæbnen ejede

et Hus, saa at de to høje Damer kom til at træffe hinanden der faa Aar efter.

Rimeligvis har den Tomhed, som Christian VII vel ofte maatte føle ved sin Levevis, bragt ham paa den Tanke at adsprede sig ved en Udenlandsrejse. Forgæves satte Bernstorff sig derimod, dels fordi det vilde koste saa meget, og dels fordi Kongen ikke kunde overlades til sig selv og sit sædvanlige Selskab; dog, da Kongen blev ved at tale om at rejse, var der intet andet for end at adlyde, og Bernstorff maatte selv med for at styre lidt paa Tingene, saa at det kunde gaa sømmeligt til.

Forgæves gjorde Dronning Caroline Mathilde sig megen Umage for at komme med paa denne Rejse, hvor hun blandt andet vilde gense sit Barndoms Hjem, men Christian VII vilde rejse ene, og dermed forblev det saa ogsaa.

Den 6te Maj 1768 tiltraadte Christian VII sin Udenlandsrejse og drog til Gottorp Slot, hvorfra han den 28de Maj under Navn af Greven af Traventhal med et Følge af 55 Personer drog til Hamburg.

Allerede paa Gottorp Slot sluttede Dr. Struensee, der den 5te April s. A. havde faaet sin Udnævnelse som Rejselæge, sig til Kongens Følge. Samme Læge Joh. Fred. Struensee var en Præstesøn, født den 5te August 1737 i Halle. I en Alder af 21 Aar blev han, i hvor utroligt det end lyder, udnævnt til Stadsfysikus i Altona. Her gjorde Struensee Grev Rantzau til Aschebergs Bekendtskab. Grev Rantzau, som fra Kjøbenhavn havde været paa en mislykket diplomatisk Kampagne i Rusland, havde foreløbig trukket sig tilbage til sit Gods Ascheberg i Holsten. Det var

først som Læge, at Struensee vandt Grev Rantzau-Aschebergs Tillid. Det gensidige Behag, de fandt i hinanden, fik senere videre Betydning. De venskabelige Samtaler imellem Lægen og Greven „under den blide Ro, hvori Nydelsen af Røgtobak hensatte dem, drejede sig om Statssager og Samfundsforhold“. Takken fra Rantzaus Side for dette Samliv i Altona var, at han gjorde sit bedste for, at Struensee kunde faa sit Ønske opfyldt at komme med paa Kongens Rejse, hvad der lod sig gøre, da Grev Holck dengang var Rantzaus Ven. Rantzau havde i sin Anbefaling af Struensee skrevet: „Ham svarer jeg for“. Da Struensee steg, troede Rantzau, at han vilde gengælde ham noget af det, han havde oppebaaret af ham, men det glemte Struensee, og det endte med et bittert Had.

Allerede paa Gottorp viste det sig, at Struensee's Væsen faldt i Christian VII's Smag, hvorimod han var lidet heldig som Læge. Bernstorff, som skal have ønsket en anden Læge, nemlig Dr. Hensler i Segeberg, ansat i Stedet for Struensee, fælder en skarp Dom om dennes Optræden som Læge ved en ung Hofmands Sygeleje.

Struensee var en alt andet end dyb Natur, for hvem det først og fremmest var Maalet at drage al den Nydelse af Livet, han kunde faa. Hans Fødeby Halle var Pietismens Hovedsæde. Det gik ham, som det gik adskillige af Datidens opvakte Hoveder, at de ved Pietismens Overdrivelser bleve stødte over i Modsætningen til denne, den ligefremme Fornægtelse. Struensee selv skildrer, hvorledes det vakte hans Kritik og Forargelse, at det at gaa med Manchetter og have Pudder i Haaret erklæredes for syndigt. Hans religiøse Standpunkt var nærmest en Deisme, Forkastelse af enhver historisk Aabenbaring af det

Evige. Han troede, at et højeste Væsen havde skabt Verden og Mennesket, men han troede ikke paa noget Liv efter dette.

Naar Bernstorff i et af sine Rejsebreve siger om ham, at han ikke var ondskabsfuld, var det vistnok sandt, og en Del personlig Velvilje og Elskværdighed mod andre Mennesker kan ikke frakendes ham, ligesom han besad en vis Ærlighed. Hans Moder skrev til ham kort før hans Død: „Du har været uden Forstillelse og haft et oprigtigt Hjerte“.

Men det tarvelige moralske Standpunkt, han stod paa, blev saare farligt som Følge af den ubændige Nydelseslyst, der fra tidlig Tid fyldte ham. Derfor blev han en stor Vellystning, og skønt hans Portrætter ingenlunde gøre noget udelt tiltalende Indtryk, havde han den farlige Egenskab, at Kvinderne fandt Behag i ham. Allerede medens han var i Altona, havde han mere end een Kvindes Ulykke paa sin Samvittighed.

Christian VII's Rejse gik til Hanau, derfra over Belgien til Calais og derfra til London, som naaedes den 11te August. Uagtet Kongen paa en Maade rejste incognito, hindrede det ikke, at han blev opfattet og behandlet som Konge overalt. Han blev paa alle Maader feteret i England og førte sig med en Anstand og Værdighed, som Bernstorff aldrig havde tænkt mulig. Ved Slutningen af sit Ophold i London gav Christian VII en Fest med Maskeradelystighed, hvortil var indbuden 3000 Personer. Gildet kostede 9000 Rdlr. Den 12te Oktober 1768 toges Afsked med den engelske Kongefamilie; forinden Christian VII rejste, kastede han fra Vinduet i Slottet St. James, hvor han havde boet, en Haandfuld Guldpenge ned til de fattige, der stod paa Pladsen nedenfor. De engelske Kavalerer,

der havde været Kongen attacherede, fik kostbare Gaver og Ringe til samlet Værdi af 1500 £, og til Fordeling blandt Tjenerskabet paa Slottet efterlodes der 1000 Guineer.

Den 17de Oktober forlod Christian VII England, og Bernstorff følte sig let om Hjertet ved Tanken om, at alt var gaaet saa godt.

Den 21de Oktober var Ankomsten til Paris.

Da Kong Ludvig XV's Dronning, Maria Leszczynski af Polen var død i Juni 1768, kunde den franske Konge formedelst Hofsorgen ikke være i Bevægelse med sin unge Gæst. Christian VII besøgte Ludvig XV et Par Gange paa Fontainebleau og blev der et Par Dage. Opholdet i Paris tog paa Kræfterne, da der var saameget, der skulde ses, men i det hele spillede Christian VII sin Rolle godt, og han gjorde stor Lykke her ligesom kort forud i London.

Den 9de Decbr. var Opholdet i Paris forbi. Rejsen gik over Strassborg og Brunsvig til Altona, som naaedes den 6te Januar 1769, og den 14de Januar kom Kongen til Christiansborg Slot. Det var et pompøst Indtog, Kongen holdt i Kjøbenhavn sammen med Dronning Caroline Mathilde, der havde modtaget ham i Roskilde. Kjøbenhavn var stærkt illumineret to Aftener i Træk.

Vel havde Christian VII opført sig upaaklagelig paa Rejsen, men hvad der fyldte Bernstorff med den dybeste Bekymring, var, at Kongen var aldeles blottet for Modtagelighed for alt det skønne og mærkelige, han saa undervejs. „Hvad der gør stærkt Indtryk paa andre, ænser han ikke, eller det keder ham endog; han er ligegyldig ved det skønne, selv naar det viser sig i den mest glimrende Skikkelse; derimod de mest aandløse Fornøjelser falde i hans Smag.

Under Opholdet i England ytrede det sig alt; i Frankrig kom legemlig Træthed til, hvor saameget skulde overkommes og ses i saa kort Tid.

I Paris kulminerede Kongens Kedsomhed; han skjuler det for fremmede, men naar han er ene med sine Omgivelser, klager han over, hvorledes det piner ham; derimod at tale med sin Page, sin Kammertjener og sin Læge er det, han foretrækker for alt andet".

Denne Kongens sørgelige Oplagthed til at kede sig stod i Forbindelse med en afgjort Tilbøjelighed til Tungsind. Bernstorff var bange for, at Kongens Hypokondri skulde rigtig faa Magt, naar han ret kom i Stilhed efter Rejsens Uro, „naar Kongen ikke mere var optaget af at længes efter at komme hjem".

Bernstorff frygtede for, at Kongen skulde falde i Kløerne paa „en af disse djævelske Personer".

En af dem, Bernstorff har tænkt paa, var Kongens tidligere Kammertjener Kirchhoff, idet denne haabede paany at komme i Berøring med Kongen. Denne Mand kalder Bernstorff „den ældste af de Slyngler, der have forgiftet Kongens Indre". Vel sandt, Bernstorff havde faaet denne Kirchhoff forvist til Oldenburg, men der var nok tilbage, som kunde virke ødelæggende, da Faren laa i Kongens Karakterløshed. Hvad hjalp det altsaa, at Christian VII havde vist den store Verden en glimrende Yderside; han var dog i en Alder af 20 Aar en af Livslede fortæret Mand, der til Trods for glimrende Udbrud af Talent og Begavelse var ganske interesseløs og tilbøjelig til at synke sammen i Tungsind, forudsat at han ikke atter henfaldt til lave Laster.

I sine Rejsebreve omtaler Bernstorff, hvor forgabet Christian VII var i sin Kavaler Holck. Bernstorff

mente, at Kongen ikke kunde undvære en Yndling — og skønt Bernstorff ikke ret syntes om Holck, var han dog bange for, at denne skulde blive fortrængt af en anden, der var værre og farligere. Og det kom til at gaa saaledes, som Bernstorff frygtede, da Struensee kom. Som før bemærket, syntes Kongen straks godt om Struensee. Naturligvis kunde det ikke gaa af uden Sammenstød med Holck, og det varede ikke længe, før Struensee følte Lyst til at styrte denne.

Da Rejsen var forbi, vilde Kongen nok beholde Struensee som Livlæge; han skulde have 1000 Rdlr. i Gage og fri Bolig. Da Bernstorff ansaa Struensee for en meget maadelig Læge, var det Christian VII's egen Lyst, der fik Struensee med til Kjøbenhavn.

Det har aabenbart kun været meget faa Breve, Kongen har sendt Dronningen i de 3 Fjerdingaar, han var borte fra Kjøbenhavn.

Naturligvis var det et stille Liv, Dronning Caroline Mathilde førte under Kongens Fraværelse. Der har været vemodige Øjeblikke for hende i denne Tid, som da hun paa en Rude paa Frederiksborg Slot indridsede de tidt omtalte engelske Ord:

O keep me innocent, make others great,

Ord, som det er vanskeligt at tyde, men som fængsle stærkt, fordi de ligesom pege paa Følelsen af, at der kunde true Farer for hendes Sjæls Fred.

Der var godt Forhold mellem Enkedronningerne Sophie Magdalene og Juliane Marie og Dronning Caroline Mathilde. Især var Juliane Marie, der var betydelig yngre end Sophie Magdalene, jævnlig sammen med Caroline Mathilde, snart f. Eks. St. Hans Aften i Dyrehaven, snart paa Ledreborg hos Grev Holstein-

Ledreborg, eller paa asiatisk Kompagni-Hus at se hjemkomne kinesiske og indiske Varer. Det var ogsaa i Fællesskab, at de overværede den store Festlighed, der under Christian VII's Fraværelse fejredes i Kjøbenhavn, da Frederik V's Statue den 16de August 1768 flyttedes fra „Gjethuset“ til Amalienborg Plads. Dronningerne overværede Skuespillet fra Moltkes Palæ, hvor Greven derefter gav en fin Diner for Dronningerne.

Forholdet mellem de tre Dronninger var ogsaa godt den følgende Vinter; der siges, at de kom sammen tre Gange om Ugen. De spillede Farao, saa det var vel ikke dybere Interesser, der førte dem sammen.

Dronning Caroline Mathilde, sagdes der, glædede sig til sin Gemals Hjemkomst; man fristes til at tro, at hun havde Haab om, at han vilde vende tilbage som en anden end den, han havde været, da han i Foraaret 1768 forlod Kjøbenhavn.

Herhjemme i Danmark havde man haft gode Efterretninger om Kongens Færd, medens han var udenlands; man følte sig nationalt smigret ved al den Hyldest, der blev vist Kongen i Udlandet.

Selv om Kongens Udskejelser i 1767-1768, inden han drog ud, havde sat Folkets Kærlighed paa en haard Prøve, var den dog for dybt rodfæstet til ikke at leve op i fuld Styrke ved hans Hjemkomst.

Christian VII's Optræden, da han kom tilbage, var meget heldig, baade naar han gav Kur og i Statsraadet, og flere stygge Manerer havde han aflagt. Ligesom der sagdes, at Dronning Caroline Mathilde „var ude af sig selv af Glæde“ ved hans Hjemkomst,

saaledes var det en ikke ringere Tilfredshed, de højeste Embedsmænd følte.

Imidlertid, den Glæde, der var over Kongens Maade at være paa, hvilede paa en Illusion. Det var ganske vist for stedse forbi med de Udskejelser, der tidligere havde vakt Forargelse; men til Vederlag blev han et Bytte for det, som allerede havde ængstet Bernstorff stærkt under Rejsen, nemlig Trætheden, Kedsomheden og Hypokondrien, og hermed skete Overgangen til en fra nu af stedse voksende Sindssvaghed.

Struensee, der er vor Hovedkilde til, hvad vi vide om Christian VII's Sindssyge, siger, at Kongen var opfyldt af Mistillid til sine Omgivelser, kunde være bange for, at nogen vilde myrde ham, skjule Sandheden for ham, og paa Rejsen, hvor Christian VII lod sig fejre som den aandfulde Fyrste, talte han med Struensee om at se sit Snit til at flygte for at gaa i fremmed Krigstjeneste og tjene sig op som Soldat.

I høj Grad uhyggelig var Christian VII's Ødelæggelseslyst, der kunde komme over ham i Hoteller og andre Steder.

I Stedet for Ro og Stilhed, der kunde have virket dulmende paa Christian VII's Sind, havde han paa Rejsen levet i et saadant Overmaal af Indtryk, at Nervesystemet end yderligere maatte svækkes hos den forud nervesvage unge Mand. Det er da ogsaa tydeligt, at Christian VII efter Hjemkomsten, da en Reaktion efter Overanspændelsen paa Rejsen stærkt gjorde sig gældende, tabte i Modstandskraft imod den voksende Sindssyge, og det var under den ydre Sløvhed en grænseløs forvirret Forestillingernes Verden, en ligefrem Forrykthed, der fik Magt over ham.

Aabenbart udvikledes i 1769 og i Begyndelsen af 1770 den Kreds af vanvittige Fantasier og Tanker sig fuldstændig, som siden skulde beherske ham. Hovedpunktet i denne var Forestillingen om, at Verden var

ganske anderledes skabt, end man afmalede den for ham, Fornøjelserne morsommere og Skuespillene bedre end alt, hvad han saa. Der var seks Personer, for hvem man forvanskede Billedet af Verden, og af de seks var han den ene, og han selv var i Virkeligheden ikke den, man gav ham ud for, thi han var ikke født Prins, og hans Sind tumlede med de besynderligste, mest forskellige Forestillinger om, hvem han kunde være Søn af, lige til han endog, dog først noget senere, fantaserede om, at Caroline Mathilde var hans Moder.

I nøje Forbindelse hermed stod hans stadige Følelse af, at Kongeværdigheden var en utaalelig Byrde, som det var ham en pinlig Tanke at skulle bære Livet igennem. Maalet for ham maatte da være, hvorledes han kunde bryde igennem alt det Bedrag og alle de Plager, der laa over ham. Senere hen paalagde han sig visse pinlige Legemsøvelser, f. Eks. at give sig voldsomme Slag paa Hovedet, slaa Hænderne mod Muren, indtil de blødte, knibe sig eller tvinge en anden til at gøre det; engang fandt han endog paa at lægge Krudt paa sin Mave og tænde Ild deri, saa at Huden blev forbrændt. At han kunde finde Behag deri, hang sammen med en vis Ufølsomhed, der var højst forbausende. Han haabede, at denne Ufølsomhed skulde blive større og større, saa at han blev usaarlig for Kaardestød, ikke mindre end for Gevær- ja endog Kanonkugler, — Fantasier, der ikke toge af.

Idetmindste fra Midten af Aaret 1770 maa Struensee have set, hvori Christian VII's Sygdom bestod. Dette maa nøje fastholdes, naar vi ville dømme om hans Færd. Men forøvrigt vidste, paafaldende nok, stadig kun ganske enkelte Besked om Kongens Tilstand.

Ogsaa passede Struensee, hvad saa end hans Grund var dertil, nøje paa at bevare dyb Taushed om, hvorledes det i Virkeligheden hang sammen med Kongen, og det hjalp ham i saa Henseende, at denne mægtede endnu at holde Anfaldene tilbage, saaledes at det Indtryk, han gjorde ved Hoffet og under sit Samarbejde med Statsmændene, ikke bar Præg af Forrykthed. Men selv om der saa sent som i Foraaret 1770 kunde være Øjeblikke, hvor han viste sig meget elskværdig og meget behagelig i sit Væsen, var det dog i stigende Grad det tunge og trætte, der mærkedes hos ham.

I den første Tid efterat Struensee var kommen til Kjøbenhavn med Kongen, var hans Stilling her lidet fremtrædende og hans Holdning særdeles passende. Men ivrig efter at gøre Lykke paa hvilken Maade, det end kunde ske, stræbte han efter at bane sig Vej i det fine Selskab. Han fandt sig rolig i at tabe mere i Spil, end han havde Raad til, naar det kun kunde hjælpe ham paa Gled, og det var et Skridt fremad, da han 12te Maj 1769 blev Etatsraad og fik Adgang at spise ved „det andet Hoftaffel“. Imidlertid forstod han ogsaa at pleje sit Talent til med Held at gøre Kur til Damerne, og man nævnede snart forskellige som hans Elskerinder.

Paa dette Tidspunkt passede Atmosfæren ved Hoffet udmærket for en Mand med Struensees sædelige Grundsætninger.

Midt under alt dette letfærdige Væsen, hvortil naturligvis indbyrdes Sladder og Intriger knyttede sig, var det, at Kongen efterhaanden sank sammen i stigende Træthed og Livslede med stærkere og stærkere Anfald af Sindssyge. Og ved Siden af ham stod Dronningen, men ganske uden nærmere Forbindelse

med ham, hvem hun dog havde modtaget med saa megen Glæde ved hans Hjemkomst. Hun blev behandlet af ham med ydre Værdighed; men denne Værdighed havde altfor meget ved sig af ceremoniel Stivhed til at kunne tilfredsstille hende; der var Iskulde i den. Intet Under, at hun følte dyb Misfornøjelse med sin Stilling.

Et Besøg, som hun i Sommeren 1769 havde af sin Broder Vilhelm Henrik, Hertug af Gloucester, var hende til stor Glæde; men den var selvfølgelig aldeles forbigaaende, og saa snart han var borte, havde hun atter ikke en eneste, der i Virkeligheden stod hendes Hjerte nær, naturligvis alene med Undtagelse af hendes lille Søn, hvem hun plejede med en rørende Omhu. For denne sin ensomme Stilling, mærket som den oven i Købet var ved Kongens Kulde, gav hun nu ligesom i tidligere Tid først og fremmest Kongens Kavaler Grev Holck Skylden som den, der efter hendes Mening skilte hende fra Kongen, og hun betragtede ham med bittert Had. Kunde der paa dette Tidspunkt ikke saameget tales om Holck's uheldige Indflydelse paa Kongen, gjorde Holck paa den anden Side intet for at svække Kongens Kulde mod Dronningen.

Medens Struensee var særlig knyttet til Christian VII som hans Læge, havde han ikke fra først af nogen officiel Lejlighed til at nærme sig Dronningen, og man veed da heller ikke med Sikkerhed, naar og hvorledes han først er kommen i Berøring med hende. Den, der bedst skulde kunne sige noget derom, Frøken Eyben, der var Dronningens Kammerfrøken, har senere under Forhørene efter 17 Januar 1772 erklæret, at hun ikke vidste, naar Caroline Mathilde først havde talt med ham; derimod fortalte

hun, at Struensee selv havde sagt til hende, at Kongen havde forlangt af Dronningen, at hun skulde se ham, og at det var hans Hensigt at faa Uenigheden imellem Kongeparret udjævnet; ogsaa havde Dronningen fortalt hende, at Kongen selv en Morgen, da hun var ved sit Toilette, var kommen til hende med Struensee; men om det var første Gang, vidste Kammerfrøkenen ikke.

Hvad Frøken Eyben sikkert kunde berette, var, at allerede nogle Uger efter Struensee's Komme til Kjøbenhavn havde denne begæret Audiens hos Dronningen, og at Overhofmesterinden Fru v. der Lühe, som ikke kunde døje ham, havde været meget ked derover; men da hun ingen Ret havde til at nægte ham Audiensen, havde hun maattet lade ham komme ind. Naar man hører dette, ligger den Formodning nær, at det var hans første Besøg hos Caroline Mathilde. Men hvorledes det nu end har været, kan der ingen Tvivl være om, at den første Anledning til nærmere Forbindelse imellem dem kom, da Dronningen blev syg under Opholdet paa Frederiksberg Slot i Sommeren 1769, og da Struensee, som det almindelig hedder, efter Kongens bestemte Befaling blev tilkaldt for at se til hende.

Det fortælles fra flere Sider, at Caroline Mathilde fra først af havde haft Uvilje imod Struensee, i hvem hun saa en Mand, som Holck beskyttede, og dette kan være sandsynligt nok; men den i at omgaas Damer forfarne Læge forstod hurtig at vise sig som den interessante Mand med et vindende Væsen, og allerede ud paa Sommeren 1769 var det klart, at hun ikke havde noget imod at se ham.

Den Forbindelse, hvori Struensee nu var kommen med begge de kongelige Personligheder, brugte han da, efter hvad han selv har sagt, til at skabe en Forsoning imellem dem. Der er ingen Grund til at

tvivle om, at han virkelig har arbejdet herpaa, thi det lagde simpel Klogskab nært for ham. Det kunde i Længden ikke være nok for ham at gøre Kur til forskellige Damer, og han var for opvakt et Hoved og for god en Iagttager til ikke at se, at der var Mulighed for ham til at komme vidt frem herhjemme; men skulde han have en fast Grund at staa paa, maatte han kunne stole paa Samstemning imellem Kongen og Dronningen.

Til Held for Struensee vare de begge lidet tilfredse med Forholdet, som det var, og efter hvad han selv fortæller — thi han er med Hensyn til hele denne Sag vor eneste Kilde — lykkedes det ham at formaa Kongen til at lade sit stive, ceremonielle Væsen fare og derimod være venlig mod Dronningen. Denne, der bittert klagede over, at hun intet Haab havde om, at hun kunde leve lykkelig med Kongen eller overhovedet finde sig tilfreds med Forholdene, hende søgte Struensee at faa til at indse, at det eneste Middel, hun havde til at opnaa en Forandring til det bedre, bestod i, at hun fra sin Side stræbte efter at vinde Kongens Tillid, og det kunde hun naa, naar hun var imødekommende og venlig imod ham og viste sig opmærksom imod ham. Hvad enten alt dette i det enkelte er sandt eller ikke, var det en Kendsgerning, at det lykkedes ham at bringe Kongeparret til at nærme sig hinanden.

Forholdet imellem Kongen og Dronningen fik endvidere som en Følge af den førstes tiltagende Svaghed snart det Præg, at i Stedet for, at Caroline Mathilde tidligere havde været den tilsidesatte, blev det nu hende, der efterhaanden mere og mere fik Overtaget og kom til at beherske Kongens Vilje. Paa visse Maader var denne Udvikling et Fremskridt i Sammenligning med, hvad man havde oplevet med Kongen i Vinteren før hans Udenlandsrejse; men desto værre

førte Forandringen i Forholdene kun til, at man i Stedet for de Skandaler, Kongen selv havde gjort, kom til at se Kongemagten og Staten blive givet til Pris for Forargelser af en anden Slags. Hvad kunde tiltale Dronningen mere, end naar hun saa Struensee arbejde paa at faa Kongen til at komme hende i Møde, og naar hun ved hans Hjælp vandt den ypperste Plads ved Hoffet og fik Lejlighed til at spille en glimrende Rolle?

Den 17de Januar 1770 — akkurat Toaarsdagen forinden hans Fængsling, — fik Struensee Bolig paa Christiansborg Slot, efter at han tidligere havde haft fri Bolig i Prinsens Palæ, og Lejlighederne til at være sammen med Dronningen bleve stedse flere og flere. Ulykkeligvis var det ikke blot Modsætningen imellem Struensee og Holck, men i endnu højere Grad Modsætningen imellem Struensee og selve Kongen, der Dag for Dag mere og mere trængte sig frem for Dronningens Tanker. Grænseløse havde de Skuffelser været, som hun havde maattet føle ved at blive Dronning paa den Maade, hvorpaa hun var bleven det, knyttet til en i den Grad frastødende Personlighed, som Christian VII viste sig at være i de første Aar af sit Ægteskab, og nu saa hun sig lænket til ham, medens han begyndte at synke sammen i Slaphed som Bytte for Vanvid, der var i stadig Stigen. Den Kvinde (Overhofmesterinde Fru v. Plessen), som hun med ungdommelig Varme havde sluttet sig til, var bleven reven bort fra hende, og vistnok havde hendes Forhold til de tvende Enkedronninger hidtil været venligt, men det havde dog ikke kunnet være personlig meget for hende, og hun stod derfor, som nylig nævnt, i dybere Forstand ene i Hofkredsen, oven i Købet levende i en Atmosfære af personligt

Kævl og Kærlighedsintriger, der altfor let kunde smitte hende selv. Under saadanne Forhold var det, at hun saa Struensee nærme sig til hende med de Fortrin, han havde, og tillige blottet for den sædelige Alvor, Pligtfølelse og Adel i Karakteren, der kunde have lært ham at søge sin Opgave i paa een Gang at være hendes tro Undersaat og ridderlige Ven. Han var fræk og sanselig nok til at misbruge den Magt, han vandt over hende, da hun i ungdommelig Forelskelse bøjede sig til ham, og fra Begyndelsen af Aaret 1770 var det kun med altfor stor Ret, at Rygtet begyndte at hviske om, at han var hendes Elsker.

Ulykkeligvis var deres Maade at være paa saadan, at Rygtet snart maatte tage Fart; Dronningen var for uforsigtig og Struensee for fræk til at gøre sig Umage for at dække over Forholdet.

Især generede de sig ikke paa Maskeballerne, der stadig holdt sig som en Yndlingsforlystelse ved Hoffet. Det var, efter hvad Struensee siden udtalte under Forhørene over ham, paa et saadant Bal, at Dronningen tilstod ham sin Kærlighed.

Ved Hoffet forargede man sig. Et Øjenvidne, Fru Louise Gramm, skriver i Februar 1770: „Ved Maskeradeballerne gaar hun, Dronningen, altid sammen med den væmmelige Struensee, og hun er der gerne hele Natten. Er det ikke skrækkeligt! — og ingen til at advare hende“. Ud paa Foraaret vidste man at fortælle, at de spadserede i Frederiksberg Have Arm i Arm.

Samtidig med, at deres Forhold saaledes udfoldedes for alles Øjne, begyndte Dronning Caroline Mathilde at vække Anstød ved den Frihed, med hvilken hun paa anden Maade satte sig ud over Skik og Brug. Allerede i Juni 1769 havde hun begyndt paa at ride, først for sin Sundheds, siden for Fornøjelsens Skyld, og det gjorde hun siddende overskrævs paa Hesten; og i December s. A. kunde man se hende saaledes

ridende paa Kjøbenhavns Gader, som der sagdes efter hendes mindre sædelige Hofdame Frøken Eybens Tilskyndelse.

Denne Maade for Damer at ride paa var en gammel fransk Mode, som Hertuginden af Bourgogne genindførte under Ludvig XIV. Under Ludvig XV fik denne Skik end mere Indgang, og hans Døtre lærte ogsaa at ride saaledes. Det vakte imidlertid Anstød hos høje og lave herhjemme at se denne ukvindelige franske Mode baaret frem af Landets Dronning.

Saa havde Dronning Caroline Mathilde ogsaa faaet den fortvivlede Ide tillige at ville optræde i Mandsdragt, hvad der var ganske ubegribeligt, blandt andet, fordi intet kunde klæde hende værre med hendes lille og svære Figur. I stærke Udtryk skriver ovennævnte Fru L. Gramm derom til en Veninde: „Var hun endda velskabt, saa kunde jeg forstaa det, men tænk engang paa hendes Hofter og hendes Bagdel. De kan ikke tænke Dem noget hæsligere end hendes Figur i Mandsdragt. Jeg kan ikke komme mig af min Overraskelse, hver Gang jeg tænker derpaa. Hvilken Forandring! men hun maa da og kunne mærke, hvorledes alle ere forandrede overfor hende. Forhen flokkedes alle omkring hende i store Skarer, nu flygte alle for hende“. Rimeligvis var Dronningen altfor optaget af sin Forelskelse til at lægge Mærke til, hvorledes Stemningen i de Kredse, der stod Hoffet nær, havde forandret sig. Men forøvrigt kom det ikke til at fattes paa Advarsler.

Dronningens Kammerjomfruer tog Mod til sig at tale til hende derom. En af dem, Jfr. Bruun, sagde til hende i angstfulde Ord, „at det Rygte gik, at Struensee var Dronningens Elsker, og det hed sig, at begge Enkedronningerne og Konseilet vidste det og vilde skride ind“.

Caroline Mathilde blev kendelig forskrækket og

udbrød: „Mener I, naar jeg ej lader ham komme saa tidt, at da Rygtet forsvinder? Jeg kan ej rent abandonnere ham, det vilde gøre for stor Opsigt". En Samtale, hun bagefter havde med Struensee, strammede hende rigtignok op, saa at hun spurgte Kammerjomfruerne, om de vidste, at den, der talte saaledes om sin Dronning, som de havde gjort, havde fortjent at miste sin Tunge. Men i Virkeligheden var hun dog, i det mindste i visse Øjeblikke modløs, og da Frøken Eyben en Dag traf hende grædende og derfor spurgte hende, hvad der var i Vejen, fortalte hun hende om sin Samtale med sine Jomfruer og udbrød tilsidst, at Tingen ulykkeligvis var sand. Struensee, føjede hun til, havde raadet hende til at købe Jomfruerne til at tie stille, men det kunde hun ikke bekvemme sig til. Frøken Eyben, som man rigtignok skulde tro, ikke kunde blive overrasket ved, hvad hun hørte, blev dog, efter hvad hun selv har sagt, ganske forfærdet derover, og hun gav hende da det Raad at kalde Bernstorff til sig, fortælle ham, hvad Rygtet sagde, og sige ham, at det kunde hun ikke finde sig i, han maatte sørge for, at Struensee kom bort og fik en god Ansættelse andetsteds. Hvad der end ellers kan siges om Frøken Eyben, var dette det bedste Raad, der kunde gives Dronningen; men hun var for dybt inde i sin usalige Lidenskab til at ville følge det, og dermed var hendes Lod kastet.

Som det var at vente, fulgte Straffen paa visse Maader straks i Hælene paa Dronningens Fald; hun begyndte at komme i en skæv Stilling til sine Omgivelser, den uskyldige Munterhed, hun tidligere havde haft, var nu borte og ligesom i hemmelig Mistro mod, hvad der kunde blive sagt om hende, holdt hun af at trække sig tilbage indenfor en snever Kreds af Damer og Herrer, deriblandt Kvinder af lidet heldigt Rygte. Den Glæde, hun kunde føle ved at se Ende

paa sin tidligere Tilsidesættelse og nu ved at se sig som Herskerinde ved Hoffet, maatte faa en bitter Bismag, naar hun kom til at tænke paa, hvad hun selv satte til ved Forholdet til Struensee.

Anderledes var det med Struensee, thi intet kunde ligge ham med hans Nydelseslyst og Brist paa sædelig Alvor fjernere end at føle Skrupler ved sit Forhold til Dronningen. Ja, for en Mand med hans Livsanskuelse maatte der endog ligge noget særlig pikant i det at være en Fyrstindes Elsker. Ganske vist, uden Fare var det ikke; men den svækkedes ved det Herredømme, han dels selv, dels ved Dronningen havde vundet over Kongen, som aabenbart var det Menneske, der mindst af alle brød sig om hans Forhold til hans Ægtefælle. Fra paalidelig Kilde menes det, at Struensee i Februar 1770 var bleven advaret mod den Fare, han svævede i, men det var spildt. Der er ikke det ringeste Spor til, at han har været bange for at vise Alverden, hvilken fremskudt og begunstiget Stilling han indtog; det saa man af hans Maade at være paa ved Maskerader, Baller og i Teatret.

Struensee's Forhold til Dronningen maatte saameget mere falde i Øjnene, som han forøvrigt stod usigelig isoleret. Naar man undtager den højst ubetydelige Kammerpage Warnstedt og maaske den ikke stort betydeligere Staldmester Baron Bülow, kan man ikke nævne noget Menneske af Hofkredsen, som han kom i nærmere Berøring med.

I Foraaret 1770 blev Struensee udnævnt til at være Forelæser for Kongen og fik Konferensraadstitel. Ved at blive Forelæser hos Kongen opnaaede Struensee at blive endnu nærmere end tidligere knyttet til ham personlig, og maatte han end derved døje endnu mere med Kongens voksende Sindssyge, end han før havde gjort, saa forøgedes ogsaa derved Muligheden for ham til helt at gøre sig til Herre over hans Vilje.

Skønt den russiske Gesandt i Kjøbenhavn advarede Bernstorff imod Struensee og lovede ham sit Hofs Hjælp, i Fald han vilde have Struensee bort, slog Bernstorff det dog hen og gjorde intet; selv maatte han ikke ret længe efter modtage sin Afsked.

Ved Hoffet blev det bestemt, at der skulde gøres en Rejse i Sommertiden til Hertugdømmerne. Den 16de Juni 1770 tiltraadtes Rejsen. Det var et anseligt Følge, Kongeparret tog med sig paa den Udflugt, c. 300 Mennesker ialt. Det første Besøg gjaldt Ægteparret Prins Carl af Hessen og Kongens Søster Prinsesse Louise paa Gottorp.

Prins Carl af Hessen Cassel var i Aaret 1756 kommen til Danmark for at opdrages, da hans Fader var gaaet over til den katolske Religion. Samme Prins Carl ægtede, 22 Aar gammel, i August 1766 Christian VII's Søster Prinsesse Louise, som da var henimod 16 Aar gammel. Suhm kalder hende „en Prinsesse af uforlignelig Dejlighed, Munterhed og Belevenhed". I dette Ægteskab fødtes Prinsesse Marie Sophie Frederikke, der blev Frederik VI's Gemalinde, og Prinsesse Louise Caroline, der blev Kong Christian IX's Moder.

Det var gaaet fornøjeligt og venligt til, da Christian VII forrige Gang, i 1768, havde været sammen med sin Svoger og Svigerinde, som da boede i Hanau; men hvilken Forandring var der ikke sket siden! Det første Indtryk, Prins Carl fik af Kongeparret, var vist nok godt; de vare begge venlige, og det lod til, at Dronning Caroline Mathilde var glad ved at se sin Svigerinde; ogsaa forærede Christian VII sin Søster det lille Gods Ziegelhof ved Slesvig, som Kongen efter hende gav Navnet Louisenlund; men Tonen blev dog hurtig stiv, da det var, som om Dronningen undsaa sig for Prinsen og Prinsessen ved at have

Struensee i sin personlige Nærhed. Paa Udflugterne til Hest vilde Dronning Caroline Mathilde have, at Landgrevinde Louise skulde ride paa Mandfolkemaner ligesom hun; da Dronningen „med al Magt vilde have det“, sagde Landgrevinden endelig, „at hun fandt det meget uanstændigt“, og dermed var den gode Forstaaelse imellem Svigerinderne forbi.

Som Følge af det ene og det andet gik Dagene derfor temmelig tvungent; der var ikke Gnist af Fortrolighed imellem de fyrstelige Slægtninge, og Prins Carl havde den særlige Ærgrelse at se Struensee vise det ufine i sin Natur ved at tiltale Dronningen i en ubehagelig overlegen Tone. Det er betegnende for Forholdet imellem Struensee og Caroline Mathilde, som det allerede var blevet, at han vovede at behandle hende saaledes, og at hun fandt sig deri.

Det første, der skete som Forbud om store Forandringer, var, at den før nævnte Kammerjunker Enevold Brandt blev kaldet fra sin Stilling i Oldenburg, hvad han var saare glad ved, thi han havde omtrent kedet sig til Døde i det stille, afsides liggende Land, hvorhen han i 1768 var bleven forvist. Struensee havde ikke glemt Brandt siden deres Samliv i Altona, og han havde et klart Blik for, hvad han kunde bruge ham til paa Grund af hans muntre, selskabelige Væsen. Rantzau Ascheberg, som kendte Brandt, bruger et morsomt Udtryk om ham i et Brev, idet han skriver: „Brandt er brav som en Romer, men tummelumsk som en Oldenborre“.

Bernstorff kunde nu ved Brandts Tilbagekaldelse nok mærke, at det trak op til lidet glædelige Forhold, til et Uvejr, som ogsaa snart vilde ramme ham. Først gik det ud over Grev Holck; denne, som hidtil havde været overmaade vel set af Christian VII, fik

tydeligere og tydeligere Kongens Kulde at mærke, og da han forværrede Stillingen ved ubesindig og kejtet Optræden, fik han sin Afsked med Pension og var dermed ude af Historien.

Samme Dag Holck fik Afsked, fik Brandt en Del af hins Bestillinger, og noget senere hørte han herefter i Forbindelse med Struensee til Kongeparrets snevre Selskab.

Dronning Caroline Mathildes Moder Enkeprinsesse Augusta af Wales havde inderligt længtes efter at se hende, maaske saa meget mere, som hun næppe har været ukendt med Rygterne om Datterens Forhold til den tyske Læge. Hvor nær laa det ikke for en Moder at prøve, hvad kærlige Advarsler kunde udrette! Hun var derfor rejst til Fastlandet og opholdt sig i Brunsvig, hvor Caroline Mathildes Søster Augusta var gift med Hertug Carl Vilhelm af Brunsvig. I Brunsvig var det, at Caroline Mathilde nu skulde besøge sin Moder, et Besøg, som efter Bernstorffs Ord hele Nationen syntes at kræve. Kongeparret vilde foretage Rejsen med ganske faa Ledsagere, deriblandt, betegnende nok, Struensee og hans Ven Warnstedt, og man havde i den Anledning faaet lavet sig en egen Rejsedragt. Overhofmarskallen var endog bleven sendt afsted for at bebude, at nu kom man. Men da blev Rejsen opgivet; Dronningen, blev der sagt, var bleven upasselig og kunde ikke rejse.

Atter her viste Forbandelsen ved Forholdet imellem hende og Struensee sig tydeligt. Hun kunde ikke bekvemme sig til at rejse uden ham, eller maaske turde hun det ikke for ham, hun følte det pinlige i at møde med ham hos Moderen, og saa var det hende rimeligvis ogsaa en ubehagelig Tanke maaske at skulle høre en Straffeprædiken af denne. Opgivelsen

af Rejsen var imidlertid en aabenbar Skandale; thi der var naturligvis ingen, der troede paa hendes Sygdom, og det havde hun selv en Følelse af. Caroline Mathilde maatte derfor finde sig i at træffe Aftale om et Møde i Lüneburg, der kun laa 7 Mil fra Altona, medens der var c. 21 Mil til Brunsvig derfra; herhen maatte Moderen altsaa rejse for at træffe Datteren. Nu kom denne da endelig.

Den 16de August 1770 rejste Kongeparret med Struensee og Warnstedt fra Altona til Lüneburg; de spiste der til Aften med Enkeprinsessen af Wales, blev der om Natten og rejste saa tilbage.

Dette korte Besøg var altsaa alt, hvad Dronning Caroline Mathilde kunde ofre paa sin Moder, som hun ikke havde set, siden hun for fire Aar siden havde forladt England. Rygtet har vidst at fortælle om, at hun ikke vilde tale alene med Moderen, men at denne dog havde naaet at faa hende advaret imod at rokke ved Bernstorffs Stilling. Moderen skal have sagt, idet hun vidste noget om Bernstorffs aftagende Indflydelse: „Gør, hvad Du vil, men rør ikke ved Bernstorff, og husk paa, hvormeget Din Fader satte Pris paa ham“. Moderen har jo nok indset, at saalænge Bernstorff styrede Statsskibet, kuldsejlede Datteren vel ikke.

I Virkeligheden veed man intet om, hvad der er foregaaet imellem Moder og Datter; men den korte Tid, Mødet varede, vidner klart om, hvor lidt Caroline Mathilde har sat Pris paa at være sammen med sin Moder. Hvad har denne ikke maattet lide ved det Indtryk, hun fik af Datteren! Den Hensynsløshed, Caroline Mathilde viste ved den Lejlighed, er allerede et tydeligt Bevis paa den ødelæggende Virkning, som Forholdet til Struensee og hans Magt over hende udøvede paa hendes Personlighed.

Samtidig med, at man forargedes over hendes

Færd ved denne Lejlighed, lagde Struensee en ganske lignende Mangel paa Pietet for Dagen. Han havde nemlig under Opholdet i Holsten skyet at træffe sammen med sin Fader, og A. P. Bernstorff fortæller derom, at det vakte større Harme imod ham, end hvis han havde begaaet en ligefrem Forbrydelse.

Straks efter den bedrøvelige Sammenkomst i Lüneburg var Sommerrejsen tilende. Den 19de August forlod Christian VII og Caroline Mathilde Altona for at rejse til Kjøbenhavn, og den 27de August Kl. 3. om Eftermiddagen vare de tilligemed deres Følge tilbage paa Frederiksberg Slot.

Fra 1ste Septbr. 1770 kan Struensee's Regering dateres; den varede ikke fuldt 17 Maaneder. Fra Efteraaret 1770 var Struensee saa at sige uadskillelig fra Dronningens Person, i Vogn, til Hest, paa Jagten, i Teatret, paa Baller og ved Spillebordet. Christian VII derimod, hvis Person blev holdt indenfor en snever, til hans daglige Selskab og Betjening indskrænket Kreds, kendte Folket ikke i hans sande Tilstand. Paa dette Tidspunkt havde man givet Christian VII en ung Negerdreng, som fik Navnet Moranti, til Selskab. For Symmetriens Skyld antog Dronning Caroline Mathilde en Negerpige paa 12 Aar til sin Opvartning og Brug. Negerdrengen kom til at staa i høj Gunst hos Christian VII, omtrent lige saa højt som dennes Hund „Gourmand“, saa selv Kongens Omgivelser blev jaloux paa Negerdrengen.

Ved Enkedronning Sophie Magdalenes Død i Maj 1770 havde Kongen faaet Hirschholm Slot, og meget snart efter Hjemkomsten fra Holsten tog Hoffet den 6te Septbr. dette Slot til foreløbigt Ophold, da man var langt friere der end paa det Kjøbenhavn saa nærliggende Frederiksberg Slot. Og nu skulde altsaa det

Slot, som den pietistiske Dronning Sophie Magdalene havde bygget, og som hidtil havde været Hjemstedet for hendes stive og yderst stille Liv, huse et løssluppet, lystigt Hofliv, hvor alt drejede sig om en ung Dronning og hendes Elsker. Ingen Modsætning kunde være større. Ud paa Efteraaret, den 27de Oktober, flyttede Hoffet til Christiansborg Slot for at tilbringe Vinteren der. Vinterglæderne vare de vante: Baller, Teaterforestillinger og Maskerader. Naturligvis var Dronningen i højeste Grad Midtpunktet i Vinterens glade Liv, og samtidig dermed skulde Kongens Fødselsdag den 29de Januar 1771 fejres med en egen Glands, „som om han efter Konseilets Afskaffelse ligesom havde besteget Tronen paa ny". Dronning Caroline Mathilde greb Lejligheden til at kaste et lysende Skær over sig selv. Hun indstiftede den Dag den Orden, der bar Navn efter hende, Mathildeordenen. Den bestod af hendes Navnechiffer, smykket med Diamanter og baaret i rosenrødt Silkebaand. Denne Orden kunde bæres baade af Herrer og Damer, og den skulde kun gives til saadanne, som Dronningen hædrede med sit Venskab. Dronning Sophie Magdalene havde tidligere stiftet en Orden *de l'union parfaite*. En Sammenligning imellem disse to Dronningers Ordener falder ikke ud til Fordel for Caroline Mathildes. Sophie Magdalene havde stiftet sin Orden som et Takkeminde for sit lykkelige Ægteskab, paa en Maade et Vidnesbyrd om hendes Taknemlighed mod Christian VI og til hans Ære; den nye Orden derimod skulde kun sprede Glands over Caroline Mathilde selv. Men der knyttede sig dog et kønt Træk fra hendes Side til dens Stiftelse. Som den, der allerførst af alle skulde have den Orden, bestemte hun nemlig sin tidligere Hofmesterinde Fru v. Plessen. Det var et smukt Vidnesbyrd om, at hun ikke havde glemt hende, og idet hun sendte Fru Plessen Ordenen,

var det med et nydeligt Brev fra hende selv. Iblandt andet stod der i det, at hun ikke kendte nogen, der i højere Grad fortjente hendes Agtelse og Venskab, og at hun derfor havde sat hende som den første paa Listen; hun sendte hende Ordenen, førend Uddelingen til de andre fandt Sted. Man kan forstaa, at Fru v. Plessen blev i højeste Grad rørt og glad ved dette Bevis paa, at hun endnu mindedes med Kærlighed.

For ogsaa at fejre Dagen paa en folkelig Maade blev der holdt en Fest for den store Mængde paa Christiansborg Slots Ridebane. Der blev givet en hel stegt Okse til Pris, og der var opført en Slags Springvand i antik Stil tillige med to mindre Fontæner; fra det første udsprang der Vand, fra de mindre rød og hvid Vin, ligesom der af en kongelig Herold blev udkastet Guld- og Sølvpenge til de omstaaende.

Paa Forsiden af Festplakaten, der var at se i den historiske Afdeling paa Raadhusudstillingen i Aaret 1901, var en Afbildning af „den stegte Okse paa Spid, Viinspringet, samt Penges Udkastelse i Grams“.

Paa den anden Side af Plakaten stod følgende Vers:

See! Stegen er beredt og Viinen er iskjænket.
Kom! æd hver hungrig Mund og drik hver tørstig Sjæl.
Dig dette Maaltiid af en Fader er tiltænket,
Som end i Lyst og Fryd gjør Underdaner vel.

Kom da enhver, som kan, og gjører Eders Beste,
Her er ei nogen Tvang, ei Rang, ei Ceremoni;
Jeg tvivler ikke paa, her jo vil findes Gieste,
Da man faaer Penge til og sin Fortæring frie.

Uheldigvis endte denne Dag med, at Christian VII faldt over en af sine store Hunde og slog sig slemt. Selv om han legemlig snart kom sig deraf, mentes det siden, at hans Sindssyge var bleven forværret ved dette Uheld.

Medens Kongens Sindssyge udviklede sig yderligere, fik Struensee først paa Aaret 1771 sig overdraget Styrelsen af Kongens særlige Kabinetskasse og senere endog Dronningens og Kronprinsens. Med andre Ord, han kom til at have alle Kongeparrets Pengesager i sin Haand. Det var paa dette Tidspunkt, at Struensee viste sig som den utro Forvalter, idet han fik den sindssyge Konge til at samtykke i, at saavel Brandt som og Struensee selv hver fik en Sum af 10,000 Rdlr. og nogle Maaneder senere hver yderligere 50,000 Rdlr. Der var noget usigeligt simpelt ved saaledes at plukke deres sindssyge Herre. Dertil kom nu, at Struensee lod sig gøre til Kabinetsminister med udstrakt Myndighed. Kongens Sindssygdom var allerede taget saameget til, at han i Virkeligheden ikke kunde forfølge nogen Tanke, og at han var sløv ved, hvad man lod ham nedskrive eller udfærdige. Struensee var faktisk den ene regerende.

Saavel Struensee som Dronningen vare sorgløse med Hensyn til, hvilken Ende det vilde tage med det høje Spil, der spilledes, og det ubundne Liv, der førtes. Dronningens Hofdame Frøken Eyben, som ingenlunde var et Dydsmønster, fik i Marts 1771 sin Afsked, da hun forestillede Dronningen, at denne nu gik for vidt i sin frie Optræden. Dronningen sagde til Frøken Eyben, „at hun var mindst den, der skulde bebrejde hende sligt“, hvilket ogsaa var ganske sandt.

Det stilede mod en Katastrofe. Havde den engelske Minister i Kjøbenhavn, Sir Robert Keith, kunnet bringe Dronning Caroline Mathilde til at opgive Struensee, hvad der imidlertid var ugørligt, vilde det ikke have været vanskeligt for Sir Keith at gøre Ende paa Struensee's Regimente nogle Maaneder, før dette skete, og i hvilken Katastrofe flere Personer kom til at del-

tage, der ikke vare stort bedre end Struensee selv, som f. Eks. Grev Rantzau-Ascheberg, General Eickstedt, Oberst Køller og Eventyreren Beringskiold.

Som bekendt styrtede Enkedronningen, Guldberg og ovennævnte Hjælpere det Struenseeske Regimente den 17de Januar 1772. A. D. Jørgensen skriver: „Hovedmotivet for Enkedronning Juliane Marie til at faa Dronning Caroline Mathilde fjernet maatte være det at forhindre gentagne Barnefødsler i Kongens Ægteskab, og man kan ikke fortænke hende i, at hun med Misnøje maatte være Vidne til, at en vitterlig uægte Gren af Kongestammen her var i Færd med at komme ind i Arvefølgen foran hendes Søn. Men selv bortset fra det politiske Forhold til England, var det i højeste Grad uklogt offentlig at beskæmme den vordende Konges Moder, naar man da ikke vilde gøre Skridtet fuldt ud og samtidig fjerne ham eller rydde ham af Vejen. At noget saadant har været paa Tale, er i sig selv rimeligt og fortælles udtrykkelig af Beringskiold. Der holdtes nemlig den 13de Januar, kort forud, et Møde af de sammensvorne, siger Beringskiold, hvor Guldberg forelagde det Spørgsmaal, hvad der skulde gøres ved de kongelige Børn. Efter lang Pause sagde Rantzau-Ascheberg: „Eier in die Pfanne etc.“, hvormed der skulde være hentydet til, at de maatte gaa i Løbet; men vist er det, at noget saadant aldrig har ligget i Enkedronning Juliane Maries Plan, selv om den senere Tradition falskelig har villet tillægge hende allehaande onde Anslag“.

Man skulde synes, at simpel Klogskab maatte have paabudt den yderste Lemfældighed mod Dronning Caroline Mathilde; det vilde have været tilstrækkeligt at lade den faktiske Skilsmisse være nok og lade Dronning Caroline Mathilde rejse til Hirschholm eller Aalborg Slot, men Enkedronning Juliane Marie stemte for Kronborg, og derved blev det saa,

indtil den engelske Konge paabød den senere Ordning. Dronning Juliane Marie frygtede for en ny Omvæltning og underligt, at hun kunde tro, at den kunde undgaas. Beringskiold, som havde været med til at faa Dronning Caroline Mathilde bort, vilde senere gerne være med til en Contrarevolution og faa Dronning Caroline Mathilde tilbage, men hun døde, og saa faldt det bort af sig selv.

Den senere Omvæltning 1784 efter Kronprins Frederiks Konfirmation blev kun et nødvendigt Tilbageslag fra 1772, men den gik forholdsvis fredeligere af, og der blev ikke taget nogen Hævn over tidligere lidt Uret. Dronning Caroline Mathildes Død havde bidraget meget til en Forsoning.

Greverne Struensee og Brandt bleve den 17de Januar 1772 som Fanger bragte til Fængselet bag ved Kirken i Kastellet og der lagte i Lænker. Lænkerne vare fæstede i Muren og anbragte om Fangernes højre Haand og venstre Fod. Struensee og Brandt bleve mindre godt behandlede i Kastellet.

Dommen kom som bekendt til at lyde paa Halshugning, Stejle og Hjul.

Den eneste fremmede Magt, der søgte at forhindre denne blodige Udgang paa Processen, var mærkeligt nok Kejserinde Catharina II af Rusland, der ellers havde været fjendtlig stemt mod Struensee's Regering. Kejserinde Catharina havde Medlidenhed med Dronning Caroline Mathilde, hvis Livs Forhold havde megen Lighed med hendes egne tidligere, da hun som 15aarig Prinsesse var bleven gift med den aandssvage Storfyrst Carl Peter Ulrik, der ikke elskede hende og senere nær havde styrtet hende, hvori hun dog kom ham i Forkøbet. Kejserinde Catharina lod nedlægge en Forbøn, ja skrev selv til Christian VII

om de fangnes Benaadning eller Fritagelse for Dødsstraf, men de, der raadede derfor, vare ikke saa til Sinds.

At Christian VII havde været lettere at komme ud af det med i saa Henseende, om han end var ude af Stand til at modsætte sig, hvad der skete, fremgaar af hans Underskrift paa en Karikaturtegning, han havde udkastet paa et Stykke Papir noget senere. Christian VII skriver derpaa: „Der Graf Struensee, ein sehr grosser Mann, starb 1772 durch der Königin Juliane ihren Befehl und durch des Prinz Friederichs und nicht durch meinen. Und durch den Willen des Stats Raths".

„Der Graf Brandt, ein feiner, wilder Mann, starb Anno 1772 auf denselben Platz, wo Struensee starb. Ich hätte sie gerne beide gerettet. Allein es war der Königin und des Prinz Friederichs Wille".

Den 28de April 1772 om Morgenen mellem Kl. 9 og 10 blev Greverne Brandts og Struensee's Dødsdom fuldført. Skafottet var denne Gang rejst paa Østerfælled, i Nærheden af Brandts Landsted, ved det nuværende „Trianglen" paa Østerbro, skønt den sædvanlige Retterplads, den murede Galge, var paa Vesterbro, Syd for Roskilde Landevej, skraas overfor „Sorte Hest". Efter Henrettelsen bleve Grevernes Legemer parterede og derpaa kørte over til Galgen paa Vesterbro, hvor enkelte Legemsdele lagdes paa Stejle, men Hovederne og Hænder sattes paa Stager. Saa stærkt var Hadet, at man endnu et Par Aar efter saa paa det Sted Hovederne af de to henrettede Grever.

Da Struensee blev styrtet, kom Livmedicus C. C. Berger ogsaa i Forhør angaaende sit Forhold overfor Struensee, der selv var Læge. Berger anklagedes

blandt andet for, at Christian VII's Svækkelse og Sindsforvirring var en Følge af anvendte skadelige Lægemidler. Ved nærmere Undersøgelse viste det sig dog, at Livmedikus Bergers Kur ikke havde været af nogen uforsvarlig Art, men kun havde bestaaet i almindeligt brugte styrkende Lægemidler, et Slags „Staalkur".

Christian VII led af Vertigo, Svimmelhed, Anfald, Raptus. I sit Forsvar „declarerer" Berger „for Guds Ansigt aldrig at have givet Kongen noget skadeligt", og en saadan Forbrydelse formentes og at ligge baade Berger og Struensee fjernt. Dr. Bergers Uskyldighed bestyrkedes og ved nøje Undersøgelse af hans Gemmer, Papirer, Medicinkister og Sygejournal.

Samme Dr. Berger var en bekendt duelig Læge og habil Fødselshjælper og kom alt i Aaret 1768 i Dronning Caroline Mathildes store Yndest, da han „opvartede hende i hendes besværlige og meget vanskelige Barselseng" ved Kronprins Frederiks Fødsel.

Da Struensee kom her til Landet og fik Magt og Indflydelse, udnævntes Berger til Livmedikus, idet han og Struensee snart forstode hinanden; Berger benævnes som Struensee's „âme damnée". Der skrives fra den Tid: „Berger bliver Livmedikus hos Struensee, som nu gør alle Ting". Berger forløste ogsaa Dronning Caroline Mathilde med Prinsesse Louise Augusta.

Dr. Berger blev forvist til Aalborg med en aarlig Pension af 300 Rigsdaler; han kom senere til Universitetet i Kiel som Professor i Kirurgi og Fødselshjælp, var meget afholdt der og døde i Aaret 1789.

Den 17de Januar 1772, Klokken 8½ om Morgenen blev Dronning Caroline Mathilde af de to Grever Osten og Rantzau-Ascheberg ført ned i Kareten, der holdt i Porten ved Slotskirken. Dronning Caroline

Mathildes Hofdame Frøken Møsting tog Plads ved hendes Side, og lige over for hende sad en Goldamme med den lille Prinsesse Louise Augusta, hvem Dronningen selv hidtil havde ammet. Desuden havde Major Castenskjold, — senere bekendt fra „Slaget ved Kjøge“ — taget Plads i Vognen, medens hans Kommando af 30 Dragoner, førte af Secondkaptajn Friderich Tileman von Schenck, dannede Eskorten. Det gik i flyvende Fart ud over Marmorbroen gjennem Stormgade til Volden og langs med denne til Nørreport. Over Hørsholm tilbagelagdes Vejen til Kronborg i 3 til 4 Timer, hvad der dengang maatte anses for en stor Hastighed; Klokken var kun lidt over 12 Middag, da de sjællandske Dragoner kom ind i Helsingør By, hvor baade Dragoner og Heste paa Grund af det forcerede Ridt fik Ekstraforplejning. Da der kun nævnes 18 Dragoner, der kom ind i Byen, maa de savnede 12 Dragoner være blevne tilbage paa Vejen, idet de ikke have kunnet følge med.

Nu var altsaa Dronning Caroline Mathilde under Bevogtning anbragt foreløbig paa Kronborg Slot uden Ven, Støtte og Raadgiver, og hun plagedes af Uro for, hvad der vilde komme. Hensigten med at sende hende til Kronborg var naturligvis at berøve hende Lejlighed til at tale med den svage Konge. Denne savnede under Tiden sin Dronning, og der fortaltes, at en Dag befalede Kongen, at der skulde spændes for, da han vilde til Kronborg til Dronningen; selvfølgelig blev denne Rejse forpurret, og man passede bedre paa ham end før.

Paa Kronborg boede Dronning Caroline Mathilde i Slottets første Etage, i Værelser, der vendte ud mod Sundet. I lang Tid maatte ingen komme til hende uden de, der vare ansatte dertil, men da man havde fjernet af hendes Omgivelser alle dem, hun satte Pris paa, f. Eks. Hofdamen Frk. Trolle, foretrak

hun sædvanlig Ensomhed. Kommandanten paa Kronborg, den gamle Generalløjtnant Hauch, melder i en Skrivelse: „Ingen af Frøknerne taales bestandig om hende, men naar hun een eller to Gange om Dagen taler med den ene eller anden, er alting forbi, og saa amuserer hun sig med Barnet eller med Læsning“. Denne gammeldags, noget pedantiske Kriger melder kort efter, at Dronning Caroline Mathilde havde læst „Historie du Vicomte de Turenne“ og nu var i Færd med en fransk Oversættelse af Polybius, og han slutter med: „som jeg vil haabe, holder hende noget længere op, thi ellers faar hun snart en Ende paa min militairiske Bibliotheque“.

Den 9de Marts kom en Kommission bestaaende af Grev Otto Thott, Gehejmeraad Schack-Rathlou, Baron Juel-Vind og Konferensraad Stampe samt Advokat Uldall, der var hendes Defensor, for at modtage Dronning Caroline Mathildes mundtlige Udsagn og Erklæring. Man meddelte hende Struensee's skriftlige Tilstaaelse; i Begyndelsen benægtede hun, at den var sand, men vaklede dog snart i sit Udsagn og bekræftede endelig Struensee's Tilstaaelse samt underskrev sin Erklæring. Den taabelige Beskyldning, at Gehejmeraad Schack-Rathlou skulde have sat Pennen mellem den halv afmægtige Dronnings Fingre og ved at føre hendes Haand have fuldendt Underskriften, uden at hun havde Bevidsthed derom, tilhører fuldstændig Romanen og Opdigtelsen. Til en saa lumpen Fremfærd var Kommissionens Medlemmer altfor hæderlige Mænd.

Den 8de April havde Advokat Uldall sin anden Samtale med Dronning Caroline Mathilde, og hendes Omhu for Struensee bragte hende til at være endnu mere uforbeholden i sine Tilstaaelser end første Gang. Hun troede at kunne frelse Struensee ved at knytte hans Skæbne til sin. Uldall skriver: „Dronningen vilde opofre alting for at redde ham“; fremdeles:

„Hun blev igjen tankefuld og klagede over at være Aarsag i Struensee's Ulykke". „Naar De ser ham", sagde hun til Uldall, „da sig ham, at jeg er ikke vred paa ham for, hvad han har forset sig imod mig". Uldall skriver, at hun to Gange begærede af ham at sige dette til Struensee. „Da jeg siden talede til Struensee derom", skriver Uldall, „blev han ei kendelig rørt derved. Dronningens Tilstand rørte ham ikke meget, men hans egen gik ham desnærmere". Uldall udbryder: „I Dronningen saa jeg den ømme Elskov, i Struensee den mættede Vellyst".

Caroline Mathildes Kammerjomfru Ellen Marie Arensbach, der fulgte med Dronningen til Kronborg, fortalte, at Dronningen en Gang spurgte hende, om hun vidste, hvor Greven (Struensee) var, og da hun svarede: i Kastellet, sagde Dronningen: „Mon han er i Lænke og faar noget at spise; mon han ved, jeg er paa Kronborg".

Uldall skriver fremdeles efter sin Samtale med Dronning Caroline Mathilde: „Dronningen var behagelig. Hun talte saa godt Dansk som jeg; ligeledes Tysk, Fransk og Engelsk samt noget Italiensk. Havde hendes Hjerte været dannet ved en god Opdragelse, tror jeg, hun kunde have gjort sin Gemal og Landet lykkeligt. Hendes korte Levetid manglede sand Fornøjelse, og ulykkeligvis søgte hun den paa Afveje; Maskeraderne og hendes slette Selskab vare Hovedbefordrerne til hendes Ulykke. Alt, hvad der var ved Hoffet, var fordærvet. Havde hun været en privat Persons Kone, da kunde der vel siges adskilligt til at undskylde hende". Endvidere ytrer Uldall efter Forhøret, „at man ikke kunde tro alt, hvad hun sagde; men hun havde desværre været i slette Hænder, og jeg maa tilstaa, at jeg tydelig kunde mærke, naar hun fortalte mig Sandhed, og tværtimod".

Kommandanten paa Kronborg ytrede, at Dronning

Caroline Mathilde efter hans Mening vilde taale al Modgang, naar Grev Struensee blev i Live, og at Dronningen troede, at alt endnu kunde blive godt, naar hun en Gang kunde tale med Kongen. Herom udbad den gamle Hauch sig nærmere Ordre, skønt Svaret ikke kunde være tvivlsomt, da man netop havde ført hende til Kronborg for at fjerne hende fra Kongen.

Ved det engelske Hof vakte Efterretningen om Katastrofen den 17de Januar i Kjøbenhavn stor Bedrøvelse. Dronning Caroline Mathildes Moder Enkeprinsesse Augusta af Wales, der længe havde lidt af Kræft i Brystet, skrev den 29de Januar, samme Dag Sørgebudskabet kom, et vemodigt Brev til sin Datter, og allerede den 8de Februar s. A. døde hun, nedbøjet af Sorg over Datterens Ulykke, der uden Tvivl fremskyndede hendes Død.

Fra det danske Hofs Side havde man ved Udenrigsminister Grev Ostens Snedighed søgt at gøre Sagen til en blot og bar Familiesag mellem det danske og engelske Hof, men deri vilde man fra engelsk Side ikke finde sig, især da den engelske Gesandt Oberst Keiths Anstrengelser for at forhindre Skilsmisse strandede. Der fandt en Forhandling Sted, der i nogen Tid havde en bitter Karakter, ja Spændingen blev saa stærk, at der i April 1772 udrustedes en Flaade paa 10 Linieskibe foruden Fregatter og Bombeskibe i den Hensigt at sendes mod Danmark.

Kong Georg III vilde paa ingen Maade lade den danske Regering raade over hans Søsters Skæbne. Den danske Regerings Tanke straks efter Omvæltningen havde været, at Dronning Caroline Mathilde skulde leve i et Slags Fangenskab paa Aalborghus, der i den Anledning blev istandsat; en Del af det

Dronningen tiltænkte Tjenerskab var allerede sendt derop, og flere Skibe havde faaet Ordre til at overføre og følge hende dertil. Paa Englands meget truende Forestillinger fandt den danske Regering det klogest at opgive sin Plan og gaa ind paa, at den engelske Konge lod sin Søster afhente og føre til Hannover, der da var forbundet med England. Dronning Caroline Mathildes Medgift, 40,000 £ fra England og 40,000 Rdlr. fra Hannover, blev betalt tilbage; men saa fik hun fremtidig ingen aarlig Apanage fra Danmark.

Straks efter at Dronning Caroline Mathilde var styrtet, afskaffedes Mathilde Ordenen, og hendes Navn udelodes af Kirkebønnen, ligesom Linieskibet „Caroline Mathilde“, der var løbet af Stabelen den 12te Juni 1766, altsaa forinden hun var kommen her til Landet, fik sit Navn forandret.

Da Skilsmissedommen var forkyndt, fik den ulykkelige Dronning mere Frihed; hun maatte herefter spadsere paa Kronborgs Volde og modtage Besøg af ovennævnte engelske Oberst Keith. Han fulgte hende senere paa Overrejsen til Hannover. Denne ridderlige Englænder meddeler, hvorledes den stakkels Dronning ikke veg fra sin spæde Datters Side, da denne havde faaet Mæslinger, og hvorledes hun pintes af Frygt for, at man skulde lære hendes Børn at foragte hende. „En ømmere Moder end denne Dronning var aldrig født i denne Verden“, udbryder samme Mr. Keith.

I de sidste Dage af Maj Maaned 1772 var den engelske Kommandør Mac Bride ankommen til Helsingør for at føre Dronning Caroline Mathilde bort.

Den engelske Eskadre, som skulde afhente hende, bestod af Fregatten „Southhampton“ paa 30 Kanoner, Fregatten „Seaford“ samt en Slup „Diede“. Chefen for Flotillen var, som nævnt, Kaptajn Mac Bride, paa hvis Optræden man kunde se den almindelige Misstemning i England over Dronning Caroline Mathildes Behandling.

Samme Dag ovennævnte Skibe kom, bleve de tre Skibschefer Mac Bride, Davis og Commons præsenterede for Dronningen, og de knælede, da de kyssede hendes Haand. Man begyndte straks paa at proviantere de engelske Skibe med Stude, Kalkuner, Lam, Høns, Kapuner og Ænder samt at indlade Dronningens Bagage. Der var en Mængde Kister og Gods, hvoraf c. 40 vare mærkede med hendes Navnetræk.

Da man fra dansk Side forhandlede med Commodore Mac Bride om, hvorledes Dronning Caroline Mathilde og hendes Følge skulde fordeles paa 3 engelske Skibe, ytrede han, at, saafremt Dronningen vilde være paa hans Skib (Flagskibet), saa tog han ej mod mere end Dronningen, hendes tvende Hofdamer samt Kammerjomfru, og maatte saa den engelske Gesandt Keith samt Kavalererne Grev Holstein og Raben gaa om Bord i et andet Skib. Da den engelske Gesandt sagde, at han fra sit Hof i London havde expresse Ordre til at være paa samme Skib som Dronningen, svarede Commodoren dertil, at Hoffets Ordre gik ham lidet an, da han havde Admiralitetsbefaling om at tage Dronningen og til Nød de omtalte Fruentimmer om Bord, men ingen flere; hermed maatte de saa lade sig nøje. De to nævnte Hofmænd og Keith maatte gaa om Bord i Fregatten „Seaford“, medens det øvrige Følge fik Plads paa det 3die Skib „Diede“, en Slup paa 10 Kanoner. Da Englænderne

selv havde deres Skibslæger, vilde Mac Bride ikke vide af at have nogen dansk Læge med om Bord.

Den engelske Gesandt Sir Keith skulde følge Dronning Caroline Mathilde bort fra Danmark, men ikke vende tilbage til sin Plads i Kjøbenhavn.

I over 5 Maaneder havde Dronningens tvungne Ophold paa Kronborg varet. Det var en lang Tid for hende; men ogsaa lang nok til, at Stemningen imod hende vendte sig, inden hun drog bort for stedse.

I den Tid, da Dronning Caroline Mathilde, medens hun var ved Magten, havde holdt sin Haand over Struensee, var det gaaet sørgeligt tilbage med den Yndest, hun straks ved sit Komme havde vundet; men allerede inden hun forlod Landet, havde Bitterheden stærkt givet Plads for Medfølelsen, og samtidig med, at Kritiken under det Guldbergske Ministerium vendte sig imod dette, bredte der sig ligesom en Glorie over Dronning Caroline Mathilde. Der dannede sig en Legende om Caroline Mathilde som den, man højst kunde bebrejde ungdommelig Uforsigtighed, og hvem nedrige Rænker havde styrtet i Ulykke. Ogsaa Digtningen kastede sig over at forherlige hende. Og ikke underligt. Aldrig har der vel i højere Grad været formildende Omstændigheder ved en Brøde end her, hvor hun, halvt som Barn, uden ringeste Støtte, blev kastet ind i Forhold som dem, der fandtes ved Christian VII's Hof, og hvor hun snart blev stillet imellem en frastødende, jammerlig Ægtefælle og en Mand, der paa en Gang var en ægte Don Juan Natur og forstod at omgive sig med Skæret af at være en stor Statsmand.

„Da de engelske Skibe kom til Helsingør“, hedder det i samtidigt Brev, „stod Dronning Caroline Ma-

thilde paa Kronborgs Volde vel i 3 Timer, men saavel indvendig som udvendig synlig bedrøvet, og sagde det ogsaa til dem, hun talte med".

Lørdag Eftermiddag Kl. 6 den 30te Maj kom de engelske Officerer og sagde, at alt var parat, hvorfor Dronningen begav sig ned til Skibsbroen. Kavalererne Grev Holstein og Raben gik foran, dernæst Dronningen med General Hauch paa den ene og Sir Keith paa den anden Side, og de unge Frøkner Møsting og Hauch bagefter. Begge disse unge Piger saa senere i Aarenes Løb hver en Broder i høj Stilling hos Dronning Caroline Mathildes Søn Frederik VI.

Da Dronning Caroline Mathilde gik ud af Kronborg, hilstes hun med Kongesalut saavel fra Fæstningen som fra Vagtskibet, ligeledes fra Fregatten „Tranquebar", der laa paa Reden; ogsaa ovre fra Helsingborg blev der saluteret.

Helsingørs Red var ellers tom den Dag, thi Kommandanten paa Kronborg og ligeledes Helsingørs Magistrat havde forbudt, at Baade eller Fartøjer under noget Paaskud maatte opholde sig paa Reden der.

Det haardeste Øjeblik for Dronningen var, da hun afleverede sit Barn Prinsesse Louise Augusta til Generalinde Hauch. Hendes Afsked med Barnet var rørende. Mere end ti Gange flyede hun det fra sig, og naar hun var kommen tre Skridt fra det, vendte hun sig om igen og rev Barnet med Heftighed til sig, trykkede det til sit Bryst, jamrede og græd højlydt. Endelig overvandt hun sig saameget, at hun vinkede, at de skulde skynde sig bort med det, og da Barnet var kommen hende af Syne, tørrede hun sine Øjne og begav sig med stor Fatning ned til Broen, hvor den kgl. danske Chalup laa parat til at føre hende om Bord i den engelske Fregat; men da hun kom paa Broen, saa hun sig om, og da hun saa den engelske Kaptajn Mac Bride, sagde hun til ham: „Giv mig

Deres Haand, Sir!", hvorpaa hun rakte ham sin og steg ned i hans Chalup, saa den danske Chalup viste sig at være overflødig.

Da Dronning Caroline Mathilde betraadte Fregatten „Southhamptons" Dæk, hejsedes Kongeflag, hvorpaa var baade det danske og engelske Vaaben.

Ved sin Afrejse fra Kronborg havde hun taget den danske Psalmebog med for ikke rent at glemme Sproget, og da hun tillige ønskede en dansk Bibel, som dog ikke straks var at skaffe, forærede Kommandanten hende sin.

Under dette sit sidste Ophold paa Kronborg havde Dronning Caroline Mathilde med sin Diamantring indridset sit Navnetræk paa en af Slottets Ruder. Denne Rude bevaredes i mange Aar, indtil en rejsende Englænder, der besaa Slottet, saa Lejlighed til i et ubevogtet Øjeblik med en Diamant at skære Ruden ud og bortføre denne Relikvie.

Senere hen, da Dronning Caroline Mathildes Søn Kronprins Frederik blev myndig, paalagde han Slotsforvalteren paa Frederiksborg at passe vel paa den Rude, hans Moder havde skrevet paa, at det ikke gik med den som med den paa Kronborg.

Lørdag Aften var Dronning Caroline Mathilde gaaet om Bord, men Skibene blev liggende for Modvind til Mandag Morgen. Hun var idetmindste 10 Timer paa Dækket om Søndagen, kunde man se fra Kronborg. Kommandanten her var ked af denne Modvind, thi han var bange for, at Dronningen skulde blive syg og forlange at komme i Land, hvorfor han udbad sig Forholdsregler hos Udenrigsminister Osten; han blev dog befriet for denne Bekymring, da Vinden vendte sig og i nogle Dage førte Dronning Caroline Mathilde til Stade i Hannover, hvor hun ankom den 5te Juni, og hvor hendes danske Følge forlod hende.

I Byen Stade blev Dronning Caroline Mathilde modtaget af Gehejmeraad Bodenhausen og Kammerherre Bülow paa Kong Georg III's Vegne. Det var Meningen, at hun skulde tage Ophold i Byen Celle, Kongeriet Hannovers anden Residensstad, som ligger midt i Landet ved Smaafloderne Aller og Fuse. Slottet i Celle havde tidligere været Opholdssted for de brunsvig-lyneborgske Hertuger, men stod ubeboet i en lang Aarrække. Nu skulde Dronning Caroline Mathilde bo der, men det maatte først istandsættes for at kunne modtage saa høj en Gæst. Foreløbig opslog Dronning Caroline Mathilde sin Residens paa Jagtslottet i Göhrde; Rejsen derhen gik over Buxtehude, Winsen og Dahlenburg. Göhrde laa inde i Landet, et Par Mile fra Elben. Dronning Caroline Mathildes Ophold paa Göhrde Jagtslot strakte sig fra Juni til midt i Oktober 1772; det gamle Slot i Celle var da sat i Stand til Modtagelsen.

Den hannoveranske Livlæge Dr. Zimmermann skriver om Dronning Caroline Mathilde: „Hun er meget elskværdig og meget at beklage. I Göhrde gik hun hver Dag tre til fire Timer til Fods over Stok og Sten; vore stive hannoveranske Damer, der aldrig sætte deres Fod paa Jorden, maatte følge med. Man havde megen Medynk med dem, men jeg lo, thi det var rigtig godt for deres Helbred“.

I Celle var Befolkningen glad ved den store Ære, der blev den til Del, idet en Dronning fremtidig skulde have Residens i deres By. H. P. Barfod fortæller i sin Bog„ Efter en Rejse“, at Dronning Caroline Mathildes Indtog i Celle fandt Sted den 20de Oktober 1772 med glimrende Festligheder fra Byens Side, der maa have dannet en skærende Modsætning til den hædrede Dronnings Sindsstemning. Celles Haand-

værkere og Borgergarden, som mente det saa inderlig godt, droge hende i Møde med Pauker og Trompeter, som de sloge bravt paa og øredøvende truttede i for at lægge deres Glæde for Dagen; og en Fjerdingvej udenfor Byen bød Købmand Habich hende Velkommen paa Borgerstandens Vegne og overrakte Dronningen et Digt, trykt paa Atlask, smykket med tre kobberstukne Vignetter og indbundet i Fløjl. Digtet var svulstigt og smagløst samt fuldt af fad Smiger.

I Anledning af Festligheden mødte hele Borgerskabet med Silkesløjfer paa Brystet; paa Sløjfen stod en Devise paa Vers af det Indhold: „Enhver, som ikke har fordærvede Vædsker i sine tyske Aarer, og i hvem Hjertet endnu slaar paa gammel Vis, sværger ved Georgs Skjold: Leve Caroline Mathilde!“

Oberst Sprengels Regiment ledsagede hende ind i Byen, og hendes Karet blev trukken af 6 Heste. Ved Byporten holdt Celles ældste „Viermann“ Hr. Winning en Lykønskningstale med mange Formaliteter, og under døvende og højrøstet Musik bevægede Toget sig Skridt for Skridt til Slottet. Det hedder i Beretningen fra den Tid, at Dronning Caroline Mathilde med henrykkende Ynde besvarede de mange „Salutationer“, som bragtes hende under Vejs. Udenfor Byens Raadhus havde Magistraten opstillet sig, „en Opmærksomhed, som i høj Grad syntes at behage Dronningen“, staar der i Beretningen.

Staden Celles Kommandant, Prins Ernst af Meklenborg, modtog Dronningen paa Slottet og overleverede hende den anden Etage, som var sat i Stand til Brug for hende og hendes Hofholdning.

Klokken var bleven fem, da Slottet blev naaet. Vejret havde været smukt og mildt. Første Gang Dronning Caroline Mathilde betraadte disse sine egne Gemakker i sin ny Bolig, har hun set den nedgaaende Sols sidste Straaler spille over de brune Trætoppe.

Klokken 7 var hele Celle By illumineret, og i to Timer, fra Klokken 8 til 10, kørte Dronning Caroline Mathilde om i Gaderne for, som der staar, „at glæde sig" ved Stadsen. Husene vare pyntede med Blomster og Guirlander samt Vers og Billeder i Transparent. Gehejmeraad Schleppegrells Gaard paa Torvet var den artigste at se paa.

En Mængde opstyltede og idéløse Rim vare anbragte i Transparent og Udsmykning hist og her. Alle Rim vare godt mente, og om end ubehjælpsomme, kom de fra et ærligt Hjerte. I et Bagstræde havde en Skomager over sin lille Bod lavet et Transparent, hvorpaa naivt stod:

„Ein Jeder lasze mich in Ruh:
ich mache für Mathilden Schuh!"

Om Dronningen fulgte den skjulte Opfordring og valgte ham til sin Hofskoflikker, melder de historiske Beretninger ikke noget om.

Efter sin Hjemkomst fra Køreturen for at se paa Illuminationen holdt Dronning Caroline Mathilde aabent Taffel paa Slottet, var mild og nedladende mod alle, en Venlighed, der blev hendes Særkende til det sidste.

Nu, da Magten og Glansen var borte, men der var bleven Fred om hende, arbejdede den milde, bløde Bund i hendes Natur sig frem, og med et fromt, gudhengivent Sind tilbragte hun her i Celle de faa Aar, hun levede. Velsignelser fulgte hendes Fjed, og det var ikke lejede eller beregnende Hykleres Tak, men varme, rørte Hjerters Paaskønnelse af den milde Dronning, for hvem hver Dag var en Opfordring til at øve Kærlighed i Ord og Gerning mod dem, der lede Nød, vare fatttige og syge. Hun vidste, hvad Sorg var, og hun mildnede sin egen ved at lindre de andres. Og som hun saaede Kærlighed

omkring sig, høstede hun Kærlighed. Det sporedes, saalænge hun levede, ved den almindelige Opfattelse af hende og ved den almene Velvilje og Taknemlighed overfor hende. Det klang igennem Bønnerne ved hendes Sygeleje senere, det hørtes endnu lydeligere, da hun var død, kun altfor tidligt. Det var ikke Dronningen paa Slottet, det var Kvinden med det ømme, hjertelige Væsen, man savnede saa haardt, og Dronning Caroline Mathildes Navn er i velsignet Erindring gaaet fra Slægt til Slægt i Celle By.

I de Aar, Dronning Caroline Mathilde tilbragte i Celle, indtil Døden bortrev hende i en Alder af knap 24 Aar, vandt hun alles Hjerter ved sin tragiske Skæbne, der dog ikke synes at have røvet hende Livsglæden, hendes store personlige Elskværdighed og ligefremme Væsen. Herom vidner ikke mindst den lille Kreds af trofaste, der udgjorde hendes Hofstat, hvoraf flere i pietetsfuld Kærlighed til hendes Minde endog endte deres Dage i den By, der gemmer hendes Støv. Blandt disse skal nævnes hendes tidligere Overhofmesterinde Louise v. Plessen, født Berkentin, som tidligere er omtalt.

Under Dronning Caroline Mathildes Landflygtighed fungerede Baronesse Catharine Charlotte Ompteda, født von der Horst, som Overhofmesterinde, og Frøken Charlotte Amalie Schack var Hofdame, — hun afgik først ved Døden 1814 i Celle. Mærkelig nok kaldte Frøken Schack, naar hun talte om Struensee, ham „den salig Greve“.

Ovennævnte Fru v. Plessen samlede, saalænge hun levede, Dronning Caroline Mathildes trofaste om sig i sit store, pragtfuldt monterede Hus med den prægtige Have. Man talte om Dronningen som om en Helgen. Paa Dronningens Navnedag illuminerede Fru v. Plessen Hus og Have med Tusinder af Lys og kulørte Lamper,

og alle Beboerne i Celle indfandt sig der for at nyde det pragtfulde Skue.

Af Dronning Caroline Mathildes Omgivelser i Celle kan endvidere nævnes Overhofmester Conrad Ditlev Reventlow og Frue, født Klinkowstrøm, som begge vare hende overordentlig hengivne, og som værnede om hendes Grav til deres Død.

Endvidere var der ved Hoffet der Gehejmeraad Krohne, der spredte et Skrift ud til alle Verdens Hjørner, i hvilket han spaaede Dronning Caroline Mathildes Genophøjelse paa den danske Trone og forudsagde hendes Sejr over alle hendes Fjender og Bagtalere.

Blandt Dronning Caroline Mathildes Beundrere fra hendes Tid i Celle maa ogsaa nævnes den mysteriøse, mangesidige Hertug af Cavallo, som baade var Medikus, Filosof, Botaniker, Chemiker, Pharmaceut og Poet. Hans Følelser for Dronning Caroline Mathilde var af en ideel Natur. Han var hidlokket til Celle af Legenden om Dronningens Skønhed, Uskyldighed og Ulykke, og kaarede sig til hendes Ridder, og han vilde duellere med enhver, som talte ondt om hende, der for ham var Idealet af alle Kvinder paa Jorden. Don Cavallo omgikkes med Planer om at oprette hende et kostbart Mindesmærke, som dog ej lykkedes for ham; — han opholdt sig i Celle til sin Død 1805.

En engelsk Rejsende John Moores, som var i Celle under Dronning Caroline Mathildes Ophold der, skriver: „I de faa Dage jeg tilbragte i Celle, var jeg næsten udelukkende ved Hove. Dronning Caroline Mathildes Hofdamer og Kavalerer samt øvrige Hoffunktionærer have et meget tiltalende Væsen og vise overfor deres ulykkelige Herskerinde den mest uskrømtede Hengivenhed og Ærbødighed. Dronning Caroline

Mathildes Ungdom, behagelige Ydre og elskelige Væsen har vundet hende alles Hjerter i dette Land. Skønt Dronningen var fuldkommen sund og rask og tilsyneladende i udmærket Humør, var jeg overbevist om, at hendes Lystighed var paatagen, og at det kostede hende stor Anstrengelse at bevare Skinnet. Derfor var jeg i al den Tid, jeg opholdt mig i Celle, opfyldt af Vemod over Dronningens Skæbne.

„Dronningens største Trøst er hendes Søster Hertuginde Augusta, gift med Hertug Ferdinand af Brunsvig, der boer paa Annettenruhe ved Brunsvig. Naar Hertuginde Augusta opholder sig i Celle, er Dronning Caroline Mathildes Aasyn præget af Tilfredshed og Sindsro; men saasnart hun rejser bort, bliver Dronningen, efter hvad man fortalte os, atter et Bytte for Tungsindighed og Forstemthed. Hertuginde Augusta søger at hindre dette og ofrer sin Søster al den Tid, hun kan levne fra de Pligter, hun skylder sin Ægtefælle og Børn.

„I Modsætning til saa mange, der afbryde Forbindelser, som ikke mere yde Fordel, har denne udmærkede Fyrstinde endog vist sin Søster større Hengivenhed, efterat denne kom i Ulykke, end da Dronningen stod paa sin Lykkes Tinde“.

Samme Hertuginde Augusta overlevede sin Søster Dronning Caroline Mathilde i mange Aar, idet hun først døde i Aaret 1813, 76 Aar gammel.

Det kan have sin Interesse at faa at vide, hvorledes Dronning Caroline Mathilde anvendte sin Dag, efterat hun var bleven installeret i sin fremtidige Bolig paa det gamle Slot i Celle. Og vi ere i det heldige Tilfælde at have et egenhændigt Brev fra Dronningen til hendes Søster, ovennævnte Hertuginde Augusta af Brunsvig, som Svar paa et Brev, denne havde skrevet

for at faa at vide, hvorledes Søsteren fandt sig i de nye Forhold.

Dronning Caroline Mathilde skriver den 27de Oktober 1772:

„Kære Søster!

Jeg takker Himlen for, at den har lært mig Modtagelighed for smaa Ting og ligeledes lært mig Blændværket af Verdens Pomp og Forfængelighed. Tro mig, naar jeg siger, at jeg ikke ønsker paany at blive en kronet Dronning. Om jeg blot havde mine kære Børn hos mig, skulde jeg tro, at for saa vidt der gives en større Lyksalighed, maatte den bestaa i at være forenede med dem; men den Højeste har besluttet, at min Erindrings Fred bestandig skal forstyrres ved denne unaturlige Skilsmisse. Du er en øm Moder, og jeg appellerer til din egen Ømhed.

Du ønsker at vide, hvorledes jeg fordriver Tiden i denne Residens. Jeg staar op Kl. 7 eller 8. Jeg spadserer i Haven, saafremt Vejret er godt dertil; jeg giver Gartneren mine Ordrer og ser paa, hvorledes hans Folk arbejde; vender derpaa tilbage for at spise Frokost. Mellem 10 og 11 klæder jeg mig paa. Klokken 12 har jeg min lille Cirkel. Klokken 1 vender jeg tilbage til mit Kabinet, læser eller promenerer til Middag, gaar derpaa paany en lille Tur med min Opvartning, drikker The, spiller Klaver, stundom et lille Parti Quadrille, førend Soupéen og gaar til Sengs Klokken 12.

Hver Mandag modtager jeg Ansøgninger fra Personer, som, naar de ere værdige, blive hjulpne, saa godt jeg formaar.

Jeg gaar to Gange i Kirke hver Søndag, og paa denne Vis forløber Ugen i en regelbunden Afveksling af fornuftig Sysselsættelse, fornøjelig og lærerig Læsning, musikalsk Underholdning, Promenader og lidt Broderi.

Jeg sér lykkelige Mennesker omkring mig, og de kappes med hverandre om at vise deres Iver og Hengivenhed for min Person". — — —

Man har fra den Tid en rørende lille Fortælling. En af Dronningens Hofdamer kom en Dag paa en usædvanlig Tid ind i hendes Kabinet, hørte hende tale og fandt hende dog alene, badet i Taarer. Dronning Caroline Mathilde mærkede Hofdamens Forundring, kaldte hende til sig og sagde: „Ved De, hvem jeg talte med? Med det lille Væsen dér", og hun tog Kronprins Frederiks Portræt frem, som kort i Forvejen var sendt hende fra Danmark.

En Afdeling af Slotshaven i Celle kaldes den franske Have; den er anlagt af Franskmanden Daheron. Her var Dronning Caroline Mathildes Yndlingsopholdsted, og her gik hun sine fleste Spadsereture. Fredagen den 5te Maj 1775 besøgte Dronningen sidste Gang denne franske Have; hun glædede sig ved den spirende Vaartid, og fem Dage senere laa hun Lig paa Slottet, bortrevet af en hidsig Sygdom. Det var, som om hun havde en Forudfølelse af sin tidlige Død, thi kort efter hendes Ankomst til Celle havde hun en Dag villet se Gravhvælvingen under Kirken, idet hun sagde: „Jeg vil dog se det Sted, hvor jeg vel kommer til at hvile".

Pastor Lehzen i Celle, Dronning Caroline Mathildes hengivne og trofaste Sjælesørger, har i et Brev til en Ven i England straks efter Dronningens Død, medens hans Sorg endnu var ny, berettet nærmere om hendes Sygdom og Død, og tør Beretningen derfor anses for sikker og paalidelig. Det hedder deri: „I Celle var udbrudt en Frislingepidemi; den yngste af Dronningens Pager blev angrebet deraf og døde".

I Celles Kirkebog staar der under 29de April 1775: „Døde af Feber den ædle og velbyrdige Hr. Heinrich

Wilhelm von Gustadt, Page hos Hds. Majestæt Dronning Caroline Mathilde".

Otte Dage senere ringede Gravklokkerne for hende selv. Hun fik sin Helsot ved at tilse og trøste den syge Page, hvem hun satte megen Pris paa. Dødsfaldet gjorde et stærkt Indtryk paa Dronning Caroline Mathilde: thi den afdøde var meget yndet af alle, ogsaa af hende, og hun ønskede at se Liget, inden det førtes bort. Hun havde rimeligvis aldrig forhen set et Lig: idetmindste greb Synet hende saa voldsomt, at hun kun med Anstrengelse nærmede sig Kisten og maatte understøttes af de Damer, der fulgte hende, da hun vendte tilbage derfra. Besøget i Ligstuen havde indvirket heftigt paa hende; omtrent en Timestid tilbragte hun i Graad i sit Kabinet, før hun lod sig se mellem de andre. Næste Dag, den 3die Maj, ytrede hun til flere, at hun havde ikke været vel og blandt andet ikke havde kunnet sove den hele Nat for Billedet af den afdøde, som hele Tiden havde staaet hende for Øje. Hun følte sig ilde, men spadserede alligevel daglig i den franske Have baade denne Dag og de to følgende Dage; hun blev dog let træt, følte sig afkræftet, sad mest paa Bænkene i Haven, og da hun kom hjem var det hende besværligt at stige op ad Trapperne. Hun gjorde dog Vold paa sig selv for at synes oprømt. Fredag den 5te Maj henimod Middag klagede hun over Kuldegysninger og Halspine, men satte sig dog til Bords med sine Omgivelser uden imidlertid at nyde det mindste. Om Aftenen samledes som sædvanligt hendes Hofkreds; fra Byen var ingen indbudt paa Grund af Upasseligheden. Man kunde se, at hun var syg og Dr. Leyser, hendes Livlæge, hidkaldtes; hun var da endnu oven Senge. Da Lægen gik med hende ind i hendes Kabinet, følte Pulsen og spurgte, hvordan hun havde det, greb hun hans Haand og sagde stille med inderlig Betoning:

„Denne Gang dør jeg, Leyser!“ Lægen søgte efter Evne at forjage disse Dødstanker og forlod hende lidt efter uden straks at beordre hende i Seng. Dronning Caroline Mathilde gik da tilbage til sin Hofkreds, dvælede der et Par Øjeblikke, maatte gaa sin Vej, men vendte endnu et Par Gange tilbage, som om hun kun med Selvovervindelse kunde forlade de Venner, hun der bød Farvel, og forføjede sig saa til Sengs. Om Søndagen forværredes Dronningens Tilstand, og Dr. Leyser ønskede derfor, at den bekendte Livlæge Dr. Zimmermann fra Hannover maatte blive tilkaldt for at der kunde være to Læger overfor Sygdommen. En Stafet blev sendt af Sted til Hannover og den kgl. hannoveranske Livlæge Zimmermann kom straks.

Denne berømte Læge Dr. J. G. Zimmermann i Hannover, der senere behandlede Kong Frederik den Store af Preussen paa Dødslejet, skriver den 28de Juni 1773: „I denne Maaned blev det besluttet ved Hoffet i Kjøbenhavn at kalde mig derhen for at tage Sæde i et Concilium medicum for Kong Christian VII af Danmark. Men min Kaldelse didhen paafulgte dog ikke, hvad der ikke undrer mig, thi for det første maatte jeg have indhentet Tilladelse i London, og for det andet kunde jeg paa Gennemrejsen her fra Hannover ikke have undgaaet at indfinde mig hos Dronning Caroline Mathilde i Celle, og dette sidste havde man antagelig i Danmark været bange for“. To Aar senere skriver han: „Den 10de Maj stod jeg ved Dronningen af Danmarks Dødsleje i Celle. Hun bukkede under efter seks Dages Sygdom. Hun gik Døden i Møde med største Fatning“.

Det var dog egentlig først Tirsdag Morgen den 9de Maj, at Dronningens Sygdom blev absolut betænkelig,

og samme Dag sendte hun Bud efter Pastor Lehzen, men lod ham tillige sige, at hun selv ikke kunde tale meget, da Smerterne i Halsen vare for stærke. „De havde nok ikke ventet at finde mig saa syg, som jeg er“, var Dronningens Hilsen til ham, da han kom. Præsten underholdt sig længe med hende om religiøse Anliggender, han udviklede Davids Psalme 68, V. 21 sluttede med Efeserbrevets Kap. 3, V. 20 og sang dernæst en af Gellerts aandelige Sange for hende.

Efter Præstens Bortgang sagde Dronningen til sine Hofdamer: „Nu dør jeg ganske vist“, og da man imødegik en saadan Tanke, ytrede hun: „Jo! jeg føler det. Pastor Lehzen har forberedt mig paa Døden; han har ogsaa lovet at komme igen“.

I Mellemtiden havde Dronningen ladet sig forelæse Gellerts Digte om Taalmodighed, Aarvaagenhed og især hendes Yndlingssang „Liebe den Feind“.

„Nie will ich dem zu schaden suchen,
Der mir zu schaden sucht.
Nie will ich meinem Feinde fluchen,
Wenn er aus Hasz mir flucht.
Mit Gutem will ich ihn begegnen,
Nicht drohen, wenn er droht.
Wenn er mich schilt, will ich ihn segnen,
Dies ist des Herrn Gebot“.

Pastor Lehzen kom igen om Eftermiddagen og talte med Dronningen om hendes Tro og Evigheden. Om Aftenen var hun igen daarligere, men Smerterne fortog sig senere noget, saa man næste Dag, om Onsdagen, paany fattede Haab om Bedring, idet Dronningen følte sig let og var vel til Mode, og hun hørte med Bevægelse, hvorledes man selv i Jødesynagogen i Celle havde bedt for hendes Helbredelse. Da Pastor Lehzen kom, rakte hun ham Haanden,

trak derpaa sin Handske af og ytrede med Tilfredshed: „Mine Frislinger ser godt ud“.

Med inderlig Andagt fulgte hun sin Sjælesørgers Udvikling af den christelige Tillid, og hun bekendte: „Hvor forladte vilde vi ikke være, havde vi ikke den Trøst og det Haab, som Christi Forløsning giver vore Sjæle“.

Noget efter at Præsten var gaaet og kommen til sit Hjem, kom der Bud til ham paany for at meddele ham, at Dronningens Tilstand havde forværret sig meget. Den sidste Time nærmede sig. Hendes Mæle var tungt, Præsten maatte bøje sit Øre ned mod hendes Mund for at høre Ordene, hun hviskede til ham. I sin Bøn bad Præsten ogsaa for hendes Børn; hun fæstede Blikket paa ham, gjorde ligesom Anstrengelse for at tale; Tungen stred stærkt imod, dog hviskede hun sagte sine Børns Navne. Dødskampen formildedes og gik over i en slumrende Tilstand; Brystet bevægede sig stærkere, Aandedrættet blev tydeligere, dog uden Rallen, uden Kamp, — let og mildt bøjede hun sit Hoved, og da Uhret viste ti Minutter over elleve om Aftenen, drog Dronning Caroline Mathilde det sidste Suk saa stille og saa umærkeligt, at Pastor Lehzen, der stod nærmest ved hendes Hovedgjærde, var den eneste af de tilstedeværende, som mærkede Overgangen fra Liv til Død, fra Strid til Fred. Det var den 10de Maj 1775.

Sørgebudskabet udbredte sig hurtig gennem Slottet og Byen; det traf ingen ligegyldig, mange vare dybt rystede, og Vemod greb de fleste. Der var fælles Savn og fælles Sorg i Celle.

Ovennævnte kgl. Livlæge Dr. Zimmermann beretter, at Dronning Caroline Mathildes Ansigtstræk saavel i Dødsstunden som da hun laa Lig, bar Præg af den dybeste Fred.

Om Aarsagen til Dronning Caroline Mathildes Død udtalte hendes Datter Hertuginde Louise Augusta af Augustenborg, der i Aaret 1790 besøgte sin Moders Grav, og da opholdt sig i Fru v. Plessens Hus, følgende: „Min Moder fik sin Død deraf, at hun, som aldrig havde set et Lig, trods alle Forestillinger fra hendes Omgivelsers Side vilde se en af hendes Pager, som var død af Frisling, og hentede sig selv Smitten“.

Som vi ovenfor have omtalt, havde Dronning Caroline Mathilde flere Gange og endnu faa Uger før sin Død Besøg af sin eneste dalevende Søster Prinsesse Augusta, gift med Carl. Vilh. Ferdinand af Brunsvig, som den 14de Oktober 1806 blev saaret i Slaget ved Auerstedt og døde af sine Saar i Ottensee ved Altona den 10de Novbr. samme Aar. Ovennævnte Hertug Ferdinand var en Brodersøn af Dronning Juliane Marie.

Dronning Caroline Mathilde blev 3 Dage efter sin Død begravet i den fyrstelige Begravelse i Celle; Lørdag Midnat den 13de Maj 1775 kørte en af seks sortklædte Heste trukken Ligvogn langtsomt ud af Celle Slotsgaard; den bevægede sig ned forbi den franske Have, hendes Yndlingsplet, og standsede ved Hovedkirkens Dør. En brun Kiste løftedes af og bares af 6 Mænd af Hofetaten gennem de tavse og tætte Rækker af deltagende Tilskuere; og der var Sorg og Graad. I Nattens Stilhed blev Kisten bisat i den fyrstelige Familiebegravelse under Korgulvet, lige til Venstre ved Trappenedgangen. Knap 24 Aar gammel stedtes Dronningen nu til Hvile hos sine Forfædre, fjernt fra sit Fødeland og fra den forladte, ledige Dronningtrone i Danmark.

Dronning Caroline Mathildes Kiste er af brunt, blankt Mahognitræ. Den har tre blanke Broncehanke

paa hver Side. Den danske Sølvdronningekrone, der smykker Kistens Hovedende, er massiv og stærkt forgyldt; den hviler paa en Sølvpude med svære forgyldte Kvaster. Om Sølvpuden slynger sig en yppig, pragtfuld Rosenkrands af sølvforgyldt Arbejde.

En Sølvplade med en latinsk Indskrift melder:

Herunder hviler
Støvet af
Caroline Mathilde
Prinsesse af Storbritannien
og Brunsvig Lyneborg
Danmark og Norges Dronning.
Født den 22de Juli 1751
Død den 10de Mai 1775.

I Fyrstebegravelsen i Celle kom Dronning Caroline Mathilde til at hvile Side om Side med en ligeledes ulykkelig Fyrstinde, Prinsesse Sophie Dorothea af Ahlden. Denne var Oldemoder paa fædrene Side til Dronning Caroline Mathilde, og i en paafaldende Grad ligne deres Skæbner hinanden, idet de begge bleve tidlig gifte, begge fik daarlige og slette Mænd, begge havde en Tilbeder, som fik en voldsom Død, begge fødte to Børn — en Søn og en Datter —, begge bleve forviste fra deres Hoffer, og begge døde før deres fraskilte Ægtemænd*).

*) Ovennævnte Prinsesse Sophie Dorothea af Ahldens nærmere Historie er følgende:

Prinsesse Sophie Dorothea var født den 15de September 1666 og ægtede 16 Aar gammel Kurfyrst Georg Ludvig, der senere i Aaret 1714 besteg Englands Trone under Navn af Kong Georg den Første. Dronningekronen kom dog ikke til at smykke Sophie Dorotheas Hoved, thi da Georg steg op paa Englands Trone, sad hun paa 20de Aar i en streng og haard Forvisning. Hermed hang det saaledes sammen. Kurfyrst Georg førte et

Paa Frederiksborg Slot fandtes, som tidligere omtalt, før Branden 1859 en Rude, hvorpaa Dronning Caroline Mathilde med en Diamantring havde indridset sin bekendte Uskyldsbøn, da Ulykkens Anelse dæmrede for hende. I sit lukkede Pulpitur i Celles Slotskapel har hun, ligeledes med en Diamant, indridset følgende fromme Hjertets Udtalelse paa en, nu paa tværs bristet, Rude:

---

vildt, forargeligt Liv og tilsidesatte sin Hustru føleligt. Under disse ulykkelige Forhold kom Grev Philip Christoffer von Königsmark, — en Broder til den bekendte Grevinde Aurora v. Königsmark, til Hannover. Han var dristig, hensynsløs og paatrængende og opnaaede at faa Indpas ved det lille Hof. Prinsesse Sophie Dorotheas Vanskæbne greb ham, han fattede Tilbøjelighed for hende, man mente endog, at han vilde bevæge hende til Flugt. Pludselig forsvandt Königsmark, ingen vidste hvorledes; der blev sagt, at Kurfyrsten havde lejet Snigmordere til at dræbe ham. Det skete i Juli 1694. Grev Königsmark var en Aften sent kommet fra Prinsesse Sophie Dorotheas Værelser; i Korridoren blev han overfaldet og maatte lade sit Liv, idet han blev stødt ned med en Dolk. Prinsessen blev fængslet, men den hemmelige Undersøgelse bragte ingen Beviser til Veje imod hende. Selv nægtede hun enhver Brøde, saa man tror at have fundet Tragediens og Intrigens Drivhjul i en Hofdame Grevinde Platen, hvis Kærlighed Königsmark havde afvist, og hvis Skinsyge nu krævede en blodig Hævn. Med Königsmark faldt Prinsesse Sophie Dorothea; Kurfyrst Georg lod sig skille ved hende; hun var dengang 28 Aar og havde født ham en Søn og en Datter. Hun blev forvist til Slottet Ahlden i Hannover og tilbragte her 32 lange Aar, fuldstændig forskudt af Kong Georg og hans Hof, der steg i Glans, alt som hun ældedes. Kurfyrsten giftede sig ikke igen, men levede aabenlyst med forskellige Friller til Forargelse for begge sine Folk ved Themsen og ved Elben. Prinsesse Sophie Dorothea døde 13de Novbr. 1726, — et godt halvt Aar før hendes fraskilte Ægteherre. Dronning Caroline Mathilde var en Søns Sønnedatter af ovennævnte Prinsesse af Ahlden. Nu hvile de begge som sagt i samme Gravhvælving i Celle.

„Die gottesfurcht ist
zur allen Dingen nutz,
und hat die ferheiszung
Dieses und des zukunfti-
-gen lebens“.

Dronning Caroline Mathildes Ejendele ere, — som vi straks komme til at omtale, — hensynsløst spredte mellem fremmede Hænder; men noget af hendes indre Liv er her bevaret i ovennævnte Linier. Hvem kan læse dette Sjælens stille Suk, denne Trøst for det bøjede og lidende Hjerte, naar hun samlede sig i Stilhed med sin Gud og talte med sig selv og de unge Aars smertelige Skuffelser, — hvem kan læse det uden at føle sig grebet derved? Et helt Livs Følelser og Tildragelser ligger imellem den Tid paa Frederiksborg og den i Celle, i Kirkestolens Ensomhed, da hun opgjorde sin Regning med den lunefulde Lykke, hvis Guld og Glans havde skuffet hende saa bittert, og nu, vel roligere end paa Frederiksborg Slot, støttede sig til det, som aldrig svigter, Guds aabenbarede Ord.

Næppe staar nogen overfor de simple Linier, hun ridsede paa Ruden i Celle, uden at han røres ved Billedet af hende, der forhaanet og forskudt, berøvet Land og Børn, Ære og Lykke, dæmper sine Ungdoms Længsler, sine Savn og Suk med Forvisningen om, at, naar Verden svigter, saa „har dog Gudsfrygt Forjættelse for dette og det tilkommende Liv“. Havde hun en Brøde at afsone, Pligtforglemmelser at angre, da har hun sikkerlig vidst at bøje sig under Prøvelsen med Bøn og Ydmyghed, og Hjertets skjulte Menneske har vokset sin bedste Vækst i de tunge Dage.

Slottet i Celle er gammelt: dets Oprindelse gaar saa langt tilbage som til det 14de Aarhundrede. Dengang vare Slottene baade Residens og Fæstning. Dets Ydre bærer endnu den høje Ældes Præg; den indre Udstyrelse har dog nogenlunde fulgt med Tiden, thi de hannoveranske Konger opholdt sig ofte der i Sommermaanederne, medens Landet endnu havde sin egen Konge, og derfor skete der passende Forbedringer i Slottets Indre fra Tid til anden.

I Celle Slots sydøstlige Hjørnetaarns anden Etage ligger et Værelse, fem- eller sekskantet; Murene ere tykke, ja saa svære, at Vinduesfordybningerne ligne særskilte Smaakamre. Om dette Taarnværelse samle Minderne sig fyldigst og varmest, thi her døde Danmarks landsforviste Dronning.

Spørges der, om den Lejlighed, som Dronning Caroline Mathilde beboede, og det Møblement, der hørte dertil, endnu staar ubenyttet og opbevaret fra den Tid, maa der desværre svares nej. I Napoleonstiden gik saa meget til Grunde, dermed ogsaa Dronning Caroline Mathildes sidste Ejendele af Bohave. Hannover var jo en af de Stater, som paa den store Napoleons Bud fra 1807 til 1813 maatte give Bidrag til den korte, glimrende Drøm om et Kongerige Westphalen. I de Aar huserede Franskmændene slemt i Hannover. De ødelagde, bortslæbte eller bortsolgte alt, som havde nogen Værdi, saa det er kun Værelsernes Form og Omrids, men hverken Udstyr eller Bohave fra Dronning Caroline Mathildes Tid, der er blevet bevaret ned til vore Dage, paa maaske en eneste Genstand nær, som straks skal nærmere blive omtalt.

Det er en Kendsgerning, som oprører Følelsen, at, da de franske Tropper ankom til Hannover i 1803 og hærjede Landet og Slottet, bleve Møbler og Inventarium, Rub og Stub, satte til Auktion, og de solgte Ejendele

vandrede ad usporlige Veje fra Slottes Sale ud over Landet, og da der næppe anvendtes Auktionskataloger dengang, er man afskaaret fra ad den Vej at faa at vide, hvem de senere Ejere vare. Auktionshammeren faldt, og for en Ubetydelighed gik de kongelige Ejendele over i ubekendt Privatmands Eje. Vel har Dronning Caroline Mathildes Brodersøn Kong Ernst August af Hannover søgt at faa Slottets tidligere Ejendele tilbage, men Sælgernes Vindesyge og Bedragerier svækkede Lysten hos ham til at fortsætte dermed. Kong Ernst August skal dog have faaet Dronning Caroline Mathildes Dødsseng, som han imidlertid lod opstille i sin Privatsamling af historiske Genstande paa Hannover Slot.

Slottet i Celle ejer kun en eneste Genstand, som har tilhørt Dronning Caroline Mathilde; det er hendes Sybord, og om dettes Ægthed er der aldeles ingen Tvivl. Det er af kinesisk Herkomst, sortlakeret med forgyldte Figurer. En ophøjet, gennembrudt Kant omgiver den runde Bordplade; omkring Bordets Ben er anbragt en lille bevægelig Trækurv til Garn og Syredskaber. Sybordet staar nu i Caroline Mathildes Dødsværelse, Taarnværelset, som omtaltes ovenfor; det er stillet ind i den dybe Vinduesnische, hvor hun havde sit lille Bedekammer, adskilt fra det øvrige Værelse ved et Forhæng. Tanken om hende faar sit videste Spillerum netop her, hvor hun bad sine stille Bønner, hvor hun som Kvinde syslede med Naal og Traad, mens Hjertets og Livets Traade bristede den ene efter den anden, og hvor hun som Christen

„saa Tidens Kyst
med al dens løgnfyldte Glædeslyst“.

I dette lille Bedekammer gik hendes varmeste Bønner og dybeste Suk mod Danmark, hvor Børnene vare blevne tilbage. Fra dette lille Værelses Vinduer

kunde hun se over de store Trætoppe mod Horisonten, bag hvis Runding Danmark laa.

Celle Slot har en Relikvie endnu, nemlig et Portræt af Dronning Caroline Mathilde. Det hænger paa Bagvæggen i det samme Taarnværelse, hvor hendes Sybord staar, altsaa der, hvor hun døde. Det er et Brystykke i Legemsstørrelse, malet i Olie efter et Originalportræt. Kongen af Hannover lod denne Kopi tage til Slottet. Billedet afviger en Del fra de Portræter af hende, vi har herhjemme; det er jo ogsaa nok en Del idealiseret. Ansigtsformen er oval, Blikket roligt og alvorligt, uden videre Mildhed. Lange, bløde, blonde Lokker svømme ned over Hals og Barm; hun bærer Diadem, derfra falder det store, hvide, folderige Slør ned over hendes Skikkelse. Barmen er kun ufuldstændig tilsløret af et hvidt Kniplingsdrapperi. Trækkene ere rene og smukke, men Udtrykket alvorsfuldt.

Efter Udsagn af Rejsende, der i den senere Tid have besøgt Slottet i Celle, skal der nu kun hænge et afbleget Fotografi af ovennævnte smukke Oliemaleri, der før 1866 var en Pryd for det Værelse, hvor Dronning Caroline Mathilde drog sit sidste Suk.

Den for tidligt bortgangne Dronning Caroline Mathilde vedblev længe at leve i Hannoveranernes Hjerter i den lille By, ja lige ned til vore Dage. Udgiveren af denne Bog fik Vidnesbyrd derom i Aaret 1855, da han som ungt Menneske tilligemed to Brødre gjorde en Rejse til Harzen og Dresden og paa Gennemrejsen opholdt sig en halv Dag i Celle. Vi vare tagne ind i et gammeldags Gæstgiveri, som laa paa Hovedgaden og ejedes af en velsitueret, velvillig, ældre Enke. Samme Gæstgiverske indlod sig straks i Samtale med os unge Mennesker og spurgte os ud om, hvor vi

kom fra, hvor vi vilde hen, og hvad vi egentlig vilde i Celle. Da hun hørte, at vi vare komne for at se den By og det Slot, hvor Dronning Caroline Mathilde havde tilbragt sine sidste Leveaar, blev den venlige Gæstgiverske ligesaa overrasket som glad og roste os for vort smukke Sindelag, saameget mere som hun egentlig troede, at den afdøde Dronning ikke var afholdt, men snarere hadet af de Danske, siden hun blev berøvet sine Børn og jaget i Landflygtighed. Vi kunde se, det var hende en virkelig Glæde at høre, hvor populær Dronningen var i Danmark. Hun gav os nu Anvisning paa, hvorledes vi kunde faa Slottet og Kirken at se, og naar det var besørget, skulde vi komme tilbage og spise til Middag hos hende, forinden vi skulde med Toget til Brunsvig. Da vi kom tilbage, spiste vi alene paa vort Værelse. Medens vi sad og spiste Suppen, kom Pigen med en optrukken Flaske Rødvin og tre Glas; da vi gjorde Pigen opmærksom paa, at vi ikke havde bestilt Vin, sagde hun, at det var fra „die Gastswirthin“; da det havde glædet hende at høre vor venlige Omtale af „die Königinn“, bad hun os at drikke et Glas til Erindring om den hedengangne. Maden, vi havde spist, tillod den ædle Giverinde af Vinen, at vi betalte, dog kun med et særdeles beskedent Beløb. Vi skiltes selvfølgelig i bedste Forstaaelse.

Hvor afholdt Dronning Caroline Mathilde var i Hannover. kan vides deraf, at, da hun var død, henvendte det lyneborgske Ridderskab sig til hendes Broder Kong Georg III af England med Ansøgning om Tilladelse til af deres egne Midler at rejse den afdøde Dronning et Mindesmærke paa det Sted, „den franske Have“, der havde været hende selv saa kær, for, som det hedder, „at give vore sildigste Efter-

kommere Lejlighed til med stille Rørelse at mindes den bedste, den elskeligste Dronning". Det var Kong Georg III i højeste Grad kært at finde en saa utvetydig, saa aabent udtalt Hengivenhed for hans afdøde Søster.

Det var nu hverken nogen Wiedewelt eller Thorvaldsen, der kom til at mejsle dette Monument, saa Figurerne derpaa ere noget klodsede af Udseende, men Meningen var nu lige god. Man ser en Figur, Sandheden, bekranse Dronningens Askekrukke, og en anden bærende et Barn, der spidser Mund for at kysse Urnen, medens Kærligheden i Kvindeskikkelse med et Par Børn strø Roser foran Urnen. Det hele er et Symbol paa Dronningens Kærlighed til de fattige og smaa. Fodstykket bærer et Skjold, hvorover Krone og Hermelinskaabe; — paa Skjoldet en latinsk Indskrift med Dronning Caroline Mathildes Titel, Fødselsdag og Dødsdag.

Spørges der, hvorledes Efterretningen om Dronning Caroline Mathildes Død modtoges ved Hoffet i Kjøbenhavn, maa der svares: med al mulig Kølighed.

I Berlingske Tidende af 19de Maj 1775 staar der ganske kort: „Igaar er fra Celle indløbet Efterretning, at Dronning Caroline Mathilde efter nogle Dages Sygdom haver den 10de Maj Nat Kl. 11 omvekslet Tiden med Evigheden". Videre var der ikke at læse paa Forsiden. Derimod hedder det paa samme Avises Bagside, at der Aftenen tilforn, den 18de Maj, da man selvfølgelig har haft Efterretningen om Dødsfaldet i Kjøbenhavn, paa det kongelige Hoftheater var "Balparé en Domino for alle 9 Klasser".

Endvidere berettes der fra Kjøbenhavn i 1775: Den 23de Maj spadserede de kongelige Herskaber atter i Rosenborg Have, og uagtet der nogle Dage i Forvejen hertil var indtruffen Efterretning om Dron-

ning Caroline Mathildes Død, blev der dog holdt Bal og Taffel paa Slottet, og to Dage senere den 25de Maj var der Appartement med Spillepartier samt Aftentaffel i Orangerihuset. Først den 11te Juni, da der fra det engelske Hof var indløbet officiel Efterretning om Dronningens Død, blev der anlagt Hofsorg i fire Uger. Det var jo en saare kort Sørgetid.

Man mærker, at det er Enkedronning Juliane Marie, der har været den bestemmende deri og endnu ikke har kunnet glemme Fortiden, selv efter at den unge Dronning havde bøjet sit Hoved i Døden.

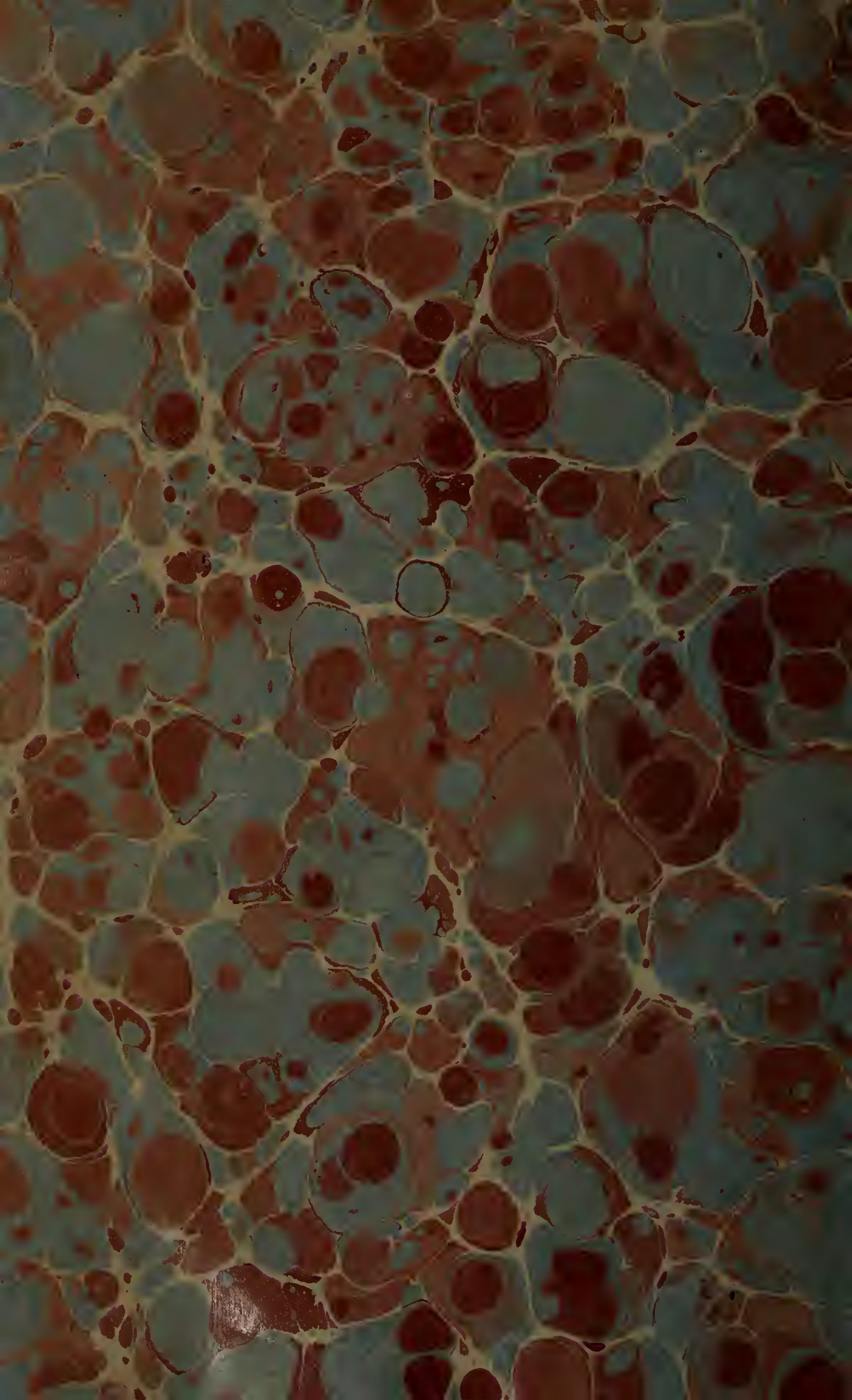
Paa Dronning Caroline Mathildes 100aarige Dødsdag den 10de Maj 1875 fandt der en Højtidelighed Sted i Celle Slotskirke; ogsaa fra Danmark var der sendt Kranse til hendes Kiste; thi endnu levede dengang Dronning Caroline Mathildes Datterdatter Enkedronning Caroline Amalie i Danmark.

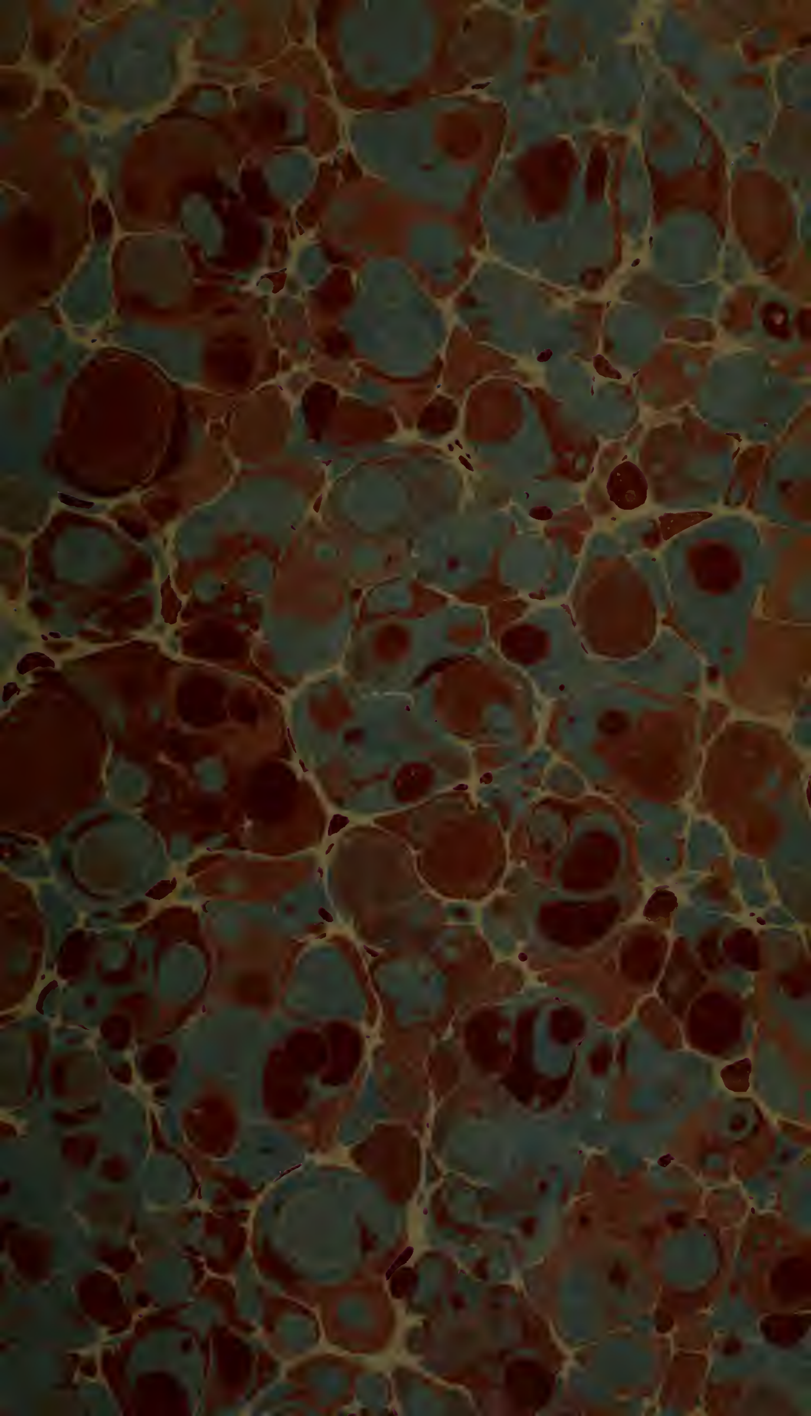
Størstedelen af Celles Indvaanere valfartede den Dag til den elskede Dronnings Hvilested i Slotskirkens Gravkælder. Siden den Tid formenes Gravkælderen ikke at være tilgængelig for Publikum som før uden særlig Tilladelse af Hertugen af Cumberland, som opbevarer Nøglen dertil.

Tanken skal i sin Tid have været henledet paa at føre Dronning Caroline Mathildes Lig til Roskilde Domkirke, men Planen mødte Vanskeligheder og blev derfor opgivet. Da Dronning Caroline Mathilde er Tipoldemoder til den nuværende tyske Kejserinde Augusta Victoria, vilde vel det alene være Hindring nok for at røre ved den Sag, saa det ikke kunde gaa saa let og glat dermed, som da Christian II's Dronning Elisabeths Lig i 1883 førtes paa Tietgens Foranstaltning fra Gent til Odense for i St. Knuds Kirke at hvile ved sin kongelige Gemals Side.

INDHOLD.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 09 08 10 023 6